

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Kazakh National Pedagogical University after Abai

ХАБАРШЫ

«Педагогика ғылымдары» сериясы

Серия «Педагогические науки»

Series «Pedagogical sciences»

№1(65), 2020 ж.

Алматы, 2020

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық
университеті

ХАБАРШЫ

«Педагогика ғылымдары» сериясы,
№1(65), 2020 ж.

Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір.
2001 ж. бастап шығады

Бас редактор:

п.ғ.д., проф. Қ.Қ. Жампеисова

Бас редактордың орынбасары:

п.ғ.к., профессор Ш.Ж. Колумбаева

Жауапты хатшы:

п.ғ.к., доцент Б.А. Қиясова

Редакция алқасы:

п.ғ.д., профессор А.А. Романов

(Ресей, Рязань),

п.ғ.д., доцент Ю.Б. Дроботенко

(Ресей, Омск),

психол.ғ.к., доцент

Н.Б. Михайлова (Германия),

п.ғ.д., профессор В.П. Тарантей

(Беларусь, Гродно),

доктор Ибрахим Иылдырым

(Түркия),

п.ғ.д., профессор Н.Н. Хан,

п.ғ.д., профессор С.А. Ұзақбаева,

п.ғ.д., профессор

А.Н. Кошербаева,

п.ғ.д., профессор С.Т. Иманбаева,

п.ғ.д., қауымд. профессор

Г.С. Саудабаева,

п.ғ.к., доцент А.Е. Берікханова,

ф.ғ.к., доцент Б.Е. Букабаева

© Абай атындағы

Қазақ ұлттық педагогикалық
университеті, 2020

Қазақстан Республикасының
мәдениет және ақпарат
министрлігінде

2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген
№10104-Ж

Басуға 12.03.2020 қол қойылды.

Таралымы 300 дана.

Көлемі 54.25 е.б.т.

Пішімі 60x84 ¹/₈. Тапсырыс 520

050010, Алматы қаласы,

Достық даңғылы, 13

Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университеті «Ұлағат»
баспасының баспаханасында басылды

**М А З М Ұ Н Ы
С О Д Е Р Ж А Н И Е
C O N T E N T**

**ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ
ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ
ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ**

Жампеисова Қ.Қ., Қиясова Б.А., Косшыгулова А.С. Болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығын дамытудың әдіснамалық аспектілері.....	7
Колумбаева Ш.Ж., Айтпаева А.К. Интеграционные процессы в педагогике и образовании: сущность, проблемы, способы решения	14
Таубаева Г.З. Мектепке дейінгі білім беру жүйесіне үшдеңгейлі маман-педагогтарды даярлаудың маңызы.....	19
Kudabayeva P.A., Zhorabekova A.N., Zeynebekova M.S. Content analysis of the notion «competence».....	30
Әли Р.Ө., Кошербаева А.Н., Куламбаева К.К. О сущности и факторах обновления содержания образования в теоретических исследованиях.....	35
Манкеш А.Е., Анарбек Л.А. Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында мектепке дейінгі ұйым педагогтарының акме дайындығы.....	39
Саудабаева Г.С., Шолпанқұлова Г.К. Пәнаралық байланыс негізінде студенттерде метапәндік құзыреттерді қалыптастыру....	43
Сейітқазы П.Б., Ахметова А.А. Кәсіби-бағдарлы медиабілімді дамыту және оның болашағы.....	48

**ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ
БІЛІМ: МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ
БОЛАШАҒЫ**

**ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Әбілқасова С.О., Калимолдина Л.М., Молдагазыева Ж.Ы. Жоғары оқу орындарында жаппай ашық онлайн курстарын енгізудің мәселелері мен перспективалары.....	54
Әбдіров А.М., Сакаева А.Н., Нұрмұханова К.Ж. ЖОО-да қашықтықтан оқытудың негізгі формаларын ұйымдастыру тәжірибесінен.....	59
Бахтиярова Г.Р. Цифрлық дәуірде оқыту дизайнын құруда интербелсенді әдістерді пайдаланудың жолдары.....	65
Мизанбеков С.К., Кульбаева А.Ж., Махметова А.Б. Информационно-образовательное пространство вуза как современная тенденция профессиональной подготовки специалистов.....	71
Шолпанқұлова Г.К., Жалгасова А.А. Болашақ мамандардың зерттеу мәдениетін қалыптастырудың қағидалары.....	78
Метербаева К.М., Қиясова Б.А. Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында болашақ педагог мамандарды оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалауға дайындау.....	83
Қасымов С.Б., Кобер И.Х., Макарова Е.А. Педагогикалық бағыттағы білім беру бағдарламаларында мамандарды күзреттілікке бағдарлау тәсілдері.....	88
Оспанкулов Е.Е. Кунай С. Ахметов Б.Р. Технология «Flip», её сущность и особенности применения в образовательном процессе вуза.....	95
Халықова К.З. Кәсіби даярлау процесінде студенттердің сын тұрғысынан ойлауын дамыту мәселелері.....	101

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Педагогические науки»,
№1(65), 2020 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2001 года.

Главный редактор:
д.п.н., проф. Жампеисова К.К.

Зам. главного редактора:
к.п.н., профессор Колумбаева Ш.Ж.

Ответственный секретарь:
к.п.н, ассоциированный профессор
Киясова Б.А.

Редакционная коллегия:
д.п.н., профессор Романов А.А.
(Россия, Рязань),
д.п.н., доцент Дроботенко Ю.Б.
(Россия, Омск),
к.психол.н., доцент Михайлова Н.Б.
(Германия),
д.п.н., профессор Тарантей В.П.
(Беларусь, Гродно),
доктор Ибрагим Иылдырым
(Турция),
д.п.н., профессор Хан Н.Н.,
д.п.н., профессор Кошербаева А.Н.,
д.п.н., профессор Иманбаева С.Т.,
д.п.н., ассоц.профессор
Саудабаева Г.С.,
к.п.н., доцент Берикханова А.Е.,
к.ф.н., доцент Букабаева Б.Е.

© Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 2020

Зарегистрировано в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан 8 мая 2009 г. №10104-Ж

Подписано в печать 12.03.2020.
Формат 60x84 1/8.
Объем 54.25 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 520

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»
Казахского национального педагогического университета
им. Абая

Кыдырова С.Р., Пиримжаров М.Х. Студенттердің шығармашылық ойлау қабілетін дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттары.....	106
Анаркулова Э.И., Аманбаева М.Б., Богоявленский А.П. Формирования научно-исследовательской компетенций у студентов биологов.....	111
Ибрагим А.М. Проектно-ориентированное обучение английскому языку в высших образовательных учреждениях.....	115
Irgaliyeva G., Robyn Bantel University english communicative language teaching: A kazakhstanian and american co-teaching experience	120
Raikhanova D.K., Kassymova G.M. Formation of professionally-oriented competence in teaching english for academic purposes for chemistry - biology students.....	125
Ризаходжаева Г.А., Акешова М.М. К проблеме формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения.....	131
Косшыгулова А.С., Кенжебаева А.Т. Студенттердің оқу іс-әрекетінің өзіндік ұйымдастыруын дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттары.....	136
Манашова Г.Н. Педагогическая система подготовки будущих педагогов-психологов на основе практико-ориентированного обучения.....	141
Қойшығұлова Л.Е., Кисамеденова А. Болашақ педагог-психологтардың көшбасшылық сапаларын қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық ерекшеліктері.....	147
Есімғалиева Т.М. Болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың кейбір мәселелері.....	151
Кенжетасева Р.О., Нуржанова С.А. Инновационные формы контроля в профессиональной подготовке будущих педагогов.....	156
Дюсембинова Р.К., Кожамбердина М.Т. Педагогические условия формирования готовности будущих учителей к организации речевой деятельности школьников.....	161
Саудабаева Г.С., Абдримова Ф.А. Современные проблемы формирования основ педагогического мастерства у будущих педагогов и пути их решения.....	165
Елькеева А.Б., Киясова Б.А. Деловая игра как средство развития профессиональных компетенций будущих педагогов.....	170
Дюсембинова Р.К., Есмагамбетова Д.Б. Возможности интернет-технологий в процессе формирования профессиональных умений будущих учителей начальных классов.....	174
Акпаева А.Б., Лебедева Л.А., Рыскулбекова А.Д. Анализ особенностей мотивации научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов.....	179
Сихимбаева С.М., Баймаханбетова М.А., Райымкулова К.Б. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқушылар бойына 4 қ дағдыларын қалыптастыруға даярлау.....	187
Shayakhmetova D.B., Tautenbayeva A.A. Pedagogical modeling in preparing of future primary school teachers for professional self-development.....	194
Тугелбаева Ж.Н., Жұмабаева Ә.Е. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің педагогикалық диагностика жүргізудегі тиімді әдістері.....	202
Rizakhojayeva G.A., Kudabayeva P.A., Aitenova E.A. To the issue of teaching speaking in english to future specialists in the sphere of tourism.....	206
Амантаева А.К., Чилдибаев Ж.Б., Лакхаева Ж.А. Оқытушы маманның экологиялық құзыреттілігі білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастырудың негізі.....	210
Жилысбек С.Н. Сабиралиева Ж.Ы. Жоғары оқу орындарында педагогикалық экологиялық білім беруді тиімді ұйымдастыру мәселелері.....	216
Қанабекова М.Қ., Асанбаева С.А. Болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда сөйлеу этикетінің маңыздылығы	222

Abai Kazakh National Pedagogical
University

BULLETIN

of Pedagogical sciences
№1(65), 2020 y.

Periodicity: Four issues per year
Since 2001

EDITOR-IN-CHIEF:

Doctor of pedagogical sciences,
professor: **K.K. Zhampeisova**

Deputy editor-in-chief:

Candidate of pedagogical sciences,
professor **Sh.Zh. Kolumbayeva**

Deputy editor-in-chief

Candidate of pedagogical sciences
Kiyassova B.A.

Editorial board:

Doctor of pedagogical sciences,
professor **Romanov A.A.** (Russia),
Academician, Doctor of pedagogical
sciences, professor

Drobotenko Y.B. (Russia),
psychology, of pedagogical sciences

Mihailova N.B. (Germany),
Doctor of pedagogical sciences,
professor **Tarantey V. P.** (Belarus),

Doctor **Ibrahim İdirim** (Turkey),
Doctor of pedagogical sciences,
professor **Han N.N.**

Doctor of pedagogical sciences,
professor **Kosherbaeva A.N.**

Doctor of pedagogical sciences,
professor **Imanbayeva S.T.**

Doctor of pedagogical sciences,
Associate Professor **Saudabayeva G.S.**

Candidate of pedagogical sciences,
professor **Kolumbayeva Sh.Zh.**

Candidate of pedagogical sciences,
docent **S.S.Zhumasheva**

Candidate of pedagogical sciences,
docent **Berikhanova A.E.**

Candidate of philological sciences,
docent **Bukabayeva B.E.**

© Kazakh national pedagogical
university after Abai, 2020

The journal is registered by the
Ministry of Culture and Information RK
8 May 2009. N10107 – Ж

Signed to print 12.03.2020

Format 60x84 1/8.

Volume 54.25 – ubl.literature.

Edition 300 num. Order 520.

050010, Almaty, Dostyk ave., 13.
KazNPU after Abai

Publishing house «Ulagat»
Kazakh National Pedagogical University
after Abai

Губенко А.Ю., Хан Н.Н. Проблема буллинга в образовательном процессе.....	227
Хорошев А.Ю., Куламбаева К.К., Кошербаева А.Н. Педагогические условия развития здорового образа жизни студентов.....	232
Рыскалиев С. Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың компоненттері мен көрсеткіштері.....	237
Утегенов Е., Куракбаева А., Байғалиев Ә. Болашақ дене шынықтыру мұғалімін кәсіби іс-әрекетке дайындау.....	243

ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ
ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ:
ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Берикханова А.Е., Бипажанова А.Б., Сайфуллақызы Б. Орта білім беру мазмұнын жанарту жағдайында мектепшілік бақылауды ұйымдастыру.....	249
Бобизода Г.М., Шакинова Т.Ж., Шакинова Н.Ж. Жобалау проект - оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру нәтижесі.....	254
Saudabayeva G.S., Aitbayeva M.A. Fundamentals of professional self-determination of students in modern conditions.....	260
Ибраимкулов А.Е., Еримбетова А.С., Кубеков Б.С. Квест технологияның оқу процесіне қатысатын субъектілері арасындағы өзара әрекеттестіктің жаңашылдық формасы ретіндегі ролі.....	264
Шалабаева Л.И., Ешенкулова Д.Б., Умирбекова А.Н. Самостоятельная работа как способ самоорганизации учебной деятельности школьников.....	269
Илиясова Г.Б. Реализация преемственности в обучении курсу математического анализа в школе и педагогическом вузе.....	274
Рабинович Б.В., Жанзакова Д.К. Использование метода малых групп в обучении школьников на примере темы «объемы многогранников».....	280
Андасбаев Е.С., Ауелбек М.А. О применении элементов образовательной робототехники в школе (на основе обучения физике).....	286
Алдабергенова А.А., Сарсенбаева Л.О. Мектептегі білім беру ортасының дамытушы әлеуетін жүзеге асыру шарттары.....	290
Корогод Н.П., Тулиндинова Г.К., Олейник Ю.И. Виртуальные лабораторные работы как средство обучения биологии в школе...	294
Бобизода Г.М., Утилова А.М., Селиканова К.Р. Биология пәнінен сыныптан тыс жұмыс кезінде оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру.....	304
Алиев М.Д., Бейсенова Ә.С. Оқушыларға географиялық білім беруде мультимедиялық технология арқылы геоморфологиялық түсінік қалыптастыру.....	310
Ybyraimzhanov K.T., Yespolova G.K. Learners' research competence as the component of updated content of primary education.....	315
Seytenova S.S., Abil A.S. Increasing interest in studying students by using interactive methods in the conditions of updated education content	320
Аутаева А.Н., Сентимбетова С. Естіуінде ауытқуы бар оқушыларды ағылшын тіліне оқытуда верботональды әдісті қолдану мәселесінің негіздері.....	326
Сивинский А.М., Куламбаева К.К. Повышение эффективности обучения в школе для детей с нарушениями слуха через проведение интегрированных уроков физики и информатики.....	331
Кууакбайева У., Иниятова А., Турдалы Т. «Features of social-pedagogical work with children from low-income families».....	338

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Сыздықбаева А.Д., Усенова А.М. Формирование готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования.....	343
Капенова А.А., Кузетова М.Н. Мектепке дейінгі баланың эмоционалдық саласын дамыту процесіндегі ойынның рөлі.....	355
Метербаева К.М., Жәнәбілова Ү.А. Ойын арқылы мектеп жасына дейінгі балалар тілінің дыбыстық мәдениетін тәрбиелеудің педагогикалық ерекшеліктері.....	359
Манкеш А.Е., Даулетбаева Ж.К. Жаратылыстану негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеушілік дағдыларын дамыту.....	363
Еркебаева С.Ж., Ширинбаева Г.К., Инаятова А.Е. Теоретические аспекты развития коммуникативных навыков у детей старшего дошкольного возраста.....	368
Mailybaeva G.S., Baidildanova M.S. The role of the family in the education of a primary school student.....	374
Конысбаева А.Б., Бекмагамбетова Р.К., Казахбаева Г.И. Социально-педагогические особенности современной семьи ребенка дошкольного возраста.....	380
Гаркуша К.Г., Одинцова С.А. Реализация этнокультурного компонента программы «Музыка» для 1-4 классов уровня начального образования Республики Казахстан.....	386
Сәрсенова Н.С., Бисембиева А. Сыни ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту.....	391
Ракишева Г.Б., Маты М., Кененбаева М.А. Оқыту барысында бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын тудыру тәсілдері	396
Ракишева Г.Б., Кененбаева М.А. Бастауыш сынып оқушыларын оқыту барысында кері байланыстың маңыздалығы.....	403
Калыкбаева А., Сатова А.К. Организация самоценения обучающихся с ООП в инклюзивном обучении на основе принципа smart (на примере уроков математики в начальной школе).....	410
Біздің авторлар.....	417
Наши авторы.....	423
Our authors.....	429

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (приказ №433-3 ж от 26 июня 2003 г.) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки» внесен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по педагогическим наукам.

Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті Алқасының (2003 жылғы 26 маусым №433-3ж бұйрығы) шешімі негізінде Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршы журналының «Педагогика ғылымдары» сериясын педагогика ғылымдары бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялайтын басылымдар тізбесіне енгізілгені туралы хабарлайды.

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14. 35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.01>

Қ.Қ. Жампеисова¹ Б.А. Қиясова² А.С. Косшыгулова³

¹²³Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ БЕЙІМДЕЛІМДІ КӨШБАСШЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі маманға қойылатын талап бейімделімді көшбасшылық қасиеттер мен сапалардың болу қажеттілігі қарастырылған. Қазақстанның жоғары оқу орындарындағы болашақ мамандарда аталған феноменнің дұрыс қалыптаспауының себептері көрсетіледі. Ең маңыздысы – болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығының қасиеттері мен сапасын тәрбиелеу жөніндегі қызметті жүзеге асыруға дайын еместігі қарастырылады. Кадрларды даярлаудың дәстүрлі ақпараттық-пәндік (желілік) жүйесі контекстінде бейімделімді көшбасшылықтың қасиеттерін дамыту мүмкін еместігіне назар аударылған. ХХІ ғасырдың сұраныстары жағдайында бейімделген көшбасшы болу – бұл заманауи маман үшін қалыпты жағдай. Студенттердің бейімделімді көшбасшылығын қалыптастыруда синергетикалық тәсілдің рөлі мен маңызы ашылады.

Түйін сөздер: білім беру, бәсекеге қабілетті маман, көшбасшы, бейімделімді көшбасшылық, синергия, синергетика, өзін-өзі ұйымдастыру, синергетикалық тәсіл.

K.K. Zhampeissova¹ B.A. Kiyassova² A.S. Koshygulova³

¹²³Kazakh national pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FUTURE SPECIALISTS ADAPTIVE LEADERSHIP DEVELOPMENT

Abstract

The article reveals the requirements for a modern specialist, who should be characterized by the properties and qualities of adaptive leadership. The reasons are noted for the improper formation of this phenomenon of future specialists in higher educational institutions of Kazakhstan. As one of the most important, it is considered - the unavailability of a higher education teacher to carry out activities to educate future specialists of the properties and qualities of adaptive leadership. Attention is drawn to the fact that the development of adaptive leadership qualities in the context of the traditional informational subject (linear) training system is impossible. Attention is focused on the fact that, in the conditions of the challenges of the XXI century, being an adaptive leader is the norm for a modern specialist. The author reveals the role and significance of the synergetic approach in the formation of adaptive leadership among students.

Keywords: education competitive specialist, leader, adaptive letter, synergy, synergetic, self-organization, synergetic approach.

К.К. Жампеисова¹ Б.А. Киясова² А.С. Косшыгулова³

¹²³Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г.Алматы, Республика Казахстан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ АДАПТИВНОГО ЛИДЕРСТВА У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

В статье раскрываются требования, предъявляемые к современному специалисту, для которого должны быть характерны свойства и качества адаптивного лидерства. Отмечаются причины ненадлежащего становления данного феномена у будущих специалистов в вузах Казахстана. В качестве одной из важнейших, рассматривается - неготовность педагога высшего образования к осуществлению деятельности по воспитанию у будущих специалистов свойств и качеств адаптивного лидерства. Обращается внимание на то, что развитие качеств адаптивного лидерства в контексте традиционной информационно-предметной (линейной) системы подготовки кадров невозможна. Акцентируется внимание на том, что, в условиях вызовов XXI века, быть адаптивным лидером – это норма для современного специалиста. Раскрывается роль и значение синергетического подхода в становлении адаптивного лидерства у студентов.

Ключевые слова: образование конкурентоспособный специалист, лидер, адаптивный лидер, синергия, синергетика, самоорганизация, синергетический подход.

Бүгінгі күні, алдын ала болжап білуге болмайтын кездейсоқтық жағдайлар, білімнің тез ескіруі сынды сипаттар, өзгермелі қоғам режимінде, жоғары интеллектуалды және бәсекеге қабілетті [1; 2], өзінің дамуында ешқашан тоқтамайтын мамандарды даярлау ісі аса өзекті болып табылады. Нарықтық қатынастар жағдайында кәсіби қызметті табысты жүзеге асыру үшін тек сауатты маман болу жеткіліксіз, ХХІ ғасырдың талаптарына жауап беретін көптеген кәсіби-маңызды қасиеттерді барынша дамыту және жетілдіру талап етілетіндігімен анықталады [3].

Қазіргі әдебиеттерді талдау бүгінгі, қарқынды өзгеріп жатқан әлемде болашақ маманның бәсекеге қабілетті жеке тұлғасының ең қажетті кәсіби маңызды сипаттамаларының қатарына, шынайылықты, оның ішінде өзін де өзгертетін субъектінің мақсатты белсенділік дәрежесін көрсететін қасиеттер жиынтығы ретінде қарастырылатын көшбасшылықты алға қоюға мүмкіндік береді.

Бұл ретте көшбасшылықтың бейімделу стилі немесе К. Арджирис жазғандай, шындыққа бағытталған стиль ең тиімді болып табылады.

Бейімді көшбасшылықты дамыту деңгейі жоғары болашақ маманға қойылатын талаптарды анықтау бойынша біз жүргізген жұмыс, бізге оны рухани-адамгершілік, жоғары зияткерлік және бәсекеге қабілетті тұлға ретінде көрсетуге мүмкіндік берді, оған келесі қасиеттер мен сапалар тән:

- Ізгілік, төзімділік, эмоционалдық тұрақтылық; икемділік, өткірлік, сыншылдық, креативтілік, қарым-қатынасқа бейімділік, сұхбаттылық, прагматизм, ашықтық; эмоциялық интеллект пен эмпатияның жоғары деңгейі.

- Адамға, командалық жұмысқа бағдарлану.

- Эксперименттерге, өзгерістерге, жұмыс істейтін жаңа стратегияларды іздеуге, жағдайға байланысты өзгеріп отыратын көшбасшылықтың «тиімді» стиліне ұмтылу.

- Қабілеті мен дайындығы: адамдарды басқару, оларды күрделі міндеттерді шешу үшін жұмылдыру; келіссөздер жүргізу; туындаған жағдайға тез бағдарлану, күтпеген жол табу, нақты қалыптасқан жағдайға байланысты стандартты емес шешім қабылдау; өкілеттіктер беру; керемет идея, тамаша жасалған жұмыс үшін мадақтау, сәтсіздікке оң қарау.

- Бұйрықтарды емес, сенімдерді басшылыққа алу.

Бұл көрсеткіштер бейімделімді көшбасшылықтың негіздемелік моделін сипаттайды.

Бейімделімді көшбасшылық теориясына сәйкес әр адам көшбасшы бола алады [4]. Сонымен қатар бұл заңды құбылыс, себебі бейімді көшбасшылар – ол өзін-өзі ұйымдастыра алатын тұлғалар. Ғылыми әдебиетте өзін-өзі ұйымдастыру деп адамның өз өмірінің шынайы субъектісі болу

және өзінің тіршілік әрекетін жеке басының түбегейлі өзгеруінің құралына айналдыру қабілеті түсініледі.

Бұл феномен мақсатқа талпынудан, өзін-өзі талдау және қатаң өзін-өзі бақылаудан, өзін-өзі бағалаудан, барлық жағдайда өзін-өзі шектеуден; уақыт пен жұмысты жоспарлай алудан, тез шешім қабылдау, оларды орындау, күші мен құралдарын үнемді жұмсай білуден байқалады. Өзін-өзі ұйымдастыра алатын тұлға өзінің мінезімен, әсіресе эмоционалды-ерік саласымен жұмыс жасайды. Бұл борыштылық сезімі және жеке ар-намысы жоғары тұлға [5].

Менеджменттің теоретиктері мен практиктары көшбасшылықтың қалыптасу үрдісін басқару керек деген қорытындыға келді. Көшбасшы болып тумайды, көшбасшы болып қалыптасады. Адамның бойында көшбасшылықты дамыту себептемелі, мақсатты және саналы үрдіс болуы қажет, онда ол өзінің прогрессивті дамуының, өзгеруінің және қайта түрленуінің бір мезгілде субъектісі мен объектісі де болады.

Қазақстанда жоғарыда көрсетілген контекстте болашақ мамандарды даярлау тиісті деңгейде жүзеге асырыла ма? Жоқ. Жүзеге асырылмайды.

Қазақстанның жоғары білім берудің қазіргі заманғы жүйесі, негізінен дәстүрлі, пәндік-ақпараттық. Дәстүрлі ақпараттық-пәндік (желілік) жүйе шеңберінде бейімделімді көшбасшылықтың қасиеттері дамыған мамандарды даярлау мүмкін емес.

Мәселе, жоғары мектеп оқытушылары – олар көбінесе нақты білім саласындағы мамандар болғандығында. Сондықтан басымдық мамандануға беріледі. Жылдам өзгеріп жатқан технологиялар ғасырында тар шеңберлі маманды дайындау тиімді емес.

Пәннің негізгі құрамына баса назар аударғандық, болашақ мамандардың бойында, оларды нарықтық қатынастар әлемінде табысты қылатын қасиеттер мен сапаларды қалыптастыру және дамыту мәселесін артқа шегіндіре береді: *жаңа категориялармен ойлау қабілеті*, жаңа идеяларды, жаңа жобаларды алға тарту және оған басшылық ету, командада жұмыс істеу қабілеті мен дайындығы және т. б.

Мұнда келесі реттегілерді атап өту маңызды. Жоғары мектеп оқытушысы қандай мамандану бейініне жататынына қарамастан, ол ең алдымен педагог. Жоғары білім беру педагогы. Сондықтан ол жоғары мектеп педагогикасының негіздерін меңгеруі қажет және болашақ маман тұлғасын дамытудың әдіснамасын білугеміндетті.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты мыналарды атап өту қажет деп есептейміз: жоғары білім беру педагогының болашақ мамандардың көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру және дамыту бойынша мақсатты жұмысы (жоғары оқу орнының тұтас педагогикалық үрдісі жағдайында), алдымен, олардың өмірлік маңызды жоспарларын қанағаттандыруға жауап беретін қасиеттер мен сапаларды қалыптастыруға мақсатты түрдегі нұсқамамен жүзеге асырылуы тиіс: танымал және құрметті болу; табысты, сұранысқа ие және бәсекеге қабілетті болу; ертеңгі күнде жоғалып қалмау, жылдам өзгеретін әлемде өзінің лайықты орнын табу және т. б.

Табысқа жетелейтін аталған өмірлік жоспарлар тоқталмауы үшін жоғары білім беру педагогы болашақ мамандарды қиындықтарды жеңуге, алдағы қызметке және оның қатысушысы ретінде өз-өзіне тұлғалық-белсенді қатынасты білдіретін, кәсіби және тұлғалық өзін-өзі дамытуға ұмтылуға бағыттауы міндетті [5].

Жоғары білім беру педагогы, студенттер сияқты, білулері қажет – жеке тұлға мен қоғам дамуының қозғаушы күші болып қарама-қайшылықтар саналады. Тек қайшылықтарды шешу арқылы ғана жеке тұлғаның да, қоғамның да дамуы жүзеге асады. Қарама-қайшылықтарды шешуден тыс даму жоқ. Қарама-қайшылықтарды шешудің болмауы жеке тұлға мен қоғамның дамуындағы қол жеткізілген жетістіктердің тежелуіне әкеп соғады. Қайшылықтарды шешу болмаған жағдайда, даму да жоқ. Қарама-қайшылықтар шешілмейтін болса жеке тұлғалар, жүйелер, ұжымдар және т. б. бұзылады.

Қарама-қайшылықтарды шешудің негізгі құралы тек іс-әрекет, іс-әрекет және тағы да іс-әрекет болып табылады. Іс-әрекеттен тыс даму жоқ.

Рональд Хейфеци Марти Лински бейімделімді көшбасшылықты күрделі міндеттерді шешу және жеңімпаз болып шығу үшін адамдар тобын жұмылдыру әктісі ретінде анықтағаны бекер емес. Күрделі міндеттерді күнделікті шешу, бұл қарама-қайшылықтарды шешу болып табылады. Кеше қол жеткізілген нәтиже мен бүгін талап етілетін нәтиженің арасындағы қайшылықтар. Даму әрқашан жаңартуды талап етеді. Жаңарудан тыс даму жоқ. Сондықтан (әлемдік) беталыстарды көру және оны тәжірибеде қолдану – сана мен іс-әрекетті жаңа мазмұнмен жаңартудың негізгі жолы болып

табылады. Белгісіздікті ұнату – бұл әрқашан ізденісте болу дегенді білдіреді. Қол жеткізгенге қанағаттанушылық бар жерде және одан әрі беймәлімге қарай қозғалыссыз жүру – қол жеткізгеннің тоқырауына апаратын жол. Керісінше, қанағаттанбаушылық – бұл алға қарай жылжу.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты, жоғары білім беру педагогы жылдам өзгеретін технологиялық әлемде 26 жыл бұрын (1994 ж.) «Leadership Without Easy Answers» кітабында белгіленген Рон Хейфетцтің көзқарастары өзекті болып қала беретіндігін білуі тиіс. Хейфетцке сәйкес, бейімделімді көшбасшылықүрдісі үш кезеңнен тұрады: 1) оқиғалар мен беталыстарды зерттеу; 2) гипотезаларды жетілдіру және түсіндіру; 3) мінез-құлық моделін құру.

Хейфетц бойынша, бұл үш кезең циклдік сипатта болуы қажет. Олар бірнеше рет қайталануы керек. Мұндай ұстаным өте заңды. Бұл кез-келген тұлғаның, кез-келген қоғамның, оның ішінде кез-келген ұйымның да дамуының ғылыми негізделген жолы болып табылады. «Әлем өзгереді, оқиғалар өзгереді, үрдістер өзгереді. Жаңа үрдістердің көрінісі ойлау бейнесін өзгертуді, адамдардың мінез-құлқын жетілдіреді» [6]. Сондықтан, бейімделімді көшбасшы – ол инновацияға бағытталған, беймәлімдікті ұнататын тұлға. Сондықтан жоғары білім беру педагогы зерттеу жобалау қызметіне қосылудың болашақ мамандардың бойында бейімделімді көшбасшылықтың қасиеттері мен сапасын дамыту үшін негіз болатынын түсінуі тиіс.

Аталған әдіснамалық қағидаларды ұстану жеке тұлға мен қоғамның ілгері дамуының негізі болып табылады. Егер қоғам өз дамуында іркілуді қаламаса – *ол қамқорлық жасауға міндетті* – оның өмір сүруінің барлық салаларында: саясатта, экономикада, ғылымда, білімде, медицинада, өнерде, спортта және т. б. бейімді көшбасшыларды тәрбиелеу үшін барлық күш-жігерді салуы қажет. Себебі қоғам дамуының қозғаушы күші болып, күн сайын, сағат сайын, секунд сайын қоғамның тіршілік әрекетінің барлық салаларында іс-әрекет түрлерінің алуан түрлілігі: инновациялық, зерттеу-шығармашылық, өзіндік, өздігінен білім беру, жобалау және т. б. арқылы бейімделген көшбасшылармен шешілетін қарама-қайшылықтар саналады.

Мұнда философиялық заңдар нақты әрекет етеді: санның сапаға көшу заңы, терісті терістеу заңы, бұралым бойынша даму заңы және т. б.

Жоғары білім беру педагогы, өмірлік маңызды қажеттіліктерді қанағаттандыру, болашақ мамандардың бойында, бейімделімді көшбасшылар – ол креативті тұлғалар, шығармашылық ойлау деңгейі жоғары адамдар, шығармашылық ойлау негізінде әрқашан қиял жатыр, деген қағиданы дамытатындығын білуі қажет.

Ғылыми әдебиетте [7] «қиял» ұғымы – адамның психикалық қабілеттеріне қатысты және екі түрлі мағынада қолданылатын термин ретінде көрсетіледі:

1) тікелей тәжірибеге қатыспайтын заттың немесе оқиғаның бейнесін ойша жасау (ұсыну) қабілеті ретінде;

2) жаңашыл, бұрын белгісіз ойша объектілерді (бейнелер, құрылымдар, ұғымдар және т. б.) құру қабілеті ретінде.

Бірінші және екінші мағынада да қиял ұғымы адамның шығармашылық қабілеттерін сипаттайды. Бұл дереккөзде жоғарыда айтылғанды растау ретінде келесідей сөздерге сілтеме жасалады:

- В. Вундттың: «Біз қиял саласына тиесілі шығармашылық іс-әрекет байқалатын барлық жан құбылыстарын есепке алуымыз қажет»;

- И.М. Розеттың: қиялды «нәтижелі ақыл-ой қызметі» ұғымының синонимі деп түсіндірген;

- Ф. Шеллингтің: Қиялды жаңашыл ойлау және елестете алу қабілеті ретінде қарастыратын.

Сонымен қатар аталған дереккөздер аясында тағы бір нәрсеге назар аударғым келеді. «Ақпараттың жетіспеушілігі жағдайында қиял жағдайдың белгісіздігін еңсеруге және толық емес мәліметтерді жетілдіріп болжауға мүмкіндік береді. Осылайша тәжірибеге (соның ішінде танымдық түріне де) ары қарай жылжуға ықпал етеді. Шешім іздеу жағдайында қиял шешімнің гипотетикалық нұсқаларының ағымын қамтамасыз етеді, жағдайларды көрнекі бейнелерде көрсете отырып, ойша үлгілеуге көмектеседі. Дәл осы қиял бейнелерінің аясында, түпсанадан туындаған адамның алдында жиі оның ойлау жұмысының нәтижелері көрінеді [7].

Біз «қиял» ұғымының мәніне назар аударуымыз кездейсоқ емес, өйткені ұсынылған материалдан қиялдың негізінде бүгінгі күні динамикалық өзгеріп жатқан әлемде аса өзекті болып саналатын желілік емес ойлау стилі жатқандығы байқалады.

Сондықтан бейімделімді көшбасшылық бойынша көптеген дереккөздердің авторлары оның қырағылық, шығармашылық, эксперименттерге, өзгерістерге ұмтылу, жұмыс істейтін жаңа стратегияларды іздеу сияқты құрамды бөліктерін бөліп көрсетулері кездейсоқ емес.

Егер негізін қиял құрайтын шығармашылық (креативтілік) туралы жоғары білім беру педагогтарының белгілі бір бөлігінің қандай да болмасын түсініктері болса, онда олардың барлығы бұл ұғымды дизайн-ойлау сияқты жаңа құбылыспен байланыстыра бермейді. Біздің терең пайымдауымызша, бүгінгі таңда жоғары оқу орнының қабырғасында осы феноменнің жоғары дамуынан тыс бейімді көшбасшысын елестету мүмкін емес. Заманауи дереккөздерде дизайн-ойлау «жарқын, стандартты емес, нәтижелі ойлау» ретінде ұсынылады. Бүгінгі күннің тәжірибесінде аталған ұғымның пайда болуы, креативтіліктің дамуы мен міндеттерді шешуге шығармашылықпен қарау қабілеттілігі, үнемі өзгеріп жатқан әлемде қажетті дағдылар екендігін дәлелдейді.

Егер біз «ландшафт дизайны», «киім дизайны», «интерьер дизайны» сияқты естуге үйреншікті ұғымдарға жүгінсек, онда бұл сөз тіркестерін біз өзгерістермен байланыстырамыз, әсіресе тұрғылықты аумақтың, жалпы қоршаған ортаның түбегейлі өзгерістерімен, киім стиліндегі өзгерістермен, пәтердің ішкі көркінің өзгерістерімен және т. б. байланыстырылатынын байқаймыз.

Сондай-ақ, жоғары білім беру педагогы, студенттердің бейімделу көшбасшылығының қасиеттері мен сапасын дамыту бойынша жұмыс жасау барысында, оларды бейімделімді көшбасшы – дамыған дизайн-ойлау қабілеті бар маман екеніне бағыттауы тиіс. Осы феноменнің негізінде үйреншікті нәрселерге, үйреншікті үрдістерге көзқарасты өзгерту, идеяларды түрлендіру, өміршеңдікті таңдау, бұрыннан бар білімдерді жаңаша пайдалану қабілеті жатыр. Дереккөзде көрсетілгендей, дизайн-ойлау – ол қолмен ойлау, дегенді білдіреді. Бұл – айтпай, көрсетіңіз ұстанымы бойынша жүретін әрекет. Егер сізде идея болса, онда оны дереу қандай да бір қағаз түрінде жүзеге асырып көрсету қажет [8].

Бейімделімді көшбасшылықтың қасиеттері мен сапаларын дамыту жоғары білім беру педагогынан болашақ мамандарды бес режимді (Метчет әдісі бойынша) шеңберде ойлауға үйретуді талап етеді.

Бірінші режим жеке тұлғаның ойдың негізгі элементтерін бөлу қабілетінен көрінеді.

Екінші режим – стратегиялық сызбалармен ойлау. Ойлаудың бұл режимі мінез-құлық стратегиясын таңдау және құру бойынша тұлғаның дамыған қабілетін көрсетеді (айқын мақсат қою, осы мақсатқа қол жеткізудің әр түрлі жолдарын әзірлеу, неғұрлым тиімдісін таңдау, қол жеткізгенді алдағы жоспарлармен салыстыру).

Үшінші режим – параллель жазықтықтарда ойлау. Бұл тек ойлау ғана емес, сонымен қатар өз ойлары мен іс-әрекеттерін бақылау, оларды белгілі бір жолмен бағалау, ойлау үрдістерінде негізгі сәттерді анықтау және оларға назар аудару қабілеті.

Төртінші режим – бұл голографиялық ойлау, яғни әр түрлі көзқараспен ойлау және мәселені әртүрлі қырынан көру.

Бесінші режим – бейнелермен ойлау. Бұл ассоциативті ойлау, мәселені, гипотезаны, жағдайды қандай да бір бейнемен теңестіру қабілеті. Бұл жаңалық ашудың үлкен әлеуеті бар өнімді ойлау [9].

Ойлаудың бес режимі шеңберінде, жоғары білім беру педагогы студенттердің назарын төртінші режим – ойлау ауқымын кеңейтуге бағытталған голографиялық ойлауға аударуы тиіс. Ресейлік ғалым В.В. Гуленко атап өткендей, голографиялық ойлау (толық сипаттайтын ойлау) – талдамалы, теріс, индуктивті ойлау. Немесе, басқаша аталатындай, интеллектуалды ойлау стилі. Голографиялық ойлау ойдың нақты тұжырымдалуына бағытталады; ақпаратты ықшамдау және нығыздау; зерттеу нысанын әртүрлі қырдан, қарама-қарсы жағынан, «жасырын кірістен» қарастыру [10]. Мұнда атап өту керек: голографиялық ойлаудың теріс құрамдас бөлігі мәселелерді, кемшіліктерді, қарама-қайшылықтарды, жүйенің әлсіз орындарын көруге, мәселені теріс айналдыруға, қарама-қайшылықтардың соқтығысуына бағытталады (википедия).

Біздің ойымызша, қазіргі қоғамның стандартты емес, болжамсыздық, кездейсоқ даму жағдайында бейімделімді көшбасшыларында голографиялық ойлауды дамыту мәселесі аса өзекті болып табылады.

Голографиялық ойлауды дамыту аясында Рефрейминг техникасы тиімді болып табылады. Бұл техниканың мәні [11] дереккөзде ұсынылған.

Жоғары білім беру педагогы болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығының қасиеттері мен сапасын дамытудың әдіснамалық негізін тұлғаға бағдарланған, құзыреттілік, гуманистік, мәдениеттілік, аксиологиялық, акмеологиялық, синергетикалық тәсілдемелер құрайтындығын білуге міндетті.

Жылдам өзгеретін қоғам жағдайында болашақ мамандардың бойында бейімделімді көшбасшылықты дамыту шеңберінде ең тиімді тәсіл, синергетикалық тәсіл.

Негіздеме:

1. Синергетика ашық жүйелерді зерттейді, ашық жүйелер – ол өзін-өзі ұйымдастыратын жүйелер, яғни оның субъектілері арасындағы өзара әрекеттестік, энергия және ақпарат алмасу қағидатты сәт болып табылатын бейімді жүйелер. Айтылғандарды есепке ала отырып айта кетейік: білім беру жүйесі ашық, өзін-өзі ұйымдастыратын, демек, бейімделімді жүйе. Тек бейімделу жүйесі шеңберінде ғана бейімделген көшбасшылықтың дамыған қасиеттеріне ие болашақ маманды қалыптастыруға болады.

2. Бейімделімді көшбасшылық билікпен емес, ұжымдық, командалық жұмыспен байланысты. «Қазіргі заманғы көшбасшылық спорттың командалық түрі» деген сөз бекер пайда болған жоқ.

Синергетикалық тәсілде негізгі түсінік «синергия» ұғымы болып табылады. Грек тілінен аударғанда «synergeia» «келісілген өзара әрекеттестік», «достастық», «ынтымақтастық» дегенді білдіреді [12]. Г.Хакеннің айтуынша: «Синергетика – бұл өзара әрекеттестіктің біріккен ұжымдық әсері» [13].

ЖОО-ның педагогикалық үрдісі адамзаттың тарихи қалыптасқан тәжірибесін игеруге, оны шынайы қоғамдағы өмір мен еңбекке дайындауға бағытталған жаңа мазмұнмен байытуға бағдарланған білім алушы мен білім берушінің арнайы ұйымдастырылған өзара әрекеттестігі болып табылады. Білім беруші мен білім алушының өзара әрекеттестігіне негізделген педагогикалық үрдіс ынтымақтастық пен өзара шығармашылыққа негізделген субъект-субъектілік қатынастар типі бойынша білім беру ортасын құруды талап етеді. Ал бұл корпоративтік, командалық көшбасшылардың дұрыс даму жолы. Қазіргі дереккөздерде, егер пікірлестер командасымен жұмыс істемесе, бірде-бір басшы жоғары нәтижелерге қол жеткізе алмайды, деп көрсетіледі.

Болашақ мамандардың командалық, корпоративтік көшбасшылығын дамыту үшін жоғары білім беру педагогының қажетті инновациялық технологияларды игеруі және пайдалануы маңызды, оларға сыни ойлауды дамыту технологиясы (кейс-стади, ой-талқы, рефрейминг техникасы), болашақ мамандардың командада жұмыс істеу қабілеті мен дайындығының дамуына ықпал ететін ынтымақтастық технологиясы, дебаттық технология, іскерлік ойындар технологиясы және т. б. жатады.

3. Болашақ маман тұлғасының кәсіби қалыптасуындағы синергетикалық тәсілдеме білім беру іс-әрекетіндегі өздігінен білім алу, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі басқарудың басымдығына негізделеді [14]. Бейімделімді көшбасшылық, статикалық құбылыс емес. «Бүкіл ғаламшардың алдында» болу үшін ол жүйелі дамуды және өзін-өзі жетілдіруді талап етеді. Ал бұл оперативтік құрам, яғни сана-сезім әрдайым үздіксіз жаңарту режимінде, яғни үздіксіз өздігінен білім алу режимінде болғанда ғана мүмкін.

4. Ойлаудың синергетикалық тәсілінің маңызды сипаттамасы болып бейсызықтығы (пәнаралық) саналады. Ол жайында жоғарыда айтқанбыз. Әлемдік білім беру үрдісінде ойлаудың бейсызықты стилі инновациялық ретінде қарастырылады. Дәл осы ойлау стилі бүгінгі білім берудің өзегіне айналып отыр [15].

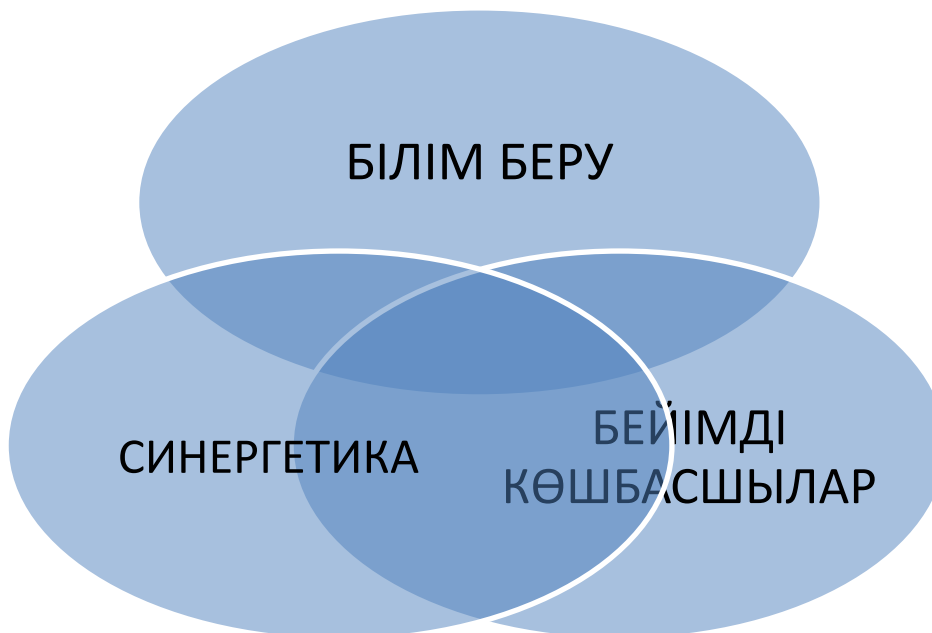
Бейсызықты ойлау стилі дегеніміз не? Оны неге инновациялық түріне жатқызады? Ойлаудың осы түрінің негізінде шындықты дұрыс қабылдау және талдау, тез өзгеретін әлемде алға қойылған мақсаттарға жету және жылдам шешім қабылдай алу қабілеті жатыр [14]. Егер көшбасшылықтың бейімделу стилі шынайылыққа бағытталған стильге негізделсе, онда болашақ мамандардың бұл феноменін синергетикалық көзқарас аясында дамыту жоғары білім беру педагогының кәсіби іс-әрекетінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Осы жылдам өзгеретін қоғам жағдайында талап етілетін бейсызық ойлау стилін қалыптастыру аясында жоғары білім беру педагогы болашақ мамандардың алдында басты негізін қиял құрайтын креативті, шығармашылық ойлауды дамытудың маңыздылығын өзектендіруге міндетті; бес режим шеңберінде ойлау технологиясын үйрету; дизайн-ойлауды жан-жақты меңгеруге бағдарлау.

Бейсызық (пәнаралық) қағидасымен қатар синергетикалық тәсілдеме шеңберінде субъектілік (белсенділік), полисубъектілік (диалогтік), ашықтық, қарым-қатынасқа бейімділік, дербестік, бастамашылық қағидаттары өзектендіріледі [16]. Егер қағидалар – бұл жоғары білім беру педагогы өзінің практикалық қызметінде басшылыққа алатын басты ережелер екенін негізге алсақ, онда оларға бағдарлану, болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығының маңызды қасиеттері мен сапасын дамытуға бағдар бар екені айқын болады.

5. Цифрлық қоғам, ақпарат қоғамы және жаңа білім жағдайында АКТ, SMART-STEM - технологияларды меңгеру бейімді көшбасшылықтың маңызды қасиеті мен сапасы болуы тиіс.

Жоғарыда айтылғандай, синергетикалық тәсілдеме энергия және ақпарат алмасу болып табылады, болашақ мамандардың осы қасиеттері мен сапаларын дамытудың маңыздылығын өзектендіреді. Болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығының қасиеттері мен сапаларының қалыптасуы мен дамуындағы синергетикалық тәсілдеменің мәні туралы жоғарыда айтылғандардың барлығын келесі сызбамен көрсетуге болады (1 сызбаны қара).

1-сурет. Синергетикалық тәсілдеме аясында бейімделімді көшбасшылықты дамыту сызбасы

Осылайша, біз жүргізген жұмыс болашақ мамандардың бейімделімді көшбасшылығының қасиеттері мен сапасын дамыту бойынша жоғары білім беру педагогының әдіснамалық дайындығының мазмұнды жағын байытуға мүмкіндік берді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж. Модель конкурентоспособного высшего педагогического образования Республики Казахстан//Вестник КазНПУим.Абая сер. Педагогические науки №1(57), 2018 г. - с 3-12.
2. Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж. Профессиональный портрет учителя XXI века//Вестник КазНПУим.Абая сер. Педагогические науки №1(61), 2019 г. – С. 3-13
3. Жампеисова К.К. К вопросу о сущности педагогического менеджмента как специфического вида управленческой деятельности// Вестник. Серия педагогические науки КазНПУ им. Абая, 2016. № 4. – С. 79-82.
4. Что такое адаптивное лидерство, и как вдохновлять коллектив? kloop.kg/blog/2017/08/28/128652
5. Что такое самоорганизация личности и самоорганизованная личность? helpiks.org/8-85307.html
6. Адаптивное лидерство Блог 4brain4brain.ru/blog/адаптивное-лидерство/
7. Г.М. Фрумкин Энциклопедия эпистемологии и философии науки.М.: «Канон+», РООИ «Реабилитация», И.Т. Касавин. 2009.
8. Дизайн-мышление- образование будущего – Учительская плюс/ uchitelskaya.kz/vse-rubriki/.
9. Режимы мышления. /bibliotekar.ru/sistema/
10. Гуленко В.В. Формы мышления//Журнал «Соционика, ментология и психология личности», № 4, 2002.
11. Голографическое мышление. Мышление и его компоненты - Статьи /bioinformer.ru/binfs-666-1.html.
12. Словарь иностранных слов. 15-е изд., испр. М.: Рус. яз., 1988. 608с.

13. Хакен Г. Синергетика: пер. с англ. М., 1980. – С. 9.

14. Синергетический подход к метатеории в непрерывном образовании - /studexpo.ru/121996/filosofiya//.

15. Майнцер, К. Сложно-системное мышление: Материя, разум, человечество. Новый синтез. - М., 2009.

16. Ковалевич М. С. Социально-психологические и педагогические проблемы профессионализации личности: синергетический подход [электронный ресурс] - Режим доступа. - URL: <http://sites.google.com/site/konfep/Home/2-sekcia/kovalevic>].

УДК 371.1

МРНТИ 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.02>

Колумбаева Ш.Ж.¹ Айтпаева А.К.²

^{1,2}Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ПЕДАГОГИКЕ И ОБРАЗОВАНИИ: СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ, СПОСОБЫ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются возможности интеграции, осуществляемые при помощи синтеза в результате получения новой системы, характеризующейся целостностью и более высокой функциональностью. Обосновано, что многогранность, разнообразие проявлений интеграции привело к появлению многочисленных ее трактовок, которые взаимно дополняют и раскрывают сущность этого понятия. Возникновение явления интеграции является закономерной характеристикой современного уровня развития педагогической науки и образования. В статье приведен логико-содержательный анализ определений понятия «интеграция», а также анализ тенденций форм интеграции в системе образования, анализируются подходы к определению сущности понятия «интеграция» в образовательном процессе, выделены интегративно-педагогические концепции. Представлена связь педагогической науки и педагогической практики через связь основные типы педагогических знаний. Авторы приходят к выводу, что интеграционные процессы в обязательном порядке приводят к образованию нового целого и одновременно к обогащению составляющих интегрируемых компонентов.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, интеграция в педагогике, интегративно-педагогические концепции

Ш.Ж. Колумбаева¹ А.К. Айтпаева²

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ПЕДАГОГИКА МЕН БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕР: МӘНІ, МӘСЕЛЕЛЕРІ, ШЕШІМДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада тұтастық пен жоғары функционалдылықпен сипатталатын жаңа жүйені алу нәтижесінде синтезді қолдану арқылы жүзеге асатын интеграция мүмкіндіктері қарастырылады. Интеграция көріністерінің алуан түрлілігі, әртүрлілігі осы тұжырымдаманың мәнін өзара толықтыратын және ашатын көптеген түсіндірулердің пайда болуына әкелді деп дәлелденді. Интеграция құбылысының пайда болуы - педагогикалық ғылым мен білімнің қазіргі даму деңгейінің табиғи сипаты. Мақалада «интеграция» ұғымының анықтамаларына логикалық және мазмұнды талдау, сондай-ақ білім беру жүйесіндегі интеграция формаларының тенденцияларына талдау жасалады, білім беру үрдісіндегі «интеграция» ұғымының мәнін анықтауға көзқарастар талданады, интегративті - педагогикалық тұжырымдамалар анықталады. Педагогикалық ғылым мен педагогикалық практиканың педагогикалық білімнің негізгі түрлерін байланыстыру арқылы

байланысы көрсетілген. Авторлар интеграциялық процестер сөзсіз жаңа тұтастықты қалыптастыруға және сол уақытта біріктірілетін компоненттердің құрамдас бөліктерін байытуға әкеледі деген қорытындыға келді.

Түйін сөздер: интеграция, интеграциялық процестер, педагогикадағы интеграция, интегративті - педагогикалық тұжырымдамалар

Kolumbayeva Sh. Zh. ¹ Aitpayeva A. K. ²

^{1,2}*Kazakh National Pedagogical University named after Abai*

INTEGRATION PROCESSES IN PEDAGOGY AND EDUCATION: ESSENCE, PROBLEMS, SOLUTIONS

Abstract

The article discusses the integration capabilities that are carried out using synthesis as a result of obtaining a new system characterized by integrity and higher functionality. It is substantiated that the versatility, diversity of manifestations of integration has led to the appearance of its numerous interpretations, which mutually complement and reveal the essence of this concept. The occurrence of the phenomenon of integration is a natural characteristic of the modern level of development of pedagogical science and education. The article provides a logical and meaningful analysis of the definitions of the concept of "integration", as well as an analysis of the trends in the forms of integration in the education system, analyzes approaches to determining the essence of the concept of "integration" in the educational process, identifies integrative and pedagogical concepts. The connection of pedagogical science and pedagogical practice through the connection of the main types of pedagogical knowledge is presented. The authors conclude that the integration processes without fail lead to the formation of a new whole and at the same time to the enrichment of the components of integrable components.

Key words: integration, integration processes, integration in pedagogy, integrative and pedagogical concepts

Введение

Интеграционные процессы в области науки, техники и производства требуют закономерных изменений и в образовании, которые должны быть научно обоснованными. Интеграция имеет целью образование таких связей, которые обеспечивают целостность образовательного процесса (образовательных систем, системы образования в целом). Одновременно интеграция служит способом познания и изменения педагогической действительности. Она является методологической категорией в современных педагогических исследованиях. Термин «интеграция» в его педагогической интерпретации одним из первых использовал известный советский дидакт М.Н.Скаткин еще в начале 70-х гг. XX века. Актуальность процессов интеграции в образовании подчеркивают результаты исследований А.П. Беляевой, М.Н. Борулавы, Г.А. Бордовского, А.П. Валицкой, А.Я. Данилюка, И.А. Колесниковой, В.Н. Максимовой, Г.Ф. Федорца и др. Интеграция вошла в педагогику в качестве полноправного научного понятия и важной категории дидактики в самом начале 80-х годов. Принятие педагогами этого термина было подготовлено развитием интегративных процессов в образовании на протяжении предшествующих десятилетий. В.И. Загвязинский отмечал, что на уровне педагогической практики проводится значительная «интегративная работа»: разрабатываются и внедряются интегративные программы, интегрированные курсы; все больше используется интегративный элемент в сфере педагогической коммуникации, где приоритетными становятся сотрудничество и сотворчество; интенсивно внедряются интегративные формы и технологии обучения - интегративный урок, интегративный день, проектные технологии; создаются интегрированные учебные заведения и т.д.

Однако, исследователи отмечают, что в настоящее время не наблюдается должной связи между научными исследованиями и педагогической практикой. Несмотря на достаточное научно-методическое обеспечение педагогического процесса, интеграция науки и практики не достаточно полно отвечает современным требованиям. Иногда возникает разрыв между педагогической наукой и педагогической практикой. Происходит это в тех случаях, когда какое-то из звеньев, связывающих науку и практику, оказывается пропущенным.

Результаты научных исследований ещё не всегда полно находят применение и в практике подготовки будущих педагогов. Основой единства педагогической науки и педагогической практики выступает гуманитарный характер педагогического знания, обращенность педагогики к проблемам человека. Исследования проблем образования доказали, что от взаимоотношения педагогической науки и практики зависит результативность педагогической деятельности, а, следовательно, и результативность образования. [1]. Интеграция науки и практики представляет собой необходимое условие дальнейшего совершенствования практики образования. Большинство исследователей считают, что процесс интеграции возникает в том случае, если имеются ранее разобщенные элементы и возникает объективная необходимость их объединения. Оно осуществляется при помощи синтеза и в результате образуется новая система, характеризующаяся целостностью и более высокой функциональностью.

Методология исследования

Исследователи выделяют три уровня изучения интеграции в педагогической науке - методологический, теоретический и практический.

На методологическом уровне рассматриваются понятийно-категориальный аппарат и подходы к интеграции в образовании; выявляются комплексные, междисциплинарные проблемы; определяются направления исследований. Что и предпринята нами в данной работе.

На теоретическом уровне изучения интеграции в педагогической науке разрабатываются ее концептуальные основы, модели, технологии; выявляются организационные и психолого-педагогические условия; исследуются особенности субъектной интеграции.

На практическом уровне экспериментально апробируются и внедряются разработанные модели и технологии интеграции образования [2]. В последние годы в педагогической науке утверждаются новые методы исследования педагогической практики, постижения педагогической, смыслового содержания явлений исторической, социально-культурной, а также природной реальности. Например, метод диалогического понимания открывает широкие возможности, как перед педагогической наукой, так и перед педагогической практикой.

Дискуссия и результаты исследования

Интеграция является предметом исследования многих фундаментальных наук: философии, психологии и др. Ее рассматривают как явление, процесс, фактор развития, имеющий поливариативность разрешения. Так, в философском энциклопедическом словаре дают определение понятию интеграция - сторона процесса развития, связанная с объединением в целое ранее разнородных частей и элементов. Процессы интеграции могут иметь место как в рамках уже сложившихся систем (в этом случае они ведут к повышению уровня ее целостности и организованности), так и в возникающих новых системах из ранее несвязанных элементов [3]. Философская концепция интеграции научного знания представлена в трудах В. Г. Афанасьева, Б. М. Кедрова, Н. Р. Ставской, А. Д. Урсула, М. Г. Чепикова и др.

Исследователи рассматривают «интеграцию» как системное понятие, объединяющее в себе: а) интегративное целое, представляющее собой синтез процесса и результата интеграции; б) интеграцию - процесс; в) интеграцию - результат. Соответственно существуют три позиции в оценке взаимоотношений процессуальных и результирующих сторон интеграции. Сторонники одной из позиций считают, что интеграция - это процесс приобретения целым интегративных качеств; приверженцы другой позиции полагают, что интеграция - это результат (например, согласованность, упорядоченность, стабильность, целостность системы); третья точка зрения базируется на том, что интеграция - это и процесс и результат становления целостности, создания неразрывно связанного [4].

Теория педагогической интеграции отражена в исследованиях В. С. Безруковой, М. Н. Берулавы, Ю. И. и В. И. Каган, Ю. А. Кустова, М. И. Махмутова, Ю. Н. Семина, Ю. С. Тюнникова, И. П. Яковлева и др. Процессуальные характеристики интеграции разработаны А. П. Беляевой, Н. М. Гарановичем, А. Я. Данилюком, И. Д. Зверевым, В. Н. Максимовой, А. В. Усовой, Т. В. Фоменко, Н. К. Чапаевым и др.

Большое внимание интеграции в образовании уделяется в зарубежных исследованиях (Ф. Бест, А. Блум, Д. Брунер, Р. Винкель, Г. Винтроп, Л. Клинберг, Ч. Мазяж, О. Михай, Г. Нойнер, Д. Резерфорд, И. Сантуло, Р. Стивенсон, К.-Г. Тамашевски, А. Хорват и др.).

Непосредственно проблеме выделения сущностно-категориальных характеристик педагогической интеграции посвящена работа В.С. Безруковой «Педагогическая интеграция: сущность, состав, реализация». В ней дано определение понятию «педагогическая интеграция» и

проведенная идентификация категории интеграции относительно понятий взаимосвязи, дифференциации, синтеза [5]. Большое место занимают вопросы категориальной обеспеченности интеграции в работах Ю.С. Тюнникова [6], где вводится понятие «сущностные признаки интегративного процесса». «Паспортные характеристики интегративного процесса» в педагогике: 1) целевые характеристики 2) содержательные характеристики 3) уровни интегративного процесса 4) масштаб интегративного процесса 5) формы интегративного процесса [4].

В педагогике используются также термины: интегративизм как принцип исследования; интегративно-педагогическая концепция как совокупность систематизированных взглядов, положений и идей, определяющих направленность и содержание интегративно-педагогической деятельности в той или иной сфере образования, на том или ином уровне реализации образовательных целей и задач; интегративный подход, позволяющий вскрыть механизмы перехода простого в сложное, образования нового в результате объединения частей; интегральный потенциал - выражает пределы интегративных возможностей явления, предмета, процесса; интегральный эффект - выражает степень раскрытия интегративного потенциала; результаты интеграции - это ее конечный итог (в сфере социальной интеграции выражается в следствиях использования людьми интегративных продуктов). Интегративные продукты - материализованные формы существования интеграции-результата (они могут быть словесно-текстовыми, предметными, деятельностными и др.); интегративная деятельность - динамическая система мотивов и задач, операций и действий, способов и приемов, технологий и методик, способствующих реализации интегративной цели; интегративная цель - предполагаемый результат интегративной деятельности; интегративная работа - непосредственный процесс осуществления интегративной деятельности по выполнению тех или иных конкретных задач; интегративный процесс. [4]

В научной литературе по проблемам исследования интеграции образования рассматривается вопрос о педагогических закономерностях, как об одном из важнейших мер различия эмпирического и теоретического развития интеграции [2]. Исследователи выделяют два основных способа влияния педагогической науки на совершенствование педагогической практики: прямой и косвенный. *Прямое влияние* на педагогическую практику оказывают исследования, отвечающие на вопрос «как?»: каким образом организовать помощь ребенку в освоении им определенной области знаний, в становлении у него того или иного качества. Исследования о том, как повысить уровень самой педагогической науки (методологические исследования) влияют на педагогическую практику *косвенно*, через совершенствование деятельности самих ученых [7].

Связь педагогической науки и педагогической практики можно представить через связь основных типов педагогических знаний. К ним относятся:

Знания о сущем, т.е. о том, что существует в настоящее время в педагогической действительности:

а) эмпирические - знания об объективных реальных фактах, которые можно зафиксировать. Для получения такого знания используются, как правило, эмпирические методы исследования;

б) теоретические - знания о существенных связях и закономерностях педагогического процесса. Теоретическое знание не очевидно, требует глубокого научного обоснования, для чего применяются в комплексе теоретические и эмпирические методы. Теоретические выводы часто бывают парадоксальными, звучат непривычно для педагогов-практиков и не сразу принимаются педагогами-исследователями, поэтому их осознание и принятие требует времени и формирования у педагогов установок на понимание и принятие иной точки зрения.

Знания о должном (нормативные знания), т.е. знания о нормах осуществления педагогической деятельности, о том, что и как нужно делать. Именно эти знания непосредственно внедряются в педагогическую практику.

Связь между этими типами знаний можно представить в виде своеобразного цикла. Первым звеном в этом цикле является получение эмпирических знаний, которые представляют собой целенаправленное *описание системы педагогических фактов*, характеризующих то или иное педагогическое явление. Такое описание представляет собой результат эмпирического исследования педагогической действительности и первичных обобщений.

Следующим звеном является получение теоретических знаний. Главное их содержание составляют *законы и закономерности педагогического процесса*, которые служат объективным основанием педагогической деятельности. Чтобы получить теоретическое знание, необходимо проанализировать, систематизировать и обобщить полученный фактический материал, поскольку

простое описание не дает оснований для понимания сущности того, что происходит в обучении и воспитании, каковы их движущие силы. Далее необходимо осуществить переход от знаний о сущем к знаниям о должном (нормативным знаниям). Однако невозможно от законов и закономерностей сразу перейти к рекомендациям педагогам, как надо действовать в каждом конкретном случае (проводить урок, классный час, родительское собрание). Поэтому переход от теоретического знания к нормативному осуществляется на высоком уровне обобщения и представляет собой выражение закономерностей в наиболее общих нормах педагогической деятельности - *принципах, выражающихся через правила и требования*

От правил и требований осуществляется переход к *методической системе*, которая включает все описанные выше элементы, но касается определенного «участка» педагогической действительности и сферы педагогической деятельности, например, преподавания географии или организации духовной деятельности детей. Это звено цепочки, соединяющей педагогическую науку и практику образования, уже самым тесным образом связано с практикой, учитывает конкретные особенности осуществления определенного вида практической педагогической деятельности.

Наконец, методическая система конкретизируется в *проекте педагогической деятельности*. В качестве проекта может выступать образовательная программа, учебник, план-конспект урока, план воспитательной работы на определенный период. Проект представляет собой наибольшую степень конкретизации нормативных знаний. Именно через проект педагогическая наука непосредственно связывается с практикой образования [8].

Проект воплощается в деятельности педагога-практика, который, реализуя его, совершенствует педагогическую действительность. Эта новая педагогическая действительность вновь становится объектом научного изучения - начинается новый цикл взаимодействия педагогической науки и педагогической практики.

Существуют различные формы взаимодействия педагогической науки и педагогической практики. Одна из них *научно-учебно- педагогические* комплексы, которые представляют собой систему, включающую научно-исследовательские и образовательные учреждения. В такой комплекс могут входить, например, педагогический университет, научно-исследовательские институты и лаборатории, педагогические колледжи и школы, где проводится опытно-экспериментальная работа и внедряются научные разработки. В практике кафедры педагогики КазНПУ им.Абая функционировали НУМКи уже в 90-ые годы XX века. Современная практика образования нуждается в возрождении такой формы взаимодействия педагогической науки и педагогической практики с соответствующим методологическим обоснованием.

Еще одна форма взаимодействия педагогической науки и практики — *участие педагогов-практиков в научных исследованиях*. Взаимодействие науки и практики может осуществляться в рамках *экспериментальных педагогических площадок*, когда какое-либо образовательное учреждение становится базой для определения эффективности и внедрения новых научных разработок. Можно назвать и такую форму, как *повышение квалификации педагогических кадров*, имеющую целью ознакомление педагогов с новейшими достижениями педагогической науки и практики.

Выводы

В результате проведенного нами теоретического изучения интеграционных процессов в педагогике и образовании мы сформулировали следующие выводы. В педагогической науке уделяется немало внимания вопросам интеграции. Исследователями даны разносторонние определения понятий «интеграция» и «интеграция в педагогике», обоснованы интегративно-педагогические концепции, которые понимаются как совокупность систематизированных взглядов, положений и идей, определяющих направленность и содержание интегративно-педагогической деятельности в той или иной сфере, на том или ином уровне реализации образовательно-воспитательных целей и задач. Среди интегративно-педагогических концепций ученые выделяют:

1) концепции, которые непосредственно своим предметом имеют интеграционные процессы. Это такие концепции как концепция интеграции воспитательных сил общества (В.Д. Семенов, Ю.С. Бродский) ; концепция внутрипредметной интеграции педагогического знания (В.И. Загвязинский) ; концепция интегративной картины образования (Г.Н. Сериков); концепция синтеза дидактических систем (Л.А. Артемьева, В.В. Гаврилюц, М.И. Махмутов); концепция интеграции общего и профессионального образования (М.А. Берулава, Ю.С. Тюнников); концепцию интеграции и дифференциации форм организации обучения (И.Г. Ибрагимов); концепция интегрированных учебных заведений (США, Западная Европа) и др;

2)образовательно-воспитательные концепции, в которых интегративный элемент внешне не проявляется, но имплицитно задается их характеристиками и выступает в качестве результата их реализации: концепция культурно-образовательного центра (А.Я. Найн и др.); концепцию целостной школы в современной немецкой педагогике (Р. Винкель, Х. Редер, Х. Брюнгер и др.); концепция целостного педагогического процесса (Н.Д.Хмель) и др.

Вышеназванные концепции могут найти своё продолжение в педагогических исследованиях и могут быть положены в основу интеграционных процессов в современном образовании и педагогике.

Список использованной литературы:

1. Доронин А.М., Романов Д.А., Хлопова Т.П. Интеграция науки и практики в педагогической деятельности // Успехи современного естествознания. – 2007. – № 10. – С. 58-59; URL: <http://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=11684> (дата обращения: 23.02.2020).

2. Кубасов О. П. Интеграция в образовании: сущностная характеристика // КПЖ. 2008. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-v-obrazovanii-suschnostnaya-harakteristika> (дата обращения: 23.02.2020)

3. Данилюк А.Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств: Дис. ... докт. пед. наук / А.Я. Данилюк.- Ростов н/Д, 2001.- 347с.

4. Нагель О.И. К вопросу об интеграции в образовании // Отечественная и зарубежная педагогика. 2015. №3 (24). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-integratsii-v-obrazovanii> (дата обращения: 23.02.2020)

5. Чухина, Е.В. Понятие и принципы интеграции образования [Текст]. /Е.В. Чухина. // Наука образования: Сборник научных статей. Выпуск 22. - Омск: Изд-во ОмГПУ, 2004.-С . 93-97

6. Тюнников, С.Ю. К вопросу определения сущностных признаков интегративных процессов в сфере обучения [Текст]. /С.Ю. Тюнников. //Интеграция образования, науки и производства. Сборник материалов Всероссийской конференции. - Томск, ТГПИ, 1988.

7. Гребенюк, О. С., Рожков М. И. Общие основы педагогики: Учеб. для ст-тов выс. учеб. заведений / О. С. Гребенюк, М. И. Рожков. — М.: Изд-во «Владос-Пресс», 2004.

8. Чапаев Н.К. Педагогическая интеграция: методология, теория, технология. Екатеринбург: Изд-во гос. проф.-пед. ун-та, 2004

МРНТИ 14.23.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.03>

Г.З.Таубаева

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ ҮШДЕҢГЕЙЛІ МАМАН-ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Андатпа

Мақалада жоғары оқу орындарында мектепке дейінгі білім беру жүйесі қызметінің ерекшелігіне тоқталады. Қазақстанның әлемнің бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіру стратегиясындағы жоғары білім сапасының деңгейін, сонымен бірге ЖОО-ң миссиясын түсінуге деген көзқарастарды түбегейлі өзгертуде мектепке дейінгі білім беру жүйесіне үшдеңгейлі педагог-мамандарды дайындау туралы сөз болады. Мақалада Қазақстан Республикасының негізгі нормативтік-құқықтық құжаттарына, оның ішінде ҚР «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартындағы» білім беру бағдарламасының құрылымына, мамандарды дайындауға қойылатын талаптарға (оқу жүктемесінің көлемі, білім мазмұны, даярлық деңгейі, оқу мерзімі) тоқталады.

Мектепке дейінгі білім беру мамандарды үшдеңгейлі дайындауда университетімізде даярланған білім беру бағдарламаларындағы оқу пәндерінің мазмұны, олардың құзыреттілік деңгейі мен оқу нәтижелері бойынша біліктілік талаптары ашылады. Қазіргі заманғы білім беру бағдарламаларының

эралуандығы, оларды нақты педагогикалық жағдайларда қолдану, мектепке дейінгі білім берудің мазмұны мен оның ұйымдастырылуына әртүрлі тәсілдерді талдау жұмысы туралы баяндалады.

Маман-кадрларды даярлаудың ұлттық моделі ғылыми нәтижелер мен біліктілікке негізделген, табиғат пен қоғамның даму заңдылықтары туралы жаңа іргелі және қолданбалы білімді, мамандарды даярлауда ғылыми-зерттеу қызметін қамтамасыз ету үшін инфрақұрылымды құру, заманауи ғылым мен техниканың өзекті мәселелерін шешу үшін ғылыми жетістіктер мен мамандардың халықаралық алмасуы қарастырылады.

Түйін сөздер: Қазақстан Республикасындағы жоғары білім беру жүйесі, мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, мектепке дейінгі білім беру, кәсіби педагог маманды дайындау, жоғары білім берудің үшденгейі, бакалавриат-магистратура-докторантура, кәсіби құзыреттілік, оларға қойылатын талаптар.

Г.З.Таубаева

*Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

THE IMPORTANCE OF THREE-LEVEL SPECIALISTS-TEACHERS TRAINING IN THE SYSTEM OF PRESCHOOL EDUCATION

Abstract

The article discusses some features of the pre-school education system in higher education institutions. As part of the strategy of Kazakhstan to become one of the 30 most competitive countries in the world, we are talking about three-level teachers-specialists training for the system of preschool education in a radical change in approaches to understanding the level of quality of higher education, as well as the University mission. The article works with basic legal documents of the Republic of Kazakhstan, including the structure of educational programs of Kazakhstan "state obligatory standard of education at all levels of education," requirements for the training of specialists (workload, content of education, level of training, duration of training).

Training of preschool education specialists on the three-level basis of the University reveals the content of academic disciplines, educational programs prepared at the University, the level of their competence and qualification requirements for the results of training. The article describes the variety of modern educational programs, their application in specific pedagogical conditions, analysis of the content of preschool education and various approaches to its organization.

The national model of specialists training is based on scientific results and competencies. It provides for the creation of new fundamental and applied knowledge about the laws of nature and society development, infrastructure for providing research activities in the training of specialists, and international exchange of scientific achievements and specialists to solve current problems of modern science and technology.

Keywords: the system of higher education of the Republic of Kazakhstan, the state compulsory standard of education, pre-school education, professional training of teachers-specialists, three-level higher education, professional competence, bachelor-master-doctorate and requirements for them.

Г.З.Таубаева

*Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

ЗНАЧЕНИЕ ПОДГОТОВКИ ТРЕХУРОВНЕВЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ-ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются некоторые особенности деятельности системы дошкольного образования в высших учебных заведениях. Вхождение стратегии Казахстана в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира речь идет о подготовке трехуровневых педагогов-специалистов к системе дошкольного образования в кардинальном изменении подходов к пониманию

уровня качества высшего образования, а также миссии вуза. В статье рассматриваются основные нормативно-правовые документы Республики Казахстан, в том числе структура образовательной программы РК «Государственный общеобязательный стандарт образования всех уровней образования», требования к подготовке специалистов (объем учебной нагрузки, содержание образования, уровень подготовки, срок обучения).

Подготовка специалистов дошкольного образования на трехуровневой базе университета раскрывается содержание учебных дисциплин, подготовленных в университете образовательных программ, уровень их компетентности и квалификационные требования по результатам обучения. Излагаются разнообразие современных образовательных программ, их применение в конкретных педагогических условиях, анализ содержания дошкольного образования и различных подходов к его организации.

Национальная модель подготовки кадров-специалистов основана на научных результатах и компетентностях, предусматривает создание новых фундаментальных и прикладных знаний о закономерностях развития природы и общества, инфраструктуры для обеспечения научно-исследовательской деятельности в подготовке специалистов, международный обмен научными достижениями и специалистами для решения актуальных проблем современной науки и техники.

Ключевые слова: система высшего образования Республики Казахстан, государственный общеобязательный стандарт образования, дошкольное образование, профессиональная подготовка педагогов-специалистов, трехуровневое высшее образование, профессиональная компетентность, бакалавриат-магистратура-докторантура и их требования, предъявляемые к ним.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында бүкіл халқымыздың мұң-мұқтажын шешуді көздей отырып, «біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз» деп көрсетуі маман дайындау ісіне нақты бағыттарды белгілеп [1].

Қазіргі заманғы «дамыған бәсекеге қабілетті мемлекеттің» имиджіне сай болу үшін «жоғары білімді қазақстандық ұлттың» тұжырымдамалық шекараларын «Қазақстан-2050» даму стратегиясы анықтап берді[2]. Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесі бүкіл халықтың жан-жақты сауаттылығына қол жеткізу міндетін алға қойды. Бұл міндет - әлемнің дамыған 30 елдерінің қатарына қосылу, мемлекет үшін әртүрлі ғылым саласында жоғары басымдықпен білікті мамандарды дайындау болып табылады[3]. Жоғары білім берудің даму стратегиясының мақсаты - тез өзгермелі қоғамға ілесе алатын, әлемдік білім кеңістігінде бәсекеге қабілетті, шығармашыл, іздеп, жаңашыл, оқытуда инновациялық технологияларды меңгеретін, өз ісін жақсы көретін педагогтарды дайындау.

Қазақстанның әлемнің бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіру стратегиясы біздің жоғары білім сапасының деңгейін, сонымен бірге ЖОО-ң миссиясын түсінуге деген көзқарастарды түбегейлі өзгертуі тиіс. Жоғары оқу орындары ендігі уақытта тек білім беру мен ағартушылық қызметті жүзеге асырып қана қоймай, инновациялық қызметті іске асыра отырып, мемлекеттік пен азаматтық қоғамды нығайтуға мүмкіндік жасайды.

Қазақстан Республикасы білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «Қазақстанда соңғы бес жыл ішінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың дамуы білім беру жүйесін жаңғыртудың басым бағыттарының біріне айналды. 3 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамту 73,4%-дан (2013 жылы) 71,6%-ға (2015 жыл) өсті. Мектепке дейінгі білім берудің мазмұндық аспектілерін дамытуға айтарлықтай көңіл бөлінді»[4]. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты жаңартылып, жалпы білім беретін үлгілік бағдарламасы және мектепалды даярлықтың бағдарламасы әзірленді. Аталмыш бағдарламаны толықтай орындай отырып, қазақ елі жаңа мемлекеттік бағдарламаны ұсынды. Ал, Қазақстан Республикасының білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту саласын дамытуды үлкен жауапкершілікпен алға мақсат етіп қояды [5]. Атап айтқанда,

- мектепке дейінгі мекеме желісін 10593-ге жеткізу;
- бала санын 906,5 мыңға жеткізу;
- «әлеуметтік бала күтуші» тәрбиешілерін үйде кеңейту;
- балалардың мектепке дайындығын күшейту;

- балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, оқыту және тәрбиелеу бағдарламаларын өзгерту;
- 3 жастан 6 жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі ұйыммен 100% қамтамасыз ету міндеті қойылды.

Бұл аталмыш бағдарлама еліміздің білім беру жүйесінің жұмысын заманауи талаптарға сай, түбегейлі өзгертудің сара жолы десек, артық емес деп ойлаймыз.

Зерттеу әдіснамасы. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында білім беру жүйесінің міндеттерін: «ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыру, дамыту және кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру, ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар мен сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, белсенді азаматтық ұстанымы бар жеке адамды тәрбиелеу және жеке адамның өз құқықтары мен міндеттеріне саналы көзқарасын қалыптастыру» деп атап көрсетілген. Аталмыш Заңның 15 бабында білім беру жүйесінің алғашқы баспалдығы мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту десе, балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпы міндетті стандарты мен оқу бағдарламаларының дайындалғандығы айтылады. [6].

Қазіргі жоғары білім беру саласының әлемдік білім беру кеңістігіне енуі, күнделікті ақпарат ағымының молдығы, инновациялық технологияларды педагогикалық үдерісте қолданылуы - болашақ мамандардың тек теориялық білімдермен қаруланып қоймай немесе білім, білік, дағдыларды меңгерумен шектелмей, білімалушылар білімдерін өздігінен ізденуге, табуға, шығармашылыққа, оны қорытындылап, жүйелеп, алған білімдерін бойына сіңіруге, меңгерген білімдерін тиімді пайдалану арқылы қоғам қажетіне сай тұлғалық сапасы жоғары маман дайындау - жоғары оқу орындарында білім берудің ұтымды жолдары мен тиімді әдістері арқылы жүзеге асатын белгілі.

Қазақстан Республикасында әлемдік білім беру кеңістігінің толық құқылы мүшесі ретінде танылған Болон декларациясына 2004 жылы қосылған мемлекеттің бірі ретінде жоғары білім беру жүйесінде елеулі өзгерістер болды. *Біріншіден*, Қазақстандық жоғары оқу орындарының қазіргі таңда әлемнің ең жоғары университеттері қол қойған Университеттердің Ұлы Хартиясына қосылуы еуропалық стандарттарға жақындатуға мүмкіндік береді. *Екіншіден*, Қазақстанның барлық жоғары оқу орындарына оқытудың кредиттік технологиясының енгізілуі; *Үшіншіден*, Болон декларациясының қағидаларына негізделіп отырып, мамандарды дайындаудың үш деңгейлі моделі жүзеге асырылуда: **бакалавр магистр Ph Доктор** [3]. Бұл дегеніміз - жоғары білім сатыларын стандарттауға негіз болатын, оқытудың кредиттік жүйесіне негізделген жаңа технологияны енгізу, бакалавриат-магистратура-докторантура (Ph.D) арқылы кәсіби мамандарды дайындаудың үш деңгейлі жүйесімен жұмыс істеуді талап етеді.

Бұл жүйенің тиімді артықшылығы – білім бағдарламаларын халықаралық талаптарға сай сәйкестендіруге мүмкіндік туғызып, білімалушылардың білімін бақылау мен бағалау үшін нақты көрсеткіштер енгізілді [7]. *Екіншіден*, жас мамандардың халықаралық еңбек нарығына қатысу мүмкіндігі туындайды. *Үшіншіден*, оқытудың кредиттік жүйесіне өту білімалушылар мен оқытушының арасында, жаңа білімді игеру кезінде жағымды қарым-қатынастың қалыптасуын талап етеді. *Төртіншіден*, оқытушы тек ақпарат көзі ғана емес, ол білімалушыларды ақпаратты іздеп тауып, өздігінен ізденуге, дербестікке, шығармашылыққа, сыни ойлауға, шешім жасауға, өз ойын іс жүзінде асыруға көп мүмкіндік береді. Сөйтіп, Қазақстан үшін әлемдік стандартқа сай білім алу мүмкіндігін туғызды, білім сапасын жақсартуға ықпал етті.

Жүйенің басты қағидасы - жоғары оқу орындарының академиялық еркіндігін білім беру бағдарламалар мазмұнымен анықтау, мамандарды дайындау сапасын жетілдіру жолдарын қарастыру, білім беру мазмұнын дайындық бағыттары бойынша үйлестіру, жаңа білім беру технологиясын енгізу, оқытудың модульдік жүйесі, қашықтықтан оқыту, **студенттердің өз таңдаулары бойынша пәндерді іріктеу**, оқытудың жаңа инновациялық үрдістердің дамуына жол ашу болып табылады [8].

Елімізде соңғы жылдары орын алған көптеген өзгерістер қоғам өмірінің барлық салаларына, ең алдымен, білім беру жүйесіне елеулі ықпал етіп, болашақ педагогикалық маман кадрларды кәсіби жағынан даярлау сапасын қайта қарастыруды талап етті. Білім беруді ізгілендіру жағдайында тұлғаның кәсіби құзыреттілігі, болашақ педагогтың адами қалыптасуы - кәсіби маман даярлау жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесі - адам тұлғасының бастауында тұрған және айрықша нәзіктігімен, әлеуметтік мүмкіндіктерімен ерекшелінетін, баланың ішкі жан дүниесімен жұмыс істейтін педагог қызметінің беделін арттыруда үлкен жауапкершілікті көздейді.

Болашақ мектепке дейінгі маман-педагогтарды дайындауда Қазақстан Республикасы «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын» (31.10.2018 ж., №604 бұйрығы) бекітті. Бұл стандартта білім берудің барлық деңгейі, яғни мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудан бастап, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінің мазмұнына, даярлау деңгейіне және білім көлеміне қойылатын талаптар [9] көрсетілген. Сонымен қатар, білім беру бағдарламаларының құрылымы мен еңбек сыйымдылығы да анықталған.

Үздіксіз білім берудің жиынтығы білім алушыға өзінің және қоғам қажеттіліктеріне сәйкес кәсіби деңгейін жетілдіруге мүмкіндік беретін жалпы және базалық деңгейдегі кәсіби білім беруге негізделеді.

Үшдеңгейлі жүйе бойынша құрылған білім өмірлік мәселелерді шешу тәжірибесін, негізгі әлеуметтік рөлдер мен қызметтерді атқаруды көздейді. Бұл жағдайда ең басты мәселе студенттің ақпараттылығы емес, шынайы өмір құбылыстарын тану және түсіндіру, әлеуметтік рөлді орындау, жоғары оқу орында мамандықты меңгеру, өзін-өзі ұйымдастыру, қоғамдық өмір сүру салтын таңдау және т.б. барысында туындайтын мәселелерді шеше алуы болып табылады.

Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу мамандығы бойынша жоғары білімді кәсіби даярлаудың үш деңгейлі артықшылығын атап көрсеткен жөн: *біріншіден*, Қазақстан Республикасының жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлау бағыттарының (13.10.2018) жіктеуішіне[10], *екіншіден*, Қазақстан Республикасы Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына (одан әрі ҚР МЖМБС) сәйкес бакалавриат, магистратура және докторантура бағыттары бойынша маман дайындаудың көпдеңгейлі құрылымы ретінде қарастырылады[9].

ҚР МЖМБС-ы «Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы» білім беру бағдарламаларын (31.10.2018ж. бұйрық №604) саралайтын болсақ, ондағы берілетін кәсіби білім мазмұны бүгінгі күні қоғам және мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының сұранысына сәйкестігін айта кеткеніміз жөн[9].

Қазіргі қоғам талап етіп отырғандай, мектепке дейінгі ұйымдарға әлемдік стандартқа сәйкес біліммен қаруланған ғылым мен мәдениеттің жаңа жетістіктерін білетін, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды игерген, оқытудың жаңа инновациялық әдістерін меңгерген, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана алатын, жаңашыл, іздемпаз, сыни ойлай алатын, мектепке дейінгі ұйымдарға арналған жаңартылған білім бағдарламаларын және оны іске асырудың әдістемесін жетік білетін педагог қажет.

Жоғарыда аталған кәсіби құзыреттіліктерді меңгерту жоғары оқу орындарының құзырында екені баршаңызға аян. Осындай мектепке дейінгі ұйым маман-педагогтарын дайындау Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде, оның ішінде педагогика және психология институтта жүзеге асырылады.

Аталмыш жоғары оқу орнының оқыту үдерісінде «Бакалавриат-магистратура-докторантура» үшдеңгейлі дайындық бағдарының үлгісін білімалушыларға таңдау құқығы беріледі. Білім берудің үшдеңгейі дидактикалық ұстанымдарды басшылыққа ала отырып, құрылады. Атап айтсақ, білім беру бағдарламаларын құру барысында ғылымилық, жүйелілік пен бірізділік, саналалық пен белсенділік, өмір мен тәжірибемен байланыс, жеңілден күрделіге қарай құру, т.б. ерекшеліктер басшылыққа алынады. Бакалавриат мамандығы бойынша оқу жоспарының мазмұны мен жүйесі қайта жасалып, таңдау курстары құрастыру кезінде болашақ маманның тұлғалық сапаларымен қатар, әдістемелік жақтарын дұрыс дамыту жұмысына да мән беріледі. Оқу пәндерін құрастырудың бірнеше ерекшеліктер ескеріледі: жұмыс берушілердің пікірлері, студенттердің өз таңдаулары, т.б. Ал таңдау пәндеріне элективті пәндер каталогы түзіледі. Жұмыс оқу жоспарының әрбір міндетті блогына таңдау пәндерін енгізу барысында ең керекті базалық, кәсіби пәндерді мазмұн жағынан да, әдістемелік тұрғысынан да толықтыра түсетін және бұрын алған теориялық білімдерін тереңдетуге көмектесетін, күнделікті ақпарат ағымын пайдалануды қамтамасыз ететін, болашақ тәрбиеші-маманның жұмыс істеу әдістерін жетілдіретін, коммуникативтік құзыреттіліктерін жетілдіре түсетін пәндерді енгізуге баса көңіл аударылады. Сонымен қатар, оқу пәндерінің мазмұны әлеуметтік-саяси, инструменталды-коммуникативтік модуль, коммуникативті-тілдік, педагогикалық құзыреттілік, инновациялық педагогикалық және іргелі даярлау модулдері бойынша базалық іргелі дайындығын көздейді[11,12].

Бакалавриат деңгейі кез келген кәсіби қызмет үшін қажетті (ақпаратпен жұмыс істей алу, қатынасқа түсу, жеке тұлғаның қоғамдық орындарда әлеуметтік-құқықтық негіздерін меңгеру және

т.б.) базалық құзыреттіліктерді және белгілі бір кәсіби қызметтің ерекшелігін көрсететін, оларды стандартты жағдайларда қолдануға мүмкіндік беретін деңгейге дейін меңгеруге жеткізеді.

Пікір-талас. Жоғары базалық білім/ жоғары арнайы білім: бакалавриат – «бакалавр» дәрежесін беретін жоғары білім беру бағдарламасы болып табылады.

Қазақстан Республикасы МЖМБС-на сәйкес 6В0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны мынадай:

1-кесте. 6В0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны

Цикл	Барлығы	Оның ішінде	
		Міндетті	Таңдау
Жалпы білім беру пәндері	56	51	5
Базалық пәндер	112	56	56
Кәсіптендіру пәндері	60	35	25
Қорытынды аттестациялау	12	12	-
Барлығы	240	154 (64,1%)	86 (35,9%)

Өздеріңіз №1 кестеден көріп тұрғандай, білім беру бағдарламасының 64%-ы міндетті компоненттен, 36%-ы таңдау компонентінен тұрады. Студенттің қорытынды аттестаттау жұмысына (диплом жұмысын жазуға және қорғауға) 5% бөлінеді.

Педагог-маман құзыреттілігін сапалы дамыту үшін олардың өздігінен білім алу барысында жетілдірілетін базалық білім, білік, дағдыларын қалыптастыру қажет.

Мектепке дейінгі ұйым педагог-тәрбиешісі бірнеше бағытты ұйымдастыруға және шешуге құзыретті болады: тәрбие-білім беру; оқу-әдістемелік; әлеуметтік-педагогикалық.

Бірінші бағыт бойынша, тәрбиелеу мен білім беру қызметі құзыреттіліктің мынадай критерийлерін көздейді: тұтас педагогикалық процесті жүзеге асыру; дамытушы ортаны құру; балалардың өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз ету. Бұл критерийлер педагог құзыреттілігінің мынадай көрсеткіштерімен бекітіледі: мектепке дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын, қағидаттарын, нысандарын, әдістері мен құралдарын білу; білім беру бағдарламасына сәйкес білімді, білік пен дағдыларды нәтижелі қалыптастыру; мектепке дейінгі балалар қызметінің негізгі түрлерін басқару қабілеті; мектепке дейінгі балалармен қарым-қатынас жасай білу.

Педагог-тәрбиешінің *оқу-әдістемелік қызметі* келесі құзыреттілік критерийлерін қарастырады: оқу-әдістемелік жұмысты жоспарлау; қол жеткізілген нәтижелерді талдау негізінде педагогикалық қызметті жобалау. Бұл критерийлер құзыреттіліктің келесі көрсеткіштерімен бекітіледі: білім беру бағдарламасын және балалар қызметінің әртүрлі түрлерін дамыту әдістемесін білу; тұтас педагогикалық процесті жобалау, жоспарлау және жүзеге асыра білу; балаларды зерттеу, педагогикалық мониторинг, тәрбиелеу және оқыту технологияларын меңгеру.

Мектепке дейінгі ұйым педагог-тәрбиешісінің *әлеуметтік-педагогикалық қызметі* құзыреттіліктің мынадай критерийлерін көздейді: ата-аналарға консультациялық көмек көрсету; балаларды әлеуметтендіру үшін жағдай жасау; балалардың мүдделері мен құқықтарын қорғау. Бұл өлшемдер келесі көрсеткіштерімен бекітіледі: баланың құқықтары мен ересектердің балаларға қатысты міндеттері туралы негізгі құжаттарды білу; ата-аналармен, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының мамандарымен түсіндіру педагогикалық жұмыстарын жүргізе білу.

Ал, жоғарыда көрсетілген кәсіби құзыреттілікті меңгертуде жоғары оқу орындарының аталмыш білім беру бағдарламасының жұмыс оқу жоспарына келесідей оқу пәндерін жоспарлайды. Атап айтсақ, «Жаңа формациядағы педагог-тәрбиеші», «Мектепке дейінгі білім берудегі педагогикалық диагностика», «Жобалау әрекетінің негіздері», «Педагогикалық анимация», «Балабақшадағы әдістемелік жұмыс», «Ойын іс-әрекетінің теориясы мен әдістемесі», «Мектепке дейінгі ұйымның дамытушы ортасын жобалау», «Педагогикалық өлшемдер», «Балалардың психологиялық қабілетін диагностикалау», «Педагогикалық шеберлік», «Мектепке дейінгі ұйым педагогының басқарушылық құзыреттілігі», «Мектепке дейінгі ұйымдағы заттық-дамытушылық ортаның ұйымдастыру», «Монтессори педагогикасы» «Драматизация және ойын».

Сапалы білім беруде студенттердің өзіндік жұмысын дұрыс жолға қоюдың мәні зор. Ол үшін студенттерді оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз етілуі, оқу залдарының (оқу корпустары мен жатақханалары) талапқа сай болуы, интернет желісімен, компьютермен және лингофонды кабинеттермен жабдықталуы, т.б. Сонымен қатар, оқытушы мен студенттің бірлесе отырып орындайтын жұмыстары (СООЖ) барысында олардың өзіндік жұмыстарын қабылдау жолдары мен әдіс-тәсілдері де сараланып отырады. Мысалы, оқыту үдерісі практикалық түрінде ғана емес, дөңгелек үстел, іскерлік ойын, презентация жасау, кейс-стади, миға шабуыл, проблемалық жағдаяттарды шешу, т.б.

Бакалавриат – аяқталған жоғары білімнің базалық деңгейі. Бакалавриаттың негізгі сипаттамасы – тәжірибеге бағытталған оқыту болып табылады. Студент, яғни «бакалавр», әрі қарай өзі таңдаған бағыты бойынша білімнің кең саласында іргелі дайындықтан өтеді. Осы деңгейді аяқтағаннан кейін түлекке «бакалавр» дәрежесі беріліп, жоғары кәсіби білім туралы диплом тапсырылады[9]. Бакалавр одан әрі қарай ғылыми-педагогикалық білімін тереңдету мақсатында магистратура түсуге мүмкіндік алады.

Қазақстан Республикасының «Барлық білім беру деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында» (31.10.2018ж., №604 бұйрығы) көрсетілгендей, «магистратура - кемінде 60-120 академиялық кредитті міндетті түрде меңгеру арқылы тиісті білім беру бағдарламасы бойынша «магистр» дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру деңгейі»[9].

Аталмыш білім беру стандартындағы 7М0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу және оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны мынадай:

1-кесте. 7М0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны

Цикл	Барлығы	Оның ішінде	
		Міндетті	Таңдау
Базалық пәндер	35	20	15
Кәсіптендіру пәндері	49	29	20
Магистранттың ғылыми-зерттеу жұмысы (МҒЗЖ)	24	24	-
Қорытынды аттестациялау	12	12	-
Барлығы	120	85 (71%)	35(29%)

Өздеріңіз 2-кестеден көріп тұрғандай, білім беру бағдарламасының 71%-ы міндетті компоненттен, 29%-ы таңдау компонентінен тұрады. Оның ішінде 30%-ы магистранттың ғылыми-зерттеу жұмысы мен қорытынды аттестаттауға бөлінеді.

7М0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу және оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасы ғылыми-теориялық, ғылыми-басқарушылық, ғылыми-әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік, ғылыми-кәсіби модульдерден тұрады. Әрбір модульде өзінің атына қарай оқу пәндері құрастырылған. Айталық, «Мектепке дейінгі білім берудің теориялық-әдіснамалық негіздері», «Жоғары мектептегі ғылыми зерттеулердің әдіснамасы мен әдістері», «Мектепке дейінгі білім берудегі педагогикалық квалиметрия», «Жоғары мектептегі ғылыми зерттеулердің әдіснамасы мен әдістері», «Жаңартылған білім беру мазмұнындағы мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің сабақтастығы», «Мектепке дейінгі білім берудің қазіргі әлемдік жүйелері», «Білім берудегі тұрақтылық», т.б. [9].

Көрсетілген оқу пәндерді оқығаннан кейін магистрант төмендегідей оқу жетістіктерін меңгереді:

- қазіргі заманауи ғылымның, жалпы-ғылыми мәселелердің ерекшеліктерін талдайды, оларды білім беру және кәсіби мәселелерді шеше алады;
- Қазақстанда және шетелде мектепке дейінгі білім беру мәселелерінің тұжырымдамаларын, теориялары мен тәсілдерін сыни түрде талдай біледі;
- педагогикалық жобалау технологиясын, білім беру нәтижелерін болжау құралдарын пайдалана алады;
- мектепке дейінгі ұйымдарда сапа менеджменті жүйесін құру бойынша жұмысты ұйымдастырады, әртүрлі жүйелердің білім сапасын бағалау үшін функционалдығын салыстыра алады;

- білім беру қызметін ұйымдастырудың заманауи әдістері мен технологияларын қолданады, әртүрлі білім беру бағдарламаларына сәйкес білім беру процесінің сапасын диагностикалайды және бағалайды;

- қазіргі заманғы білім беру бағдарламаларының әралуандығына, олардың бейімделуіне және нақты педагогикалық жағдайларда қолдану; мектепке дейінгі білім берудің мазмұны мен ұйымдастырылуына түрлі тәсілдерді талдай алады және түсіндіре алады;

- өздерінің білімдерін кәсіби қызметте саналы түрде қолданады[9].

ҚР МЖМБС-да магистрлік бағдарламаға қойылатын міндеттер: кәсіби қарым- қатынас мәдениетін игерген азаматтық ұстанымы бар, қазіргі ғылыми және практикалық мәселелерді шеше алатын, жоғары оқу орнында оқыта алатын, зерттеу және басқару іс-әрекетін нәтижелі жүзеге асыра алатын жоғары деңгейде кәсіби мәдениетті мамандарды даярлау; ғылыми зерттеуді ұйымдастыру және жүргізу дағдыларын қабылдауы, докторантурада ғылыми жұмысты жалғастыруды қамтамасыз етуі; білім беру бағдарламасы мазмұнының құрылысын, білім мазмұнын анықтайтын әртүрлі оқу жұмыстарын қалыптастыру көзделеді[13].

Магистратураның білім беру бағдарламасының құрылымы білім беру мазмұнын айқындайтын оқу (теориялық оқыту) және ғылыми жұмыстардың (ғылыми-зерттеу) түрлері, зерттеу практикасы (ЗП) мен қорытынды аттестаттаудан (ҚА) тұрады.

Абай атындағы қазҰПУ-н үлкен ғылыми әлеуеті ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруды жетілдіру және ел мүддесіне, оның экономикасы мен әлеуметтік-гуманитарлық саласына жауап беретін ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлауға мүмкіндік береді.

Магистратураның оқу бағдарламасы бойынша оқуды аяқтаған тұлғаларға тиісті мамандық бойынша «магистр» дәрежесі және қосымшасы (транскрипт) бар мемлекеттік үлгідегі диплом тапсырылады.

Магистр (лат.*magister* - ұстаз, тәлімгер) - ол негізгі білім беру бағдарламаларын меңгерген және мемлекеттік қорытынды аттестацияны сәтті тапсырған адамдарға беріледі. Жоғары оқу орындарында берілетін екінші академиялық дәреже. ЖОО-н бітіріп, бакалавр дәрежесін алған соң, екі жыл қосымша курстан өтіп, ғылым саласы бойынша магистрлік диссертация қорғағандарға ғылыми дәрежесі беріледі.

Магистратураны бітіріп, «магистр» дәрежесін алған бітіруші әрі қарай ғылыми және педагогикалық білімдерін жалғастыру мақсатында (оқу мерзімі – 3 жыл) оқуын докторантурада жалғастыра алады.

Қазақстан Республикасының «Барлық білім беру деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында» (31.10.2018ж. бұйрық№604) көрсетілгендей, Философия докторларын (PhD) (бейіні бойынша докторлар даярлау бойынша білім беру процесінің аяқталғандығының негізгі өлшемшарты докторанттың оқу және ғылыми қызметтің барлық түрлерін қоса алғанда, кемінде 180 академиялық кредитті игеруі болып табылады[9].

Докторантура PhD – бұрынғы ғылыми-зерттеу кадрларын даярлау жүйесінің орнын басатын бағдарлама. Жоғары білімнің үш деңгейлік жүйесінің енгізілуі сонымен бірге, білім беру бағдарламаларының диапазонының кеңеюі мен олардың рыноктық экономика талаптарына сәйкес икемділігі мен шоғырлану дәрежесін күшейтуге бағытталған. Жоғары білімнің бұл моделінің жүзеге асырылуы өзінің өміршеңдігі мен өзектілігін көрсетті, сол сияқты оның келешекте әрі қарай өзгертілу қажеттілігін пайымдады.

ҚР МЖМБС Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламасының «Білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар» деген бөлімде оқыту нәтижелері Дублин дескрипторларының 3-деңгейі (докторантура) негізінде анықталады және құзыреттер арқылы көрінеді. Сонымен қатар, докторантураның білім беру бағдарламаларының мазмұнына, докторанттардың білім траекториясына, білім беру құрылымы мен мазмұнына, докторанттардың дайындық деңгейін және дәрежесін бағалауға қойылатын талаптарды орындау арқылы аяқталған, жоғары білікті маман-педагог лауазымын алып шығады[14].

Қазақстан Республикасы МЖМБС-на сәйкес 8D0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны мынадай:

1-кесте. 8D0120-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының мазмұны

Цикл	Барлығы	Оның ішінде	
		Міндетті	Таңдау
Базалық пәндер	10	5	5
Кәсіптендіру пәндері	43	10	33
Докторанттың ғылыми-зерттеу жұмысы (ДҒЗЖ), стажировка өтуі және докторлық диссертацияны орындауы	115	115	-
Қорытынды аттестациялау	12	12	-
Барлығы	180	142 (78,9%)	38(21,1%)

Өздеріңіз 3-кестеден көріп тұрғандай, білім беру бағдарламасының 79%-ы міндетті компоненттен (оның ішінде 64%-ға жуығы ДҒЗЖ), 21%-ы таңдау компонентінен тұрады, сонымен қатар қорытынды аттестаттауға бөлінеді. Бұл дегеніміз - докторанттың ғылыми-зерттеу жұмысына өзіндік еркіндік беруіне мүмкіндік беру.

Бір айта кететін жайт, докторанттардың ғылыми-зерттеу жұмысына, тәжірибеден өту, зерттеу және өндірістік практикаларына 115 кредит, яғни 3450 сағат бөлінеді. Осыншама кредиттің бөлінуі - докторанттар ғылыми семинарларға, форумдарға қатысуы, халықаралық және республикалық конференцияларға мақалалар жариялауы, шетелдік тәжірибелерден өтуі - болашақ мамандардың ғылым жолына енуге иол мүмкіндік береді.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды ескере отырып, бір академиялық мерзімде меңгеріп, аяқталған соң докторанттар емтихан нысанындағы қорытынды бақылауды тапсырады, ал кәсіптік практиканың барлық түрлері, курстық жұмыстар (жобалар), докторанттардың ғылыми-зерттеу (эксперименттік-зерттеу) жұмыстары тапсырады.

Докторанттар білім беру бағдарламасын аяқтағаннан кейін оқыту нәтижелері бойынша мынадай біліктілік талаптары меңгеруі тиіс:

- әлемдік және қазақстандық ғылымда танымның пәндік, дүниетанымдық және әдіснамалық ерекшелігі эволюциясы, концепциялар мен парадигмалардың ауысуымен оның дамуының басты кезеңдері, ғылыми мектептер, кәсіби дайындық бағыты бойынша теориялық және практикалық әдістемелер туралы *түсінікке ие*;

- ғылыми білімнің даму бағыттары мен заңдылықтарын, жаһандану жағдайында отандық ғылымның қазіргі даму үрдістерін жүйелі және кешенді *түсінуге ие*;

- мектепке дейінгі білім беру саласындағы ғылыми зерттеулердің кешенді процесін жоспарлау, әзірлеу, іске асыру, бақылау және түзету процестеріне негізделе отырып, оқытудың педагогикалық үдерсін ғылыми басқаруға *қабілетті*;

- ақпараттық ағымдардың тез жаңаруы мен өсуі жағдайында ғылыми және ғылыми-педагогикалық қызмет саласында, теориялық және эксперименттік ғылыми зерттеулер жүргізуде, т.б. *міндеттерді қою және оны шешуде құзыретті*;

- мектепке дейінгі білім берудің жаңартылған мазмұнын ескере отырып, жаңа курстарды әзірлеу және оларға оқу-әдістемелік қамтамасыз ету *іскерлігін көрсете алады*;

- мектепке дейінгі білім беру бағдарламаларын, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың әдістемелері мен технологияларды талдауды жүргізе білу *іскерлігі*;

- мектепке дейінгі білім беру педагогтарының (студенттер, магистранттар, докторанттар) семинарларды, конференцияларды, біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру *іскерлігі*; саналы түрде шешімдер қабылдау және кәсіби қызмет нәтижелері үшін *жауапкершілігі*;

- мектепке дейінгі білім беру мәселелерін кәсіби және академиялық ортада білікті талқылай білу, қорытынды жасап, оны *дәлелдей біледі*.

Бүгінгі таңда Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Педагогика және психология институтында Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу педагогикасының білім беру бағдарламасы бойынша мынадай міндеттер жүргізілуде: оқытудың инновациялық: мультимедиялық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгерту және жетілдіру; бітіруші түлектердің әлемдік білім беру стандартына сәйкес білімді меңгеруі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру, мектепке дейінгі ұйымдарға кәсіби құзыретті маман дайындау, т.б.

Осы міндеттердің барлығы мектепке дейінгі ұйымдарға тәрбиеші-педагогтың кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан маман ретінде дайындаудың көзі болып отыр.

Қорытынды. Сонымен қорыта келе, бүгінгі қоғамның басты талабы - мектепке дейінгі ұйымдарға кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан педагогтарды дайындау мәселесі бойынша университетіміз: оқытудың инновациялық технологияларын пайдалану, оқытушылар мен білімалушыларға арналған академиялық ұтқырлық, педагогикалық үдерісті жаңаша ұйымдастыруда «Шеберлік сыныптары», «Он-лайн» жүйесімен Алматы облысы және қаласы бойынша мұғалімдердің білімін жетілдіру институтымен бірлесе отырып, мектепке дейінгі ұйымдардың мамандарына семинар өткізу, арнайы кабинет жабдықтау, электрондық оқулықтар дайындау сияқты жұмыстарды атқарып, жоғары білім беруді модернизациялауды іске асыруға өзіндік үлесін қосуда.

2019/2020 оқу жылында болашақ мектепке дейінгі мамандарды сапалы даярлау мақсатында аталмыш университеттің «Мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика» кафедрасында 2019 жылдың 15 қарашасында "Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мәселелері атты семинар өтті (<http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9489/news/>). Семинардың мақсаты - магистратура мен докторантура білім беру бағдарламаларының жай-күйін талдау, өзекті болып табылатын мәселелерді анықтау, көмектесу[15]. Семинарға кафедраның ПОҚ-ы мен барлық магистранттар мен докторанттар қатыстырылды. Семинарда п.ғ.к., доцент Г.З.Таубаева мен п.ғ.д., профессор Р.Бекмағанбетова, кафедра меңгерушісі Ү.Қиякбаева және PhD Ә.Бөлшекбаевалар мектепке дейінгі ұйымдарға маман-тәрбиешілерді дайындаудағы негізгі нормативтік-құқықтық құжаттарға тоқталды. Сонымен қатар, мектепке дейінгі білім берудің өзекті мәселелеріне тоқталды.

Сонымен қатар, 2019 жылдың 17 қазаны күні жоғарыда кафедрада «Жаңартылған білім мазмұнына сәйкес мектепке дейінгі ұйым мамандарының кәсіби іскерлігін жетілдіру мәселелері» тақырыбында (<http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9121/news/>) ғылыми-дөңгелек үстел өткізілді[16]. Дөңгелек үстелдің мақсаты - жаңартылған білім мазмұнына сәйкес мектепке дейінгі ұйым мамандарының кәсіби іскерлігін жетілдірудің мүмкіндіктерін анықтау. Дөңгелек үстелдің жұмысына Ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі проректор Ақтолқын Құлсариева, «Өрлеу» БАҰО АҚФ ББЖ ҚБАРИ және «Педагогикалық шеберлік» орталығының қызметкерлері, институт директоры мен кафедраның ПОҚ-ы қатыстырылды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі қоғамдық сұранысты өтеу барысында 6B(7M,8D)0120 – «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу педагогикасы» білім беру бағдарламасы бойынша Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде жыл сайын студенттер мен магистрант-докторанттардың мемлекеттік білім грантын көбейту мәселесі жақсы жолға қойылып келеді. Оны келесі кестеден көруге болады:

4 кесте. Білім беру деңгейлерінің салыстырмалы көрсеткіштері

Білім беру деңгейлері	2017/2018 о.ж.	2018/2019 о.ж.	2019/2020 о.ж.
Бакалавриат	32	44	86
Магистратура	6	11	15
Докторантура	2	8	6

8D0120 – «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу педагогикасы» білім беру бағдарламасы бойынша білім алып жүрген 2 курс докторанттары (Сауле Еркебаева, Лаура Тайтелиева, Мақпал Бакетова, Айжан Түсүпова) өздерінің ғылыми тәжірибесін шетелдік жоғары оқу орындарымен байланыстыру мақсатында ағымдағы жылдың 11-22 қарашасында Киев қаласындағы (Украина) Б.Гринченко атындағы Киев университетіндегі «Мектепке дейінгі білім беру» кафедрасында және М.Драгоманов атындағы Ұлттық педагогикалық университетінің «Мектепке дейінгі білім беру технологиясы мен әдістемесі» кафедрасында ғылыми тағылымдамадан (<http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9630/news/>) өтсе[17], ағымдағы жылдың 19 қазан -12 қараша аралығында 3 курс докторанттары (Алтынай Жакупова, Ардақ Мұханбетжанова, Сандуғаш Тлеубай, Толқын Жұмашева) Анкара қаласындағы (Түркия) Гази университеті Білім беру бөлімінің «Мектепке дейінгі білім беру» факультетінде (<http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9484/news/>) ғылыми тағылымдамадан [18] өтіп келді. Ғылыми тағылымдаманың мақсаты - оқу үдерісінде халықаралық тәжірибе алмасу, ғылыми мақалаларды талдау мен зерттеу, озық үлгідегі инновациялық технологиялар қолданылған сабақтарға қатысу және ғылыми-зерттеу жұмыстарына қажетті материалдарды жинау.

Қазақстан Республикасының білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: "Жыл сайын PhD докторларын даярлауға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысы ұлғаюда. Жоғары оқу орындары ғылыми кадрларды даярлауға белсенді түрде жәрдемдеседі: 2018 жылы түлектер 21,2 мың адамға дейін (+7%) өсті. «Болашақ» халықаралық стипендиясы ғылыми-зерттеу әлеуетін қалыптастыруға белсенді үлес қосады: стипендиаттардың 93%-ы магистратура және докторантура бағдарламалары бойынша оқиды» деп атап көрсетілді [15].

Бұл дегеніміз - Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының негізгі талаптарын орындауда, яғни мектепке дейінгі білім беру жүйесінде кәсіби біліктілігі жоғары маман дайындау ісіне үлкен жауапкершілікті жүктейтін көздейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» (10.01.2018ж) <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1800002018/links>
2. "Қазақстан-2050" даму стратегиясы: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. <http://www.mfa.kz/kz/hanoi/content-view/strategia-kazakhstan-2050-7>
3. Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдамасы. ҚР Президентінің 2014 жылы 17 қаңтардағы №732 жарлығы. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300001385>
4. Қазақстан Республикасының 2016-2019 жылға дейінгі білім беру мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. –Алматы., 2016 <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000205>
5. Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2020-2025 жылдарға дейінгі мемлекеттік бағдарламасы.–Астана., 2019 <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P19000000988>
6. ҚР «Білім туралы» Заңы. -Алматы., 2007 <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (қаралған күні 30.01.2020ж)
7. Принципы системы ECTS в едином европейском образовательном пространстве. Источник: http://www.cpia.vsu.ru/docs/ects_principals.pdf
8. Закирова Г.Д., Наренова М.Н. и др. Реформирование высшего образования в Казахстане и Болонский процесс: материалы для практических действий. — [ЭР]. Режим доступа: <http://tempuskaz.kz/files/reform.pdf>.
9. "Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын бекіту" туралы. – Астана, 31 қазан 2019ж. №604 бұйрығы <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669/history>
10. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлау бағыттарының (13.10.2018) сыныптауышын бекіту туралы. ҚР БЖҒМ 13.10.2018ж. №569) <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017565>
11. Абай атындағы ҚазҰПУ-ң таңдау пәндерінің каталогы. –Алматы, 2019
12. 6B(7M,8D)012-Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы білім беру бағдарламасының модульдік оқу жоспарлары. Абай атындағы ҚазҰПУ.
13. Аналитический отчет/МОН РК. Реализация принципов Болонского процесса в Республике Казахстан. –Астана, 2018
14. <http://www.edu.gov.kz>
15. <http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9489/news/>
16. <http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9121/news/>
17. <http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9630/news/>
18. <http://www.kaznpu.kz/kz/2078/page/9484/news/>

P.A. Kudabayeva¹, A.N. Zhorabekova², M.S.Zeynebekova³

¹³ *Taraz State Pedagogical University
Taraz, Kazakhstan*

² *Silkway International University
Shymkent, Kazakhstan*

CONTENT ANALYSIS OF THE NOTION "COMPETENCE"

Abstract

The emergence of a new sociocultural space is aimed at preparing the educational system in the field of intercultural competence, capable of implementing international cultural and professional relations. It has long been clear that competence is a combination of knowledge and experience for effective activity in any subject area, it is a possession of a certain competence by a person – knowledge, skills and experience of his own activity, which allow to make significant judgments and make the right decisions.

The content analysis of the notion "competence" and the problem of the formation of future English teachers' intercultural communicative competence are given in the article. The paper presents the review of scientific and pedagogical literature on the study of intercultural communicative competence given by foreign, Russian and Kazakhstani researchers. Furthermore, the authors dwell on the history of the concepts of "competence", "intercultural competence".

Key words: competence, intercultural communicative competence, ability, pedagogical process, professional quality, concept

Кудабаева П.А.¹, Жорабекова А.Н.², Зейнебекова М.С.³

¹³*Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті,
Тараз қ., Қазақстан*

²*Silkway Халықаралық Университеті,
Шымкент қ., Қазақстан*

«ҚҰЗЫРЕТТІЛІК» ҰҒЫМЫНЫҢ КОНТЕНТ ТАЛДАУЫ

Аңдатпа

Жаңа әлеуметтік мәдени кеңістіктің пайда болуы білім беру жүйесінің алдына халықаралық мәдени-кәсіптік қарым-қатынастарды жүзеге асыра алатын, яғни мәдениетаралық құзыретті мамандар даярлауды мақсат етіп қояды. Құзыреттілік - бұл білім мен тәжірибенің жиынтығы, кез-келген пән саласында тиімді әрекеттің қажеттілігі, белгілі бір құзыреттілікке ие болу белгілі бір пікірлер қабылдауға және дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік беретін құзыреттерге ие болу, иемдену мағынасын береді.

Берілген мақалада «құзыреттілік» ұғымына контент анализ жасалады, сонымен қатар болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Жұмыста шетел, Ресей және қазақстандық ғалымдардың мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті зерттеу бойынша жүргізген ғылыми-педагогикалық әдебиеттеріне шолу келтірілген. Сонымен қатар, авторлар «құзыреттілік», «мәдениетаралық құзыреттілік» ұғымдарының тарихына тоқталады.

Түйін сөздер: құзыреттілік, мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілік, қабілет, педагогикалық үрдіс, кәсіби сапа, концепция

Кудабаева П.А.¹, Жорабекова А.Н.², Зейнебекова М.С.³

¹³ Таразский государственный педагогический университет,
г. Тараз, Казахстан

² Международный Университет Silkway,
г. Шымкент, Казахстан

КОНТЕНТ АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ "КОМПЕТЕНТНОСТЬ"

Аннотация

Появление нового социокультурного пространства направлено на подготовку системы образования в области межкультурной компетенции, способной осуществлять международные культурные и профессиональные отношения. Известно, что компетентность – это совокупность знаний и опыта, необходимые для эффективной деятельности в какой-либо предметной области, это обладание определенной компетенцией – знаниями, умениями и опытом собственной деятельности, которые позволяют выносить значимые суждения и принимать правильные решения.

В данной статье проделан контент анализ понятию "компетентность", а также рассматривается проблема формирования межкультурной коммуникативной компетентности будущих учителей английского языка. В работе представлен обзор научной и педагогической литературы по изучению межкультурной коммуникативной компетентности зарубежными, российскими и отечественными авторами. Далее, авторы подробно описывают историю развития концептов такие как, «компетентность», «межкультурная компетентность».

Ключевые слова: компетентность, межкультурная коммуникативная компетентность, способность, педагогический процесс, профессиональное качество, концепция.

Introduction

In the coming millennium, we see that humanity is developing thanks to the expansion of different nations and cultures. This process is reflected in the growth of direct contacts, the opening of borders between states, social groups, social movements and people of different cultures and nations.

An analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature shows that the study of the problem of the formation of intercultural competence of future specialists has not arisen in our time. The roots of the history of the concepts of "competence", "competency", "intercultural competence" are deeply rooted. Having studied the historical and pedagogical prerequisites for the education of a competent person in different historical periods, we came to the conclusion that research data in the form of textbooks and scientific works began early.

Before embarking on this issue, let's analyze the genesis of the concept of "competency". As the analysis of scientific and pedagogical literature shows, the concept of "competence" entered the vocabulary of pedagogy at the end of the twentieth century.

Methodology of research

We chose the following methods of diagnostics: a thorough analysis of pedagogical and psychological literature, testing, ranging. The methods of diagnostics were chosen depending on the evaluated criterion and characterising features. Therefore, we selected a thorough analysis of pedagogical and psychological literature aimed at identifying the unique definition among all the definitions given by different scholars.

Results of research

Having observed the definitions given by different foreign, Russian and Kazakhstani researchers we were convinced that the term "competence" in the mid-twentieth century was translated by the American linguist N. Chomsky originally interpreted this as the ability to perform a certain language service in a foreign language and connected it with human abilities and experience. More precisely, N. Chomsky, 1965. The concept of "competence" was used at the University of Massachusetts in connection with the theory of language [1, p. 122]. In his works, he demonstrated the boundaries between "grammatical competence" and "practical implementation of language rules." The latter defines the linguistic knowledge of genuine native speakers as the biological activity of the brain, which allows you to grammatically correct language phrases. The second defines the specific use of the language in specific situations.

A competent speaker / listener (according to N.Chomsky) must perform the following tasks:

- compose and understand an infinite number of sentences on the model;

- have a speech solution, i.e. distinguish between official similarities and differences in the meaning of the two sentences.

After introducing the concept of “competency”, N.Chomsky began to use this term as a pedagogical aspect in the context of psycholinguistic research and began to develop competence education in the United States (competency education - CBE), which aims to train successful competitive specialists in the labor market [1, p. 123].

The above thoughts were reflected in the works of the English scientist, psychologist J. Raven. In the 1970s and 1990s, the British psychologist J. Raven’s psychological theory of Raven’s competence, that is, the competence that arose in the human psyche, was formed and developed (limited) by the environment. J. Raven describes the term “competence” as a concept that combines many attributes of a person [2, p. 396].

J. Raven, a professor at the University of Edinburgh, is widely known for studying a high level of competence, researching and diagnosing their character and development, assessment and implementation. During his research in various scientific institutions and at the request of the British Social Service, he developed a conceptual list for the diagnosis and analysis of human resources. In this list, the value of a person is attached very strongly.

During this period, the attention of many scientists was focused on the terms “competence” and “competency”. Researchers in the field of pedagogical sciences are N. Chomsky, R. White, N. V. Kuzmina, A. K. Markova, G. E. Belitskaya, L. I. Berestov, V.I. Bayenko, A.V. Khutorsky and Grishanov N.A.

An analysis of the opinions of researchers should show that relations are interrelated and that there are differences between “competence” and “competency”.

N. Chomsky considers “competence” a high level of education. In English literature, the term competence (academic, linguistic, cultural, professional competence) is found. The word competent means capable. Competence adds the meaning of “adequately qualified, trained, capable of a certain type of activity”

Competence - the availability of knowledge and experience necessary for effective activity in the subject area. Russian scientist M.A. Choshanov wrote that the dictionary refers to the term “competency” as not stable enough in pedagogy and is often used intuitively to show a sufficient level of professionalism and professionalism of a specialist. In his opinion, competence means the constant updating of knowledge, the study of new information and, in some cases, its successful use, that is, quick learning and mobile learning. Master of Humanities Choshanov M.A. explains his competence as a potential willingness to solve work problems. It includes components of content (knowledge) and action (business), the ability to know and solve a subject [3, p. 96].

Based on the aforementioned work, we noticed that competence is a complex inalienable ability to solve professional and life problems associated with a high level of knowledge, skills, abilities and professionalism.

In other words, “competence” and “competency” are two different concepts: competence-knowledge (knowledge, business, skills), competence-quality, personality. Competence refers to a person’s ability to perform any action from the practical point of view of education. Consistency is the content of education that students receive and develop in their competence in a specific activity. It should be noted that competency is the content of education [2, p. 396].

Consequently, the concept of “competence” in the 1990s and 2000s of the twentieth century was associated with the work of the Russian scientist A. K. Markova, in which it was proposed to introduce competence as a scientific category.

The idea of competence in the work of the scientist A.K. Markova is clearly reflected in her personal relationships. In his studies, A.K. Markova points out that the essence of the concepts of professional competence, pedagogical competence is realized on the basis of the student’s knowledge, skills and abilities based on actions, relationships, actions [4, p. 82]. Professional competence, pedagogical competence emphasizes the interconnection of theoretical knowledge and practical skills. In a word, a scientist defines competence as a separate feature of the degree of compliance with the requirements of the profession.

According to Markova A.K., as one of the components of professional competence, self-training of new knowledge and skills and their application in practice. In her works, the researcher suggests paying more attention to the formation of professionalism and professional competence of the student. Professionalism, considered as an independent platform, is not statistically significant, but a constantly changing dynamic

state. In the process of mastering the professional role, the professional qualities of the subject are developed, and actions acquire a qualitatively new character.

It is worth noting the ideas of one of the foregoing teachers, the English scholar W. Hutmakher. In 1996 at the symposium in Bern on the Council of Europe, it was noted in W. Hutmakher's report that the concept of competence is the part of the concepts of competence, competency, ability, mastery and has not been clearly defined in meaning. According to W. Hutmakher, the concept of "competence" means "how to do" but not "what to know" and he emphasizes that it is "the competence in the action use". Also, the abovementioned researchers agree that the term "competence" is closer to "how to know" than the "what to know" field [5, p. 215].

W. Hutmakher identified a set of key competences, adopted by the Council of Europe, which is important in educating young people. In particular, the key competencies for teachers are as follows: communicative, social and informational, action and functional competences. The content of action competences is defined as: lifelong learning as the basis for continuing education in personal professional and social life [5, p. 216].

One of the Russian scientists who studied the history of the development of the concept of competence is I.A. Zimnyaya. She scientifically substantiated the meaning of the concepts "competence" and "competency". She also focuses on the types of "professional competence" and "social competence", such as education management and professional management.

According to definition given by I.A. Zimnyaya, the competence is defined as a set of the system of knowledge, values and relations that gives an opportunity to build the value, behavioral, motivational, emotional and cognitive results of the personal actions of the subjects. The researcher formulates her opinion that competence is a social, professional and personal quality that is formed on the basis of knowledge, skills and abilities of a person [6, p. 35].

The concept of "competence" began to emerge in the field of our pedagogy and this concept is widely used to refer to the level of skill and professionalism. The following scientists have researched specialists' competence in different aspects: M.A.Kudaikulov, M.Kh. Baltabayev, Sh. T. Taubayeva, K.S. Kudaibergenova, B.T. Kenzhebekov, Sh.Kh. Kurmanalina, G.M. Kassymova, G.O. Rakhimbekova, M.A. Absatova and others.

Kazakhstani scientist Kudaikulov M.A. emphasizes that competence is an individual's ability to play a role with a similar effect. The researcher has considered competence in the context of vocational education for future professionals. It is characterized by the methods of a good, permanent, qualitative and quick release [7, p. 49]. Its high level is epitomized by immorality, nationality, talent, ingenuity and hostility, says researcher M.Kh. Baltabayev's opinion, competence is to say that this is the result of a combination of professionalism and readiness of a given professional activity [8, p. 68]

Discussion

By analyzing various interpretations of the concepts of "competency", "professional competence" and "teacher's competence" regarding the formation of a future teacher's professional didactic competence given by the scholar Sh.T.Taubayeva, we see that the term "competence" has become an existing term in the field of education and training. In her works Sh.T.Taubayeva considers: "Competence is the built-in personality of a person, defined as his general ability and readiness for action, based on the knowledge and experience learned in the process of teaching and socialization" [9, p. 432].

From the above analyses, researchers associate professional competence as a system of quality and business, professional-pedagogical competence with pedagogical process, with the person's education, development, experience, personal abilities, desire for continuous improvement of knowledge and the ability to interact with people culturally, with professional-pedagogical competence.

Researcher K.S. Kudaibergenova conducted a comprehensive analysis of the concept of competency and had described it in her works of far and near abroad and in her monograph titled "Criteria for Quality of Education: Methodology and Scientific Theoretical Basis".

Also, the notion of competence was used by K.S. Kudaibergenova in her work called "The Nature of Competence is in the Development of Personality Self-Realization", it was used as the ability to demonstrate competency or knowledge needed to solve problems in various unexpected situations, as an opportunity to establish a connection between knowledge and life situations, and competence to be directly linked to one's personal level, personality. It is suggested that the theoretical and practical levels be considered as highly integrated structures" [10, p. 328].

G.M. Kassymova considers competence as the acquisition by a person of relevant competencies and his personal attitude to it. In G.O. Rakhimbekova's work, competence is expressed as the student's ability to perform specific types of work to achieve high-quality results in a particular business area based on his knowledge, qualifications and skills.

M.A. Absatova demonstrates competence as a comprehensive integrative ability of students to solve educational and life problems.

Conclusion

From the above analysis, it is evident that the scholars associate professional competence as a system of quality and business, professional-pedagogical competence with pedagogical skill, the analysis allowed us to consider that the professional and intercultural competence is the concept of knowledge, development, experience, personal abilities, culture of knowledge and the basic element of social life.

Finally, we came to the conclusion that the concept of competence arose in the field of pedagogy and psychology in the mid-twentieth century and arose from the point of view of world class scientists and today a person's competence and the notion of "a competent teacher or specialist" is necessary in every human society.

References:

1. Chomsky N. *Language and thinking*. - M.: MSU publishing house, 1972. - P. 122 - книга
2. Raven J. *Competentnost v sovremennom obshestve: vyavlenie, razvitie i realizatsiya/ Competence in modern society: identification, development and implementation* /- M.: Cogito- Center, 2002. S. 396 - статья из журнала
3. Choshanov M.A. *Gibkaya tehnologiya problemno-modulnogo obucheniya / Flexible technology of problem-modular education* – M.: Narodnoe obrazovanie, 1996. – S.96 - статья из журнала
4. Markova A.K. *Psikhologicheskiy analiz professionalnoi kompetentnosti uchitelya / Psychological analysis of teacher professional competence* // *Sovetskaya pedagogika*. - 1990. - № 8. - S. 82-88 - статья из журнала
5. Hutmacher Walo. *Key competencies for Europe* // *Report of the Symposium Berne (Switzerland 27-30 March, 1996) Council for Cultural Co-operation (CDCC)*. - *Secondary Education for Europe Strasburg, 1997*. - P.215 - труды симпозиума
6. Zimnyaya I.A. *Kluchevye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii / Key competencies as a result of the competency-based approach to training* - M.: *Research Center for the Problems of Quality Training of Specialists*, 2004 – S.35 - труды методологического семинара
7. Kudaikulov M.A. *Didakticheskiye problemy formirovaniya osnov professionalno-metodicheskikh umenii u budushikh uchitelei: aftoref. ... doc. ped. nauk / Didactic problems of forming the foundations of professional and methodological skills of future teachers*. – Kiev, 1977. – S.49 - автореферат докторской диссертации
8. Baltabayev M.Kh. *Osnovy muzykalno-esteticheskogo vospitaniya uchasheysya molodezhi sredstvami kazakhskoi traditsionnoi khudozhestvennoi kultury: aftoref. ... cand. ped. nauk / Basics of musical* . - Almaty, 1994. - S.68 - автореферат кандидатской диссертации
9. Taubayeva Sh. T. *Pedagogika adisnamasy / Methodology of pedagogics*. – Almaty: Karasai, 2013. – B.432 - книга
10. Kudaibergenova K.S. *Kuzyrlylyk bilim sapasynyn kriterii: adisnamasy zhane gylymi teoriyalyk negizi / Competence as a criteria of the quality of knowledge: methodology and scientific theoretical basis. Monograph*- Almaty. 2008. – B. 328 - монография

УДК 37014
МНРТИ 14.01.15

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.05>

Р.Ө. Әли¹ А. Н. Кошербаева² К.К.Куламбаева³

¹³ *Кокшетауский университет им. Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Республика Казахстан*

² *Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан*

О СУЩНОСТИ И ФАКТОРАХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация

Национальные системы образования, реагируя на происходящие глобальные социально-экономические перемены, подвергают содержание среднего образования постоянному обновлению. Факторы, являющиеся частью образовательной системы, способствуют развитию образовательного опыта учащегося.

Статья рассматривает теоретические исследования ряда авторов, посвященных сущности обновления содержания образования.

Авторы предлагают учитывать системный подход в обновлении содержания образования, взаимосвязанность компонентов учебной программы, включая цели и задачи содержания образования, где находят концентрированное выражение как интересы общества, так и интересы личности.

Ключевые слова: обновление, содержание образования, компоненты учебной программы, факторы образовательной системы, развитие.

Р.Ө. Әли¹ А.Н. Кошербаева² К.К. Куламбаева³

¹³ *Абай Мырзахметов атындағы университеті,
Көкшетау қ., Қазақстан*

² *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ТЕОРИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУДЫҢ МӘНІ МЕН ФАКТОРЛАРЫ ТҰРАЛЫ

Аңдатпа

Ұлттық білім жүйесі жаһандық, элеуметтік- экономикалық өзгерістерге ден қоя отырып, орта білім мазмұның үнемі жаңартып отырады. Оқушының білім беру тәжірибиесін дамытуға ықпал ететін факторлары білім беру жүйенің бір бөлігі болып табылады. Мақалада білім беру мазмұнын жаңарту мәніне арналған бірқатар авторлардың теориялық зерттеулері қарастырылады. Авторлар оқу жоспарының құрамдас бөліктерін өзара байланыстыра отырып, соның ішінде мақсаттары мен міндеттерінің мазмұның жаңартуда жүйелі тәсілдерін ескеруді қажет етеді. Орта мен қоғамның мүдделерін білдіретін, білім мазмұнының, оқушылардың ойлау қабілеті мен барлық мұғалімнен алынған жаңа білім сабақ кезінде құрамдастырылып белгілі бір байланыста жүргізіледі.

Түйін сөздер: жаңарту, білім мазмұны, оқу жоспарының компоненттері, білім беру жүйесінің факторлары, дамуы

R.O. Ali¹ A.N.Kosherbayeva² K. K Kulambayeva³

¹³Kokshetau University named after Abay Myrzakhmetov,
Kokshetau, Republic of Kazakhstan

²Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

ABOUT THE ESSENCE AND FACTORS OF UPDATING OF THE CONTENT OF EDUCATION IN THEORETICAL RESEARCHES

Abstract

National education systems, reacting to the ongoing global socio - economic changes, subject the content of secondary education to constant updating. Factors are the part of the educational system that contribute to the development of the student's educational experience.

The article considers theoretical studies of a number of authors devoted to the essence of updating the content of education. The authors propose to take into account a systematic approach to updating the content of education, the interconnection of the curriculum's components, including the goals and objectives of the education's content, which are concentrated the interests of society and the individual.

Key words: updating , content of education, components of the curriculum, factors of the educational system, development.

Как известно, национальные системы образования, реагируя на происходящие глобальные социально-экономические перемены, подвергают содержание среднего образования постоянному обновлению. По мнению отечественного ученого Тойбека Аубакирова, «практически во всех развитых странах такое обновление происходит в среднем каждые 10-15 лет [1]. Американский ученый Марк Смит[2], автор «Теории и практики содержания образования» («Curriculum Theory and Practice») в Энциклопедии неформального образования (Encyclopedia of Informal Education), определил категории понимания развития содержания образования следующим образом: 1-Передача информации: содержание образования как предмет знаний, передаваемый посредством учебной программы

2 - Конечный продукт: содержание образования как попытка достижения определенных результатов (продукта). 3 -Процесс содержание образования как процесс. 4-Практика содержание образования, как практическая деятельность. Категории Смита отображают и синтезируют суть теории содержания образования посредством четырех подходов, простых для понимания. Согласно его теоретическим исследованиям содержание образования подразделяется на 1) передачу знаний; 2) конечный продукт; 3) процесс; 4) практическая деятельность.

Пример продукт-ориентированного подхода – понимание через моделирование (ПЧМ). Основоположники ПЧМ Грант Виггинс и Джей МакТай [3] отмечают, что данный подход ориентирован на преподавание, основанное на «результатах». Ученые полагают, что ПЧМ – это рекурсивный процесс, фокусирующийся, в первую очередь, на оценке и, во вторую очередь, на актуальных институциональных формах активности. Модель ПЧМ представляет собой спираль обучения, по которой учащиеся используют и переосмысливают идеи и навыки вразрез линейной парадигме и последовательности. Те, кто используют подход ПЧМ, имеют тенденцию рассматривать содержание образования в аспекте предпочтительного «исполнения понимания» и далее «планируя обратное» с целью идентифицирования необходимых концептов и навыков.

Исследователи, поддерживающие продукт-ориентированное содержание образования, зачастую делают акцент на исследованиях конкретных случаев так называемого «кейс-стади» (ситуационный анализ). Метод кейс-стади помогает разработчикам фокусироваться на реалиях школьной жизни.

С 1990-х годов в мире возросла популярность конструктивистских теорий обучения: теория конструктивизма Ж.Ж. Пиаже[4] и теория социального конструктивизма Л.С.Выготского [5]. Конструктивизм понимается нами как педагогическая философия, ключевая идея которой заключается в том, что знания нельзя передать обучаемому в готовом виде. Можно лишь только создать педагогические условия для успешного самоконструирования и самовозрастания знаний

учащихся. Конструктивизм отражает достаточно простую истину: на протяжении всей жизни каждый из нас конструирует свое собственное понимание окружающего мира.

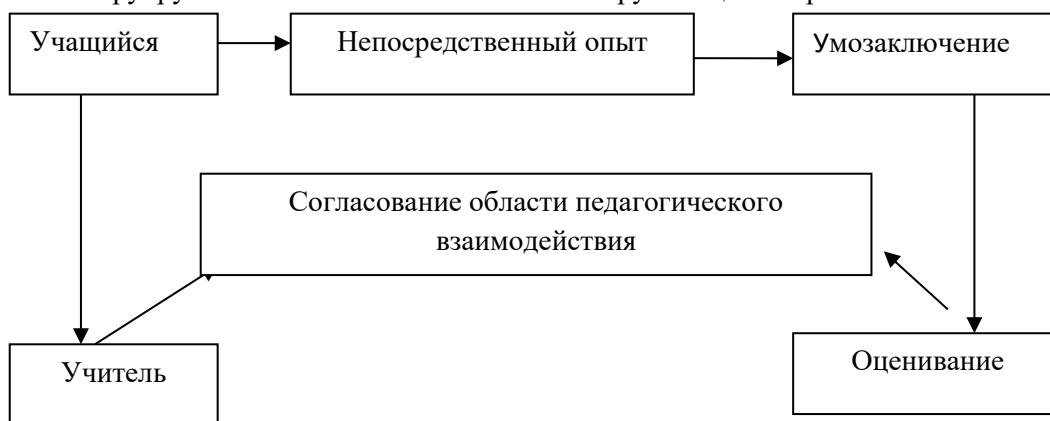

Рисунок 1 представляет отношения педагога и ученика в условиях конструктивизма [6].

В соответствии с рисунком 1, ключевыми элементами конструктивистской теории обучения являются:

- согласование целей обучения между педагогом и учащимся;
- субъект – субъектные отношения между педагогом и учеником с целью развития активной позиции обучаемого и снижения степени ассиметричных отношений «педагог-ученик»;
- учащиеся сами конструируют свои знания;
- акцент на непосредственном опыте, самостоятельном умозаключении и выработке знаний учащимся.

Конструктивизм меняет парадигму среднего образования, основанного на бихевиоризме – к образованию, основанному на процессе активного строительства понимания, а не пассивное получение информации. Американский конструктивист Дж. Дьюи отмечает, что приобретение знания должно стать продуктом деятельности, имеющей свою собственную цель, а не выполнением формальных заданий [7] В конструктивистской теории обучения, учебная деятельность приобретает проблемно-ориентированный, исследовательский характер

Посредством практических упражнений на уроке учащиеся смогут обсуждать проблемы и анализировать стратегии – тема за темой, ситуация за ситуацией.

Подобный подход позволяет не только описывать и объяснять, но и подчеркивать смысл, прогнозировать и решать проблемы на более высоком уровне. Содержание образования в таком свете заставляет учителей и учащихся заниматься самоанализом на глобальном уровне и позволяет им видеть глазами друг друга. Обучение подразумевает познание и базируется на рефлексии, познании и физическом опыте.

Знание-ориентированный подход к обучению тесно следует теориям ориентированным на структуру. Структурно-ориентированные теоретики в общем смысле желают передать предмет знаний, при этом полагаясь на эмпирические исследования, используя в этих целях количественные и качественные методы для более глубокого изучения феномена содержания образования.

Сторонники продукт-ориентированного содержания образования обычно фокусируются на следующем:

- реальные проблемы – реально и актуально для учащегося для выбранной формы активности;
- реальная аудитория – вовлечение «аудитории», подходящей под конкретный продукт, включая учащегося или группу учащихся, учителя (не всегда классного руководителя), воспитателя, общество либо конкретную группу по интересам;
- реальные сроки – поощрение навыков управления временем и реалистичное планирование;
- трансформация – оригинальное управление информацией в противовес механическому зазубриванию;
- адекватное оценивание – продукта или процесса, включая самооценку, а также оценивание продукта аудиторией, используя установленные ранее критерии «реального мира», актуальных для подобного рода продуктов

Основоположники проектирование через моделирование Грант Виггинс и Джей МакТай рассматривают содержание образования в аспекте предпочтительного «исполнения понимания», «планируя обратное» с целью идентифицирования необходимых концептов и навыков. По мнению ученого-дидакта Леднева В.С, содержание образования необходимо анализировать как целостную систему, не являющейся компонентом образования в обычном смысле этого слова. Оно представляет собой особый «разрез» образования, иначе говоря, это образование, но без учета его методов и организационных форм. В данной ситуации абстрагируются «...содержание образования – это содержание процесса прогрессивных изменений свойств и качеств личности, необходимым условием чего является особым образом организованная деятельность» [8].

Он выделил факторы, оказывающие влияние на набор структурных компонентов образования и их взаимосвязь. Согласно Ледневу В.С., структура содержания образования в целом определяет:

- факторы глобального уровня, на основе которых образование делится на основные отрасли и последовательные ступени;
- факторы, определяющие структуру содержания общего, политехнического и специального образования с учетом их градации на теоретическую и практическую части;
- факторы содержания образования в общей школе;
- факторы содержания образования в специальных учебных заведениях — профессионально-технических училищах, средних и высших специальных учебных заведениях;
- факторы, определяющие содержание отдельных учебных курсов, отдельных видов практик и учебных проектов.

Изменения в образовании требуют изменений в ряде взаимосвязанных аспектов системы, где пренебрежение одной реформой может разрушить успешное воплощение другой.

Британский ученый, директор организации Cambridge Assessment, Тим Оутс считает, что процесс обновления содержания образования не будет эффективным, если не будут учитываться системные изменения. В своей работе «Можно и лучше: применение международного сопоставления для улучшения государственной образовательной программы в Англии» [9] Оутс Т. определяет следующие 14 факторов, регулирующих обновление содержания среднего образования.

- 1-Спецификация государственного общеобязательного стандарта образования и вспомогательные материалы
- 2-Система оценивания академических достижений и квалификация
- 3-Национальная рамка квалификаций
- 4-Подотчетность и проверка
- 5-Педагогика
- 6-Повышение квалификации
- 7-Институциональное развитие
- 8-Институциональные формы и структуры (например, размер школы, этапы образования)
- 9-Соответствующие социальные меры (социальная помощь, здравоохранение и образование)
- 10-Финансирование
- 11-Управления (автономия или прямое подчинение)
- 12-Структура подотчетности
- 13-Рынок труда/профессиональное лицензирование
- 14-Регулирование рынка (например, законодательство по вопросам здравоохранения и безопасности; регулирование страхования)

Согласно его мнению, если Вы хотите изменить систему образования, то есть большое количество вещей, которые Вы должны изменить, если не одновременно, то постепенно, следствием этого является то, что изменение в этом масштабе требует значительного потенциала управления и значительных расходов.

Содержание образования это не только утверждение стандартов или описание содержания учебных программ, но и факторы, являющиеся частью образовательной системы, способствующие развитию образовательного опыта учащегося [10]. Мы разделяем точку зрения, что необходимо учитывать системный подход в обновлении содержания образования, принимая во внимание различные уровни функционирования учебных программ, представляющие собой своего образа континуум обновления содержания образования от теории к практике. .

Таким образом, содержание образования – это содержание процесса прогрессивных изменений свойств и качеств личности обучаемого, необходимым условием которого является организованная

учителем коллаборативная среда, позволяющая раскрыть внутренний потенциал, повысить его мотивацию к конструированию своих образовательных навыков.

Список использованной литературы:

1. Аубакиров Т. Особенности нового государственного стандарта начального образования // Білімді ел. – 2015, сентябрь – 15 – №17. – С.9.с.9.
2. Smith M.K. Curriculum theory and practice. The encyclopedia of informal education // <http://infed.org/mobi/curriculum-theory-and-practice/>. 15.08. 2015.
3. Wiggins G., & McTighe J. Understanding by design (expanded 2nd. ed.). – Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2005. – 369 p.
4. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 680 с.
5. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М., 2005. – 1136 с
6. Pollard, A. Reflective Teaching: Effective and Research-Based Professional Practice. - London: Continuum, 2002. – 576 p.
7. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. Пер. с англ. Н.М. Никольской. - М.: Совершенство, 1997. – 225 с.
8. Леднев В.С. Содержание образования. - М., 1989. – С.54
9. Oates T. Could do better: Using international comparisons to refine the curriculum in England. - Cambridge: Cambridge Assessment, 2010. p.2.
10. Schmidt W. & Prawat R. Curriculum coherence and national control of education: issue or non-issue? // Journal of Curriculum Studies. – 2006.- №38 (6). – P 16

МРНТИ 14.23.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.06>

А.Е. Манкеш¹, Л.А. Анарбек²

¹²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ПЕДАГОГТЕРІНІҢ АҚМЕ ДАЙЫНДЫҒЫ

Аңдатпа

Осы мақалада мектепке дейінгі білім беретін ұйымдарда баланың дамуына жеткілікті жағдай жасау, қоғамдағы өзекті мәселелердің бірі екендігі айтылып, оны шешуге арналған мемлекеттік құжаттар көрсетілген. Мектепке дейінгі балалық шақ адам дамып жетілуінің өміріндегі ерекше кезеңі екендігі дәлелді түрде түсіндіріледі. Осы мәселеге арналған педагог-ғылымдардың ғылыми зерттеулерін зерделеп, мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің жеке тұлғасына, олардың кәсіби қызметтерін дамытуға арналған ғылыми еңбектерді әлдеде толығырақ зерттеу қажеттілігі айтылады. Педагогтердің жеке тұлғалық және кәсіби дамуын зерттеуде кәсіби құзреттілік, сонымен қатар акмеологиялық зерттеулер болашақ педагогтерді даярлау жұмыстары, сондай-ақ өмірдегі адамның жеке және кәсіби қызметін дамытуға арналған ғылыми зерттеулердің қысқаша мазмұны баяндалған. Акмеологиялық ғылымның пәніне және «акмеологиялық құзреттілік» ұғымының мәнін айқындауға әрекеттер жасалған.

Түйін сөздер: акмеология, акмеологиялық құзреттілік, кәсіпқойлық, кәсіби дайындық, педагогикалық шеберлік, мектепке дейінгі ұйым.

A.E. Mankesh¹, L.A. Anarbek²

*¹²Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan*

AKME TRAINING OF PRESCHOOL INSTITUTION TEACHERS FOR THE RENEWED SCHOOL PROGRAM

Abstract

This article discusses the issues of child development in preschool organizations as one of the up-to-date problems of society, discusses related government documents, norms and requirements for preschool organizations and their activities. A feature of preschool childhood as a special period of human development is noted. The studies of scientific educators dedicated to this problem are analyzed. It also refers to the need for further study of the personality of teachers of preschool organizations, the development of their professional activities. A summary of scientific studies of professional competence of teachers and work on acmeological research is also presented. The concept of “acmeological competence” is critically analyzed and the subject of acmeological science is considered.

Key words: acmeology, acmeological competence, professionalism, professional training, pedagogical skills, preschool organization.

A.E. Манкеш¹, Л.А. Анарбек²

*¹²Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

AKME ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ПО ОБНОВЛЕННОЙ ПРОГРАММЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье рассмотрены вопросы развития ребенка в дошкольных организациях как одно из актуальных проблем общества, рассматриваются государственные документы и требования к дошкольным организациям и их деятельности. Отмечается особенность дошкольного детского возраста как особого периода развития человека. Проанализированы исследования ученых педагогов, посвященных данной проблеме. Также говорится о необходимости дальнейшего исследования личности педагогов дошкольных организаций, развития их профессиональной деятельности. Также изложено краткое содержание научных исследований профессиональной компетентности педагогов и работы по акмеологическим исследованиям. Критически рассматривается понятие «акмеологическая компетентность» и осуществляется анализ предмета акмеологической науки.

Ключевые слова: акмеология, акмеологическая компетентность, профессионализм, профессиональная подготовка, педагогическое мастерство, дошкольная организация.

Қазақстан Республикасының Елбасы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында балалардың үнемі өзгерістерге бейім болуы мен жаңа білімді меңгеру қабілетін дамытуды басым бағыт ретінде айқындады. Бұл өз кезегінде үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы сатысы болып табылатын, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамытуға және жетілдіруге басымдық беріліп отырғанын айғақтайды.

Қандай елдің болмасын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайтыны анық, жас ұрпаққа саналы тәрбие мен сапалы білім беру - бүгінгі күннің басты талабы. Осы тұрғыдан алғанда мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген, жаңартылған білім беру бағдарламасы заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыртын тың бағдарлама.

Бағдарлама аясында оқытудың парадигмасы өзгеріп, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің алдында оқытудың

озық әдіс- тәсілдерін тиімді қолдана білу міндеті тұрса, білім беру бағдарламасының жаңаруына байланысты 4К модельдік оқыту мақсаты болып отыр. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы сол - балаға үйлесімді, қолайлы орта құра отырып: білім беру, сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, бақылау, саралау, АКТ-ны қолдану, баламен жеке, жұптық, топтық жұмыс жасай білу. Жаңартылған білім беру үдерісіндегі бағалау - балалардың өзін-өзі және құрдастарын бағалауды үйреніп, оқу қызметін белгілі іс-әрекет арқылы меңгергендігін не меңгермегендігін, кері байланыс арқылы біле алатындай белсенділікке ие.

Осы орайда, заман талабына сай жаңартылған білім мазмұнын балаға меңгертуде мектепке дейінгі ұйым педагогі жаңашыл, шығармашылықпен жұмыс жасай алатын, кәсіби құзыретті маман болу қажеттігі туындады. Демек, бүгінгі күннің заманауи білім беру жүйесі үшін - мектепке дейінгі білім беру ұйымдары педагогтерінің кәсіби құзыреттілігін дамытуды қамтамасыз ету, мемлекетіміздегі мектепке дейінгі білім беру жүйесі алдындағы аса жауапты міндеттердің бірі болып табылады.

Қойылған міндеттерді шешудің құқықтық негіздерін Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы, Қазақстан Республикасында білімді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы, Қазақстан Республикасы жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасы, Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты және басқа да мемлекеттік нормативтік құжаттар мен Елбасының жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдауы ретінде ұсынатын стратегиялық бағдарламалары құрайды.

Мектепке дейінгі балалық шақ тұлға дамуының ерекше кезеңі болып саналады, онда баланың өзіндік және өмірлік қағидалары, өмірге деген көзқарасы қалыптасады және олар негізгі білімді, икемділікті, бейімділікті және ептілікті меңгереді. Сонымен қатар, бұл өмір кезеңінде тұлғалық даму баланың келешек өмірінің стратегиялық бағыты айқындалады. Осыған сәйкес, мектепке дейінгі білім беретін ұйымдарда бала тұлғасының дамуына толық жағдай жасау мәселелерін шешуші фактор ретінде педагог-тәрбиешілердің кәсіпқойлығы (кәсіби шеберлігі, кәсіптік құзіреттілігі, біліктілігі) арқылы іске асырылуы мүмкін, ол педагогтің тек кәсіби білімі мен біліктілігінің арқасында емес, сонымен қатар жеке тұлғаға бағытталған кәсіби маңызды қасиеттермен анықталады.

Кез келген әлеуметтік жағдайда, мемлекеттің әрбір даму кезеңінде мектепке дейінгі ұйымдарда бала тәрбиесіне арналған көптеген психологиялық-педагогикалық еңбектер болғанымен, мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің жеке тұлғасына, оның маман ретіндегі кәсіби креативтік қызметтерін дамытуға арналған ғылыми еңбектердің әлі де жеткіліксіз екендігі белгілі.

Қазіргі кезде кәсіби құзіреттілік ұғымының мәнін және мазмұнын анықтауға арналған әр түрлі бағыттағы ғылыми-зерттеу жұмыстары бар. В.Н. Введенскийдің пікірі бойынша құзіреттілікті мазмұны терең, құрылымдық сипаттағы ұғым ретінде қарастарылғандығы дұрыс дегенді ұсынады. Оның құрамына «кәсіби дайындық», «кәсіпқойлық», «біліктілік», «педагогикалық шеберлік», «кәсіптік мәдениет», «құзырлық» және т.б. ұғымдар кіреді [1].

Кәсіби құзыреттілік ұғымын педагогикалық қызметті орындауға және кәсіпқойлықты сипаттаудағы теориялық және практикалық дайындықтың нәтижесі болатындығын біріктіріп қарастырылғандығын А.И.Мищенко, В.А.Сластениндердің ғылыми еңбектерінде көруге болады [2].

Отандық ғалымдар Н.Д.Хмель, А.П.Сейтешев, Қ.К.Жампейісова, Т.С.Сабыров, М.А.Кұдайкұлов, Ш.Т.Таубаева, Б.А.Тұрғынбаева және т.б. болашақ мамандарды дайындаудағы біртұтас педагогикалық үрдістің теориясы мен практикасы мәселелерін, білім беру мақсатына сәйкес педагог мамандарды даярлау тәжірибесін, педагогтердің зерттеу мәдениетін және болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыру проблемаларын қарастырып, белгілі бір әдіснамалық құрылымын ұсынған. Алайда, мектепке дейінгі білім берудің деңгейі мен сапасына қойылатын әлеуметтік сұраныстар, мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің кәсіби құзыреттілігін анықтайтын талаптарды нақтылауды қажет етіп отыр.

Қазіргі кәсіби педагогикалық білім беру, болашақ жоғары сапалы кәсіби мамандар даярлауда, олардың өмірлік және жеке мәселелерін өздігінен шешуге жағдай жасай алатын, шығармашыл педагогті даярлауға бағытталып отыр. Отандық және шетелдік зерттеулерден, шығармашылық деңгейіне жеткен педагог - өзінің тәрбиеленушілерінің тұлға болып қалыптасуына әсер етуге қабілетті болады. Сондықтан, болашақ педагогтің жеке басына қойылатын негізгі талаптар: шығармашылық, кәсіби бейімділік, үздіксіз өзін кәсіби дамыту және өзін-өзі жетілдіру қабілеттері. Олай болса, жеке тұлғаны зерттеуге арналған жаңа бағыттағы интегративтік ғылым, болашақ педагогтерді даярлау аспектілерімен қатар жеке дамуды өз бетімен жобалау, кәсіптік жетістіктермен

қатар жалпы өмірлік жолмен өзара байланысының акмеологиялық мазмұнымен технологияларын анықтауды талап етеді.

Осы тұрғыдан алғанда акмеология мамандықтың кәсіби шеберлік шыңына немесе дәлірек айтқанда «акме»-ге бағытталған тұлғаның өзін-өзі дамытатын қасиеті. Акмеология ғылым ретінде кәсіпқойлықты дамытуға арналған негізгі тәсілдерді, тұлғаның нәтижелі дамуы, өздігінен жетілуді және кәсібінде, жалпы өмірде дәлелдеп көрсете білуді анықтайтын деректерді, шарттарды, мәселелерді және механизмдерді зерттейді [3].

«Акмеология» ұғымы грек тілінен аударғанда жоғары нүкте, шың, тұлғаның шарықтау деңгейіне жету сәті деген мағынаны беретіні белгілі. Акмеология ғылымының зерттейтін мәселесі – өзін-өзі тәрбиелеу, өз бетімен іздену, өзіндік жетілдіру үрдісіндегі адамның жасампаздық кезеңі.

Кәсіптік дамудағы «акме» сөзінің мағынасы – маманның белгілі уақыт аралығындағы кәсіби дамуының деңгейін білдіретін психологиялық ұғым. Кәсіптік «акме» бұл шарықтау шегі, шығармашылықтың шыңы мен оптимумы, ең жоғары өнімділік нәтижесі, адами құндылықтар мағынасының жоғарғы шегі деп А.А.Деркач және Н.В.Кузнецовтар өздерінің ғылыми еңбектерінде осылай түсінік береді [4]. Ал, ғалымы А.А. Деркачтың тұжырымдауынша, «Акмеология – бұл адамның шығармашылық әлеуетінің шыңына қол жеткізудің заңдылықтарын, жолдарын, тәсілдерін, шарттарын және есею кезеңінде іс-әрекет барысында оның өзін-өзі жетілдіруінің тәсілдерін зерттейтін кіріктірілген ғылым».

Демек, акмеология - маманның кәсіби дамуын оңтайландыру жолдарын зерттейді және тұлғаның өзін-өзі толық жүзеге асырудың өзін-өзі кәсіби дамытудың субъектісі ретінде кәсібиліктің шыңына жетудің ынталандыру тәсілдерін анықтайды. Сондай-ақ, есеюшілік, кәсіптік іс-әрекет, шеберліктің шыңы, кәсібилік және тағы басқа жаңа ұғымдардың жүйесін құрайды.

Акмеологиялық зерттеулерде шығармашылық және креативтік мәселелер, өмірде тұлғаны және оның кәсіби қызметін дамыту үдерістері мен тәсілдерін зерттеу тұрғысында қарастырады. Акмеология ғылымының пәні – жетілген тұлғаның ілгері дамуына ықпал ететін және оның жоғары кәсіби жетістіктеріне себеп болатын заңдылықтарды, психологиялық және акмеологиялық тәсілдер, шарттар және факторларды сипаттайды.

«Акмеология – бұл адам туралы ғылымдар жүйесіндегі ғылыми білімнің және адамның кәсібиліктің шыңына жетудің жаңа саласы» [5] деген пікірге келісеміз. Көптеген ғылыми жұмыстарды зерделей келе, мектепке дейінгі ұйым педагогының акмеологиялық құзыреттілігі ұғымына келесідей анықтама бердік: тұлғаның өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру жағдайына жеткен маманның шығармашылық жолындағы еңбек нәтижелері.

Білімнің әлеуметтік және өмірлік рөлі - адамның танымдық-шығармашылық мүмкіндігін өзгерту, маман біліктілігін дамытуды үздіксіз жаңаша ұйымдастыру. Ендеше, жаңартылған білім мазмұны негізінде төмендегідей талаптарға жауап беретін: диагностика нәтижелері негізінде педагогикалық үдерісті ұйымдастыру; пәндік дамытушы ортаны қалыптастыру; топтарға бөліп оқыту; интерактивті әдістерді қолдану; ата-аналардың талап және сұраныстарына қарай үздіксіз оқыту үдерісіне қатысуына мүмкіндік беру арқылы, ұлттық рухани - адамгершілік құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақ дайындауға жауапкершілікті ала-алатын маман.

Ендеше, жаңартылған білім беру бағдарламасының мазмұны бойынша мектепке дейінгі ұйым педагогі:

- оқытуды ұйымдастыруды тұлғаға бағдарланған және жүйелі-әрекеттік тәсіл арқылы жүзеге асыруға;

- мектепке дейінгі және бастауыш білім беру сабақтастығын қамтамасыз етуге;

- балалардың бойында жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуына көмектесуге;

- балалардың зияткерлік және жеке дене дамуы үшін жағдай жасауға міндетті.

- Ал, мұндай талаптар акме дайындығы бар, кәсіби құзыретті мамандарға жүктеледі, ол өз кезегінде:

- мектепке дейінгі ұйым педагогі ретінде акмеологиялық ғылымның

- негізгі ұғымдар мен ережелерін игеруі;

- өзіндік жұмыс барысында өзінің оқу-танымдық іс-әрекетін басқарудың

- акмеологиялық әдіс-тәсілдерін меңгеруі;

- кәсіби және рухани мәселелерді шешуде игерілген білімдерді пайдалану біліктері қалыптасуы;

- ұжымдық ойлау іс-әрекетіндегі негізгі мәселелердің жүзеге асыру тәсілдерін игеріп, шығармашылық іс-әрекетті жетістікпен жүзеге асыруды пайдалана білуін көрсетеді.

Сонымен, акмеологиялық тұрғыдағы кәсіби әрекетке дайын маман ғана өзінің шығармашылық-белсенділік, тұлғалық-зияткерлік және басқа да адами маңызды қасиеттерімен, кәсіби құзырлылықтарын дамытуымен ерекшеленеді. Бұл сапалық көрсеткіш маманның жаңа білімдерге, жаңалықтарға жақын болуымен, ғылымды игеруімен, кәсіби әрекетін талдай алуымен және баланың даму ерекшеліктерін біліп, оған жағдай жасай алуы арқылы нәтижелі болады деп білеміз.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога /В.Н.Введенский//Педагогика.-2003.-№10-с.51-55.
2. Слостенин В.и др.Педагогика: Учеб.пособие для студ.высш.учеб.заведений В.А.Слостенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов. Под ред.В.А.Слостенина.-М.: Издательский центр «Академия», 2002.-576с.
3. Акмеологический словарь/Под общ.ред.-М.:Изд-во РАГС,2004.
4. Деркач А.А., Кузнецов Н.В. Акмеология: Пути достижения вершин профессионализма.- М.,1993,-168с.
5. Деркач А.А. Акмеология: методология, методы и технологии.-М.:РАГС,1998.-320с.

ОӘЖ 37.03

МРНТИ 14.31.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.07>

¹Г.С. Саудабаева, ²Г.К. Шолпанқұлова

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

²Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан

ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫС НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДЕ МЕТАПӘНДІК ҚҰЗЫРЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Андатпа

Бұл мақалада пәнаралық байланыс негізінде студенттерде метапәндік құзыреттерді қалыптастыру мәселесі қарастырылады. «Метапәнділік» ұғымы бір мәнді анықтамаға ие емес және зерттеушілердің түрлі көзқарастарын бейнелейді. Ұғымның ұзақ тарихына қарамастан, оның бірыңғай түсіндірмесі әлі күнге дейін жоқ, түрлі ғылыми мектептер оны басқаша түсіндіреді. Қазіргі заманғы түсіністегі метапәндік тәсіл дәстүрлі білім беру технологияларын толықтырады және кеңейтеді, білім алушыларға пәндік мазмұнға таптаурын емес көзқараспен қарауға мүмкіндік береді, саналы түрде зерттейді және белгілі бір ізге түсу процедуралары (мақсатты болжау, іздеу, талдау және әр түрлі ақпарат түрлерін синтездеу және оны бағалау) арқылы өзіндік ойлау әдістерін дамытады. Білім берудің метапәндік мазмұны метабілім, метабілік, және метатәсілді меңгеру ретінде ретінде қойылуы мүмкін, табысты жеке өсу үшін қажетті метапәндік әрекеттерді қалыптастыруға мүмкіндік беретін дәстүрлі әрекеттен туындайтын өзге де іс-әрекетті көздейді. Метапәндік іс-әрекет оқу пәнінің шегінен тыс әрекет; ол кез келген пәндік ұғыммен, схемамен, модельмен және т. б. жұмыстың жалпылама тәсілдеріне оқытуға бағытталған және өмірлік жағдайлармен байланысты. Пәнаралық байланыстар метапәндік нәтижелерге қол жеткізудің маңызды құралы болып табылады. Метапәндік әдісі тұлғаның жан-жақты дамуын, біртұтас дүниетанымды қалыптастыруды, білім алушылардың әртүрлі пәндерде игерген білімін синтездеуді, оларды практикада, еңбек қызметінде және адам өмірінде кешенді қолдануды қамтамасыз етеді.

Түйін сөздер: құзырет, құзыреттілік, компетенттілік тұғыр, метапәнділік, метапәндік құзырет, пәнаралық байланыс, интеграция, білімнің метапәндік мазмұны, оқу әрекеті.

¹Saudabayeva G.S., ²Sholpankulova G.K.

¹Kazakh National Pedagogical University named after Abay
Almaty, Kazakhstan

²L.N. Gumilev Eurasian National University
Nur Sultan, Kazakhstan

FORMATION OF META-SUBJECT COMPETENCE OF STUDENTS BASED ON INTERDISCIPLINARY COMMUNICATIONS

Abstract

This article discusses the problem of forming meta-subject competence of students on the basis of intersubject communications. The concept of meta-subject matter is not uniquely defined and reflects the different views of researchers. Despite the long history of the concept, there is still no single interpretation of it, different scientific schools interpret it differently. The meta-subject approach in the modern sense complements and extends traditional educational technologies, allowing the student to look at the subject content with a non-trivial look, consciously exploring and developing methods of their own thinking through certain thought-generating procedures (goal-setting, search, analysis and synthesis of various types of information and its evaluation). The meta-subject content of education assumes other activities that are different from the traditional ones, which allow the formation of meta-subject competencies necessary for successful personal growth, which can be represented as metacognition, meta-knowledge and possession of meta-skills. Meta-subject activity - activity outside the subject; It is aimed at teaching generalized methods of working with any subject concept, scheme, model, etc. and related to life situations. Interdisciplinary communication is the most important means of achieving meta subject results. The meta-subject approach ensures the comprehensive development of the personality, the formation of a holistic worldview, the synthesis of knowledge learned by students in various subjects, their comprehensive application in practice, in work and human life.

Key words: competence, competence, competency-based approach, meta-subject, meta-subject competence, intersubject communication, integration, meta-subject content of education, educational activities.

¹Г.С.Саудабаева, ²Г.К.Шолпанкулова

¹Казахский национальный педагогический университет им. Абая
Алматы, Казахстан

²Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева
Нур-Султан, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЯ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНОВ НА ОСНОВЕ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема формирования метапредметных компетенции студентов на основе межпредметных связей. Понятие метапредметность не имеет однозначного определения и отражает различные взгляды исследователей. Несмотря на долгую историю понятия, до сих пор нет единого его толкования, различные научные школы трактуют его по-разному. Метапредметный подход в современном понимании дополняет и расширяет традиционные образовательные технологии, позволяя ученику взглянуть на предметное содержание нетривиальным взглядом, сознательно исследуя и развивая методы собственного мышления посредством определенных мыследеятельностных процедур (целеполагания, поиска, анализа и синтеза различных типов информации и ее оценки). Метапредметное содержание образования предполагает иную деятельность, отличающуюся от традиционной, позволяющую сформировать метапредметные

компетенции, необходимые для успешного личностного роста, которые могут быть представлены как метазнания, метаумения и владение метаспособами. Метапредметная деятельность – деятельность за пределами учебного предмета; она направлена на обучение обобщенным способам работы с любым предметным понятием, схемой, моделью и т.д. и связана с жизненными ситуациями. Межпредметные связи являются важнейшим средством достижения метапредметных результатов. Метапредметный подход обеспечивает всестороннее развитие личности, формирование целостного мировоззрения, синтез знаний, усвоенных обучающимися на разных предметах, комплексное применение их на практике, в трудовой деятельности и жизни человека.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход, метапредметность, метапредметная компетенция, межпредметная связь, интеграция, метапредметная содержание образования, учебная деятельность.

Қазіргі қоғам барлық үрдістердің жаһандануы, ақпараттық технологияның қарқынды дамуы және олардың барлық саладағы интеграциясы секілді негізгі ерекшеліктермен сипатталады. Сондықтан кез келген тұлға өзінің кәсіби іс-әрекет саласында қоғамның осындай өзгерістеріне сәйкес икемді және мобилді болуы керек. Осы тұрғыдан алғанда, құзыреттерді социум талабы, ал құзыреттілікті осы талаптардың көрініс табуы ретінде қарастыруға болады.

Жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «құзыреттілік – оқу процесінде алған білімді, шеберлік пен дағдыны кәсіби қызметте практикалық тұрғыда пайдалана білу қабілеті» деп анықталады [1].

Білім саласына қатысты құзырет (латын тілінде *competencia* – адам жақсы хабардар болған, білім мен тәжірибеге ие мәселелер шеңбері, өкілеттіктер мен құқықтар) білім беру мазмұнын игерудің ықпалдастырылған нәтижесі, ол оқу-тәрбие үдерісіне қатысушылардың практикалық және теориялық міндеттерді шешу үшін нақты өмірлік жағдайда игерілген білімді, дағдылар мен қызмет тәсілдерін пайдалануға дайындығын білдіреді.

Базалық, әмбебап ретінде «түйінді құзыреттер» ұғымы қарастырылады. Түйінді құзыреттер KSAO стандартына сәйкес сипатталады: білім (*knowledge*); іскерлік (*skills*); қабілет (*abilities*); басқа сипат (*other*). Олар үшін көпфункционалдылық, пәнаралық, көпжақтылық сондай-ақ ақпараттың, білім мен біліктіліктің интегративтік табиғаты секілді сапалар тән. Тұтас алғанда, құзыреттілік тұғырды жүзеге асыру кәсіби білім беру міндеттеріне сай құзыреттіліктер жиынтығын қалыптастыруға бағытталған.

А.В. Хуторский құзыреттер құрылымын білім беру мазмұнының бөлінуіне сәйкес салыстырмалы тұрғыдан үш деңгейде анықтайды: жалпы метапәндік (барлық пәндер үшін), пәнаралық (пәндер циклі немесе білім беру салалары үшін) және пәндік (әрбір оқу пәні үшін), атап айтқанда: негізгі құзыреттер (білім берудің жалпы (метапәндік) мазмұнына жатады); жалпы пәндік құзыреттер (оқу пәндері мен білім беру салаларының белгілі бір тобына жатады); пәндік құзыреттер (оқу пәндері шеңберінде сипатталған және қалыптастыру мүмкіндігі бар алдыңғы екі деңгейіне қатысты жеке құзыреттер) [2].

Құзырет индивидтің білім, тәжірибе, әрекет ету қабілеті және мінез-құлық дағдысы, кәсіби іс-әрекетті өнімді орындауды қамтамасыз ететін әрекеттердің жиынтық тәсілі; адамның өзінің құзыреттілігін практика жүзінде жүзеге асыра алу қабілеті. Құзыреттің өзегі іс-әрекет қабілеттері, әрекет тәсілдерінің жиынтығы болып табылады, оның маңызды компоненті тәжірибе, яғни адамның міндеттерді шешу тәсілдері мен амалдарын, жеке әрекетте меңгергенін тұтас бірлікке интеграциялауы.

Құзыреттілік бұл осы іс-әрекетті тиімді жүзеге асыру үшін қажетті және жеткілікті тұрақты жеке сипаттамалар кешені. Ұғым, қағида, мән-мағына түзуші ережелер формасында ұсынылатын теориялық және эмпирикалық білімді мазмұндық талқылап қорытындылау. Құзыреттілік құрылымы: тәжірибе (әрекеттің байланыстылығы), білік пен дағды (әрекеттің құрылымы); қарым-қатынас ұстанымы, практикалық білімі, теориялық білімі, қабілет пен сапа-қасиет (әрекет параметрі).

Сондықтан «құзырет» - индивид жақсы хабардар және әрекетті орындауға дайындығын көрсететін пәндік саласы, ал «құзыреттілік» белгілі бір салада іс-әрекетті орындау үшін түлектің дайындық нәтижесі ретінде қатыастын тұлғаның интегративті сапалар сипаттамасы. Демек, құзырет - бұл білім, ал құзыреттілік - біліктілік (әрекет) болып табылады.

Құзыреттілік тұғырдан білім берудің жаңа интегративтік бірліктерінің көптүрлілігін үш топқа топтастыруға болады: құзыреттілік; құзырет; оқу-танымдық және әлеуметтік-кәсіби сапалар (немесе

мета-сапалар). Мета-сапа – бұл адамның оқу-танымдық, әлеуметтік және кәсіби іс-әрекет өрісінің өнімділігін анықтап, дәлелдейтін тұлғаның қабілеттері, сапа-қасиеттері. Бүгінгі мамандарға тән сапалар: білімділік, ұйымдастырушылық, дербестік, коммуникативтілік, өзін-өзі реттеушілік, жауапкершілік, қабеліттілік, өзін-өзі бақылаушылық.

Э.Ф.Зеердің пікірінше, құзыреттілік тұғыр мақсатқы басымды бағдар беру, білім беру веторлары (үйрену, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі өзектендіру, әлеуметтендіру, жеке даралықты дамыту) [3].

«Метапән», «метапәнділік» ұғымдарының терең тарихи тамыры бар. Метапән пәннің іс-әрекеттік, ерекше срезі ғана емес, пәннің негізін қалайтын бөлігі (А.В.Хуторской); метапәннің негізі бірегей тұтастыққа бөліктердің бірігуі, интеграциясы (Н.Громыко, М.Половкова).

«Метапәнділік» ұғымы ғылыми білім интеграциясы мен әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға мүмкіндік беретін білім беру жүйесінің атқаратын қызметінің әмбебап қасиеті ретінде қарастырылады. Сондықтан жоғары білім беру жүйесінде метапәндік нәтиже кәсіби іс-әрекетте табыстылыққа қол жеткізу үшін қажетті әмбебап біліктілік, сапа және дағдылар жиынтығы болып табылады.

А.Г.Асмолов бойынша метапәндік біліктер - бұл жаңа білімді өз бетінше меңгеруді, дағдылар мен іскерлікті қалыптастыруды, сондай-ақ осы процесті өз бетінше ұйымдастыруды қамтамасыз ететін іс-әрекеттер кешені. Метапәндік біліктіліктер жалпы оқу, пәнаралық (пәнаралық) іскерліктер мен дағдылар. Оның пікірінше, метапәндік іскерлікті меңгеру білім алушылардың оқу іс-әрекетінің барлық компоненттерін толық меңгеруін көздейді: 1) танымдық және оқу себептері; 2) оқу мақсаты; 3) Оқу міндеті; 4) оқу іс-әрекеттері мен операциялары (материалды бағдарлау, түрлендіру, бақылау және бағалау) [4].

Ю.В.Громыко білім беру метапәндік мазмұнын нақты оқу пәніне жатпайтын, керісінше, кез келген оқу пәні шеңберінде оқу процесін қамтамасыз ететін іс-әрекет деп түсіндіреді [5].

А.В.Грешилова метапәндік құзыреттер деп адамның интегративті, пәнаралық іс-әрекетте пайда болатын және қолданылатын негізгі білім, білік, практикалық тәжірибе бірлігін түсінеді [6].

М. М. Поташник пен М. В. Левиттің пікірінше, метапәндік құзырет негізгі әмбебап оқу іс-әрекеттерін меңгеру ретінде анықталады: реттеушілік, коммуникативтік және танымдық. Стандарттың маңызды міндеті оқушыларға оқу іс-әрекеттерін қалыптастыру, өз бетінше жұмыс істеу қабілеті, демек өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қабілеті болып табылады [7].

1990 жылдан батыстық ғалымдар (D.Bourantas, M.T.Morpurgo, R.K.Nielsen, I.L.Potgieter) мамандардың метакомпетенттілік моделін жасады, оған мақсатына байланысты топқа (кластерге) біріктірілген және жүйеленген метакомпетенциялар жиынтығы енді. Авторлар метакомпетенцияның маманның карьерасына әсерін зерттей отырып, тұлғаның негізгі сапаларына лидерлік сапаны, коммуникативтік және басқару дағдыларын, командада жұмыс істеу білу, мақсатқа бағыттылық, кәсіби өсуге талпыну, сыни және аналитикалық ойлау, өзін-өзі ұйымдастыру, эмоционалды интеллект, т.б. жатқызады [8].

Ресей зерттеушілері метакомпетенцияны «қайта құруға» болады деп тұжырымдайды:

1) әр түрлі тіршілік салаларында маманның дүниетанымдық және азаматтық ұстанымын қалыптастыру кезінде әлеуметтік-гуманитарлық білімді пайдалану қабілеті ретінде жалпы гуманитарлық метакомпетенцияны;

2) тұлғааралық және мәдениетаралық өзара іс-әрекет міндеттерін шешу үшін, оның ішінде стандартты емес жағдайларда орыс және шет тілдерін меңгеру қабілеті ретінде әлеуметтік-коммуникативтік метакомпетенцияны;

3) толыққанды әлеуметтік және кәсіби іс-әрекетті, оның ішінде төтенше жағдайларда қамтамасыз ету үшін әдістер мен құралдарды пайдалануға дайындық ретінде денсаулық сақтау метакомпетенциясын;

4) орыс тілі мен әдебиеті саласындағы негізгі ережелер мен тұжырымдамаларды білу қабілеті ретінде жалпы теориялық филологиялық метакомпетенцияны;

5) филология саласында алған теориялық білімдерін жеке ғылыми-зерттеу қызметінде қолдану қабілеті ретінде ғылыми-зерттеу метакомпетенциясын;

6) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, кәсіби қызметтің стандартты міндеттерін шешу қабілеті ретінде ақпараттық-коммуникациялық метакомпетенцияны;

7) орыс тілі мен әдебиеті бойынша оқу сабақтарын және сыныптан тыс жұмыстарды жүргізуге дайындық ретінде лингводидактикалық метакомпетенцияны;

8) кәсіби-қолданбалы метакомпетенция әр түрлі мәтіндермен жұмыс істеу қабілеті ретінде;

9) филология саласындағы жобаларды өз бетінше әзірлеу және іске асыру қабілеті, сондай-ақ кәсіби салада өзін-өзі білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге дайындығы ретінде ұйымдастыру-басқару метакомпетенциясын [9].

Метапәндік тәсіл біліммен жұмыс істеу тәсілдерін беру мақсатында білім алушылардың іс-әрекеттерін ұйымдастыру, оқу пәнінің маңызды ұғымдарын жете ұғыну, мән-мағынасын түсіну (бұл есте сақтау емес), білім беру қызметінің болуы, оқушылардың базалық пәндік қабілеттерін қалыптастыру және дамыту, әр түрлі оқу материалында білімді ашу тәсілін қолдану (яғни оқу үрдісінде ғылыми жаңалықты қайталау), рефлексивті іс-әрекеттің болуы.

Метапәндік нәтижелер білім алушылардың бірнеше немесе барлық оқу пәндері негізінде игерген білім беру процесі шеңберінде де, нақты өмірлік жағдайларда да қолданылатын іс-әрекеттердің жалпыланған тәсілдері (мысалы, салыстыру, сызба нұсқа құрастыру, тұжырымдау, байқау, мәселені тұжырымдау, гипотеза ұсыну, модельдеу және т.б.). Сонымен бірге білім алушылардың игерген пәнаралық, пән үсті іс-әрекеттері мен әмбебап іс-әрекеттері (жалпы оқу іскерліктері), жеке білім беру траекториясын құру қабілеті ретінде түсіндіріледі.

«Метапәндік нәтиже» термині: оқу пәндерін игеруге қатысады; оқу пәндерін бір қауымдастыққа қосады; оқу пәндерінің жиынтық әрекетін білдіреді; пәндер арасында пайда болады; оқу пәндерін меңгергеннен кейін пайда болады; оқу пәндерін меңгеру үшін пайда болады, басқаша айтқанда оқу пәндеріне қызмет көрсетеді; оқу пәндерінің түсінігін өзгертеді (тереңдетеді, кеңейтеді).

Пәнаралық байланыстың тарихи аспектісіне келсек, бұл идеяның негізі оқу материалының мазмұнында табиғаттың тұтастығын бейнелеу жолдарын зерттеуден туындады. Ол бүгінгі білім беру модернизациясының міндеттерін шешуде бұрынғы тәжірибені пайдалануды тарихи дәлелдеу үшін қажет. Пәнаралық байланыс ғылымдар интеграциясы жағдайында оқу пәндерінің құрылымы мен мазмұнын қалыптастыру факторы ретінде ерекше маңызды, оқу пәнінің құрылымы оның түрлері мен қызметінің көптүрлі көздері ретінде қызмет етеді. Ғылымның гуманитарлық, жаратылыстану және техникалық бөлінуінде олардың арасында объективті – пәндік қатынас бейнеленген.

Қазіргі ғылымдағы интеграция үрдістері бірнеше негізгі бағыттармен жүреді: бір ғылымдағы ұғымдар мен идеялардың танымның басқа салаларына ауысуы (космостық «белгілер» барлық ғылымға еніп, геоцентризм элементтерінің қалдығын жойған кездегі ғылымның космостану үрдісі); бір саланың таным әдістерінің екінші салаға енуі (қазіргі ғылымның математикалану үрдісі); ғылымдар тоғысында зерттеудің болашағы мол салалары (биохимия, астрофизика, кибернетика, физикалық химия т.б.) мен пәнаралық кешенді бағыттарының пайда болуы; жаратылыстану, қоғамдық және техникалық ғылымдары арасындағы байланыстың күшейе түсуі; бір ғылымның пайымдау құрылғыларының екінші ғылымға енуі негізінде ғылым тілі мен логикасы құралдарының универсалдануы, мұнда қолданыстың кең аумағын қамтитын жалпығылымдық түсініктер (информатика, модель, құрылым, жүйе, элемент, функция т.б.) үлкен рөл атқарады; философия мен табиғат, қоғам, техника саласындағы нақты ғылымдардың байланысының күшеюі, диалектикалық - материалистік философияның әдіснамалық және эвристикалық рөлінің күшеюі, оның кіріктірудегі рөлінің жоғарылауы.

Қорыта келгенде, метақұзыреттер келесі топтарға бөлінеді:

- әлеуметтік-мәдени (құндылық бағдар, этникалық нормалар мен қағидалар);
- метакогнитивтік (метабілім, метадағды, метатанымдық белсенділік, метатанымдық тәжірибе, сыни ойлау);
- коммуникативтік (мобилділік, коммуникативтік дағдылар);
- өзін-өзі өзектендіру коментенциялары (үздіксіз білім алуға қабілеттелік, уақытты басқару, өзін-өзі бақылау және өзіндік тәртіптілік);
- денсаулық сақтау және қауіпсіз органы қамтамасыз ету;
- шығармашылық компетенция (инициативалық, креативтілік). Сан алуан түрлі метакомпетенция мен олардың компоненттерінің жиынтығы метапәндік негізін, немесе мамандық профилі бойынша тікелей нәтижелі жетілдіруге мүмкіндік беретін кәсіпүсті білім, білік және дағдыны құрайды. Бұл жағдайда метабілім әмбебап білімдерді, оларды алу мүмкіндігін, метатәсілдер практикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді, метабілім оқу іс-әрекетінің түрлі салаларында қолдануға болатын ақыл-ой мен дағдылар. Алайда, студенттерінің метапәндік білімін қалыптастыру кезінде тек мәселені анықтауды ғана емес, сонымен қатар болжам жасауды, зерттеу факторы сияқты метаәрекеттік ерекшеліктерге тән бірқатар белгілерді ескеру қажет.

Сонымен, метапәндік іс-әрекет оқу пәнінің шегінен тыс әрекет; ол кез келген пәндік ұғыммен, схемамен, модельмен және т. б. жұмыстың жалпылама тәсілдерімен оқытуға бағытталған және өмірлік жағдайлармен байланысты. Метапәндік құзыреттер адамның интегративті және пәнаралық іс-әрекетінде қолданатын білім, білік және практикалық тәжірибенің бірлігі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына 7-қосымша Жогары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты

2. Хуторской А.В. Педагогические основания диагностики и оценки компетентностных результатов обучения//Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2013. - №5 (80).

3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию//Образование и наука. – 2005. - №3 (33). – С. 27-40.

4. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя [А.Г.Асмолов, Г.В.Бурменская, И.А.Володарская и др.]; под ред. А. Г. Асмолова. – М.: Просвещение, 2010. -159 с.

5. Громыко Н.В. Метапредметный подход в образовании при реализации новых образовательных стандартов://http: www.docme.ru/gromyko-n.v.

6. Грешилова А.В. Содержание метапредметных компетенций у студентов среднего профессионального образования. Электронный научно-педагогический журнал Восточной Сибири. – 2014. – № 1(13).

7. Потаешник М.М., Левит М.В.Как помочь учителю в освоении ФГОС. –М.: Педагогическое общество России, 2014. – 320с.

8. Bourantas, D. Leadership Meta-Competencies. Discovering Hidden Virtues/ D. Bourantas, V. Agaritou. – London: Routledge, 2014. – 200 p.

9. Андреев В. Н., Каширева Т. Б., Фомичева Ж. Е. Формирование метакомпетенций в процессе внеаудиторной работы с иностранными студентами, изучающими русский язык. //Вестник ВГУ. Серия: Проблемы высшего образования. – 2018. -№3. С. 122-127

МРНТИ 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.08>

П.Б.Сейітқазы¹ А.А.Ахметова²

¹²*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана*

КӘСІБИ-БАҒДАРЛЫ МЕДИАБІЛІМДІ ДАМУ ЖӘНЕ ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ

Аңдатпа

Ғылыми мақалада медиабілімнің маңыздылығы және сұранысқа ие білім бағыты болып тұрғандығы туралы зерттеу жүргізілген. Автор педагог мамандарға кәсіби-бағдарлы білім бағытында медиабілімнің білімалушыларды ақпараттық сауаттылыққа үйрету жолдарын, педагогикалық негіздерін ұсынады. Қоғамда ақпараттық технологияның дамып кеткендігін ескере отырып, білім беру үдерісінде медиабілім бағытын дамыту жұмыстарына педагог мамандардың үлесі мен педагогикалық технологияны қолданудың қажеттігін алға тартқан ғылыми мақалада жас ұрпақты ақпаратты сыни қабылдауға жетелейтінін алға тартқан. Мақалада автор медиабілім берудің маңыздылығы мен қажеттілігі туралы мысалдар келтіріп, ғылыми тұжырымдарға сүйенеді. Қоғамдағы ақпараттық технологияның дамып бара жатқандығын ескере отырып, медиапедагогикалық білім берудің жолдары ғылыми мақалада сарапталған. Ғылым мен техниканың даму қарқыны кәсіби-бағдарлы білім беру бағытында жаңа технологиялық әдістер мен қондырғыларды кең көлемде қолдануды және сауатты пайдалана білу қажеттігі және осы бағыттағы медиабілімнің рөлі сөз етіледі.

Түйін сөздер: медиабілім, ақпараттық технология, білім беру, педагог, сыни қабылдау, кәсіби-бағдарлы, ақпараттық сауаттылық, коммуникация.

P.B. Seitkazy¹, A.A. Axmetova²

¹²*PhD candidate L.N. Gumilyov Eurasian National University*

THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONALLY ORIENTED MEDIA EDUCATION AND ITS FUTURE

Abstract

The scientific article analyzes the importance and relevance of media education. The author provides teachers with the pedagogical foundations of teaching media education in the field of information literacy in the field of vocational education.

The scientific article takes into account the fact that the development of information technology in the world contributes to the latest trends in the development of pedagogical personnel and pedagogical technologies in the development of media education in the educational process, assuming that the younger generation will be crucial for information. In the article, the author draws on scientific conclusions, citing examples of the importance and necessity of media education. Considering that information technologies are developing in society, the ways of teacher education are analyzed in a scientific article. The development of science and technology is associated with the need for widespread use and application of the latest technological methods and equipment in the direction of vocational guidance and the role of media education in this direction.

Keywords: media education, information technology, education, teacher, critical thinking, professionally oriented, information literacy, communication

Сейітқазы П.Б.¹, Ахметова А.А.²

¹²*Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
г. Астана, Казахстан*

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ И ЕГО БУДУЩЕЕ

Аннотация

В научной статье исследована важность и актуальность медиаобразования. Автор предоставляет учителям педагогические основы обучения медиаобразованию в области информационной грамотности в сфере профессионально-ориентированное образование. В научной статье учитывается тот факт, что развивающиеся в мире информационные технологии способствует новейших тенденций развития педагогических кадров и педагогических технологий в развитии медиаобразования в образовательном процессе предполагая, что молодое поколение будет иметь решающее значение для информации.

В статье автор опирается на научные выводы, приводя примеры значимости и необходимости медиаобразования. Учитывая, что информационные технологии в обществе развиваются, в научной статье анализируются пути педагогического образования. Развитие науки и техники связано с необходимостью широкого использования и применения новейших технологических методов и оборудования в направлении профессиональной ориентации и роли медиаобразования в этом направлении.

Ключевые слова: медиаобразование, информационные технологии, образование, педагог, критическое мышление, профессионально-ориентированной, информационная грамотность, коммуникация

Дамып келе жатқан қазіргі білім беру бағыты білімалушыларға өмірде ақпараттық технологияны дұрыс пайдалануды және медиабілімін жоғарылату жолында ізденіс жасау бағытын қалыптастыруды

талап етуде. Бұл заңды да. Ендеше медиалық құзіреттілікті дамыту жұмыстарын ғылыми тұрғыда зерделеу қажеттігі туындауда деген сөз.

Білім беру функциялары бұқаралық ақпарат құралдарымен тығыз байланыста. Олар жалпы қоғам, мектеп оқушылары немесе студенттер үшін позитивті де, теріс те болатын «параллель мектепке» айналды. Сондықтан бүгінде медиабілім білім беру іс-әрекетінде бұрын-соңды болмаған сұранысқа ие. Бұл мұғалімнің білім беруге деген жаңа бағытпен жұмыс жасау қажеттігін білдіреді. Мұғалім медиа білім беру технологиясын қолдана отырып, сабақты интерактивті режимде құра алады. Сонымен бірге жаттығу формасы айтарлықтай өзгереді. Жеке тұлғаның көркемдік және эстетикалық қасиеттерін дамытуға ықпал ететін осы сабақтардың негізін құрайтын медиабілім беру технологиясы жас ұрпақты ақпаратты сыни қабылдауға дайындау құралы.

Қазіргі қоғам медиа тәуелділікті бастан кешуде. Ол ащы болса да шындық екенін мойындағанымыз дұрыс. Негізі проблеманы ашып, онымен күресу жағын қолға алғанымызда көп нәрсенің алдын аларымыз анық. Осы тұрғыда қоғамға медиабілімнің қажеттілігі айқын. Батыс елдерінде медиабілімді бір жүйеге келтіру ісі және де оны білім беру бағытымен байланыстыру мәселесі өткен ғасырдың 70-80 жылдарынан зерттеліп, қолға алынып келе жатқан жайт. Біздің елімізде бұл проблеманың орын алуы теледидар мен смартфондардың белең алып, қоғам тұрғындарының тәуелділігі байқалғанғанда ғана дабыл қағылуда. Осы бағытта білім беру барысында осы мәселені көтеріп, білімалушылардың медиабілімін дамыта отырып, сауатты пайдаланудың жолын іздену қажеттігі айқын. Ізденістің бастапқы деңгейі мен негізін қалайтындар педагог мамандар екені сөзсіз. Ендеше болашақ педагог-психологтар медиабілім жүйесінің кәсіби-бағдарлы жолдарын дамыта отырып, білім беру үдерісінде оңтайлы пайдаланатын білімалушыларды дайындау жұмысын жүргізу қажет. Қазіргі кездегі біздің мақсатымыз – білім мен ғылымды ықпалдастыра отырып, теория мен практиканы ұштастырып, бәсекеге қабілетті, медиабілімді жетік меңгерген, өз кәсібінде дұрыс пайдаланып, шәкіртіне дұрыс ұғындыра білетін педагог мамандарды даярлау.

«Медиабілім» (media education) ұғымы еуропалық құжаттардағы өздерінің ой-пікірлерін айтуға қабілетті, ақпарат құралдарына сыни және өзіндік көзқарасы бар қоғам мүшелерін тәрбиелеу мақсатында медиақұзыреттілікті дамытуға бағытталған білім беру түрі деп көрсетіледі. Бұл білімалушылардың қажетті ақпаратты пайдалана алатын, талдау жүргізіп, қажетін іске асыратын, сондай-ақ ақпаратқа қатысты экономикалық, саяси, әлеуметтік немесе мәдени мүдделерді үйлестіруге мүмкіндік беретіндігімен ерекшеленді.

Медиабілім адамдарды хабарламаларды жасауға, коммуникацияға мейлінше тиімді ақпарат құралын таңдауға оқытады. Медиабілім адамдарға өздерінің ойларын және ақпаратты еркін білдіру құқығын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл олардың жеке дамуына ғана әсер етіп қоймай, сондай-ақ, олардың әлеуметтік тұрғыда белсенді атсалысуын және интербелсенділігін күшейтеді. Бұл тұрғыдан алғанда медиабілім демократиялық азаматтыққа және саяси түсіністікке дайындайды. Демек, адам өмірінің барлық ағымында оқыту тұжырымдамасының бір бөлігі ретінде медиабілімді дамытқан тиімді.

Ақпараттық-коммуникативтік кеңістігі құндылықтар жүйесінде медиа мәдениет, әлеуметтік-мәдени кеңістік туралы идеяларға әсер ететін байланыс негізін білім беру үдерісінде дамыту жұмыстары қолға алынған. Әр түрлі елдерде медиа мәдениеті мен медиабілімге қатысты әр түрлі көзқарастар пайда болған. Осыған байланысты отандық медиа білім беру тарихында кеңінен қолданылатын негізгі теориялық тәсілдерді, медиа-білім берудің эстетикалық тұжырымдамасын дамытумен байланысты интеграциялық процестерді анықтап, білім беру бағытында ұлттық құндылықтарға енгізілген әдіс-тәсілдер қатарын пайдалану қажеттігі байқалады.

Қазіргі кезеңде ресейлік медиа педагогика бағытында медиалық білім берудің бірнеше теориялық тәсілдері ерекшеленеді: «инъекция», «қажеттіліктерді қанағаттандыру», «практикалық», «сыни ойлауды дамыту», идеологиялық, семиотикалық, мәдени, эстетикалық, этикалық, әлеуметтік-мәдени және т.б.

Мысалы, «инъекция» («қорғаныс», «вакцина») теориясының жақтаушылары СМЖ аудиторияға айтарлықтай теріс әсер етеді деп санайды. Бұл теорияның мақсаты - бұқаралық ақпарат құралдарының жағымсыз әсерлерін азайту. Осы мақсатқа жету үшін аудиторияға бұқаралық ақпарат құралдарының зиянды әсерлерінің нақты мысалдары ұсынып, тұтынушыға өзі таңдау жасау қажеттігін ұғындырады.

Басқаша айтқанда, көрермендер, тыңдаушылар, түрлі чаттарға келушілер және т.б. (бұқаралық ақпарат құралдарының мәтіндерін алушылардың жас буыны) әртүрлі БАҚ-пен байланыс кезінде олар

«теріс заряд» алады (зорлық-зомбылық көріністері, қылмыстар, сыбайлас жемқорлық және т.б.), ал медиа-педагогиканың басты міндеті - «қорғау». Бұқаралық ақпарат құралдарының зиянды әсерінен оларды «қорғаңыз» деген тұжырым ұсынады. Әрине, бұқаралық ақпарат құралдарынан балалар психикасына айтарлықтай зиян келтіретін көркемдік және адамгершілік жағынан жақсы емес мәтіндердің де кездесетіні шындық.

Мысалы білімінің «Практикалық» теориясы техникалық медианы құрумен тікелей байланысты. Бұл теориялық тәсіл Ресейде кеңінен қолданылады. Медиа білім берудің осы тұжырымдамасын қолдаушылар медиа-технологияның техникалық компоненті мен оның практикалық дамуын жан-жақты зерттейді. Бір жағынан медиамәдениеттілікті дұрыс бағаламау білімалушылардың бұқаралық ақпарат құралдарын тек техникалық құрал ретінде қабылдауына әкелуі мүмкін.

Отандық және шетелдік зерттеушілердің назарында соңғы жылдары «сыни ойлауды дамыту» теориясының ережелері қызықтырып, «ақпарат ағынына» мектеп оқушылары мен жастарды басқаруға үйрету мақсатына негіздеу, сонымен қатар аудиторияның санасын басқару мүмкіндігін бейтараптандыру бұқаралық ақпарат құралдары арқылы болып табылады. Шынында да, ақпарат құралдарын сыни тұрғыдан түсіну, талдау, «оны дұрыс түсіну, оның тетіктері туралы және оның көрермендерге, оқырмандар мен тыңдаушыларға тигізетін әсері туралы білу» қазіргі ақпараттық әлемде өте маңызды болып отыр, аудиторияға «арасындағы айырмашылықты» анықтауға және белгілі фактілердің арасындағы тексеруді қажет ететін негізгі және қайталама ақпарат; ақпарат көзінің сенімділігі туралы көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік берілген.

Отандық медиа-педагогикада кеңінен таралған - медиа-білім берудің эстетикалық теориясымен байланысты интеграциялық процестер. «Медиалық білімі бар және сыни ойлау қабілеті дамыған тұлға ғана медиа сауаттылық деңгейіне жете алады. Өйткені, сыни ойлау қабілеті тұлғаға өзгелердің пікірі мен мінез-құлық үлгілерін талдауға, бағалауға мүмкіндік бере отырып, жаңа, толық мәндегі деректерді ұсынып, тәуелсіз түрде шешім қабылдауға жағдай жасайтын адамның ақыл-ой әрекетінің ерекше түрі болып саналады. Медиа сауаттылық және сыни ойлау қабілеті бүгінде шетелдік медиапедагогтар тарапынан біршама зерттелген, әрі жүйеленген категорияға жатады» [1.23 б.].

Медиа білім берудің эстетикалық теориясы бұқаралық ақпарат құралдарының көркемдік компонентіне баса назар аударады. Оның мақсаты - бұқаралық ақпарат құралдарының көркемдік компонентін түсіну, эстетикалық қабылдауын, талғамын дамыту. Бұл теория бүгінгі таңда елімізде де кеңінен қолданылды. Осы мақсатты іске асыру әр түрлі белсенді ойлау түрлерін дамытатын аудиторияны эстетикалық, аудиовизуалды, эмоционалды және интеллектуалдық тәрбие мәселелерін шешуге алып келеді.

Жаһандану жағдайында ізденіске және шығармашылыққа қабілетті, ақпараттық заманда өзін еркін сезінетін, сол білімді білімалушыға жеткізуде ізденіске жаны құмар болашақ мамандарды даярлау мәселесі өте маңызды. Ал бұл қажеттілік соңғы жылдары педагогикалық үдерісте белсенді түрде қолданыла бастаған медиабілімді жүзеге асыруға жол ашады. Педагогикадағы жаңа бағыттың бірі - медиабілім бұқаралық коммуникация құралдарын меңгеруге үйретуді негізге алады.

Жалпы бүгінгі білім беру бағытында кәсіби-бағдарлы медиабілім берудің бағыттарын төмендегідей нақтылап көруге болады:

1. *Білімалушыларға қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында өмірге қажетті білім нәрін ұғындыру;*
2. *Білімін дамыту бағытында қоғамдағы түрлі ақпаратты қабылдай білуге, түсінуіне және пайдалана білуіне баулу;*
3. *медиаақпараттың зардабын айқындай білуге және жүйкеге әсерін түсіндіруге;*
4. *Біліми қарым-қатынас жасау қабілетін компьютерден бастап, қолдағы смартфон сияқты техника құралдарының көмегімен игере білуге дағдыландыру.*

Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл ұстаздардың іс-тәжірибесі зерттеліп, білім беру үдерісінде ендірілуде. Жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан-жақты болуы тиіс.

Ұрпақ үшін кітаптың маңызы қандай болса, компьютер де оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып отыр. Ал біз өмір сүріп отырған ХХІ ғасырда ақпараттанған қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында компьютерлік техниканы, интернетті, компьютерлік желі, электрондық оқулықтарды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың білімділігін күшейту және білім сапасын көтеру керек болып отыр.

«Ең беделді медиапедагогтардың және медиатеоретиктердің бірегейі Л.Мастерман қазіргі әлемдегі медиабілімнің маңыздылығы мен басымдығын айқындайтын жеті себебін негіздеп берді:

1) Медианы тұтынудың жоғарғы деңгейі және қазіргі қоғамда бұқаралық ақпарат құралдарының шектен тыс көптігі.

2) Медианың идеологиялық маңыздылығы, өнеркәсіптің саласы ретінде аудиторияның санасына ықпалы.

3) Медиаақпарат санының жылдам өсуі, оны басқару және тарату тетіктерінің күшеюі.

4) Негізгі демократиялық процестерге медианың ену интенсивтілігі. Медиабілімді арттырудағы кітаптың рөлі

5) Барлық салада визуалды коммуникация мен ақпарат маңыздылығының артуы.

6) Болашақ талаптарға сәйкес бағдарланған студенттерді оқытудың қажеттілігі.

7) Ақпаратты жекешелендіруде ұлттық және халықаралық процестердің ұлғаюы » [2. 274б.].

Медиабілім аймағындағы жетекші ресейлік маман Ю.Н. Усов «медиабілім – тұлғаның құралдармен және бұқаралық ақпарат құралдары материалы негізінде даму үдерісі» [3. 56 б.] деп анықтама берген. Ендеше білімалушының компьютердің көмегімен атқаратын оқу іс - әрекеттері өте көп, күрделі, әртүрлі. Ақпараттық технологияны қолдану арқылы өмірге келген оқыту тәжірибесі ғылыми - практикалық мәнге ие.

Жаңа технологиялық әдістер мен қондырғыларды кең көлемде қолдану ғылым мен техниканың даму қарқынына сай кәсіби-бағдарлы білім беру бағытында қажет етеді. Дүние жүзінен келетін байланыс түрлерімен түрлі елдерде болып жатқан жаңалықтармен танысуда, ақпараттар ағымынан қалыспауда интернет, электрондық пошта құралдары пайдаланылады. Сондықтан кәсіби-бағдарлы білім беру бағытындағы негізге алатын жайттардың бірі - оқушылардың интернет жүйесінде жұмыс істей білуіне жағдай жасау.

Интернет жүйесінде жұмыс істеу оқушыларымызға әлемдік білім мен ғылым жетістігінен хабардар болып, оны игеруіне шексіз мүмкіндіктер ашады. Оқушылар өздеріне керекті мәліметтерді интернетті пайдалану арқылы білімін жетілдіре түсетіні сөзсіз. Заман ағымына қарай күнделікті сабаққа видео, аудио қондырғылары мен интерактивті тақтаны, компьютерлік желіні қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Қазіргі заман білім беру бағытында оқу үрдісіне электронды оқулықтарды енгізу және сауатты пайдалану жұмыстары қолға алынууда.

Бұл дегеніміз бүгінгі қоғам тек мұғалімнің айтқандарын орындау немесе оқулықты пайдалану талабын қанағаттандырмайды. Сондықтан электронды оқулықтарды пайдаланбай қазіргі медиабілімді дамыту жұмыстарында алға жылжу мүмкін емес. Мүмкіндігінше сабақ барысында электрондық оқулықты пайдалану оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыра қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылық пен еңбек етуіне жағдай жасайды.

XXI ғасырда кәсіби-бағдарлы медиабілім беру жолында келесі міндеттерді шешу көзделіп отыр. Кәсіби-бағдарлы медиабілім дегеніміз тек компьютермен жұмыс істей білу емес, кез-келген ақпарат көзін- анықтамаларды, сөздіктерді, энциклопедияларды, теледидар бағдарламаларын, т.б. дұрыс пайдалананып, қажеттісін іске жарату, ой түю, ойын саралау деген сөз. Заман талабына сай 12 жылдық орта білім беру мазмұны Стандартпен анықталатын келесідей түйінді құзыреттіліктер ретіндегі білім беру нәтижелеріне әрбір білім алушының қол жеткізуіне бағытталған: «проблемалардың шешімін табу; ақпараттық құзыреттілік ;коммуникативтік құзыреттілік. Құзыреттілік – оқушылардың іс -әрекеттің әмбебап тәсілдерін меңгеруінен көрінетін білім нәтижесі деп Қазақстан Республикасы Жалпыға міндетті мемлекеттік стандартында анықтама берілген. [4, 20-21 б.]

Ендеше медиабілім беру жұмыстарында әртүрлі педагогикалық технологияларды оқушының түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағыттай жұмыс істеу қажеттілігі айқындалуда.

«Медиабілім және жеке даму процесі дегеніміз - бұқаралық ақпарат құралдарымен қарым-қатынас мәдениетін, шығармашылық, коммуникативті қабілеттерін, сыни ойлау, медиа мәтіндерді түсіндіру, талдау және бағалау, медиа-технологияны қолдана отырып, өзін-өзі көрсетудің әртүрлі формаларын үйрету мақсатына білім беру үдерісін үйлестіру болып табылады» - [5. 38 б.] деп Ресейлік ғалым А.В. Фёдоров ғылыми монографиясында медиабілімнің рөлін нақтылаған болатын.

Медиа-білім беру технологиясы жас ұрпақты ақпаратты сыни қабылдауға дайындап қана қоймай, сонымен бірге жеке тұлғаның көркемдік және эстетикалық қасиеттерін дамытуға ықпал етеді.

Медиа-білімді меңгерген оқытушыларды даярлау бүгінгі күннің маңызды міндеті болып табылады және оны педагогикалық университетте мамандарды тиісті даярлау жағдайында шешуге

болады. Сонымен бірге университетте оқуды аяқтап, сабақ беру қызметін бастаған мұғалімдердің медиа-білім беру мүмкіндіктерін іске асыру мәселесі ашық күйінде қалып отыр. Мұндағы тәсілдердің бірі - мұғалімдердің біліктілігін арттыру, отандық және шетелдік медиа-педагогиканың теориясымен, тарихымен және тәжірибесімен, интеграцияланған, арнайы немесе қосымша медиа-білім берудің формалары мен әдістерімен таныстыру жұмыстары болып табылады.

«Қазіргі ұстаздар алдындағы міндет: ғылым мен техниканың даму деңгейіне сәйкес оқушының білімі терең, іскер және ойлауға қабілетті, әлемдік стандарттар негізінде жұмыс істей алатын құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Мұндай талапқа сай қызмет істеу үшін ұстаз үздіксіз ізденісте кәсіби білікті болуы тиіс» [6. 146].

Медиа-білім гуманистік педагогиканың бағыты ретінде қазіргі әлемнің рухани әлемін кеңейту мен байытуға, оны бай ақпараттық ортада өмір сүруге дайындауға бағытталған. «Қазақстан Республикасындағы мемлекет басшылығының адам капиталын дамытудың маңыздылығы мен қажеттілігін және білім беру жүйесін реформалауды бастау мен жүргізуге жан-жақты қолдау көрсетуінің нәтижесінде білім беруді прогрессивті дамыту мен модернизациялау мүмкін болып отырғанын» [7.248 б.] ескерсек, медиабілім беру бағыты ақпараттық технологияны оңтайлы пайдалана отырып, дамытуды негіздеме.

Медиа білім берудің қазіргі даму кезеңінде қазіргі мүмкіндіктері мен болашағы зор бағаланбайтын «бесінші билік» деп аталатын медиа-сынның рөлі едәуір артып келеді. Медиа мәтіндерді қабылдау мен түсіндіру процесінде тәуелсіз ойлауды дамыту, медиа саланы сыни тұрғыдан түсінудің өзектілігі айқын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. П.Б. Сейітқазы, А.К. Абдиркенова - Медиабілім мазмұнындағы негізгі түсініктер мен теориялар / Абай атындағы ҚазҰПУ-ң ХАБАРШЫСЫ «Педагогика ғылымдары» сериясы, №2(58), 2018
2. Қойлыбай Ә.Ә. Медиабілімді арттырудағы кітаптың рөлі/ Қазақстандағы PR және БАҚ/ Ғылыми еңбектер жинағы 17-шығарылым/ Алматы «Қазақ университеті» 2019 ж.
3. Жеңіс М. Қазіргі медиабілімнің даму жолдары. «Медиабілім беру және киберәлеуметтену» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. 25 ақпан 2014 ж. \ жасапты ред. М.Х. Арғынбаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 215 б.
4. Қазақстан Республикасы Жалпыға міндетті мемлекеттік стандарты <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669>
5. Фёдоров А.В. Медиаобразование: история, теория и методика. Ростов-на-Дону: Изд-во ЦВВР, 2001. - 708 с.
6. Педагогика және психология. Ғылыми-әдістемелік журнал. 3(36) 2018 ж.
7. Сейсенбаева Ж.А. Советканова Д.М. Үздіксіз білім беру жүйесінде ересектерді оқыту ерекшеліктері/ Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, №1 (61), 2019

**ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ:
МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ
ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

МРНТИ 14.85.35

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.09>

С.О. Әбілқасова¹, Л.М.Калимолдина², Ж.Ы.Молдагазыева³

¹²³*Алматы технологиялық университеті
Алматы қ., Қазақстан*

**ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРЫН ЕНГІЗУДІҢ
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ**

Аңдатпа

Мақалада ЖАОК пайда болуы, әрі қарай қарқындап өсуі, еліміздің жоғары оқу орындарындағы онлайн оқу платформаларының дамуы айтылады. Қазіргі кезде жоғары білім беру саласындағы жаңа бағыт – жаппай ашық онлайн курстары болып табылады. Қазақстанда алдыңғы қатарлы оқу орындары біріккен ашық білім берудің Ұлттық платформасы құрылған. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Қазақстан ЖОО ішіндегі OpenEdx ашық платформасында ЖАОК жүргізу бойынша көшбасшы болып табылады. ЖОО ішіндегі Алматы технологиялық университеті де өзінің OpenATU платформасын ашты. Мұнда оқу орнының алдыңғы қатарлы оқытушылары өздерінің алғашқы онлайн-курстарын орналастырды. Сонымен қатар, мақалада ЖАОК артықшылықтар мен кемшіліктері талданады. Қазіргі кезде ең танымал, жоғары сұранысқа ие онлайн курстардың тізімі де айтылады.

Түйін сөздер: жаппай ашық онлайн курстар, ұлттық платформа, электрондық курстар, видеодерістер, проморолик.

S.O. Abilkassova¹, L.M.Kalimoldina², Zh.Y.Moldagazyeva³

¹²³*Almaty technological university,
Almaty, Kazakhstan*

**PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE INTRODUCTION OF MASS OPEN ONLINE
COURSES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Abstract

The article describes the emergence and further growth of MOOCs, as well as the development of online educational platforms in higher educational institutions of the country. A new direction in the field of higher education in nowadays massive open online courses. National open educational platform has been created in Kazakhstan, which brings together leading universities. Kazakh National University named of al-Farabi is a leader in conducting MOOCs on the OpenEdx open platform among universities in Kazakhstan. Almaty University of Technology has also launched its OpenATU platform. The university's leading teachers posted their first online courses here. The article also discusses the pros and cons of MOOCs. A list of the most popular and sought-after online courses is being reviewed.

Key words: mass open online courses, National platform, electronic courses, video lectures, promotional video.

С.О. Абилкасова¹, Л.М.Калимолдина², Ж.Ы.Молдагазыева³

¹²³ Алматинский технологический университет
г. Алматы, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ МАССОВЫХ ОТКРЫТЫХ ОНЛАЙН КУРСОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В статье описывается возникновение и дальнейший рост MOOK, а также развитие онлайн образовательных платформ в высших учебных заведениях страны. В настоящее время новым направлением в сфере высшего образования являются массовые открытые онлайн-курсы. В Казахстане создана Национальная открытая образовательная платформа, которая объединяет ведущие университеты. Казахский национальный университет имени аль-Фараби является лидером в проведении MOOK на открытой платформе OpenEdx в университетах Казахстана. Также среди ВУЗов запустил свою платформу Алматинский технологический университет - OpenATU. Здесь ведущие преподаватели университета разместили свои первые онлайн-курсы. В статье также обсуждаются плюсы и минусы MOOK. Рассматривается список самых популярных и востребованных онлайн-курсов в настоящее время.

Ключевые слова: массовые открытые онлайн курсы, Национальная платформа, электронные курсы, видеолекции, проморолик.

Кіріспе. Заманауи ақпараттық технологияның дамуы білім беру саласына зор мүмкіндіктер тудырды. Жоғары технология мен ғаламтордың көмегімен кез-келген адам қашықтықтан білім алуға қол жеткізді. Адамдар саналы түрде әртүрлі онлайн-платформаларды, курстар мен вебинарларды таңдай отырып, қашықтықтан білім деңгейлерін көтере алады. Осындай қашықтықтан білім берудің бір түрі – жаппай ашық онлайн курстары (ЖАОК) болып табылады. ЖАОК соңғы жылдары өте қарқынды дамып, жоғары оқу жүйесінің дәстүрлі даму бағытына жаңа өзгерістер енгізіп келеді. Бұл өзгерістердің оң немесе теріс нәтиже беретіндігі уақыттың еншісінде.

Зерттеу әдістемесі. Мақалада педагогикалық зерттеулерде ғылыми-педагогикалық деректерді жинақтау, болжамдарды тексеру мен саралау әдісі қолданылды.

Зерттеу нәтижесі. Жаппай ашық онлайн курстардың тарихына қысқаша көз жүгіртсек, ең алғаш Стивен Даун мен Джордж Сименс 2008 жылы «Connectivism and Connected Knowledge» курсын жүргізген, оған 2200-ден аса студенттер қатынасқан. Осыдан соң жаппай қашықтықтан жүргізілетін курстар өткізіле бастады [1]. Бірақ соның ішінде ең көлемдісі және дүниежүзінің көңілін аударған 2011 жылы Стенфорд университетінен Питер Норвиг пен Себастьян Трун жүргізген «Жасанды интеллектіге кіріспе» деген тегін онлайн курсы болды. Ол курсқа 190 елден 160000 студент қатысқан, соның ішінде 20000-нан аса студенттеросы курсты сәтті аяқтады.

Трун 2012 жылы февральда Udacity атты компанияның негізін қалады, олар ЖАОК-ты тегін жүргізген. 2012 жылы апрельде Дафна Коллер және Эндрю Ын Coursera деген атпен тегін білім беру онлайн курсына іске қосты [2].

Массачусетс технологиялық институты MITx платформасын жасаған, кейіннен ол Гарвардпен серіктестік құрылған кезде EdX деп аталды. MOOC-ты әзірлейтін және ұсынатын коммерциялық емес EdX консорциумында қазір 30-дан астам университет серіктестері бар, олардың ішінде МакГилл де бар. Coursera MOOCs-ке 4 миллионнан астам студент қабылданды; Udacity де, EdX те миллионнан астам студенттерді өздерінің MOOC-ке тіркеді [3].

Coursera, edX және Udacity ең беделді платформаларының әрқайсысы өз миссияларында білім берудің жаңа белестерін көрсетеді. Coursera – алдыңғы қатарлы университеттер және ұйымдармен бірлесіп қызмет атқаратын білім беру платформасы. Coursera дүние жүзі бойынша онлайн-курстарын барлық оқуға тілек білдірушілерге тегін ұсынатындығын айтады. Біз болашақты болжай аламыз, мұнда әр адам дүниежүзілік деңгейдегі білім алуға қол жеткізе алады, біз білімді адамдардың мүмкіндіктерін кеңейтуге ұмтыламыз, олар білім алу арқылы өз өмірлерін жақсарта алады деп сендіреді. EdX болса, XConsortium институционалдық серіктестер арқылы, кім жетістікке жеткісі, өркендеп өскісі келсе, біз онлайн жоғары білімнің ең үздігін ұсынамыз дейді. Udacityдың ұсынысы:

біздің миссиямыз–дүние жүзі үшін қол жетімді, тиімділігі жоғары әрі тартымды жоғары білім болып табылады. Біз жоғары білім алу адамдардың негізгі құқықтары деп санаймыз, студенттерді білім мен мансапқа ұмтылуына жағдай жасаймыз дейді [4]. Алдыңғы қатарлы білім беру платформаларының алдына қойған мақсат-мүдделері бір жерден шығатыны күмансыз, бәрі де әр адамға жоғары білім алып, өз өмірін жақсартуға мүмкіндік береді.

Стэнфорд университетінің профессоры Себастьян Трун бір сұхбатында: «ЖАОК білім берудегі географиялық, экономикалық және нәсіл кедергілерін жоюға қабілетті» дейді. Теориялық жағынан, дәл сол айтылғандай болды. Алғаш ЖАОК керемет энтузиазммен қабылданды, қазіргі кезде ол туралы жер жүзінің түкпір-түкпірінен өзін-өзі дамытумен айналысатын кез-келген адам біледі. Жыл сайын онлайн-курстарға ондаған мың студенттер жазылады. Батыстың компаниялары ол курстарды бітіргендері туралы сертификаттарды айқындайды. Бірақ ЖАОК-тың теріс жақтары, кемшіліктері де бар. Ол туралы білім беру саласының эксперттері емес, статистика көрсетті.

Онлайн-курстардың бәрі ақылы емес. Жыл сайын Class Central ондаған мың пайдаланушылардың пікірлерін ескере отырып, ең үздік деген тегін онлайн-курстардың тізімін жариялайды. Бұл тізімге 50 ден 100-ге дейінгі курстар енгізілген. Мысалы, ең белгілі оқу орындарының ішіндегі Стэнфорд және Массачусетс технологиялық институттары тегін онлайн-курстар жүргізеді. Алдында бұл курстар дәріс залдарынан жазылған аудиолар мен оқу жоспарлары және тапсырмалары бар электрондық құжаттардан құралған. Сосын, 2011 және 2013 жылдары арасында Coursera мен edX сияқты платформалары толықтай онлайн және кез-келген пайдаланушыға тегін интерактивті университет курстарын ұсына бастады.

Кейбір курстарда 100 мыңнан аса тыңдаушылары болғандықтан, олар MOOCs-ты, жаппай ашық онлайн курстың қысқартылған түрін, таңдады. Университет контентінің қарқынды жиынтығына әсер ететін жыл сайынғы ашылып жатқан ЖАОК курстарын әр адам қолдана алады.

Қазіргі кезде дүние жүзі бойынша арнайы анықтамалықтардан шамамен 1000 университеттен 13000-нан аса ЖАОК курстарды табуға болады. Соның ішінде алдыңғы қатарлы жүздікке, көптеген жазылушылары бар 18 мемлекеттен 53 курсты атауға болады. Олар: Массачусетс технологиялық институты(АҚШ), Шеффилд университеті (Ұлыбритания), Кейптаун университеті (Оңтүстік Африка), Стэнфорд университеті (АҚШ), Мичиган университеті (АҚШ), Пенсильвания университеті (АҚШ), Гонконг ғылым және техника университеті (Гонконг), Галилео университеті(Гватемала), Джорджия технологиялық университеті (АҚШ), Тасмания университеті (Австралия), Монаш университеті (Австралия), Валенсия политехникалық университеті (Испания) және т.б. Әрине, Coursera – бұл 45 курсы бар жоғарғы платформа, одан кейін EdX 24 курсы бар және FutureLearn 17 курсты платформалар орын алады [5].

Нәтижелер мен оны талқылау. Көптеген ЖАОК онлайн-оқытудың біруақытта екі негізгі түрлерін: оқырмандардың көп санына арналған жоғары масштабтағы оқытудың формасы және аздаған топтарға арналған аралас оқытуларды ұсынады. Қазіргі кезде ЖАОК-ды білім берудің болашағы деп немесе оның маңызды бөлігі деп те атайды. Бірақ онлайн білім берудегі келеңсіздіктердің бірі – оқуға жазылған студенттердің аз бөлігі ғана сәтті аяқтай алады. Бұл әрине онлайн білім берудің заңдылығына кері әсер етеді. Егер студенттердің аз ғана бөлігі аяқтайтын болса, онда бұл курстар қажетсіз болып қалады деп көпшілік ойлайды. Алайда бұлай ойлау негізсіз, өйткені тыңдаушылар курстарды аяқтамаса да, бұл курстар оларға пайдасын тигізеді.

Көптеген зерттеулерге қарағанда, курстарға қатынасатын студенттердің көбісінің жоғары білімдері бар екендігі айқындалды. Көпшілігі ЖАОК өздерінің жұмыстарына көмек ретінде жазылғандарын, тек аз бөлігі ғана оқу дәрежесін алу үшін жазылғандарын айтады.

Қазақстанда алдыңғы қатарлы оқу орындары біріккен ашық білім берудің Ұлттық платформасы құрылған. Еліміздің ұлттық платформасы бұл алдыңғы қатарлы ЖОО қауымдастығы – дәстүрлі емес білім берудің жаңа элементі ретінде онлайн-курстарды жасау мен ары қарай жүргізу болып табылады. Мұнда Республика бойынша ЖОО ең үздік оқытушыларының онлайн-курстары жаңа білімге құштар әр адамға қол жетімді болып саналады.

ЖАОК басталғанына аз уақыт болса да, біздің елімізде ЖАОК курстары ашыла бастады. Дүние жүзінің білім беру саласындағы жаңалықтардан қалмау мақсатында, алдыңғы қатарлы ЖОО оқытушыларымен алдымен онлайн-курстарды жасауға дайындық курстары өткізілді.

2014 жылдан бастап әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Қазақстан ЖОО ішіндегі OpenEdx ашық платформасында ЖАОК жүргізу бойынша көш басшы болып табылады. 2015 жылдан бастап ҚазҰУ алдыңғы қатарлы оқытушылары өздерінің алғашқы курстарын бастады.

Жаңа білім беру көшінен Алматы технологиялық университеті де қалыс қалмай, университеттің алдыңғы қатарлы оқытушылары жүргізетін Медведков Е.Б. басшылығымен 2018 жылдан бастап OpenATU платформасын ашты. Әр оқытушы өз пәндері бойынша онлайн курстарын құрастырды. Алдымен оқытушылармен «Электронный курс: разработка, продвижение и применение» атты семинар жүргізіп, ЖАОК бойынша толық мәліметтер беріліп, курсты сәтті аяқтаған оқытушыларға сертификаттар берілді. Курста ЖАОК мақсатын, құрылымын, мазмұнын ашып көрсетіп, әр мұғалім өздерінің алғашқы курстарын жасап үйренді. Курстың мақсаты – тыңдаушыларды онлайн білім беру индустриясының қазіргі жағдайымен таныстыру, ЖАОК жоспарлауға, құрастыруға және оның іске асырылуына жағдай жасауға үйрету болып табылды. Семинарда оқыту барысында онлайн білім берудің негізі, ЖАОК артықшылықтары мен кемшіліктері көрсетілді. Жоғары сапалы онлайн-курстарды қалай құрастыру туралы, оларды әртүрлі формаларда қолдана алуға дағдылану айтылды. Оқытушылар өз курстарының прототипін жасап, бір сабақтың тапсырмаларымен бірге материалдарын дайындап үйренді.

Университетте ЖАОК модераторы, қашықтықтан білім беру факультетінің деканы Медведков Евгений Борисовичтың жұмысын ерекше атап өтуге болады. Курстың жаттықтырушылары Байысбаева М.П., Калабина А.А., Кирбетова Ж.С., курстың техникалық жағынан көмекшісі және видео түсірілімін жүргізуші Стукалов В.В. айтарлықтай жұмыс атқарды.

ЖАОК құрастыруға алдыңғы қатарлы университет оқытушылары қатыстырылды. Атап айтқанда, «Химия, химиялық технология және экология кафедрасы» бойынша тәжірибесі мол бірнеше оқытушылар: «Дәрілік заттар химиясы» пәнінен Зайнуллина А.Ш., «Химия» пәнінен Алмагамбетова С.Т., Шаихова Ж.Е., «Экология және тұрақты даму» - Сұлтанғазиева Г.С., Джакупова И.Б., «Экологиялық нормалау негіздері мен сараптама» пәнінен Божбанов А.Ж., «Нанотехнология негіздері» пәнінен Әбілқасова С.О., «Биохимия» - Калимолдина Л.М. электрондық онлайн курстарын университет платформасына шығарды. ЖАОК жасауға жас оқытушылар да белсене қатынасып, өз курстарын құрастырды. Атап айтқанда: Беркінбаева А.С. «Негізгі процесстер мен аппараттар», Егеубаева С.С. «Табиғатты пайдалануды басқару», Молдагазыева Ж.Ы. «Экологиялық химия», Мусина З.М. «Биологиялық экология», Алипбаев А.Н. «Аналитикалық химия» курстарын АТУ платоформасына енгізді. Оқытушылардың онлайн курстары жоғары деңгейде, мазмұнды әрі сапалы жасалды.

Онлайн курсты платформаға орналастырар алдында курс туралы ақпарат немесе сұраным дайындалады. Онда курстың атауы, тілі, деңгейі, курс авторы, курстың іске қосылу уақыты, жалпы курстың ұзақтығы, қысқаша сипаттамасы, пәннің қолданылу саласы көрсетіледі. Онлайн курсты жасау бірнеше этаптардан тұрады: жоспарлау, құрастыру немесе жасау, іске қосу, сүйемелдеу, нәтижелерін талдау. Жоспарлау этапында оқу материалдарының бағдарламасы дайындалады. Оған курс бағдарламасы, қысқаша дәрістер, дәріс бойынша презентациялар, оқу материалдарын бекітуге арналған тапсырмалар жиынтығы, глоссарийлер, ақпарат көздерінің тізімі, календарлық тақырыптық жоспар, бағалау критерийлері және т.б. жатады. Курс бағдарламасы бірнеше бөлімдерден тұрады. Презентациялар нақты құрылымы бар, оқу материалын көрнекі түрде көрсететін бірнеше слайдтардан тұрады. Әр бөлімнің блоктарына оқу материалын бекіту тапсырмалары тест түрінде беріледі. Бағалау критерийлерінде әр тапсырма үшін бағалаудың көрсеткіштері мен критерийлері анықталады.

Онлайн курсты құрастыру немесе жасау кезеңіне оқытушыны видео түсірілімге дайындау, проморолик пен видео дәрістерді түсіру мен монтаждау, оларды дайындап платформаға енгізу деген орасан жұмыстар жатады. Әрине, онлайн курсты жасап, платформаға енгізіп, іске асыру өте көп уақытты, білімді, шыдамдылықты, біліктілікті талап етеді. Бір ЖАОК жасап шығаруға тек оқытушы ғана емес, техникалық жағынан көмекшілер ретінде бірнеше адамдар қатынасады.

Қазіргі кезде онлайн курстар туралы адамдардың пікірі сан алуан қалыптасқан. Бірі жақтаса, екіншісі қоштамауы мүмкін. Соған орай біз ЖАОК туралы бірнеше оң және теріс жақтарын немесе артықшылықтары мен кемшілік тұстарынқысқаша саралап шықтық (кесте 1)[6].

Кесте-1. ЖАОК-ң артықшылықтары мен кемшіліктері

ЖАОК артықшылықтары	ЖАОК кемшіліктері
Студенттердің интернет көмегімен әлемнің алдыңғы қатарлы университеттерінен білім алуға мүмкіндіктері бар	Онлайн курсты дайындау оқытушының орасан көп уақытын алады, электрондық курс жаңа білімдер мен құзырлықтарды талап етеді
Көпшілікке(жұмысшылар, мүгедектер, ауылдықжердестұратындар) жаппай онлайн қызметкөрсетуге болады	Интернет оқу біраз оқытушыларға қиындық туғызады (оқытушылардың басым көпшілігі студентпен көзбе-көз жүздесіп, сабақ бергенді қалайды)
Оқу материалдарын презентациялар, тесттер, видео, чат, экран арқылы көру, дәрісті бірнеше рет қайталап көруге мүмкіндіктің болуы	Оқытушы әр дәрісті өте жоғары дайындықпен өткізуі керек
Әртүрлі тесттер көмегіменстуденттің жетістігін тексерудің жеңілдігі	Әрбір оқытушы электрондық оқыту платформасымен жұмыс істей білуі тиіс және онлайн семинарларды шеберлікпен жүргізуі тиіс
Электрондық оқу қаржыны үнемдейді, әсіресе қызметкерлері жиі ауысып отыратын ұйымдарға қолайлы. Мұнда үнемі жаттықтырушыға ақша төлеп немесе жұмыс орнын жалға алу сияқты шығындарды үнемдей алады	Оқу ұйымдары технологиялық инфрақұрылымдарды қаржыландыруы тиіс.Бұл біраз шығындарды талап етеді.
Оқыту процессін кез-келген жерден, кез-келген уақытта жүргізуге болады	Еліміздің кез-келген аумағында интернет желісі болмауы мүмкін. Әсіресе алыс ауыл-аймақтарда ғаламтордың болмауы.
Дәріске ешкім кешікпейді, өйткені оқу процесіне мобильдік қосымшаны жүктеп алып, кірісе беруге мүмкіндік бар	Жаппай ашық онлайн курстар оқытушылардың қатарын азайтуы мүмкін
Оқу ақысының төмендігі,уақыттың үнемделуі	Онлайнматериалдарын тыңдаушылардың және оқытудың әртүрлі ерекшеліктеріне бейімдеу қиындау болады

Қазіргі кезде ең көп сұраныстағы онлайн курстарға технологиялық зерттеулер облысы (ақпараттық технологиялар, компьютерлік ғылымдар, веб дизайн технологиялары), экономикалық зерттеулер (қаржы, бухгалтерлік есеп, инвестициялау), бизнес зерттеулері облысы (бизнес, стратегия, бизнесті басқару), басқару саласындағы зерттеулер (жобаны басқару, ұйымдастырушылық менеджменті), тілдер саласы (ағылшын, испан және т.б.), дизайн саласындағы зерттеулер (графикалық дизайн, сандық дизайн т.б.), журналистика және жалпы коммуникация, қоғамдық ғылымдар (психология, саясаттану т.б.), гуманитарлық зерттеулердіжатқызуға болады. Ұсынылатын онлайн курстардың бәрі ақылы болып саналмайды. Өз білімін көтерумен айналысатын әрбір адам сапалы әрі тегін онлайн курстарды таңдай алады.

Қорытынды. Жаппай ашық онлайн курстар біздің елімізде білім беру саласында қарқындап дамып келеді. Еліміздегіжоғары білім беру саласына үлкен өзгерістер әкелетіні анық. Бұл әрине, қуантарлық жағдай. Өз бетімен білім алғысы келетін әрбір жас ұрпақтың алдында зор мүмкіндіктер ашылуда. Кез келген адамдар да жас ерекшеліктеріне қарамастан, дүние жүзінің кез-келген университеттерінен білім алып, жаңа мамандыққа ие бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Downes, Stephen. *Connectivism' and Connective Knowledge//Huffpost Education, [Электронный ресурс]– Accessed 25 May, -2011. https://www.huffpost.com/entry/connectivism-and-connecti_b_804653.*
2. Вьюшкина Е.Г., *Массовые открытые онлайн-курсы: теория, история, перспективы использования/Е.Г.Вьюшкина. -Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. Философия. Психология. Педагогика. Т. 15, вып. 2.2015.-С.78-83.*
3. Титова С.В., *МООК в российском образовании//Высшее образование в России. -2015. №12. -С. 145–151.*
4. ДжусубалиеваД., ЧакликоваА., МергембаеваА., ТахмазовР.*МООК–эволюция онлайн-образования//Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки». -2017. №2 (51). -С. 62-68.*
5. Лебедева М.Б. *Массовые открытые онлайн-курсы как тенденция развития образованиячеловек и образование//Человек и образование. -2015. № 1 (42). -С.105-108.*
6. ЗахароваУ. С. ТанасенкоК. И. *МООК в высшем образовании: достоинства и недостатки для преподавателей. Вопросы образования//EducationalStudiesMoscow. -2019. № 3.-С.176-202.*

А.М. Әбдіров¹, А.Н.Сакаева², К.Ж.Нұрмұханова³

¹С.Сейфуллин атындағы КАТУ профессоры,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

²п.ғ.к., Қарағанды облысы бойынша «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалының аға оқытушысы,
Қарағанды қ., Қазақстан

³т.ғ.м., докторант, С.Сейфуллин атындағы КАТУ аға оқытушысы,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

ЖОО-ДА ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ФОРМАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ТӘЖІРИБЕСІНЕН

Аннотация

Қазіргі уақытта қарқынды даму үстіндегі жаппай цифрландыру білім беру жүйесін жетілдіруде маңызды орын алады. Технологиялық революцияның басталуы қашықтықтан оқыту технологиясын қамтитын заманауи білім беру технологияларының қолданылуын жетілдіруді талап етеді. Бүгінгі күні қашықтықтан оқытуда маңызды орын алатын дидактикалық жаңалықтар кеңінен қолданылуда. Қашықтықтан оқытуды дұрыс ұйымдастыру, білім беру тиімділігін арттырудың бірден-бір себебі. Осы тұста жаңа оқыту әдістерін пайдалануға мүмкіндік беретін оқу үдерісін ұйымдастыру формаларына жеке тоқталып, оларға талдау жасау қажеттілігі туындайды.

Мақалада қашықтықтан оқыту кезінде қолданылатын оқу үдерісін ұйымдастырудың негізгі формалары: электрондық дәрістер, бейнедәрістер, тәжірибелік сабақтар, оқытушы жетекшілігімен жүргізілетін студенттің өздік жұмысы, бақылау түрлері қарастырылған. Оларға қысқаша түсініктеме беріліп, ұйымдастырылу, өткізу кезеңдеріне талдау жасалып, кеңінен баяндалған.

Түйін сөздер: қашықтықтан білім беру технологиялары, қашықтықтан оқыту, оқытуды ұйымдастыру формалары, электронды дәріс, бейнедәріс, вебинар, бейнеконференция, LMS Moodle.

Abdyrov A.M.¹, Sakaeva A.N.², Nurmukhanova K.Zh.³

¹ Doctor of Education, c.t.s, Professor of the S.Seifullin Kazakh AgroTechnical University,
Nur-Sultan, Kazakhstan

² c.p.s, senior lecturer of the branch of JSC NCPD "Orleu" in the Karaganda region,
Karaganda, Kazakhstan

³ m.t.s., Doctoral candidate, senior lecturer of the S.Seifullin Kazakh AgroTechnical University,
Nur-Sultan, Kazakhstan

FROM THE EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF THE FORMS OF DISTANCE LEARNING AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

Today, the rapidly evolving mass digitalization plays an important role in improving the improving of the educational system. The beginning of the technological revolution requires the use of educational technologies, which include distance learning technologies. Nowadays the didactic innovations are widely used so the distance learning plays a significant role in the educational system. The effective organization of distance learning is one of the main reasons for improving the educational results. Here it is necessary to discuss and analyze separately the forms of organization of the educational process which will allow to use the new teaching methods.

The article describes the main forms of organization of the educational process which include electronic lectures, video lectures, practical classes, the students' self study and different control forms being used in distance learning. They have been briefly identified, analyzed and explained in more detailed way.

Key words: distance learning technologies, distance learning, forms of educational organization, electronic lecture, video lecture, webinar, video conferencing, Moodle platform.

А.М. Абдыров¹, А.Н.Сакаева², К.Ж.Нурмуханова³

¹д.п.н., профессор КазАТУ им.С.Сейфуллина,
г. Нур-Султан, Казахстан

²к.п.н., ст.преподаватель филиала АО "НЦПК "Өрлеу" по Карагандинской области,
г. Караганда, Казахстан

³м.т.н., докторант, ст.преподаватель КАТУ им.С.Сейфуллина,
г. Нур-Султан, Казахстан

ИЗ ОПЫТА ОРГАНИЗАЦИИ ОСНОВНЫХ ФОРМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗАХ

Аннотация

В настоящее время стремительно развивающаяся массовая цифровизация играет важную роль в совершенствовании системы образования. Начало технологической революции требует использования образовательных технологий, которые включают технологии дистанционного обучения. Сегодня широко используются дидактические инновации, которые играют важную роль в дистанционном обучении. Правильная организация дистанционного обучения является одной из основных причин повышения эффективности обучения. Здесь возникает необходимость отдельного рассмотрения и анализа форм организации учебного процесса, что позволит использовать современные методы обучения.

В статье рассматриваются основные формы организации учебного процесса, применяемые в дистанционном обучении: электронные лекции, видеолекции, практические занятия, самостоятельная работа студента под руководством преподавателя, виды контроля. Даны краткие определения, более подробно раскрыт и проанализирован процесс их организации и проведения.

Ключевые слова: технологии дистанционного образования, дистанционное обучение, формы организации обучения, электронная лекция, видеолекция, вебинар, видеоконференция, LMS Moodle.

Кәсіптік оқытуды ұйымдастырудың формасы ретінде оқытушы мен студенттердің сабақтағы қарым-қатынасы, сабаққа топтастырылуы және олардың іс-әрекетінің сипаты, сондай-ақ оны өткізудің орны мен режимі түсініледі.

Оқыту формасын сипаттайтын негізгі белгілер:

- сабақтың дидактикалық мақсаты;
- кеңістіктік-уақыттық сенімділік (сабақ түрі, орны, студенттер мен жаттықтырушылардың құрамы);
- мамандық құрылымы, жұмыс кезкендерінің ретілігі;
- студенттердің тәуелсіздік дәрежесі.

Оқытуды ұйымдастыру формалары педагогикалық процестің дидактикалық, тәрбиелік және дамытушы мақсаттарын а жетуге ықпал етеді [2, 49 б.]. Қашықтықтан білім беру технологияларын (ҚБТ) іске асыру теледидарлық, желілік және кейс-технология бойынша жүзеге асырылады [3, 2 б.].

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетінде ҚБТ қолдану арқылы бірнеше қысқартылған оқу бағдарламалары бойынша білім беруді жүзеге асыруда желілік технология қолданылады. Желілік технология арқылы қашықтықтан оқытудың технологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, оқытуды ұйымдастырудың келесі формаларын қолдануға болады:

- электронды дәрістер, медиа-дәріс (аудио, видео, слайд-презентация, медиа объектілерге сілтемелер мен мәтін);
- зертханалық және практикалық сабақтар;
- семинарлар (аудиоконференция, бейнеконференция, эпистоконференция);
- консультациялар (жеке, топтық; техникалық база: электрондық пошта, форумдар, чаттар);
- жобалар (топтық, жеке зерттеу, шығармашылық, ақпараттық; техникалық база: барлық интернет қызметтері);
- жеке (үй) тапсырмалар (эссе, шығармашылық тапсырмалар, есептеу, сызу және т.б.);
- бақылау (on-line тестілеу, студенттің өздік жұмыстарын бағалау, емтихандар; техникалық база: арнайы бағдарламалық қамтамасыздан дыр у қажет).

Аталған оқытуды ұйымдастыру формаларының үнемі қолданыстағы және тиімді нәтижелер көрсетіп отырған түрлеріне тоқталамыз.

Электронды дәрістер – бұл электронды түрдегі дәрістер мәтіні, қосымша презентация материалдары, ғылыми мақалалардан үзінділер, басқа да оқу құралдарынан тұратын файл түрінде жасалған оқу материалдарының жиынтығы.

Бейнедәрістер – бұл қажетті кестелермен, диаграммалармен, иллюстрациялармен және бейне материалдармен жабдықталған арнайы дайындалған, бейне форматтарының бірінде файл түрінде жазылған оқу материалы. Бейнедәрістің негізгі мақсаты – ғылым, техника және өндіріс салаларындағы білімді көрнекі түрде беру, табиғи және технологиялық процестерді визуализациялау, дыбыстық, бейнелік ақпарат құралдары арқылы білімді игеруді қамтамасыз ету, жасырын ішкі құбылыстармен процестерді көрсете алатын мультимедиа мүмкіндіктерін пайдалану.

Бейнедәрістер ақпараттық оқу материалы ретінде қолданыстағы оқу-әдістемелік кешендерінің жиынтығын тиімді толықтырады және кейбір жағдайларда сол мезетте қажет ақпаратқа жылдам қолжетімділік, оқу материалын оқу қарқынының өзгерту мүмкіндігі, бұрын қаралған материалға оралу, жылдам қарап шығу сияқты техникалық мүмкіндіктерін байланысты басқа оқу құралдарымен (кітаптар, дәрістер, әдістемелік нұсқаулар) бәсекеге түсе алады:

Бейнедәрістер де төмендегідей материалдарды пайдалануға болады:

- студенттерді кәсіби даярлаудың мазмұнын а қатысты ғалымдардың, оқытушылардың, қоғам қайраткерлерінің, кәсіпорындар мен сала басшыларының сөйлеген сөздері, ой-пікірлері, ұсыныстары;

- дәрістердің мазмұнын толық немесе ішінара жаңғыртатын дәрістер;

- кез-келген оқу пәніндегі күрделі сұрақтарды түсіндіруді қамтитын бейнекеңестер;

- студенттерден теориялық біліммен практикалық дағдыларды қолдануды талап ететін проблемалық жағдайлар;

- жеке іс-әрекет, тәсілдерді сипаттайтын модельдеуші жазбалар;

- ойын сипатындағы жазбалар.

- Бейнедәрістерді даярлау университетте төмендегідей тәсілдермен жүзеге асырылады:

- аудиторияда дәрістің өту процесін бейнекамера арқылы түсіру жолымен;

- on-line режимінде өткізілетін оқыту формаларының (дәріс, семинар, тәжірибе, кейбір зертханалық сабақтар және кеңес берулер) жазбаларын жасау;

- арнайы программалар (Adobe Premier, Movavi Video Editor, Movavi Screen Recorder, Camtasia Studio 9) көмегімен жазу және монтаждау арқылы.

Бірінші жағдайда түсіріліп даярланған бейнедәрістер Moodle платформасында студенттің жеке оқу жоспарына сәйкес әр пән бойынша жинақталған материалдар қатарынан орын алады, сонымен қатар электронды оқу залы қорында сақталады.

Екінші жағдайда қашықтықтан оқыту технологиялары бойынша білім алатын студенттермен on-line режимінде өткізілетін дәрістер жазылып, жоғарыда аталған электронды оқытуды басқару жүйесі Moodle платформасының «Вебин арлар» бөлімінде орналастырылады, сонымен қатар дәріс аяқталған соң сақталған бейнежазбаға сілтеме білім алушылардың электронды пошталарына жіберіледі.

Үшінші жағдайда арнайы программалық құралдар арқылы жинақталған бейнедәріс жазып монтаждау келесі мүмкіншіліктерді қамтиды:

1 жұмыс барысын қадағалау, басқару және келесі ойнатуды таңдау мүмкіндігін беру;

2 бейне материал арасында пайдалы ресурстарға түрлі сілтемеле қосу;

3 кез-келген тест тапсырмалары мен сауалнамаларды бейнеге енгізу;

4 оң жауаптар берілген жағдайда күрделі тапсырмаларға бағыттау, қателіктер орын алған жағдайда студенттерді қажет тақырып бойынша толық көрініс, ақпарат беретін бейне түсініктемелерге бағыттау.

Үшінші бағыттағы жұмыс оқу бейнедәрістерінің сапасын жақсарту мақсатында әкімшілік, кадрлық, материалдық күш-жігерді, ресурстарды ортақ жұмылдыру қажет екендігін көрсетті. Осы мақсатта университеттегі дидактика саласының мамандары, кафедра, факультет оқу-әдістемелік комиссиялары оқу құралдарын жасау және пайдалану әдістемесіне сәйкес бұл жұмысты бақылау қажеттігі туындады.

Интерактивті мультимедиялық дәрістер – толық электронды мәтінмен, белгілі бір тәртіппен құрылымдалған, дыбыстық және бейне жазбалармен жабдықталған оқу материалы. Мұндай дәрістердің маңыздылығы интерактивті элементтеріннің жұмысы, оның әдістемелік тұрғыда шебер ұйымдастырылуы болып табылады, оның көмегімен студент қажетті әрекеттерді орындай алады: материалды іздеу, иллюстрациялық материалды қарау, компьютерлік эксперимент жүргізу, тестілеу және т.б. [5, 26 б.].

Бұл дәрістер off-line режимінде өткен жағдайдың өзінде тиімді болып табылады, себебі әр студент өзі үшін материалды оқып үйренудің оңтайлы траекториясын, курстағы жұмыстың ыңғайлы қарқынын және оның қабылдауының психофизикалық сипаттамаларына сәйкес келетін оқып үйрену тәсілін таңдай алады.

Біздің жағдайымызда аталған дәрістер оқытуды басқару жүйесі Moodle платформасында орналастырылып, студенттердің off-line режимінде жұмыс жасауына мүмкіндік береді.

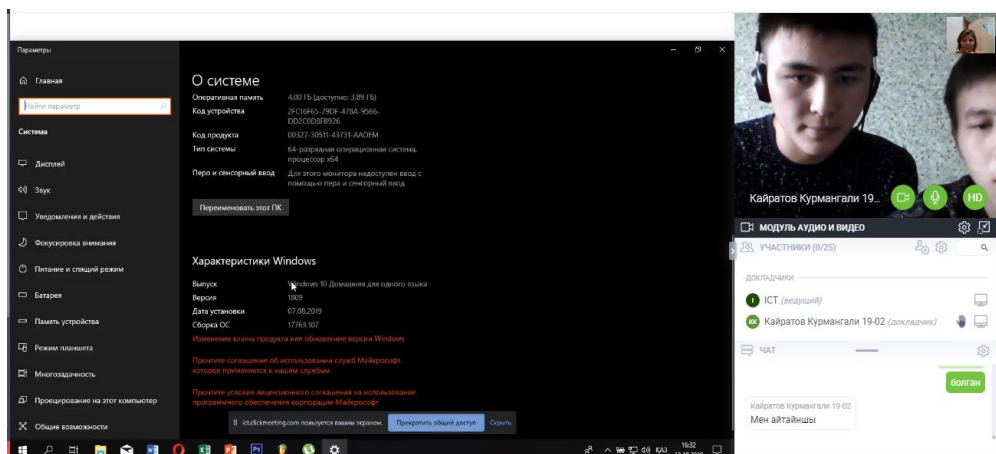
Тәжірибелік сабақтар. Тәжірибелік сабақ теориялық білімді қолдану жолдарын анықтауға, дағдыларды қалыптастыруға бағытталған оқыту формаларының бірі болып табылады. Оларға жаттығулар, есептер шығару, кестелер, сызбалар, басқа да графикалық тапсырмаларды орындау, оқу, аудару, шет тілдерінде сөйлеуге машықтану және т.б. жатады. Тәжірибелік, семинар сабақтарының басым бөлігін ақпараттық технологиялар негізінде қашықтықтан оқыту арқылы тиімді жүзеге асыруға болады. Семинарлардың көпшілігін on-line технологияларын қолдану арқылы өткізу мүмкіншілігі мол: чат, форум, компьютерлік бейне, жаңалықтар тобы. Семинар сонымен қатар нақты емес уақыт шкаласында, яғни off-line режимінде өткізілуі мүмкін, бұл жағдайда да оқытушыда әр студенттің белсенділік деңгейін бағалау мүмкіндігі бар [5, 29 б.].

Зертханалық жұмыстар. Қашықтықтан оқыту кезінде нақты қондырғыларды, зерттеу объектілері мен эксперименттік құбылыстарды имитациялайтын тренажерларды (виртуалды зертхана, шеберханаларды) пайдалана отырып жүргізілуі мүмкін. Дегенмен әр пәннің ерекшелігіне қарай зертханалық жұмыстарды жаппай қашықтықтан жүргізу мүмкіндігі әлі жеткіліксіз. Бүгінгі күні біздің тәжірибемізде кәсіптік оқыту, экономикалық, энергетика, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар бағытындағы білім беру бағдарламалары бойынша көптеген пәндерден on-line режимінде Adobe Connect, Clickmeeting, BigBlueButton платформаларында семинар, зертханалық сабақтар өткізу оң нәтижелер көрсетуде. Осы тұста қашықтықтан оқытуда тәжірибелік, семинар және зертханалық сабақтарды өткізу барысында әр сабақтың ерекшелігіне байланысты аталған платформалардың қолданылатын функционалдық мүмкіншіліктерін таңдай білу педагогикалық шеберлікті талап ететініне көз жеткіздік.

Студенттің өздік жұмысы. Студенттің өздік жұмысы (СӨЖ) оқу үдерісінің сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады. СӨЖ кезінде студент оқу үдерісінің белсенді қатысушысы болып табылады, еркін сыни ойлау мен тыңдау, өз пікірлерін дәлелдеу және қорғау дағдыларын қалыптастырады. Әр пән бойынша студенттің оқытушы жетекшілігімен жүргізілетін өздік жұмысы (СОӨЖ) және СӨЖ әдістемелік өамтамасыз етуді кафедралар (оқытушылар) жүзеге асырады [6, 7 б.].

Қашықтықтан оқыту технологиялары арқылы СӨЖ ұйымдастыру мүмкіндіктері едәуір кеңейіп, бұл оның оқу үдерісіндегі үлесінің артуына әкелуде. Бұл жағдайда оқу және оларға дайындық барысында өздік жұмысқа байланысты барлық сұрақтар: дәріс материалдарымен, қосымша әдебиеттермен танысу, оны зерделеу, түрлі форматтағы тапсырмалармен интерактивті режимде жұмыс жасау, off-line режимінде пікір алмасу, on-line режимінде ойын жеткізу, өздік, бақылау, курстық жұмыс, жобаларын көрнекі түрде көрсете отырып қорғау, сызба жұмыстарының нақты жасалу жолдарын көрсету, әр-түрлі форматтағы тест тапсырмаларын орындау және т.б. өз шешімін толығымен тапты деп сенімді түрде айтуға болады.

СОӨЖ қашықтықтан оқыту жағдайында өте маңызды орын алады. СОӨЖ сабақтың күрделілігімен, студенттердің дайындық деңгейімен анықталатын сабақ өткізудің интерактивті формасы болып табылады. СОӨЖ –ді on-line режимде өткізу тәжірибеміз студенттер тарапынан үлкен қызығушылыққа ие болып, жақсы талпыныс, оң нәтижелер беруде. Берілген тапсырмаларды барынша шығармашылық қабілеттерін қосып, әр тапсырманы платоформалардың барлық қызметші функцияларын пайдаланып түрлі форматта орындап, көрсетіп баяндауға машықтанған.

Сурет 1 – Жұмыс столын көрсету режимінде ДҚ аппараттық-бағдарламалық мүмкіншілігін баяндау

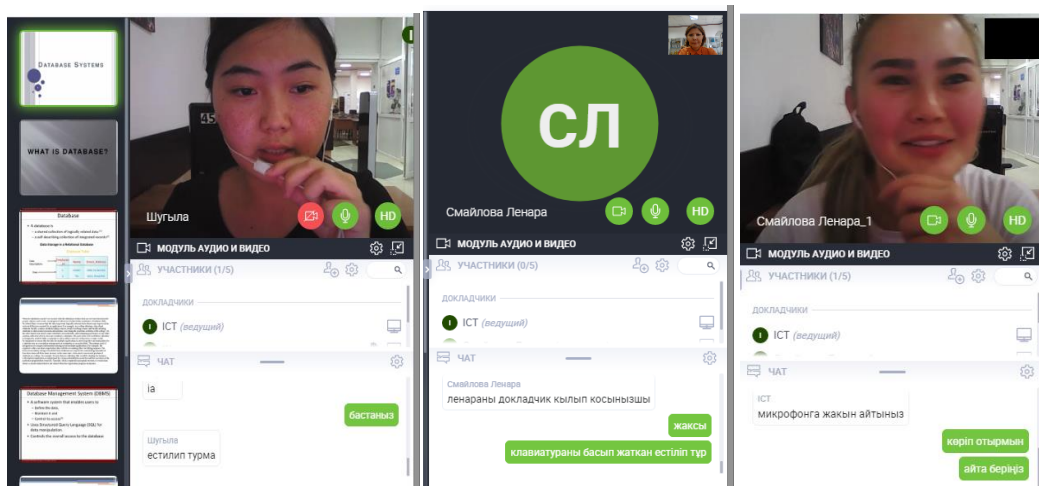
Орындалған тапсырма жауаптарын көрнекі слайдтар түрінде көрсете отырып баяндау, қызықты мысалдар келтіріп әсерлі әңгімелеу, өз компьютерінің жұмыс столын (Демонстрация рабочего стола функциясын) көрсету арқылы нақты өз мысалын негізінде программалық жабдықтау мүмкіншіліктерін ашып айту, шағын бейне көрсетілім даярлап көрсету сияқты әр түрлі форматта on-line режимінде тапсыру, эфирде өзін еркін ұстау шеберлігімен ұштасып, ерекше әсер қалдырады. Студенттер оқу материалын мазмұнды даярлаумен қатар, оқыту платформасының да барлық мүмкіншіліктерін жетік меңгеріп, тиімді пайдалануды үйренген.

Педагогикалық бақылау. Педагогикалық бақылау оқу үдерісін ұйымдастырудың негізгі формаларының бірі, себебі ол студенттердің оқу-танымдық іс-әрекеттерінің нәтижелерін, оқытушының педагогикалық шеберлігі мен қалаптасқан оқыту жүйесінің, қолданылған технологияның тиімділігін, сапасын тексеруге мүмкіндік береді. Оқу үдерісіне оқытудың интерактивті әдістері мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу педагогикалық бақылаудың тиімділігін арттырудың жаңа тәсілдерін қарастыруға жетелейді.

Педагогикалық бақылау ағымдық, аралық және қорытынды болып бөлінеді. Қашықтықтан оқытуда бақылаудың барлық түрін қолдануға толықтай мүмкіндік бар, оқытушыға жүктемені төмендететін, бақылау тиімділігін арттыратын, көрсетілген мерзімде өтуін реттейтін автоматтан дырылған бақылау жүйесі үздіксіз режимде жұмыс жасайды.

Ағымдық бақылау – күнделікті сабақтар да немесе бекітілген кестеге сәйкес өткізілетін әр тақырып бойынша студенттердің білімін бақылау және бағалау. Ағымдық және аралық бақылауды оқытушы интерактивті сипаттағы практикалық сабақтар мен СОӨЖ аясында жүзеге асырады [6, 9 б.].

Қашықтықтан оқытуда бақылаудың бұл түрін оқытуды басқарудың электронды жүйесінде пәннің оқу-әдістемелік кешені құрылымында орналастырылған сауалнама, бақылау тапсырмалары, өзін-өзі бақылау мәліметтерін тексеру көмегімен ұйымдастыруға болады. Сонымен қатар on-line режимінде веб-ар, шағын конференциялар, форумдар түрінде өткізілетін СОӨЖ барысындағы студенттердің белсенділігі ескеріледі (2-сурет).

Сурет 2 – СОӨЖ тапсыру кезеңі

Қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану үздіксіз бақылау мүмкіндіктерін жасауға мол мүмкіншіліктер туғызуда. Мұнда курс оқытушысының дәстүрлі бақылауы, бағдарламалық кері байланыс көмегімен студенттердің ынтығасын арттыруға бағытталған, ойын түрінде орындалатын тапсырмалар арқылы, сонымен қатар сәйкестендіру, есептеу элементтерін пайдаланып орындалатын электронды тест тапсырмалары және деректер қоры негізінде өзін-өзі бақылау жүзеге асырылады. Қабылдау, тексеру, талдау, бағалау функцияларын білім беру порталының бақылау жасауға арналған модулі орындайды, ал анықталған тексеру нәтижелері оқытушы журналынан орын алады. Ағымдық бақылау пән ерекшелігіне икемделіп жасалған электронды тапсырмалар (эссе, сызба жұмыстары, есептеулерді қажет ететін бақылау жұмыстары) түрінде интерактивті режимде орындалады. Бақылаудың бұл түрін қабылдау, тексеру, бағалау оқытушыға жүктеледі.

Студенттердің жазбаша жұмыстарын тексеру off-line режимінде жүргізіліп, ал топтық және жеке кеңестер on-line технологияларды (дыбыстық, бейнеконференция) қолдану арқылы жүргізіледі.

Емтихандарды on-line диалогын қолдана отырып өткізуге мүмкіндік бар, дегенмен студенттердің сессия уақытында компьютерлік тестілеу, курстық, дипломдық жобаларды қорғау қорытынды аттестаттаудың оңтайлы түрі болып қалуда.

On-line сабақтар өткізу тәжірибесі қашықтықтан оқытудың төмендегідей артықшылықтарын көрсетті:

- бірінғай білім беру ортасын құру арқылы білім берудің қол жетімділігі және ашықтығы;
- оқытушылар мен студенттер арасындағы тиімді қарым-қатынас;
- студенттердің өз-ара қарым-қатынастарының артуы;
- Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану жағынан;
- толық интерактивтіліктің жүзеге асырылуы;
- бақылау жұмыстары және тест тапсырмаларының студенттердің қызығушылығын арттыратын түрлі форматта берілуі.

Қорыта келе қашықтықтан оқыту технологияларын қолдана отырып, оқу жоспарларын игеруде оқытудың аталған формаларын өту удерісінде студенттер ІТ құзыреттілік деңгейін арттырып, өзін-өзі ұйымдастыруды, басқаруды, бағалауды үйреніп, шығармашылық, сын ойлау қабілеттерін, өз бетімен іздену, жоспарлау, оқу материалдарын зерделеу, талдау дағдыларын ілгері дамытатынын сенімді түрде айтуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Назарбаев Н.А. Қазақстан халқына жолдауы. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жыл 31 қаңтар – Алматы: Егеменді Қазақстан, 2017. – 3 б.

2 Абдыкаримов Б.А., Абдыров А.М., Баубекова Г.Д. Профессиональная педагогика: Учебное пособие. - Астана: типография КазАТУ им. С. Сейфуллина, 2009 г.

3 Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары, ҚР Білім және ғылым министрінің 20.03.2015 № 137 жылғы бұйрығы 05.06.2019 № 259 бұйрығымен жаңа редакцияда – Нұр-Сұлтан: Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі, 2019. – 9 б.

4 Сакаева А.Н. Повышение качества профессиональной подготовки студентов в процессе дистанционного обучения, дисс. на соискание ученой степени к.п.н. – Караганда КарГУ им.Е.А.Букетова, 2009, - 201 б.

5 Демкин В.П., Можяева Г.В. Технологии дистанционного обучения. – Томск: Изд-во Томского университета, 2003.

6 Положение об организации учебного процесса по кредитной системе обучения в Казахском агротехническом университете им. С.Сейфуллина. – Астана: Изд-во КАТУ, 2016 – 12 б.

ӘОЖ 37. 026

МРНТИ 14. 25. 07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.11>

Г.Р. Бахтиярова¹

¹ Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,
Ақтөбе қ., Қазақстан

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕ ОҚЫТУ ДИЗАЙНЫН ҚҰРУДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Мақала мазмұнында бүгінгі цифрлық дәуір талаптарына орай жоғары оқу орындарында оқыту мен білім берудің қайта зерделеніп, зерттелуінің маңызы туралы баяндалады. Бұл міндет қазіргі цифрлық дәуірде ЖОО-да білім беру сапасын арттыру мен тиімді оқыту дизайнын құрудағы әлемдік дидактика теориялары мен тәжірибелерін негізге ала отырып, озық үлгілерін игеру арқылы ғана жүзеге аспақ. Автор бүгінде педагогиканың қайта зерделенуінің қажеттілігінің негізгі себебі медиабілім беру жүйесінің дамуы мен цифрлық технологиялардың дидактика теориясы мен тәжірибесіне қарқынды түрде енуінде деп түсіндіреді. Әлемдік педагогика деңгейінде ғалымдар көтерген онлайн оқыту мен оқу мүмкіндігі және виртуалды білім алудың барлық дағдыларын, цифрлық технологиялардың тәжірибеде кең ауқымда толық қолданылуын жүзеге асыруға баса назар аудару қажеттілігі туралы сөз етіледі. Жүргізілген талдаулар негізінде автор тәжірибеде қолданған ақпараттық технологияларға негізделген интербелсенді оқыту мен оқу әдістерінің тиімділігі, маңызы туралы тұжырымдар жасайды.

Түйін сөздер: жоғары мектеп дидактикасы, жоғары білім беру, оқыту, оқыту дизайны, оқытудың (оқудың) әдіс-тәсілдері, интербелсенді әдістер.

G.R.Bakhtiyarova¹

¹K.ZhubanovARGU,
Aktobe, Kazakhstan

WAYS TO USE INTERACTIVE METHODS IN BUILDING LEARNING DESIGN IN THE DIGITAL AGE

Abstract

The content of the article provides information on the importance of studying and republishing education and training in higher education institutions in accordance with the requirements of modern digital time. This task in the modern digital world will be realized only through the development of advanced models based on the theory and practice of world didactics in the construction of effective design of training and improving the quality of education in universities. The author explains that today the main reason for the need to rethink pedagogy is the development of media education and the intensive introduction of digital

technologies in the theory and practice of didactics. We are talking about the possibility of online education and training raised by scientists at the level of world pedagogy, the need to focus on the implementation of all the skills of virtual education, the widespread use of digital technologies in practice. Based on the analysis, the author draws conclusions about the effectiveness and importance of interactive teaching and learning methods based on information technologies used in practice.

Keywords: didactics of Higher education, higher education, training, training design, methods and techniques of training (teaching), interactive teaching methods.

Г.Р. Бахтиярова¹

¹*кандидат педагогических наук (Ph.D.), доцент, АРГУ имени К.Жубанова,
г. Актобе, Казахстан*

ПУТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ПОСТРОЕНИИ ДИЗАЙНА ОБУЧЕНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

Аннотация

В содержании статьи описывается значение изучения исследования обучения и образования в высших учебных заведениях, в соответствии с требованиями современного цифрового времени. Эта задача в современном цифровом мире реализуется только за счет освоения передовых образцов, основанных на теории, практике мировой дидактики в построении эффективного дизайна обучения и повышения качества образования в вузах. Автор объясняет, что сегодня основной причиной необходимости переосмысления педагогики является развитие системы медиаобразования, а также интенсивное внедрение цифровых технологий в теорию и практику дидактики. Речь идет о возможности онлайн обучения на уровне мировой педагогики, необходимости акцентировать внимание на реализации всех навыков виртуального образования, широкого применения цифровых технологий на практике. На основе проведенных анализов автор делает выводы об эффективности, значимости методов интерактивного обучения и учения, основанных на применяемых в практике информационных технологий.

Ключевые слова: дидактика высшей школы, высшее образование, обучение, дизайн обучения, методы и приемы обучения (учения), интерактивные методы обучения.

XXI ғасыр цифрлық дәуір талаптарына орай кез келген ғылым саласының мазмұндық тұрғыдан қайта зерделенуі заңды құбылыс. Осы орайда адам капиталын жасақтаушы, адамды тәрбиенің тікелей «объектісі», әрі «субъектісі» ретінде қарастыратын педагогика ғылымының төртінші индустриялық төңкеріс (Клаус Шуаб) және технократиялық (Збигнев Бжезинский) заманда немесе ақпараттық қоғам мен байланыс қоғамында жаңа қырынан танылуының маңыздылығы артып отыр.

Елімізхалықаралық білім беру кеңістігіне енуде қазіргі таңда бірқатарнақты батыл қадамдар жасап, жоғары кәсіптік білім беру жүйесін реформалаудың түйінді бағыттарын нақтылауда. Отандық жоғары педагогикалық білім берудің ең өзекті мәселесі – бәсекелестікке қабілетті, еңбек нарығында сұранысқа ие, жан-жақты кәсіби мамандарды даярлауды қамтамасыз ету. Бұл міндет қазіргі цифрлық дәуірдеЖОО-да білім беру сапасын арттыру мен тиімді *оқыту дизайнын құруда*ғыәлемдік дидактика теориялары мен тәжірибелерін негізге ала отырып, озық үлгілерін игеру арқылы ғана жүзеге аспақ.

Әлем елдерінің қатарында бағалаудың барлық көрсеткіштері бойынша көшбастап тұрған Ұлыбритания, Австралия, Канада секілді елдердің ғалымдарынан құралған авторлар тобы (Ширли Агостино, Элен Битэм, Сью Беннетт, Люсила Карвальо, Грайе Конол, Джеймс Дэльзиэль, Сара де Фрейтас, Рэйчел Хелен Эллауэй, Питер Гудиер, Дерек Хардинг, Барри Харпер, Джон Г.Хедберг, Брюс Ингрэхэм, Кристофер Р.Джонс, Дженнифер Джонс, Агнес Кукульска Хульме және т.б.) педагогиканың дәл қазіргі уақыт шеңберіндегі атқаратын негізгі қызметін қайтадан жан-жақты зерделей келіп, «Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. XXI ғасырдағы оқыту дизайны» атты еңбекті ұсынды [1, 10-16-б.].

Әлем назарын аударған аталмыш еңбекте ғалымдар «Педагогика» терминіне қатысты бірнеше анықтамаларды қайта жүйелей келіп, кейбір ұғымдардың бүгінгі уақыт талабына сай педагогика ғылымының атқаратын функцияларын толық, әрі жеткілікті деңгейде қамтымайтындығын ескертеді. Сонымен қоса, сарапшы-практиктер жаңа мазмұнға сай «педагогика» термині күрделенді дей келіп,

«Ол білім беру және оқыту саласындағы іс-әрекетті білдіреді дегеннен бөлек, біздің қалай ойлайтынымыз бен сөйлейтініміз, осы әрекетпен айналыспай жатып,оны қалайша жоспарлап құрылымдайтынымызды сипаттау үшін де қолданылады. Бұл біздің пайымдауымызша бүгінгі жоғары мектеп жағдайында «қалай оқытамыз?» деген сауалға жауап іздеуімізді түрлі қырынан зерттеп, зерделеу қажеттігін аңғартады. Сонау тәрбие тарихындағы Платон заманынан бері түрлі кезеңдегі ойшылдар, ағартушы-ғалымдароқыту мен білім берудің нақты теорияларымен қатар, әдіс-тәсілдерін өз алдына талдап, ғылымда жеке сұрақ ретінде де ұсынып келеді. Яғни педагогика оқу, білу тәсілдерінен бөлек, оның жүзеге асыру амалдарын да қамтиды. Басқа да қолданбалы пәндер тәрізді педагогика біздің тәжірибеге байланысты түсінігімізге (теорияның «дәлелдемелік» негізі») және алған теориялық білімімізді іс жүзінде қалайша қолданатынымызға тығыз байланысты» деген анықтамалық тұжырым береді.

Зерттеуші Элен Битэм мен Рона Шарп бастаған ғалымдардың барлығының дерлік бүгінде педагогиканың қайта зерделенуінің қажеттілігінің негізгі себебі *медиабілім* беру жүйесінің дамуы мен цифрлық технологиялардың дидактика теориясы мен тәжірибесіне қарқынды түрде енуінде деп түсіндіреді. Олардың пайымдауынша, цифрлық технологияларды қолдану арқылы білім беру мен оқытуға арналған жаңа контекстерді жасау әлеуметтік-экономкалық дамудың талабы.

Әрине,зерттеушілер пікірімен толық келісеуге болады,өйткені, бұл пайымдаулар бізге*біріншіден*, отандық білім беру жүйесі мен педагогика ғылымының алдындағыбірқатар міндеттердің шешім табуы жаңа қоғамдық құбылыстар мен адам тәрбиесін зерттейтін ғылым арасындағы терең байланыс заңдылығын түсіндіріп қана қоймай, осы бағыттағы ғылыми-әдістемелік ізденістердің қоғамдық, әрі ғылыми маңызын да айқындап береді, *екіншіден*, педагогика ғылымының жан-жақты, тереңнен талдануына, оның салаларының (дидактика, оқыту әдістемесі) атқаратын функцияларының кеңінен қарастырылып, жаңа бір деңгейге көтерілуіне мүмкіндік береді [1, 22-23 б.].

Осы орайда «Ең алдымен, білім беру жүйесінің рөлі өзгеруге тиіс. Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет», деген қоғамдық талап бүгінгі кәсіби білім беру ісінің сапалығына баса көңіл бөлудің маңыздылығын айқындап берумен қатар, отандық жоғары мектеп педагогикасының алдына жаңа міндеттер қойып отыр [2].

Бүгінде әлем ғалымдары *онлайн оқыту(оқу) мүмкіндігі* мен виртуалды білім берудің барлық дағдыларын, онлайн және виртуалды білімдерді игерудің мүмкіндіктері мен цифрлық технологиялардың, яғни, интернеттің кең ауқымда толық қолдануына баса назар аударуда. Сондықтан да, оқыту (оқу) процесін дәл қазіргі сәтте медиа жүйелерді, әсіресе, интернетті қолданып жүзеге асыруымыз тиімді, әрі уақыт талабына сай тұлға бойында медиамәдениетті қалыптастырып, адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеу мен оның рухани-мәдени дамуына ықпал етуде онлайн, вертуалды, цифрлық технологиялардың барлық мүмкіндіктерін пайдалану – тұлғаны уақыт талабына сай жан-жақты, үздіксіз тәрбиелеу мен әлеуметтендіру процесінің негізі бола алатыны да еш күмән тудырмайды.

Осы жайттар бізге «Жоғары мектеп педагогикасы» ғылымы дәлірек айтқанда жоғары мектеп дидактикасы білікті, іскер мамандарды даярлауда өз мазмұнын жаңалап, жетілдіруге, иновациялық ғылыми-әдістемелік ізденістерге ден қоюмен қатар, жоғарыда атап өтілген әлемдік педагогиканың тәжірибесі мен ұстанымдарын негізге алып, пайдалануға көңіл бөлу қажеттілігін айқын көрсетіп отыр.

Қашанда жоғары мектеп студенттерінің сапалы білім алып, білікті маман болып қалыптасуы, әрине, ең алдымен әдістемелік талаптарға сай дұрыс ұйымдастырылған оқыту процесіне, білім мазмұнына сай таңдалған оқыту формасы мен құрылымына байланысты. Бүгінгі біздің ойымызға арқау болып отырған *цифрлық дәуір жағдайындағы педагог кадрлар даярлауды жүзеге асырып отырған ЖОО-да оқыту дизайнын құрудағы интербелсенді әдістерді пайдаланудың жолдарын айқындауда* оқытушы ең алдымен мақсатқа сай оқыту мен оқудың белсенді әдіс-тәсілдерін, құралдарын жоғары мектеп дидактикасының бүгінгі жаңа талаптары мен студенттер психологиясына сай мақсатты, саналы түрде таңдап, ұтымды қолданудың жолдарын жүзеге асыруды ойластыруы тиіс. Демек, оқытушы ЖОО-да *оқыту дизайнын құрып*, жоспарлаумен қатар, сол жобаны шебер жүзеге асырғанда ғана жан-жақты кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан білікті маман тұлғасын қалыптастыруға қол жеткізе алмақ.Бұл орайда бізоқу аудиториямызбен байланысымыздағы басты мақсат және қалай бірлесіп ойлайтынымыз бен қарам-қатынас құратынымыз (сөйлейтініміз), осы әрекетті тәжірибеге енгізбей тұрып, оны қалайша жоспарлап кезең, кезеңмен құрылымдайтынымыз, өтілетін сабақ

формасы мен әр дидактикалық кезеңге сай таңдалған оқыту (оқу) амалдары мен құралдарын анықтап, нақты белгілеп алу маңызды екенін ескергеніміз жөн. Өйткені алынатын нәтиже бізге алдын ала білім берудің қай деңгейінде болмасын дидактиканың басты мәселесінің бірі «қалай оқыту керек?» деген сауалға дұрыс, жан-жақты ойластырып, дәл жауап беруге деген талпынысымыздан көрінеді.

Бұл орайда педагогикалық процесс құрылымындағы кез-келген педагогикалық (оқыту, оқу) әдіс-тәсілдер бұл тұлғаны қайсыбір социумда әрекетке бастайтын жетекші құрал, тұлға іс-әрекетін ұйымдастырып, жүзеге асырушы амал болып табылады. Бүгінгі тәжірибеде цифрлық дәуір талаптарына жауап беруші педагогикалық процесте білім алушыларды белсенді танымдық қызметке бастайтын, олардың түрлі деңгейдегі іс-әрекет нәтижесін көруге деген ынтасын арттырып, қызығушылығын оятатын да осы ұтымды таңдалған дидактикалық әдіс-тәсілдер екені сөзсіз. Сондықтан да, жоғары мектептегі оқыту (оқу) процесін ұйымдастыру әдістері бұл болашақ маман тұлғасы қалыптасуындағы танымдық белсенділікті арттырудың кепілі ғана емес, ең алдымен, оқытушының педагогикалық дизайнерлік шеберлігінің көрінісі, екіншіден, білім алушылардың әр қырынан жетіліп, тұлғалық тұрғыдан жаңа мүмкіндіктерінің ашылуына қажетті орта қалыптастырушы әлеуметтену процесінің негізгі қоғаушы күші, құралы.

Алыс, жақын шетелдер мен отандық ғалымдар көзқарасы бойынша: «Қазіргі уақытта кез келген **оқыту әрекетіне қойылатын талап** – адамға белгілі бір дағды, қабілет пен машықты игерту, яғни оқыту нәтижесінде адам тек теориялық білім алумен ғана шектелмей, қандай да бір әрекетті жүзеге асыруды үйренуі тиіс. Бұл ретте оқытудың дәстүрлі формаларын пайдалану жеткіліксіз. Керісінше, әрекетке бағытталған оқыту тәсілдерін пайдалану, интерактивті әдістемелерді қолдану әлдеқайда тиімді екендігі дәлелденуде» [3, 3 б.].

Осы орайда біз ең алдымен бүгінгі идеямызға арқау болып отырған жетекші «оқыту әдісі» ұғымына тоқталсақ, жалпы «**әдіс**» – термині грек сөзі «**methodos**» шынайылыққа, ақиқатқа алып баратын жол немесе мақсатқа жетудің жолы деген мағынаны білдіреді [4, 73 б.]. Ал әр оқытушының педагогикалық-дизайнерлік шеберлігінің айқын көрініс табуына кепілдік беретін ерекше құрылымға ие тұтас процесс, ол – педагогикалық процесс. Ал ол процестің құрылымындағы маңызды құрамды компонент те осы **оқыту әдіс-тәсілдері** болып табылады.

Бүгінгі ғылым (педагогика, дидактика) теориясында оқыту әдістері ұғымына берілген анықтамалар жүйесінің көптігі, бұл мәселені дидактика тарихының түрлі кезеңінде, дәстүрлі жүйеде де түрлі қырынан қарастырушылардың аз болмағандығын дәлелдейді.

Сан алуан ғылыми көзқарастар жүйесін талдай келіп, біз **оқыту әдістері** – бұл қойылған дидактикалық мақсаттар мен міндеттерге жетуге бағытталған оқытушы мен білім алушылардың бірлескен мақсатты, саналы реттелген педагогикалық шығармашылық іс-әрекеті амалдарының жиынтығы, - деп тұжырымдаймыз. Өйткені педагогикалық процестің сапалы өтуінің кепілі екі жақты (оқытушы мен студент арасындағы) жауапкершілікті талап ететін қарым-қатынас.

Қазіргі кезде оқыту процесінде дәстүрлі негізден бастау алған **әдістер** жүйесі мен олардың топтастырылуына (И.Ф.Харламов, М.А.Данилов, Б.П.Есипов, М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер, Ю.К.Бабанский, Р.Г.Лемберг және т.б.) қатысты көзқарастар түрліше. Соңғы кездері дидактика теориясы мен практикасында жаңа қоғамдық-әлеуметтік қажеттіліктерден туындаған оқыту мен оқу талаптарына сай оқыту әдістері **дәстүрлі және интербелсенді (интерактивті)** деп ажыратылып жүр.

Жалпы оқытудағы **инновациялық әдістер** – «оқытушы – білім алушы (студент)» жүйесіндегі өзара танымдық жұмыстардың жаңа әдістерімен сипатталатын, оқу материалдарын меңгертудегі (меңгерудегі) тәжірибелік жұмыстардағы жаңалық. Әсіресе, олар оқыту(оқу) мақсатымен, белсенді шығармашылық қызметпен өте тығыз байланысты. Ал бұл оқытушының педагогикалық дизайнерлік шеберлігінің, оқыту қызметінің өзіндік ерекше техникасының көрінісі деуге толық негіз бар.

Интербелсенді (интерактивті) әдістер туралы сөз еткенімізде алдымен, **интерактив** – сөзінің мағынасын түсіну шарт, ағылшын тілінен аударғанда («Inter» – бұл «өзара», «act» – «әрекет жасау») – біреумен тығыз қарым-қатынасты болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру, әңгімелесу мағынасын білдіреді [5, 5 б.].

Осы орайда әдістер тобын топтастырып жүрген ғалымдар мен әдіскерлердің түрлі көзқарастары бар. Бізде осы көзқарастарды негізге ала отырып, өз тәжірибемізде кеңінен қолдау тапқан **интербелсенді (интерактивті)** оқыту әдістерін былайша жүйелеп ұсынамыз: проблемалық дәрістер; проблемалық семинарлар; тақырыптық пікірталастар; дөңгелек үстелдер; миға шабуыл; ойлаудың б қалпағы атты стратегия; ойын әдістері: рөлдік және іскерлік ойындар, педагогикалық ойын жаттығулары (глоссарий, кроссворд, кесте толтыру, және басқалары); жобалау; кейс-стади;

тренингтер; рефлексия; видео-презентациялар; ассоциограмма; эссе; «SWOT» талдау әдісі және т.т. көптеп атауға болады [3; 6]. Бұл аталған оқытудың белсенді әдістерінің қайсыбірін болмасын ЖОО-да кәсіптендіру пәндерін меңгертуде кеңінен қолдануға болады.

Оған оқыту тарихынан бастау алған бүгінгі өз тәжірибемізде кеңінен қолдау тауып жүрген *ақпараттық қоғам жағдайындағы дәстүрлі, цифрлық (бағдарламалық) оқыту мен проблемалық оқыту* жүйесіндегі үйлесімділіктің болуын маңызды деп білеміз. Өйткені қай диактикалық жүйенің немесе педагогикалық технологияның болмасын өзіндік ұтымды қырының болуымен қатар, ұтымсыз қырларының бар екенін де есте ұстағанмыз жөн. Педагогикалық процестегі *мақсатекі жақты танымдық әрекет (оқыту↔оқу) барысындағы* біздің бағдарымызды дәл анықтап беріп отырса, ал қойылған мақсатқа жетудің жолын жоғары мектепдидактикасының қағидаларына сай, саналы түрде таңдалған **оқытудың әдіс-тәсілдері** ғана қамтамасыз ете алады. Бүгінгі педагогиканың *білім берудің озық технологияларын жоғары мектептердің тәжірибесіне енгізудегі бағдарыда көп жағдайда цифрлық дәуір талабына сай оқыту дизайнын құрудағы интербелсенді оқыту (оқу) әдістерімен сабақтастық пен үйлесімді байланыс* табудан көрінеді.

Сондықтан біз де өз тәжірибемізде уақыт талабына сай *интербелсенді әдістерді пайдаланудың тиімді амалдарын ойластырып, пайдаланудың жолдарын анықтауға талпынып келеміз.*

Осы орайда, біз тәжірибеде: «Педагогика», «Педагогика тарихы», «Этнопедагогика», «Медиапедагогика» және т.т. курстар бойынша болашақ педагог-психолог мамандарға әр пәннің білім мазмұнының ерекшелігін ескере отырып, тақырыптарды меңгертуде *дәрістерді цифрлық (бағдарламалық) қоғам талаптарымен үйлесім тапқан түрлі интербелсенді оқыту әдістерін қолдана отырып ұйымдастырудың тиімділігіне көз жеткіздік.* Өйткені, тәжірибеде түрлі дидактикалық міндеттерді шешу жолында тиімді таңдалған әдістер көмегімен студенттердің *жеке, топтық белсенді танымдық іс-әрекетін* қалыптастыруда ғылыми дерек көздерімен жұмыс жасау дағдыларын арттырып, әрі кәсіби білім, біліктерді шығармашылықпен игертуде ақыл-ой қабілеттерінің табиғи бірлікте дамуын жүзеге асыруды қамтамасыз ету мүмкін болады. Алдын ала келісіліп, ұсынылған және оқыту моделі мен дизайны шығармашылық тұрғыдан жоспарланып, құрылған онлайн және виртуалды білімдерді игерудің мүмкіндіктері мен цифрлық технологиялардың көмегімен оқытуда *жобалар, ассоциограммалар құру, ойындар өткізу, презентациялар, видео материалдарды өңдеп, дайындау барысы* білім алушыларға өз тұжырымдарын жасап, ұсыныстар айтуда мол мүмкіндіктер берді. Осындай сипатта өтілген дәрістер, семинарлар-практикалық сабақтар студенттердің жеке белсенділіктерін арттырып қана қоймай, өз ұсыныстарын, талап-тілектерін еркін айтуға, алыс, жақын шетел ғалымдары мен отандық ғалымдар еңбектеріндегі ғылыми көзқарастарды салыстырып, өзіндік тұжырымдар жасауға, тақырыптық *слайд-презентациялар* дайындауға, сөздіктермен *Case-study*, ғылыми тақырыптық *жобажұмыстарын құруға, рефлексия* жүргізіп, білім мазмұнына сай *гlossарилер* жүйесін жасақтап отыруға жетелейді.

Бір есекеретін жайт әр оқытушы ағымдағы дәрістерді, семинар-практикалық сабақтарды өткізуде студенттер тобына ұсынатын шешімін табуы тиіс теориялық сұрақтар мен практикалық тапсырмалар жүйесін алдын ала ойластырып, нақты іріктеу жасап отыруы маңызды. Бұл орайда біз өз тәжірибемізге сүйеніп *дәріс, практикалық сабақтарда, СӨЖ, ОСӨЖ-да жеке тұлғаның танымдық белсенділігін арттырудың баға жетпес құралы ретінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен сыни тұрғыдан ойлау және ойын технологияларына негізделген оқытудың интербелсенді әдіс-тәсілдерін пайдалану тиімді деп білеміз.*

Лекция және семинар-практикалық сабақтар жалпы ЖОО қабырғасында мамандық бойынша өзекті проблемаларды игеру мен меңгеруде түрлі теориялық-практикалық мәселелерді жан-жақты талдап, бекітуді көздейтін ерекше сабақ түрлері.

Осы орайда белсенді бір оқыту әдісі – *онлайн жүйеде өткізілетін «лекция-конференция»* екендігін айта аламыз. Конференцияны бір жақтың сұрақтар қойып, екінші тараптың жауап беруі деп түсінген жөн. Мұндай лекциялар студенттерде проблемалық мәселелерді көтеріп, сұрақ қою білігін қалыптастыруға, өз бетінше ойлануға бағытталады. Ал **сұрақ қою** – таным процесінің тиімді тәсілдерінің бірі, ол студенттердің оқу материалын игеруі және оны практикалық тұрғыдан қолдана білу деңгейін көрсетеді.

Мысалы біз тәжірибемізде ҚазҚызПҰУ-нің «Жалпы педагогика» кафедрасымен әріптестік қатынас орната отырып, магистранттар аудиториясында «Педагогика» пәні бойынша онлайн жүйеде лекция-конференция өткіздік. Нәтижесінде біз екіжақты байланыс орнатып қана қоймай, магистранттар аудиторияларының бірі біріне сұрақтар қойып, пікір алмасуына, ортақ тұжырым

жасауға, ғылыми-зерттеу мәселелері бойынша алдын-ала ізденіп, ойларын ортаға салуға да зор ықпал етіп, танымдық белсенділікті арттыруда нақты нәтижелерге қол жеткізіп, жаңа бастамаларға бағыттайтын идеялар туғыза алдық дей аламыз.

Жалпы ЖОО-да дәрістер, семинарлар өткізуде бүгінгі ақпараттық оқыту технологиясының мүмкіндігі мол, мұнда алдымен күрделі жаңа ғылыми көзқарастарды, ғылыми ұғымдар жүйесін меңгертуде интерактивті тақта мүмкіндігін ұтымды пайдалана отырып презентациялар жасауды жүзеге асыруда өте тиімді. Сонымен қатар, «әңгімелеу» әдісін «топтық әңгімелесу», «диалог» әдісімен сабақтастықта өрбіткен жөн деп білеміз. Бұл орайда *ақпараттық оқыту технологиясы мен оған негізделген оқытудың түрлі белсенді әдістерінің де кешенді қолданыс табуының рөлі ерекше.*

Жалпы педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу мен ХХІ ғасырдағы оқыту дизайнын ақпараттық-коммуникациялық және өзге де технологиялармен сабақтастықта құру *біріншіден*, кәсіптік білім мазмұнын меңгертуге қажетті ОӘК мен оқулықтарды, оқу құралдарын цифрландыруға жол ашып, мол мүмкіндіктер береді. Бұл орайда біз өз жұмысымыздың нәтижесі ретінде «Дәстүрлі педагогикалық мәдениет тарихы» атты авторлық электронды оқу құралының жарық көргенін, оның негізінде элективті оқу курсы бағдарламасының жасалып, жоғары мектептің оқу процесіне енгізуге қол жеткізгенімізді айта аламыз[7] (ҚР Әділет министрлігінде тіркелген. Куәлік №1182. 30.05.2017ж.).

Екіншіден, тәжірибеде ақпараттық технологияға негізделген түрлі интербелсенді әдістер мен тәсілдерді пайдалануға мүмкіндіктер береді. Әсіресе көрнекілік әдістеріне негізделген *презентациялар* кешенін жасақтауда өте тиімді. Бүгінде бұл әдісті оқыту процесін жобалауда ЖОО тәжірибесінде қолданбайтын профессор-оқытушылар кемде кем.

Үшіншіден, осы көрнекілік әдісінің бір түрі – *демонстрациялау* барысында әсіресе, «Педагогика», «Медиапедагогика» пәндерінен түрлі сабақ формаларын өткізуде видео материалдарын ютуб каналынан алып, презентация мазмұнын сабақ тақырыбына сай өңдеп, енгізуде кеңінен пайдалану мүмкіндігі бар. Сонымен қатар ақпараттық технологиялар білім алушылардың өз беттерінше шағын видео-роликтерді дайындап оқу процесінде пайдалануларына, түрлі білім порталдары мен әлеуметтік желілер мүмкіндіктерін пайдалануға қолайлы жағдай туғызады. Бұл білім алушылардың өз беттерінше СӨЖ, ОСӨЖ-да танымдық тапсырмаларды орындап, шығармашылық тұрғыдан жаңа ізденістеріне жол ашады.

Төртіншіден, арнайы бағдарламалар көмегімен білімнің сапасын бақылау материалдарын электронды форматқа көшіру арқылы сабақ мақсаттарына сай пайдалануға болады. Мәселен, «Quizmaker» бағдарламасы арқылы ағымдық және аралық бақылау тестерін құрастыруға болады. Тиімді бағдарламаның бірі – Kahoot.Бағдарлама түрлі деңгейдегі тест тапсырмаларын құрудаөте ұтымды. Тәжірибеде семинар-практикалық сабақты қорытындылау мақсатында осы Kahoot-тест бағдарламасын пайдалануға болады. Демек, **блиц (тест) оқу ойындары** – қысқа мерзімді шағын ойындар, олар студенттердің нақты біліктері мен дағдыларын дамытып, бекітуге бағытталады. Біз тәжірибеде түрлі тақырыптарда үлкен экрандағы **«Педагогикалық ойын»** мазмұнын әр сабақ тақырыбына сай құрып, арнайы ұяшықтар арқылы жасырылған сұрақтарға жауап беру арқылы өткен сабақ материалы мен жаңа өтілген дәріс материалының арасындағы сабақтастықты сақтап тұжырымдауды жүзеге асырудың тиімділігін аңғардық.

Бесіншіден, ақпараттық технологияның тағы бір мүмкіндігі әлеуметтік желілер арқылы ақпараттарды білім көзіне айналдыру мүмкіндігінің болуымен қатар, интернет желісі, Skype (скайп) байланыс бағдарламасы арқылы қашықтықтан оқытуды ұйымдастырып (*тәжірибеде алыс-жақын мемлекеттерде академиялық ұтқырлық бойынша білім алуға барған студенттермен байланыс орнатуда*), реттеуге алысты жақындату мен оқу аудиториясының шеңберін кеңейту мүмкіндігін туғызатынын ерекше айтуға болады.

Сонымен тұжырымдай келе айтқанда әр оқытушының кәсіби шеберлігінің айқын көрініс табуына кепілдік беретін педагогикалық процесс дизайнын құруда ұтымды қолданыс тапқан **интербелсенді әдістер** оқу пәндерініңсапалы меңгертілуін жүзеге асырудың жолдарын анықтауға;ЖОО-дағы оқыту процесін ұйымдастыруда түрлі педагогикалық технологияларды және интерактивті әдістерді кешенді, әрі үйлесімді пайдалануға; білім алушылардың бойындағы тұлғалық және кәсіби сапалар мен қасиеттерді (бір командада жұмыс істеу, сыни тұрғыдан ойлау, жауапкершілік, танымдық қызметтегі табандылық, бастаған істі аяғына дейін жеткізу және т.б.) қалыптастырып, тәрбиелеуге; үздіксіз инновациялық педагогикалық көзқарастарды меңгеріп, тәжірибеде пайдалану арқылы білім алушылардың бойында кәсіби бәсекеге қабілеттілікті арттыруға;

білім алушыларды түрлі танымдық ақпараттар көзімен жұмыс істеуге машықтандырып, олардың академиялық мәдениеті мен жауапкершіліктерін тәрбиелеуге; білім алушылардың оқу процесіндегі өз-өзіне деген сенімдерін қалыптастырып, өз бетінше білім алу дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыруға бағыттап отырады.

Қорта айтқанда бүгінгі цифрлық дәуірдің ғылыми жетістіктері мен жаңа мүмкіндіктерін жас ұрпақ тәрбиесі мен тұлға әлеуметтенуінде тиімді қолданудың ғылыми-практикалық негізі мен педагогикалық алғышарттарын жасап, жетілдіру ғана маңызды емес, ең алдымен ХХІ ғасыр педагогикасы үшін адамдық капиталды дамытуда құндылықтар мен қасиеттерді тұлға болмысында сақтап қалудың бірден бір әлеуметтік-педагогикалық, психологиялық имунитетін қалыптастыру құралы ретінде де тиімді қолдана алуымыз маңызды екенін ескеруіміз шарт.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1 Элен Битэм, Рона Шарп. Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. ХХІ ғасырдағы оқыту дизайны. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры. – 2019 жыл. – 328 б.

2 Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. // Егемен Қазақстан, 2017 ж. 31 қаңтар. №20 (29001).

3 Тренерлік шеберлік мектебі (семинар-тренингтерді жүргізудің әдістемесі) тренингінің материалдары. Тренерлер: Мамырбеков А.М., Азатов А.А. – Алматы. 2013. – 22 б.

4 Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. Под ред. М.В. Булановой-Топорковой. – 3-е изд. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 512 с.

5 Әлімов А.Қ. Оқытудағы интербелсенді әдіс-тәсілдер. Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы. 2014. – 188 б.

6 Педагогика в схемах и таблицах: учеб. пособие. А.М. Руденко. – Ростов н/Д: Феникс, 2016. – 303 с.

7 Бахтиярова Г.Р. Дәстүрлі педагогикалық мәдениет тарихы. Электронды оқу құралы. Ақтөбе, 2016. CD. (ҚР Әділет министрлігінде тіркелген. Куәлік №1182. 30.05.2017ж.)

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.12>

Мизанбеков С.К.¹, Кульбаева А.Ж.², Махметова А.Б.³

¹²Казахский национальный университет им. аль-Фараби,
³преподаватель Языкового центра
Университет международного бизнеса (UIB)

ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ВУЗА КАК СОВРЕМЕННАЯ ТЕНДЕНЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме формирования информационно-коммуникационной компетентности (ИКТ-компетентность) будущих учителей русского языка и литературы. Использование электронных образовательных ресурсов позволяет обеспечить высокую информативную емкость учебно-языкового материала и способствует созданию оптимальных условий для подготовки будущих специалистов.

Статья представляет собой анализ и обобщение понятия ИКТ-компетентности будущего специалиста, осуществляющего свою профессионально-педагогическую деятельность в современном информационно-образовательном пространстве. Рассмотрены потенциальные возможности электронных образовательных ресурсов и практическое использование приемов и навыков деятельности в информационной образовательной среде в контексте будущей профессиональной деятельности.

Авторы предлагают осуществлять формирование базового уровня ИКТ-компетентности в рамках дисциплины «Инновационные технологии преподавания русского языка», используя компетентностно-ориентированную образовательную модель формирования компетенции обучаемого

(оптимальные методы, формы, средства и технологии обучения); установление контрольных точек для определения конечного уровня сформированности компетенции.

Таким образом, современное информационно-образовательное пространство вуза является тем фактором, который определяет специфику информационно-коммуникационной компетентности современного педагога.

Ключевые слова: электронные образовательные ресурсы, информационно-коммуникационная компетентность, профессиональная деятельность.

С.Қ. Мизанбеков¹, А.Ж. Көлбаева², А.Б. Махметова³

¹п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент)

²Магистр, аға оқытушы

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

³оқытушы

Халықаралық бизнес университеті

ЖОО-ДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІ – КӘСІБИ МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ ЗАМАНАУИ БАҒЫТ

Аңдатпа

Мақала болашақ орыс тілі мен әдебиеті мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникациялық құзіреттілігін (АКТ құзіреттілігін) қалыптастырудың өзекті мәселесіне арналған.

Электрондық білім беру ресурстарын пайдалану оқу және тілдік материалдардың жоғары ақпараттық қабілетін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді және болашақ мамандарды даярлау үшін оңтайлы жағдайлар жасауға көмектеседі. Мақала қазіргі ақпараттық-білім беру кеңістігінде өзінің кәсіби және педагогикалық қызметін жүзеге асыратын болашақ маманның АКТ құзіреттілігінің тұжырымдамасын талдап, жинақтауға арналған.

Электрондық білім беру ресурстарының әлеуетті мүмкіндіктері және болашақ кәсіптік қызмет контекстінде ақпараттық білім беру ортасының әдістері мен дағдыларын практикалық қолдану мүмкіндігі қарастырылады.

Авторлар оқушының құзіреттілігін қалыптастыру үшін бастапқы деңгейге негізделген білім беру моделін пайдалана отырып, «Орыс тілін оқытудың инновациялық технологиялары» пәні бойынша АКТ құзіреттілігінің базалық деңгейін қалыптастыруды ұсынады; құзіреттіліктің түпкілікті деңгейін анықтау үшін бақылау пункттерін құрады.

Сонымен, университеттің заманауи ақпараттық-білім беру кеңістігі қазіргі оқытушының ақпараттық-коммуникациялық құзіреттілігінің ерекшелігін анықтайтын фактор болып табылады.

Түйін сөздер: электрондық білім беру ресурстары, ақпараттық-коммуникациялық құзіреттілік, кәсіби қызмет.

S.K. Mizanbekov¹, A.Zh. Kulbaeva², A.B. Makhmetova³

¹candidate of pedagogical Sciences, associate professor

²Master of Education, teacher

Al-Farabi Kazakh National University

³Teacher

University of International Business(UIB)

UNIVERSITY INFORMATION AND EDUCATIONAL SPACE AS A MODERN TREND OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS

Abstract

The article is devoted to the urgent problem of the formation of information and communication competence of future teachers of the Russian language and literature.

The use of electronic educational resources allows us to provide a high informative capacity of educational and linguistic material and helps to create optimal conditions for the training of future

specialists. The article is an analysis and generalization of the concept of ICT competence of a future specialist, carrying out his professional and pedagogical activities in the modern information and educational space.

The potential possibilities of electronic educational resources and the practical use of techniques and skills of activity in the information educational environment in the context of future professional activities are considered.

The authors propose the formation of a basic level of information and communication competence within the discipline «Innovative technologies of teaching the Russian language», using a competency-based educational model for building the learner's competence (optimal methods, forms, means and teaching technologies); establishment of control points for determining the final level of competency formation.

Thus, the modern information and educational space of a university is the factor that determines the specifics of the information and communication competence of a modern teacher.

Key words: electronic educational resources, information and communication competence, professional activity.

В Послании Президента Республики Казахстан К.К. Токаевачетко определено развитие новейших цифровых технологий: практика обучения в режиме онлайн, разработка специализированных направлений обучения, которые сфокусировались бы на информационных технологиях и новых формах распространения информации [1].

В современных условиях становится принципиально важным формирование в системе высшего образования новой генерации преподавателей, способных реализовать устойчивое и динамичное повышение подготовки специалистов на основе инновационных образовательных программ. Современный педагог должен обладать высокой профессиональной компетенцией в сфере своего предмета, уметь творчески реализовывать интенсивное использование информационно-коммуникационных технологий в обучении.

Как известно, педагогический принцип наглядности обучения требует постоянного совершенствования средств, форм и методов обучения, широкого использования в педагогической практике электронных образовательных ресурсов, которые ориентированы на формирование коммуникативно-лингвистической компетенции, апробированность, аутентичность и интерактивность названных средств обеспечивают активизацию у студентов учебно-познавательной деятельности и являются важнейшими факторами оптимизации процесса обучения.

Современные исследователи все чаще подчеркивают, что преподаватель – главный субъект реформирования образования, который должен осознавать высокий личностный смысл своей профессиональной деятельности.

В своей работе по использованию информационно-образовательных технологий мы уделяем место формированию информационной культуры современного педагога, так как опыт работы и имеющиеся экспериментальные исследования убедительно свидетельствуют о том, что систематическое и целенаправленное применение электронных образовательных ресурсов открывает широкие перспективы повышения качества преподавания и уровня учебных достижений обучающихся.

Важным направлением цифровизации образования в КазНУ им. аль-Фараби является активное использование электронной образовательной среды университета в процессе профессиональной подготовки будущих учителей русского языка и литературы.

Таблица- 1 Цели курса «Инновационные технологии преподавания русского языка»

Описание дисциплины	Курс «Инновационные технологии преподавания русского языка» занимает особое место в системе базовых дисциплин, обеспечивающих формирование таких общекультурных компетенций, как способность понимать сущность и значение информации в развитии современного информационного общества, владение основными методами, способами и средствами получения, хранения и переработки информации как в филологии, так и в новых областях знаний, непосредственно не связанных с филологической сферой деятельности, а также формирование ряда профессиональных компетенций.
Цель курса	Познакомить студентов с современным этапом эволюции инновационных технологий и возможностями их использования в образовательном процессе, с методами и средствами решения филологических задач с применением информационных технологий, с ролью инновационных технологий в развитии творческого мышления; сформировать у студентов представление об основных тенденциях в образовательных технологиях; научить студентов применять полученные знания в процессе практической работы с языковым материалом и текстом; способствовать формированию у студентов глобального мышления в условиях работы в образовательных сетях Интернета и культуры общения в дистанционном учебном процессе.

Одним из важных аспектов в методической и информационной поддержке инновационной деятельности преподавателей является формирование у будущих учителей русского языка мотивации к переходу в инновационное педагогическое пространство, освоение ими комплекса современных образовательных технологий, развитие универсальных и профессиональных компетенций. В рамках нашего исследования актуально рассмотрение функционального описания информационно-образовательной среды – это «единое информационно-образовательное пространство, построенное с помощью интеграции информации на традиционных и электронных носителях, компьютерно-телекоммуникационных технологиях взаимодействия, включающее в себя виртуальные библиотеки, распределенные базы данных, учебно-методические комплексы и расширенный аппарат дидактики» [2].

Заметим, при этом, что требования к обучающимся для освоения дисциплины следующие:

Таблица - 2 Уровень сформированности компетенций

Результаты обучения	1. знать основные понятия и положения курса; значение инновационных технологий в развитии общества на современном этапе, их место и роль в образовании; тенденции, складывающиеся в образовательных технологиях; приоритетные направления использования инновационных технологий в сфере филологического образования.2. Владеть навыками планирования учебного процесса с применением инновационных технологий: способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения.3. Уметь применять потенциальные возможности электронных образовательных ресурсов и практически использовать приемы и навыки деятельности в информационной образовательной среде: конструирование и проведение уроков различных видов на основе существующих методик преподавания.4. Уметь использовать современные виды взаимодействия преподавателя с обучающимся: конструирование образовательного контента, внедрение новых форм (арсенал оптического представления учебно-языкового материала с использованием интерактивных упражнений Learning Apps, онлайн-плакатов ThingLink, Hot-Potatoes и т.д.).5. Владеть основными методами, способами и средствами получения, хранения, переработки информации, навыки работы с вербально-изобразительной наглядностью мультимедийных средств обучения.6. Владеть навыками самостоятельной работы с учебно-методической литературой в области теории и истории русского языка, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста в собственной научно-исследовательской деятельности.7. Владеть навыками <u>критериального</u> оценивания устных и письменных типов работ учащихся по русскому языку с формулировкой аргументированных умозаключений и выводов (тестовые оболочки Kahoot).

Принципиальная возможность и педагогическая целесообразность использования информационно-образовательных технологий отражены в работах Н.Ф. Талызиной, Е.С. Полат, Е.В. Сыпина, Я.С. Быховского и др. Мы согласны с мнением Полат Е.С., которая подчеркивает, что «Методика использования информационно-образовательных технологий должна располагать всем разнообразием приемов, способов и видов работы, быть гибкой и дифференцированной, учитывать все факторы, влияющие на успешность обучения: возраст, интересы и способности обучающихся, а также реальные условия, в которых проходит обучение» [3].

Группа 1	Вопрос исследования 2
Модель оценки будущего бакалавра (в логике электронной образовательной среды)	Формирование операционально-технологической компетентности будущих учителей русского языка и литературы
	Информационные технологии как основа инноваций в сфере образования: природа, источники, преобразователи, носители. Прикладные и инструментальные средства информационных и коммуникационных технологий в обучении русскому языку. Аудиовизуальная культура: история, концепции, структура, функционирование. Психофизиологические основы восприятия аудиовизуальной информации человеком. Аудиовизуальные технологии: фотография и фотографирование; оптическая проекция (статическая и динамическая), звукозапись (аналоговая и цифровая); учебное телевидение и видеозапись (MOOK); компьютеры и мультимедийные средства.
	Общая характеристика мультимедиа-технологий. Использование средств мультимедиа в создании компьютерных обучающих систем. Аудиовизуальные технологии обучения: типология аудио-, видео-, компьютерных учебных пособий; типология учебных видеозаписей; банк аудио-, видео-, компьютерных материалов; дидактические принципы построения аудио-, видео-, компьютерных учебных пособий. <u>Интерактивные технологии обучения.</u>

Анализируя различные определения ученых и исследователей, суть которых можно свести к тому, что под информационно-образовательными технологиями обучения понимаются научные подходы к организации учебно-воспитательного процесса с целью его оптимизации, повышения его эффективности, где одним из основных средств обучения выступают электронные образовательные ресурсы.

Эти исследования выявили целый ряд дидактических условий, обуславливающих готовность педагогов к освоению и внедрению новой информационно-образовательной парадигмы:

1) планирование образовательного процесса и его ресурсного обеспечения: умение проектировать цели; организовывать, корректировать и анализировать результаты использования электронных образовательных ресурсов;

2) конструирование и применение целостных (разнообразных по дидактическому назначению курсов), таких как тематические видеоуроки, интерактивные Thinglink-плакаты с гипертекстовыми ссылками для перемещения между мультимедийными объектами, электронные каталоги библиотек, глоссарии, организованные онлайн-консультации по различным темам, форумы для обсуждения проектов (быстрый обмен файлами и поддержка электронной почты). Такое сочетание обеспечивает дополнительные возможности для построения индивидуальных образовательных траекторий обучающихся [4].

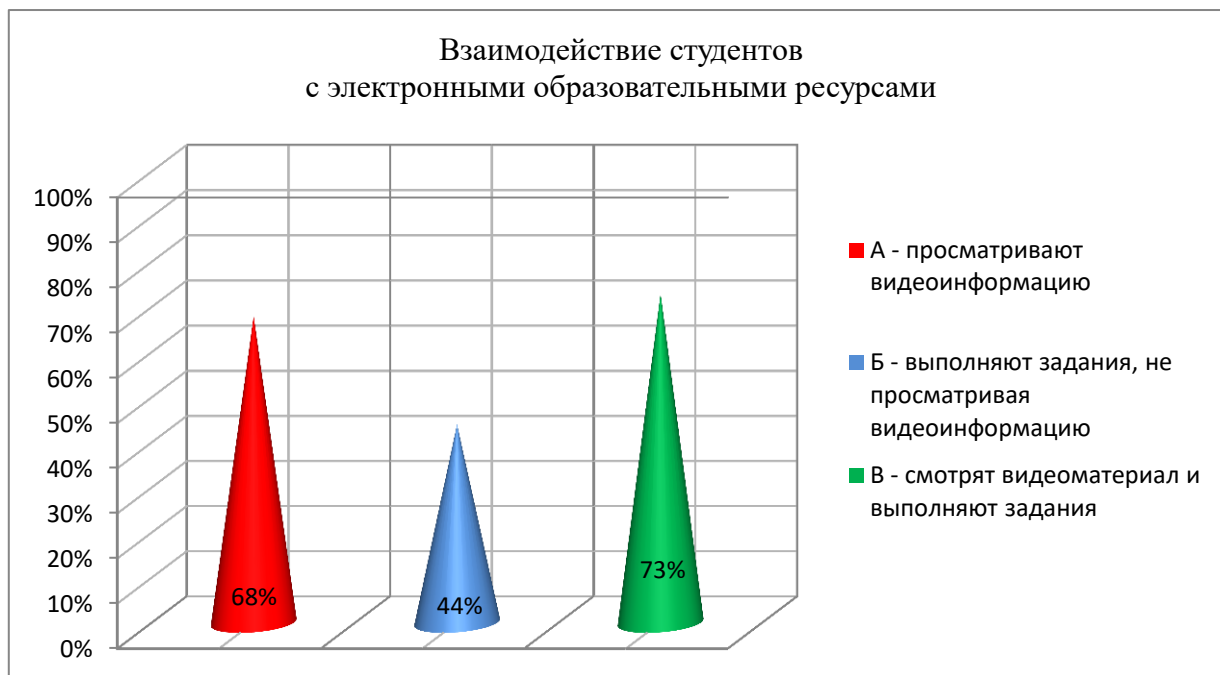
3) соблюдение важнейших психолого-педагогических особенностей использования электронных образовательных ресурсов в качестве средства обучения: включение электронных образовательных ресурсов в структуру личностно-значимой деятельности, активизация учебно-познавательной деятельности через развитие самостоятельности, организация оперативного контроля и самоконтроля учебной деятельности с последующей коррекцией процессов обучения и учет когнитивного стиля, формирование творческих способностей обучающихся в процессе взаимодействия с электронными образовательными ресурсами).

4) Формирование информационно-коммуникационной компетентности (ИКТ-компетентность) педагогического работника, которая ориентирована на переход от репродукции к креативности,

творчеству, на практическое использование приемов и навыков деятельности в информационной образовательной среде в контексте будущей профессиональной деятельности.

При изучении взаимодействия студентов с материалами онлайн-курсов было выявлено, что студентов (показатель А), просматривающих видеoinформацию (с фрагментами из учебных, научно-познавательных фильмов) – 68%; показатель Б отражает долю студентов, которые только выполняют задания, не просматривая содержание курса – 54 %; показатель В указывает на студентов, которые и смотрят лекции и выполняют задания – 73%.

Таблица - 3 Взаимодействие студентов с ЭОР

Результаты срезов, количественный и качественный анализ средних показателей положительных оценок выполнения контрольных заданий свидетельствует об эффективности использования информационно-образовательных технологий в процессе формирования информационной культуры современного педагога и способствует более глубокому усвоению профессионально ориентированного учебного материала.

Таким образом, можно утверждать, что благодаря систематическому и целенаправленному использованию информационно-образовательных технологий эффективность занятий значительно повышается:

1) вследствие интенсификации учебного процесса в целом, так как расширяется объем прорабатываемого учебно-языкового материала и прочность его усвоения при сокращении времени, отводимого на овладение анализируемых лексем. Так, по наблюдениям К.К. Колина, использование электронных образовательных ресурсов позволяет в 5-6 раз увеличить объем тренировочных работ, применяемых для развития и автоматизации речевых навыков, и «в 2-3 раза повысить интенсивность работы обучающихся» [5];

2) в результате индивидуализации учебного процесса, так как преподаватель имеет возможность предложить обучающимся программу занятий с учетом присущих им индивидуальных особенностей работы над программой и характером допускаемых ошибок, а также учитывать индивидуально-психологические различия обучающихся;

3) благодаря максимальному приближению процесса обучения к условиям реального общения (возможность использования информационного пространства глобальной компьютерной сети в образовательных целях: визуализация **учебно-производственных** лабораторий, которые оснащены большим набором натурального технологического и лабораторного оборудования, набором инструментов и приборов (для проведения практических занятий и испытаний), виртуальными интерактивными 3D моделями технологических процессов, оборудования; лексико-грамматические практикумы, электронные схемокорсы и т.д.

Список использованной литературы:

- 1 Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана. – Послание Президента РК Токаева К.К. к народу Казахстана. – Астана: Акорда, 02.09.2019.
- 2 Солдаткин В. И. Основы открытого образования. М.: Изд-во НИИП РАО. –2002.
- 3 Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2002. – 272 с.
- 4 Мизанбеков С.К. Использование информационно-образовательной среды в подготовке будущих специалистов для текстильной промышленности. –Иваново: Ивановский государственный политехнический университет. – №4(364), 2016. – С. 247 –250.
- 5 Колин К.К. Дидактические основы разработки и применения экранных пособий и средств наглядности. – Москва: Педагогика, 2010.
- 6 Мизанбеков С.К. Кульбаева А.Ж. Методическая структура телекоммуникационной технологии обучения языку специальности студентов технических вузов. – Наука и жизнь Казахстана.–№6 (42), 2016. – С. 211-214.

УДК 378

МРНТИ 14.07.03

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.13>

Г.К.Шолпанқұлова¹, А.А.Жалгасова²

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

²С.Өтебаев атындағы Атырау мұнай және газ университеті
Атырау қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚАҒИДАЛАРЫ

Андатпа

Бұл мақала болашақ мамандардың зерттеу мәдениетін қалыптастыру мәселесін қарастырады. Жоғары оқу орнында ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастырудың қағидаларына ерекше назар аударылады. Ғылым мен техника дамуының, ойлау стилі өзгеруінің, болашақ мамандардың ақпаратты қабылдау көздері басымдылығының қазіргі заманғы жағдайында нәтижесі жұмыс берушінің талап ететін әлеуетін, тиімділігін қалыптастыру болып саналатын оқытудың жаңа, әрекеттік тәсілдерін жасау қажет. Сондықтан болашақ маманның зерттеу мәдениетін қалыптастыру үрдісінің мәдени тұғырға сәйкестілігі тұлға қалыптасуының жүйетүзуші факторы, ал студент пен оқытушының бірлескен ғылыми шығармашылығы тиімді құралы болып табылады. Болашақ мамандардың зерттеу мәдениеті - бұл тұлғалық мәдениеттің жүйетүзуші базалық компоненті, тұлға мен оның мақсатты іс-әрекеті арасындағы аралық буын. Ол зерттеу әрекетіне құндылық қарым-қатынасымен, іздеу белсенділігімен, әдіснамалық, дүниетанымдық, жалпы пәндік, рефлексивтік білім мен зерттеу біліктерінің жиынтығымен, зерттеу қабілеттерінің жоғары әлеуетімен сипатталатын тұлғаның интегративті, динамикалық сапасы болып табылады.

Түйін сөздер: мәдениет, зерттеу, зерттеу мәдениеті, зерттеу әрекеті, ғылыми зерттеу жұмысы, ғылыми зерттеу түрлері, қағидалар.

Sholpankulova G.K.¹, Zhalgassova A.A.²

¹L.N. Gumilev Eurasian National University
Nur Sultan, Kazakhstan

²Atyrau University of Oil and Gas named after S. Utebaev
Atyrau, Kazakhstan

PRINCIPLES FOR FORMING RESEARCH CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS

Abstract

This article considers the problem of the formation of the research culture of future specialists. Particular attention is paid to the principles of organization of research work at a university. In modern conditions of the development of science and technology, changes in the style of thinking, priority sources of perception of information of future specialists, it is necessary to develop new, effective methods of training, the result of which will be the formation of an effective specialist that is in demand by a potential employer. Thus, the process of forming the research culture of future specialists in accordance with the culturological approach is the main system-forming factor in the formation of personality, and the joint scientific work of the student and teacher should become an effective tool. The research culture of future specialists is a system-forming basic component of a personality culture, an intermediate link between a person and his purposeful activity. It is an integrative, dynamic quality of personality, characterized by a value attitude to research, an unsaturated need for search activity, a combination of methodological, philosophical, general subjective, reflective knowledge and research skills, and a high potential for research abilities.

Key words: culture, research, research culture, research activity, research work, types of scientific research, principles.

Г.К.Шолпанкулова¹, А.А.Жалгасова²

¹Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева
г. Нур-Султан, Казахстан

²Атырауский университет нефти и газа имени С.Утебаева
г.Атырау, Казахстан

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

Данная статья рассматривает проблему формирования исследовательской культуры будущих специалистов. Особое внимание уделено принципам организации научно-исследовательской работы в вузе. В современных условиях развития науки и техники, изменения стиля мышления, приоритетных источников восприятия информации будущих специалистов, необходима выработка новых, действенных способов обучения, результатом которых будет выступать формирование эффективного, востребованного потенциальным работодателем специалиста. Таким образом, процесс формирования исследовательской культуры будущих специалистов в соответствии с культурологическим подходом является главным системообразующим фактором становления личности, а совместное научное творчество студента и преподавателя должно стать эффективным средством. Исследовательская культура будущих специалистов - это системообразующий базовый компонент личностной культуры, промежуточное звено между личностью и его целенаправленной деятельностью. Оно представляет собой интегративное, динамичное качество личности, характеризующееся ценностным отношением к исследовательской деятельности, ненасыщаемой потребностью в поисковой активности, совокупностью методологических, мировоззренческих, общепредметных, рефлексивных знаний и исследовательских умений, высоким потенциалом исследовательских способностей.

Ключевые слова: культура, исследование, исследовательская культура, исследовательская деятельность, научно-исследовательская работа, виды научных исследований, принципы.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаев «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру мәселелері жөнінде: Қай халықтың болмасын өзге жұртқа ұқсамайтын бөлек болмыс-бітімін даралап, өзіндік тағдырын айқындайтын басты белгі – мәдениеті. Мәдениет – ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты. Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады. Сөйтіп тек өзінің ұлттық төл мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады. Осы орайда «Мәдени мұра» бағдарламасы - мәдениетке деген мемлекеттік көзқарастың соны стратегиялық ұстанымын айқындаған маңызды жоба болды. Ол жаңадан қалыптасып жатқан қазақстандық қауымдастықтың әлеуеті мен гуманистік бағыт-бағдарын танытты, - деп ерекше атап көрсетеді [1].

Демек, мәдениет ұғымы белгілі бір кеңістікте тұратын адамдарды ұлт, халық ретінде қалыптастырушы тұтас құбылыс болып, өзіне дін, ғылым, білім, адам мінез-құлқының адамгершілік және моралдық нормаларын және мемлекетті енгізеді.

Заманауи мәдениеттану ғылымында «мәдениет» ұғымының эволюциясына толық талдау жасалады. Нәтижесінде мәдениет және оның даму перспективасы теориялық-танымдық және әдіснамалық себептермен ғана емес, кәсіби, әлеуметтік ұстанымдарына да байланысты екендігі айқындалады.

Бүгінгі таңда мәдениетті зерттеуде оның үш бағытта қарастырылатыны анықталған:

- материалдық және рухани құндылықтар жиынтығы ретінде (В.П.Тугаринов, В.Н.Мясищев, С.Нұрмұратов А.А.Нысанбаев, Г.К.Абдигалиева, Г.К.Нұрғалиева және т.б.);

- адамзат іс-әрекетінің өзіндік ерекше тәсілі ретінде (М.С.Каган, Б.Г.Ананьев, А.Н.Леонтьев, Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев және т.б.);

- тұлғаның маңызды күштерін шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру үрдісі ретінде (И.С. Кон, Л.И.Божович, Г.А.Уманов, Г.Т.Хайруллин, Ш.Таубаева және т.б.). Бұл кәсіби-педагогикалық мәдениетті аксиологиялық, технологиялық және тұлғалық-шығармашылық аспектіде зерттеуге мүмкіндік береді.

Тарихилық тұрғыдан зерттеу мәдениеті әдіснама мен философиямен теңестіріліп, әдіснамалық мәдениет, интеллектуалдық мәдениеттің ерекше деңгейі, зерттеу құзыреттілігі ретінде (О.С.Анисимов, Г.С.Батщев, Т.Кун, Ю.Н.Попов); зерттеу құзыреттілігі зерттеу іс-әрекетін табысты жүзеге асыруға дайындық ретінде (Я.А.Пономарев, В.В.Краевский, В.И.Загвязинский, З.А.Исаева, т.б.); зерттеу құзыреттілігі педагогикалық мәдениеттің бөлігі ретінде (И.Д.Багаева, Н.В.Кузьмина, В.А.Сластенин, Н.Д.Хмель, А.А.Молдажанова, т.б.) қарастырылған.

Сонымен бірге соңғы жылдары зерттеу жұмысы, зерттеу мәдениеті, ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің мазмұны және оны ұйымдастыру мәселелері төмендегідей бағыттарда зерттелінген:

- педагогикалық жоғары оқу орнында студенттерінің зерттеу құзіреттіліктерін қалыптастыру (Е.В.Набиева, т.б.);

- студенттерді ғылыми зерттеу іс-әрекетіне даярлау (Н.Г.Артемьева, В.Г.Иванова, В.А.Кан-Калик, т.б.);

- ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру (Ш.Ибрагимқызы);

- ғылыми зерттеу іс-әрекеті үдерісінде болашақ мұғалімдердің шығармашылығын дамыту (Т.В.Самодурова, т.б.);

- педагогикалық жоғарғы оқу орны студенттерінің ғылыми зерттеу жұмысы және оларды шығармашылық әлеуетін дамыту құралы ретінде қарастыру (Т.И.Торгашина) және т.б.

Мәдениеттің антропологиялық тұжырымдамасына сүйене отырып, болашақ мамандардың зерттеу мәдениетінің құрылымы мен мазмұны анықталады:

- құндылық-мағыналық және шығармашылық компоненттер (жүйетүзуші ретінде тұлғалық және әлеуметтік құндылықтардың ықпалдасуын, кәсіби іс-әрекеттің шығармашылық сипатын анықтайды);

- теориялық-практикалық және әдіснамалық компоненттер (кәсіби іс-әрекеті саласындағы ғылыми зерттеулер әдіснамасының өзіндік ерекшеліктерін сипаттайды);

- инновациялық компонент (ғылымдағы инновациялық үрдістердің, жаңа тұжырымдама интеграциясының мәнін түсінуге мүмкіндік береді).

Кәсіби мәдениеттің құрылымына кәсіби білім, білік және дағды мен кәсіби тәжірибе де енеді, сондай-ақ оған интербелсенділік, әлеуметтілік, тұлғалық сипат, динамикалық пен әрекеттік, үздіксіздік секілді сапа-қасиеттер тән.

И.Ф.Исаев, В.А.Сластенин, Е.Н.Шиянов және т.б. ғалымдар «мәдениет» және «кәсіби-педагогикалық мәдениет» арақатынасын жақын ұғымдар ретінде қарастырады. Кәсіби-педагогикалық мәдениетке тән функцияларға байланысты оның түрлерін, соның ішінде, зерттеу мәдениетін бөліп көрсетеді. Мұғалімнің зерттеу мәдениеті ұғымының мазмұнын зерттеу-шығармашылық іс-әрекетіне сәйкес анықтайды. Мұғалімді педагогикалық зерттеулерге тарту педагогикалық мәселелерді және шешілетін міндеттердің мәнін терең түсінуге, педагогикалық тәжірибенің жетістіктерін белсенді меңгеруге, нақты педагогикалық жағдаят пен міндеттер үшін әрекет құралы мен тәсілін таңдауға, педагогикалық және зерттеу мақсаттарына жету үрдісінде түзету енгізуге мүмкіндік береді. Авторлардың пікірінше, зерттеу жүргізу педагогты «ғылым-техника-өндіріс» ара қатынасын сипаттайтын іс-әрекет түрлері жүйесіне енгізуді талап етеді [2].

В.И.Загвязинскийдің пікірінше, зерттеу тәсілі тұлғаның интеллектуалдық дамуына, өзіндік білім алу дағдыларын, белсенді танымдық іс-әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан зерттеу тұғыры біріншіден, оқу үдерісінің барлық кезеңдеріне ғылыми зерттеулердің жалпы және жеке әдістерін қабылдаудан практикада қолдануға дейін енгізуді; екіншіден, шығармашылық-ізденіс іс-әрекеттерін оқу және оқудан тыс уақытта ұйымдастыруды жобалайды. Сонымен бірге «мұғалім-оқушы» арасындағы өзара қарым-қатынас сипатының ынтымақтастыққа өзгеруіне, танымдық қызығушылықтарын тәрбиелеуге, терең әрі сапалы білім алуға мотивтерін қалыптастыруға әсер етеді [3].

Г.Н.Лобова зерттеу құзыреттілігін оқу-зерттеу құзыреттілігі (ОЗК) және ғылыми зерттеу құзыреттілігі (ҒЗК) деп қарастырады. Студенттің күнделікті жаңа білімді зерттеу арқылы алып, өз алдына міндеттер қоя білу және ақпаратты талдап, тәжірибелеу шарттары мен әдістерін жоспарлай білу оқу-зерттеу құзыреттілігін, ал ғылыми-теориялық әдістерді қолдана отырып, өздігінен шешімдер қабылдауы ғылыми-зерттеу құзыреттілігін қалыптастырады дей отырып, студенттің оқу-зерттеу құзыреттілігінің қалыптасуы оның келешектегі ғылыми-зерттеу құзыреттілігінің дамуына негіз болатын базалық құзыреттілік деп есептейді [4].

В.В.Краевскийдің пікірінше, заманауи мұғалім оқу-тәрбиелік міндеттермен айналысумен шектелмей, зерттеуші-маман болуы қажет. Оның педагогикалық ғылымды білуі, практикалық тәжірибесінің де болуы жаңа ғылыми-зерттеуді меңгеруіне және зерттеуші-маман сатысына көтерілуіне алғышарт болып табылады. Мұғалімде зерттеу мәдениеті сатылап қалыптасады, зерттеу мәдениетінің негізіне құндылық бағдар, теориялық білім, практикалық дағдылар мен қабілеттердің белгілі бір жүйесі алынса, тұлғаның жеке сапалық қасиеттері мен дәстүрлі және инновациялық тәсілдер табысты зерттеу ізденістерінің нәтижесі болады [5].

Н.Б.Крылованың пікірінше, кәсіби мәдениеттің негізіне іс-әрекеттің бірнеше түрлерінің (еңбек, ғылыми-зерттеу, оқу, шығармашылық, т.б.) жиынтығын көрсететін болашақ маманның кәсіби іс-әрекетті меңгеруі алынады. Осыдан кәсіби іс-әрекеттерді түрлеріне қарай бөлу шартты болып саналады. Кәсіби іс-әрекет құрамына енетін барлық іс-әрекет түрлерінің жиынтығы кәсіби міндеттерді шешуге бағытталған: инженерлік, практикалық, интеллектуалдық және т.б. Кез келген кәсіби міндеттерді шешу үрдісі шығармашылық сипатқа ие [6].

Педагог іс-әрекетінің өзіндік ерекшелігіне байланысты кәсіби-педагогикалық мәдениеттің негізгі функциялары (гуманистік, коммуникатік, ақпараттық, білім берушілік, тәрбиелеушілік) бөліп көрсетіледі. Әрбір функция педагогтың әдіснамалық, ақпараттық, әдістемелік міндеттерін шешудің әр түрлі тәсілдерін көрсетеді.

Ш.Т.Таубаева мұғалімнің зерттеу мәдениетін қалыптастырудың ғылыми негіздерін қарастыра отырып, білім беру қызметкерінің біліктілігін арттыру жүйесінде мұғалімнің зерттеу мәдениетін кезеңдеп қалыптастыру мазмұнын және әдістемесін теориялық-әдіснамалық тұрғыда негіздеген. Сонымен бірге мұғалімнің кәсіби дамуын практик мұғалімнен зерттеуші мұғалім рөліне ауысуын сызбанұсқа түрінде былайша көрсетеді: «үйренуші мұғалім - шығармашыл мұғалім - жаңашыл мұғалім - шебер мұғалім - мұғалім инноватор» [7].

Б.А.Тұрғынбаева «шығармашылық әлеует» ұғымының мәнін аша отырып, оны құрылымдық-мазмұндық тұрғыдан сипаттайды, сонымен бірге болашақ маманды кәсіби даярлауда ғылыми зерттеу жұмысының мүмкіндіктерін анықтайды [8].

Зерттеу іс-әрекеті адамның қоршаған әлемге үйлесімді ену құралы ретінде қарастырылады, тұлғаның танымдық үрдісін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Осы орайда, субъектілердің өзара әрекеттестігін құру, студенттерді зерттеу іс-әрекеттеріне қатыстыру, проблемалық тапсырмаларды жобалау, оқу-танымдық іс-әрекет үрдісінің динамикасын

зерттеу болашақ мамандардың зерттеу мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық шарттары болып табылады

Жоғары оқу орнында болашақ мамандардың зерттеу мәдениетін қалыптастыру мақсатында жүзеге асырылатын ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастырудың қағидаларына төмендегілер жатқызылады:

- зерттеушінің бір әдісті емес, өзара толықтыратын зерттеу әдістерінің кешенін пайдалануды болжайтын объективтілік қағидасы; бұл әдістер қарастырылатын зерттеудің мәні мен болжамды нәтижелерге, сондай-ақ зерттеушінің мүмкіндіктеріне барабар болуы тиіс; объективтілік қағидасы әрбір фактіні бірнеше әдістермен тексеруге, зерттеу объектісінің өзгерістерін белгілеуге, өз зерттеуіміздің мәліметтерін басқа да зерттеулермен салыстыруға мүмкіндік береді;

- негізгі ғылыми жағдаймен байланысты білдіретін іс-әрекет қағидасы: іс-әрекет жеке тұлғаның іс-әрекетін қалыптастырудың негізі болып табылады, студенттердің оқу іс-әрекетінің қозғаушы күші кәсіби мотивтер мен қажеттіліктер болып табылады;

- зерттеу объектісінің тұтастығын ашуды, оның ішкі байланыстары мен қарым-қатынастарын бөлуді болжайтын жүйелілік қағидасы, ол бір-бірімен байланысты элементтер жүйесін білдіретін біртұтас үрдіс ретінде студенттердің зерттеу мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін факторлар мен жағдайлардың сан алуан түрлілігі тұрғысынан мәселені зерттеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді;

- қарастырылатын үрдістің толық басқарылуына, мақсаттарды нақты қоюға және оларды барынша нақтылауға бағытталған, оқытудың барлық барысын оқу мақсаттарына бағдарлауға, ағымдағы нәтижелерді жүйелі түрде бағалауға және оқыту үдерісін түзетуге, содан кейін нәтижелерді қорытынды бағалауға мүмкіндік беретін технологиялық қағидасы;

- студент тұлғасына гумандық қатынас, оның құқығы мен бостандығын құрметтеуге және қабылдауға, олардың өзін-өзі жетілдіруге үлкен мүмкіндіктеріне сендіруге, ынтымақтастық атмосферасын құруға, тұлғаның өзін-өзі белсендіруге бағытталған ізгілендіру қағидасы;

- өзін-өзі ұйымдастыру қағидасы: ойлау қабілеті, эмоциялық-еріктік әлеуеті, эксперимент қатысушыларының мотивтері мен қалаулары, зерттеу жүргізу үшін материалдық-кеңістік ортасын бөлу, студенттердің психологиялық және кәсіби сапа-қасиеттерін, өзіндік ерекшеліктерін ескеру;

- таным, белсенділік, өзіндік танымдық белсенділігі болашақ мамандар ретінде студенттердің маңызды факторы болып табылады және берілетін білім қорын меңгерудің екпініне, тереңдігіне, беріктігіне және ептілік пен дағдыны игерудің жылдамдығына шешуші әсер етеді, сонымен бірге студенттердің шығармашылық іс-әрекетке және онда белсенділігін көрсетуге қызығушылығының болуын қамтамасыз етеді;

- тиімділік қағидасы қолданылды, оның мәні алынған нәтиженің стандартты жағдайдағы және сол материалдық әрі қаражаттық ресурстарда, сол уақытта жоғары болуымен сипатталады.

Бұл қағидалар оқу материалын меңгеру қарқынын, оның құндылығын және салыстырымдылығын болжауға мүмкіндік беретін белгілі бір жүйені және оқыту үрдісін бірізділікпен құруға, болжамды талдауда, тәжірибелік-эксперимент жұмысының шарттарын жоспарлауда, алынған мәліметтерді қадағалауда, оларды талдауда және бағалауда басшылыққа алынды.

Мәдениетте қоғамның, әлеуметтік топтардың, жекелеген тұлғалардың маңызды күштері қалыптасады және көрініс табады. Осыған байланысты мәдениетті бірнеше деңгейде талдауға болады: жалпы деңгей – қоғамның мәдениеті, ерекше деңгей - әлеуметтік топтың мәдениеті, бірегей деңгей -тұлғаның мәдениеті. Осының ішінде мәдениеттің тұлғалық деңгейі қоғамның мәдени деңгейіне тікелей байланысты.

Қорыта келгенде, төмендегідей тұжырымдауға болады:

- зерттеу мәдениеті болашақ мамандардың кәсіби мәдениетінің маңызды компоненті болып табылады;

- зерттеу мәдениетін қалыптастыру оқу сабақтарының барлық түрінде жүзеге асырылатын басқарылатын үрдіс деп саналады;

- студенттің зерттеу мәдениеті оқыту үрдісінде, соның ішінде жеке ғылыми-зерттеу іс-әрекеті аясында аса тиімді қалыптасады;

- студенттің зерттеу жұмысы барысында алынған дағдылары оның болашақ кәсіби жүзеге асыруының тиімділігін арттырады.

Болашақ мамандардың дайындауда кәсіби іс-әрекет үрдісінде үнемі туындайтын, күрделілігі әртүрлі дәрежедегі міндеттерді және стандартты емес жағдаяттарды шешуді қамтамасыз ететін

шығармашылыққа ерекше мән беріледі. Мұнда зерттеу мәдениеті маңызды рөл атқарады, ол кәсіби-педагогикалық мәдениетті құраушы ретінде кәсіби білімнің мәнін ашуға, оның зерттеу әдіснамасын меңгеруге мүмкіндік береді

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мәдени мұра» стратегиялық ұлттық жобасының 2009 - 2011 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 6 қарашадағы N 1016 Қаулысы. – Астана.

2. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя/И.Ф. Исаев. - М.: Академия, 2002. - 219 с.

3. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений/Загвязинский В.И., Атаханов Р. -2-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2005. - 208 с.

4. Лобова Г.Н. Основы подготовки студентов к исследовательской деятельности/ Г.Н.Лобова . - М., 2000.-196с.

5. Краевский В.В. Методология педагогического исследования/В.В. Краевский. - Самара: Изд.-во: СамГПИ,1994. -165с.

6. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста /Н.Б.Крылова.- М., 1990. – 142с.

7. Таубаева Ш. Исследовательская культура учителя/ Ш.Таубаева. - Алматы: Алем, 2000. -370с.

8. Тұрғынбаева Б.А. Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін қалыптастыру: пед.ғыл.док. ... дис. – Алматы, 2006. – 320 б.

МРНТИ 14.35.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.14>

К.М. Метербаева¹ Б.А.Қиясова²

¹Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Алматы Қазақстан

²Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУҒА ДАЙЫНДАУ

Аңдатпа

Бұл мақалада бағалау - оқытудың ағымдағы және қорытынды кезеңдеріндегі оқушылардың үлгерімі туралы ақпаратты білдіретін білім беру процесінің қажетті компоненті екені талданады.

Авторлар жоғары оқу орнында болашақ педагог мамандардың оқушылардың оқу іс-әрекетін кәсіби бағалаудағы критериялды тәсілдің мүмкіндіктерінкөрсетуге тырысты. Соған сай болашақ мамандардың қажетті кәсіби құзыреттіліктерінің жиынтығы ұсынылған, олардың негізінде білім беру үрдісінің сапасын бағалау критерийлері құрылған және ұсынылған. Сонымен қатар, критериялды бағалаудың құрамдары сөз болып, критериялды бағалаудың басты міндеттері мен артықшылықтары көрсетілген.

Түйін сөздер: бағалау,критериялды бағалау, формативті, сумативті, заманауи, үдеріс, жүйе

К. Meterbaeva¹ К. Kiyassova²

*¹Kazakh national women's pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

*²Kazakh national pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan*

UPDATED CONTENT OF EDUCATION IN TERMS OF CRITERIA-BASED ASSESSMENT OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS

Abstract

This scientific article discusses the assessment as a necessary component of the educational process, which is information about the progress of students at the current and final stages of training. The authors show the possibility of using the criterion approach by future teachers in the professional evaluation of educational activities of students. In accordance with this, on the basis of the shown necessary professional competencies of future specialists, an attempt is made to develop and present criteria for assessing the quality of the educational process. The components, main tasks and advantages of criteria evaluation are revealed.

Keywords: assessment, criteria assessment, formative, grammatical, modern, modern, process, system.

К.М. Метербаева¹ Б.А.Киясова²

*¹Казахский национальный женский педагогический университет
Алматы Қазақстан*

*²Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Алматы, Қазақстан*

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К КРИТЕРИАЛЬНОМУ ОЦЕНИВАНИЮ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье рассматривается оценка, как необходимый компонент образовательного процесса, представляющая собой информацию об успеваемости студентов на текущем и заключительном этапах обучения.

Авторами показаны возможности использования критериального подхода будущими педагогами в профессиональной оценке учебной деятельности учащихся. И на основе показанных необходимых профессиональных компетенций будущих специалистов сделана попытка разработать и представить критерии оценки качества образовательного процесса. Раскрыты компоненты, основные задачи и преимущества критериального оценивания.

Ключевые слова: оценка, критериальное оценивание, формативное, грамматическое, современное, современные, процесс, система.

Кіріспе. Бағалау үдерісі-бұл заманауи оқыту мен оқытудың маңызды элементтерінің бірі. Бағалаудың дұрыс ұйымдастырылуына көп жағдайда оқу процесін басқарудың тиімділігі маңызды орын алады.

Бағалау - оқытудың ағымдағы және қорытынды кезеңдеріндегі оқушылардың үлгерімі туралы ақпаратты жинау мен талдауды білдіретін білім беру процесінің қажетті компоненті.

Бағалау процесін қайта қарау өзектілігі білім берудің қазіргі стратегиялық міндеттерімен, халықаралық стандарттар мен білім беру сапасына қойылатын заманауи талаптарды ескере отырып, білім беру деңгейін арттыру қажеттілігімен, оқыту нәтижелерінің объективтілігін және университет түлектерінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мақсатында білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау мен белгілеуге қойылатын бірыңғай талаптарды әзірлеу қажеттілігімен айқындалады[4].

Бағалау жүйесін жетілдіру, көпфункционалдығымен анықталады. Ол: оқушы оқу материалын қаншалықты табысты меңгергенін немесе практикалық дағдыны қалыптастырғанын анықтауға

мүмкіндік беруге; оқушылардың танымдық іс - әрекетінің түрлі салаларында жетістіктерінің динамикасын көрсетуге; білім алушылардың өзін - өзі бағалауына ықпал ететін ынталандырушы, дамытушы механизм негізінде болуға; "мұғалім - оқушы", "әкімшілік-педагогикалық ұжым"байланысын көздеуге тиіс. Бұл оқу процесін қалыптастыруға жүйелі көзқарасты, яғни оның тұтастығын қамтамасыз етеді.

Зерттеу әдістемесі Жаңартылған білім беру жүйесінің қалыптасуы, құзыреттілік тәсілге негізделген жаңа білім беру стандарттарының пайда болуы білім алушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалаудың жүйелік, пәнаралық сипатқа ие, білім алушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін қалыптастыруға әсер ететін бірыңғай технологиясын іздеуге, критериалды бағалау технологиясының ұйымдастырушылық-педагогикалық негіздерін анықтауға, осы технологияны практикалық іске асыру моделін әзірлеуге ықпал етеді. Бағалаудың әр түрлі тәсілдерінің пайда болуы, әрине, құзыреттілік тәсілдің, жеке тұлғаға бағытталған, дамыта оқытудың негізделген жалпы педагогикалық тұжырымдамасын белгілеуге ықпал етуінде. Осының барлығы бағалау жүйесін дамытудағы заманауи үрдістерді алдын ала анықтайды және критериалды бағалау технологиясының пайда болу қажеттілігін туындатады, ол білім алушылардың жеке жетістіктерін қажетті құзыреттердің қалыптасу деңгейін бағалаудың белгілі бір критерийлерімен салыстырудан тұрады.

Заманауи критериалды бағалау екі құрамды болып табылады: жиынтық және формативті бағалауды біріктіреді.

Жиынтық немесе қорытынды бағалау (емтихан, қорытынды тест және т.б.) белгілі бір уақыт кезеңінде білім алушылардың білім алу нәтижесін анықтайды.

Формативті бағалау күнделікті тәжірибеде (сабақ сайын, күн сайын) қолданылады. Осы бағалау түрінде міндетті түрде оқытудағы прогресті қамтамасыз ететін кері байланыс жүзеге асырылуы тиіс.

Формативті бағалау мұғалімгесыныптағы үлгерімді қадағалауға көмектеседі. Ол қалыптастырушы, ынталандырушы және уәждеуші функцияларды өзіне алып келеді[5].

Формативтік	Суммативтік
Оқу барысында жүргізіледі (шағын дербес жұмыстар, тестер және т. б. көмегімен)	тоқсан соңында (аралық немесе ағымдық бақылаудың көмегімен)
білім алушыға өз жұмысын түзетуге, жоғары нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі	Оқушыларға оқылған тақырып бойынша өз жетістіктерін көрсетуге мүмкіндік береді
мұғалімге әрбір оқушының материалды игеруі туралы ақпаратты жинақтауға, оны талдауға және әрі қарай жұмысты жоспарлауға, яғни оқытудың неғұрлым сапалы процесін жүзеге асыруға мүмкіндік береді	мұғалімге білім алушылардың жетістіктері туралы қорытынды пікір жасауға, қорытынды баға қоюға мүмкіндік береді

Өйткені критериялық бағалау шешуге тиісті мәселені объективті бағалау, білім алушыларды ынталандыру, олардың жоғары нәтижеге жету үшін, онда проблемалар ауқымы, маңыздылығына қарай тәртібімен көрінуі мүмкін. Олар: Біріншіден, бағалау жүйесі қандай да бір оқу материалының қаншалықты табысты игерілгендігін, қандай да бір практикалық дағдының қалыптасқанын анықтауға мүмкіндік беруі тиіс. Екіншіден, бағалау жүйесіне болашақ мамандардың өз жетістіктерін ынталандыратын және дамытатын тетік қойылуы тиіс. Үшіншіден, бағалау жүйесі болашақ мұғалім, ата-ана, педагогикалық ұжымы арасындағы тұрақты байланысты қарастыруы және қамтамасыз етуі тиіс. Төртіншіден, бағалау жүйесі нақты сыныпқа қатысты бірыңғай болуы тиіс. Бесіншіден, бағалау жүйесі білім алушылардың психикасына ұқыпты қарау, оны жарақаттайтын жағдайларды болдырмайтындай етіп құрылуы тиіс.

Зерттеу нәтижелері

Критериалды бағалаудың артықшылықтары неде?

1. Пәндік оқу мақсаттарына сәйкес келеді және оқытушының көңіл-күйіне байланысты емес (бағалаудың объективтілігін арттыруға ықпал етеді).

2. Қол жеткізудің нақты тұжырымдалған деңгейлерін ұсынады.

3.Білім беру процесінің барлық қатысушылары үшін (студенттер, оқытушылар) бағалауды түсінікті етеді.

4. Өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

5. Білім алушылардың өз еңбегінің нәтижесіне жауапкершілігін тәрбиелейді.

6. Оқуға мотивацияның өсуіне ықпал етеді.

7. Білім сапасын арттырады.

8. Сабақтың әр кезеңінде білім алушыларды бағалау (білім алушылар оқытудың қорытынды бағасы неден қалыптасатынын көреді);

9. Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау (топта немесе жұптасып жұмыс істей отырып, студенттердің ұжымда жұмыс істей білуі қалыптасады).

Материалды меңгеруді тексеру кезінде білім алушылардың теорияны меңгеруінің толықтығын, беріктігін және оны таныс және бейтаныс жағдайларда практикада қолдана білуін анықтау қажет.

Болашақ педагог мамандардың білім, білік, дағдыларын тексерудің негізгі түрлері ауызша сұрау, жазбаша жұмысы, өзіндік жұмыс, тестілеу, практикалық жұмыс және ағымдық, аралық бақылау, емтихан болып табылады.

Жазбаша және ауызша жауаптарды бағалау кезінде бірінші кезекте студенттер көрсеткен білімі мен біліктері ескеріледі. Бағалау сондай-ақ білім алушылардың жіберген қателіктері мен кемшіліктерінің болуына және сипатына байланысты. Егер болашақ маман бағдарламада көрсетілген негізгі білімді немесе іскерлікті игермеген болса, қате деп саналады. Болашақ педагог маманы алған тапсырманың немесе оны орындау тәсілінің мағынасын бұрмалауға әкеп соқтырмайтын қателіктер қате деп саналады, мысалы, ұқыпсыз жазу, тапсырманы ұқыпсыз орындау және т. б.

Білім алушылардың ауызша және жазбаша сұрауына арналған тапсырмалар теориялық сұрақтар мен міндеттерден тұрады. Теориялық сұраққа жауап, егер өзінің мазмұны бойынша сұраққа толық сәйкес келсе, барлық қажетті теориялық фактілер мен негізделген тұжырымдарды қамтитын болса, ал оның мазмұны мен жазбаша жазбасы математикалық және логикалық жағынан сауатты және жүйелілігімен және ұқыптылығымен ерекшеленетін болса, мінсіз болып саналады.

Егер болашақ маман өз бетінше немесе оқытушының елеусіз көмегімен тапсырмаларды шешудің барлық кезеңдерін орындап, дұрыс жауап немесе тапсырманың өзге де талап етілетін көрінісі алынған болса, мінсіз болып саналады.

Бағалау жүйесінің өзі – білім беру немесе жұмыс процесін өзін-өзі реттеудің табиғи механизмі болғандықтан, субъективизм оның дамуының табыстылығына айтарлықтай теріс әсер етеді. Сондықтан критериалды бағалау болашақ педагог мамандарға қатысты білім беру процесінің сапасын анықтаудағы тиімді шара болып табылады.

Пікірталас Критериалды бағалау білім алушылардың дамуының әртүрлі бағыттары бойынша оқытушының жетістіктері мен олардың оқу-танымдық құзыреттілігі көрсетілген бірқатар құрауыштардан (критерийлерден) құралады [2].

Баллдық бағалау оқытушының абсолюттік билігінің құралы болып табылады, білім беруге авторитарлық көзқарасты бекітіп және жаңғыртып отырады, оған сәйкес оқытушы – сөзсіз бедел, шындықты тасушы, бұл, әрине, әрдайым шындыққа сәйкес келмейді [3]. Критериалды бағалау, кері байланыс функциясын орындай отырып, білім алушыға өз табыстары мен сәтсіздіктері туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, аралық жұмыстың ең қанағаттанғысыз нәтижелері тек өз нәтижелерін жақсарту үшін ұсыныстар ретінде қабылданады [1], бұл әсіресе маңызды болып табылады, өйткені оқу қызметіне мотивацияны қолдауға мүмкіндік береді.

Болашақ педагог мамандар оқушылардың оқу іс-әрекетін критериалды бағалауда басшылыққа алатын басты міндеттері:

- оқу процесінің әр кезеңінде әрбір білім алушының дайындық деңгейін анықтау;
- білім алушының жеке даму траекториясын анықтау және бақылау;
- білім алушыларды оқыту процесінде күтілетін нәтижелерге қол жеткізу үшін кең спектрлі біліктілік пен дағдыларды дамытуға ынталандыру;
- әр түрлі қызмет түрлерін орындау үшін алынған бағалардың маңыздылығын саралау;
- оқу материалын меңгеру сапасын және оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерін анықтау мақсатында мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты қамтамасыз ету [1].

Білім алушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау үлгісі

Бағалау деңгейі	Қойылатын талаптар
(жоғары деңгей)	- оқушы өз бетінше тапсырмаларды шешудің барлық кезеңдерін орындады. - тапсырма толық орындалды және дұрыс жауап алынды немесе басқа жұмыстың нәтижесін талап ету.
(жеткілікті деңгей)	тапсырма толық орындалды, бірақ орындау кезінде жұмыс істеу дағдыларының жеткіліксіздігі қойылған міндеттер; - тапсырманың басым бөлігі дұрыс орындалды (85% астам), - жұмыс толық орындалды, бірақ оңтайлы қойылған міндеттерді шешу тәсілдері.
(орташа деңгей)	- тапсырма толық орындалған жоқ, бірақ білімалушы жұмыс істеудің негізгі дағдыларын меңгерген, қойылған міндетті шешу үшін талап етілетін болады.
(бастапқы деңгей)	- оқушы білмейтіндігін көрсеткен елеулі қателіктер жіберілген немесе жұмыстың едәуір бөлігі дербес орындалған жоқ.
(сыни деңгей)	- тапсырма білім алушыларда міндетті - практикалық, өзіндік жұмыс - тексерілетін тақырып бойынша.

Осылайша, заманауи білім беру белгілі білім санын үйретіп қана қоймай, осы білімді сатып алуға және оны пайдалануға деген ынта-жігерді тәрбиелеуге ұмтылуы тиіс.

Қорытынды Бүгінгі күні мұғалімнің рөлі маңызды тәрбие факторы болып табылатын элеуметтік ортаны оңтайлы ұйымдастыруда. Өз сабағын өткізу кезінде педагог оқушының одан әрі дамуына дұрыс бағытты таңдауға көмектесіп, оған әсер ететін орта элементтеріне қарым-қатынасын белгілейді. Критериалды тәсіл оқушы мен мұғалімдердің оқу-білім беру қызметінің сапасын объективті бағалаудың ең оңтайлы нұсқасы болып табылады және олардың жекелеген элементтерін немесе жұмыс бағыттарын түзетуге, жалпы білім беру процесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сол себептен болашақ педагог мамандарды оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалауға жоғарғы оқу орнынан дайындауымыз қажет екенін көрсетеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абекова Ж.А., Оралбаев А.Б., Бердалиева М., Избасарова Ж.К. *Технология критериального оценивания, методика ее применения в учебном процессе / Международный журнал экспериментального образования. Педагогические науки.* – № 2, 2016. – С. 215-219.
2. Ильина Е.А. *Критериальное оценивание.* URL:<http://festival.1september.ru/articles/588262/> (дата обращения 24.04.2017 г.) – интернет ресурс
3. Ким Е.О. *Критериальное оценивание как педагогическая технология.* – 2014. – URL: <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/obshchepedagogicheskie-tekhnologii/2014/01/06/kriterialnoe-otsenivanie-kak> (дата обращения 24.04.2017 г.) – интернет көздерінен
4. *Студентке арналған нұсқаулық.* – «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015.
5. *Student engagement by employing student peer reviews with criteria-based assessment* .Mirmotahari, O ^a.,Berg, Y ^a.,Fremstad, E^b.,Damsa, C ^b.,IEEE Global Engineering Enguction Conference, EDUCON Volume April-2019.Yjvthcnfmb 8725174,Pfges 1152-1157.

С.Б. Қасымов¹, И.Х. Кобер², Е.А. Макарова³

М.Х. Дулати Тараз мемлекеттік университеті
Тараз қ., Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДА МАМАНДАРДЫ ҚҰЗІРЕТТІЛІКKE БАҒДАРЛАУ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада құзыреттілікке негізделген тәсілдерді қолдану және түлектердің құзыреттілікке негізделген модельдерін құру жағдайында қазақстандық жоғары оқу орындарында оқытудың тиімділігін арттыру мәселесі қарастырылады. Біліктілік ол құзыреттілікті тасымалдаушысы, кездестіретін нақты өмірлік проблемалар туындаған сайын белсенділік пен байытылатын ашық білім жүйесі. Құзыреттілік - қызметкердің өзінің кәсіби қызметі туралы білімді және оны білім, білік және технология негізінде білу мүмкіндігі. Құзыреттілік қалыптасқан мотивтер, жеке қасиеттер негізінде шығармашылық қызметті жүзеге асыру қабілетін және кәсіби салада нормативті қабылданатын мінез-құлық үлгілерін қолдана білуді жүзеге асыратын маманның жан-жақты дайындығының кешенді мақсатымен байланысты тәжірибелер мен ұсыныстар көрсетілген.

Түйін сөздер: құзыреттілікке негізделген тәсіл, түлектің құзыреттілікке негізделген моделі, құзыреттілік, білім беру бағдарламасы, кәсіптік білім.

S.B. Kasymov¹, I.H. Kober², E.A. Makarova³

Taraz state university named after M.H. Dulati

METHODS FOR COMPETENCE ORIENTATION OF SPECIALISTS IN EDUCATIONAL PROGRAMS OF PEDAGOGICAL DIRECTION

Abstract

The article deals with the issue of improving the efficiency of education in Kazakh universities in terms of the application of competence-oriented approaches and the construction of competence-oriented models of graduates. The qualification system of open education, which is the carrier of competence, is enriched and activated every time there are real life problems faced. Competence-the ability of an employee to know about their professional activities and to know it on the basis of knowledge, skills and technologies. Presented experiences and recommendations related to comprehensive to comprehensive training, exercising ability to implement creative activities based on the developed competencies, motives, personal qualities and ability to apply regulatory accepted model of behavior in the professional sphere.

Keywords: competence approach, graduate model based on competence approach, competence, educational program, professional education.

С.Б. Касымов¹, И.Х. Кобер², Е.А. Макарова³

Таразский государственный университет имени М.Х. Дулати

СПОСОБЫ КОМПЕТЕНТНОГО ОРИЕНТИРОВАНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается вопрос повышения эффективности обучения в казахстанских вузах в условиях применения компетентностно-ориентированных подходов и построения компетентностно-ориентированных моделей выпускников. Квалификационная система открытого образования, которая является носителем компетенции, обогащается и активизируется каждый раз, когда возникают реальные жизненные проблемы, с которыми сталкиваются. Компетенции-способность

сотрудника знать о своей профессиональной деятельности и знать ее на основе знаний, умений и технологий. Представлены опыты и рекомендации, связанные с комплексной целью всесторонней подготовки специалиста, осуществляющего способность осуществлять творческую деятельность на основе сформированных компетенций мотивов, личностных качеств и умению применять нормативно принимаемые модели поведения в профессиональной сфере.

Ключевые слова: компетентностный подход, модель выпускника, основанная на компетентностном подходе, компетентность, образовательная программа, профессиональное образование.

Кіріспе. Білім әр мемлекеттің дамуында маңызды рөл атқарады. Тәуелсіздік алғаннан бері Қазақстанның қазіргі жоғары мектебі әлемдік білім беру кеңістігіне кірудің жолдарын белсенді іздеуде, жоғары және орта білім берудің әлемдік тәжірибесін қазіргі Қазақстанның жағдайына лайықты бейімдеуді көздеді. Білім беру саласындағы заманауи маман даярлаудың әдістемелік негізі - құзіреттілікке негізделген тәсіл.

Қазіргі уақытта құзіреттілікке негізделген тәсіл Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде жетекші бағытқа айналды. Бұл тәсіл модельдер мен студенттердің кәсіби дайындығын жетілдірудің, соның ішінде оның мазмұнын мәдени құралдармен жаңарту тұрғысынан жетілдірудің перспективалық бағыттарының бірі ретінде танылған.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «білім мазмұны» келесідей түсіндіріледі - «бұл білім берудің әр деңгейіне арналған білім жүйесі (кешені), ол тұлғаның құзіреттілігін қалыптастыру және жан-жақты дамыту үшін негіз болып табылады» [1, б. 105].

Оқытудағы құзіреттілікке негізделген әдіс салыстырмалы түрде жақында жасалды және жаңа формацияның жетекші тәрбиешілерінің біріне айналды. Бұл тәсілді жүзеге асырудың бес аспектісі бар:

- 1) көп деңгейлі білім берудің ұлттық жүйесін модернизациялаудың оңтайлы жолдарын іздеу;
- 2) Қазақстан Республикасында білім беру жүйесінің барлық деңгейлерін (деңгейлерін) ұйымдастырудың мүмкіндіктері мен заманауи тәсілдерін іздеу;
- 3) орта және жоғары білім жүйесіндегі елеулі өзгерістерді жүзеге асыру (әртүрлі типтегі және типтегі оқу орындарының желісін енгізу);
- 4) білім сапасын арттыруға бағытталған модельдерді іздеу;
- 5) біртұтас әлем, еуропалық білім кеңістігін қалыптастыру.

Құзіреттілікке негізделген тәсіл - бұл білім беру модернизациясы жүргізілетін кәсіптік білім беру мен оқытуды құрудың жаңа тәсілі.

Жаңа білім беру парадигмасы ретінде ол демократиялық қоғамның талаптарына, еңбек нарығының және экономикалық өзгерістердің жаңа талаптарына жауап береді.

Алайда, біздің ойымызша, білім беру бағдарламасының түлегі игеруі керек құзіреттер құрамын анықтау мәселесі әлі де ашық. Қазіргі кезде қазіргі заманғы адам үшін тек объективті білім жеткіліксіз, олар мета – білім мен дағдыларды қажет етеді. Күрделі мәдени-іс-қимыл түрлерін орындай алатын адам келесі сұрақтарға жауап беруі керек: «Мен не қалаймын?», «Мен не істей аламын?», «Мен кімін?» [2, б. 86].

Құзіреттілікке негізделген тәсіл білім беру нәтижесіне сәйкес оқу процесін құруға бағыттайды, яғни. сол кезде студент біледі және «шыға алады».

Зерттеулер Қазақстанның Жамбыл облысындағы екі жетекші жоғары оқу орны - М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті және Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті негізінде жүргізілді.

Зерттеудің өзектілігі көбінесе білім беру бағдарламасын іске асырудағы негізгі мақсат ретінде қарастырылатын құзіреттіліктер мен білім беру нәтижелерінің жиынтығымен және түлектің құзіреттілік моделінің интеграциялық принциптері ретінде анықталады.

Жұмыстың мақсаты - мұғалімнің білім беру бағдарламалары бакалаврының құзіреттілік моделін жасау.

Негізгі міндеттері:

- кәсіби қызметтің міндеттері мен үйлестіру матрицасын құру;
- құзіреттіліктерді, функцияларды және міндеттерді кодтау;
- жұмыс берушілердің сауалнамасы негізінде кәсіби функциялар мен міндеттерді талдау;
- біліктілік сараптамасы, үздік және орташа мамандарға сипаттама.

Жұмыстың нәтижесі – педагогикалық бағыттағы білім беру бағдарламаларында мамандарды құзіреттілікке негізделген оқытудың анықтамалық моделін құру.

Жұмыс әдістері:

Зерттеуге М.Х. Дулати атындағы ТарМУ оқытушылары мен ТарМПУ «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасы бойынша оқитын студенттер қатысты.

Модельді әзірлеу кезінде біз келесі принциптерді ескердік:

- құзіреттілікке бағдарлау;
- ақпараттық-коммуникациялық қолдау;
- ғылыми негіздеме мен практикалық тәжірибенің ұштасуы.

Модельдің өзегі - оқу барысында анықталған құзыреттіліктер, жоғары оқу орнын бітірушіге тиісті мамандықтар бойынша білім беру керек. Барлық құзыреттер - жалпы және кәсіби - үш кластерге бөлінді: дүниетаным, нормативті және аспаптық.

Оның негізінде білім беру бағдарламаларын бітірушілердің құзыреттілік жүйесі құрылды: ақпараттың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, мамандықтар бойынша біліктілік нұсқаулықтары; жетекші ұйымдардың лауазымдық нұсқаулықтары; академиялық сарапшылардың сауалнамасы, жұмыс берушілердің сауалнамасы [3, б. 174].

Педагогикалық бағыттағы білім беру бағдарламалары бакалаврының құзыреттілік моделін бағалау үшін келесі сауалнамалар пайдаланылды: «Жалпы және кәсіби құзыреттер тізімінің картасы», «Әр құзыретке байланысты білім мен дағдылардың картасы».

Зерттеу нәтижелері және талқылау.

М.Х. Дулати атындағы ТарМУ-де жетекші оқытушылар «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының мысалында бакалавр дәрежесіне арналған құзіреттілік моделін құру үшін жұмыс жасады.

Модельдің өзегі - оқу барысында анықталған құзіреттілік, университет түлегі тиісті білім беру бағдарламаларында болуы керек.

Түлектің құзыреттілік моделі дегеніміз - екі құзіреттіліктен, олардың қалыптасу деңгейіне қойылатын талаптардан және құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін бағалау құралдарынан тұратын жүйе. Құзіреттілік дегеніміз - белгілі бір білім деңгейін аяқтаған адамның сыртқы әлеммен тиімді өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік беретін, онымен байланысты болуы мүмкін әлеуметтік қатерлерді ескере отырып, сәтті, нәтижелі және тиімді әлеуметтік-экономикалық қызметке дайындығы мен қабілетімен көрінетін тұлғаның жеке және кәсіби сапасы. тиісті құзыреттерді қолдана отырып.

Біліктілік дегеніміз - құзыреттілік тасымалдаушысы кездестіретін нақты өмірлік проблемалар туындаған сайын белсенділік пен байытылатын ашық білім жүйесі.

Құзіреттілік дегеніміз - қызметкердің өзінің кәсіби қызметі туралы білімді және оны білім, білік және технология негізінде білу мүмкіндігі. Құзіреттілік қалыптасқан мотивтер, жеке қасиеттер негізінде шығармашылық қызметті жүзеге асыру қабілетін және кәсіби салада нормативті қабылданатын мінез-құлық үлгілерін қолдана білуді жүзеге асыратын маманның жан-жақты дайындығының кешенді мақсатымен байланысты.

Бірқатар теориялық мәселелердің және құзіреттілікке негізделген көзқарас проблемаларының пікірталастығына қарамастан, құзыреттіліктерді бөлшектеу тәжірибесінде маңызды нәтижелерге қол жеткізілді.

Болон процесі аясында жасалған оқу нәтижесін құзіреттілік тұрғысынан сипаттауға арналған әдістеме «оның ашықтығы мен түсіну мен қолданудың қарапайымдылығын» қамтамасыз етеді.

Бұл жұмыста университет түлегінің, болашақ дене шынықтыру мұғалімінің құзіреттілік моделі жасалды.

Барлық құзыреттер - жалпы (әмбебап, пәндік) және кәсіби (пәндік, пәндік-мамандандырылған) үш бағытта бөлінді: дүниетаным, нормативті және аспаптық.

Құзыреттіліктің екі түрі де өзара тығыз байланысты және бір уақытта дамиды. Олар әр түрлі күрделілік деңгейлеріндегі өмірлік кәсіби міндеттерді шешу процесінде, әртүрлі контексте, белгілі бір білім беру кеңістігінде пайда болады. Олар бізге педагогикалық іс-әрекеттің жеке стилін құруға, маманның тұтас бейнесін құруға, сайып келгенде, құзіретті маманның интегративті шебер ретінде қалыптасуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді:

- білім беру ортасында (мектеп кеңістігінде) дүниетанымның, көзқарастың және дүниетанымның әдіснамалық негіздерін қалыптастыру бойынша жобалау жұмыстары.

- оқытудың белгілі бір деңгейінің мақсаттарына (тәрбиелеу, білім беру, дамыту) үштікке қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқу процесін құру

- педагогикалық іс-әрекетте дене тәрбиесінің құндылық аспектілерін, теориялық, эмпирикалық және қолданбалы білімдерін трансформациялау және қолдану

Кез-келген білім беру бағдарламасы негізгі, әлеуметтік-этикалық, жалпы және кәсіби құзіреттілікті қалыптастыруға бағытталған. Бітіруші маманның құзыреті түрінде сипатталған негізгі кәсіби маңызды сипаттамаларға ерекше назар аударылады. Білім беру бағдарламасын меңгерудің нәтижелері түлектің алған құзыреттерімен анықталады, яғни. білім, білік, тәжірибе және жеке қасиеттерін кәсіби қызметтің міндеттеріне сәйкес қолдана білу [4, б. 130].

Құзыреттіліктерді талдау екі құзыреттілік тобынан тұратын жоғары оқу орны түлегінің құзыреттілік моделін ұсынуға мүмкіндік берді (кесте 1):

- жалпы, оның ішінде негізгі және кәсіпқой;

- кәсіби: пәндік құзіреттіліктер және жалпы кәсіптік (негізгі теориялық білім, негізгі практикалық дағдылар)

Түлектердің құзіреттілік моделі

Жалпы

- негізгі

- кәсіпқой емес

Олар келесі түрлерін қамтиды: жалпы ғылыми, аспаптық, әлеуметтік-жеке, жалпы мәдени.

- жалпы ғылыми (гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдары, экономикалық ғылымдар және т.б. саладағы негізгі білім): кәсіптік қызмет саласындағы құқықтық нормалар мен экономикалық талаптарды дәлелдей білу; кәсіптік-педагогикалық қызмет саласында әдістерді қолдана білу; әлемнің қазіргі заманғы жаратылыстану бейнесі туралы білімді оқу және кәсіби қызмет барысында қолдана білу, ақпаратты математикалық өңдеу әдістерін қолдану, теориялық және эксперименттік зерттеулер.

- құралдық: компьютерлік дағдылар, ана тіліндегі жазбаша және ауызша қарым-қатынас, шет тілін білу және т.б.

- әлеуметтік жеке, жалпы мәдени құзіреттіліктер: рухани, адамгершілік, эстетикалық және этикалық мәдениеттің элементтерін иелену; әлеуметтік, құқықтық және этикалық аспектілерді ескере отырып, пайымдауды қалыптастыру мүмкіндігі; әріптестермен араласуға, ұжымда жұмыс істеуге дайын болу

Кәсіби

- пәндік және жалпы кәсіби құзыреттіліктер

- пәнге тән құзіреттілік (кәсіби): кәсіби қарым-қатынастың әр түрлі формаларында тиімді қарым-қатынас жасай білу; жеке қабілеттерін дамыту қабілеті; кәсіби салада жеке тұлғалармен және топтармен қарым-қатынас жасау; үздіксіз кәсіби даму қажеттілігін түсіну; тілдік жағдайды талдай білу; оқушылардың жас ерекшеліктері; басқару процесінде креативтілік пен бастаманы көрсете білу.

- жалпы кәсіптік (негізгі теориялық білім, негізгі практикалық дағдылар): кәсіби қарым-қатынастың әртүрлі формаларында тиімді қарым-қатынас жасай білу; жеке қабілеттерін дамыту қабілеті; кәсіби салада жеке тұлғалармен және топтармен қарым-қатынас жасау; үздіксіз кәсіби даму қажеттілігін түсіну; тілдік жағдайды талдай білу; оқушылардың жас ерекшеліктері; басқару процесінде креативтілік пен бастаманы көрсете білу.

Педагогикалық университет түлегі моделінің өзегі екі жақты сипатқа ие жалпы құзыреттіліктер болып табылады. Бір жағынан, олар кәсіби тұрғыда шартталмаған. Бұл құзыреттерді қызмет саласына қарамастан барлық заманауи мамандар иеленеді. Екінші жағынан, жалпы құзіреттіліктер кәсіби тұрғыдан маңызды, өйткені олар кәсіби құзыреттіліктің негізін, негізін құрайды, оларды толығымен іске асыруға мүмкіндік береді.

Жалпы құзіреттіліктің маңызды ерекшелігі - бұл университет түлектеріне, қажет болған жағдайда, еңбек нарығында сұранысқа ие болуға, басқа мамандықтарда (университетте алынған біліктілікке жатпайтын қызмет салаларында) сәтті өмір сүруге мүмкіндік беру.

Сонымен қатар, әр құзыреттілікке сәйкес келетін білім, қабілеттер мен дағдылар тізіміне талдау жасалды:

Құзіреттілік түрі	Құзіреттілікті қалыптастыратын пәндер	Білім	Икемдік	Дағдылар
Кәсіби қызмет саласындағы құқықтық нормалар мен экономикалық талаптарды даулай білу	Экономикалық теория негіздері	Еңбек кодексі	- сыртқы және ішкі еңбек нарығының жағдайын талдау; - қызметкерлер мен ұжымдық шарт жасау кезінде заңгер ежелерін қолдануға	- кәсіпорынның (ұйымның) қызметкерлерімен еңбекшартын құру
Компьютерлік дағдылар, анна тіліндегі жазбаша және ауызша қарым-қатынас, шеттілін білу қажет	Информатика, орыстілі, шеттілі	Лексикалық минимумды меңгеру, отандық, шетелдік құзіреттілік пен этикалық (әсіресе сөйлеу этикетінің ұлттық-мәдени ерекшеліктері) деңгейіне жетуге мүмкіндік береді	- сөйлеу жағдайларын кәсіби қарым-қатынас пен коммуникативті ниетіне сәйкес реттейді	- сөйлеудің дыбыстық дизайны және паралингвистикалық құралдарды қолдану тұрғысынан дұрыс жеткізе білу
Әлеуметтік, құқықтық және этикалық аспектілерді ескере отырып, пайымдауды қалыптастыру мүмкіндігі	Мамандыққа кіріспе	- оқу процесін ұйымдастыру заманауи маман қалыптастыру дағы ғылыми зерттеулердің рөлі мен міндеттері; - ақпаратпен, оның ішінде оқу материалы мен жұмыс істеу ережелері мен әдістері; - уақытты басқарудың негізгі принциптері мен әдістері	- жеке және кәсіби мақсаттар жүйесін құру үшін басымдықтар арқылы жоспарлау әдісін қолдану; - мансапты қосу жоспарларын және ценарийлерін жасау	- өзіндік жұмыс; -жеке оқу процесін ұйымдастыру; -өзін-өзі басқару

Әріп тестермен араласуға, ұжымда жұмыс істеуге дайын болу	Әлеуметтану	-тұлғаға әлеуметтанулық көзқарастың мәні және әлеуметтену процесінде оның қалыптасу факторлары	-қолданбалы зерттеулердің нәтижелерін басқару шешімдерін қабылдау және іске асыру процесінде мақсатты пайдалану	-кәсіби қарым-қатынас, өз ойларын сұхбаттасушыларға жазбаша немесе ауызша түрде жеткізе білу

Оқу процесінде «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бойынша бакалавриаттың білім беру бағдарламасын сәтті іске асыруға ықпал ететін жаңа педагогикалық және инновациялық технологиялар кеңінен қолданылады.

Құзіреттілікке негізделген тәсілді енгізу оқу процесінде оқушылардың кәсіби дағдыларын қалыптастыру және дамыту мақсатында сабақтан тыс жұмыстармен қатар сабақтардың белсенді және интерактивті нысандарын (компьютерлік модельдеу, іскерлік және рөлдік ойындар, нақты жағдайларды талдау, психологиялық және басқа тренингтер) кең қолдануды қамтамасыз етуі керек.

Кафедра оқытушылары арнайы пәндерді оқыту практикасында «Интерактивті эвристика» инновациялық әдістемесін енгізеді, оның мәні бәсекеге қабілетті пән немесе модуль аясында жалпы және кәсіби құзіреттілікті қалыптастыру бойынша оқу материалын зерттеуді арнайы ұйымдастыру болып табылады.

Әдістеме келесі принциптерге негізделген:

1) әр түрлі форматтағы (дәрістер мен практикалық) сыныптар арасындағы айырмашылықтарды жою;

2) жаңа тақырыпты игерудің арнайы формасы (мәселені тұжырымдау → сұрақтар мен тапсырмалар жүйесі, оның ішінде зерттеу) студенттердің іс-әрекетін іздестіру сипатына ықпал етеді → аралық қорытындылар тұжырымдамасы → алгоритм, кесте, диаграмма, аналитикалық тезис түрінде ойын нәтижелерін ұсыну;

3) модератор - мұғалімнің рөлін өзгерту.

Оқытудың интерактивті әдістері осы инновациялық әдіске сәтті сәйкес келді: пікірталас, эвристикалық әңгіме, «ми шабуылы», рөлдік және іскери ойындар, жоба әдісі, иллюстрациялық материалдармен топтық жұмыс және т.б. Шағын топтарда әр түрлі көзқарастарды қабылдау, бірлесіп жұмыс жасау және топтық жұмыс барысында туындайтын мәселелерді шешу қабілетін дамыту үшін тиімді ынтымақтастық әдісі қолданылады. Кәсіби этикаға негізделген жеке адамгершілік қағидаларын қалыптастыруға, сыни ойлауды дамытуға, өз көзқарасын білдіруге және қорғауға мүмкіндік беретін адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру әдісі сабақтарда дене шынықтыру мен спортты оқыту әдістері қолданылады.

Зерттеу барысында ең қызықтысы мұғалімдер, студенттер мен сауалнама жүргізушілердің сауалнамалары болды.

Педагогикалық бағыттағы «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасындағы бакалаврдың әлеуетті құзіреттерін сипаттай отырып, академиялық сарапшылар мен жұмыс берушілер ұқсас құзыреттерді атап өтті:

Осы білім беру бағдарламаларының мамандары жоғары адамгершілік қасиеттерге ие, кәсіби мәселелерді шешуде шығармашылықпен, өз ойын еркін жеткізе білуі, стереотиптердің әсерінен арыла алуы, болашақ мамандығының маңыздылығын түсінуі, стресске қарсы тұруы және үнемі өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуы керек.

Мұғалімдердің, студенттердің және жұмыс берушілердің жоғарыда аталған құзыреттіліктері жиі қайталанды. Бұл, мүмкін, түлектің болашақ мамандығының сипатына байланысты - орта мектептердегі дене шынықтыру мұғалімі.

Барлық сұрақтардың негізін қалаушы дене шынықтыру мұғалімдерінің кәсіби дайындығының қазіргі жағдайында олардың тек кәсіби құзіреттіліктерге ие болуы жеткіліксіз деген пікір болды.

Тұтастай алғанда, жұмыс тобы едәуір үлкен ақпаратқа талдау жасады және оның тұрғысынан ең маңызды құзыреттерді анықтады. Қазіргі жағдайда сәтті кәсіби қызмет үшін жоғарыда аталған білім беру бағдарламасының бакалавры болуы керек.

Құзыреттер тізіміне қосымша ретінде жұмыс тобы басқа қойылған міндеттердің негізгі бөлігін орындады.

Бітірушінің құзыреттілігі білімнің жиынтық күтілетін нәтижесі - біліктілік талаптары ретінде әрекет етеді. Түлектің міндетті жалпы және кәсіби құзыреттіліктерінің толық жиынтығы құрылды, онда олардың әрқайсысының қысқаша сипаттамасы ұсынылған, бұл білім беру бағдарламасын әзірлеу аяқталғаннан кейін күтілетін жиынтық нәтиже болып табылады.

Біліктіліктер мен білім беру нәтижелері БЭЖ жүзеге асырудағы негізгі мақсат ретінде, түлектердің құзыретті моделінің қағидаттарын біріктіру ретінде қарастырылады. Түлектің біліктілік моделі, бір жағынан, оның болашақ қызметін объектілермен және еңбек объектілерімен байланыстыратын біліктілікті қамтиды, екінші жағынан, білім нәтижесіне модуль аралық талаптарды көрсетеді.

Қорытындылар. Арнайы ұйымдастырылған зерттеулердің және бакалаврлардың білім беру ортасын бақылаудың эмпирикалық және статистикалық дәлелдерін зерттеу негізінде университет түлектерінің құзыреттілік моделін құрайтын құзыреттіліктер саны мен олардың қалыптасу деңгейіне қойылатын талаптарды анықтау бойынша зерттеу нәтижелері келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді:

- түлектердің құзыреттілік моделі - топтар бойынша құзыреттер жүйесі, олардың қалыптасу деңгейіне қойылатын талаптар және құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін бағалау құралдары;

- әр құзыреттілік білімнің, дағдылардың әр тізіміне сәйкес келеді.

Біліктілікке баса назар аудару академиялық пәндердің неғұрлым пластикалық құрылымын құруға ықпал етеді және ұлттық және халықаралық аспектілерде біліктілік деңгейлерінің сәйкестігін қамтамасыз етеді.

Дене шынықтыру және спорт бакалавры үшін кәсіби дайындық жүйесі бізге білім беру бағдарламаларын бітірушілерді даярлауда типологиялық жағынан да, құзыреттіліктерден де сипаттауға мүмкіндік береді.

Жұмыста ұсынылған құзыреттілік шеңберінде «білу», «істей білу» және «шеберлік» сияқты ұғымдардың арақатынасындағы құзыреттіліктің тетіктері мен категориялық құрылымын зерттеуге мүмкіндік беретін методологиялық тәсіл жасалды.

Дене шынықтыру бакалавры үшін кәсіптік оқыту болашақ маман даярлаудың білім беру парадигмасына айтарлықтай өзгерістер енгізуді көздейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенции выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения: методическое пособие.-М., 2006. 72с.

2. Болонский процесс: середина пути / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И. Байденко.- М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов; Российский новый университет, 2005. 379с.

3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. -М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004г.

4. Мульруд Р.П. Опыт формирования компетентностной модели выпускника педагогического вуза как нормы качества и базы оценки результатов образования (на примере физико-математического факультета)/ под научной ред. д-ра техн. наук, профессора Н.А. Селезневой, канд. физ.-мат. наук, доцента И.Н. Медведевой // Материалы XI симпозиума «Квалиметрия в образовании: методология, методика, практика». – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. 48с.

Оспанқұлов Е.Е.¹ Кунай С.² Б.Р.Ахметов³

^{1,2}Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ, Қазақстан

³Международный казахско-турецкий университет им.Х.А.Ясауи,
г Туркестан, Казахстан

ТЕХНОЛОГИЯ «FLIP», ЕЁ СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

Аннотация

Статья посвящена описанию и применению новой технологии обучения «Flipped Teaching» или обучения «наоборот» («перевёрнутое обучение»). Рассматривается вопрос изменений в образовательном процессе, в преподавании с учётом изменения характеристик студентов, качеств преподавателей, ресурсов и самой методики преподавания, способствующих развитию образовательной мотивации студентов. Показаны возможности предоставления студентам свободы выбора когда, где и в каком ритме обучаться, последовательности и уровня сложности изучаемого материала. Представлена корректная организация текущего контроля преподавателя за ходом работы студентов в индивидуальной и групповой работе, что дает возможность освободить время на занятии для улучшения совместной деятельности, направленной на получение нового опыта работы в приобретении знаний, как на аудиторных занятиях, так и во внеаудиторной самостоятельной (домашней) работе. В статье раскрываются особенности работы преподавателя и студента, повышающие действенность методологии «FLIP», представлены фазы обмена ролями преподавателя и студента, приведены модели применения представленной технологии (в классе и дома) в образовательном процессе. Сделан вывод о внедрении модели «перевернутого обучения» в педагогическую практику вузов Республики Казахстан, возможности использования социальных сетей и платформ образовательных блогов преподавателей.

Ключевые слова: «перевёрнутое обучение», преподаватель, студент, методология, обмен ролями, учебные задания.

Оспанқұлов Е.Е.¹, Кунай С.² Ахметов Б.Р.³

^{1,2}Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ, Қазақстан.

³Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ түрік университеті
Түркістан қ, Қазақстан

ЖОО-ның ОҚУ ҮРДІСІНІНДЕГІ «FLIP» ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МӘНІ МЕН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада «Flipped Teaching» жаңа технологиясын қолданып оқыту немесе оқытудың «керсінше» («ауыстырып оқыту») түрлерін сипаттайды. Оқу үрдісінде студенттерге білім беруде мотивациясын дамытуға ықпал жасауда, студенттердің мінез-құлқын өзгеруін есепке алу, оқытушылардың сапасын көтеру, ресурстары мен дәл оқыту әдістемесіне мүмкіндік туғызу сұрақтары қарастырылады. Студенттердің мүмкіндіктерін қашан, қайда және қалай зерттелетін материалды ырғағы, ретін және күрделілігін білу үшін тандау еркіндігі жасалады. Сыныпта кезекті алған білімдерін жаңа тәжірибелермен танысады және сабақтан тыс өзіне бағытталған бірлескен іс-шараларды жақсарту үшін сыныптан бос уақыта жеке және топтық жұмыс студенттердің прогресс үшін мұғалімге мониторинг ұсынылған дұрыс ұйымдастыру, (үй) жұмыстары. Мақала әдіснамасы «FLIP» тиімділігін арттыру, мұғалім мен оқушының мүмкіндіктерін сипаттайды, мұғалім мен оқушының рөлі ортақ ұсынылған фаза оқу процесіне (сыныпта және үйде) ұсынылған технологиясын үлгісі өтініш беріледі. Ол Қазақстан Республикасының, әлеуметтік желілерді пайдалану мүмкіндігі жоғары оқу орындары

мен блог платформалар білім оқытушылары «Ауыстырып оқыту» педагогикалық практиканың моделін енгізу деп жасалады.

Түйіндеме: «Ауыстырып оқыту», оқытушы, студент, әдіснама, рөлдерді алмасу, оқу тапсырмаларын беру.

E.E.Ospankulov¹, Kunay S² Ahmetov.B.R³

*^{1,2}Doctoral student at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

³Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University turns Turkestan, Kazakhstan

"FLIP" METHODOLOGY, ITS SUBJECT AND APPLICATION FEATURES IN EDUCATIONAL PROCESS OF UNIVERSITY

Abstract

The article deals with the description and application of new teaching technology "Flipped teaching" or educating "vice versa" ("inverted class"). The question of changes in an educational process, teaching with changed characteristics of students, qualities of teachers, resources and methodology of teaching, which assist of development an educational motivation of students, is considered. The possibilities of granting the students a freedom to choose when, where and in what rhythm to study, sequence and level of complication of the studied material are shown. Correct organization of current teacher`s control after the work of students in individual and group work, that gives an opportunity to have a time for gaining new experience in knowledge acquisition in the class and at extracurricular independent work is introduced.

The peculiarities of work of teacher and student, which maximize the effectiveness of "FLIP" methodology are touched in the article, the phases of their role exchange are shown, the models of application of the presented technology (in a class and at home) in the educational process are given. The conclusion about the introduction of model "Inverted class" in pedagogical practice of universities of the Republic of Kazakhstan, and the possibility of the use of social networks and platforms of educational blogs of teachers is drawn.

Keywords: educating "vice versa", teacher, student, methodology, role exchange, educational tasks.

Введение. В современном Казахстане идет становление модели обучения. Внедрение в ВУЗы и общеобразовательные учебные заведения творческих методов обучения предъявляет новые и высокие требования к профессиональному уровню преподавателя. Он должен знать не только утвердившиеся в науке идеи, но и спорные точки зрения по разным вопросам [1].

Основу и содержание современного образования составляет инновационная деятельность, сущность которой заключается в обновлении педагогического процесса, внесении новообразований в традиционную систему обучения. Это обусловило появление новых и совершенствование используемых ранее технологий обучения разных уровней и разной целевой направленности. Среди них особое место занимают инновационные технологии обучения. Активно внедряясь в учебный процесс, они приводят в соответствие содержание и методы обучения с постоянно меняющимися требованиями общества и личности, способствуют преодолению кризисов в образовании.

Сегодня инновационные технологии характеризуют обучение как продукт осознанной цели, научно-культивируемой междисциплинарной деятельности, и позволяют обозначить его как инновационное обучение, как особый тип овладения знанием, альтернативный по отношению к традиционному обучению [2]. В тоже время творческие методы и новые технологии обучения не заняли должного места в учебном процессе.

Законом Республики Казахстан «Об образовании» [3] утвержден принцип вариативности в выборе форм, методов и технологий обучения, позволяющий педагогам использовать наиболее оптимальный вариант конструировать педагогический процесс по любой модели.

Анализ реальности показывает, что между двумя главными сторонами общеобразовательного процесса – студентами и преподавателями имеют место проблемы преподавания. На это влияют изменения характеристик студентов, изменение качеств преподавателей, изменения в преподавании, изменения ресурсов. Что же можно сделать в этой ситуации? Один из вариантов – применить

методологию «Flipped Teaching» («перевернутое обучение») – инновационную модель организации деятельности обучающихся, которая фундаментально изменила представление об учебном процессе в структуре вузовского и общего (школьного) образования. «Перевернутое обучение» меняет учебную деятельность на уроке и вне ВУЗа (школы). Обучающиеся самостоятельно до урока с использованием записанных и размещенных онлайн видеоматериалов получают необходимую информацию, объяснения и инструкции преподавателя, а на учебном занятии под контролем учителя выполняется «домашняя» работа с применением интерактивных технологий, методов и средств (рис.1,2) [4].

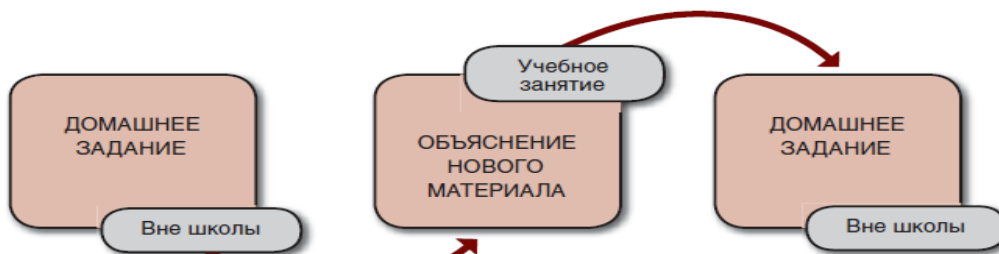

Рис. 1. Традиционная модель организации учебного занятия в общем (школьном) образовании

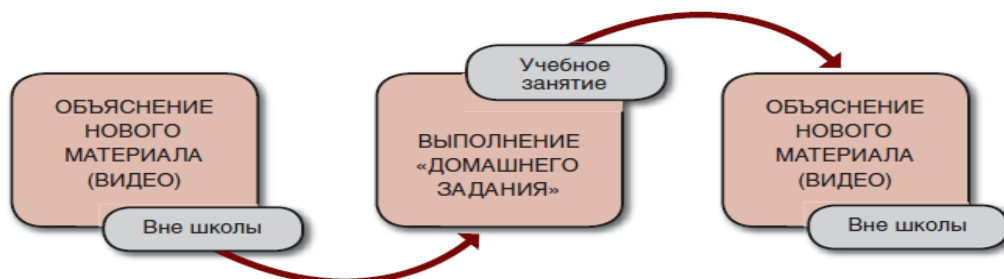

Рис. 2. Модель организации «перевернутого класса» (flipped classroom) в общем (школьном) образовании

Для реализации адаптированного к потребностям высшего образования «перевернутого обучения» необходимо также обеспечить студентов до лекции или практического занятия видеоматериалами, а аудиторное время посвятить не пассивной передаче информации, а более активным и интерактивным формам и методам обучения. Например, в зависимости от количества студентов в группе на учебном занятии могут быть реализованы интерактивный анализ и обсуждение, взаимное обучение и командная работа, отработка практических умений с использованием средств симуляции.

«Перевернутое обучение» – это целенаправленный процесс организации деятельности студентов, состоящий из двух взаимосвязанных этапов:

- структурированная внеаудиторная самостоятельная работа студентов с использованием онлайн-курсов, включающих видеоматериалы, записанные или отобранные преподавателем;
- аудиторные интерактивные учебные занятия, направленные на применение полученного до занятия знания, формирование когнитивных и практических умений и компетенций, т.е. на достижение планируемых результатов обучения высокого уровня [5].

Методология «FLIP» это: F – гибкая среда, L – культура обучения, I – целевое содержание, P – преподаватель-профессионал.

Что означает «гибкая среда»? Это когда студент сам решает, когда, где и в каком ритме обучаться, а для этого преподаватель: устанавливает промежутки времени, которые позволяют студенту обменяться полученными знаниями, своими вопросами и сомнениями; наблюдает за студентами во время учебного процесса (где они допускают ошибки, успевают ли за ритмом обучения и т.п.); представляет содержание материала различными способами (видео, текст, практическое занятие) для адаптации к стилю обучения студента.

Что означает «культура обучения»? Это ситуация, когда студент является главным действующим лицом процесса обучения, активным участником в формировании своих собственных знаний и ему должно быть позволено оценивать самого себя, для чего преподаватель определяет и формирует методики проведения обучения, значимого для студентов (формируя отбирая их для различных

студентов при помощи технологии; предлагает обменяться мнениями, что позволяет углубить познание материала). Примеры: практические задания, дебаты, задачи и др.

Что означает «целевое содержание», что подразумевает планирование «наоборот» ?

Что означает «преподаватель-профессионал»? Это означает, что в данной модели от преподавателя требуется: быть доступным для всех студентов; наблюдать за обучением студентов, чтобы поделиться с ними своим мнением во время работы; применять обучающее оценивание на занятиях при помощи наблюдения и регистрации данных; обсуждать с другими преподавателями и сотрудничать с ними по вопросам своего опыта обучения.

В чём суть методологии «FLIP»? Это обмен ролями преподавателя и студента. Это изменение предназначения аудитории и дома (домашнего задания) в процессе обучения.

Для чего это делается? Для того, чтобы освободить время на занятия для улучшения совместной деятельности, направленной на получение нового опыта в приобретении знаний.

Как это делается? Дома самостоятельно изучается наиболее простой теоретический материал, подобранный преподавателем. На занятии разбирается непонятное, применяется теория на практике, выполняются задания в группе под контролем преподавателя [6]. Главное, чтобы эта методика была действенной, а это значит:

Со стороны преподавателя:

1. Отобрать (создать) качественный материал при помощи новых технологий, предпочтительнее: аудиовизуальный материал (видео, полимедийные средства, скринкаст...); разнообразный; имеющий собственное содержание; ясно изложенный; качественный; длительностью до 10 минут; сопровождаемый каким-нибудь заданием.

2. Подготовить значимые учебные задания для работы дома и в классе.

3. Превратить время в аудитории в опыт обучения и приобретения новых знаний

4. Обеспечить скоординированность заданий, выполняемых в аудитории и дома, чтобы добиться: похожести количества работ по темам и предметам; обмена мнениями (прослеживания) по выполненным заданиям; оценивания, выставления оценки, взвешенного подхода при выставлении окончательной оценки; соответствия заданий (теоретического материала) результатам обучения; гибкости.

Со стороны студента:

1. Хорошее понимание того, что работа, которая от него ожидается, должна осуществляться как дома, так и в аудитории.

2. Понимание приобретаемых по этой методологии ценностей для его обучения: ежедневное выполнение заданий; получение лучших результатов; выполнение большего числа упражнений; осуществление значимого обучения; более активное участие в обучении; увеличение мотивации и интереса получать знания вместе; получение межпредметных компетенций; большее внимание со стороны преподавателя.

При применении технологии «Flipped Teaching» фазы обмена ролями преподавателя и ученика включают:

а) Идентификацию результатов обучения – применение модели «Flip Teaching» в своём предмете; отличие методики «Flip Teaching» от других дидактических методов; использование инструментов для поиска и создания содержания; применение стратегии «flipped» по мотивации, оцениванию и постоянному наблюдению за работой студента.

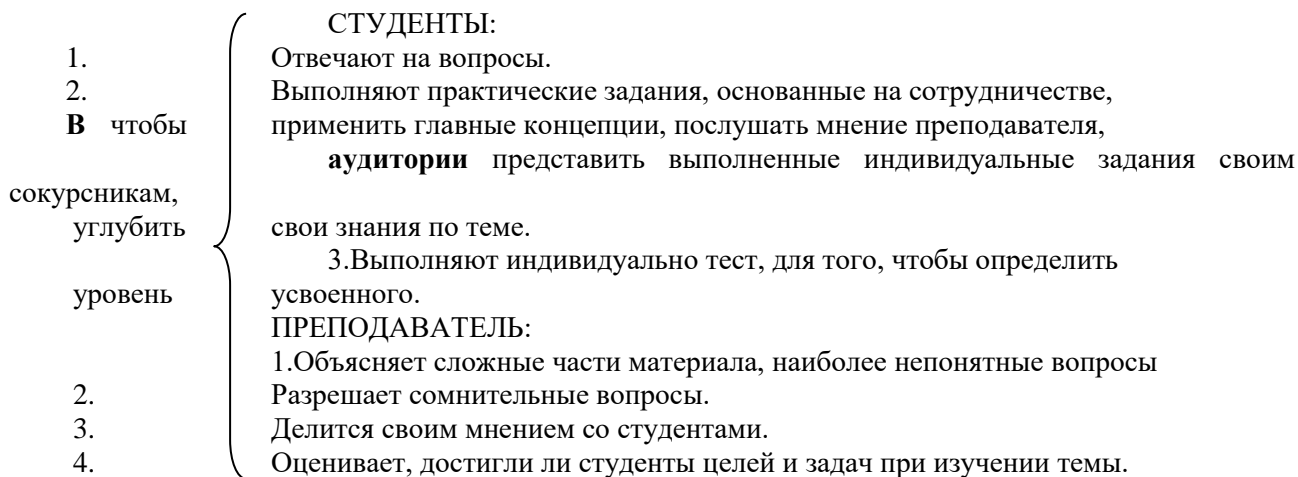
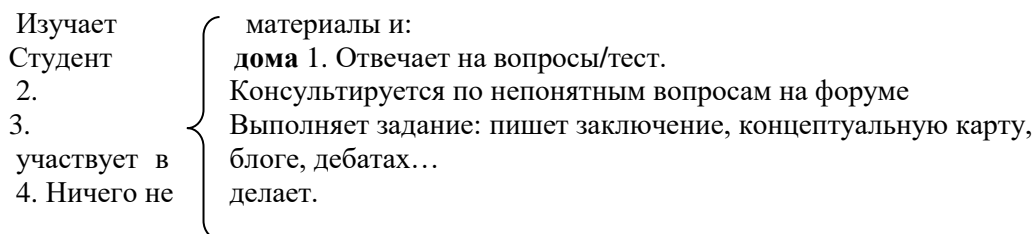
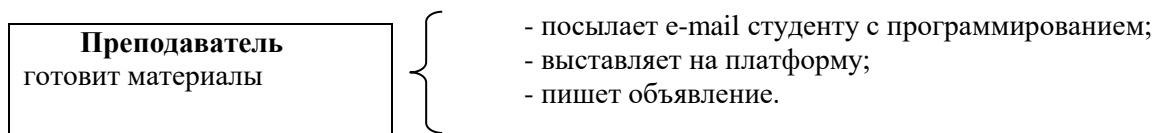
б) Классификацию их при помощи таксономии Блума. По различным когнитивным уровням: нижние уровни таксономии для работы дома (отличие методики Flip Teaching от других дидактических методологий; использование элементов поиска и накопления материала); верхние уровни таксономии для работы на занятии (использование модели Flip Teaching в своём предмете; применение стратегии «flipped» по мотивации, оцениванию и постоянному наблюдению за работой студента).

в) Выбор и создание содержания работ для выполнения студентами дома и в группе во время занятия:

- содержание заданий для выполнения дома: модель *Flipped Teaching* определение (в чём заключается), характеристики, преимущества и слабые стороны; учебные задания для работы в группе; инструмент оценивания для оценки работы студентов;

- содержание заданий для выполнения на занятии: стратегии мотивации и задействования студента (геймификация – включение игровых элементов); инструменты для создания скринкастов – видеороликов с речевым сопровождением).

В качестве модели применения можно рассмотреть следующие:

Мы также можем сформулировать вопросы, которые вызывают наибольшие затруднения или рассматривают наиболее важные аспекты темы.

Пример вопросов:

1. Фамилия, имя.
2. Напиши заключение о самом важном в данной теме (менее 300 слов).
3. Скажи, что тебе кажется самой важной идеей или интересным в этой теме и объясни почему ?
4. Какую часть темы необходимо, по-твоему, рассмотреть подробнее в классе ? Почему ?
5. Что осталось для тебя не совсем понятным в материале темы ? Почему ?
6. На какой вопрос ты бы хотел получить ответ в первый день рассмотрения темы? Почему ?
7. Что ты узнал или понял при просмотре видео ? Почему ?
8. Какую часть темы тебе не нужно объяснять дополнительно ? Почему ?
9. Сколько времени ты затратил на чтение материалов, просмотр видео, записи и ответы на вопросы ?

Заключение. Для эффективной реализации перевернутого обучения используется определенный цикл: (1) обучающее видео; (2) интерактивная работа в классе; (3) наблюдение – обратная связь – оценка. Каждый этап требует разработки дополнительных обучающих или контрольно-измерительных материалов. Для подготовки к занятию студенты смотрят дома видеуроки с комментариями преподавателя или контрольными вопросами и/или читают объяснения в учебнике в своем темпе, в удобное для просмотра время. На занятии преподаватель дает практические задания и необходимые дополнительные материалы. В процессе выполнения задания студенты работают индивидуально в парах или группах, тогда как преподаватель выступает в роли наблюдателя, выявляет основные трудности в освоении материала, объясняет сложные моменты и оценивает работу студентов.

При подготовке видеоразработок преподавателю следует учитывать следующие особенности: продолжительность видео должна составлять 5-7 минут; в видеоролике должны рассматриваться один или два вопроса/аспекта; видеообъяснение должно быть интерактивным. Нередко в перевернутом обучении ключевая роль отводится видеуроку, однако это не совсем так, потому что основной целью перевернутого обучения является наиболее эффективная помощь учащемуся при формировании различных навыков. Видеуроки являются самой привлекательной частью этой модели обучения, однако преподаватель может использовать и другие способы познавательной работы студента: просмотр сайтов, блогов, посвященных изучаемой теме, заполнение опроса, создание презентации и др.

Таким образом, «перевернутое обучение» позволяет эффективно интегрировать инновационные обучающие технологии, методы и средства, не утратив преимуществ традиционного образования. При использовании «перевернутого обучения» в высшем образовании достижение результатов обучения низкого уровня, а именно уровня «ЗНАЕТ» осуществляется студентами в ходе внеаудиторной самостоятельной (домашней) работы перед занятием.

Список использованной литературы:

1. Саутенкова Л.С. *Инновационные технологии в обучении географии. Учебное пособие.* – Актобе, 2009. – 67с.
2. Беркенова Г.С. *Инновационные технологии и инновационно-педагогическая деятельность как показатели качества высшего образования. Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева.* - № 5 (84) 2011.
3. Закон «Об образовании» Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.07.2015 г)
4. Харламова, Т.В. *Incorporating Technology into EFL Classroom // Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации: Материалы докладов VI Международной Интернет-конференции «Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации» (26-28 февраля 2014 года).* - Саратов, 2014. - С. 312-317.
5. Marshall, H. *Three reasons to flip your classroom // Bilingual Basics. August, 2013. URL: <http://newsmanager.commpartners.com/tesolbeis/issues/2013-08-28/6.html> (дата обращения: 15.01.2015).*
6. Pilar Caceres Gonzalez. *Основы методики «Аудитория наоборот»: применение на практических занятиях.* – Валенсия: Политехнический университет, 2015. – 15с.

ӘОЖ 378.18:378.4
МРНТИ 14.35 .07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.17>

К.З. Халықова¹

¹Абай атындағы Қазақұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ПРОЦЕСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУЫН ДАМУЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада кәсіби даярлау процесінде студенттердің сын тұрғысынан ойлауын дамыту мәселелері қарастырылады. Қазақстан Республикасында қабылданған нормативті құжаттардағы ұсынылып отырған зерттеудің өзектілігі талданған. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесінде пайдаланылып келе жатқан білім беру технологиялары, оның ішінде, Кэмбридж жүйесінің жеті модулі аталып көрсетілген. Студенттердің сын тұрғысынан ойлауының маңызды элементтері болып табылатын сын тұрғысынан ойлаудың негізгі құрылымдық элементтері келтірілген. Мұғалімнің сын тұрғысынан ойлауының негізгі сипаттамалары мен сын тұрғысынан ойлаудың маңызды ерекшеліктері, сондай-ақ, сын тұрғысынан ойлауды қалыптастырудағы рефлексия мен бағалаудың ролі қарастырылған. Студенттердің сын тұрғысынан ойлауын дамыту технологиясын пайдаланудағы студент пен педагогтің ролі анықталған. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнін оқыту мысалы негізінде сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын қолданудың педагогикалық мүмкіндіктері келтірілген.

Түйін сөздер: кәсіби даярлау, сын тұрғысынан ойлау, рефлексия, бағалау, сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы

K. Khalikova

¹*C.P.Sc, professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty c., Kazakhstan*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Abstract

The problems of developing critical thinking in the process of training students are considered in the article. The relevance of this study in the regulatory documents adopted in the Republic of Kazakhstan is analyzed. The educational technologies that's used in the educational system of the Republic of Kazakhstan and seven modules of the Cambridge system are listed. The basic structural elements of critical thinking, which are the basic element in the formation of critical thinking in students are given. The main characteristics of the critical thinking of the teacher and the important features of critical thinking, as well as the role of reflection and evaluation in the formation of critical thinking are considered. The role of the student and teacher in using the technology for the development of critical thinking of students is determined. The pedagogical possibilities of applying the technology for the development of critical thinking are given on the example of the discipline "Information and communication technologies".

Keywords: vocational training, critical thinking, reflection, assessment, critical thinking development technologies

К.З. Халикова¹

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация

В статье рассматривается проблемы развития критического мышления в процессе профессиональной подготовки студентов. Проанализирована актуальность данного исследования в нормативных документах, принятых в Республике Казахстан. Перечислены образовательные технологии, применяемых в образовательной системе Республики Казахстан и семь модулей Кэмбриджской системы. Приведены основные структурные элементы критического мышления, которые являются базовым элементом формированию критического мышления у студентов. Рассмотрены основные характеристики критического мышления учителя и важные особенности критического мышления, а также роль рефлексии и оценивания в формировании критического мышления. Определены роль студента и педагога в использовании технологию развития критического мышления студентов. Приведены педагогические возможности применения технологии развития критического мышления на примере дисциплины «Информационно-коммуникационные технологии».

Ключевые слова: профессиональная подготовка, критическое мышление, рефлексия, оценивание, технологии развития критического мышления

Кіріспе. Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі ХХІ ғасырдың деңгейіне, дәлірек айтқанда, ақпараттық қоғамның талаптарына сай оқушының ойлауын дамытатын тәсілдерді тауып, оны білім беру практикасына енгізу болып табылады. Бұл оқытушының кәсіби іс-әрекетін жаңа технологияларды негізге ала отырып, ұйымдастыруын талап етеді. Оқытушының тек ақпаратпен жұмыс істеуге арналған іс-әрекеті өнімді нәтиже алатын іс-әрекетті ұйымдастыруға бағытталуы тиіс. Оқушының оқу іс-әрекетінің нәтижелі болуы ойлау жүйесінің қалыптасып, дамуына тәуелді екеніне осы уақытқа дейінгі педагогикалық және психологиялық бағытта жүргізілген зерттеулер дәлел. Жаңа оқыту технологиялары мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, оқушының өзіндік оқу іс-әрекеті негізінде ұйымдастырылған оқыту әдістері мен тәсілдері олардың әртүрлі ойлау қабілеттерін дамытады. Ақпараттық қоғамның талаптарына сай, қызмет саласында жиі кездесетін тығырықты жағдайларда өз бетімен шешім қабылдап, қабылданған шешімнің нәтижелеріне болжам жасай білу маманнан сын тұрғысынан ойлау қабілетінің жеткілікті деңгейде дамығанын талап етеді. Бүгінгі мектеп оқушысы – ертеңгі студент, бүгінгі студенттің ертеңгі маман екенін ескерсек, жоғары кәсіби білім беретін оқу орындарының алдына қойылатын міндет қоғам талаптарына сай болуын көздейді. Аталған мәселе жоғары оқу орындары студенттерінің өз бетімен білім алуын, өмір бойы үздіксіз білім алу арқылы болашақ маманның кәсіби біліктілігін арттыруға даярлығын қалыптастыруды қамтамасыз ететіндей оқу іс-әрекетін ұйымдастыру қазіргі уақытта көкейкесті мәселелердің біріне айналып отыр.

Сонымен бірге, бүгінгі күні Ел Басы Н.Ә.Назарбаевтың білім беру жүйесінің алдына қойып отырған негізгі міндеттерінің бірі – оқушыларды білімді өз бетімен ізденіп алуға, зерттеу жүргізуге, ақпарат алмасуға, болашақта тиімді іс-әрекет жасауға үйрету. Бұл міндет білім беру жүйесіне инновациялық технологияларды енгізу арқылы жүзеге асырылу үстінде. Сол себепті жаңартылған білім бағдарламасы бойынша білім беруде жеті модульден тұратын Кэмбридж жүйесі пайдаланылуда. Аталған жеті модульді барлық деңгейдегі оқыту процесіне енгізу қарастырылған. Олар: оқытудағы жаңа тәсілдер, сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, оқу және оқыту үшін бағалау, оқытуда АКТ-ны пайдалану, дарынды және талантты оқушыларды оқыту, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды жүзеге асыру, оқытуды басқару және көшбасшылық. Осы бағдарламадағы жеті модульді меңгерген болашақ ұстаз жаңартылған білім мазмұнына сай білім мазмұны мен оқыту технологияларымен танысады.

Жаңартылған білім мазмұнының негізгі міндеттерінің бірі – оқушыны сын тұрғысынан ойлай білуге үйрету болып табылады. Осы міндетті жүзеге асыру үшін бағдарламаның қалған модульдері

қызмет етеді. Біздің еліміздегі білім беру жүйесінде **сын тұрғысынан ойлау** – Қазақстандағы білім беруді дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық түсінік ретінде қабылданған. Себебі, оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту талантты оқушыларды тауып, олардың дарындылығын дамытуға негіз болады. Оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамытудың әлемдік білім беру жүйесінде алатын орны бар және бұл мәселе ерекше мәнге ие. Болашақ педагог мамандарды оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуға баулу кәсіби даярлау мазмұны, әдістері мен тәсілдеріне өзгеріс енгізуді талап етеді. Осыған орай, ұсынылып отырған мақала кәсіби даярлау процесінде мамандардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту мәселелеріне арналады.

Зерттеу әдістері: ғылыми-әдістемелік, философиялық, психологиялық және педагогикалық әдебиеттердегі сын тұрғысынан ойлау мәселесіне теориялық тұрғыдан талдау жүргізу, мамандарды кәсіби даярлау процесінде сын тұрғысынан ойлауды дамытуға бағытталған оқыту процесінің жүру барысын бақылау.

Зерттеу мәселесінің талдануы. Көтерілген мәселе жоғары білім беру жүйесінің алдындағы маңызды міндеттердің бірі ретінде сыни тұрғыдан ойлай алатын мамандар даярлау мәселесін қояды. Оның басым бағыттары – жоғары оқу орнын бітіруші маман тек білім бағдарламасындағы пәндер бойынша құзыреттілігін қалыптастырып қоймай, сонымен бірге, құзыретті маман болуға сәйкес білімді меңгеру, алған білімін практикада пайдалана білу дағдыларын қалыптастыру, зерттеу іс-әрекетінің әдістерін, өз бетімен іздену арқылы жаңа білім, мағлұматтарды меңгеруі, сын тұрғысынан ойлау негізінде өзін-өзі дамыту, өз бетімен білімін жетілдіру болып табылады [1]. Студенттің өзіндік оқу іс-әрекеті – бұл танымдық іс-әрекет. Білім беру процесінде студенттердің өзіндік оқу іс-әрекетінің белсенділігін арттыруға бағытталған зерттеуші, педагог-ғалымдар ұсынған оқыту технологиялары әртүрлі деңгейде пайдаланылып келеді. Шығармашыл ұстаз – шығармашыл шәкірт тәрбиелей алады. Сондықтан жаңа технологияларды пайдаланатын ұстаздар оның білім беру мүмкіндіктерін, жетістіктері мен кемшіліктерін талдап, зерттей білуі тиіс. Сын тұрғысынан ойлауы қалыптасқан оқытушы студенттің сын тұрғысынан ойлауын дамытатындай оқыту процесін ұйымдастыра алады. Осы тұста *«оқытушының сын тұрғысынан ойлауының сипаттамасы қандай»* деген сұрақтың туындайтыны заңды. Қазіргі ұстаз сауатты басқара алатын, өзін-өзі дамытуға, өзінің интеллектуалдық әлеуетін практикада толық жүзеге асыруға қабілетті болуы тиіс. Сонымен қатар, жеке тұлға ретінде: жаңа ой-пікірлерге өз көзқарасын ашық білдіру, зертеуші ғалымдардың, әріптестерінің, тіпті басқа басқа тұлғалардың жетістіктерін бағалауы және кейбір сала нмесе бағыттар бойынша олардың артық білетінін мойындау, өзі зерттейтін сала бойынша терең білім алуға әрдайым ұмтылыста болу, өзі айтқан ой-пікірін қорғай білу, басқа тұлғалардың дәлелдеріне сын тұрғысынан қарап, оған баға беру, өзі қателескен жағдайда, қателігін мойындау, әділеттілікті жақтау сынды қасиеттерді ерекшелеуге болады. Сын тұрғысынан ойлай алатын тұлғаға тән ерекшеліктің бірі – барлық жағдайларға, өтіп жатқан құбылыстар мен процестерге күмәнмен қарауға тырысу болып табылады. Бұл ең алдымен, оқытушының педагогикалық жұмыстарды шешудің жалпыланған әдістерін, оларды бағалаудың айырымдық белгілерін меңгеруді, қойылған мәселені шешу тәсілдеріне жауап беретіндей талдау жүргізуді, алынған нәтижені бағалай білуге қабілетті болуы керек екендігін көрсетеді. Кері байланыс пен бағалау мұғалімнің сын тұрғысынан ойлауының маңызды сипаттамаларының бірі болып табылады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту ХХІ ғасырдың білім беру технологияларының бірегейі, ол психология, педагогика, философия және т.б. ғылым салаларының түйілісінде пайда болған басым бағыттардың бірі ретінде қарастыруға болады. Сын тұрғысынан ойлау мәселесін зерттеумен айналысып келе жатқан Дж. Дьюи, Д. Халперн, Д. Кластер, Р.Х. Джонсон, В.А. Попков, А.В. Коржуев, Г.Б. Сорин, А.Б. Бутенко және т.б. сынды зерттеушілерді ерекшелеуге болады.

Педагогикалық әдебиеттерде сын тұрғысынан ойлау кері жауап қайтарудың бір аспектісі ретінде қарастырылады [2]. Педагогика ғылымының субъектінің бұл қасиетіне назар аударуы еркін білім беру, жеке тұлғаға бағадранған білім берудің идеялары мен принциптерін мақұлдайтын философиялық тұрғыдан білім беру парадигмасының қалыптасуымен түсіндіріледі. Зерттеулерде рефлексия адамзат санасы мен ойлауының феномені ретінде, рефлексия сөзінің негізгі мәніне байланысты екі бағытты ерекшелеуге болады. Бірінші бағыт рефлексияны адамның ойлау принципі ретінде қарастырады. Адамның ойлау принципі оны ұғынып, түсінуге бағыттайды; білімді пән ретінде қарастыру, оның мазмұны мен таным әдістеріне сыни тұрғыдан талдау жасау; адамның рухани әлемінің ішкі құрылымы мен ерекшеліктерін ашатын өзіндік таным іс-әрекетін қамтиды [3,2-б]. Екінші бағыт рефлексияны бір адамның басқа адамның ішкі әлемін бейнелеу процесі, индивид

тұрғысынан оны қарым-қатынаста қалай қабылданатынын түйсіну процесі ретінде қарастырады. Рефлексия сөзін бірінші мағынада Д.Локк пайдаланды. Ол «рефлексия – бұл біздің ақыл-ойымыздың әрекетін іштей қабылдау» деп түсіндіреді. «Рефлексия – адамның ойлау принципі ретінде» деген болжам көптеген зерттеушілердің зерттеулеріне арқау болды:

- ойлау процесінің ұғынықтылығы (С.Л.Рубинштейн, А.Н.Леонтьев және т.б.);

- оқу есептерін теориялық жолмен шешудегі мазмұндық жалпылау механизмінің бірі (В.В.Давыдов).

Жеке тұлғаның дамуы көбінесе интеллектуалдық деңгейде қарастырылып келді. Жеке тұлғаға бағдарланған білім беру студенттің жеке тұлғалық мәнді қырларын дамытуға бағытталады, ол шынайылықты түсінуіне қатысы, оның құндылықтарын ұғыну, айналада өтіп жатқан құбылыстардың мәні мен себептерін іздеумен, басқаша айтқанда, рефлексия жасау іскерлігімен сипатталады. Рефлексияның жалпы түсінігі – бұл ойлау, өзіндік бақылау және өзіндік таныи болып табылады. Соңғы кездері жарияланып жатқан ғылыми-әдістемелік зерттеулерде рефлексияның үш түрі ерекшеленуде:

- қарапайым рефлексия, білім мен әрекеттерді қарастыру және талдау, олардың шеткі шегі мен мәні туралы ойлау;

- ғылыми рефлексия, белгілі бір ғылыми зерттеу саласына тән әдістер мен тәсілдер негізінде теориялық білімді талдау мен сынауды ұсынады;

- философиялық рефлексия, болмыс пен ойлауды, тұтасымен алғанда, адамзат мәдениетін ұғыну ретінде қарастырылады [4]. Мұғалімнің қалыптасу кезеңінде бұлардың әрқайсысы басымдыққа ие болғанына қарамастан аталған рефлексияның үш түрінің де жоғары білім беру жүйесінде мәні мен маңыздылығы ерекше орын алады.

Сын тұрғысынан ойлау берілген тапсырманы орындаудың үйлесімді тәсілін табуға бағытталған ақыл-ой қабілеттілігі. Ол өзбетіндік оқыту басым болған жағдайда тиімді болады, білім берік болып, әрі ұзаққа сақталады, сонымен бірге, оның негізгі тірегі өзіндік бағалау болып есептеледі. Көптеген авторлар сын тұрғысынан ойлауды белгілі бір критерийлерге негізделген бағалау ретінде анықтайды. Бұл бағалау сыртқы әлемді, басқару біреудің ойын немесе өзінің ойын бағалауға және ол сын тұрғысынан ойлау мен өзіндік сыни ойлауды бағалауға бағытталуы мүмкін [5]. М. Векслердің зерттеулерінде «сын тұрғысынан ойлау» процесі, жұмыс нәтижесін жан-жақты талқылауды қамтитын мәселені шешу және оны бағалау процесі. Бұл бағалау қателікті табу немесе заттар мен құбылыстардың құндылығын анықтау немесе талқыланатын идеялардың ақиқаттылығын айқындау болуы мүмкін [6]. В.А.Попков пен А.В.Коржуев сын тұрғысынан ойлау ұғымын «адамның өз іс-әрекетін түсінуі ретінде анықтайды, сол іс-әрекетті қалай орындау керек, әрекет жүзеге асырылатын үлгі мен ережені түсініп, соған сай әрекет жасайтындығы туралы адам өзіне толық есеп береді» деп көрсетеді [7].

Білім беру жүйесінің қазіргі даму тенденцияларын талдай отырып, М.В.Кларин «сын тұрғысынан ойлауға бейімділіктің сипаттамасынан оның ұтымды және интеллектуалдық түсініктің шеңберінен тысқары екенін атап көрсетеді. Сын тұрғысынан ойлауға бейімділік: есепті нақты қоюдың жолын іздеумен; бір тұтас объектіні бөліктерге жіктеуді ретімен қарастыру; басқа адамдардың түсінігін, білім деңгейі мен ойлау тереңдігіне түсіністікпен қарап, оны қабылдай білумен; сын тұрғысынан ойлау дағдыларын өмірде қолдана білуге бейімділікпен сипатталады [8].

Сын тұрғысынан ойлауды көптеген зерттеушілер адамның ақпаратты талдай білу қабілеттілігі мен іскерлігі деп атап көрсетеді. Л.В.Занков және т.б. көрнекі педагог ғалымдар алынған нәтижені кез келген жағдайларға пайдалана алатын болса, сонымен бірге, қандай да бір айғақтармен дәлелдемелер келтіріп, өз тарапынан шешім қабылдауға қабілетті болса, бұл тұлғаның сын тұрғысынан ойлау элементтерінің бар екенінің белгісі деп есептейді. Сондай-ақ, жеке тұлғаның бойында сын тұрғысынан ойлау элементтерінің болуы оның қаншалықты деңгейде интеллектуалдық тұрғыдан дамығанының көрсеткіші. Дәлірек айтқанда, егер жеке тұлға сын тұрғысынан ойлауға қабілетті болса, онда бұл оның интеллектуалдық әлеуетінің белгілі бір деңгейде қалыптасқандығын көрсетеді. Дәл осы мәселені қарастыруға арналған бірқатар теориялық және практикалық зерттеулер бар. Д. Клустер, П. Фрейре, Дж. Дьюи, Р. Эннис және т.б. зерттеушілер сын тұрғысынан ойлаудың маңызды сипаттамаларына: өз бетімен ойлай білу іскерлігін, тұлғаның танымдық қызығушылығын, туындаған мәселені тиімді тұжырымдай білу, мәселені тиімді шешудің жолдарын өз бетімен іздеп табу, қисынды ойластырылған шешім қабылдап, одан күтілетін нәтижеге болжам жасау және сол мәселеге байланысты өзінің тікелей көзқарасын білдіру сынды белгілерді атап көрсетеді [9].

Сонымен, сын тұрғысынан ойлау – бұл қызығушылықтың болуын, зерттеу әдістерін пайдалануды, проблеманы тұжырымдай отырып, оның жауабын жүйелі түрде іздеу. Сонымен қатар, бұл студенттің өзінің оқуына деген жауапкершілік алуы, студент оқытушы ұсынған ақпаратты тек қабылдаушы ғана емес, ол өз бетімен оқуды қамтамасыз ететін ерекше зерттеу әдістерін пайдаланады, қажетті материалдарды іздеп тауып, оған зерттеу жүргізеді. Ал педагогтің міндеті – студент проблеманы өзі қойып, оған жауап іздеп табатындай қарым-қатынас үлгісін көрсету, білімді меңгеру процесінде өзара жауапкершілікке тәрбиелеу, студенттерді өз бетімен жұмыс істеуге баулитын сын тұрғысынан ойлауды дамыту әдістемесіне негізделген оқыту технологиясын құру болып табылады. Сын тұрғысынан ойлауды дамытуға бағытталған әртүрлі тәсілдер студенттердің қызығушылығын арттырып, зерттеу, шығармашылық белсенділіктерін оятып, материалды түсініп, оған жалпылау жасайтындай жағдайларды құрады.

Зерттеу нәтижелерінің талқылануы. Енді Абай атындағы ҚазҰПУ-де «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнінен практикалық сабақтарды жүргізу барысында сын тұрғысынан ойлауды дамытуға бағытталған тәсілдерден мысал келтірейік. Студенттердің сын тұрғысынан ойлауын дамытуға Джигсо, кезбе тілші, ақпараттағы ақаулық, тындайтын үшбұрыштар, «ойлан – жұптас – бөліс» (Джесси Джентильдің диаграммасы) деп аталатын әдістері, SWOT талдау, «Білемін – білгім келеді – білдім», «ақылдың алты қалпағы» және т.б. әдістер пайдаланылды. Студенттерді сын тұрғысынан ойлауға баулу кез келген нәрсенің, мысалы, біздің жағдайда программалық құралдардың тиімділігі мен күштілігі немесе мықтылығы, олардың кемшіліктері мен әлсіз тұстарын, мүмкіндіктері мен оларды пайдалануда мүмкін болатын қауіпті талдап, бағалай білу маңызды. Сондықтан біз жиі пайдаланған тәсілдің бірі - SWOT талдау жүргізу әдісі болды. SWOT ағылшынның Strength (мықты), Weakness (әлсіз), Opportunity (мүмкіндігі), Threat (қауіп) – сөздерінің бастапқы әріптерінен қысқартылып алынған. Бұл әдіс практика сабағында «Ақпараттық жүйелер» тақырыбын оқытуда пайдаланылды. Студенттер төрт топқа бөлінді, бірінші топ – ақпараттық жүйелердің мықты тұстарын талдаса, 2-топ ақпараттық жүйелердің әлсіз тұстарын, ал үшінші және төртінші топ студенттері сәйкесінше ақпараттық жүйелердің мүмкіндіктері мен болатын қауіп түрлерін талдайды. Жұмыс нәтижесін әр топ студенттері өздері даярлаған постер арқылы қорғайды. Кері жауап қайтару кезеңінде студенттердің алған білімі бекітіледі, жаңа ұғымдарды меңгеріп, ойлау әрекеттері талданады. Негізгі тақырыптар мен әрбір программалық құралдарды меңгергеннен кейін кері жауап қайтаруға «Білемін – білгім келеді – білдім (Know-Want-Learn)» әдісі пайдаланылды. Студенттер программалық құралдың қызметі мен мүмкіндіктері туралы үш бағаннан тұратын кестеге: осы сабаққа дейін нені білді, нені білгісі келеді және нені үйренгенін толтырып жазады. Бұл әдістер студенттердің алған ақпараттары мен меңгерген ұғымдарын топтастыру, талдау және жалпылауға, сонымен қатар, шығармашылығын дамытуға мүмкінлік беретін, жылдам әрі қуатты құрал болып табылады.

Сын тұрғысынан ойлау белгілі бір пән саласы бойынша оқытудың әдеттегі нәтижесі ретінде автоматты түрде қалыптаспайды. Студенттердің ойлауын жетілдіру, тиімді нәтижеге қол жеткізу арнайы әдістер мен тәсілдерді пайдаланып, жүйелі түрде жұмыс істеуді талап етеді. Әрбір жаңа білімді сыни тұрғыдан ойлап, талдап, таным процесі дербес сипатқа ие болып, өнімді нәтиже береді. Студенттерде қалыптасқан сын тұрғысынан ойлау іскерліктері олардың оқу-зерттеу іс-әрекеттеріне, атап айтқанда, дипломдық зерттеу жұмыстарын жазу, кәсіби педагогикалық практикадан өту кезіндегі жұмыстардың, болашақта кәсіби қызметіндегі жұмыстардың орындалуына негіз болады. Сын тұрғысынан ойлай алатын маман жан-жақты ойлауға, ойын жылдам жинақтауға, өз бетімен өзін әрі тұлға ретінде, әрі кәсіби маман ретінде өмір бойы дамытуға, кәсіби іс-әрекетінде пайда болған тығырықты жағдайлардан шығатын шешім қабылдауға, кез келген уақытта жұмыс барысында кетіп жатқан кемшіліктерді талдап, қисынды ой қорытып, өз көзқарасын ашық айтуға бейім тұлға ретінде қалыптасады.

Қорытынды. Ақпараттық технологиялардың шыңында тұрып айтқан Билл Гейтстің «ақпаратты меңгерген адам - әлемді меңгереді» деген нақыл сөзінің төркіні білімді адамның әрқашан өз қатарынан озық болатынын, дүниенің кілтін өзгелерден бұрын тауып бұрайтынын меңзеп тұрғандай. Мұндай тұлғаларды тәрбиелеу бүгінгі таңда, баланы білім нәрімен сусындататын ұстаздардың қолында. Ұлы ақын Абайдың «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» дегеніндей, сыни тұрғыдан ойлайтын, жан-жақты дамыған, әлемдегі озық технологиялардың қыры мен сырын толық меңгерген, өмірдің әр саласындағы мәселелерді шығармашылық жолмен шеше алатын, интеллектуалдық әлеуеті жоғары, педагогикалық шеберлігі шыңдалған ұстаз ғана бүгінгі ақпараттық қоғамның толыққанды мүшелерін даярлай алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Халықова Г.З. Болашақ педагог мамандарды сын тұрғысынан ойлауын дамытуға баулу// Абай ат.ҚазҰПУ хабаршысы. Педагогика және психология сериясы. - №4, 2019.
2. Коржуев А.В., Попков В.А., Рязанова Е.Л. Рефлексия и критическое мышление в контексте задач высшего образования // Педагогика. 2002. № 1. С. 18–22.
3. Личность: внутренний мир и самореализация. Идеи, концепции, взгляды / сост. Ю.Н. Кулюткин, Г.С. Сухобская. СПб. : Институт образования взрослых ; Гускарора, 1996. 175 с.
4. Семенова О.М. Формирование критического мышления студента – будущего учителя в процессе обучения в педагогическом университете: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.М.Семенова. – Самара: ПГСГА, 2009. – 26 с. – С. 9.
5. Халперн Д. Психология критического мышления /. – СПб.: Питер, 2000. – 240 с.
6. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. (Как мы мыслим) / Дж. Дьюи; пер. с англ. Н. М. Никольской. М.: Лабиринт, 1999. – 192 с.
7. Попков В.А. Критический стиль мышления у субъектов высшего профессионального образования / В.А. Попков, А.В. Коржуев. – М.: Агроконсалт, 2002.
8. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М.В. Кларин. – М.: Арена, 1994. – 222 с.
9. Семенова О.М. Содержание понятия «критическое мышление учителя»//Поволжский педагогический вестник. 2018. Том 6, № 3(20).

МРНТИ 14.09.35

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.18>

¹С.Р.Қыдырова., ²М.Х.Пиримжаров

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

²С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті
Ақтөбе қ., Қазақстан

СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада студенттердің шығармашылық ойлау қабілетін дамытудың психология-педагогикалық шарттары қарастырылған. Студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі болашақ маманның тұлғасын қалыптастырудағы өзекті мәселелердің бірі ретінде анықталған. Сонымен қатар креативтілік ұғымы да потенциалды табысты шығармашылық ойлауға ықпал ететін қабілеттер мен басқа ерекшеліктерінің жиынтығы тәрізді белгіленген. Аталған ұғымдарға байланысты шетелдік ғалымдардың, соның ішінде гештальт-психологтардың ғылыми көзқарастары ұсынылған. Оқу үрдісінде қазіргі студенттерді шығармашылық ойлауға ынталандыратын тәсілдер жайында баяндалады. Сонымен қатар студенттердің шығармашылық ойлауының даму деңгейін анықтаудың көрсеткіштері келтірілген. Автор айтылған мәселеге байланысты болашақ педагог мамандарының шығармашылық ойлау қабілетін табысты дамуына ықпал ететін психологиялық-педагогикалық шарттарын белгілеп көрсеткен.

Түйін сөздер: студент, шығармашылық ойлау қабілеті, психологиялық-педагогикалық шарттар, креативтілік, тұлға, оқу-тәрбие үрдісі.

¹S.R.Kydyrova, ²M.Pirimjarov

¹Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan

²Aktobe University named after S. Baishev,
Aktobe, Kazakhstan

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF STUDENTS CREATIVE THINKING DEVELOPMENT

Abstract

This article discusses the psychological and pedagogical conditions for the development of creative thinking of students. The problem of the development of students' creative abilities is defined as one of the urgent problems of forming the personality of a future specialist. However, the concept of creativity is also defined as a set of abilities and other features that contribute to potentially successful creative thinking. Scientific views of some foreign scientists, including Gestalt psychologists, are proposed on this problem. Along with this, it is mentioned about approaches that stimulate modern students to creative thinking in the educational process. The indicators for determining the level of development of creative thinking of students are also given. The author defined psychological and pedagogical conditions that contribute to the successful development of creative thinking of future teaching staff in the light of this problem.

Keywords: student, creative thinking, psychological and pedagogical conditions, creativity, personality, educational process.

¹С.Р.Қыдырова., ²М.Х.Пиримжаров

¹КазНПУ имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

²Актюбинский университет имени С.Башиева
г.Актобе, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются психолого-педагогические условия развития творческого мышления студентов. Проблема развития творческих способностей студентов определена как одна из актуальных проблем формирования личности будущего специалиста. Вместе с тем, понятие креативности также обозначено как совокупность способностей и других особенностей, способствующих потенциально успешному творческому мышлению. По данной проблеме предложены научные взгляды некоторых зарубежных ученых, в том числе и гештальт-психологов. Наряду с этим говорится о подходах, стимулирующих современных студентов к творческому мышлению в учебном процессе. Также приведены показатели определения уровня развития творческого мышления обучаемых. Автор определил психолого-педагогические условия, способствующие успешному развитию творческого мышления будущих педагогических кадров в свете данной проблемы.

Ключевые слова: студент, творческое мышление, психолого-педагогические условия, креативность, личность, учебно-воспитательный процесс.

Қазіргі кезде тұлғаның шығармашылығын дамыту аясындағы зерттеулердің қатары кеңейуде. Себебі қоғамдық тәжірибе адамның шығармашылық ойлау қабілетін жеке тұлғалық емес, әлеуметтік мағынаға ие болғандығын мойындап, психология-педагогикалық ойларды осы мәселеге назараударуына мәжбүр етті. Шығармашылық психологиясының негізгі міндеті шығармашылық үрдіспен креативтіліктің психологиялық механизмдері мен заңдылықтарын ашу. Креативтілік – ағылшынның “Creativity” сөзінен аударғанда шығармашылық деген мағынаны береді.

Шығармашылық психиканың даму механизмі мен негізі ретінде А.М.Матюшкин, Я.А. Пономарев сияқты және т.б. ғалымдармен қарастырылады. Оны зерттеу ойлаузаңдылықтарымен байланыстырылады (С.М. Бернштейн, О.К. Тихомиров және т.б.). Шығармашылық психологиясындағы креативтілік атауымен белгілі болған бағытты зерттеуді Дж. Гилфорд, С. Медник, К. Тейлор, Е. Торренс және тағы басқа шетел ғалымдары жүргізді [1,2].

Дегенмен көптеген зерттеушілер креативтіліктің анықтамасында тұлғаның ерекшелігіне немесе оның қасиетіне басты назар аударады. Дж. Гилфорд креативтілік пен шығармашылық потенциалды табысты шығармашылық ойлауға ықпал ететін қабілеттер мен басқа ерекшеліктерінің жиынтығы тәрізді анықталуы мүмкін деп есептейді [2].

М.Вертгеймер шығармашылық ойлаудың маңызды екі ерекшеліктерін бөліп көрсетті: бейімділік және құрылымдылық [3]. Бейімділік дегеніміз шығармашылық үрдістердің жағдайды жақсартуға бағытталғандығын білдіреді, ал құрылымдылық – мәселені шешу барысында проблемалық жағдайдың ерекшеліктерін талдау және тұтас құрылым шеңберінде жағдайдың жекелеген элементтерінің қызметтік мәндерінің өзгеретіндігін меңзейді. Жағдаяттық құрылымның тұтастығын іс-әрекеттің мақсаты береді.

Сондықтан жағдайдың барлық элементтері мен оларды қайта құру бойынша ойлау операциялары қойылған мақсатпен сәйкестендіріледі. Сонымен қатар, мақсаттың өзі ауқымды мәнмәтіннің бір бөлігі бола тұрып, өз орны бар тұтастылық ретінде ұғынуды қажет етеді. Бұл тұтастықтың құрылымында мақсат басқаша және қайта құрылуы мүмкін. Жағдайға ауқымдырақ көлемде қарай алмағандық адамды икемсіз етеді және бастапқыда таңдалған мақсаттар мен оларға қол жеткізу құралдарына тәуелді қылады.

Ойлау барысындағы шығармашылық сәтті және ойлаушы адамның жаңалық ашу қабілетін көрсетуге ұмтыла отырып, гештальт-психологтар өткен тәжірибеге негізделген репродуктивті ойға өнімді ой-өрісті қарсы қойды.

К.Дункер, Н.Майер, Л.Секей және т.б. сияқты ғалымдар өткен тәжірибе жаңаның көрінуіне кедергі келтіретін тежегіш болып табылатыны туралы тезисті эксперименталды негіздеуге көп күш жұмсады. Л. Секей жүргізген зерттеулер көрсеткендей, өнімді, яғни шығармашылық ойлау проблемалық оқыту барысында, сонымен қатар адамның қандай да бір мәселені шешу барысында жүзеге асады. Осы тұрғыда Л. Секей өнімді ойлау мен проблемалық оқыту арасында тікелей байланыс бар деген қорытындыға келеді [1].

Проблемалық оқыту білім беру мазмұнына, атап айтқанда оқу пәндеріне, мазмұнның жаңа компоненті — проблемалық міндеттер жүйесі және оларды шешу әдістері түріндегі адамдардың шығармашылық іс-әрекетінің тәжірибесін енгізуге нақты мүмкіндік береді. Гештальт-психологтар шығармашылық ойлаудың ерекше қасиетінің бар екендігін көрсетті, ол стереотипті әрекет тәсілінен бас тарту және объектілердің жаңа, ерекше қасиеттері мен қарым-қатынасын анықтау. Бұл үшін субъектіге мәселелерді шешу тәсілдерін меңгерудің өткен тәжірибесі де, оларды проблемалық міндет жағдайында қайта құра алуы да қажет.

Шығармашылық ойлаудың даму деңгейін келесі көрсеткіштер бойынша анықтауға болады:

- Ойдың бірегейлігі, үйреншікті жауаптардан ерекше (шешімдердің сиректілігі, өзгешелігі) жауап алу мүмкіндігі. Өткен тәжірибенің кедергілерін еңсеру. Стандартты емес ерекше ойлау және әлемді қабылдау.

- Кәсіби проблемалық жағдайларды шешу кезіндегі кездейсоқ белсенділік.

- Ассоциативті байланыстардың тез және бірқалыпты пайда болуы. Әр түрлі заттар арасындағы ерекше ассоциативті байланыстарды таба білу қабілеті.

- Мәселеге сезімталдық. Құбылыстар тізбектеріндегі қарама-қайшылықтарды табу. Жаңа мәселені көру, оның басқа мәселелермен байланысын ашу. Мәселеге ену және сонымен қатар шынайлықтан алшақтап, болашақты елестетіп сезіне білу.

- Кейбір талаптарға сәйкес уақыт бірлігінде пайда болатын сәйкестіктер, идеялардың саны ретінде ойдың жүйріктігі.

- Объектінің немесе оның бөлігінің біршама үйреншікті емес қызметтерін табу қабілеті. Баламаларды байқап, тұжырымдау, бір қарағанда айқын боп көрінген ойға күмән келтіру, үстірт тұжырымдардан алшақ болу.

- Өңделетін шешімдердің икемділігі, алуандылығы.

- Өзін-өзі талдау сипатындағы, оның ішінде өзінің мінез-құлқының себептерін талдауға бағытталған, белгілі бір жағдайды шешу үшін барабар емес пікірлердің артуы.

- Шешімдердің жетілгендігі, нақтылану дәрежесі.

- Шығармашыл адамдарда ойының жетілуі, терең білімі, әртүрлі қабілеттер, білік пен дағдылар және қоршаған шындыққа көзқарасындағы, мінез-құлқында және іс-әрекетіндегі өзіндік қырлардың жиі таңқаларлық түрде бірігуі байқалады.

- Студенттердің ойлау қызметі сұрақтар қоюмен ынталандырылады. Оқытушының сұрағы студентті ойландыратындай күрделі болуы тиіс, сонымен қатар өз бетінше жауап таба алатындай болуы қажет.

- Білім алушылардың шығармашылық оқу іс-әрекетіне бағытталған оқытушының педагогикалық арсеналында келесі талаптарға сәйкес сұрақтар қою тәсілдері болуы мүмкін:

- Ықшамдылық. Қысқалық сұрақтың нақты тұжырымдалуымен қамтамасыз етіледі.

- Бейтараптылық. Сұрақ қысым түсіретіндей және иландыратындай, яғни белгілі бір жауапты білдіретіндей болмауы қажет.

- Нақтылық, айқындық, қисындылық. Сұрақтың мазмұны жауап беруші үшін қабылдауға түсінікті болуы тиіс.

- Ашықтық.

- Сабақтастық.

- Сұрақтың түсінікті болуы бұрын игерілген ақпаратқа сүйенумен қамтамасыз етіледі.

- Уақытылығы. Оқу тобындағы жағымды атмосфера білім алушылардың өз-өзін көрсетуге еркіндікті қамтамасыз етуі, сұрақтарды туындатуы және олардың өзара әрекеттестігін ынталандыруы тиіс. Оқу жағдайларын, сұрақтарды, пікірталастарды жоспарлау және құрастыру қажет.

Мұндай педагогикалық тәсіл әсіресе тиімді, жемісті болады, бұл кезде білім алушылар олардың қатысуы құпталатындығын және бағаланатынын біледі. Сондықтан педагогикалық тәсілдеменің маңызды кепілі ретінде қарым-қатынас мәдениетін арттыру болып табылады. Басқаларды тыңдай білу, әр түрлі көзқарастарды салыстыра алу студенттерге жағымды танымдық пікірталас жағдайында өзінің шығармашылық белсенділігін дамытуға мүмкіндік береді. Пікірлердің құрылымдық қақтығысы шығармашылық ойлаудың тексерілетін және шындалатын құралы болып табылады.

Педагогика саласында жоғарыда аталған шығармашылық мәселесіндегі күрт өзгеріс ХХғ. 60-70 жылдары басталды. Біртіндеп шығармашылықпен жұмыс істейтін жаңашыл педагогтар пайда болды. Олардың білім берудегі инновациялық жүйесі құрылып, жаңа әдістері кеңінен насихаттала бастады.

Жаңашылдық нәтижелері тек педагогтарды ғана емес, білім мен тәрбиедегі шығармашылықтың психологиялық ерекшеліктері мен педагогикалық психологиядағы шығармашылық әрекет механизмдерін оқып-үйрене бастаған психологтарды да қызықтыра бастады (В.В. Давыдов, И.А. Зимняя, Н.В. Кузьмина, Я.А. Пономарев, А.М. Матюшкин, Фельдштейн және т.б.).

Креативтілікті зерттеуде өткізілген талдау жалпы заңдылықтармен ерекшеліктерді тауып, кәсіптік андрагогикада жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Креативтілік адамның рухани және тұлғаның шығармашылық өзіндік даму шартының ажырамас бөлігі болатын бағалы тұлғалық саналы категориясы. Креативтілік тұлға білімінің жан-жақтылығымен емес, қабылдау, мәселелерге сезімталдығы, жаңа идеяларды қабылдауға икемділігі мен жаңаны құру мақсатында тұрақтап қалған стереотиптерді өзгертіп, өмірлік мәселелердің күтпеген және кездейсоқ шешімін табумен айқындалады.

Педагогикада шығармашылық ойлауды зерттеу оның тұлғалық категориясы ретінде өздігінен білімін көтеру мен шығармашылық тұлғаның дамуына жету мақсатында оқыту және тәрбиелеудің шығармашылық үрдісті тиімді ұйымдастыру мен басқару формаларын табуға мүмкіндік береді. Практикалық аспектідегі ғылымизерттеулерді жүзеге асыру мазмұнды түрде жаңашыл тәжірибеде қорытындыланатын білім беру мен тәрбиелеу үрдісін моделдеуден байқалады.

Студенттердің шығармашылық ойлауы, оның креативтілік әлеуеті саналы іс-әрекеттерде дамитын болғандықтан білім беру іс-әрекетінде тұлғаның шығармашылық күрдіске тиімді кірісуіне психологиялық-педагогикалық жағдайтуғызу қажет.

Адамның шығармашылық қабілеттері өмір бойы дамиды, бірақ өмірлік жоспарлардың қайта қаралуына және жеке адамның ұстанымдарын қайта бағдарлауға байланысты өзгеруі мүмкін. Осы орайда студенттердің шығармашылық ойлауының қалыптасудағы жоғары деңгейі олардың инновациялық ғылыми қызметіне дайындығының негізі болып табылады.

Шығармашылық қабілеттер ең алдымен: ақыл-ой қызметіне; интуицияның көрінісіне; эмоционалдық ниеттерге; шығармашылық қызметке ынталандыруға; қызмет тәсілдерін саналы түрде

таңдауға негізделеді. Осының барлығы нақты оқу ақпаратын меңгеру барысында, білім беру міндеттерін шешу кезінде жүзеге асырылады.

Я.А. Пономаревтің ойына сәйкес, шығармашылық қабілеттердің дамуы екі жеке қасиеттен өтеді, мысалы, ізденіс мотивациясының қарқындылығы және ойлау үрдісінде пайда болатын жанама бейнелерге сезімталдық[4].

Элис Пол Торренс бойынша шығармашылық қабілеттер келесі реттегілерді қамтиды:

- мәселелерге, білім тапшылығына немесе қарама-қайшылықтарға жоғары сезімталдық;

- болжамдарды ұсыну негізінде осы мәселелерді анықтау және олардың шешімдерін іздеуге арналған іс-әрекеттер;

- мәселелерді шешу және шешім нәтижесін қалыптастыру бойынша іс-әрекеттер[1].

Қазіргі жағдайда студент құзыреттілік тәсіл шеңберінде кәсіби қызметтің қалыптасқан тәсілдерін меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асырудың шығармашылық тәсілдерін меңгеруі қажет. Болашақ педагог мамандары үшін қоғамдық дамудың өзгермелі жағдайларына тез жауап беру және кәсіби немесе педагогикалық жағдайларда шығу жолдарын ұсыну, икемділік, өзіндік, жылдам және шығармашылық ойлауды дамыту өзекті болып табылады. Себебі бұл олардың болашақ кәсіби қызметінің негізі болып табылады.

Студенттердің шығармашылық ойлауын дамыту мәселесі туралы жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, келесідей қорытынды жасауға болады:

1. Студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі болашақ маманның тұлғасын қалыптастырудағы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Шығармашылық қабілеттерін дамытумен байланысты сұрақтар педагогика мен психологиядағы әр түрлі ғалымдардың ең өзекті және белсенді зерттелетін қатарына кіреді.

2. Шығармашылық дәстүрлі түрде индивидтің бірегейлігін көрсететін және материалмен, оқиғалармен, адамдармен және өмірдің мән-жайларымен негізделген жаңа өнімді жасау үрдісі ретінде қарастырылады. Шығармашылықтың екі түрі бар: «өзін-өзі ашу» және «басқаларға ашылу».

3. Студенттердің білімдерінің шығармашылық өзгеруінің негізгі шарты, студенттің жинақтаған тәжірибесіне тура пропорционалды шығармашылық қиял болып табылады.

4. Өзінің табиғаты бойынша шығармашылық ойлау жиі импровизациялық сипатқа ие, студенттерді жаңалық ашуға итермелейді.

5. Шығармашылық қабілеттер деп дәстүрлі түрде тұлғаның жеке психологиялық ерекшеліктері түсініледі, оларға шығармашылық қызметке дайындық байланысты және оларды дамыту мүмкіндігі бар.

6. Қабілеттер – динамикалық түсінік. Олар тек қана дамуда анықталады және қызметте байқалады; шығармашылық ойлауды дамыту үшін төмендегілер қажет: арнайы ұйымдастырылған тиісті орта; осы үрдістің әлеуметтік шарттылығы; студенттердің жеке тәжірибесі мен белсенділігі; қиялдың қуатты ынталандыруы және шығармашылық ойлаудың пайда болуының генетикалық негізі болып табылатын проблемалық іс-әрекет.

Осыған байланысты біз шығармашылық ойлаудың табысты дамуына ықпал ететін психологиялық-педагогикалық шарттарын анықтадық:

- Оқу-тәрбие жұмысы барысында білім алушылардың шығармашылық ойлауын дамыту мәселесі бойынша білім беру мекемелері педагогтарының біліктіліктерін үнемі арттыру.

- Пәндік-кеңістіктік ортаны ұйымдастыру, студенттердің шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруды және шығармашылық ойлауын дамытуды қамтамасыз ететін психологиялық климат құру.

- Студенттердің шығармашылық ойлауын дамыту бойынша оқу-тәрбиелік іс-шаралар кешенін жетілдіру.

Сонымен, шығармашылық – тұлғаны дамытудың ең тиімді тәсілі. Білім беруді жаңғырту педагог кадрларды даярлау деңгейіне тікелей байланысты. Бүгінгі таңда қоғамға білікті, жан-жақты дайындалған, шығармашылық жаңа буын педагогы қажет. Мұндай педагог өзінің шеберлігімен, сұлулықпен рахаттана алуымен және таңқалдыра білуімен шығармашылық атмосфераны құруға ықпал етеді және студенттердің шығармашылық әлеуетін, шығармашылық ойлауын одан әрі өсіруге негіз қалайтындығы сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Кашанов М.М. Творческое педагогическое мышление как вид практического // *Субъект и объект практического мышления. Монография / Под ред. А.В.Карпова, Ю.К.Корнилова. Ярославль: «Ремдер», 2004. С. 293—318.*
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта: Психология мышления. М., 1965. 433—457с.
3. Вертгеймер М. Продуктивное мышление. – М.: Прогресс, 1987.
4. <http://miiir-gero.ru/uploads/1422099928.pdf> (21.10.2016). Матюшкин А.М. Основные направления исследований мышления и творчества // *Психологический журнал. 1984. Т. 1. №1. 9-17 с.*

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.19>

Анаркулова Э.И.¹, Аманбаева М.Б.², Богоявленский А.П.³

^{1,2} *Казахский национальный педагогический университет имени Абая, научный сотрудник ТОО «НПЦ микробиологии и вирусологии», г. Алматы, Казахстан.*

³ *ТОО «НПЦ микробиологии и вирусологии», г. Алматы, Казахстан*

ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ БИОЛОГОВ

Аннотация

В настоящее время формирования научно-исследовательской компетенции является одной из основных в современной психолого-педагогической литературе на территории стран Европы и Средней Азии. При формировании научно-исследовательской компетенции у студентов биологов исследование биологических объектов и явлений не должно ограничиваться описанием только внешних сторон и признаков. Студенты должны учиться понимать их существенные глубинные характеристики, от которых зависит качество биологического образования в целом, и научно-исследовательская компетенция в частности.

Формирования научно-исследовательской компетенции для повышения качества подготовки студентов биологов в педагогическом вузе, основанной на использовании современных молекулярно-биологических методов исследования.

Ключевые слова: Научно-исследовательской компетенций, парадигмы образования, молекулярно-биологические методы, секвенирования.

Э.И. Анаркулова^{1,2}, М.Б. Аманбаева², А.П. Богоявленский³

^{1, 2} *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, ғылыми қызметкер ЖШС «Микробиология және вирусология ҒӨО», Алматы қ., Қазақстан,*

³ *ЖШС «Микробиология және вирусология ҒӨО», Алматы қ., Қазақстан*

БИОЛОГ СТУДЕНТТЕР АРАСЫНДА ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Қазіргі таңда ғылыми-зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру Еуропа және Орта Азия елдері аумағында заманауи психологиялық-педагогикалық әдебиетте негізгі болып табылады. Биолог студенттері арасында ғылыми-зерттеу құзіреттілігін қалыптастыру биологиялық нысандар мен құбылыстарды зерттеу тек сыртқы жақтар мен белгілерді сипаттаумен шектелмеуі керек. Студенттер жалпы биологиялық білімнің сапасын, атап айтқанда зерттеу құзіреттілігін анықтайтын олардың негізгі сипаттамаларын түсінуді үйренуі керек.

Заманауи молекулалық биологиялық зерттеу әдістерін қолдану негізінде педагогикалық университетте биолог студенттерін даярлау сапасын жақсарту үшін ғылыми-зерттеу құзіреттілігін қалыптастыру керек.

Түйін сөздер: Ғылыми-зерттеу құзыреттілік, білім парадигмасы, молекулалық-биологиялық әдіс, секвенирлеу.

E.I. Anarkulova^{1,2}, M.B. Amanbaeva², A.P. Bogoyavlenskiy³

*^{1,2}Kazakh National Pedagogical University after Abai,
researcher of LLP «SPC Microbiology and Virology»,
Almaty, Kazakhstan*

*³d.b.s., professor, LLP "SPC Microbiology and Virology",
Almaty, Kazakhstan*

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCES OF STUDENTS OF BIOLOGISTS

Abstract

At present, the formation of research competence is one of the main in modern psychological and pedagogical literature in the countries of Europe and Central Asia. When forming the research competence of students of biologists, the study of biological objects and phenomena should not be limited to the description of only external sides and features. Students should learn to understand their essential deep characteristics, which affect the quality of biological education in General, and research competence in particular. Formation of research competence to improve the quality of training of students of biologists in the pedagogical University, based on the use of modern molecular biological research methods.

Key words: Research competencies, education paradigms, molecular biological methods, sequencing.

Проблема формирования научно-исследовательской компетенции является одной из основных в современной психолого-педагогической литературе на территории стран Европы и Средней Азии. Это связано с вопросом о том является ли парадигма современного образования на основе компетенций чем то, принципиально новым, или это слегка измененная точка зрения на парадигму образования с точки зрения накопления знаний. Этот вопрос приобрел фундаментальное значение с момента присоединения Казахстана к Болонскому процессу, основные постулаты которого связаны с унификацией подготовки специалистов через трехуровневую систему подготовки биолога (бакалавр – магистр - доктор философии) и увеличением мобильности преподавательского и студенческого состава для интеграции системы образования в единое мировое пространство. Президент Республики Казахстан К.К Токаев в своем выступлении «Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти конкурентоспособных стран мира» определил одним из наиболее главных направлений дальнейшую модернизацию социальной сферы, развитие системы современного образования и подготовку высококвалифицированных кадров [1].

В настоящее время Казахстан проводит целенаправленную, последовательную работу по сближению национальной системы высшего образования с образовательными системами стран-участниц Болонского процесса. При этом основными характеристиками выпускника любой образовательной школы являются его компетентность и мобильность. В этой связи акценты при изучении учебных дисциплин переносятся на сам процесс познания, эффективность которого полностью зависит от познавательной активности самого ученика. Успешность достижения этой цели зависит не только от того, что усваивается (содержание обучения), но и от того, как усваивается: индивидуально или коллективно, в авторитарных или гуманистических условиях, с опорой на внимание, восприятие, память или на весь личностный потенциал человека, с помощью репродуктивных или активных методов обучения [2].

Подобное развитие научно-исследовательской компетенции требует понимания основных процессов парадигмы образования и формирования компетенций. От рождения человек наделен ограниченным числом рефлекторных реакций, на основе которых у него постепенно образуются новые формы поведения. Ведущий механизм, благодаря которому становится возможным расширение поведенческого репертуара человека — это научение, которое регулируется основными взаимосвязанными процессами: вниманием, сохранением, моторно-репродуктивными процессами и

мотивационными процессами (Бандура). При этом наличие у обучаемого внутренних и внешних мотивов к получению новых навыков является необходимым фактором обучения. Внутренним побуждением к процессу обучения может быть удовлетворение, получаемое от процесса поиска решения проблемы. Внешними мотивами могут стать разнообразные стимулы: получение сладости, материальное вознаграждение, похвала и т.д. При этом в развитии новых умений и навыков велика роль преподавателя [3].

На разных этапах обучения, участие преподавателя будет различным. Это зависит от множества факторов, включающих не только уровень подготовки ученика, но и уровня его притязаний, желания получать новые знания. Одним из средств управления обучения могут служить ориентиры, рекомендации и «подсказки».

Кроме того, процесс обучения характеризуется своеобразной спиральной цикличностью, включающей в себя 4 основных ступени развития знаний от неосознанной некомпетентности к неосознанной компетентности (рисунок) или от «фрустрации, через смятение, к радости познания» [4]. Такое понимание процесса обучения показывает не просто цикличность формирования компетенций от простого к сложному, но и подчеркивает необходимость постоянного совершенствования, ибо при отсутствии опыта и навыков легко скатиться от неосознанной компетентности к осознанной и даже осознанной некомпетентности (см. рисунок) [5].

Рисунок - Магический квадрат развития компетентности

При формировании научно-исследовательской компетенции у студентов биологов исследование биологических объектов и явлений не должно ограничиваться описанием только внешних сторон и признаков. Студенты должны учиться понимать их сущностные глубинные характеристики, от которых зависит качество биологического образования в целом, и научно-исследовательская компетенция в частности. Следует обращать внимание на тот факт, что немало затруднений у студентов вызывает работа с большим объемом информации. Информационные барьеры возникают, когда информация избыточна либо недостаточна, когда необходимо отделить актуальную информацию от неактуальной, структурировать и формировать из отобранной информации целое, а также находить новые текстовые, знаковые и символической формы [6]. Такое поведение студента особенно необходимо при анализе большого объема информации, получаемого при использовании одного из современных методов молекулярной биологии массивного параллельного секвенирования. Такая технология позволяет определить одновременно сразу несколько участков генома, что является главным отличием от более ранних методов секвенирования. В ходе подобного

секвенирования могут генерироваться до сотен мегабайт и гигабайт нуклеотидных последовательностей за один рабочий цикл. Анализ подобного массива данных дает возможность углубить представление о составе и функционировании генома живых организмов (в первую очередь человека и многих видов вирусов и бактерий) и создать основу для применения методов секвенирования в практической и персонализированной медицине [7]. Методологическую основу молекулярной медицины составляют современные представления о структуре генома в целом и отдельных генов, их функциональных взаимодействиях, обеспечивающих различные состояния организма в норме и при патологии. Используя возможности данного метода можно с уверенностью сделать вывод о неизбежном формировании научно-исследовательской компетенции будущего специалиста в области биологии. Это обусловлено рядом причин основной из которых является многократное использование основных методов обучения ведущее от неосознанной некомпетентности к неосознанной компетенции.

Причем метод дает такую возможность уже на самых ранних своих этапах - выбор места и времени сбора образцов, с последующим концентрированием, выделением и характеристикой препарата нуклеиновых кислот, приготовлением библиотек генов, секвенированием и анализом полученных результатов. Использование метода четко подкрепляется предложенной американским ученым Э. Дейлом структурой усвоения содержания или анализа данных (рисунок).

Рисунок - Структура усвоения содержания или анализа данных

Максимальное количество получаемой информации (до 90%) усваивается студентами биологами в процессе выполнения лабораторных, полевых и иных исследований. При этом студенты учатся анализировать биологические процессы, разрабатывать биологические модели, оценивать последствия влияния человека на живую природу [8].

До 70% биологической информация усваивается студентами, участвующими в научной дискуссиях, выступающими с сообщением на научных семинарах и конференциях. При подготовке студентов биологов в педагогическом вузе и формирование у них научно-исследовательской компетенции важное значение имеют наглядные методы: наблюдение за биологическими процессами и явлениями, рассматривание биологических объектов. При этом усваивается до 50% услышанного и увиденного.

Изучение научной литературы и посещение лекций позволяет усваивать до 20% учебного материала. При этом студенты овладевают умением определять, перечислять, описывать, пояснять [9].

Следует учесть, что процесс обучения является комплексным процессом, из которого как из фундамента нельзя удалять краеугольные камни любых педагогических приемов, т.к. это может привести в конечном итоге к формирования незрелого специалиста неспособного решать

современные задачи, стоящие перед естественными науками. При этом современный специалист обязан быть не только хорошим практиком, но и уметь разбираться в постоянно возникающих теоретических проблемах естествознания.

Все вышесказанное позволяет отметить важность проблемы формирования научно-исследовательской компетенции для повышения качества подготовки студентов биологов в педагогическом вузе, основанной на использовании современных молекулярно-биологических методов исследования.

Список использованной литературы:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» Әлеуметтік жаңғырудың жаңа кезеңі. Нұрсұлтан, 2019 // <http://akorda.kz>.
2. Анаркулова Э.И. Научно-исследовательская компетенция учителей биологии как условие повышения качества педагогического образования в Казахстане // РГПУ им.Герцена, 2019
3. А.Бандура. Теория социального научения. — Санкт-Петербург: ЕВРАЗИЯ, 2000. — С. 191. — 320 с.
4. Сибиль Е. От «неосознанной некомпетентности» к «неосознанной компетентности» // Директор школы. 1997. № 2. С. 12.
5. Beyer M. Zukunftslust statt Karrierefrust [Электронный ресурс] <<http://www.mb-seminare.de/frustlust.html>>(22.08.2009).
6. Гончарук, Н. П. Развитие интеллектуальной компетентности и профессиональной мобильности научно-педагогических кадров в условиях информационного общества. / Н.П.Гончарук. – Казань: Изд-во МОиН РТ, 2011. – 224 с. им. В.П. Астафьева. 2012. №2. С.144-150
7. Анаркулова Э.И. Массивное параллельное секвенирование как основа формирования компетентности специалиста в области биологии// Биология в школе (ИФ РИИЦ 0,425). - 2019. - №4. - С. 3-10.
8. Тесленко В.И. Проблемы развития познавательной деятельности человека при конструировании естественнонаучных знаний о природе// Вестник КГПУ
9. Glaser R. (1984) Education and thinking: The role of knowledge.// Amer. Psychologist. – V.39 (2). – P.93-104

УДК 371.32

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.20>

А.М. Ибрагим¹

¹КазУМОиМЯим. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан

ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Аннотация

Обучение студентов английскому языку как второму или иностранному языку (ESL) в общественных программах традиционно учат студентов основным навыкам общения, которые им необходимы вести переговоры о повседневной жизни. Эти элементарные коммуникативные навыки недостаточны для подготовки изучающих английский язык. Многие рабочие места теперь требуют продвинутых навыков общения и навыков критического мышления.

В данной статье рассмотрены некоторые проблемы обучения английскому языку в ВУЗах и выявлены различия между проектным методом и проектно-ориентированным обучением. Также рассмотрены исследования проведенные известными учеными, изучающие влияние проектно-ориентированное обучения в классах ESL и определены основные преимущества использования этого подхода.

Ключевые слова: подход, критическое мышление, проектно-ориентированное обучение, метод проекта, навыки общения.

А.М. Ибрагим¹

¹гуманитарлық ғылымдар магистрі, оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ЖОБАЛЫҚ-БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ

Аңдатпа

Студенттерге ағылшын тілін екінші немесе шет тілі ретінде қоғамдық бағдарламаларда оқыту дәстүрлі түрде студенттерді күнделікті өмір туралы қарым-қатынас орнатуға қажетті негізгі дағдыларға үйретеді. Бұл қарапайым коммуникативтік дағдылар ағылшын тілін үйренушілерді дайындау үшін жеткіліксіз. Көптеген жұмыс орындары қазір қарым-қатынасатын озық дағдыларын және сыни ойлау дағдыларын талап етеді.

Бұл мақалада жоғары оқу орындарында ағылшын тілін оқытудың кейбір мәселелері қарастырылған және жоба әдісі мен жобалық-бағдарлы оқыту арасындағы айырмашылықтар анықталды. Сондай-ақ, АЕТ (ESL) сыныптарын да жобалық-бағдарлы оқытудың әсерін зерттейтін белгілі ғалымдар жүргізген зерттеулер қарастырылды және осы тәсілді қолданудың негізгі артықшылықтары анықталды.

Түйінсөздер: тәсіл, сыни тұрғыдан ойлау, жобалық-бағдарлы оқыту, жоба әдісі, қарым-қатынас дағдылары.

А.М. Ibragim¹

¹M.A. teacher, KazUIR&WL named after Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan

PROJECT-BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

Teaching students English as a second or foreign language (ESL) in community programs has traditionally taught students the basic communication skills that they need to negotiate on everyday life. These elementary communication skills are insufficient for the preparation of English learners. Many jobs now require advanced communication skills and critical thinking skills.

This article discusses some of the problems of teaching English in universities and identifies the difference between the project method and project-oriented learning. The studies conducted by well-known scientists studying the impact of project-oriented learning in ESL classes are also considered and the main advantages of using this approach are identified.

Key words: approach, critical thinking, project-oriented learning, project method, communication skills.

Обучение студентов английскому языку как второму или иностранному языку (ESL) в общественных программах традиционно учат студентов основным навыкам общения, которые им необходимы вести переговоры о повседневной жизни. Студенты выучивают лексику, например, необходимую для покупки продуктов, изучают времена глаголов и базовую грамматику, например, как задавать вопросы или давать команды. Эти элементарные коммуникативные навыки недостаточны для подготовки изучающих английский язык к поступлению в колледж, требований рабочего места 21-го века и повседневных задач, таких как выбор кредитной карты или плана медицинского страхования. Многие рабочие места теперь требуют последипломного обучения, продвинутых навыков общения и навыков критического мышления. В результате, программы ESL для взрослых и базового образования призваны подготовить учащихся к получению высшего образования и продвинутым навыкам, необходимым для борьбы за рабочие места [1, с.130]. Стандарты колледжа и профессиональной подготовки (КПП) отражают усилия по внедрению навыков критического мышления и более совершенных навыков общения в учебные программы для

взрослых [2, с.7-8]. Некоторые изучающие английский язык сталкиваются с особыми трудностями при соблюдении этих стандартов, поскольку они имеют ограниченное формальное образование и ограниченные языковые навыки.

Одним из подходов к обучению, который может помочь в реализации стандартов КПП, является проектно-ориентированное обучение (ПОО). Этот подход заставляет студентов исследовать реальную проблему или тему и создавать продукт или презентацию, чтобы продемонстрировать свое обучение. Как правило, проекты осуществляются в течение нескольких недель или месяцев, студенты принимают некоторые решения относительно выбора предмета и / или того, как они будут представлять свою работу, и они сотрудничают с сверстниками по крайней мере в части проекта [3, с.12-13]. ПОО доказал свою эффективность в оказании помощи студентам в приобретении широкого спектра навыков, одновременно поощряя использование их творческих способностей и навыков комплексного мышления [4, с. 108-116].

Исследование Джонсон и Перишпоказало, что учителя высшего образования для взрослых не преподают многие академические навыки, необходимые учащимся английского языка и другим студентам для достижения успеха в колледже, такие как проведение исследований, обобщение, анализ и обобщать информацию из разных источников, сотрудничать со сверстниками и представлять свои выводы в устных и письменных отчетах. Изучающие английский язык сталкиваются с дополнительными проблемами приобретения академической лексики на английском языке и привыкания к нормам классной комнаты, которые могут существенно отличаться от их предыдущего образовательного опыта.

Руководящий вопрос для текущего исследования поиск и использование достоверных доказательств для обоснования претензий является одной из областей, представляющих особый интерес в стандартах КПП. Учащиеся должны научиться находить, извлекать и анализировать информацию из письменных текстов, графики, Интернета и других источников. Им также необходимо научиться подкреплять свое мнение, опираясь на фактические источники. Учитывая, что ПОО предоставляет учащимся опыт исследования информации из различных источников и объединения этой информации в конечный продукт, я хотел определить, может ли подразделение ПОО помочь внедрить стандарты КПП, научив студентов собирать, анализировать и использовать доказательства из текстов. Мой исследовательский вопрос был следующим: насколько ПОО является полезным подходом к обучению, чтобы помочь учащимся научиться извлекать, анализировать и использовать доказательства для обоснования утверждений?

Определение проектно-ориентированного обучения имеет долгую историю, насчитывающую более ста лет. В публикации брошюры 1918 года Уильяма Херда Килпатрика, озаглавленной «Метод проекта» (как описано в Беккет, 1999), рекламировался этот подход как способ изучения контента студентами при решении реальных проблем. ПОО был принят некоторыми последователями Джона Дьюи, потому что он отражал их акцент на обучении, ориентированном на студентов (как описано в Беккет и Миллер, 2006). В сегодняшней реализации некоторые проекты учат студентов тому, как эффективно защищать, чтобы они могли иметь право голоса в вопросах сообщества, которые их касаются, что отражает философию Пауло Фрейре о том, что люди, которые традиционно доминировали и стали жертвами, должны приобрести навыки для участия в демократии. В то время как классные проекты сильно различаются, те, что описаны в исследовании ПОО [4, с. 108-116], обычно имеют следующие характеристики:

- Проект длится несколько недель или даже месяцев.
- Учащиеся играют определенную роль в выборе темы и / или подхода к проекту.
- Проекты требуют, чтобы студенты использовали свои языковые навыки в реальных условиях.
- Студенты узнают о содержании, поскольку они улучшают свои языковые навыки.
- Студенты выполняют хотя бы часть работы в группе. Научиться сотрудничать является частью цели проекта.
- Студенты часто проводят исследования, которые выходят за рамки чтения книг и поиска информации в Интернете. Исследования могут включать сбор данных, наблюдения и / или интервью.
- Учащиеся участвуют в деятельности, которая имеет реальную цель. Часто проект помогает решить проблему сообщества.
- Студенты используют свои исследования для создания продукта и / или для публичного представления того, что они узнали.

- Студенты размышляют и оценивают свою собственную работу в дополнение к оценке, предоставленной учителями. После первоначального отзыва они вносят изменения. Сторонние наблюдатели и другие студенты могут участвовать в оценке конечного продукта или презентации. Многие путают данный метод обучения с методом проекта, который давно и широко применяется и учителями, и студентами во многих образовательных учреждениях. В связи с тем будет уместно выделять разницу между методом проекта и проектно-ориентированным обучением:

Проекты	Проектно-ориентированное обучение
Может быть сделано дома без руководства учителя или совместной работы	Требуется руководство учителя и командное сотрудничество
Может быть подробно изложен учителем в одном листе	Включает в себе много «нужно знать» со стороны студентов и преподавателей
Используются год за годом и обычно ориентированы на конечный продукт	Является своевременным, сложным, требует от команды высококвалифицированных специалистов значительного времени для планирования и реализации.
Работа учителя происходит в основном после завершения проекта	Работа учителя происходит в основном до начала проекта
У студентов нет много возможностей сделать выбор в любой точке проекта	Студенты делают большую часть выбора во время проекта в рамках предварительно утвержденных руководящих принципов.
Основаны на указаниях и сделаны "как в прошлом году"	Основывается на вопросах вождения, которые охватывают все аспекты обучения, которые возникают, и устанавливает необходимость знать
Закрываются: у каждого проекта одна цель	Открыто: студент выбирает результат и путь исследования
Не может быть использован в реальном мире для решения реальных проблем	Может обеспечить решение реальных проблем, даже если они не могут быть реализованы
Не имеют особого отношения к жизни студентов	Имеет особое отношения к жизни студентов или будущее

Основные фазы, которые можно найти в большинстве проектов, включают выбор темы, составление планов, исследование, разработку продуктов и обмен результатами с другими.

Однако, поскольку основанное на проекте обучение зависит от групповых усилий, также необходимо установить доверительные отношения сотрудничества, прежде чем приступить к полноценному проекту.

Мероприятия, которые вовлекают учащихся в задачи общения, а также в самооценку и самооценку, помогают создать надлежащую обстановку в классе. Дефицит информации (где задание может быть выполнено только путем обмена различной информацией, предоставляемой каждому учащемуся), интервью между учениками, ролевые игры, симуляции, выезды на места, контактные задания вне класса и написание процесса со сверстниками готовят учащихся для проектной работы [7, 2].

Преимущества и проблемы ПОО в инструкции ESL

Исследования, изучающие влияние ПОО в классах ESL, приняли много форм. Столлерпроанализировал результаты, о которых сообщалось в публикациях о ПОО на втором и иностранном языках. Столлер определил восемь основных преимуществ использования этого подхода: улучшение языковых навыков учащихся; повышение мотивации и заинтересованности студентов; повышение уверенности студентов в себе; предоставление аутентичных заданий для практики языка; помогать студентам стать лучшими сотрудниками; обучение содержанию знаний; помогая студентам взять на себя ответственность за их обучение, и улучшая навыки студентов в области анализа, решения проблем и критического мышления. Другие исследования показали, что ПОО может оттачивать исследовательские навыки студентов, адаптировать обучение к их индивидуальным потребностям и интересам и предоставлять студентам возможности использовать

технологии. Беккет, ведущий исследователь в этой области, сослался на «большой потенциал преподавания языков в ПОО» [5, с. 67].

Тимсподчеркнул важность учителей, учитывающих потребности отдельных студентов при планировании проектов. Он также рекомендовал дать рубрику, дать студентам время поговорить с учителем о том, как идет работа над проектом, и постоянно напоминать студентам о том, как проект связан с изучением навыков английского языка. Одной из больших проблем для преподавателей ESL, использующих подход ПОО, является предоставление достаточной поддержки учащимся для поддержки их обучения, в то же время давая им некоторый голос в проекте. Мосс и Ван Дuzер указали на важность предварительной подготовки конкретных языковых навыков, таких как вопросы на английском языке. Они также подчеркнули необходимость обучения навыкам, связанным с осуществлением проекта, таким как, как проводить интервью, как делать заметки и как вести переговоры с другими членами группы. Алан и Столлерутверждали, что самые успешные проекты делятся целую учебную единицу. Вполне возможно, что одним из преимуществ более длительных проектов является то, что у учителей есть достаточно времени, чтобы проводить уроки по созданию лесов, которые помогут учащимся добиться успеха в их самостоятельной проектной работе. Желание учителей импровизировать и сохранять гибкость также имеет решающее значение, поскольку проекты часто сталкиваются с неожиданными проблемами. В исследовании, проведенном Доэрти иЭйринг, учителя первоначально планировали проектные материалы о влиянии 11 сентября, которые были слишком сложными для многих учеников. Студенты стали отвлекаться, обсуждая собственный опыт после 11 сентября, и это в конечном итоге стало центром их проектов.

Групповая работа в проекте.

Групповая работа является отличительной чертой ПОО. Проекты дают студентам возможность использовать свои языковые навыки для составления планов, ведения переговоров и сотрудничества с другими членами своей группы. Тем не менее, групповая работа также создает несколько проблем, которые хорошо задокументированы в предыдущих исследованиях, таких как проекты, застрявшие при отсутствии одного или нескольких участников, учащиеся с разным уровнем квалификации, которые пытаются работать вместе, и студенты, возвращающиеся к своему родному языку, а не к использованию английского языка в группе [6]. В этом исследовании были обнаружены многие из тех же самых положительных результатов подхода ПОО, о которых сообщали Алан и Столлер (2005), Фин Миллер (2010), Столлер (2006) и другие, такие как мотивация студентов ESL и их участие в занятиях. совершенствуя свои способности проводить исследования, используя навыки критического мышления и получая знания в области содержания.

Вывод.Мое первоначальное использование проектного подхода в моих взрослых классах ESL заставило меня поверить, что это может быть эффективным методом обучения строгим навыкам, требуемым стандартами КПП. Я видел, как большинство студентов с энтузиазмом реагируют на работу над долгосрочными проектами, которые позволяют им углубиться в интересующую тему и затем представить свои исследования подлинной аудитории. Это исследование показало, как ПОО может помочь студентам освоить навык, который критически важен для их будущего академического успеха и успеха на рабочем месте: сбор и представление доказательств в поддержку своих требований. Проект, использованный для этого исследования, также оказал другое положительное влияние. Студенты научились читать, понимать и описывать сложные тексты, представленные в виде графики и на веб-сайтах. Они приобрели и / или улучшили свои навыки интервьюирования, обобщения и обобщения информации, а также предоставления письменного.

Список использованной литературы:

1. Eyring, J. L. (2014). *Adult ESL education in the U.S. CATESOL Journal*, 26(1), 120-149
2. Pimentel, S. (2013). *College and Career Readiness Standards for adult education. Prepared by MPR Associates, Inc. for the U.S. Department of Education, Office of Vocational and Adult Education. Retrieved from <http://lincs.ed.gov/publications/pdf/CCRStandardsAdultEd.pdf>*
3. Alan B. &Stoller, F. (2005). *Maximizing the benefits of project work in foreign language classrooms. English Teaching Forum* (43)4, 10-21, 2005.
4. Beckett, G.H. & Slater, T. (2005). *The project framework: A tool for language, content, and skills integration. English Language Teachers Journal*, 59(2), 108-116.

5. Beckett, G.H. (2006). *Project-based second and foreign language education: Theory, research, and practice*. In Beckett, G.H. & Miller, P.C. (Eds.) (2006). *Projectbased second and foreign language education: Past, present, and future*. Greenwich, Ct.: Information Age Publishing

6. Doherty D. & Eyring J. (2006). *Instructor experiences with project work in the adult ESL classroom: A case study*.

7. Moss D. & Van Duzer C. (1998). *Project-based learning for adult English language learners*. Retrieved from ERIC Digest: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED427556.pdf>

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.21>

G.Irgaliyeva¹, R.Bantel²

¹²Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian-Technical University
Uralsk, Kazakhstan

UNIVERSITY ENGLISH COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING: A KAZAKHSTANI AND AMERICAN CO-TEACHING EXPERIENCE

Abstract

The co-teaching experience of Kazakhstani and American university English as a Foreign Language Instructors is described. The instructors taught intermediate level integrated English at Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian-Technical University in Uralsk, Kazakhstan using communicative language methodology. The two teachers were able to tap into each other's expertise. The students benefited by having two instructional professionals who could bring different perspectives and backgrounds to the classroom. Since Ms. Irgaliyeva was closer in age to the students and more in touch with their particular interests and concerns, she selected specific material to attract their attention. Dr. Bantel, as a native English speaker, could teach American idioms, provide pronunciation instruction and offer cultural information and a global perspective gleaned from having taught English at universities in the US and 10 other countries abroad.

Key words: communicative language teaching in Kazakhstan, student-centered classroom, co-teaching, English as a Foreign Language

Г.Х.Иргалиева¹, Р.Бантел²

¹²Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті

УНИВЕРСИТЕТТЕ КОММУНИКАТИВТІ ТІЛГЕ ҮЙРЕТУ: ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖӘНЕ АМЕРИКАНДЫҚ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Қазақстандық және американдық университет оқытушыларының ағылшын тілін шет тілі ретінде бірлесіп оқыту тәжірибесі сипатталған. Оқытушылар Орал қаласындағы Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінде коммуникативтік тіл әдіснамасын қолдана отырып, орта деңгейлі студенттерге ағылшын тілін оқытты. Екі оқытушы бір-бірінің тәжірибесін біле алды. Оқытушыларға екі түрлі кәсіби маманның қатысуы үлкен пайда әкелді, олар сабаққа әртүрлі көзқарастар бере алады. Оқытушы Иргалиева Г.Х. студенттерге жасы жақын болғандықтан және олардың қызығушылықтары мен мәселелеріне байланысты болғандықтан, олардың назарын аудару үшін арнайы материал таңдады. Доктор PhD Бантел Р. АҚШ пен басқа шет елдердің университеттерінде сабақтарда қолданған американдық идиомаларды үйрете алады, айтылым бойынша нұсқау беріп, мәдени ақпараттар бере алды.

Түйін сөздер: Қазақстанда коммуникативті тілге оқыту, студенттерге бағытталған аудиория, бірлесіп оқыту, ағылшын тілі шет тілі ретінде.

Западно – Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана

ОБУЧЕНИЕ КОММУНИКАТИВНОМУ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В УНИВЕРСИТЕТЕ: КАЗАХСТАНСКИЙ И АМЕРИКАНСКИЙ ОПЫТ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Описан опыт совместного обучения английскому языку преподавателями иностранного языка казахстанского и американского университета. Используя методику коммуникативного языка, преподавание велось студентам среднего уровня знания английского языка на базе Западного-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана в Уральске, Казахстан. Два преподавателя смогли воспользоваться опытом друг друга. Студенты извлекли пользу из двух преподавателей, которые могли привнести в занятие разные точки зрения и опыт. Поскольку преподаватель Иргалиева Г.Х. была ближе по возрасту к ученикам и больше общалась с их конкретными интересами и проблемами, она выбрала конкретные материалы, чтобы привлечь их внимание. Доктор PhD Бантел Р., как носитель английского языка, смогла преподавать американские идиомы, давать инструкции по произношению и предлагать культурную информацию и глобальную перспективу, основанную на том, что она преподавала в университетах США и 10 других странах за рубежом.

Ключевые слова: преподавание коммуникативному языку в Казахстане, аудитория, ориентированная на студентов, совместное обучение, английский как иностранный язык.

1.Introduction. This article describes how two English as Foreign Language instructors, one a Kazakh national and the other a visiting American, co-taught intermediate, integrated skills courses at Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian-Technical University in Uralsk, Kazakhstan during the fall semester of 2019.

The courses, B1 (intermediate) and B2 (high intermediate), were comprised of 15 and 19 students, respectively. The students specialized in agricultural and technical subjects and needed a basic foundation of English for their future study and careers.

The two instructors were Gulzhamal Irgaliyeva, M.A., a full-time instructor of the university, and Robyn Bantel, Ph.D. a visiting volunteer of Go-Nomads, a part of the national Bolashak teaching program that sends foreigners to Kazakh universities and high schools to assist in teaching, conduct speaking clubs and engage in extracurricular activities with students.

2.Research methodology. Historical Background and Literature Regarding Communicative Language Teaching

CLT (Communicative Language Teaching) became popular in the UK and North America in the 1960s. The approach stressed interaction with classmates and instructors by using activities with natural situations and contexts. It focused on real communication between people, with the goal of more fluent speaking. Over time, CLT began to replace former methods of teaching English such as audio-lingual, translation, memorization, and repeated drilling of, for example, grammatical structures.

In the mid-1960s, Noam Chomsky used the term “competence” as mastery of the rules of a linguistic system and was not as interested in “performance” or how the learner actually used the language [1]. However, Hymes and other linguists maintained that knowing the rules alone was not enough to be able to use a language and communicate competently, and that it is necessary to understand the social context of conversation [2]. Later in the 1980s, a number of linguists such as Canale and Swain pointed out the importance of not only using linguistic rules correctly but also knowing how to express something in different ways depending on the situation [3]. These expressions need to be appropriate given the situation, sometimes demanding creativity on the part of the speaker. English instruction that depends on rote memorization and drills cannot help students develop the fluency they need to communicate well in social or cross-cultural situations. Instead, English as a second or foreign language teachers began to create lessons that centered around real life situations and had their students engage in a variety of tasks where they had to use the language to discover information or get something done.

Linguist David Nunan has probably done the most to popularize CLT today with his emphasis on learning to communicate by interacting using authentic texts and personal experience, and linking classroom learning with learning outside of the classroom [4]. His English language methods have been studied and

adopted by teachers around the world. He writes widely about the use of role plays, surveys, interviews, and games to help students learn language more quickly and with more enjoyment.

In the 1980s and 90s, thousands of CLT-trained English teachers from the UK and North America working abroad introduced the communicative/interactive approach at all levels of education in different countries, some of which have adopted national education policies which mandate curriculum changes aimed at improving the teaching of English through adopting teaching methods that improve students' communicative competence rather than just having a particular type of knowledge to pass a test. Fostering this type of language use has become a prominent area of discussion in Central Asian TESOL meetings and a number of academic journal articles from Kazakhstan.

At the university level in Kazakhstan, administrations are hiring native English instructors and training its instructors in CLT. It is true that even if teachers and administrators accept the efficacy of CLT, certain practical factors inhibit adoption of the approach, namely, large class size, low proficiency of students, and the need to prepare students for exams. This is a problem that the English educators and university administrators must work together to resolve. However, CLT can help cultivate problem-solving or critical thinking skills which are especially important for students in countries that are transitioning politically or economically because they need these skills to enhance their ability to compete in the rapidly changing globally connected world. Our University has recognized that need and has taken steps to prepare its students for the future.

3. Results of the research. Description of the Courses.

Each course consisted of two 50-minute segments with a 10-minute break in between. For each course, Ms. Irgaliyeva taught for the first 50 minutes, and Dr. Bantel taught for the second 50 minutes. Ms. Irgaliyeva was considered to be the primary instructor and responsible for ensuring curricular objectives were met and assessing performance, and Dr. Bantel was classified as an assistant. However, each taught a full class, and each was responsible for creating her own lessons. The students appeared to consider their two teachers as equals.

The two teachers were able to tap into each other's expertise. The students benefited by having two instructional professionals who could bring different perspectives and backgrounds to the classroom. Since Ms. Irgaliyeva was closer in age to the students and more in touch with their particular interests and concerns, she selected specific material to attract their attention. She also occasionally explained difficult concepts in the Kazakh language. Additionally, Dr. Bantel, as a native English speaker, could teach American idioms, provide pronunciation instruction and offer cultural information and a global perspective gleaned from having taught English at universities in the US and 10 other countries abroad.

Following a curriculum established by the Language Department of the University, the two instructors shared responsibility for developing appropriate materials to meet the curricular objectives. Since each class had struggling learners as well as high achievers, the instructors always worked to ensure that the needs of these students were met. They communicated with each other daily about students, lesson ideas, teaching strategies, and supplementary materials. They frequently provided each other with many different language activities that they had successfully used in other universities and language schools.

Teaching Methodology

Fortunately, the two instructors agreed about the type of teaching approach that would most benefit these students, mostly 17-year olds new to university. Since most had come from local high schools whose English courses did not stress oral communication practice, they were at first hesitant to speak in class and afraid of making mistakes. But the instructors are both proponents of communicative language teaching (CLT), and both have years of experience using this methodology.

The Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan has introduced a new aim of English language teaching that stresses communicative competence, especially in areas of science, technology and engineering [5]. This was what the instructors stressed in every lesson. CLT is a method that gives special attention to the use and practice of English in clear and realistic situations in which the students have a personal involvement with the language. In this functional approach, the focus of every lesson is to learn how to do something. Therefore, the teachers chose interesting activities that required their students to use English to discover information or complete a project.

Throughout this process they learned the necessary vocabulary and structures. Specific types of activities included language games, role-playing, songs, dialogue creations, interviews, surveys and problem solving tasks. The students appeared to learn English faster with this approach because they became relaxed, less fearful, and more creative and willing to take risks with the language. It was obvious from the smiles and

laughter in every class that they enjoyed learning English. Ms. Irgaliyevaknew what topics appealed to a teenager's interest, and she and Dr. Bantelworked to weave those topics into novel activities that got the students on their feet, moving around the room, and interacting and cooperating with each other and the teachers. As a result, they began to function independently in English.

Students in a CLT classroom are not passive. This was a student-centered classroom. In this type of classroom, the teacher gives instruction not just by lecturing but by using a lot of interesting visuals (pictures, charts, drawings, videos, and other projected material) and eliciting answers and feedback from students. Teachers help students to relate whatever is being taught to something in their own experience. They also help students to express themselves, ask questions and collaborate with others to complete tasks. Thus, in a student-centered class, students speak more and teachers speak less. This is the methodology that has been used for some years in the Nazarbayev Intellectual Schools. Research has indicated that it accelerates language learning by increasing the pleasure and motivation to learn.

Ms. Irgaliyeva began each class with a warmup and review followed by presentation of, for example, the lesson's main grammatical structure. Her style was not to lecture but to show by using interesting audio or visual material. She always tried to relate the new information to what the students already knew. Students then practiced the new structure in a controlled way and progressed to free expression, giving their own opinions using the structure. Dr. Bantel'sfollow-up 50 minutes built on what her partner had taught. She often gave the students a game or activity that exploited the structure in a new context. Her goal was to have the students speak as much as possible during this limited time.

4. Discussion. Description of the Classroom.

The classroom maximized student and teacher interaction. It was large enough to accommodate 20 students at a long oval seminar table with moveable chairs. The room had a whiteboard, laptop, and projector. Ms. Irgaliyeva supplied a portable speaker to boost volume for listening exercises. There was enough space around the seminar table for students to circulate when speaking activities called for interacting with all class members, and for chairs to be placed in a circle for small group discussions. The teachers could also circulate easily to interact with students individually and monitor their work. Thus, the classroom was not quiet; the students were not passive. There was often noise and seeming chaos, but the students were clearly focused on the work at hand and enjoying it.

Lesson Plans

A. Ms. Irgaliyeva's typical lesson approach

Making an effective lesson plan takes time, diligence, and an understanding of students' goals and abilities. Without one, the lesson may not reach its goal, and the students may detect lack of organization and care on the part of the teacher.

For the fall semester, the curriculum focused on speaking and listening, grammar and vocabulary development. The second semester of the academic year has more of a writing for communication focus. Ms. Irgaliyeva believes that it is important to develop a basic structure for every lesson. This starts with a clear goal for the lesson, which should also be very simple. The goal with a step-by-step plan was written down and included an approximate time line for each step. Since her portion of the class was only 50 minutes, she knew that she must make every minute count and tried to ensure that most of the students in the class had ample opportunity to speak and use the English that she was teaching.

Ms. Irgaliyeva also stressed the importance of getting to know the students and their various learning styles (visual, auditory, tactile or a combination). She determined what they already knew and the areas in which they might be deficient. Her lesson plan fit the overall group in class, but she made modifications as necessary to account for students who were struggling as well as those who were more proficient.

She used multiple student interaction patterns, for example, pair work with frequent partner changes; small groups; and whole class. Doing this adds variety, allows stronger students to work with weaker students, varies the pace of activities, and adds physical movement. An example of a guided small group activity to help reinforce her teaching of the grammatical structure "conditional 1" was to give a small group of three or four students a colorful pack of illustrated cards (found on the Internet) divided into "if" cards and "result" cards. The students worked to match the cards to make a sentence, and afterwards each student read a sentence. For freer practice, the students then made up their own sentences to prompts such as "If you were invisible for one day, what would you do and why?"

Materials used were exercises and activities drawn from the Internet; the British integrated text English File, which includes interesting and humorous audio and visual supplements; and self-created games and

activities relevant to their teenage lives with Kazakh cultural content that fit the needs and interests of her students. Her lesson plan generally followed these steps:

1. Warm up
2. Presentation of information—She first elicited from the students what they already knew about the structure to be taught. Then she might play an interesting audio dialogue, show an interesting video or project interesting photos, drawings or cartoons illustrating the structure being taught.
3. Guided practice using the structure.
4. Check of their work to assess progress
5. Free practice
6. Question time
7. Conclusion

Ms. Irgaliyeva effectively combined form and function in her lessons. While presentation of a structure focused on form, the structure was always presented in an interesting way and followed by guided practice and then free practice. Exercises to learn proper form were mainly given as home tasks so class time could be spent on usage. It was important for students to learn how to use the grammar, for example, so that they could be more relaxed in class the next day practicing it in activities with others.

If Ms. Irgaliyeva happened to end her lesson five minutes early, she was always armed with backup material such as riddles for the students. On occasion, during the 10-minute break between her class and Dr. Bantel's, she projected YouTube pop songs in English for students to sing along to, and the classes enjoyed this very much.

B. Dr. Bantel's typical lesson approach

Since Ms. Irgaliyeva was responsible for presenting structures, Dr. Bantel's 50 minutes of class time could be devoted fully to language use. She did, however, check to make sure at the start of her class that students understood how to use the structure(s) that had been taught earlier. Since the students were freshmen and most had never been exposed to CLT methodology, she was alert to any display of unease among the students. In order to reduce anxiety, she kept the language activities at a rather simple level at first. All students appeared to be willing to participate and communicate albeit with varying degrees of fluency and accuracy, and they always appeared to be having fun. She attributed this to Ms. Irgaliyeva's "setting the stage" with her relaxed and pleasant demeanor and supportive attitude toward the students during the first half of the class.

Dr. Bantel's main language activity was pair work since this motivates shyer students and provides more chances to speak during the 50 minutes. After a weekend, she sometimes had pairs of students use past tense verbs to talk about what they did over the weekend for one minute. After a partner change, they tried it again, adding details or becoming more fluent. If the activity was going well, they tried it a third time with a new partner. She allowed the students time after the one minute for free conversation and to ask their partner questions or make comments, and she constantly circulated to encourage the students to stay in English or answer questions.

In a relatively small class, the teacher can circulate and easily monitor the students to ensure English use and, without interrupting, record errors to later be written on the board to remind students of the correct form of the past tense verbs. Although fluency was certainly emphasized in lessons, accuracy was always an essential part of the activity. Peers at times were able to correct one another, but teacher feedback after the lesson was important. Another way she corrected students was by simply repeating what a student had said but in the correct form.

An example of a full-class activity that helped students reinforce grammar learned and overcome fear of speaking was the popular "find someone who" game, where all students move around the room to ask their peers questions from a handout. If the first 50-minute lesson by Ms. Irgaliyeva focused on the past tense vs. present perfect verb tense, the questions, on the handout might be "Find someone who has found more than 100 Tenge on the sidewalk" or "Find someone who swam in the Ural River last summer." If the student finds a peer who answers "yes", he/she then records the name and asks for details, necessitating past tense questions such as "Where did you find the money?" "How much money did you find?" At the end of the activity, which can take as much as 30 minutes, the teacher can ask different students to relate interesting answers they wrote down.

5. Conclusion. Kazakhstan's former and current Presidents have stressed the importance of English education to facilitate the country's successful integration into the global economy. University students today need to be well-prepared not only for academic English-medium courses but also for general participation in

a modern knowledge-based society. Thus, they need to learn new skills needed to communicate effectively in English, which enables them to compete on the world stage and deal with the demands of globalization. This means that EFL classes need new types of teaching methods for new types of students, and that means creating an active student-centered class. Students need interesting, current, authentic and relevant lesson content, and teachers who stimulate their curiosity and encourage them to ask questions, express their own ideas and views and begin to think critically.

Indeed, at the recent Davos Economic Forum on the future of work, a session leader stated, “When adults practice what they have learned, retention and ownership of the content increases significantly. In a corporate environment, this is the holy grail of learning – encouraging people to own, retain and apply what they have learned” [6]. The session participants listed the top work skills in demand for the 2020s as critical thinking, active learning, and creativity [7].

Ms. Irgaliyeva and Dr. Bantel worked very hard to help their students not only become more fluent speakers but also to become active and independent learners with the valuable skills they need for the future.

References:

1. Chomsky, N. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge // MIT Press. – 1965.- magazine article
2. Hymes, D. H. *On communicative competence* // In: J.B. Pride and J. Holmes (eds.) *Sociolinguistics: Selected readings* Harmondsworth, UK: Penguin. – 1972.- p. 269-293.- magazine article
3. Canale, M. & Swain, M. *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. // *Applied Linguistics*, 1(1). – 1980. - p.1-47. - magazine article
4. Nunan, D. *Language teaching methodology: A textbook for teachers*. London: Prentice Hall. – 1991.- book
5. *Education policy outlook for Kazakhstan*. - December, 2018. - Retrieved from <https://www.oecd.org/education/Education-Policy-Outlook-Country-Profile/> - internet source
6. Gray, A. *The ten skills you will need to survive in the fourth industrial Revolution*. – January, 2019. - Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/> - internet source
7. Kang, S.-Y. *To build the workforce of the future, we need to revolutionize how we learn*. – September, 2019. - Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2019/09/> - internet source

MPHTI 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.22>

D. K. Raikhanova¹, G.M. Kassymova²

^{1,2} Suleyman Demirel University
Kaskelen, Kazakhstan

FORMATION OF PROFESSIONALLY-ORIENTED COMPETENCE IN TEACHING ENGLISH FOR ACADEMIC PURPOSES FOR CHEMISTRY - BIOLOGY STUDENTS

Abstract

English for Specific Purposes (ESP) is categorized into two main classification areas English for Academic Purposes (EAP) and English for Occupational Purposes (EOP). In this article authors briefly describe the differences between these two sub-branches of ESP. At the same time this article deals with the implementing English for Academic Purposes (EAP) in teaching Combined Major Program 6B015002 ‘Chemistry and Biology’ at Suleyman Demirel University (SDU). Some of higher-leveled students like to enhance their comprehension of Academic English. Thus, EAP course was introduced to meet higher-leveled students’ academic and professional interests. The main purpose of the EAP course was to provide learners with all basic abilities to conduct research and generate a piece of extended writing in their own subject-specific area. Students not only needed to work on their study skills such as techniques, note-taking, and compiling bibliography, but also on acquiring study competencies which involved development of critical questioning, allocating the tasks, compiling an abstract book, and organizing conference skills.

Key words: English for Specific Purposes (ESP), English for Academic Purposes (EAP), chemistry and biology students, compiling abstract book, and organizing lesson - conference

Д. К. Райханова¹, Г. М. Касымова²

^{1,2}Сулейман Демирел Университет
Қаскелең, Қазақстан

«ХИМИЯ-БИОЛОГИЯ» МАМАНДЫҒЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ МАҚСАТТАРҒА АРНАЛҒАН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА КӘСІБИ БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Арнайы мақсаттарға арналған ағылшын тілі Академиялық мақсаттарға және Кәсіби мақсаттарға арналған ағылшын тілі деп негізгі екі классификацияға бөлінеді. Мақаланың авторлары арнайы мақсаттарға арналған ағылшын тілінің осы екі тармақтың арасындағы айырмашылықтарды қысқаша сипаттайды. Сонымен қатар бұл мақалада Сулейман Демирел Университетінің (СДУ) 6В015002 химия / биология мамандығына бағытталған академиялық мақсаттарға арналған ағылшын тілі курсының оқыту тәжірибесі қарастырылған. Академиялық мақсаттарға арналған ағылшын тілі курсының негізгі мақсаты студенттерге өз мамандықтарына сай тақырып таңдап, зерттеу жүргізіп, кеңейтілген ғылыми жазба жұмысын жүргізе отырып, құзыреттіліктерін дамыту.

Түйін сөздер: Арнайы мақсаттарға арналған ағылшын тілі, академиялық мақсаттарға арналған ағылшын тілі, кәсіби бағытталған құзіреттілік, химия, биология, аңдатпа жинағын құрастыру, конференция ұйымдастыру.

Д. К. Райханова¹, Г. М. Касымова²

^{1,2}Университета имени Сулеймана Демиреля
Қаскелең, Қазақстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ АКАДЕМИЧЕСКОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА У СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ХИМИЯ-БИОЛОГИЯ»

Аннотация

Английский язык для специальных целей подразделяется на две основные категории: Академический английский язык и профессиональный английский язык. В этой статье авторы кратко описывают разницу между этими двумя подразделами. В то же время эта статья посвящена внедрению английского языка для академических целей в преподавании 6В015002-химии –биологии в Университете Сулеймана Демиреля (СДУ). Студентам с более высоким уровнем английского языка был предложен курс Академический Английский Язык для удовлетворения академических и профессиональных интересов. Основная цель курса Академический Английский Язык состояла в том, чтобы предоставить учащимся все основные возможности для проведения исследований и создания фрагмента расширенного письма в своей профессиональной области. Студент работает не только над своими учебными компетенциями, но также и над овладением учебными навыками, которые включили в себя разработку критических вопросов, распределение заданий, составление сборника аннотаций и навык организовывать конференцию.

Ключевые слова: Профессионально-ориентированный английский язык, Академический английский язык, компетенции, химия, биология, сборник аннотаций, организация конференции.

Introduction

ESP is classified as fixed teaching approaches among English Language Teaching (ELT). It has been known for 50 years of research, use, and it is probably the leading approach in academic environment [1]. ESP is an approach which gets effective, productive, and proper concepts from different theories blending them into an integrated system. It includes some features from Communicative Language Teaching (CLT), Task-Based Language Teaching (TBLT), Project-Based Learning (PBL) [2]. In addition it has its peculiar characteristics such as learner-centeredness, correlation with specialized subjects, and dwell on both designing and educating. Thus, according to Anthony Laurence ESP is

English for Specific Purposes (ESP) is an approach to language teaching the target the current and/or future academic or occupational needs of learners, focuses on the necessary language, genres, and skills to address these needs through the use of general and/or discipline-specific teaching materials and methods. [3]

It is time to head deeply particularize acronyms related to ESP like EAP, EOP, EST, and EBP. According to Hutchinson and Waters [4] ESP has two major classification areas English for Academic Purposes (EAP) and English for Occupational Purposes (EOP). Robinson [5] classifies ESP due to experience needs where EAP is for study usage in a specific discipline which involves pre-study, in-study, and post-study stages. In addition it is used as a school subject in independent and integrated ways. Whereas EOP classified as pre-experience, simultaneous or in-service and post-experience stages. It is very useful to divide course into EAP and EOP course subdivisions according to when they occur. These differences are significant since they will influence the course particularities. Pre-experience or pre-study course will possibly exclude specific work which deals to the real study or job since learners still are not acquainted with the content, whereas the specific work is required in the educational institutions or workplace that is parallel to the course of study. The tree diagram shown below for ESP is presented by Dudley Evans and St. Johns [6, p. 6] which classifies EAP and EOP due to discipline or professional area.

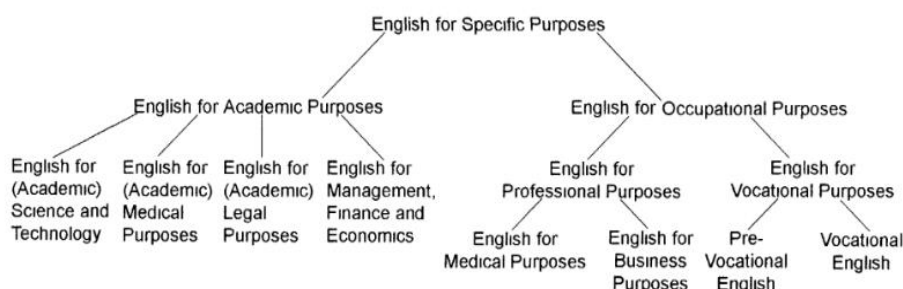

Figure 1 ESP classification by professional area according to Dudley Evans and St. Johns (1998)

Despite the fact that EST is prior area in EAP, both EMP and ELP equally play an important role. The EOP term relates not for academic purposes and it contains professional purposes in medicine, law, and business, whereas vocational purposes for non-professionals in work or pre-work situations. So the language and discourse could be distinguished between those who are studying medicine and those who are already practicing doctors. English for (Academic) Medical Purposes should be designed for students and English for occupational (professional) purposes for practitioners. English for Vocational Purposes (EVP) are divided into two sub-branches as Vocational English that is focused on training language for specific trades or occupations and Pre-Vocational English that is involved in finding a job and interview skills. [6]

Methodology

Comprehending the English language at higher educational institutions is one of the predominant importances for learners to attain good outcome in learning their subjects through textbooks and lectures [7]. By 'learners' we mean 1st year undergraduate students of 6B015002 'Chemistry and Biology' specialty at Suleyman Demirel University (SDU). The knowledge of English proficiency of chemistry-biology students at SDU in the 2018-2019 academic year fluctuates from elementary, pre-intermediate to intermediate and upper-intermediate/advanced levels according to the Common European Framework. Most of students who showed high level of English graduated Nazarbayev Intellectual Schools (NIS) or Bilim Innovation Lyceum (BIL) where most of science subjects are already conducted in English. Thus, approximately a quarter of those higher- leveled learners experienced insufficient, or almost no modification in their English language improvement in ESP classes. The data of students' goals in taking ESP course has shown that higher- leveled learners anticipate to use English in different ways, not only circumstances in professional field, thus 25% of learners would like to enhance their comprehension of Academic English or IELTS preparation. Following the reasons mentioned above, it seems that students want ESP course also meets their academic and professional needs respectively. That is why we introduced EAP course for higher leveled students so it can meet their academic and professional interests. The main purpose of the EAP course was to provide learners with all basic abilities to conduct research and generate a piece of extended writing in their own subject-specific area. In our case learners were able to choose any topics that are interesting for them related to

chemistry, biology fields itself, or teaching chemistry-biology. The EAP course included combined approach which was focused on writing and research skills. In addition the oral component was presented through students' work discussion in class, in tutorials, and in final conference at the end of the term when students organized the conference session and presented their work. Discrete reading and writing skills were assumed to be taught in components of English for Academic Purposes course, as well as presentation skills. Students dealt with books, articles related to their topics in order to better understand it and complete the extended writing assignment. In given EAP course students learned to choose topics, find some sources, develop drafting and redrafting skills, generate their ideas, and identify the writing purpose. We tried to give students as much autonomy as possible so they could work independently since students are expected to be independent learners in higher education. They not only needed to work on their study skills such as techniques, note-taking, and compiling bibliography, but also on acquiring study competencies which involved development of critical questioning, allocating the tasks, compiling an abstract book, and organizing conference skills. Most of the given tasks were completed for homework, and checked in class.

As it was mentioned above the EAP course for chemistry-biology students was divided into several stages. The first stage consisted of choosing a topic for extended writing, then collecting materials, and reading articles on a selected topic, afterwards compiling all the collected data in the form of literature review. The second stage was working on your methodology part by conducting interviews, questionnaires and final stage was to provide and submit your last piece of writing on the turnitin.com. Turnitin is an American commercial, Internet-based plagiarism detection service website, which checks submitted documents against its database and the content of other websites with the aim of identifying plagiarism. Results can identify similarities with existing sources, help students to avoid plagiarism and improve their writing [8]. According to evaluation criteria the percentage of work similarity should not exceed 30 per cent out of 100. In addition to uploading written work to turnitin, students had to organize a conference on selected and elaborated topics.

Results

The procedure of organizing and conducting a conference was as follows. Students randomly were divided into 3 teams. The task of the first team was to collect titles and abstracts of upcoming articles and edit them in the form of book of abstracts (see figure 2).

EAP 4 March, 2019 Almaty, Kazakhstan	Contents Aidana Bolatbekova1 Aidana Kani1 Aina Bagytzhanova2 Aiperi Zamirbekkyzy2 Aisha Tursunkhanova3 Arailym Massuadin3 Assemzhan Kunsakova4 Assylzhan Dilzhanovs4 Botagoz Rakhymzhanova5 Dana Abilkayr6 Dana Kanatova6 Dinara Beisen7 Elnara Mukhametdinova7 Fatima Imangali8	Kamshat Zharmakhan8 Nargiz Nurdilda9 Nazerke Bilimkhan9 Sagyndyk Sagadinov10 Samal Kabibolla11 Sayazhan Yerubai11 Viktoriya Rastorguyeva12 Zhanerke Berekekyzy13 Zhannur Talasbayeva13 Ziyoda Iriskulova14

BOOK OF ABSTRACTS

Project works - English for Academic Purposes

Cognitive behavioral therapy (CBT) is one of the most effective ways to treat disorders and replace traditional medicine. The goal of research is to identify extent of influence of CBT on our mental health in solving problems. Current problems that are caused by daily load at work, school do not allow us to think positively and find the solutions of problems. Another important avenue for the future of CBT is to move personalized care, which may only be achieved by departing from the psychiatric classification system and the medical model. According to the investigation, CBT is one of the necessary things in the modern, dynamic world where problems are solved by using special methodologies.

Key words: cognitive behavioral therapy, disorders, influence of CBT, load, personalized care, methodologies.

**Designing a trilingual magic vocabulary book for the future
chemistry and biology teachers**

Zhanhur Talashbayeva

B.Sc., Suleyman Demirel University
Kaskelen, Kazakhstan

This project will try to solve one of the problems existing in education system. Everybody knows that starting from 2020 in Kazakhstan all ordinary schools plan to teach science subjects in English. Nazarbayev Intellectual Schools and Bilim Innovation Lyccums are already teach science in English. Moreover, Nazarbayev University and Suleyman Demirel University provide knowledge in English working with international teachers and foreign scientific books.

Unfortunately, according to the results of questionnaire some students who are planning to teach science subject in the future have lack of vocabulary. Analysis was conducted from some students and teachers at Suleyman Demirel University.

13 w was taken to avoid those difficulties in study/teaching process. By the

end, this project work is going to prepare the list of vocabulary that may meet interest of science students and teachers.

Key words: Education system, vocabulary, trilingual system, biology, chemistry, future teachers, book

Choosing the ideal parenting style in bringing up a well - rounded child

Ziyoda Iriskulova

B.Sc., Suleyman Demirel University
Kaskelen, Kazakhstan

In this era of modernization and higher competence, children are becoming more and more inclined in all aspects of life, therefore parents are still having difficulties in choosing the ideal parenting style in bringing up a well - rounded child. Distinctively, parents always get nervous even confused with the mental and physical demands, also in manipulation of children. There is a question : "What kind of parenting strategy must be chosen?". The provided research indicates the best option among four types of parenting styles (permissive, authoritative, uninvolved and authoritarian) by observing the impact of above mentioned perspectives on daily life of 15 students in various ages during the 8 weeks period. Research will combine interviews involving the psychologists with guardians in order to identifying and navigating them to be an ideal parent.

Key words: ideal parenting style, bringing up a well rounded child, permissive parenting, authoritative parenting, uninvolved parenting, authoritarian parenting.

Figure 2 Example of Book of Abstract in EAP course

The task of the second team was to make invitation brochures in order to invite as many students and teachers as possible to the lesson-conference (see figure 3).

Figure 3 Invitation to Conference in EAP course

The task the last third team was to collect all the presentations according to the content of abstract book, announce each speaker, provide technical support if necessary, and notify each participant about the remaining time. Evaluation criteria of EAP course consisted of three steps:

- First step was grading for individual aspects of written work, where turnitin similarity results, content, use of source materials, organization, and language are going to be taken into consideration.
- Second step was evaluating material presentation skills, where well presented presentation contains all appropriate sections such as title, abstract, headings in main body, appropriate font, and bibliography. If any of sections is missing it means that presentation needs some developments.
- Third step was commenting on individual work, as well as team work. Learner independence refers to whether student is capable to work autonomously or can complete the project only under pressure of tutor. Team work was evaluated in accordance with how well students coped with the required tasks for organizing a lesson-conference.

Discussion

Despite all the difficulties the tasks were completed with great enthusiasm. Since all the work was done soundly, students took part in a student conference organized by SDU on April 19, 2019. We were in section #6 which is called 'Relevant issues of science education theory and methodology in school and university'. There were 18 participants in student conference presenting topics related to their professional sphere. They are Kunsakova Assemzhan with 'The main factors influencing career choice of high school students in Kazakhstan', Rastorguyeva Viktoriya with 'Benefits and drawbacks of implementing English science classes in schools of Kazakhstan', Talasbayeva Zhannur with 'Designing a trilingual magic vocabulary book for the future chemistry and biology teachers', Yerubay Sayazhan with 'No perfume industry in Kazakhstan', Imangali Fatima with 'Preparation necessities of future teachers in the condition of dual education system', Iriskulova Ziyoda with 'Choosing the ideal parenting style in bringing up a well rounded child', Berekekyzy Zhanerke with 'Solving problems with the help of cognitive behavioral therapy', Kabibolla Samal with 'Effectiveness of assessment of students in Nazarbayev Intellectual schools in comparison with ordinary', Bilimkhan Nazerke with 'Effects of available skin creams on our health by its composition', Dilzhanova Assylzhan with 'Inspiring the young generation to be interested in teaching profession', Bolatbekova Aidana with 'The importance of physical exercises for teenagers', Kani Aidana with 'Euthanasia: Right to Die', Abylkayir Dana with 'The impact of modern technology trends on development of education system in Kazakhstan', Sagadinov Sagyndyk with 'The current problems and future perspectives of teaching professions in Kazakhstan', Kanatova Dana with 'How to become the youngest director of school?', Rakhymzhanova Botagoz with 'Feeling the heat: biological impacts of climate change and causes of global warming', Zamirbekkyzy Aiperi with 'The authority of the school teachers and its role in the educational process'.

Thus, admitting the fact that students were freshmen, they dealt with the task perfectly. They showed great interest both in organizing their own fake mini-conference and in participating in the real one. So, Iriskulova Ziyoda was awarded the second place, Kanatova Dana, Yerubay Sayazhan, Beisen Dinara, Rastorguyeva Viktoriya, Kunsakova Assemzhan were nominated as the best speakers, Kani Aidana, Dilzhanova Assylzhan, Kabibolla Samal, Talasbayeva Zhannur were awarded the best report nomination, others were given certificates of participation, and the letter of appreciation was given to the research supervisor for the fact that Iriskulova Ziyoda showed high results and awarded the second place. Moreover, the articles of V. Rastorgueva, Z. Iriskulova, Zh. Talasbayeva, Zh. Berekekyzy, N. Nurdilda, and A. Massuadin were chosen and sent to publish to the university journal [9]. We suppose that very high results were achieved in a very short period of time.

Conclusion

Students of contemporary world must be supported in mastering both content and competencies. It has to be noted that some changes are required in education only because nowadays' students are the children of the 21st century: age of globalization and integration; age of media and technology; age of big changes in information and communication technologies. Thus, all teachers of Kazakhstan should wonder how Kazakhstani education system responds to these changes and if our educators are doing well in teaching the 21st century skills that students need in order to succeed in learning, living and working. For these reasons, EAP course aims to be based on professionally-oriented competence approach which personalizes today's innovative educational process. Competencies such as critical thinking, problem solving, creativity and innovation, communication, collaboration, personal growth and well-being are combinations of attitudes, skills and knowledge that students develop and apply to demonstrate their career proficiency that could

successfully be used in the future. So designing the learning process in accordance to students' professional needs is such a breakthrough method that allows students to create their own critical ideas and produce creative products where the main learning goal has become proficiency readiness.

References:

1. Charles M. & Pecorari D. *Introducing English for Academic Purposes*. - London & New York. : Routledge, 2016. – 206 p.
2. Richards J., and Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. - Cambridge.: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.
3. Laurence A. *Introducing English for Specific Purposes*. – UK & New York.: Routledge, 2018 - 210 p.
4. Hutchinson T., and Waters A. *English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach*. - Cambridge.: Cambridge University Press, 1987. – 183 p.
5. Robinson P. *English for Specific Purposes (ESP)*. - Pergamon, 1980.
6. Dudley – Evans, T. and St. John, M. J. *Developments in English for Specific Purposes*. - Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
7. Hyland K. *English for Academic Purposes*. - New York: Routledge, 2006.
8. <http://www.en.m.wikipedia.org>
9. Студенттердің, магистранттардың және докторанттардың ғылыми конференциясының материалдар жинағыю – Қаскелең, СДУ, 2019. – 179 б.

УДК 378.091.12
МРНТИ 14. 35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.23>

Г.А.Ризаходжаева¹ М.М.Акешова

^{1,2} *Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Яссави*

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Цель данной статьи состоит в теоретическом обосновании, разработке и реализации методики формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения. Задачи исследования заключаются в том, чтобы раскрыть педагогические предпосылки формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в высшей школе, рассмотреть инновационное обучение как форму деятельности в формировании профессиональной культуры будущих учителей и классифицировать эффективные методы и технологии формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения.

Ключевые слова: профессиональная культура, инновационное обучение, будущие учителя английского языка, учебный процесс.

Г.А.Ризаходжаева¹ М.М.Акешова²

^{1,2} *Қожа Ахмет Ясави атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті*

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақаланың мақсаты - болашақ ағылшын тілі мұғалімдердің инновациялық білім беру жағдайында кәсіби мәдениетін қалыптастыру әдістемесін теориялық негіздеу, әзірлеу және енгізу. Зерттеудің міндеттері - жоғары білім берудегі болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық алғышарттарын ашу, инновациялық оқытуды болашақ

мұғалімдердің кәсіби мәдениетін қалыптастырудағы қызмет түрі ретінде қарастыру және болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың тиімді әдістері мен технологияларын инновациялық оқыту аясында жіктеу.

Түйін сөздер: кәсіби мәдениет, инновациялық оқыту, болашақ ағылшын тілі мұғалімдері, оқу процесі.

Rizakhojayeva G.A.¹ Akeshova M.M.²

^{1,2} *Khoja Ahmet Yassawi International Kazakh-Turkish University*

TO THE PROBLEM OF FORMING PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF ENGLISH IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE TRAINING

Abstract

The purpose of this article is the theoretical justification, development and implementation of the methodology for the formation of the professional culture of future English teachers in the context of innovative learning. The objectives of the study are to disclose the pedagogical prerequisites for the formation of a professional culture of future English teachers in higher education, to consider innovative learning as a form of activity in the formation of a professional culture of future teachers and to classify effective methods and technologies for the formation of a professional culture of future English teachers in the context of innovative teaching .

Key words: professional culture, innovative teaching, future English teachers, educational process.

Современное состояние казахстанского общества, процессы, проходящие в политической, экономической и духовной жизни страны, побуждают по - новому взглянуть на проблемы формирования интеллектуального и творческого потенциала личности в высших учебных заведениях. Все больше осознается необходимость в специалистах нового типа, способных к самореализации и функционированию в новых социально-экономических условиях, сочетающих в себе высокий уровень культуры, образованности, профессиональной компетентности. Данные характеристики определяют перспективу развития личности в вузе, требуют реорганизации образования, ставят задачу формирования личности специалиста с высоким уровнем профессионализма, креативности, высоким уровнем профессиональной культуры.

В современных условиях конкурентоспособным ресурсом деятельности педагога являются не столько специальные знания, владение информацией, освоенные технологии обучения и воспитания, сколько и профессиональная культура, обеспечивающая личностное развитие, выход за пределы профессиональной деятельности, способность создавать и передавать образовательные ценности [1, с.48].

Все сказанное позволяет констатировать, что сложились необходимые научные предпосылки для разработки целостного концептуального подхода к содержанию подготовки будущих учителей английского языка в вузе, акцентирующего внимание на формирование профессиональной культуры в условиях инновационного обучения.

Формирование профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения – способствует формированию разносторонней личности, способной творчески относиться к решению поставленной задачи в профессиональной деятельности. Пути реализации данного процесса состоят в том, что формы и методы формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения должны быть направлены на применение полученных ключевых компетенций в качестве источника для креативного поиска решения проблемы.

Проблема поиска эффективных форм и методов формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения очень актуальна.

Потребность формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения обуславливает выбор педагогических технологий, форм и методов для достижения целей и решения профессиональных задач.

Большое значение при формировании профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения играет мотивация. Она способствует

активации мышления, вызывает интерес к выполнению того или иного задания. Интерес является главной движущей силой познавательной деятельности. Наиболее сильным мотивирующим фактором являются приемы обучения, удовлетворяющие потребность будущих учителей английского языка в новизне изучаемого материала и разнообразии выполняемых заданий. Использование разнообразных нестандартных приемов обучения способствует закреплению педагогических ситуаций и явлений в памяти, созданию более стойких зрительных образов, поддержанию интереса и активности обучающихся [2, с. 123].

Примеры наиболее эффективных форм и методов формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения приведены в нижеследующей таблице.

<i>4D Стимул</i>	это метод, позволяющий получить большое количество разных идей за сравнительно короткое время. В его основе лежит широко известный метод случайного стимула, поверх которого наложена сетка из четырех параметров — свойства, функции, символы и процессы. 4D Стимул помогает мышлению не ограничиваться первой реакцией на стимул, а обратить внимание на его различные стороны. Как результат, полученные идеи разнообразнее, а самих идей — больше. 4D Стимул направляет наше внимание на различные параметры стимула педагогической ситуации, которые могут быть полезны для разных типов профессиональных задач — свойства пригодятся, если целью является создание некоего объекта, функции и процессы, если целью является действие, а если цель — новое понимание, и т.д. [3, с.97]
<i>Омега-мэппинг</i>	это метод создания идей, помогающий находить целостные решения сложных педагогических задач. Омега-мэппинг использует специальную технику визуализации процесса нахождения решения, делая его наглядным и структурированным. Этот метод позволяет находить быстрое решение, профессиональное создание идей, создание новых продуктов, проектов и услуг [4, с.201].
<i>Фила</i>	это техника нахождения профессиональных решений, основанная на обращении к личностным пластам, сформировавшимся в контакте с людьми, которые позитивно повлияли на формирование культуры развития личности. Это может быть группа — постоянно действующий «совет мудрецов» [5, с.156].
<i>Фила-коучинг</i>	это ролевая техника нахождения решений, построенная на основе диалогов. Она хорошо применима для работы со сложными ситуациями, трудно достижимыми целями, задачами с открытым результатом, то есть везде, где решение не лежит на поверхности — как в личной, так и в профессиональной сфере. Фила-коучинг — это разговор, в котором один из собеседников задает вопросы, а другой отвечает. Отличие от обычного коучинга в том, что на месте коуча находится воображаемый советник, которого обучаемый выбирает из числа тех, которые их вдохновляют (это могут быть как современники, так и исторические личности). Задача фила-коучинга — преодолеть ограничения стиля мышления. Даже если просто обучаемые могут задавать вопросы сами себе и сами же отвечать на них, то это уже хорошо, потому что тем самым они постоянно ставят себя в позицию выбора и поэтому мыслят более креативно. Однако фила-коучинг идет еще дальше, предоставляя задавать вопросы другим — выбранным «персональным советникам». Это позволяет испробовать стили мышления и культуру общения других, взглянуть на ситуацию с других точек зрения, подключить богатые дополнительные ресурсы [5, с.158].
<i>Деловая игра</i>	это педагогический прием моделирования различных ситуаций, имеющих целью обучение обучающихся принятию неординарных решений профессиональных задач. Занятия в форме деловой игры в значительной мере активизируют креативный процесс, вызывают дух соперничества, эмоциональный накал, способствуют развитию творческого мышления обучающихся, учат целенаправленно применять креативные знания и способности в будущей профессиональной деятельности [6, с.78].

Точки альфа и омега

Омега-карта строится между точками альфа и омега. Альфа — это наши начальные представления, точка, с которой мы начинаем работу. Омега — финальная концепция, точка, к которой сходится решение нашей задачи. Омега невыводима из исходных данных рациональным путем — переход к ней осуществляется посредством прыжка, сдвига в мышлении, которому помогает использование различных техник генерации идей. После прыжка происходит реструктуризация существующей картины и создание новой, а также построение рациональных связей с исходными данными.

Использование нижеследующих методов формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения дает широкие возможности для стимулирования личностной, интеллектуальной активности, развивает познавательные процессы, также способствуют формированию профессиональной компетенции, которыми должен обладать будущие педагоги.

Метод проектов может позволить решить дидактическую задачу и соответственно превратить процесс обучения в дискуссионный, исследовательский клуб, в котором решаются действительно интересные, практически значимые и доступные для обучающихся проблемы с учетом особенностей их будущей профессиональной деятельности, культуры и по возможности на основе межличностного взаимодействия [7, с.121].

Проблемное обучение – это система методов обучения, при которой обучающиеся получают знания не просто путем заучивания и запоминания их в готовом виде, а в результате мыслительной работы по решению профессиональных проблем и педагогических задач, построенных на содержании изучаемого материала. Проблемное обучение используется как на стадии введения учебного материала, так и на стадии его закрепления в процессе практики на разных этапах обучения.

При обсуждении теоретических и практических проблем обычно используется метод дискуссии для обмена опытом между обучающимися, для уточнения и согласований позиций всех участников дискуссии, для выработки единого подхода к анализу определенного явления и др. Опыт подсказывает, что метод учебных дискуссий улучшает и закрепляет знания, увеличивает объем новой информации, вырабатывает умение спорить, креативно доказывать, защищать и отстаивать свое мнение и прислушиваться к мнению других. Дискуссия нуждается в правильной организации для формирования профессиональной культуры будущих педагогов в условиях инновационного обучения, поэтому необходимо заблаговременно составить план ее проведения.

Следующим методом инновационного обучения является «*интеллектуальный штурм*». Сущность метода «интеллектуальный штурм» заключается в групповом поиске нетрадиционных путей решения возникшей проблемы. Этот метод способствует развитию динамичности мыслительных процессов, способности абстрагироваться от обыденных условий и существующих ограничений, от привычных взглядов на педагогические явления и процессы, формирует умение сосредоточиться на какой-либо узкой актуальной цели. Этот метод используется различными способами, в зависимости от темы занятия; в своем неполном, кратковременном виде (когда преподаватель доводит содержание проблемного вопроса на занятии и обращается за помощью к обучающимся, организуя интеллектуальную разминку на занятии и др.), или ведется тщательная подготовка к «интеллектуальному штурму» и проводится в полном объеме.

К числу наиболее эффективных методов формирования профессиональной культуры будущих педагогов в условиях инновационного обучения относится метод case–study.

Метод case–study – это не просто методическое нововведение – это метод креативного обучения на основе реальных ситуаций. Этот метод направлен не столько на освоение конкретных знаний или умений, сколько на формирование профессиональной культуры будущих педагогов, а также на развитие общего интеллектуального и креативного потенциала будущих специалистов [8, с.110].

Сущность метода case–study заключается в самостоятельной деятельности обучаемых в искусственно созданной профессиональной среде, которая даёт возможность соединить теоретическую подготовку и практические умения, необходимые для творческой деятельности в профессиональной сфере. Обучаемым предлагается осмыслить ситуации профессиональной деятельности, которые предусматривают необходимость решения проблемы. В процессе разрешения возникшей проблемы, обучаемые вынужденно актуализируют необходимый для этого комплекс усвоенных знаний. Case–study метод позволяет учитывать профессиональную подготовку студентов,

интересы, выработанный стиль мышления и поведения, что даёт возможность широко использовать его для формирования профессиональной культуры будущих педагогов [9, с.156].

Case–study – это специфический метод обучения, применяемый для решения профессиональных задач. Необходимость применения данного метода заключается в осмыслении, критическом анализе и решении конкретных проблем или случаев (cases) [10, с.276].

Разбирая case, обучающиеся фактически получают на руки готовое решение, которое можно применить в аналогичных профессиональных обстоятельствах. Увеличение в «багаже» будущих педагогов проанализированных кейсов, увеличивает вероятность использования готовой схемы решений к сложившейся ситуации, формирует навыки решения более серьезных проблем, а также способствуют формированию профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения [11].

В таблице 1 представлены возможности интеграции разных методов при организации работы с кейсом.

Таблица 1 - Возможности интеграции различных методов при организации работы с кейсом

Методы, интегрированные в метод case–study	Характеристика его роли в методе case–study
Моделирование	Построение модели ситуации
Системный анализ	Системное представление и анализ ситуации
Мысленный эксперимент	Способ получения знания о ситуации посредством ее мысленного преобразования
Метод описания	Создание описания ситуации
Проблемный метод	Представление проблемы, лежащей в основе ситуации
Метод классификации	Создание упорядоченных перечней свойств, сторон, составляющих ситуацию
Игровые методы	Представление вариантов поведения
«Мозговая атака»	Генерирование идей относительно ситуации
Дискуссия	Обмен мнениями по поводу проблемы и путей её решения

В заключении следует отметить, что в современных условиях, характеризуя существующие подходы к формированию профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения, нужно указать на необходимость использования широких возможностей современных педагогических технологий.

С нашей точки зрения решение этой задачи требует использования новых методов формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения, на основе применения современных педагогических и информационных технологий обучения.

На данном этапе исследования по вопросам использования эффективных форм и методов формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка в условиях инновационного обучения, следует отметить, что несмотря на большой интерес исследователей и преподавателей к данной проблеме, большинство вопросов, связанных с теорией и практикой использования информационных и педагогических технологий формирования профессиональной культуры будущих учителей английского языка остаются открытыми и ждут своего дальнейшего решения.

Список использованной литературы

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [Текст]: Указ Президента Респ. Каз. от 1 марта 2016 года № 205 // Нормативн. акты Респ.Каз. -2016. - 48 с.
2. Якушева С.Д. Основы педагогического мастерства [Текст]: / С.Д.Якушева. - М.: Издательский центр «Академия», 2010. - 256 с.
3. Hutchinson, T., Waters A. English for Specific Purposes. A learning-centered approach. – Cambridge: CUP, 2002. – P. 89-90.
4. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles of Language Teaching - Oxford: OUP, 2012. – 268 p.

5. Sheils J. *Modern Language Classroom Communication Activity*. - Strasbourg: Council of Europe Press, 1995. – 337 p.
6. Измаилова М.А. *Деловое общение: учебное пособие / под ред. А.П.Ворохова*. – изд. 1-е. – М.: Наука, 2009. – 252 с.
7. Войтович И.К. *Иностранные языки в контексте непрерывного образования: монография / под ред. Т.И. Зелениной*. – Ижевск: Изд-во Удмуртский университет, 2012. – 212 с.
8. Беркимбаев К.М., Мухамеджанов Б.К., Акешова М.М. *Метод CASE-STUDY как современная технология обучения английскому языку будущих экологов // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. – М., 2012. – № 7. – С. 109-113.
9. Покушалова Л.В. *Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения студентов // Молодой ученый*. – 2011. – Т.2, №5. – С. 155-157.
10. Акешова М.М. *The use of case study method in teaching foreign language // Матер. междунар. науч.-теор. конф. «Шулембаевские чтения», посвященной 75-летию доктора философских наук, профессора К.Ш. Шулембаева*. – Алматы, 2012. – С. 274-279.
11. Акешова М.М., Ризаходжаева Г.А., Саримсакова Н.М. *Creativity and critical thinking*. – Туркестан: Из-во Туран, 2017. – 152 с.

МРНТИ 14.15.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.24>

А.С.Косшыгулова¹ А.Т.Кенжебаева²

¹Абай атындағы ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

²Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті
Тараз қ., Қазақстан

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ӨЗІНДІК ҰЙЫМДАСТЫРУЫН ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі студенттердің оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары жайындағы мәселе қарастырылады. Сонымен қатар бұл тақырып бүгінгі таңда психология, педагогика ғылымыдарының өзекті мәселелерінің бірі болып табылатындығы туралы айтылады. Студенттердің оқу іс-әрекетінің өздігінен ұйымдастырылуы мақсаттылық, белсенділік, мотивацияның негізділігі, өз қызметін жоспарлау, дербестік, шешім қабылдау жылдамдығы және олар үшін жауапкершілік, өз іс-әрекетінің нәтижелерін бағалаудың сындылығыарқылы байқалатындығы жөнінде баяндалады. Автор көптеген отандық және шетелдік ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, оқу іс-әрекетінің өзіндік ұйымдастырылуын тек қана оқу емес, жеке және қоғамдық маңызы бар өзіндік жұмыс ретінде анықтайды және ғылымның белгілі бір саласында білімді толықтыруға бағытталған оқу қызметінің ерекше түрі ретінде өзіндік жұмыстың уәждемелік сипатын атап көрсетеді.

Түйін сөздер: студент, оқу іс-әрекеті, өзіндік ұйымдастыру, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі бағалау, өзіндік жұмыс.

A.S.Koshygulova¹ A.T. Kenzhebaeva²

*¹Abai Kazakh national pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan*

*²Taraz state pedagogical university
Taraz, Kazakhstan*

PSYCHOLOGICAL - PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF SELF-ORGANIZATION OF STUDENTS EDUCATIONAL ACTIVITIES

Abstract

This article discusses the issue of psychological and pedagogical conditions of self-organization of educational activities of modern students. In addition, we are talking about the fact that this topic is one of the most pressing problems of psychology and pedagogical science today independent organization of educational activities of students is stated on the expediency, activity, validity of motivation, planning of their activities, independence, speed of decision-making and responsibility for them, critical evaluation of the results of their activities. The author, based on the opinions of many domestic and foreign scientists, defines independent organization of educational activities as independent work of students, not only in the process of learning, but also as a property of individual and social significance, emphasizes the motivational nature of independent work as a special type of educational activity aimed at replenishing knowledge in a particular field of science.

Keywords: student, educational activity, self-organization, self-regulation, self-assessment, independent work of students.

A.S.Koshygulova¹ A.T.Kenzhebaeva²

*¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

*²Таразский государственный университет,
г.Тараз, Казахстан*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ САМООРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос о психолого-педагогических условиях самоорганизации учебной деятельности современных студентов. Кроме того, речь идет о том, что данная тема сегодня является одной из актуальных проблем психологии и педагогической науки. Самостоятельная организация учебной деятельности студентов излагается на целесообразность, активность, обоснованность мотивации, планирование своей деятельности, самостоятельность, скорость принятия решений и ответственность за них, критичность оценки результатов своей деятельности. Автор, опираясь на мнения многих отечественных и зарубежных ученых, определяет самостоятельную организацию учебной деятельности как самостоятельную работу студентов, не только в процессе обучения, но и как свойство имеющеиндивидуальную и общественную значимость, подчеркивает мотивационный характер самостоятельной работы как особый вид учебной деятельности, направленной на пополнение знаний в определенной области науки.

Ключевые слова: студент, учебная деятельность, самоорганизация, саморегулирование, самооценка, самостоятельная работа студентов.

Қазіргі кезеңде тәуелсіз еліміздің ертеңі жастардың білімінің тереңдігімен өлшенеді. Білімді, жан-жақты қабілетті ұрпақ – ұлтымыздың баға жетпес қазынасы. Бүгінгі таңда психология, педагогика ғылымыдарының өзекті мәселелерінің бірі – жеке тұлғаны жетілдіруде, жан-жақты дамытуда, білім беруде, ғылымның соңғы жетістіктерін қолданып, шығармашылық жұмыстарды

жасауға қабілетті, рухани дүниесі кең, өзінің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыра алатын саналы, сапалы мамандар дайындау.

Қазіргі жағдайда мамандарды кәсіби даярлаудың белгілі бір деңгейіндегі сапасы мен бағыты еңбек нарығында оның бәсекеге түсу қабілетінің негізгі шарты болып табылады. Кәсіби даярлық үрдісінде жоспарлау, білім алу, өзінің жоғары жеке қабілеті мен қажеттігіне жауап беру мүмкіндігі бар студент еңбек нарығында елеулі орын алуы заңдылық болып табылады. Осыған орай, маманды даярлау сапасы тек қана даму көрсеткіші және оқу орнын тәмәмдау факторы ретінде шешуші рөлге ие болып қана қоймай, негізгі өмірлік табысы болып табылады.

Сондықтан жоғары оқу орындарында болашақ мамандарды білім нәрімен сусындату, өз бетімен білім алуын, өзін-өзі тәрбиелеуін, оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыра білу қабілеттерін үнемі жетілдіріп отыру қажет.

Еліміздегі жоғары білім беру жүйесін жаңғырту мақсаттарының бірі таным белсенділіктің тиісті деңгейі мен түрлеріне студенттердің дайындығын дамыту болып табылады. ЖОО-да өзіндік жұмыс барысында студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруға дайындық жүйесіне білім беру, өзін-өзі ұйымдастыру және өздігінен білім алу кіреді [1]. Бұл студенттерге жеке қабілеттеріне, мотивациясына, мүдделері мен қажеттіліктеріне сай саналы кәсіби дайындыққа дайын болуға мүмкіндік береді. ЖОО-да оқу үрдісінде студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруы өзіне бағытталған саналы іс-әрекет болып табылады.

Студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруының мақсаты болып маңызды білім беру және кәсіби міндеттерді шешуге бағытталған жеке қасиеттерді дамыту саналады. Өзін-өзі ұйымдастыруға ұмтылған тұлға сыртқы ортаның әсері арқылы қалыптасады, ол қоғамдық орта және ортадағы жағдайлар арқылы адамның тіршілік әрекетінің қажетті-уәждемелік саласына айтарлықтай әсер етеді.

Осыған орай студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруға дайындығы қоғамның білікті, бәсекеге қабілетті, құзыретті, үнемі кәсіби жетілуге дайын, өздігінен білім алуға, өзін-өзі жетілдіруге, өзінің дербес қызметін ұйымдастырудың жаңа, тиімді нысандарын іздестіру және оларды жүзеге асыруға дайын білікті мамандарды даярлауға деген қоғамның әлеуметтік тапсырысымен байланысты. Өз бетінше жұмыс барысында өзін-өзі ұйымдастыруға дайын болу болашақ маманға өздігінен білім алу шарттары мен міндеттерін табысты талдауға, өз қызметін ұтымды жоспарлауға, ұйымдастыруға, барабар бағалауға, уақтылы түзетуге және жетілдіруге мүмкіндік береді [2].

Педагогтың кәсіби құзыреттілігінің негізін өз қызметін жоспарлау, өз уақытын дұрыс бөлу және оны ұйымдастырудың оңтайлы тәсілдерін табу білігінен құралатын өз іс-әрекеттерін өздігінен ұйымдастыруға деген практикалық дайындығы құрайды.

Л.С. Выготский, А.Т. Асмолов, А.Н. Леонтьев, Л.С. Рубинштейн, сияқты ғалымдардың психологиялық-педагогикалық бағыттағы зерттеулерінде студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыруы адамның жеке жетілу көрсеткішін, адамның табиғи және әлеуметтік тұрғыда жүре пайда болған қасиеттерінің интегралдық жиынтығын білдіреді. Өз іс-әрекеттерін өздігінен ұйымдастыру тұлғаның ерік қасиеттерінің қатарына жатады. Әр түрлі ерекше жағдайларда ерік («ерік күшінің», жігерлі ынтаның) пайда болуы жеке тұлғаның ерік қасиеттері туралы айтуға мүмкіндік береді [2,3].

Осылайша, студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру бір жағынан іс-әрекет болып, сонымен қатар өзін-өзі ұйымдастырумен байланысты жеке тұлғаның қасиеті болып та саналады. Студенттердің оқу іс-әрекетінің өздігінен ұйымдастырылуы мақсаттылық, белсенділік, мотивацияның негізділігі, өз қызметін жоспарлау, дербестік, шешім қабылдау жылдамдығы және олар үшін жауапкершілік, өз іс-әрекетінің нәтижелерін бағалаудың сындылығы, борыш сезімдері арқылы байқалады.

Студенттердің оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыру мәселесі ЖОО-да алғашқы оқу күнінен бастап туындайды. Тәжірибе көрсеткендей, бірінші курс студенттері оқу іс-әрекеті мен жеке уақытын ұйымдастыруға байланысты бірқатар қиындықтарға кез болады. Әсіресе:

- уақыт бюджетін бөлу дағдыларының болмауы;
- күн тәртібіне қойылатын гигиеналық талаптардың сақталмауы (демалуға, спортқа, дұрыс тамақтануға жеткілікті уақыт бөлінбейді)
- өздігінен оқу және бос уақытты ұтымсыз ұйымдастыру (ақыл-ой және дене еңбегінің ауысуы)
- қазіргі заманғы гаджеттермен шамадан тыс әуестенуі, соның салдарынан нақты уақыт сезімінің болмауы туындайды.

Қазіргі педагогикалық жоғары оқу орындарында студенттердің өзіндік танымдық қызметі әртүрлі оқу іс-әрекетінде жүзеге асырылады. Бұл ретте мамандықтардың жұмыс оқу жоспарында ерекше рөл СӨЖ және СОӨЖ беріледі. Студенттердің өзіндік жұмысы (СӨЖ) - бұл оқытушының тапсырмасы бойынша және оның әдістемелік жетекшілігімен орындалатын, бірақ оның тікелей қатысуынсыз орындалатын студенттердің жоспарланған жұмысы. Студенттердің оқытушымен өзіндік жұмысы (СОӨЖ) - бұл оқытушының тапсырмасы бойынша және әдістемелік басшылығында, оның тікелей қатысуымен орындалатын студенттердің жоспарланған жұмысы.

Студенттердің оқытушымен өзіндік жұмысы студенттерді теориялық ережелерді талдауға қатыстыруды көздейді, ғылыми ізденіске үйретеді, педагогикалық үрдістерді ғылыми тұрғыда түсіндіруге бағыттайды, тұтас педагогикалық үрдісті теориялық зерделеуге және педагогикалық технологияларды тәжірибеде қолдану жолдарын жетілдіруге зерттеу тәсілін қалыптастырады.

Осы көзқарастың өкілдері (В. Граф, М. Г. Гарунов, И. А. Зимняя, В. Я. Ляудис, Н. Д. Никандров, С. Б. Әбдіғалпарова, Г. К. Ахметова, С. Р. Ибатуллин, А. Ә. Құсайынов, Б. А. Мырзалиев, С. М., Өмірбаев, А. Е. Әбілқасымова және т.б.) оқу іс-әрекетінің өзіндік ұйымдастырылуын тек қана оқу емес, жеке және қоғамдық маңызы бар өзіндік жұмыс ретінде анықтайды [2,3,4] және білім алушылардың дидактикалық міндеттерді өз бетінше орындауға, танымдық қызметке қызығушылықты қалыптастыруға және ғылымның белгілі бір саласында білімді толықтыруға бағытталған оқу қызметінің ерекше түрі ретінде өзіндік жұмыстың уәждемелік сипатын атап көрсетеді.

Осылайша, тұтас педагогикалық үрдіс құрылымында ол бір жағынан студенттердің аудиториядан тыс жұмысы ретінде, ал екінші жағынан студенттің жүйелі, жоспарлы, мақсатты жұмысы ретінде әрекет етеді.

Студенттерді теориялық қағидалар мен педагогикалық тәжірибеге талдау жасауға қатыстыру педагогтың кәсіби қызметінде негіз қалаушы қасиеттер болып табылатын өзіндік сана-сезімді, кәсіби рефлексия мен дербестікті қалыптастырады. Теориялық және практикалық сипаттағы шығармашылық аналитикалық тапсырмалар арқылы педагогты дайындау жүйесі құрылады, онда студенттер мен оқытушының бірлескен іс-әрекетінің әртүрлі қырлары көрсетілген.

Өзінің оқу іс-әрекетін өз бетінше жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларын меңгеру ЖОО - да оқуға табысты бейімделуді қамтамасыз етеді. Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру студенттердің кейбір жеке ерекшеліктерінің жағымсыз әсерін төмендетуге мүмкіндік береді: енжарлық, зейін қоя алмаушылық, уақыт шегі жағдайында әрекет ете алмаушылық, өз мүмкіндіктерінде сенімсіздік.

А.О. Кошелев атап өткендей, өзіндік ұйымдастырудың арқасында студенттің жеке тұлға ретінде қалыптасуы, жеке дамуының маңызды өзегі ретінде субъективті тәжірибенің үнемі толығы, түрленуі орын алады, сондай-ақ білім алушылардың өзін-өзі бағалауын дамыту және жоғары оқу орнындағы әртүрлі қызмет түрлерінде (оқу, ғылыми-зерттеу, қоғамдық әлеуметтік) жеке жетілуіне қол жеткізу жүзеге асырылады [4].

Өзіндік жұмысты орындау кезінде өзін-өзі ұйымдастыру өз қызметінің нәтижелеріне жауапты тұлғаның танымдық белсенділігінде, орындалатын іс-әрекеттерге рефлексивтілік пен шығармашылық элементтерін енгізуге талпынуда көрініс табады. Ақырында жеке тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыру әрекеті өзін-өзі жетілдіруге және өзін-өзі дамытуға бағытталады. Өзін-өзі ұйымдастыруы жоғары тұлғаға тән негізгі қасиеттер: ойлау креативтілігі, асертивтілік (өзіне сенімділік, позитивтілік пен басқаларға деген құрмет көрсете отырып, өз құқықтарын конструктивті қорғай білу қабілеті, өзінің мінез-құлқы үшін жауапкершілікті сезіну), тиімділікке бағдарлану.

Өзін-өзі ұйымдастыру деңгейі жоғары студенттер өз алдына мақсат қояды, алынған нәтижелерді өздігінен тексеру дағдыларына ие болады, жүзеге асырылатын қызметтің жоғары сапасына қол жеткізуге бағытталады. Студенттердің өзіндік жұмысы барысында оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыруға дайындығын қалыптастыру кезінде күрделі оқу материалдары мен оны меңгеру үшін уақыт шеңберінің қысқарғандығы арасындағы қайшылықтарды ескеру қажет.

В.Н. Донцовтың пікірінше, оқу іс-әрекетінің өздігінен ұйымдастыруды мақсат, оқуды басқару уәждері және ұйымдастыру міндеттерін шешу бойынша зияткерлік іс-әрекеттер жүйесі жүзеге асыратын қызмет ретінде қарастыру қажет. Осылайша, дидактикалық тұрғыдан студенттердің оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыру педагогикалық ықпал субъектісінен салыстырмалы тәуелсіз және объективті өзгертін мақсаттарға сәйкес танымдық іс-әрекет бағдарламасын құру және жүзеге асыру іскерлігінің жүйесін білдіреді [5].

Авторлар оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыру элементтерін өздері белгілеген оқу іс-әрекетінің мазмұнына байланысты қарастырады. Бұл ретте оқу іс-әрекеті қызметтің ерекше түрі ретінде екі түрлі әрекетті қамтиды.

Біріншіден, оқу материалының пәндік мазмұнын меңгерумен байланысты іс-әрекеттер:

- а) оқу материалының мазмұнын анықтау әрекеті;
- ә) оқу материалын игеру және меңгеру бойынша іс-әрекеттері.

Екіншіден, оқу іс-әрекетінің барлық жүйесін ұйымдастыруға бағытталған жалпыланған реттеуші іс-әрекеттер:

- а) өмір уақытын ұйымдастыру әрекеттері;
- ә) оқу іс-әрекетінің барлық жүйесінің жүзеге асырылуын реттейтін және түзетуге арналған бақылау іс-әрекеттері.

Студенттермен жұмыс істеген психологтар (Быков А. В., Шульга Т. И. және т.б.) студенттер үлгерімінің төмендігі мен мінез-құлқындағы теріс көріністері өзін-өзі ұйымдастырудағы кемшіліктермен, өздерін жүйелі түрде жұмыс істеуге мәжбүрлей алмауымен, басталған істі аяғына дейін жеткізуге, іске кедергі келтіретін ниеттерді тежей алмаумен байланысты екенін атап өтті [1,3].

Н.С. Копейнаның зерттеулерінде студенттердің екі қарама-қайшы тобы белгіленді: оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастырудың жоғары және төмен деңгейде дамуы [1]. Өзін-өзі ұйымдастыру деңгейі жоғары студенттерді диагностикалық тексеру оларға келесідей қасиеттер тән екенін көрсетті: мамандықты дұрыс таңдау, жоғары мотивация, оқу іс-әрекетінде жүйелілік, ерік-жігердің айқын белгілері, айтарлықтай жоғары барабар өзін-өзі бағалау, мақсатқа ұмтылу, ұйымшылдық, жоғары үлгерім, өзіне сенімділік.

Оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыру деңгейі төмен студенттерде келесі көрсеткіштер басым болды: мамандыққа немқұрайлылық, іс-әрекет мотивациясының төмендігі, оқу іс-әрекетінің төмен жүйелілігі («шабуылды» артық көру, көбінесе емтихандық сессияға ғана қатысу), ерік-жігерінің өзіндік бағалауының төмендігі, жолдастарымен байланысқа кететін уақыттың тым көптігі.

Сонымен осы аталған бір-біріне қарама-қайшы келетін екі топтың ішінен, әрине, бірінші топқа жататын студенттер көп жетістіктерге қол жеткізеді. Себебі олардың бойында білім алуға деген мотивациясы жоғары, өзінің оқу іс-әрекетін жүйелі түрде басқара алады, ерік-жігері едәуір жоғары, өзін-өзі тиісті бағалауға қабілетті, алдына қойған мақсаттарға ұмтылады, ұйымшыл, үлгерімі жақсы, өзіне сенімді, өз уақытын тиімді үлестіре алады, жалпы айтқанда, өзінің оқу іс-әрекетін өздігінен ұтымды ұйымдастыра алатын студенттен болашақта жақсы, білікті маман шығатындығы даусыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Хмель Н.Д. *Теоретические основы профессиональной подготовки учителя*. - Алматы, 1998, 320 с.
2. Выготский Л.С. *Педагогическая психология* / Л.С. Выготский. М.: Педагогика, 1991.-480 с.
3. Зимняя И.А. *Педагогическая психология: Учебник для вузов* / И.А. Зимняя. М.: Логос, 2002. - 348 с.
4. Кошелева А.О. *Становление личностной зрелости будущих специалистов в инновационных условиях высшего профессионального образования: монография* / под общ.ред. А.О. Кошелевой – Елец: ЕГУ им. И. А. Бунина, 2009. – 102 с.
5. Донцов В.Н. *Учебная самоорганизация студентов как фактор успеваемости (на материале динамики младших курсов): дис.канд. пед. наук* / В.Н. Донцов. Л., 1977. - 256.

Манашова Г.Н.¹

¹Қарагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ НА ОСНОВЕ ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Автором обосновывается разработка педагогической системы на основе системного, компетентностного и личностно-деятельностного подходов. Автором проведен теоретический анализ понятия «педагогическая система», подробно раскрыты компоненты педагогической системы: мотивационный (личностный); когнитивный (теоретический); технологический (практический) и рефлексивный (оценочный).

В статье раскрываются педагогические условия, способствующие оптимальной организации подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения. Автор отмечает роль практики в целостной системе подготовки будущих педагогов-психологов, в обеспечении их профессионального роста.

Результатом педагогической системы является будущий педагог-психолог со сформированными компетенциями готовности к профессиональной деятельности в условиях модернизации современного образования.

Ключевые слова: педагогическая система, практико-ориентированное обучение, педагогические условия, системный подход, компетентностный подход, личностно-деятельностный подход, методы обучения.

Манашова Г.Н.¹

¹ Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан

ТӘЖІРИБЕЛІК-БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа

Автор жүйелілік, құзыреттілік және тұлғалық-іс-әрекеттік тұрғысы негізінде педагогикалық жүйені әзірлеуді негіздейді. Автор «педагогикалық жүйе» ұғымына теориялық талдау жасады, педагогикалық жүйенің компоненттері: мотивациялық (жеке); когнитивті (теориялық); технологиялық (практикалық) және рефлексивті (бағалау) жан-жақты ашылды.

Мақалада болашақ педагог-психологтың тәжірибелік-бағдарлы оқыту негізінде кәсіби қызметке даярлығын оңтайлы ұйымдастыруға ықпал ететін педагогикалық жағдайлар анықталды. Автор болашақ педагог-психологтарды кәсіби қызметке даярлаудың біртұтас жүйесіндегі, олардың кәсіби өсуін қамтамасыз етудегі тәжірибенің ролін негіздейді.

Педагогикалық жүйенің нәтижесі ретінде қазіргі заманғы білім беруді жаңғырту жағдайында тәжірибелік-бағдарлы оқыту негізінде кәсіби қызметке даярлығы қалыптасқан құзыреттілікке ие болашақ педагог-психолог болып табылады.

Түйін сөздер: педагогикалық жүйе, тәжірибелік-бағдарлы оқыту, педагогикалық шарттары, жүйелілік тұрғы, құзыреттілік тұрғы, тұлғалық-іс-әрекеттік тұрғы, оқыту әдістері.

Manashova G.N.¹

¹ Karaganda State University named after E.A. Buketov,
Karaganda, Kazakhstan

PEDAGOGICAL SYSTEM OF TRAINING OF FUTURE EDUCATIONAL PSYCHOLOGISTS ON THE BASIS OF PRACTICE-ORIENTED TRAINING

Abstract

The author substantiates the development of the pedagogical system on the basis of system, competence and personal-activity approaches. The author carried out a theoretical analysis of the concept of "pedagogical system", disclosed in detail the components of the pedagogical system: motivational (personal); cognitive (theoretical); technological (practical) and reflective (evaluative).

The article reveals the pedagogical conditions that contribute to the optimal organization of training of the future teacher-psychologist to professional activity on the basis of practice-oriented training. The author notes the role of practice in the integral system of training future teachers-psychologists, in ensuring their professional growth.

The result of the pedagogical system is a future teacher-psychologist with formed competencies of readiness for professional activity on the basis of practice-oriented training in the conditions of modernization of modern education.

Key words: pedagogical system, practice-oriented training, pedagogical conditions, system approach, competence approach, personal-activity approach, teaching methods.

В государственном общеобязательном стандарте высшего образования в качестве одной из компетенций выпускников отмечена «способность практического использования приобретенных в процессе обучения знаний, умений и навыков в профессиональной деятельности» [1].

В системе высшего образования существует несколько подходов к реализации практико-ориентированного образования. Одни исследователи связывают практико-ориентированное обучение с прохождением студентами практики с целью создания условий профессиональной среды (Р.А. Фахрутдинова, Н. Клушина и др.); другие - с контекстным изучением профильных и непрофильных дисциплин (А. Вербицкий, Е. Плотникова и др.).

Анализ научно-педагогической литературы позволил выявить множество формулировок понятия «практико-ориентированное обучение».

Так, Ж.Ж. Ордабаева формулирует практико-ориентированное обучение как «процесс взаимодействия учителя и учащихся с целью развития личности, направленный с одной стороны на совершенствование ряда психологических характеристик учащихся, с другой стороны – на самостоятельное приобретение учащимися новых знаний, формирования практического опыта их приобретения» [2, с. 13].

По мнению, И.Ю. Калугиной практико-ориентированное обучение - это «подход к обучению, который основывается на единстве эмоционально-образного и логического компонентов содержания, приобретения новых знаний и формирования практического опыта их использования, эмоционального и познавательного компонентов при выполнении творческих заданий» [3, с. 11].

На основе анализа данных и других определений, можно рассматривать практико-ориентированное обучение в узком смысле и широком смысле. В узком смысле практико-ориентированное обучение представляет собой процесс формирования профессионального опыта студентов при погружении их в профессиональную среду в процессе непрерывной практики. В широком смысле практико-ориентированное обучение – это построение учебного процесса на основе единства эмоционально-образного и логического компонентов, приобретении знаний, использования их при решении важных задач, проблем, формировании практического опыта.

Актуальность разработки педагогической системы подготовки педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации современного образования объясняется проведенным анализом состояния профессиональной подготовки и выявленным к ней требованиям.

В.А. Слостенин рассматривает педагогическую систему как «множество взаимосвязанных структурных компонентов, объединенных одной образовательной целью развития личности и функционирующих в целостном педагогическом процессе» [3, с. 143].

При разработке педагогической системы мы опирались на системный, компетентностный и личностно-деятельностный подходы (рис.1).

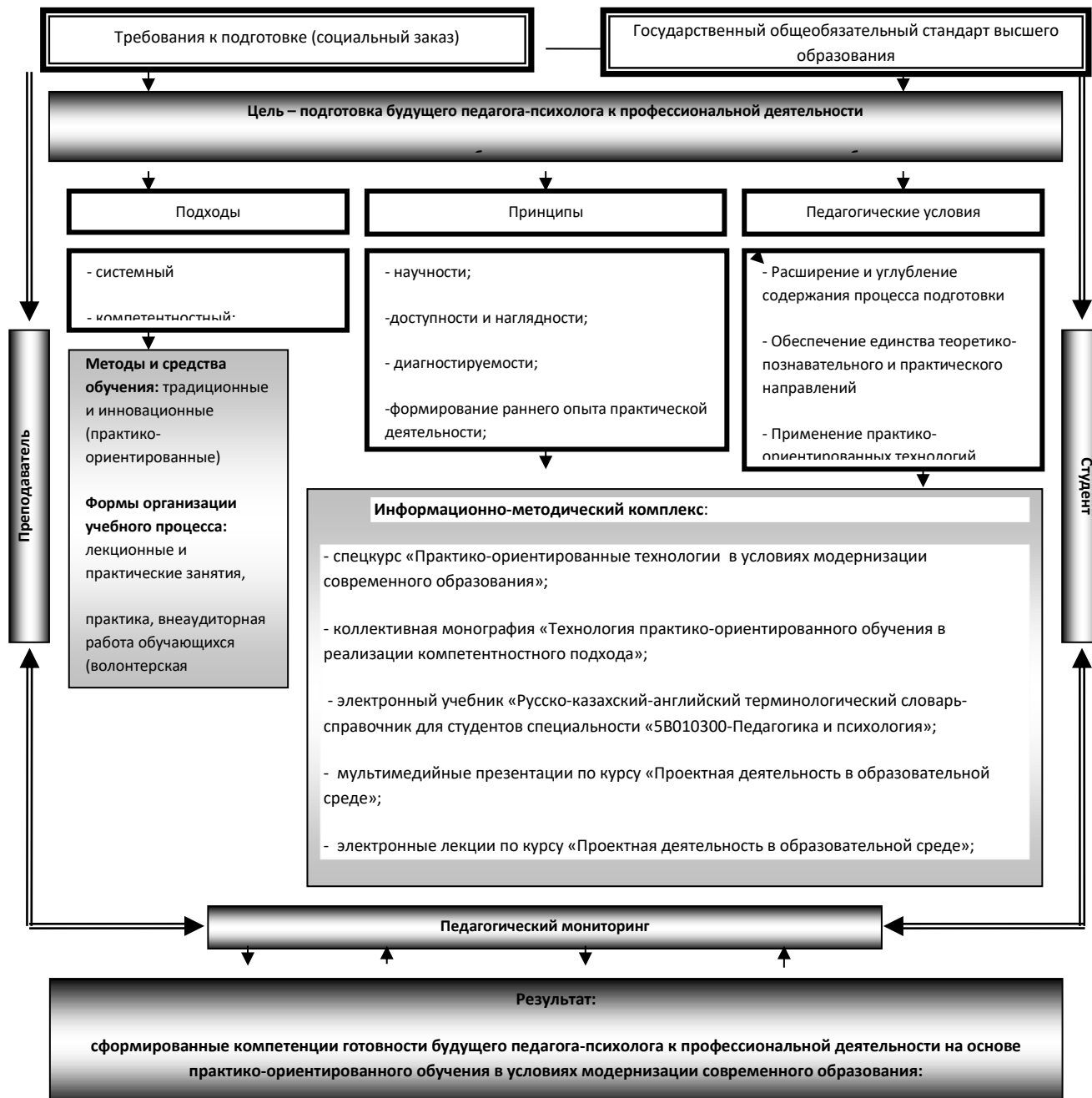

Рисунок 1. Педагогическая система подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения

Эффективность предлагаемой педагогической системы подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации современного образования проверена при проведении педагогического эксперимента. Рассмотрим структурные элементы разработанной педагогической системы.

В качестве компонентов подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации

современного образования мы определили мотивационный (личностный), когнитивный (теоретический), технологический (практический), рефлексивно-оценочный.

Эффективность педагогической системы подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения обеспечивается следующими педагогическими принципами:

- научности: отбор содержания в соответствии с современным уровнем развития педагогики и психологии;

- доступности и наглядности: учет интересов, способностей и возможностей, проведение занятий на уровне доступной трудности; широкое использование наглядных средств в обучении;

- диагностируемости: выявление качества результатов психолого-педагогической подготовки студентов, обеспечение обратной связи на основе мониторинга учебных достижений;

- формирования раннего опыта профессиональной практической деятельности: отбор материала, направленного на решение профессиональных психолого-педагогических задач, дающих возможность формирования практического опыта в условиях вуза посредством практико-ориентированного обучения, инновационных образовательных технологий;

- целеустремленности, систематичности и последовательности: проектирование подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения должно осуществляться на основе государственного стандарта, сопровождаться мониторингом личностного и профессионального развития студентов;

- формирования профессиональных компетенций с целью обеспечения конкурентоспособности выпускников;

- непрерывности в подготовке педагогических кадров: установление связи между обучением и практикой, получение образования в течение всей жизни.

Анализ процесса подготовки в условиях высшей школы позволило нам определить педагогические условия подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации современного образования.

Под педагогическими условиями мы понимаем совокупность взаимосвязанных факторов и организационных мероприятий, которые необходимы для создания целенаправленного процесса подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения.

Успешность процесса подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности может быть обеспечена определением ряда необходимых условий. Нами были выявлены педагогические условия, создание которых, на наш взгляд, будет способствовать оптимальной организации подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения:

1. Расширение и углубление содержания процесса подготовки к профессиональной деятельности.

Закрепление, расширение, углубление полученных теоретических знаний и приобретение первичных умений, навыков для овладения профессиональными компетенциями, необходимыми будущему педагогу-психологу будет способствовать качественному процессу подготовки к профессиональной деятельности.

2. Единство теоретического и практического направлений в подготовке педагога-психолога на основе практико-ориентированного обучения.

Данное условие предполагает доступность для организаций образования информации о рынке труда; обеспечивает учет заказа работодателей по содержанию подготовки специалистов; гарантирует разработку образовательных программ в соответствии с запросами работодателей; дает возможности для организации и проведения производственной практики студентов; расширяет возможности дальнейшего трудоустройства выпускников.

Подготовка будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения будет эффективной посредством проведения лекционных и практических занятий, введения элективного курса «Практико-ориентированные технологии в условиях модернизации современного образования» и непрерывности практической подготовки в процессе всего периода обучения путем организации практики, волонтерской деятельности.

3. Применение практико-ориентированных технологий обучения.

Практико-ориентированные технологии предполагают организацию учебной, производственной и преддипломной практик студентов с целью их максимального погружения в профессиональную среду, соотнесения их представления о профессии с требованиями, предъявляемыми работодателями.

4. Информационно-методическое обеспечение образовательного процесса.

Подготовка будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности должна обеспечиваться наличием различных видов учебных материалов, среди которых наибольшей функциональной нагрузкой обладают:

- программно-методические (рабочие учебные планы и образовательные программы);
- учебно-методические (методические указания, рекомендации, содержащие материалы по методике проведения педагогической (производственной) практики;
- обучающие (учебники, учебные пособия);
- справочно-аналитические (практикумы, сборники задач и упражнений, хрестоматии, словари и т.п.);
- контролирующие (тестирующие программы и т.п.).

Рассмотренные педагогические условия являются ключевым компонентом системы подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации современного образования.

В целостной системе подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности одно из центральных мест занимает практика, эффективность которой обеспечивается связями между высшей школой и базой прохождения практики.

М. Хайдеггер в своей концепции отмечает, что любая практика состоит из единства трех компонентов:

- совокупности инструментов, предметов, используемых для выполнения определенной задачи, а также совокупности соответствующих знаний, навыков и умений индивида по их применению;
- социального пространства, которое ограничивает целесообразность, деятельность, выполняемую как единство практического задания, инструментов и навыков человека;
- вовлеченного в деятельность обучающегося, который приобретает в этом пространстве свою социальную и субъектную «идентичности» [4, с. 80].

Главное условие эффективности практики – включение в ее содержание заданий для выполнения студентами, максимально отражающих содержание их будущей профессиональной деятельности, способствующих раскрытию их творческого потенциала, формированию профессиональных навыков.

Каждая из видов практики, имея свои особенности и специфику, обеспечивает профессиональный рост будущих педагогов-психологов. С каждым новым видом содержание практик усложняется. Учебная и педагогическая практики являются непрерывными, проводятся параллельно с теоретическим обучением.

Для успешного управления учебной деятельностью студентов большое значение имеет профессиональная квалификация преподавателя, являющегося важным компонентом педагогической системы. Квалификация преподавателя предполагает всестороннее понимание им сущности процесса, позволяет ему овладеть методами организации и обеспечения этого процесса, адекватно оценить складывающиеся условия, учесть влияние факторов, оптимальным образом их распределить, установить рациональные принципы процесса преподавания, выявить наиболее эффективные методы и средства для достижения поставленных целей обучения.

Не менее важным компонентом педагогической системы подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности является студент. Будущий педагог-психолог действует, применяя теоретические знания на практике с использованием сложных алгоритмов, требующих выработки решений в условиях большого потока информации.

Диагностический компонент рассматриваемой педагогической системы представлен педагогическим мониторингом, заключающийся в сборе, хранении, обработке информации о деятельности студента и оценке результатов в следующих формах:

- диагностики обучаемости – определение тенденции и динамики развития системы специальных теоретических знаний, практических умений и навыков будущих педагогов-психологов;
- диагностики обученности – своевременного выявления, оценки и анализа продуктивности деятельности студентов.

Результатом педагогической системы является будущий педагог-психолог со сформированными компетенциями готовности к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения в условиях модернизации современного образования:

- ценностно-смысловые;
- социально-коммуникативные;
- инновационно-аналитические;
- организационно-управленческие;
- оценочно-рефлексивные.

Готовность будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности, на наш взгляд, заключается в усвоении им полного состава специальных знаний, профессиональных действий и социальных отношений, в сформированности профессионализма.

Таким образом, в разработанной педагогической системе подготовки будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения проявляется преемственность в обучении в нескольких направлениях:

- 1) в становлении личности обучающегося (динамика личности, изменение в процессе усвоения социального опыта и развития);
- 2) в содержании обучения (разработка, рациональный отбор и совершенствование учебно-программной документации и дидактических материалов);
- 3) в методах обучения (сохранение отдельных методов и дидактических приемов, имеющих положительные результаты на предшествующих этапах обучения);
- 4) в формах и средствах обучения (их совершенствование на каждом последующем этапе обучения с целью решения более сложных практических задач).

Педагогическая система разработана согласно требованиям общества, ориентированных на подготовку высококвалифицированных педагогических кадров, подготовленных к меняющимся условиям рынка труда, имеющих необходимые компетенции в области современной системы образования, в том числе в сфере практико-ориентированного обучения.

Построение педагогической системы подготовки будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности на основе практико-ориентированного обучения продуктивно с позиций системного, компетентностного и личностно-деятельностного подходов.

Список использованной литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования. Приложение 7 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z1554> (дата обращения 23.12.2019).
2. Ордабаева Ж.Ж. Дидактические условия организации практико-ориентированного обучения учащихся в общеобразовательной школе [Текст]: автореферат / Ж.Ж. Ордабаева. - Алматы, 2005. - 32 с.
3. Калугина И.Ю. Образовательные возможности практико-ориентированного обучения учащихся [Текст]: автореферат / И.Ю. Калугина - Екатеринбург, 2000. - 20 с.
4. Сластенин В.А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /. - М.: Издательский центр «Академия», 2013. - 576 с.
5. Бугославская А.В. Практико-ориентированная направленность профессиональной подготовки будущих психологов // Проблемы современного педагогического образования. - 2018. - №61-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/praktiko-orientirovannaya-napravlennost-professionalnoy-podgotovki-buduschih-psihologov> (дата обращения: 20.12.2019)

Л.Е.Қойшығұлова¹, А.Кисамеденова²

¹²Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті
Атырау қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ САПАЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақаласында болашақ педагог-психологтардың көшбасшылық сапаларын қалыптастырудың педагогикалық және психологиялық ерекшеліктері қарастырылады. Көшбасшылық сапаларға қойылатын талаптар болашақ мамандарға кәсіби іс-әрекетті нәтижелі жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерінің жиынтығымен қамтамасыз етіледі. Қазіргі жағдайда болашақ маман кәсіби білім, шеберлік пен дағдыға ғана емес, сонымен қатар практикалық іс-әрекеттерде өзінің шығармашылық әлеуетін табысты іске асыруға мүмкіндік беретін көшбасшылық сапалардың белгілі бір жиынтығына ие болуы тиіс. Болашақ педагог-психологтардың көшбасшылық сапаларын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері рефлексия қабілеттерінің дамуымен, адамдарға оң (жағымды) әсер етуімен, қоғамға белсенді және жауапты қарым-қатынасының дамуымен анықталады. Болашақ педагог-психологтар ретінде жоғары оқу орындарында оқу үрдісінде студенттердің көшбасшылық сапаларын дамытудың психологиялық ерекшеліктері жеке тұлғаны әлеуметтендіру және бейімдеу ерекшеліктері, өзіндік сана-сезімді дамыту, кәсіби іс-әрекеттің өзіндік өзгешелігі, студенттер мен оқытушылардың өзара әрекеттесуі, сонымен бірге студенттердің топшілік өзара әрекеттестігі болып табылады. Көшбасшылық сапаларды дамытудың педагогикалық ерекшеліктері оқу үрдісінде мақсатқа талпынушылық, батылдық, дербестік, жауапкершілік, эмоциялық тұрақтылық, мобильділік, коммуникабельділік сияқты қасиеттерді көрсету болып табылады.

Түйін сөздер: көшбасшы, көшбасшылық, сапа, көшбасшылық сапалар, психологиялық-педагогикалық ерекшеліктер

L.E. Koishigulova¹, A. Kisamedenova²

¹²Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov,
Atyrau, Kazakhstan

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF FORMING LEADER QUALITIES IN FUTURE PSYCHOLOGISTS

Abstract

This article discusses the psychological and pedagogical features of the formation of leadership qualities in future teachers-psychologists. Requirements for leadership qualities are provided by a combination of personality qualities, which allows future professionals to effectively carry out professional activities. In modern conditions, the future specialist must possess not only professional knowledge, skills, but also a certain set of leadership qualities that allow him to successfully realize his creative potential in practical activities. The psychological and pedagogical features of the formation of leadership qualities in future pedagogues-psychologists are determined by the development of reflection abilities, a positive impact on people, an active and responsible attitude to society. The psychological features of the development of leadership qualities of students in the process of studying at a university, as future pedagogues-psychologists, are features of socialization and adaptation of a person, the development of self-awareness, the specifics of professional activity, the interaction of students and teachers, as well as intra-group interaction of students. The pedagogical features of the development of leadership qualities are in the learning process to show such qualities as determination, determination, independence, responsibility, emotional stability, mobility, sociability.

Key words: leader, leadership, qualities, leadership qualities, psychological and pedagogical features.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются психолого-педагогические особенности формирования лидерских качеств у будущих педагогов-психологов. Требования к лидерским качествам обеспечиваются совокупностью качеств личности, которая позволяет будущим специалистам результативно осуществлять профессиональную деятельность. В современных условиях будущий специалист должен обладать не только профессиональными знаниями, умениями и навыками, но и определенным набором лидерских качеств, позволяющих ему успешно реализовывать свой творческий потенциал в практической деятельности. Психолого-педагогические особенности формирования лидерских качеств у будущих педагогов-психологов определяются развитием способностей рефлексии, оказания положительного воздействия на людей, активного и ответственного отношения к обществу. Психологическими особенностями развития лидерских качеств студентов в процессе обучения в вузе, как будущих педагогов-психологов, являются особенности социализации и адаптации личности, развитие самосознания, специфика профессиональной деятельности, взаимодействие студентов и преподавателей, также внутригруппового взаимодействия студентов. Педагогическими особенностями развития лидерских качеств являются в процессе обучения проявлять такие качества, как целеустремленность, решительность, самостоятельность, ответственность, эмоциональная устойчивость, мобильность, коммуникабельность.

Ключевые слова: лидер, лидерство, качества, лидерские качества, психолого-педагогические особенности.

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті-Елбасы Н.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың мазмұнын негіздей отырып, басты алты бағытын белгілейді: бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы, сананың ашықтығы. Осылардың ішінен, болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында», - деп ерекше атап көрсетеді [1].

Бұл жоғары оқу орнында студенттерді кәсіби дайындауда болашақ мамандардың кәсіптік білім, білік және дағдыны ғана емес, практикалық іс-әрекетте өзінің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруына мүмкіндік беретін көшбасшылық сапаларын да қалыптастырудың өзектілігін арттыра түседі.

Лидер, лидерлік сапалар өзіндік даму тарихы антикалық дәуірден бүгінгі күнге дейін қалыптасқан пәнаралық мәселе ретінде әртүрлі аспектіде зерттелінген:

- философиялық аспектіде лидерлік адамның «шығармашылық инстинктін» көрсетуі ретінде қарастырылады (М.Вебер, Ф.Ницше және т.б.);

- мәдениет аспектісінде лидерлік басшылардың адамгершілік, әлеуметтік және этикалық жауапкершілігі тұрғысынан зерттелуде (Д.Гоулман, Э.Макки және т.б.);

- саясаттану ғылымы тұрғысынан лидерлік адамның ресми-қызметтік беделі, билікті меңгерумен байланысты әлеуметтік рөлді атқарудағы субъективтік іс-әрекеті, қызметіне сәйкес тұлғалық сапасы ретінде анықталады (М.Б.Касымбеков, Е.Е.Ертысбаев, А.М.Рахимжанов, Б.Аяган, Г.Нурымбетова, А.Н.Нысанбаев және т.б.);

- социологиялық аспектіде лидерлік феномені тұлғаның әлеуметтік топтағы, таптағы, партиядағы, мемлекеттегі мәртебесіне, іс-әрекетінің аса тиімді нәтижесіне негізделген ерекшелік ретінде сипатталады (Ю.Н.Емельянов және т.б.);

- менеджмент саласы бойынша лидерлік басқарудағы өзара әрекеттестікті сипаттайтын сапа ретінде қарастырылады (Р.Блэйк, М.Грегор және т.б.).

Педагогика ғылымында лидерлік тарихи қалыптасқан мәселе ретінде әр түрлі тұрғыдан қарастырылады: мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдер арасындағы лидерлік мәселесін ресейлік ғалымдары (Р.Л.Кричевский, Б.Д.Парыгин, Л.И.Уманский, А.В.Зорина, А.И.Давлетова, Л.В.Тайкова және т.б.), лидерлік мәселесінің әдіснамалық-теориялық негіздерін қазақстандық ғалымдар (Р.М.Қоянбаев, А.Қ.Рысбаева, Қ.К.Жампеисова, Қ.Қ.Шалғынбаева, О.С.Сангилбаев, Б.А.Тұрғынбаева, С.Ж.Пірәлиев, Ұ.М.Әбдіғабпарова, М.Абсатова және т.б.) қарастырады.

Психология ғылымында лидерліктің психологиялық аспектісін шетелдік ғалымдар (Дж.П.Кенджеми, Р.Стогдилл және т.б.), Ресей психологтары (Е.А.Аркин, Л.Н.Войтоловский және т.б.) әлеуметтік-психологиялық феномен ретінде қарастырады.

Сонымен бірге қарастырылып отырылған мәселе бойынша соңғы жылдардағы ғылыми зерттеулерді, соның ішінде, жоғары оқу орнының болашақ оқытушыларының кәсіби маңызды лидерлік сапаларын дамытудың психологиялық шарттары (К.В.Литвинова, 2014), болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің лидерлік сапасын қалыптастыру (Б.М.Баймуханбетов, 2014), орта кәсіби білім беру мекемелері басшыларының лидерлік әлеуетін дамыту (Т.А.Грабницкая, 2010), болашақ педагогтардың лидерлік сапаларын дамытудың педагогикалық шарттары (А.А.Алимбекова, 2016); педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің лидерлік әлеуетін дамыту (М.К.Ушатов, 2016); жоғары сынып оқушыларының лидерлікке даярлығын тәрбиелеу (А.М.Байкулова, 2016) ерекше атауға болады. Бұл зерттеулерде болашақ мамандар іс-әрекеттерінде көшбасшылық сапаларды қалыптастыру мәселесі зерттелінеді.

Қазақ тіліне аударғанда «лидер» – жетекші немесе көшбасшы ұғымдарын білдіреді. Қазақстан ұлттық энциклопедиясында: «Қазақстанның Орта және Батыс өңірлерінде көшпелі және жартылай көшпелі мал шаруашылығына байланысты қазақ қауымы жиі-жиі қоныс аударып, көшіп-қонып өмір сүрген. Көшті жөн-жосықты жақсы білетін, жер-су жағдайымен жете таныс «Көшбасшы» басқарған. Кейде ұзақ көш жолдарымен көшуге тура келіп, көптеген елді мекендерді басып өтетіндіктен «Көшбасшы» болып ел мен жер тарихымен, жергілікті ру-тайпалардың әдет-ғұрыптарымен жақсы таныс, көпті көрген, көне көз адам тағайындалған. Көшбасшы көштің бағдарын, уақытын, тәртібін ғана қадағалап қоймай, руаралық қақтығыстарды болдырмайтын тапқыр, мәмілегер, бітімгер, саясаткер адам ретінде көш қауіпсіздігін қамтамасыз еткен» деген анықтама берілген [2].

Ежелгі философ Платон «Мемлекет» еңбегінде лидердің үш типін бөліп көрсетеді: философ – мемлекеттік қайраткер, ақыл мен әділдікпен басқарушы; әскери басшы, мемлекетті қорғаушы және басқа адамдарды өз еркімен бағындырушы; іскер адам, материалдық қажеттіліктерді қамтамасыз етуші [3].

Аристотель «Саясат» деген трактатында мемлекеттегі биліктің монархия, аристократия және демократия секілді түрлерін бөліп көрсетеді [4].

Осыдан көшбасшылық қоғам дамуының барлық сатысында ерекше орын алған мәселе. Бір жағынан, билік пен лидердің жауапкершілігі, оны мойындау және құрметтеу, екінші жағынан, қоғамдағы құндылықтар жүйесі мен мораль нормаларымен тікелей байланысты. Демек көшбасшы болу, көшбасшылықты қабылдау, оны түсіну және оған деген қарым-қатынас мәселесі барлық уақытта өзекті болған.

Көшбасшылық басқару өнері және топшілік дифференциация ретінде ғана емес, кез келген адамның тұлғалық табыс, өмірлік және кәсіби даму, жетістіктің жоғары деңгейіне жету мүмкіндігін қамтамасыз ететін тұлғалық сапа болып табылады (О.В.Соловьева, 2008) [5].

Көшбасшылық мәселесі сипат теориясы, мінез-құлық пен тәртіп тәсілі, лидерліктің жағдаяттық теориясы тұрғысынан зерттелінген.

Р. Стогдилл сипат теориясының негізін қалаған. Бұл теорияға сәйкес инициативтілік, интеллект, жігерлілік, белсенділік, сенімділік, жауапкершілік, шешендік секілді тұлғалық сапалардың жиынтығын меңгерген адам ғана лидер бола алады [6].

К. Левин негізін қалаған мінез-құлық пен тәртіп тәсіліне сәйкес ұйымдастырылған іс-әрекеттің тиімділігі жетекшінің тұлғалық сапаларымен ғана емес, оның басқа адамға қатынасы бойынша мінез-құлық стилімен анықталады. Оның пікірінше, авторитарлық стилде либералдық және демократиялық стилге қарағанда топ іс-әрекетінің көптеген нәтижесіне қол жеткізуге болады. Бір мезгілде лидерліктің мұндай типі үшін бағынушылардың төмен мотивациясы тән, сонымен бірге қабылданған

бірегей шешімдер саны аз, топтық ойлау қалыптаспаған, топ мүшелерінің мінез-құлқы мен тәртібінде қорқыныш пен агрессивтілік болады [7].

Ф. Фидлер, П. Херси негізін қалаған «Жағдаяттық функция ретіндегі лидерлік теориясы» бір адамның сан алуан топта әртүрлі орын алатынын ескере отырып, лидерлік тұлғаның немесе топтың функциясы ғана емес, сан алуан факторлар мен жағдаяттардың күрделі, көпжоспарлы ықпал етуінің нәтижесі деп тұжырымдайды [8].

Б.Д. Парыгин лидердің әлеуметтік-психологиялық сапаларын бөліп көрсетеді: инициативтілік пен белсенділіктің жоғары деңгейі, ұйымдастырушылық іс-әрекет тәжірибесі мен дағдысы, топтық мақсатқа жетуге қызығушылық, топтың істері туралы хабардарлық, көпшілдік және тұлғалық тартымдылық, топтағы лауазым мен бедел, мақсаттылық, өзіне сенімділік, харизматикалық, өзіндік бағалау, жауапкершілік [9].

Ж.Ы. Намазбаеваның пікірінше, лидер - бұл топ мүшелерінің мақсаттарын қамтитын және топтық іс-әрекеттердің сипаттары мен бағыттарын айқындайтын, жауапты шешімдерді қабылдауға құқықты екенін топтың қалған барлық мүшелері мойындаған тұлға. Сонымен, неғұрлым беделді тұлға бола отырып, лидер бірлескен іс-әрекеттерді ұйымдастыруда және топ мүшелері арасындағы қарым-қатынастарды реттеуде басты рөлді атқарады. Әдетте топтағы, ұжымдағы жетекшілік міндетін өзіне алатын бір адам болады, міне сол тұлға лидер ретінде танылады [10].

А.А. Алимбекова болашақ педагогтардың лидерлік сапалары лидерлік функцияларды табысты орындауды қамтамасыз ететін, тұлғаның топпен өзара әрекеттесу қабілеттері мен психологиялық қасиеттерінің жиынтығы деп тұжырымдай отырып, былайша топтастырады: жеке тұлғалық сапалар (мінез-құлқы пен тәртіп ерекшеліктері және адамгершілік қасиеттер); әлеуметтік-психологиялық сапалар (басқа адаммен қарым-қатынаста көрінетін коммуникативтік қасиеттер); ұйымдастырушылық-іскерлік сапалар (интеллектуалдық, іскерлік және ұйымдастырушылық қасиеттер); статустық-лидерлік сапалар (лидердің мойындалған қасиеттері) [11].

Кез келген объектінің сипаттамасы, оның қасиеттерінің жиынтығы философиялық категория «сапа» ұғымымен сипатталады. Демек, болашақ педагог-психологтардың көшбасшылық сапаларын қалыптастыру тұлғаның ішкі психологиялық, ұйымдастырушылық құрылымын дамыту үдерісі және оның нәтижесі болып табылады.

Қарастырылып отырылған мәселені талдау кейбір ғалымдардың көшбасшыда кездесетін сапаларды төрт топқа бөліп көрсетеді:

- физиологиялық сапалар (жағымды сыртқы келбет, дауыс, денсаулық, жоғары жұмысқа қабілеттілік, жігерлілік, сымбаттылық);

- психологиялық сапалар (тұлғаның типтері (экстраверт, интроверт), темперамент (флегматик, сангвиник, холерик), өктемдік, агрессивтілік, басымдылық, тәуелсіздік, шығармашылық, жасампаздық, еркіндік);

- интеллектуалдық сапалар (жоғары интеллект: ақыл, логика, интуитивтілік, энциклопедиялық таным, ақыл-ой өрісінің кеңдігі, білімділік, бірегейлік);

- іскерлік және тұлғалық сапалар (ұйымдастырушылық, тәртіптілік, сенімділік, дипломатикалық, икемділік, дербестік, жауапкершілік, игілік, әділдік, өнегелік, көрегендік, коммуникабельділік).

Жоғарыдағы ғалымдар зерттеулеріне жасалған талдау қазіргі таңда лидердің өзіндік сапаларының тұрақты тізімі жоқ екендігін көрсетеді. Бұл лидерлік сапалардың сан алуан түрлі жағдайда байқалатыны және салыстырмалы сипатқа ие екендігі жөнінде тұжырым жасауға мүмкіндік береді

Қорыта келгенде, болашақ педагог-психологтардың көшбасшылық сапаларын қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық ерекшеліктеріне адам бойындағы өзінің құндылықтарын білу, болашаққа сену, күштарлық, тәуекелге дайындық, нәтижені бағалау, қажырлылық, мақсатты қоя білу, кәсіби білім, өзіне сенімділік, табысқа жету тілегі, адамдармен тілдесу, қанағаттану сезімін алып келетін іспен айналысу, жағымды қатынас, тілектестік, түйсікке сену, уәдені орындау біліктілігі, әділдік және ашықтық, зейінділік, басқаны мотивациялау және шабыттандыру қабілеті, қамқорлық пен мейірімділік, өзгенің жетістігін құрметтеу біліктілігі, ұстамдылық, т.б. сапалардың әртүрлі деңгейде болуымен сипатталады. Сондықтан оның мазмұны көшбасшылық мінез-құлқы, рөлдік қарым-қатынас, қойылған мақсатқа жетуге әсер ету, өзара тиімді әрекеттесумен тығыз байланысты. Бұл болашақ мамандардың лидерлік сапаларын қалыптастыруды құзыреттілік тұрғыдан қарастыруды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Назарбаев «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламасы. 12 сәуір 2017жыл. <https://www.inform.kz>
2. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия/Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 2003 жыл. - Т. 5. - 719б.
3. Платон. Диалогы. //Серия «Философское наследие». - Т. 98. - М.: Мысль, 1986. - 605с.
4. Аристотель. Политика // Сочинения в 4-х томах. М., Мысль, 1983. - Т.4. Перевод С. А. Жебелева.
5. Соловьева О.В. Психология лидерства: учеб. пособие/О.В.Соловьева. - Ставрополь: Изд-во СГУ, 2008. – 248с.
6. Stogdill R. Handbook of Leadership [Text] / R. Stogdill. - N. Y., 1974.-316 p.
7. Lewin K., Lippitt R. An experimental approach to the study of autocracy and democracy: A preliminary note // Sociometry. № 1. 1938. P. 292–380.
8. Fiedler F.E. A Theory of Leadership Effectiveness. N.Y., 1967.
9. Парыгин Б.Д. Социальная психология: учеб. пособие / Б.Д. Парыгин. – СПб.: СПбГУП, 2003. - 616 с.
10. Намазбаева Ж.Ы. Жалпы психология: оқулық / Ж.Ы.Намазбаева. - Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, 2006. - 296б.
11. Алимбекова А.А. Болашақ педагогтардың лидерлік сапаларын дамытудың педагогикалық шарттары. Философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. – Астана, 2016. – 175б.

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.27>

Т.М.Есімғалиева¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

**БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа

Бұл мақала болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселесіне арналған. Қазіргі қоғам жағдайында құзыретті педагог-психолог маманын дайындау мәселесі өзекті болып табылады. Педагог-психолог іс-әрекетінің табыстылығы, ең алдымен, оның жеке тұлғасының жоғары даму деңгейіне, қиын жағдайларда тиісті әрекет ету арқылы айналасындағыларға жанашырлықпен қарай білу қабілетіне байланысты. Мақалада сонымен қатар ғалым В.И.Долгованың пікірі келтіріледі, ол эмоциялық тұрақтылықты педагог-психологтың негізгі құзыреттілігі ретінде қарастырады, өйткені бұл құзыреттілік болашақ педагог-психологтың кәсіби іс-әрекетінің барлық бағыттарында орын алады және олардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сондай-ақ, педагог-психологтың мамандығы үнемі болатын психоэмоционалдық артық жүктемемен, эмоциялық шиеленіспен, эмоционалдық тозумен сүйемелденеді. Ол үшін педагог-психолог өзінің эмоционалдық жағдайын реттеп отыруы қажет және психологиялық-педагогикалық бағыттағы кәсіби іс-әрекетке деген ынтасы мен қызығушылығының болуы тиіс.

Түйін сөздер: кәсіби құзыреттілік, педагог-психолог, болашақ маман, эмоционалдық тозу, тұлға, кәсіби қарым-қатынас.

T.M.Yessimgaliyeva¹

*¹Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

SOME PROBLEMS OF FORMATION THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS

Abstract

This article is devoted to the formation of professional competence in future teachers-psychologists. The problem of training a competent specialist teacher-psychologist is relevant in modern society. The success of the work of the teacher-psychologist depends, first of all, on the high level of development of his personality, his ability to empathize with others, through the ability to productive behavior in difficult situations. The article also provides the opinion of the scientist V.I.Dolgova, which considers emotional stability as a key competence of a teacher-psychologist, since this competence manifests itself in all areas of professional activity of a future teacher-psychologist and is an important component in the development of their professional competence. It is also said that the profession of a teacher-psychologist is accompanied by constant psycho-emotional overload, emotional tension, emotional burnout. This requires the regulation by the teacher-psychologist of his emotional state, the presence of motivation and interest in the professional activities of the psychological and pedagogical direction.

Keywords: professional competence, teacher-psychologist, future specialist, emotional burnout, personality, professional communication.

T.M.Есимғалиева¹

*¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

Данная статья посвящена формированию профессиональной компетентности у будущих педагогов-психологов. Проблема подготовки компетентного специалиста педагога-психолога является актуальной в условиях современного общества. Успешность деятельности педагога-психолога зависит, прежде всего, от высокого уровня развития его личности, способности сопереживать окружающим, через умение продуктивного поведения в трудных ситуациях. В статье также приводится мнение ученого В.И. Долговой, которая рассматривает эмоциональную устойчивость как ключевую компетенцию педагога-психолога, так как данная компетенция проявляется во всех направлениях профессиональной деятельности будущего педагога-психолога и является важной составляющей в развитии их профессиональной компетентности. Также говорится о том, что профессия педагога-психолога сопровождается постоянными психоэмоциональными перегрузками, эмоциональной напряженностью, эмоциональным выгоранием. Для этого необходима регуляция педагогам-психологам своего эмоционального состояния, наличие мотивации и интереса к профессиональной деятельности психолого-педагогического направления.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, педагог-психолог, будущий специалист, эмоциональное выгорание, личность, профессиональное общение.

Введение. Современная система образования страны претерпевает серьезные изменения, связанные с модернизацией процесса обучения. В качестве основы проектирования Государственного образовательного стандарта высшего профессионального образования избран компетентностный подход, предполагающий переход от знаниевой парадигмы обучения к достижению субъектами образования определенного уровня компетенции.

Вместе с тем сегодня происходит интенсивная разработка концепции профессиональной компетенции, определяется ее содержание, виды, этапы формирования. Согласно современным

представлениям, профессиональная компетенция есть совокупность ключевой, базовой и специальной компетенции будущих специалистов.

Меняющемуся обществу необходимо новое образование, новый специалист, способный оперативно реагировать на происходящие общественные изменения, модифицировать свою собственную профессиональную деятельность в направлении максимальной ее адекватности социальному заказу, искать пути преодоления и преодолевать профессиональные затруднения за счет активизации своих внутренних ресурсов и повышения собственной профессиональной компетентности. Данная проблема полностью относится к формированию будущих кадров педагогов-психологов.

Как показывает анализ сложившаяся система подготовки педагогов-психологов ориентирована преимущественно на информационное обеспечение студентов, слабо вооружая их опытом практических отношений в сфере избранной профессии, общении и взаимодействия.

В настоящее время в преподавании педагогических дисциплин в некоторой степени отсутствуют междисциплинарные связи, что порождает их разобщенность, блокирует процессы формирования у студентов целостного представления о будущей профессиональной деятельности. Настораживает тенденция недостаточной востребованности и социальной защищенности педагогов-психологов на современном рынке труда. Это непосредственно связано с тем, что общественная практика нуждается в специалистах широкого профиля, подготовленных в области менеджмента, управления производством и человеческими ресурсами, способных гибко и продуктивно перестраивать способы профессиональной деятельности с учетом социальной ситуации и требований современного рынка труда [1, с.20].

Методология исследования: Профессиональная деятельность в определении Н.В.Кузьминой – это качественная характеристика субъекта деятельности, то есть представителя данной профессии, которая определяется мерой владения им современным содержанием и современными средствами решения профессиональных задач, продуктивными способами ее осуществления [2, с.183].

В настоящее время профессиональная деятельность педагога-психолога характеризуется недостаточной разработанностью статуса и функциональных обязанностей. Специфике деятельности педагога-психолога, месту психологической службы в структуре образовательного процесса посвящены работы педагогов и психологов Р.С.Немова, М.Р.Битяновой, И.В.Дубровиной, Р.В.Овчаровой, Л.М.Фридмана, Е.И.Рогова и др.

Исходя из этого, принимая во внимание основные положения деятельностного подхода, в частности, о том, что личность формируется в деятельности [1, с.21], считаем необходимым выделение в структуре профессиональной компетентности педагога-психолога деятельностного компонента. Следует отметить, что с учетом квалификационной характеристики педагога-психолога, особенностей его профессиональной деятельности педагогу-психологу необходимы следующие умения:

- умение реализовывать основные направления профессиональной деятельности;
- формулировать и решать профессиональные задачи;
- осуществлять выбор эффективных методов и средств с учетом возрастных и индивидуальных особенностей обучающихся;
- умения организовать совместную деятельность и межличностное взаимодействие субъектов образовательной среды;
- умения руководить проектно-исследовательской деятельностью обучающихся.
- Наряду с этими умениями, в исследованиях ученых, изучающих профессиональную деятельность педагога-психолога, отмечаются такие профессиональные умения, как:
 - организационные;
 - коммуникативные;
 - психодиагностические;
 - умения разрешать конфликты;
 - умение планировать деятельность психолого-педагогической направленности;
 - умение создавать благоприятный психологический климат.

Именно от сформированности коммуникативных умений, умений строить взаимодействие с субъектами образовательного процесса, организовывать индивидуальную, игровую и продуктивные виды деятельности обучающихся, совместную деятельность и межличностное взаимодействие

субъектов образовательной среды, выстраивать развивающие учебные ситуации зависит способность самостоятельно решать профессиональные задачи.

Отметим, что выделение деятельностного компонента в структуре профессиональной компетентности педагога-психолога представляется особо важным и потому, что в деятельности педагога-психолога, субъектами деятельности которого являются участники образовательного процесса (администрация, родители, коллеги, обучающиеся), значимыми становятся умения прогнозировать, контролировать, оценивать результаты своей профессиональной деятельности, умения оценивать свой профессиональный уровень и сформированность индивидуального стиля профессиональной деятельности, самоконтроль.

В своих исследованиях ученые Е.К.Хакимова и Р.А.Валеева отмечают, что профессия педагога-психолога сопровождается постоянными психоэмоциональными перегрузками, эмоциональной напряженностью, эмоциональным выгоранием [3]. В связи с этим считаем, что наибольшую значимость в профессиональной деятельности приобретает регуляция педагогом-психологом своего эмоционального состояния, наличие мотивации и интереса к профессиональной деятельности психолого-педагогического направления, осознание ее ценности.

По мнению доктора психологических наук В.И.Долговой и кандидата психологических наук Г.Ю.Гольевой, умение регулировать собственные эмоциональные реакции и поведение, использовать рациональные установки при анализе своей жизненной перспективы, эффективно взаимодействовать с субъектами образования предполагает высокий уровень сформированности эмоциональной устойчивости с опорой на личностный потенциал психолога [4, с.173]. Под эмоциональной устойчивостью авторы понимают интегративное свойство личности, характеризующееся таким взаимодействием эмоционального, интеллектуального, мотивационного, волевого и поведенческого компонентов психической деятельности индивида, которое обеспечивает успешное достижение цели деятельности и наиболее эффективное социально-ролевое поведение в сложной эмотивной обстановке [5]. Авторы рассматривают эмоциональную устойчивость как *ключевую компетенцию педагога-психолога* на основании того, что данная компетенция проявляется во всех направлениях профессиональной деятельности педагога-психолога.

По мнению Е.М.Фещенко, никакие усилия не могут привести к профессиональной компетентности, если педагог-психолог не движется сам, не активен, не стремится стать лучше, чем он есть, не является субъектом процесса саморазвития [1]. Поэтому развитие профессиональной компетентности у будущих педагогов-психологов зависит от многих факторов:

- опыта профессиональной деятельности;
- профессиональной позиции педагога-психолога;
- индивидуального стиля его профессиональной деятельности;
- взаимодействия с администрацией, педагогическим коллективом;
- родителями, обучающимися;
- возможности повышения квалификации;
- от мотивации специалиста к совершенствованию своих профессиональных знаний и практических навыков.

Результаты исследования:

На основании вышесказанного считаем целесообразным выделение в структуре профессиональной компетентности педагога-психолога такого компонента, как эмоционально-мотивационный, включающий потребности, мотивы, стремление к профессиональной деятельности, готовность к профессиональному общению.

Профессиональная деятельность педагога-психолога – это деятельность по изменению и формированию отношений индивида или групп с целью большей их эффективности и субъективной удовлетворенности существованием.

Доктор психологических наук В.И.Долгова профессионально важные качества (ПВК) педагога-психолога классифицирует по шести блокам. Сформированность нижеперечисленных качеств, по ее мнению, определяет готовность педагога-психолога к осуществлению профессиональной деятельности [5, с.42]. Приведем эти качества.

В первый блок ПВК - *эмоциональный компонент*, входят следующие качества: эмпатия, эмоциональная устойчивость, способность адаптироваться к новым условиям, самостоятельность решений и действий.

Второй блок ПВК - *коммуникативный компонент* содержит такие качества: коммуникативность, лидерство, этика поведения, общая культура, внешняя культура.

Третий блок ПВК – *когнитивный*, представлен следующими качествами: знание микротехник психопрофилактики, умения и навыки профилактической работы, способность к накоплению и обновлению опыта, способность к творческому применению опыта, культура мышления и речи.

В четвертый блок ПВК – *мотивационный*, входят: гуманность, авторитетность, работоспособность.

Пятый блок ПВК – *практический*, включает такие качества: направленность, организованность и собранность, дисциплинированность, ответственность и исполнительность, инициативность.

Шестой блок ПВК – *рефлексивный*, представлен такими качествами: способность к саморегуляции, способность к самооценке, справедливость и честность.

Обсуждение результатов: Таким образом, исходя из вышесказанного, именно компетентностный подход в образовании в большей степени будет способствовать качественной профессиональной подготовке будущего педагога-психолога. Следовательно, процесс совершенствования профессиональной подготовки педагога-психолога будет целесообразным и успешным, если в структуре профессиональной компетентности педагога-психолога будет выделен эмоционально-мотивационный компонент, включающий потребности, мотивы, стремление к профессиональной деятельности, готовность к профессиональному общению.

Выводы: В заключении считаю, что в процессе профессиональной подготовки педагога-психолога должны обязательно применяться инновационные технологии обучения, также способствующие совершенствованию профессиональной подготовки и развитию профессионально важных качеств личности будущего специалиста.

Список использованной литературы:

1. Барышникова Е.В. Педагогическая задача как средство подготовки будущих педагогов-психологов к осуществлению профессиональной деятельности психолого-педагогического направления // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – Челябинск: Изд-во ФГБОУ ВО «ЧГПУ», 2016. – № 4. – С. 20–24.

2. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя: Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1967. – 183 с.

3. <http://dlib.rsl.ru/viewer/01003061040> Мельник Е.В. Влияние эмпатии на формирование профессиональной коммуникативной компетентности будущих педагогов-психологов [Электронный ресурс]: автореф. на соиск. ученой степ. канд. пед. наук: 19.00.07 – педагогическая психология

4. Долгова, В.И. Эмоциональная устойчивость личности [Текст]: монография / В.И. Долгова, Г.Ю. Гольева. – М.: Издательство «Перо», 2014. – 173 с.

5. Долгова, В.И. Организация профессиональной деятельности психолого-педагогического направления: учебное пособие / В.И. Долгова, О.А. Шумакова. – М.: Буки Веди, 2012. – с. 42.

Р.О. Кенжетева¹, С.А. Нуржанова²

¹²Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ КОНТРОЛЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

Профессиональная подготовка будущих педагогических кадров является одним из актуальных вопросов современной системы образования. В связи с модернизацией образования произошли существенные изменения в контрольно-оценочной деятельности не только школ, но и вузов. В статье показана важность применения критериального оценивания не только в школах, но в вузах, поэтому в казахстанских вузах внедряются инновационные формы контроля оценки знаний студентов.

В данной статье представлен анализ учебно-методической литературы оценочных форм контроля студентов педагогических специальностей. Даны характеристики инновационных оценочных форм контроля таких, как деловая игра, кейсы, дискуссии, дебаты, дискуссии, диспуты, дебаты, портфолио, эссе, творческие задания, тесты. Особое внимание уделено значению применения таксономии Б.Блума при подготовке вопросов и заданий для оценивания образовательных результатов студентов.

Ключевые слова: контроль знаний, формы контроля, инновационные методы, таксономия Б.Блума, компетенции

Р.О. Кенжетева¹ С.А. Нуржанова²

¹²Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАҚЫЛАУ ФОРМАЛАРЫ

Аңдатпа

Болашақ оқытушылар құрамын кәсіби даярлау қазіргі білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Білім беруді модернизациялауға байланысты мектептерде ғана емес, сонымен бірге университеттерде бақылау және бағалау қызметінде де айтарлықтай өзгерістер болды. Мақалада критериалды бағалауды тек мектептерде ғана емес, ЖОО-да қолданудың маңыздылығы көрсетілген, сондықтан қазақстандық ЖОО-да студенттердің білімін бағалаудың инновациялық формалары енгізілуде.

Бұл мақалада педагогикалық мамандықтар студенттерін бақылау формаларын бағалаудың оқу-әдістемелік әдебиеттеріне талдау берілген. Іскерлік ойын, кейстер, пікірталастар, пікірталастар, пікірталастар, пікірсайыстар, портфолио, эссе, шығармашылық тапсырмалар, тесттер сияқты бақылаудың инновациялық формаларының сипаттамалары келтірілген. Студенттердің оқу нәтижелерін бағалауға арналған сұрақтар мен тапсырмаларды дайындауда Б. Блум таксономиясының ерекшеліктеріне, маңыздылығына ерекше көңіл бөлінген.

Түйін сөздер: білімді бақылау, бақылау формасы, инновациялық әдіс, Б.Блум таксономиясы, күзiреттiлiк

R.O. Kenzhetaeva¹, S.A Nurzhanova²

¹²Abai Kazakh National Pedagogical University.
Almaty, Kazakhstan

INNOVATIVE ASSESSMENT FORMS OF CONTROL IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Abstract

Professional training of future teaching staff is one of the pressing issues of the modern education system. In connection with the modernization of education, significant changes have taken place in the control and evaluation activities of not only schools, but also universities. The article shows the importance of using criteria-based assessment not only in schools, but in universities, therefore, innovative forms of monitoring students' knowledge assessment are introduced in Kazakhstani universities.

This article presents an analysis of the educational and methodological literature of assessment forms of control of students of pedagogical specialties. Characteristics of innovative evaluative forms of control are given, such as a business game, cases, discussions, debates, discussions, disputes, debates, portfolio, essays, creative tasks, tests. Particular attention is paid to the importance of applying B. Bloom's taxonomy in the preparation of questions and tasks for assessing the educational results of students.

Keywords: knowledge control, forms of control, innovative methods, B. Bloom's taxonomy, competencies

Модернизация системы образования нашей республики непосредственно затрагивает систему высшего образования, особенно вопрос профессиональной подготовки педагогических кадров. Профессиональная подготовка будущих к оцениванию учебных достижений является одним из актуальных вопросов современной системы образования.

Современная профессиональная подготовка педагогических кадров в Казахстане ставит задачи подготовки педагогов, компетентных, способных адаптироваться к реформам и изменениям содержания образовательных программ, умение самостоятельно добывать знания, применять их на практике, творчески мыслить, использовать инновационные педагогические технологии, методы оценивания и т.д.

За последнее десятилетие мы наблюдаем как меняется содержание образования, внедряются новые технологии обучения, происходят изменения в методах оценивания учебных достижений, внедряется критериальная система оценивания. Контроль и оценка знаний школьников – одна из важных составляющих педагогической деятельности учителя. Поэтому, на наш взгляд, весьма актуальным является вопрос профессиональной подготовленности будущих педагогов к оцениванию учебных достижений школьников. Но для того, чтобы применять новую оценочную систему студенты-будущие педагоги именно в стенах вуза должны обучиться инновационным методам оценивания, пропустить их через собственную призму, применить их в оценке собственной учебной деятельности. Поэтому на наш взгляд, является не менее важным вопрос, касающийся оценочных форм контроля учебной деятельности самих студентов.

Проведем сравнительный анализ инновационных оценочных форм контроля в профессиональной подготовке студентов. Но для того, чтобы применять новые технологии оценивания, студенты сами должны практически уметь применять их в стенах вуза.

На рубеже XX-XXI веков в казахстанской системе образования для оценки образовательных результатов очень часто стали применять таксономию Блума. Первоначально понятие таксономия (от греч. *taxis* –расположение, строй, порядок) применялось в биологии для систематизации и классификаций растений. В дальнейшем в 1956 году американский ученый Бенджамин Блум применил понятие таксономии для классификации педагогических целей. Б.Блум предложил иерархию образовательных результатов:

- ✓ знание
- ✓ понимание
- ✓ использование
- ✓ анализ
- ✓ синтез
- ✓ оценка.

Знание и понимание определяют уровень освоения знаний; использование, анализ, синтез и оценка относятся к интеллектуальным качествам более высокого уровня деятельности. Б.Блум разделил цели образования на следующие три области:

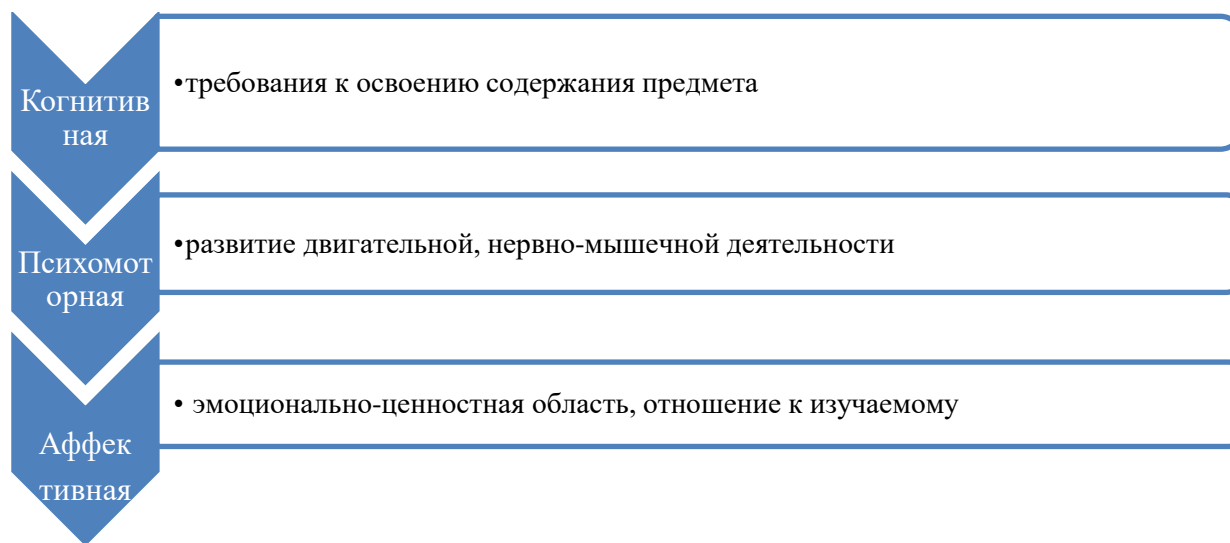

Рисунок 1- Цели и области образования[1].

Основные оценочные формы контроля в профессиональной подготовке будущих педагогов непосредственно затрагивают перечисленные выше области и цели образования. Именно в плоскости этих областей формируются компетенции студентов.

В соответствии с уровнем образовательных результатов таксономии Б. Блума в профессиональной подготовке студентов могут быть составлены задания и вопросы. Смолянинова О.Г. изучая вопрос оценивания образовательных результатов студентов педагогических направлений предлагает модель вопросов и заданий для оценивания образовательных результатов по логике таксономии Б. Блума. Автор предлагает модели построения вопросов и заданий, соответствующие определенному уровню. (таблица 1)[2].

Таблица 1-Модели вопросов и заданий для оценивания образовательных результатов в логике таксономии Б. Блума

№	Уровень образовательных результатов	Задания и вопросы, соответствующие определенному уровню
1	Знание	Перечислите, запомните, назовите
2	Понимание	Обсудите, определите, расскажите
3	Умение	Примените, вычислите, измените, выберите, классифицируйте, завершите, продемонстрируйте, обнаружьте, инсценируйте, задействуйте, исследуйте, проведите эксперимент, проиллюстрируйте, интерпретируйте, модифицируйте, оперируйте, потренируйте, соотнесите, спланируйте, покажите, сделайте набросок, решите, используйте
4	Анализ	Проанализируйте, оцените, сгруппируйте, вычислите, классифицируйте, сравните, свяжите, противопоставьте, критикуйте, обсудите, дифференцируйте, различите, разделите, исследуйте, проведите эксперимент, объясните, выведите, упорядочьте, усомнитесь, соотнесите, выберите, разделите, проверьте
5	Синтез	Сгруппируйте, соберите, скомбинируйте, составьте, создайте,
6	Оценивание	разработайте, сформулируйте, обобщите, объедините, придумайте, модифицируйте, организуйте, спланируйте, подготовьте, перегруппируйте, перепишите, установите, замените, предложите

Данную модель можно использовать при составлении контрольных вопросов, заданий для студентов. Если ранее в традиционных видах контроля использовались первые три уровня- это знание, понимани и умение, то в инновационных методах контроля мы часто встречаем контрольные задания более высшего порядка, которые формируют положительную динамику образовательных результатов. В связи с этим педагоги проектируют методы, формы, способы контроля в соответствии с логикой таксономии Б.Блума. Технология реализации профессиональной подготовки будущих учителей основывается на образовательных результатах, чтобы получить образовательные результаты более высшего порядка необходимо корректно использовать задания по таксономии Б.Блума.

Инновационные оценочные средства должны отражать современные требования к качеству подготовки будущих педагогов и должны быть ориентированы на профессиональные задачи будущей деятельности педагога.

Для контроля качества формирования компетенций выпускников педагогических специальностей ряд исследователей предлагают общие модели оценки качества подготовки специалиста. Модель оценки качества профессиональной подготовки может включать в себя следующие структурные компоненты:

- объекты и предметная область оценивания;
- субъекты оценивания;
- критерии оценивания;
- средства, технологии, процедуры оценивания [3].

Эффективность использования оценочных средств профессиональной подготовки студентов определяется технологиями контроля результатов обучения. Усвоение образовательной программы, приобретаемые компетенции студентов должны оцениваться комплексно. Инновационные методы оценивания образовательных результатов позволяют измерять и фиксировать уровень образовательных достижений.

Контроль знаний-это подсистема в рамках системы обучения в целом, имеющая собственные методы, объект и субъект, реализующие свои функции. Под оценочными средствами понимается - фонд контрольных заданий, а также описаний форм контроля для определения качества освоения студентом учебного материала. Основными требованиями к оценочным средствам являются: интегративность между теорией и практикой, актуализация в содержании заданий задач профессиональной деятельности, применение критериального оценивания, рефлексия и т.д.

К инновационным оценочным формам контроля относят деловую игру, кейсы, дискуссии, дебаты, дискуссии, диспуты, дебаты, портфолио, эссе, творческие задания, тест. Рассмотрим краткую характеристику перечисленных оценочных форм контроля (таблица 2)[4].

Таблица 2- Инновационные оценочные формы контроля и их характеристики

№	Название оценочных форм	Краткая характеристика
1	Деловая игра	Совместная деятельность группы обучающихся и преподавателя под управлением преподавателя с целью решения учебных профессионально ориентированных задач путем игрового моделирования реальной проблемной ситуации. Позволяет оценить умение анализировать, сформированность трудовых действий и готовность решать типовые профессиональные задачи
2	Кейсы	Проблемное задание, в котором обучающийся предлагается осмыслить реальную профессиональную ситуацию, необходимую для решения данной проблемы
3	Круглый стол, дискуссия, полемика, диспут, дебаты	Оценочные средства, позволяющие включить обучающегося в процесс обсуждения спорного вопроса, проблемы и оценить умения аргументировать собственную точку зрения, основываясь на факты

4	Портфолио	Целевая подборка работ студента, раскрывающая его индивидуальные образовательные достижения в одной или нескольких учебных компонентах (дисциплины, модули, образовательные программы)
5	Эссе	Средство, позволяющее оценить умения обучающегося письменно излагать суть поставленной проблемы, самостоятельно проводить анализ этой проблемы с использованием концепции аналитического инструментария, соответствующего разделу, дисциплине, модулю, делать выводы, обобщающие авторскую позицию по поставленной проблеме
6	Творческие задания	Частично регламентированные задания, имеющие нестандартное решение и позволяющие диагностировать умения, интегрировать знания из различных областей, аргументировать собственную точку зрения. Может выполняться как в индивидуально, так и группой обучающихся
7	Тест	Система стандартизированных заданий, позволяющая автоматизировать процедуру измерения уровня образовательных результатов в части знаний и умений обучающихся

Таким образом, модернизация всех ступеней образования в нашей республике, задала новый формат результатов обучающихся, принципиально новая система образовательных ориентиров на основе деятельностного и компетентностного подходов актуализируют поиск новых средств оценивания. Применение инновационных оценочных формы контроля в профессиональной подготовке будущих педагогов является одним из важных вопросов в становлении специалиста.

Список использованной литературы:

1. Каспржак А.Г., Калашников С.П. *Приоритет образовательных результатов как инструмент модернизации программ подготовки учителей // Психологическая наука и образование. 2014. Т. 19. №3. С. 87–104.*
2. *Оценивание образовательных результатов студентов педагогических направлений в рамках прикладного бакалавриата: учебно-методическое пособие / О.Г. Смолянинова, В.В. Коршунова. – Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2016. – 136 с.*
3. Соловова Н.В. *Организация и контроль самостоятельной работы студентов: метод. рекомендации / под ред. В.П. Гарькина. Самара: Изд-во «Универс-групп», 2006.*
4. Мензул Е.В. *Методы и формы контроля знаний студентов: компетентностный подход. Режим доступа: <http://www.myshared.ru/slide/1264510/>.*

УДК 378.1
МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.29>

Р.К. Дюсембинова¹, М.Т. Кожамбердина²

*¹² Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ОРГАНИЗАЦИИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

Автором обосновывается актуальность и значимость исследования как для повышения уровня профессионализма будущих учителей начальных классов, так и для совершенствования процесса обучения младших школьников. Автором проведен теоретический анализ понятий «речевая деятельность», «готовность к профессиональной деятельности», «готовность к организации речевой деятельности», «педагогические условия».

Автор рассматривает готовность к организации речевой деятельности как комплекс психолого-педагогических знаний о речевом развитии, навыков исследования особенностей речевой деятельности, использования этих данных в педагогическом процессе начальной школы.

В статье приведены результаты опроса студентов с целью выявления представлений о готовности к организации речевой деятельности школьников, раскрываются педагогические условия ее формирования. На основе теоретического анализа источников и результатов опроса автор делает выводы.

Ключевые слова: речь, речевая деятельность, готовность к профессиональной деятельности, готовность будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности младших школьников, педагогические условия.

Р.К. Дюсембинова¹, М.Т. Кожамбердина²

*¹²Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,
Қарағанды, Қазақстан*

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУҒА БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Автор болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби деңгейін арттыру үшін, сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларын оқыту процесін жетілдіру үшін зерттеудің өзектілігі мен маңыздылығын негіздейді. Автор «сөйлеу іс-әрекеті», «кәсіби іс-әрекетке дайындық», «сөйлеу іс-әрекетін ұйымдастыруға дайындық», «педагогикалық шарттары» ұғымдарына теориялық талдау жүргізді.

Автор сөйлеу іс-әрекетін ұйымдастыруға дайындықты тілдік даму туралы психологиялық-педагогикалық білім, сөйлеу іс-әрекетінің ерекшеліктерін зерттеу дағдылары, осы деректерді бастауыш мектептің педагогикалық үдерісінде пайдалану туралы кешен ретінде қарастырады.

Мақалада оқушылардың сөйлеу іс-әрекетін ұйымдастыруға дайындығы туралы түсініктерді анықтау мақсатында студенттердің сауалнама нәтижелері берілген және оның қалыптасуының педагогикалық шарттары ашылады. Автор сауалнама нәтижелері мен әдеби көздерді теориялық талдау негізінде қорытынды жасайды.

Түйін сөздер: сөйлеу, сөйлеу іс-әрекеті, кәсіби қызметке дайындық, бастауыш сынып мұғалімдерінің оқушылар сөйлеу іс-әрекетін ұйымдастыруға дайындығы, педагогикалық шарттар.

R.K. Dusembinova¹, M.T. Kozhamberdina²

¹ Doctor of pedagogical sciences, professor

² PhD student 2 course of specialty Pedagogy and methods of primary education

¹² Academician E.A. Buketov Karaganda State University,
Karaganda, Kazakhstan

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS FOR THE ORGANIZATION OF SPEECH ACTIVITY OF SCHOOL CHILDREN

Abstract

The author substantiates the relevance and significance of the study both for improving the level of professionalism of future primary school teachers, and for improving the learning process of younger students. The author conducted a theoretical analysis of the concepts of "speech activity", "readiness for professional activity", "readiness for organizing speech activity", and "pedagogical conditions".

The author considers the readiness to organize speech activity as a complex of psychological and pedagogical knowledge about speech development, skills for studying the features of speech activity, and the use of these data in the pedagogical process of primary school.

The article presents the results of a survey of students in order to identify ideas about the readiness of students to organize speech activity, and reveals the pedagogical conditions for its formation. Based on the theoretical analysis of sources and survey results, the author draws conclusions.

Key words: speech, speech activity, readiness for professional activity, readiness of future primary school teachers to organize speech activity of younger students, pedagogical conditions.

Целью высшего образования является обеспечение подготовки квалифицированных, конкурентоспособных кадров, отвечающих современным требованиям к качеству специалистов с высшим образованием для самостоятельной работы по той или иной специальности [1].

Данная цель обусловлена особенностями происходящего обновления современного общества. Проблемы совершенствования подготовки педагогических кадров является одной из приоритетных для науки, так как качество образования обусловлено именно уровнем профессиональной подготовки учителя, прежде всего, учителя начальных классов.

Достижение названной цели высшего образования связано с поиском способов приближения процесса подготовки учителей к реальности начальной школы. Это предполагает формирование у будущих учителей готовности решать актуальные профессиональные задачи на основе приобретенных знаний и опыта.

Совершенствование профессиональной подготовки будущих специалистов в системе высшего образования является актуальной проблемой теории и практики педагогики. Актуальность ее определяется необходимостью подготовки выпускников вузов к работе в новых социально-экономических условиях, характеризующихся быстрыми изменениями всех сфер жизни общества.

В теоретических и экспериментальных исследованиях выявлялась неудовлетворительная ситуация подготовки специалистов, которая не соответствует требованиям практики и науки (В.Я. Ляудис, И.А. Зимняя, А.А. Вербицкий, Л.Г. Семушина, А.П. Верхола, Н.Д. Хмель и др.).

В связи с этим необходимо внесение изменений в содержание образования, пересмотр методов и форм обучения в высшей школе на основе глубокого анализа существующих подходов.

Конкретные исследования в области педагогики высшей школы посвящены различным аспектам совершенствования профессионального образования, и, в конечном итоге, все они направлены на поиск путей оптимизации процесса обучения и воспитания будущих специалистов.

Общетеоретические подходы к изучению деятельности учителя разрабатывались в трудах С.И. Архангельского, Ф.Н. Гоновой, Н.В. Кузьминой, Н.Д. Левитова, И.Т. Огородникова, А.И. Пискунова, В.А. Сластенина, А.И. Щербакова и др.

Исследованием конкретных видов профессионально-педагогической готовности занимаются ученые М. Ассуирова, Н.М. Бружукова, М.И. Волошкина, Л.Ф. Губарева, И.В. Искрук, Л.И. Козлова, А.М. Подрейко, Н.Е. Мажар, В.А. Раутен, А.Б. Романенчук, И.Г. Рябова, Н.Е. Седова, М.С. Сидорина, И.М. Синагатуллин и др.

Существует достаточное количество исследований по проблемам формирования различных аспектов готовности учителя к педагогической деятельности (О.А.Абдуллиной, Е.П. Белозерцева, Э.А. Гришина, Т.Ш. Домаева, С.Б. Елканова, В.А. Кан-Калика, И.Д.Лушникова, А.К.Марковой, А.И.Мищенко, В.А. Слостенина, А.И. Щербакова и др.).

Готовность к профессиональной деятельности формируется в процессе деятельности и является результатом профессиональной подготовки.

В связи с этим тема нашего исследования в настоящее время приобретает большую актуальность и значимость как для повышения уровня профессионализма будущих учителей начальных классов, так и для совершенствования процесса обучения младших школьников.

Следует обратить внимание на вопрос готовности будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников.

Речь является способом познания действительности. Успешное речевое развитие обеспечивает положительную динамику в учебной работе по всем предметам, способствуют формированию навыков чтения и письма.

Понятие «речевая деятельность» у разных авторов несет неоднозначный смысл.

Так, речевая деятельность понимается как процесс передачи и приема сообщений; как общее понятие для обозначения явлений, относящихся к порождению речи и ее восприятию, к процессам говорения и слушания, к результату деятельности, выраженному в форме высказывания, дискурса, текста; как процесс реализации мысли в слове [2, с. 224].

Научить ясно и грамматически правильно говорить, владеть поставленным голосом, излагать собственные мысли в свободной интерпретации в устной и письменной форме, уметь выражать свои эмоции разнообразными интонационными средствами, соблюдать речевую культуру и развивать умение общаться требует от учителя эффективно действующего подхода к развитию речи, его организации и корректировке. Развитие речи подразумевает систематическую работу над ее содержанием.

Существует противоречие между потребностью формирования готовности учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников и недостаточностью изученности научных основ для формирования данного профессионального качества.

Необходимость преодоления названного противоречия определила необходимость определения педагогических условий для эффективного формирования готовности будущих учителей к организации речевой деятельности младших школьников.

При отборе содержания и обосновании технологии подготовки будущих учителей к организации речевой деятельности необходимо исходить из потребности педагогической практики в специалистах, способных видеть и понимать особенности речевого развития каждого школьника; с их учетом выбирать наиболее эффективный способ взаимодействия для решения дидактических задач; отбирать содержание речевого общения, ориентируясь на потребности школьников; не только осмысленно применять известные методы и приемы развития навыков речевой деятельности, но и создавать свои оригинальные способы организации речевой деятельности школьников.

На основе сказанного можно сделать вывод об актуальности изучения готовности будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников, педагогических условий ее формирования.

Нами был проведен опрос будущих учителей начальных классов, обучающихся на старших курсах с целью выявления представлений о готовности будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников, педагогических условий ее формирования.

Ниже представлен анализ результатов опроса.

Понимание сущности готовности к организации речевой деятельности младших школьников студентами было выражено неоднозначно. Так, 28% студентов понимают ее как владение методикой развития речи школьников. 50% опрошенных вкладывают в данное понятие наличие определенных знаний и опыта, необходимых для организации речевой деятельности учеников. Лишь 32% опрошенных студентов понимают ее как комплекс свойств и качеств личности, знаний, опыта, которые обеспечивают в комплексе качество организации процесса речевой деятельности школьников.

Значение готовности будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников для общей профессиональной готовности признают 100% опрошенных.

Среди дисциплин, способствующих формированию готовности к организации речевой деятельности школьников, студенты выделили методику преподавания казахского/русского языка в начальной школе, методику обучения грамоте, письму, теорию и практику образовательной области «Язык и литература», методику развития речи, то есть все дисциплины рабочего учебного плана, касающиеся развития речи младших школьников.

Анализ рабочих учебных планов специальности показал, что данный перечень дисциплин является различным для 2017, 2018 и 2019 годов поступления. Было выявлено, что представления о речевой деятельности младших школьников, навыки ее реализации создаются в процессе изучения дисциплин предметной подготовки.

Роль педагогической практики в формировании готовности будущих учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников высоко оценивают 82%, средне – 18%, которые отмечают необходимость корректировки содержания практики.

По мнению большинства студентов (81%) для более эффективного формирования готовности к организации речевой деятельности школьников необходимо включить в образовательную программу дополнительные спецкурсы, направленные не только на освоение методики развития речи младших школьников. Из 19 % опрошенных, которые считают необходимым увеличение продолжительности практики, 7 % отмечают потребность в корректировке содержания практик, включение специальных заданий для выполнения студентами.

Считают, что владеют достаточными навыками исследования речевой деятельности младших школьников 64%; недостаточно владеют – 34% опрошенных, не владеют 2%.

Трудности в период прохождения практики, связанные с организацией речевой деятельности младших школьников, возникали у 69% студентов, не испытывали трудностей лишь 31% опрошенных.

В итоге, свой уровень готовности к организации речевой деятельности школьников оценили как «достаточный» – 30%, «средний» – 52%, «низкий – 18% студентов.

Таким образом, теоретический анализ изученности проблемы готовности студентов к организации речевой деятельности младших школьников в психолого-педагогической литературе, результаты опроса предполагают выделение эффективных педагогических условий формирования данной готовности.

Педагогические условия необходимы для решения всевозможных проблем и задач, образующихся при реализации педагогического процесса.

Изучив многочисленные трактовки термина «педагогические условия», мы выделили несколько позиций, которых придерживаются ученые по данному вопросу. Самым распространенным определением данного понятия является определение педагогических условий в контексте материально-пространственной среды, как «совокупности условий, мер, форм, методов, возможностей педагогического воздействия направленных на решение поставленных задач» (А.Я. Найн, В.И. Андреев) [3, с. 101].

Другой позиции придерживаются исследователи М.В. Зверева, Н.В. Ипполитова связывающие данное понятие с педагогической системой и включающие его в систему как компонент, который отображает взаимодействие внешних и внутренних элементов обеспечивающих эффективное функционирование педагогической системы [3, с. 102].

Педагогические условия являются значимыми обстоятельствами, определяющими достижение высокого уровня готовности студентов к организации речевой деятельности младших школьников.

Таким образом, можно выделить педагогические условия формирования готовности студентов к организации речевой деятельности младших школьников:

1. Обогащение содержания профессиональной подготовки знаниями и умениями в сфере организации речевой деятельности;

2. Введение спецкурса, раскрывающего содержание готовности учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников, процесс моделирования готовности учителей начальных классов к организации речевой деятельности школьников, а также содержащий рефлексивный компонент готовности учителей начальных классов в организации речевой деятельности школьников;

3. Осуществление межпредметных связей в формировании готовности студентов к организации речевой деятельности школьников;

4. Создание соответствующей образовательной среды путем обеспечения программно-методическим обеспечением процесса формирования готовности студентов к организации речевой деятельности школьников;

5. Организация процесса подготовки будущих учителей начальных классов на основе современных образовательных технологий;

6. Дополнение содержания педагогических практик;

7. Систематическое осуществление психолого-педагогической диагностики готовности студентов к организации речевой деятельности младших школьников;

8. Способность студентов к саморазвитию, самосовершенствованию на основе данных рефлексии.

Готовность к организации речевой деятельности школьников формируется у будущих учителей начальных классов в процессе всей системы вузовского обучения и является сложным структурным личностным образованием, включающим комплекс психолого-педагогических знаний о речевом развитии младших школьников, навыков исследования речевой деятельности, использования этих данных в педагогическом процессе начальной школы.

Список использованной литературы:

1. Государственная программа развития образования на 2011-2020 годы. // <http://control.edu.gov.kz/ru/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-na-2011-2020-gody> (дата обращения: 01.02.2020).

2. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам.) / Э.Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Издательство: ИКАР, 2009. - 448с.

3. Куприянов Б.В., Дынина С.А. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. - 2011.- № 2. - С. 101-104.

МРНТИ: 14.35.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.30>

Саудабаева Г.С.¹, Абдримова Ф.А.²

*^{1,2} Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОСНОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В данной статье раскрывается сущность формирования педагогического мастерства. Роль и значение мотивации в процессе подготовки студентов. В настоящее время большое внимание уделяется психолого-педагогической проблеме при подготовке студентов для учительской деятельности. Сегодняшний день значим сменой образовательных парадигм. На наших глазах происходит переход на новые педагогические технологии, ориентированные на индивидуальные-творческие формы и методы подготовки будущих учителей.

Перед профессорско-преподавательским составом ВУЗа ставятся особо важные задачи по формированию педагогических кадров. Так как вся деятельность по подготовке будущих учителей должна вестись на опережение. Это необходимость времени быть компетентным в умении прогнозировать с учетом спроса общества, применяя обширную методологическую базу педагогической науки. Также в статье отражены психолого-педагогические проблемы при формировании, обучении будущих учителей. Указанные методические, а также практические направления окажут значимую помощь при формировании и подготовке будущего учителя.

Ключевые слова: учитель, формирование, подготовка, педагогическое мастерство, ұғалім қызметі, педагогическая профессия.

Саудабаева Г.С.¹, Абдримова Ф.А.²

^{1,2} Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК НЕГІЗДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада педагогикалық шеберлікті қалыптастырудың мәні ашылады және студенттерді дайындау барысындағы мотивацияның рөлі мен маңызы қарастырылады. Қазіргі уақытта студенттерді мұғалім қызметіне дайындау кезінде психологиялық-педагогикалық мәселеге үлкен көңіл бөлінуде. Бүгінгі күні білім беру парадигмаларының ауысуы маңызды мәселе болып табылады. Біздің көз алдымызда болашақ мұғалімдерді дайындаудың жеке-шығармашылық түрлері мен әдістеріне бағытталған жаңа педагогикалық технологияларға көшу үрдісі жүріп жатыр.

Жоғары оқу орны профессорлық-оқытушылық құрамының алдында педагогикалық мамандарды қалыптастыру бойынша аса маңызды міндеттер қойылады. Болашақ мұғалімдерді дайындау бойынша барлық іс-әрекет алда жүруі тиіс. Бұл педагогикалық ғылымның кең әдіснамалық базасын қолдана отырып, қоғамның сұранысын ескере отырып, болжауға құзыретті болу уақыт қажеттілігі екенін білдіреді. Сонымен қатар, мақалада болашақ мұғалімдерді қалыптастыру және оқыту кезінде кездесетін психологиялық-педагогикалық мәселелер, педагогикалық шеберлік көрсетілген. Аталған әдістемелік, сондай-ақ практикалық бағыттар болашақ мұғалімді қалыптастыру және дайындау кезінде маңызды көмек көрсетеді.

Түйін сөздер: мұғалім, қалыптастыру, дайындық, педагогикалық шеберлік, мұғалім қызметі, педагогикалық мамандық.

Saudabaeva G.S.¹, Abdrimova F.A.².

^{1,2} Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

MODERN PROBLEMS OF FORMATION OF THE BASICS OF PEDAGOGICAL SKILLS IN FUTURE TEACHERS AND WAYS TO SOIVE THEM

Abstract

This article reveals the essence of the formation of pedagogical skills. The role and significance of motivation in the process of preparing students. Currently, much attention is paid to the psychological and pedagogical problem when preparing students for teaching activities. Today is a significant change in educational paradigms. We are witnessing the transition to new pedagogical technologies focused on individual creative forms and methods of training future teachers.

The teaching staff of the University is set particularly important tasks for the formation of teaching staff. Since all activities for training future teachers should be carried out ahead of time. This is the need for time to be competent in the ability to forecast taking into account the demand of society, using the extensive methodological base of pedagogical science. The article also reflects psychological and pedagogical problems in the formation and training of future teachers. These methodological and practical directions will provide significant assistance in the formation and training of the future teacher.

Key words: teacher formation, training, pedagogical skills, all kyzmeti, teaching profession.

Қазіргі отандық қоғамды қарқынды қайта құру жағдайында экономикалық және әлеуметтік проблемаларды шешу жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеумен, педагогтардың кәсіби деңгейі елеулі орын алатын білім беру жүйесінің қызметімен тығыз байланысты. Оқыту жүйесін, оқу бағдарламаларын, оқу құралдарын, әдістерді, технологиялар мен педагогикалық үдерістің формаларын таңдау мүмкіндігі бір жағынан педагогтың шығармашылықпен өзін – өзі дамытуына жол ашады, ал екінші жағынан- педагогикалық қызметтің сапалы болуын талап етеді.

Сонымен қатар, педагог мамандарды даярлау жүйесінде жалпы білім беруді дамытуға тән объективті үрдістер әлі де жеткіліксіз екені байқалады: оқу мақсаттарын қою мен нәтижелерін бағалауда диагностикалаудың артуы; қазіргі оқу-тәрбие үрдісінде жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану негізінде оқытудың тиімділігін арттыру; білім беру стандарттарын әзірлеу және оларды енгізу, оқу-әдістемелік модульдерді енгізу; оқу курстарын, білім беру түрлерін, сатылары мен мекемелерін интеграциялау және саралау; білім берудің ашықтығы мен әлеуметтік бағдарын, оның жеке-креативті басталуын күшейту; жалпы және кәсіптік білім беру арасындағы шекараларды жою, білім беру жүйесін дамытудағы инновациялық үрдістерді жандандыру.

Педагогикалық үдерістің гуманистік көрінісіне, оқушыға басты құндылық ретінде қарауға, педагогикалық шығармашылыққа деген қарым-қатынасқа бағытталған қазіргі білім беру парадигмасы педагогтың кәсіпқойлығын дамытуға ықпал ететін жағдайларды өздігінен ұғынуға дайындығын болжайды.

Кәсіби қалыптасуды таңдаудағы қазіргі үрдістер педагогтардың білім беру үдерісіне педагогикалық жаңалықтарды жасауға және енгізуге дайындығымен, өзін үнемі кәсіби жетілдіруге, осуге және дамуға ұмтылуымен байланысты.

Зерттеудің өзектілігі: бүгінгі таңда мектеп түлектері, яғни талапкерлер мамандық таңдау жағдайында көптеген қиындықтар туындауда, атап айтқанда көпшілігі өздері таңдаған мамандық туралы толық ақпарат алмағаны анықталады. Көптеген мектеп түлектері жоғары оқу орнына өздері таңдаған мамандықтың маңыздылығын түсінбей, мұғалім мамандығына оқуға түседі. Нәтижесінде неге талапкерлер педагог мамандығын таңдамайды және жоғары оқу орнын аяқтағаннан кейін өз мамандығы бойынша жұмыс істемейді деген сұрақ туындайды.

Осы мәселені зерттеуде төмендегі қарама-қайшылықтар анықталды:

- жоғары сапалы білім беруді қамтамасыз ете алатын, теория мен практиканың интеграциясы деңгейінде кәсіби-тұлғалық міндеттерді шеше алатын, студенттердің педагогикалық мамандықты меңгеруіне деген ынтасының жеткіліксіз болуы;

- кәсіби білім беру мекемелерінің көпсатылы, көпдеңгейлі үлгілерге көшуі;

- жеке тұлғалық бағыттылығы және жоғары кәсіби білім берудің қалыптасқан моделі бар, көбінесе "білім" парадигмасына бағдарланған, мазмұнын, білім беру траекторияларын, білім деңгейін арттыру түрлерін таңдау мүмкіндіктерінің шектеулерімен ерекшеленетін, мұғалімнің кәсіби қызметінің жаңа түрінің қалыптасуы;

- мектеп түлегін жеке тұлға және кәсіпқой ретінде дайындау үшін оқу үдерісінде тұлғалық бағдарлауды қамтамасыз ету қажеттілігі және оқытудың технократиялық сипаты;

- болашақ мұғалімнің кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруын ынталандыруда арнайы пәндердің мүмкіндіктері және бітірушіге өзінің жеке қызметтерін көрсетуге мүмкіндік беретін дидактикалық шарттардың теориялық негізсіздігі;

- педагогтардың жеке-кәсіби дамуының жеке стратегиялары және жоғары білім беру жүйесінде оқытудың барабар модельдері, алгоритмдері мен технологияларының болмауы;

- мұғалімнің өзінің кәсіби қызметінің құрылымына қосылуымен және мамандарды даярлау мен арттырудың қалыптасқан жүйесінің дискретті-жергілікті сипатымен;

- мұғалім тұлғасының кәсіби дамуы мен қызметінде практиканың барлық өсіп келе жатқан объективті талаптарымен және феноменінің мәндік белгілерін ашатын тұтас теорияның болмауымен;

- кәсіптік дайындық жүйесінің әлеуетті мүмкіндіктері мен болашақ мұғалімдердің бағыттылығын дамыту үшін жағдайларды қамтамасыз ету және осы үрдісті жүзеге асыру үшін ғылыми негізделген ұсыныстардың болмауы арасында.

Талапкердің жекелеген пәндер бойынша білімі мен іскерлігін бағалау арқылы іріктеудің дәстүрлі жүйесі, оның меңгергісі келетін мамандықты зерттеудегі қарым-қатынасын, қабілеті мен уәждемесін анықтауға мүмкіндік бермейтіндігінен қарама-қайшылықтар туындайды. Қазіргі таңда кәсіби іріктеудің өте тиімсіз жүйесі орын алуда, себебі талапкердің емтиханда алған бағалары осы жағдайда кәсіби жарамдылықтың өлшемі бола алмайды [1], [2]. Нәтижесі ретінде: оқу орындарында жыл сайын өзінің болашақ кәсіби қызметіне кәсіби тұрғыдан жарамсыз жастардың белгілі бір бөлігі оқуға кіріседі. Өз жұмыс орындарында мұндай мамандар функционалдық дәрменсіз қызметкерлер болады, өйткені көптеген кәсіби маңызды қасиеттер бойынша теріс көрсеткіштерге ие болады.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдауда А.Г.Асмолов, А.А.Бодалев, Л.И.Божович, А.Н.Леонтьев, А.С.Мерлина, В.Н.Мясищев, К.К.Платонов, С.Л.Рубинштейн және т.б. еңбектері психологиядағы тұлғаның басты сипаттамасы ретіндегі ғылыми зерттеулерге арналғанын көрсетті.

Жеке тұлғаның бағыттылығына әртүрлі көзқарастағы тәсілдер бар және әртүрлі тұжырымдамаларда оның сипаттамасы әртүрлі көрініс тапқан.

Кәсіби бағыттың мазмұны мен құрылымы С.Х.Асадуллина, Л.И.Божович, А.А.Деркач, М.И.Дьяченко, С.А. Зимичева, Н. В.Кузьмина, А.Н.Леонтьев, Б.Ф.Ломов, В.Г.Маралов, Л.М.Митина, Е.М.Никиреев, С.Л.Рубинштейн, А.П.Сейтешев және т.б. еңбектерінің зерттеу пәні болып табылады. Кәсіби бағыттың қалыптасу кезеңдері мен қалыптасу деңгейі М.Ахмедзянова[3], Т. б. Дубровицкой, С. К. Морозов, Е. М. Никиреев, В.А.Сластенин және т.б. зерттеулерінде қарастырылды. Е. П. Ильин, Н. В. Кузьмина, А. А. Кузьмина педагогикалық бағыттылықты бағалау критерийін және оны диагностикалау әдістерін зерттеді. А.А.Реан, В. П. Симонов, Н.Ю. Ткачева, А.И.Щербаков, П.А.Шавир және т.б. осы мәселемен айналысты. Бірқатар зерттеулерде ЖОО кезеңіндегі тұлғаның кәсіби даму үрдісіндегі кәсіби бағыттылық динамикасы зерттелді (С.Х.Асадуллина, Ж.Зайнобидинов, А.И.Кочетов, Е.А.Нечаева, И.А.Райгородская, Р.М.Фатыхова, А.П.Черных, Абдраманұлы[4], Е.В.Артыкбаева [5] және т.б.).

Сонымен қатар, студенттердің кәсіби бағыттылығының ерекшеліктері қандай және алған мамандығының ерекшелігіне байланысты, оның қалыптасуы мен дамуының тиімді құралдары қандай деген сұрақтар әлі де шешілмеген. Білім беру саласында жұмыс істеуге итермелейтін студенттердің кәсіби бағыттылығының құрылымын, уәждерін білу педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оқытуды дұрыс жүзеге асыру үшін жоғары оқу орнына іріктеу, мамандарды орналастыру, кәсіби мансабын жоспарлау міндеттерін психологиялық негізде шешуге мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта заманауи жоғары мектеп алдында білім беру жүйесін, өзінің мақсатын жоғары кәсіби деңгейде орындауға қабілетті мамандармен қамтамасыз ету міндеті тұр. Бұл ретте болашақ маманның кәсіби даярлығының сапасын арттыруға байланысты мәселелер ерекше маңызға ие болады. Бұл жағдайда қоғамның кәсіби психологиялық-педагогикалық кадрларға қажеттілігі мен көптеген түлектер – психологиялық-педагогикалық факультеттердің мамандығы бойынша жұмыс істеуді қаламайтыны арасында қарама-қайшылық туындайды. Сондықтан жоғары оқу орындарының міндеті, педагогикалық мамандықты формальды түрде таңдаған студенттерді қайта бағдарлаудан және олардың кәсіби бағытын ғылыми негізде дамытудан тұрады[6].

Кез келген кәсіби бағыттылық адамдық, азаматтық ұстанымдарды, оның өмір мәнін, ондағы өз орнын түсінуін, дүниетанымның ерекшеліктерін, өмірлік идеяларды, қажеттіліктерді, ұмтылыстарды, өмірлік жоспарларын және т. б. бейнелейтін тұлғаның жалпы бағытына негізделеді.

Болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығына арналған проблемаға теориялық талдау, болашақ маманның қалыптасу үрдісінің маңызды интеграциялаушы факторы тұрақты кәсіби-педагогикалық бағыттылық екенін көрсетеді [7], [8]. Жоғары оқу орнында студенттерді оқыту процесін ұйымдастырудағы жаңа бағдарлар оқу-жаттығудың жеке маңызды рөлін ұғынумен, біліммен дербестендірілген. Әр түрлі дәрежеде жоғарыда аталған аспектілер болашақ мұғалімдердің кәсіби-педагогикалық бағыттылығын қалыптастыру процесін біріктіреді. Тек қана кәсіби бағыты бар мүдделі педагог өзінің алдына қойылған мақсаттарды күрделендіре түсуге, өз әлеуетін шығармашылықпен пайдалануға, жаңа ізденісті жүзеге асыруға, оқушының жеке тұлғасына, жеке ерекшеліктеріне, адамгершілік құндылықтарына, кәсіби мақсаттарына бағдарлануға қабілетті.

Теориялық дереккөздерді талдау көрсеткендей, бағыттылық ретінде, жеке тұлғаның белсенділігін және оның шынайылыққа қатынасының таңдауын анықтайтын итермелеу жүйесін қамтитын жеке тұлғаның ерекше интегративті сапасы түсінідіріледі [9]. Кәсіби-педагогикалық бағыттылық түсінігі, рулық ұғымға қатысты жеке тұлғаның бағыттылығы ретінде, мұғалім мамандығына деген оң көзқарас ретінде қарастырылады, оларға қатысты мұраттар, нанымдар, көзқарастар, балаларға деген махаббат және т.б. кәсіби қызметтің мақсаттары мен міндеттерін түсіну мен ішкі қабылдауды көздейді.

Оқу-кәсіптік бағыттылығы психологиялық-педагогикалық қызметке бағыттылық, мамандыққа қарым-қатынасты анықтайтын кәсіби нанымның қалыптасу сапасының компоненті ретінде қарастырылады. Егер кәсіби бағыт туралы айтатын болсақ, онда ғалымдар оны кәсіби қызметтің тиімділігімен, сапа көрсеткіштерінің тұрақтылығымен, кәсіби құзыреттілік пен біліктіліктің жоғары деңгейімен, тұлғалық қасиеттермен, соның ішінде кәсіби креативтікпен, эрудициямен қатар кәсіпқойлық ұғымына қосады. Тұлғаның оқу-кәсіптік бағыттылығын дамыту, кәсіби дамудың жалпы мәселелері контекстінде, бірінші кезекте психологияның қолданбалы салалары үшін өзінің маңызын сақтап, бұл ретте аз зерттелген болып қала береді. Себебі, терминологиялық түсіндірмелердің көп аспектілігінен және осы категориядағы феноменді түсінуден, жоғары оқу орнында оқу кезеңінде

студент тұлғасының оқу-кәсіптік бағыттылығын дамыту мәселесін жеткіліксіз теориялық және практикалық тұрғыдан даярлаудан, студентке оқу-кәсіптік қызметті ұйымдастыруда дербестік беруден және оның өзін-өзі басқару біліктілігінің болмауынан, студенттің психологиялық мүмкіндіктері кешенінің келісілуінен және психологиялық сүйемелдеу құралдарының құрылымсыз жүйесі арасындағы қарама-қайшылықтардан тұрады. Болашақ маманның субъективті бейнесін қалыптастыру, студент тұлғасының оқу-кәсіби бағыттылығын дамытудың психологиялық моделінің болмауынан туындайды.

Болашақ мұғалімнің кәсіби-педагогикалық бағыттылығын қалыптастырудағы талданған қайшылықтар, сондай-ақ жоғары кәсіби педагогикалық білім беру жүйесінде мамандарды даярлауды жетілдіру бізге ең алдымен келесі бағыттарды зерделеумен байланысты:

- жоғары оқу орнының дайындық этапында кәсіптік-педагогикалық бағыттылықты қалыптастыру жүйесін жүзеге асырудың педагогикалық жағдайын нақты көрсету; жеке тұлғаның жеке даму көрсеткіштерін есепке ала отырып, кәсіптік-педагогикалық бағыттылықты қалыптастыру ерекшеліктері туралы неғұрлым толық білім беру;

- студенттердің жеке тұлғалық және кәсіби даму субъектілері қалыптасуының ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттары мен құралдарын іздеу, олардың барынша өзін-өзі жүзеге асыруы, осыған байланысты оқу, содан кейін кәсіби қызмет субъектілері;

- пән мазмұнына кіретін жеке-дамытушылық жағдайлар болып табылатын мұғалімнің кәсіби қызметіне дайындық құралдарын оқу;

- педагогикалық қызметтің мәнін өзектендіруге ықпал ететін құндылықты-мағыналық таңдау, іздеу-бағытталған, практикалық-имитациялық, рефлексия және өзін-өзі бағалау сияқты әдістемелік тәсілдерді, тұлғалық-дамытушылық жағдайларды дайындау, сонымен қатар оларды түрлі оқу орындарының практикасында қолдану: білім беру мектептерінде, колледждерде, жоғары оқу орындарында;

- болашақ мұғалімнің кәсіби-педагогикалық бағыттылығының қалыптасқан деңгейін бағалау критерийлерінің кешенін және олардың көрсеткіштерін анықтау;

- жоғары оқу орны студенттерінің кәсіби-педагогикалық бағыттылығын қалыптастыру жүйесін әзірлеуде әр элементтің мазмұнын нақтылау қажет;

- болашақ мұғалімді дайындауда кәсіби-педагогикалық бағыттылықты қалыптастыруды қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайларды анықтау.

- болашақ кәсіби қызмет субъектісі ретінде өзіне қарым-қатынасты қалыптастыру; субъект-субъект қатынасын, кәсіби-бағытталған қарым-қатынасты ұйымдастыру; жеке өзіндік жұмысты ұйымдастыру процесінде жеке шығармашылық және рефлексивті қабілеттерін дамыту;

- кәсіби қызметінің, педагогикалық кәсіби-құндылықты педагогикалық бағдардың болуын; болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіне, оның мазмұнына жеке қарауды; танымдық қызығушылықтарының болуын; педагогикалық құбылыстар мен үрдістердің мәніне ену қажеттілігі мен қалауын, мақсаттары мен міндеттерін түсінуді зерттеу.

Список использованной литературы:

1. Сарсекеева Ж.Е. *Профессиональный отбор абитуриентов в вузы: зарубежный опыт / Ж.Е. Сарсекеева // European Researcher. - 2013, Vol.(52), № 6-Р.26-34.2*
2. Нарикбаева Л.М. *Профессиональный отбор абитуриентов на педагогические специальности вузов Республики Казахстан // Л.М. Нарикбаева, Ж.Е. Сарсекеева. – Социальная политика и социология. - №3 (95). – 2013.- С. 82-91*
3. Ахмедзянова, Л. М. *Педагогическое призвание и динамика его развития у студентов / Л. М. Ахмедзянова. Автореф. дис. ... канд. пед. наук – Л., 1972.*
4. Абдраманулы А.Ш. *Дидактические основы формирования профессионально-технической направленности студентов технических вузов/ А.Ш. Абдраманулы.- Автореф. ... докт пед. наук.- Алматы, 2000.- 40с.*
5. Артыкбаева Е.В. *Отбор содержания педагогического компонента университетского образования на основе принципа профессиональной направленности. / Е.В. Артыкбаева.- Автореф. ... канд. пед. наук. – Алматы, 2003. – 25с.*
6. Сарсенбаева Б.О *некоторых проблемах психологических особенностей профессионального становления будущих педагогов/ Б. Сарсенбаева // Журнал Поиск - Серия гуманитарных наук.- Алматы.- 2001.-№ 1. – С. 40-45.*

7. Дуранов М.Е. *Профессионально - педагогическая деятельность и исследовательский подход к ней: Монография/ М.Е. Дуранов. - Челябинск: ЧГАКИ, 2002.- 276 с.*

8. Верховая Ю.Л. *Формирование личностной и профессиональной направленности студентов в контекстном обучении. / Ю.Л.Верхова. - Автореф. дис. канд. псих. наук. – М., 2007. – 25с.*

9. Карпенко Р.В. *Формирование профессионально-педагогической направленности у будущего учителя средствами личностно-развивающих ситуаций / Р.В. Карпенко/ Автореф. дисс.....канд. пед.н.,- Волгоград, 2006. -25с.*

УДК 323.28

МРНТИ 14. 35.41

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.31>

А.Б.Елькеева¹ Б.А.Киясова²

¹ *Казахский национальный женский педагогический университет,*

² *Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

ДЕЛОВАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В данной статье авторами анализируются возможности использования системы деловых игр в учебном процессе педагогических университетов. Обосновываются идеи о том, что деловая игра является одним из методов активизации творческой деятельности студентов и вместе с тем, эффективным средством развития профессиональных качеств будущих педагогов. Деловые игры способствуют повышению знаний студентов, развивают интерес к предмету, исследовательские и творческие навыки, позволяют сформировать у будущих педагогов как общие, так и профессиональные компетенции. На основе анализа педагогической литературы авторы приходят к выводу, что являясь формой общения и методом обучения деловая игра играет большую роль в формировании у студентов собственной «Я-концепции», реализации профессиональных игровых задач в учебном процессе педагогических университетов.

Ключевые слова: активные технологии обучения, деловая игра, будущая профессиональная деятельность, вид обучения, жесткий сценарий, реальная жизнь, роль, студент.

А.Б.Елькеева¹ Б.А.Киясова²

¹ *Қазақ Мемлекеттік Қыздар Педагогикалық Университеті
Алматы қ, Қазақстан*

² *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан*

ІСКЕРЛІК ОЙЫН БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Бұл мақалада авторлар педагогикалық университеттердің оқу үрдісінде іскерлік ойындар жүйесін қолдану мүмкіндіктерін талдайды. Іскерлік ойын студенттердің шығармашылық қызметін белсендіру әдістерінің бірі және сонымен қатар Болашақ педагогтардың кәсіби қасиеттерін дамытудың тиімді құралы болып табылатындығы туралы идеялар негізделеді. Іскерлік ойындар студенттердің білімін арттыруға ықпал етеді, пәнге деген қызығушылықты, зерттеу және шығармашылық дағдыларды дамытады, болашақ педагогтардың жалпы және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық әдебиеттерді талдау негізінде авторлар қарым-қатынас нысаны және оқыту әдісі болып табылатын, іскерлік ойын студенттердің өзінің "Мен-концепциясын" қалыптастыруда, педагогикалық университеттердің оқу үдерісінде кәсіби ойын міндеттерін жүзеге асыруда үлкен рөл атқарады деген қорытындыға келеді.

Түйін сөздер: оқытудың белсенді технологиялары, іскерлік ойын, болашақ кәсіби қызмет, оқыту түрі, қатаң сценарий, нақты өмір, рөл, студент.

A.Elkeeva¹ K. Kiyassova²

¹Kazakh national women's pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

²Kazakh national pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

BUSINESS GAME AS A MEANS OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE TEACHERS

Abstract

In this article, the authors analyze the possibilities of using the system of business games in the educational process of pedagogical universities. The author substantiates the idea that the business game is one of the methods of activating the creative activity of students and at the same time, an effective means of developing the professional qualities of future teachers. Business games help to increase students' knowledge, develop interest in the subject, research and creative skills, and allow future teachers to form both General and professional competencies. Based on the analysis of pedagogical literature, the authors come to the conclusion that as a form of communication and a method of teaching, business play plays an important role in the formation of students' own "Self-concept", the implementation of professional game tasks in the educational process of pedagogical universities.

Keyword: active learning technology, business game, future professional activity, kind of learning, hard scenario, real life, role, student.

Введение В настоящее время учебный процесс требует постоянного совершенствования, так как происходит смена приоритетов и социальных ценностей. Поэтому современная ситуация в подготовке специалистов требует коренного изменения стратегии и тактики обучения. Главными чертами выпускника любого образовательного учреждения являются его компетентность и мобильность. В этой связи акценты при изучении специальных дисциплин переносятся на процесс познания, эффективность которого полностью зависит от познавательной активности самого студента. Успешность достижения этой цели зависит не только от того, что усваивается, но и от того, как усваивается: индивидуально или коллективно, с помощью репродуктивных или активных методов обучения.

Методология исследования Необходимо отметить, что в последние десятилетия, в связи с перестройкой системы высшего образования, огромное значение приобретает поиск новых и реконструкция старых хорошо известных педагогической науке методов обучения, которые могли бы обеспечить взаимосвязь образовательной, развивающей и воспитательной функций обучения. Одно из главных направлений совершенствования методов подготовки студентов высшего профессионального образования является использование в учебном процессе активных методов обучения, которые опираются на творческое мышление студентов, в наибольшей степени активизируют их познавательную деятельность, делают их соавторами новых идей, приучают самостоятельно принимать оптимальные решения и способствовать их реализации. Знание этих технологий и методик, умение пользоваться обучением в своей трудовой деятельности — это показатель более современной, прогрессивной квалификации преподавателя, как представителя наук. Современный педагог, чтобы качественно и в полном объеме донести знания до своих студентов, должен идти в ногу со временем, использовать современные технологии, самообучаться, давать студенту на занятии больше свободы и самостоятельности, тем самым развивая в нём личность, подготавливая будущего специалиста к самостоятельной жизни в огромном мире различных технологий и информации. Правильность выбора и применение педагогической технологии очень важны в образовательном процессе.

В связи с этим, в педагогических вузах Казахстана система подготовки специалистов рассматривается с позиций инновационного обогащения и перереконструирования содержания учебного материала, а также переосмысления и изменения характера деятельности преподавания и учения.

Стоит отметить, что в последнее время количество часов, отведенных на педагогическую практику существенно сократилось. Поэтому вузовское образование должно сегодня

ориентироваться на такое обучение, которое обеспечивало бы естественный перевод студента с одного ведущего вида деятельности (учебы) на другой (профессиональный) с соответствующей трансформацией мотивов, целей, смыслов деятельности. Поиск путей решения проблемы готовности молодых специалистов к профессиональной деятельности приводит к адаптации метода кейсов, широкому внедрению в учебный процесс вузов метода проектов, деловых игр и других современных видов технологий активного обучения, направленных на диалоговое обучение.

Среди инновационных технологий, наиболее известными являются игровые технологии, направленные на решение задач на основе выбора альтернативных вариантов: занимательное игровое проектирование, решение практических задач, индивидуальный тренинг и др. Игровые образовательные технологии представляют собой форму воссоздания предметного и социального содержания будущей профессиональной деятельности педагога, моделирования таких систем отношений, которые характерны для педагогической деятельности как целого.

Результаты исследования Деловая игра — один из видов педагогических игр по игровой методике, которая используется для решения комплексных задач усвоения нового, закрепления материала, развития творческих способностей, формирования общеучебных умений, даёт возможность студентам понять и изучить учебный материал с различных позиций. «Деловая игра» – имитация профессиональной деятельности в обстановке максимально приближенной к условиям реальной жизни. Деловые игры воспитывают личностные качества, ускоряют процесс социализации. Преимущества деловой игры перед другими видами обучения заключаются в том, что деловая игра, имитируя ситуации, реальные в будущей профессии, развивает умение искать и работать с информацией, позволяет значительно активизировать творческие возможности студента. Деловые игры - это

- оптимизация профессионального мышления посредством обучающих алгоритмов;
- оптимизация профессиональных умений и навыков с помощью программированного обучения;
- моделирование профессиональной деятельности, наивысшая форма которого — дидактические игры как новый эффективный метод подготовки педагога.

Деловые игры, разработанные на конкретных ситуациях, вводят студентов в сферу профессиональной деятельности, вырабатывают у них способность критически оценивать действующую ситуацию, находить решения по ее совершенствованию, являются мощным стимулом активизации самостоятельной работы по приобретению профессиональных знаний и навыков. Приобретенные в процессе игры практические навыки позволяют будущему специалисту избежать ошибок, которые возникают при переходе к самостоятельной трудовой деятельности.

Деловая игра является сложно устроенным методом обучения, поскольку может включать в себя целый комплекс методов активного обучения: дискуссию, мозговой штурм, анализ конкретных производственных ситуаций, действия по инструкции и другие. Деловую игру как форму контекстного обучения следует выбирать прежде всего для решения следующих педагогических задач:

- 1) формирование у студентов целостного представления о профессиональной деятельности и ее динамике;
- 2) развитие теоретического и практического мышления в профессиональной сфере;
- 3) приобретение проблемно-профессионального и социального опыта, в том числе и принятие индивидуальных и коллективных решений;
- 4) формирование познавательной мотивации, обеспечение условий появления профессиональной мотивации.

Для проведения деловой игры преподаватель ставит дидактические и воспитательные цели, как и при планировании обычного занятия, хотя реализоваться они должны в игровой ситуации. Планируя игру важно продумывать эмоциональный и мотивационный фон игры.

При определении целей преподавателю важно ответить на следующие вопросы:

- 1) для чего проводится данная деловая игра;
- 2) для какой категории студентов проводится данная деловая игра;
- 3) чему именно следует обучать студентов;
- 4) какие результаты должны быть достигнуты с помощью игры.

При постановке целей необходимо различать учебные цели игры — их ставит перед собой руководитель игры, и цели действий ее участников, которые ставятся ими, исходя из игровых ролей. Проводя занятия в форме деловой игры можно использовать индивидуальную, парную и групповую

работу студентов. Успешны в применении и исследовательские проекты. Студенты привлечены к работе с документами и различными источниками информации.

Специфика возможностей деловой игры как метода активного обучения в сравнении с традиционными играми состоит в следующем: в игре воссоздаются основные закономерности движения профессиональной деятельности и профессионального мышления на материале динамически порождаемых и разрешаемых совместными усилиями участников учебных ситуаций [1, С. 132]. Иными словами, «процесс обучения максимально приближен к реальной практической деятельности руководителей и специалистов. Это достигается путем использования в деловых играх моделей реальных социально-экономических отношений» [5, С. 4].

Дискуссия Метод деловых игр представляет собой не что иное, как специально организованную деятельность по операционализации теоретических знаний, переводу их в деятельностный контекст. То, что в традиционных методах обучения «отдается на откуп» каждому учащемуся без учета его готовности и способности осуществить требуемое преобразование, в деловой игре приобретает статус метода. Происходит не механическое накопление информации, а деятельностное распрямление какой-то сферы человеческой реальности» [6, С. 63]. Указанные особенности деловых игр обуславливают их преимущества по сравнению с традиционными методами обучения. В общем виде этот образовательный ресурс деловых игр усматривается в том, что в них моделируется более адекватный для формирования личности специалиста предметный и социальный контекст. Конкретизировать этот тезис можно в следующем виде:

- игра позволяет радикально сократить время накопления профессионального опыта;
- игра дает возможность экспериментировать с событием, пробовать разные стратегии решения поставленных проблем и т. д.;
- в деловой игре «знания усваиваются не про запас, не для будущего применения, не абстрактно, а в реальном для участника процессе информационного обеспечения его игровых действий, в динамике развития сюжета деловой игры, в формировании целостного образа профессиональной ситуации» [1, с 129];
- игра позволяет формировать «у будущих специалистов целостное представление о профессиональной деятельности в ее динамике» [1, с 142];
- деловая игра позволяет приобрести социальный опыт (коммуникации, принятия решений и т.п.)

Приобретенные в процессе игры практические навыки позволяют будущему педагогу избежать ошибок, которые возникают при переходе к самостоятельной трудовой деятельности. Отличительными достоинствами метода «деловая игра» являются многие факторы. Студенты испытывают удовольствие, есть высокая мотивация, эмоциональная насыщенность процесса обучения, в ходе деловой игры проявляется вся личность, в то время как традиционные методы предполагают доминирование интеллектуальной сферы. Игра насыщена обратной связью, причем более сильной по сравнению с применяемой в традиционных методах. Во время «деловой игры» происходит подготовка к профессиональной деятельности, формируются знания, умений. В этот момент, на наш взгляд, резко возрастает повышается производительность труда преподавателя и студента. Большую роль играют и межпредметные связи с общеобразовательными и специальными дисциплинами, что позволяет студентам получить более прочные знания сразу по нескольким предметам. Изменяется отношение студентов к персональному компьютеру ни как к игрушке, а в качестве универсального инструмента для работы в любой сфере человеческой деятельности. Огромное внимание при данной технологии проведения занятия уделяется логической подаче учебного материала, что значительно повышает уровень знаний студентов. Студенты более активно и с наивысшим интересом принимают участие во всех конкурсах профессионального мастерства, олимпиадах и викторинах, и, что не менее важно, проявляют повышенный интерес к своей будущей профессии. Существуют многочисленные модификации ситуационных игр с использованием различных методик. Их выбор определяется конкретными задачами обучения. Важнейшим моментом является характер задаваемой ситуации, которая включает в себя сюжет игры, поставленную проблему, особенности предусмотренных отношений и исполняемых ролей. При выборе ситуации преподавателю необходимо учитывать что ее содержание должно быть адекватным реальной деятельности, т. е. правильно моделировать ее и проблемы, возникающие в ходе игры, должны быть значимы для ее участников.

Заключение В целом можно сказать, что деловая игра как форма организации и метод обучения способствует повышению качества образования. Деловая игра способствует обмену опытом,

развивает умение работать в коллективе, моделирует условия профессиональной среды, реализуя деятельностно — компетентностный подход в обучении, позволяет активизировать познавательную деятельность студентов, формировать практические навыки и профессиональные представления студентов.

Список использованной литературы:

1. Алёшина О. Г. Деловая игра как средство развития профессиональных компетенций студентов // Молодой ученый. — 2014. — №4. — С. 908-910. — URL <https://moluch.ru/archive/63/9313/> (дата обращения: 23.10.2019).
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Метод. Пособие.— М.: Высш. шк., 2017.— 207 с
3. Журбенко В. А., Саакян Э. С., Тишков Д. С. Деловая игра как форма обучения студентов в медицинском вузе // Педагогика высшей школы. — 2015. — №2. — С. 38-40. — URL <https://moluch.ru/th/3/archive/7/170/> (дата обращения: 23.10.2019).
4. Хруцкий Е. А. Организация проведения деловых игр: Учеб. Пособие для преподавателей высших учеб. заведений.— М.: Высш. шк., 2015.— 320 с.
5. Габрусевич С. А., Зорин Г. А. От деловой игры — к профессиональному творчеству: Учеб.-метод. пособие.— Мн.: Университетское, 2009.— 125 с.
6. Смолкин А. М. Методы активного обучения: Науч.-метод. пособие.— М.: Высш. шк., 2016.— 176 с.
7. Платов В. Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение: Учебник.— М.: Профиздат, 2011. — 156 с.
8. Гинзбург Я. С., Коряк Н. М. Социально-психологическое сопровождение деловых игр // Игровое моделирование: Методология и практика.— Новосибирск: Наука, 2007. — С. 61–77.

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.32>

Р.К. Дюсембинова¹, Д.Б. Есмагамбетова²

¹² *Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки педагогов с высоким уровнем профессиональной культуры, в совершенстве владеющих современными образовательными технологиями. Авторами обосновывается тезис о том, что реализация учебных дисциплин посредством интернет-технологий и ресурсов должна способствовать повышению эффективности подготовки будущих учителей начальных классов. Освоение интернет-технологий на занятиях в вузе позволит в дальнейшем применять их в своей педагогической деятельности.

Авторами проведен теоретический анализ понятий "компетенция", "технология", "интернет-технологии", "информационная грамотность". Авторы раскрывают возможности использования интернет-технологий и ресурсов в процессе формирования профессиональных умений будущих учителей начальных классов. В статье представлены результаты опроса студентов об эффективности использования интернет-технологий, на основе которых авторы делают выводы о педагогических условиях применения интернет-технологий в учебном процессе высшей школы.

Ключевые слова: технология, образовательная технология, цифровая образовательная среда, интернет-технологии, информационная грамотность.

Р.К. Дюсембинова¹, Д.Б. Есмагамбетова²

¹²Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БАРЫСЫНДАҒЫ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада заманауи білім беру технологияларын жетік меңгерген, кәсіби мәдениет деңгейі жоғары педагогтарды дайындау мәселесі қарастырылады. Авторлар оқу пәндерін интернет-технологиялар мен ресурстар арқылы жүзеге асыру болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудың тиімділігін арттыруға ықпал етуі тиіс деген тезиспен негізделеді. ЖОО-дағы сабақтарда интернет-технологияларды меңгеру оларды алдағы уақытта өзінің педагогикалық қызметінде қолдануға мүмкіндік береді.

Авторлар "құзыреттілік", "технология", "интернет-технологиялар", "ақпараттық сауаттылық" ұғымдарына теориялық талдау жасады. Авторлар бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін қалыптастыру барысында интернет-технологиялар мен ресурстарды қолдану мүмкіндіктерін ашады. Мақалада интернет-технологияларды қолданудың тиімділігі туралы студенттердің сауалнамасының нәтижелері берілген, соның негізінде авторлар жоғары мектептің оқу үдерісінде интернет-технологияларды қолданудың педагогикалық шарттары туралы қорытынды жасайды.

Түйін сөздер: технология, білім беру технологиясы, сандық білім беру ортасы, интернет-технологиялар, ақпараттық сауаттылық.

R.K. Dusembinova¹, D.B. Yesmagambetova²

¹² *Academician E.A. Buketov Karaganda State University,
Karaganda, Kazakhstan*

POSSIBILITIES OF INTERNET TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract

The article deals with the problem of training teachers with a high level of professional culture, fluent in modern educational technologies. The authors substantiate the thesis that the implementation of educational disciplines through Internet technologies and resources should contribute to improving the efficiency of training of future primary school teachers. The development of Internet technologies in the classroom at the University will further apply them in their teaching activities.

The authors carried out a theoretical analysis of the concepts of "competence", "technology", "internet technologies", "information literacy". The authors reveal the possibilities of using Internet technologies and resources in the process of formation of professional skills of future primary school teachers. The article presents the results of a survey of students on the effectiveness of the use of Internet technologies, on the basis of which the authors draw conclusions about the pedagogical conditions of the use of Internet technologies in the educational process of higher education.

Key words: technology, educational technology, the digital learning environment, Internet technologies, information literacy.

Современное общество нуждается в педагогах разного уровня, обладающих высоким уровнем профессиональной культуры, в совершенстве владеющих современными образовательными технологиями.

Компетентностный подход в современном высшем образовании ориентирован на развитие личностных и профессиональных качеств выпускника, с помощью которых он может реализовать себя в непрерывно развивающейся действительности.

В государственном общеобязательном стандарте высшего образования компетенции представлены как «способность практического использования приобретенных в процессе обучения знаний, умений и навыков в профессиональной деятельности» [1].

Исходя из современных требований к образовательным результатам, развитие личности студента выражается не только в формировании узкопрофессиональных умений, но и, что не менее важно, предполагает развитие способности функционировать в многофакторных динамичных средах, реализовывать дифференцированное взаимодействие, использовать комбинированные способности, видеть причинно-следственные связи, прогнозировать нелинейную динамику.

В связи с этим в современном обществе существует проблема пересмотра существующего подхода к обучению будущих учителей начальных классов, которые отвечают требованиям модернизации профессионального образования, социальному заказу общества и достижениям в области методики преподавания.

То есть, реализация педагогических дисциплин с учетом современных образовательных технологий должна способствовать повышению эффективности подготовки будущих учителей начальных классов.

В связи с происходящей цифровизацией современного общества компьютерные технологии присутствуют во всех сферах деятельности человека, оказывают сильное влияние на него, образуя глобальное информационное пространство. Цифровизация образования характеризуется массовым распространением современных информационных и коммуникационных технологий.

Развитие Интернет-технологий опережает процесс развития способностей человека по их эффективному использованию. Поэтому при обучении студентов целесообразно использовать технологии, ориентированные на формирование умений работать с информацией.

В словаре Э.Г. Азимова, А.Н. Щукина понятие Интернет-технологии рассматриваются как «информационные, телекоммуникационные и иные технологии, а также сервисные услуги, на основе которых происходит деятельность в сети Интернет» [2, с. 141].

Интернет-технологии в образовании применяются для передачи информации и обеспечения взаимодействия педагога и обучающихся в системах дистанционного и открытого образования.

Кроме того, интернет-технологии являются одним из информационных инструментов современного педагога.

Но, ошибочно воспринимать Интернет-технологии только как техническое средство обучения, так как они являются качественно новым способом организации обучения, позволяющем повысить интенсивность и эффективность учебной работы.

На наш взгляд, под Интернет-технологиями в подготовке учителей начальных классов предполагается система общепедагогических, психологических, дидактических, методических процедур взаимодействия педагога и студентов с учетом технических и человеческих ресурсов. Данные процедуры направлены на проектирование и реализацию содержания, методов, форм и информационных средств обучения, соответствующих ожидаемым результатам, особенностям педагогической деятельности и требованиям к качествам личности учителя.

Исследователи рассматривают интернет-технологии в образовании как глобальный набор современных, компьютерно-сетевых средств, как универсальное программно-методическое обеспечение, а главное, цифровую образовательную среду. Данная среда включает в себя огромные массивы блуждающей в сети в реальном времени информации. Все это позволяет наполнить учебный процесс огромным объемом доступной, мобильной информации [3, с. 224].

По мнению М.Э. Кушнир, цифровая образовательная среда — это «открытая совокупность информационных систем, предназначенных для обеспечения различных задач образовательного процесса» [4].

Целесообразное применение Интернет-технологий в обучении студентов является одним из условий формирования профессиональных компетенций студентов. В рамках формирования профессиональных умений будущих учителей начальных классов эффективно использование нижеприведенных Интернет-технологий и ресурсов.

Интернет-ресурсы сети являются бесценной базой для создания информационно-предметной среды, образования и самообразования студентов, удовлетворения их личных и профессиональных интересов и потребностей.

На лекционных, практических занятиях эффективными будут следующие интернет-ресурсы:
- электронные научные библиотеки, библиотеки различных университетов;

- репозитории;
- фонды научных диссертаций;
- базы данных (МОН РК, НАО и др.);
- видео-каналы (например, образовательный канал «Өрлеу», «YouTube» и др.);
- педагогические порталы, Web-сайты организаций образования;
- Web-сайт преподавателя, где размещены материалы по темам курса, по читаемым курсам, опубликованные научные статьи, книги, видео-материалы и т.п.

Следует уделить внимание интерактивным интернет-услугам, способным оптимизировать учебное время студентов:

- электронная почта (E-mail);
- разработанные преподавателями электронные учебники, электронные практикумы;
- электронные педагогические словари, справочники, энциклопедии;
- организация вебинаров с практикующим педагогом;
- мобильные приложения («Педагогика. Теория», «Педагогика. Справочник» и др.);
- чат в приложении «WhatsApp» с преподавателем, где студенты имеют возможность в любое время задать вопрос, получить ответ, обсудить дополнительное задание в реальном времени, получить консультацию преподавателя;
- онлайн-тестирования по темам, курсу, ссылки на опросы, викторины (например, «Kahoot» и др.);
- сервисы проверки научных работ на заимствования («Антиплагиат.ру» и др.).

Для оценки эффективности применения Интернет-технологий и ресурсов в процессе обучения будущих учителей начальных классов нами был проведен опрос среди студентов.

Около 60% опрошенных студентов считают, что применение Интернет-технологий необходимо, так как соответствует требованиям к современным специалистам.

40% отмечают, что только целесообразное применение Интернет-технологий в обучении студентов будет эффективным условием формирования профессиональных компетенций студентов.

На вопрос «Оптимизируют ли Интернет-технологии работу преподавателя?» около 80% студентов отметили, что есть много плюсов для преподавателя (эффективное использование времени занятий, легкий доступ к материалам и др.). 25% опрошенных видят в данном процессе больше сложностей для преподавателя (трудоемкая подготовка, необходимость постоянного доступа в интернет, необходимость технического оснащения).

Также нас интересовало мнение студентов по поводу преимуществ использования Интернет-технологий в сравнении с традиционными методами и средствами обучения.

- к преимуществам применения данных технологий и ресурсов 15% студентов относят быстрый поиск информации.

- возможность получать больше информации за одно занятие - 13%;
- доступность информации отметили 17% опрошенных;
- повышение познавательной мотивации студентов выделяют 20%;
- разнообразие видов деятельности – 15%;
- огромный выбор ресурсов 5%;
- отсутствие предвзятости в онлайн-тестированиях, сравнения с результатами работы других студентов – 10%.

К трудностям, возникающим в ходе использования Интернет-технологий студенты относят:

- трудоемкая подготовка к занятиям для преподавателя (25%);
- возможность недостоверной информации (10%);
- низкая инновационная готовность преподавателей (20%);
- низкий уровень информационной грамотности студентов или преподавателя (35%);
- недостаточное техническое оснащение аудиторий (около 10%).

Из опроса видно, что для реализации Интернет-технологий в процессе обучения важным компонентом является информационная грамотность преподавателя, так как цифровая образовательная среда требует от современного преподавателя новых форм работы со студентами. Задача преподавателя – быть способным создавать и реализовывать необходимый образовательный контент в условиях цифровых технологий, владеть навыками поиска и подбора эффективных и достоверных Интернет-ресурсов.

По результатам опроса можно выделить ряд преимуществ применения Интернет-технологий и ресурсов в процессе формирования профессиональных умений будущих учителей:

- Интернет-технологии позволяют сократить время передачи и обновления учебной информации, которая становится доступной для студентов.

- Мобильные приложения облегчают процесс преподавания, помогают систематизировать работу преподавателя.

- Онлайн-тестирования дают возможность проведения фронтальных форм контроля знаний и навыков.

Интернет-технологии позволили нам решить ряд задач:

- обеспечение стабильной мотивации к изучению дисциплины;

- создание комфортной среды обучения;

- обеспечение индивидуализации обучения;

- повышение объема выполняемой работы;

- увеличение объема знаний, умений, навыков, приобретаемых в рамках одного занятия;

- совершенствование процесса контроля навыков;

- рациональное планирование и организация учебного процесса;

- обеспечение доступа студентов к различным Интернет-ресурсам, сервисам;

- совершенствование навыков поиска и обработки информации;

- использование мобильных приложений мотивирует студентов;

- формирование готовности студентов к обучению и профессиональной деятельности в условиях цифровой образовательной среды;

- развитие цифровой грамотности, необходимой во всех сферах жизни и деятельности современной молодежи.

На основе результатов опроса студентов, а также анализа источников мы сделали вывод о необходимых педагогических условиях применения Интернет-технологий в процессе формирования профессиональных умений будущих учителей начальных классов.

Анализируя проблему педагогических условий, способствующих успешной интеграции информационных технологий в образование, мы поддерживаем мнение М.Ю. Васляевой [5, с. 248] и предлагаем психологические, дидактические и организационные условия.

Психологические условия включают в себя общую положительную мотивацию студентов к использованию в обучении Интернет-технологий и ресурсов, стремление к самообразованию.

К дидактическим условиям можно отнести владение педагогом методикой преподавания иностранного языка, владение навыками реализации дифференцированного подхода в обучении.

Организационные условия составляют среда, способствующая применению Интернет-технологий в подготовке будущих учителей, то есть сеть, компьютерное оснащение, необходимые приложения, программное обеспечение.

Таким образом, использование Интернет-технологий как методов и средств обучения обусловлено требованиями современной эпохи. Кроме того, сфера образования нуждается в профессионалах, способных грамотно использовать современные технические средства, а также совершенствовать с их помощью учебный процесс и свою профессиональную деятельность.

Использование Интернет-технологий в процессе формирования профессиональных умений будущих учителей начальных классов связано с мотивационной, познавательной и эмоционально-волевой сферами личности студента. Эффективность использования Интернет-технологий зависит от ряда педагогических условий. Особое значение имеет информационная грамотность преподавателя и студентов.

Список использованной литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования. Приложение 7 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z1554> (дата обращения 01.11.2019).

2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). - М.: Издательство ИКАР. - 2009. – 366 с.

3. Кушнир М.Э. Цифровая образовательная среда. URL: <https://medium.com/direktoria-online/the-digital-learning-environment-f1255d06942a> (дата обращения: 04.11.2019).

4. Макарова Т.А. Использование ресурсов сети Интернет в решении проблемы содержания образования в высшей школе // Отечественная и зарубежная педагогика. - 2016. - №2(29). – С. 48-60.

5. Васляева М.Ю. Модель организации самостоятельной работы студентов при изучении иностранного языка с использованием Интернет-ресурсов // Молодой ученый. — 2014. — №13. — С. 244-250.

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.33>

Ақпаева А.Б.¹, Лебедева Л.А.², Рысқұлбекова А.Д.³

¹²³ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Республика Казахстан*

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ МОТИВАЦИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье показаны результаты анализа изучения и формирования мотивации исследовательской деятельности студента специальности "педагогика и методика начального обучения". Авторы ориентировались на два важных принципа: изучение мотивации должно быть объективным и осуществляться в гуманной, уважительной к личности студента форме.

Приводится анализ различий уровней внутренней и внешней направленности мотивации к НИД по методике мотивации научно-исследовательской деятельности. Анализ ответов студентов позволил сделать выводы о конкретных недостатках организации педагогических условий в системе вовлечения будущих учителей в НИД. Выявлен низкий уровень сформированности мотивации к научно-исследовательской деятельности у студентов специальности «Педагогика и методика начального обучения». Сделаны выводы, что существует необходимость формирования у будущего учителя начальных классов стойкого интереса к научно-исследовательской деятельности, а также подчеркнута важность развития у студентов положительной социальной мотивации и повышения уровня внутренней направленности мотивов, добиваясь при этом, чтобы они были ясно осознаваемыми, стойкими и смыслообразующими.

Ключевые слова: Подготовка учителя начальных классов, научно-исследовательская деятельность студента, мотивация научно-исследовательской деятельности, особенности мотивации студента

Ақпаева А. Б.¹, Лебедева Л.А.², Рысқұлбекова А.Д.³

¹²³ *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІНІҢ МОТИВАЦИЯСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мақалада «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы студенттерінің зерттеу іс-әрекетінің мотивациясын қалыптастыру және зерттеуді талдау нәтижелері көрсетілген. Авторлар мына екі маңызды қағидатты ұстанған: мотивацияны зерттеу объективті болуы және студенттің жеке тұлғасына ізгілікпен, құрметпен қарау түрінде жүзеге асырылуы тиіс.

Ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің мотивациясы әдістемесі бойынша ҒЗӘ-не деген мотивацияның ішкі және сыртқы бағыттылығы деңгейлерінің айырмашылықтарына талдау келтіріледі. Студенттердің жауаптарын талдау болашақ мұғалімдерді ҒЗӘ-не тарту жүйесіндегі педагогикалық шарттарды ұйымдастырудың нақты кемшіліктері жайлы қорытынды жасауға мүмкіндік берді. «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы студенттерінің ғылыми-зерттеу іс-әрекеті мотивациясының төмен деңгейде қалыптасқандығы анықталды. Болашақ бастауыш сынып

мұғалімінің ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне тұрақты қызығушылығын қалыптастыру қажеттігінің бар екені жайлы тұжырымдар жасалды, сондай-ақ студенттерде оң әлеуметтік мотивацияны дамытудың және мотивтердің ішкі бағыттылық деңгейін арттырудың маңыздылығы аталып көрсетілді, мұнда олардың айқын сезілетін, тұрақты және мағына түзуші болуына жетуге тырысу қажет.

Түйін сөздер: Бастауыш сынып мұғалімін дайындау, студенттің ғылыми-зерттеу іс-әрекеті, ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің мотивациясы, студент мотивациясының ерекшеліктері

A. B. Akpaeva¹, L.A. Lebedeva², A.D Riskulbekova³

¹²³ *Abay Kazakh national pedagogical University,
Almaty, Republic of Kazakhstan*

ANALYSIS OF FEATURES OF MOTIVATION OF RESEARCH ACTIVITY OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER

Abstract

The article shows the results of the analysis of the study and formation of motivation of research activities of a student of the specialty "pedagogy and methods of primary education". The authors focused on two important principles: the study of motivation should be objective and carried out in a humane, respectful to the student's personality form.

The analysis of differences in the levels of internal and external orientation of motivation to NID according to the methodology of motivation of research activities is given. The analysis of students' responses allowed us to draw conclusions about the specific shortcomings of the organization of pedagogical conditions in the system of involvement of future teachers in NID. The low level of formation of motivation for research activities among students of the specialty "Pedagogy and methods of primary education" was revealed. It is concluded that there is a need to form a future primary school teacher persistent interest in research activities, and also stressed the importance of developing students' positive social motivation and increase the level of internal orientation of motives, while ensuring that they were clearly aware, persistent and meaningful.

Key words: Preparation of primary school teachers, research activities of students, motivation of research activities, features of motivation of students

Введение

В организации процесса подготовки специалистов любого звена, в том числе и будущего учителя начальных классов, одной из важнейших составляющих является их вовлеченность в научно-исследовательскую деятельность. «Участие в научной работе развивает творческие способности в различных формах профессиональной деятельности, стимулирует к углублению знаний, формирует аналитические, коммуникативные, прогностические умения, личностные и профессиональные качества» [1].

В любом случае, исследовательская работа охватывает всех студентов, осуществляющих профессиональную подготовку. Написание рефератов, курсовых, выпускных квалификационных работ, подготовка докладов, невозможно без каких-либо, пусть самых простых исследований. С развитием информационно - коммуникативных технологий в открытом доступе появилось большое количество готовых научно-исследовательских работ, вследствие чего студенты прибегают к использованию готовых исследований, не занимаясь исследовательской работой самостоятельно. Качество научных работ становится значительно хуже с каждым годом. Основной и самой распространенной проблемой, возникающей в процессе обучения в ВУЗе, является отсутствие мотивации у студентов к научно-исследовательской деятельности. Вследствие этого молодые учителя начальных классов, приходя на работу в школу, сталкиваются с проблемой ориентации в большом информационном пространстве. Оперативные задачи, с которыми приходится работать учителю начальных классов на каждом уроке, вызывают значительные трудности, которых можно было избежать, вовремя овладев исследовательскими умениями и навыками.

Формирование положительных мотивов – это, прежде всего создание в ВУЗе условий для появления внутренних побуждений (мотивов, целей, эмоций) к данному виду деятельности, осознания их будущими преподавателями начальной школы как потребности в дальнейшем

саморазвитии своей мотивационной сферы. Но, прежде чем создать условия для организации научно-исследовательской деятельности студентов, необходимо изучить их профессиональные и исследовательские запросы, познавательные интересы и способности.

Изучение мотивации – это выявление её реального уровня и возможных перспектив развития. Результаты изучения становятся основой для планирования и организации процесса формирования мотивации, являющегося важным компонентом целостной системы организации исследовательской деятельности для будущего учителя начальных классов. Так как в процессе непосредственной исследовательской деятельности студентов, а также в процессе формирования мотивации к ней могут вскрываться новые резервы развития мотивации, то изучение и диагностика уровня сформированности мотивации осуществляются не только на этапе констатирующего эксперимента, но и в ходе её формирования.

Методология исследования

Теоретико-методологическую основу исследования составили: теории учебной деятельности (Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов и др.); теории формирования исследовательских умений (В.А. Сластенин, М.Г. Ярошевский); теоретические положения о научно-исследовательской деятельности (А.М. Новиков); этапы осуществления исследовательской деятельности (А.В. Леонтович); общие подходы к изучению и развитию учебной мотивации (Л.И. Божович, И.А. Зимняя); положение о полимотивированности научно-исследовательской деятельности (А.Н. Леонтьев); теоретические положения системного, компетентностного; аксиологического и интегративного подходов.

Для решения исследовательских задач были использованы следующие методы: метод теоретического анализа, индукции, дедукции философской, педагогической, психологической и методической литературы для определения объекта, предмета, гипотезы, задач исходных положений и основных направлений в разработке и организации исследования, моделирование.

Результаты исследования

Изучение мотивов научной деятельности тесно связано с мотивами учебной деятельности студента. Во внимание приняты факторы антимотивации учебной деятельности студента, выделенные в исследовании А.Б. Акпаевой, Е.В. Минаевой и др. [2] Приступая к изучению и формированию мотивации исследовательской деятельности в 2017-2018 году, мы ориентировались на два важных принципа: изучение мотивации должно быть объективным и осуществляться в гуманной, уважительной к личности студента форме.

В исследовании приняли участие 16 студентов 2-4 курса КазНПУ имени Абая и 8 студентов Казахского государственного женского педагогического университета специальности 5В010200 «Педагогика и методика начального обучения». Средний возраст респондентов 18-20 лет, в общем количестве 24 человека. К изучению данного вопроса была привлечена магистрант 1 курса Кириллова Ксения.

В качестве методики определения уровня и направленности мотивации научно-исследовательской деятельности был использован тест «Мотивация научной деятельности» (МНД) Ю.С. Медведевой, Т.В. Огородовой [3]. Данная методика включает в себя 14 утверждений соответствующих 7 потребностям к занятию научно-исследовательской работой, которые определяют внутреннюю или внешнюю направленность мотивации (Таблица 1). Подсчитав общее количество выбранных утверждений можно говорить о высоком, среднем или низком уровне того или иного вида мотивации исследовательской деятельности.

Таблица 1. Шкалы диагностики мотивации научно-исследовательской деятельности
(по методике Ю.С. Медведевой, Т.В. Огородовой) [3,с.14].

Вид потребности	Характеристика	Направленность
Материальное благополучие	Стремление к достатку, финансовой независимости Карьерный рост интересует в случае улучшения финансовой стороны Интерес к самой профессии, ее сложность или монотонность не являются главными при ее выборе. Желание твердо стоять на ногах, иметь надежный тыл, а так же иметь блага связанные с финансовым положением.	Внешняя
Социальная полезность	Данный вид ценностей характерен для людей, стремящихся к взаимодействию с обществом и возможность повлиять на него. Важным критерием является возможность некоего контакта не всегда прямого (через преподавание, изобретение, книги и т.д.). Интересен не процесс, а результат взаимодействия. Необходимо не просто быть полезным, а ощущать свою значимость при этом.	
Карьера	Важным считается быстрое продвижение по карьерной лестнице, обе спешивающее уважению и принятие обществом. коллективом и т.д. Интерес к деятельности связан не с ее предметом, а с возможностью дальнейшего продвижения по службе. Необходимость быть замеченным окружением, оценке своей работы и ее успешности. Важна собственная конкурентоспособность.	
Общение	Потребность в социальном окружении, потоке информации обмене ею. Важен непосредственный контакт с людьми и получение обратной связи. Процесс взаимодействия, при этом интерес к информации усиливается по мере заинтересованностью предметом разговора. Необходим определенный круг общения, способный поддержать интересы, устремления и взгляды человека.	
Профессиональный уровень	Интерес непосредственно к самой деятельности Стремление углубить свои профессиональные теоретические знания практические навыки. При этом углубление происходит не только вглубь, но и вширь: освоение новых технологий и теорий не только своей области, но и смежных Важно быть сильным специалистом своего дела Важен сам процесс.	Внутренняя
Творчество	Потребность в возможности самореализации и саморазвития в творческом контексте. Реализоваться в интересующей тематике, создавая новое, ранее не известное, уникальное. Важна свобода мысли и действия Важными являются и процесс и результат.	
Комфорт	Стремление к удобству и свободе действий. Интерес к самой деятельности связан с условиями реализации деятельности. Деятельность станет не привлекательной в случае наличия неудовлетворяющих человека условий и наоборот. Предпочтение некоторой независимости, отсутствию давления.	

Результаты использования данной методики позволили выделить основные потребности, мотивирующие к занятию научно-исследовательской деятельностью. Исследование, проведенное магистрантом Кирилловой К. привело к выводу, что у студентов специальности «Педагогика и методика начального обучения» низкий уровень сформированности мотивации к научно-исследовательской деятельности. Существует необходимость формирования у будущего учителя начальных классов стойкого интереса к научно-исследовательской деятельности, а также важно развивать у студентов положительную социальную мотивацию и повышать уровень внутренней направленности мотивов, добиваясь при этом, чтобы они были ясно осознаваемыми, стойкими и смыслообразующими»[4, с.27]

Дискуссия Основываясь на данных проведенного магистрантом Кирилловой К. исследования можно с уверенностью говорить о том, что развитие мотивации научно-исследовательской деятельности студентов является одной из приоритетных задач системы высшего образования. Для успешной организации и планирования научно-исследовательской деятельности студентов необходимо помнить о мотивационной составляющей, так как она является основой поведения человека. В ходе опытно-экспериментальной работы по развитию мотивации научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов нами было выделено несколько ключевых рекомендаций по планированию и организации научно-исследовательской деятельности студентов. Данные рекомендации предназначены для педагогов, осуществляющих свою деятельность в сфере профессиональной подготовки будущего учителя начальных классов, администрации учебных заведений, а также студентов, магистрантов и докторантов.

Во-первых, в учебном заведении, в котором осуществляется организация научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов, должен быть осуществлен ряд организационно-педагогических условий:

1.Тщательное планирование научно-исследовательской деятельности студентов. На кафедре осуществляющей профессиональную подготовку будущего учителя начальных классов должен быть разработан план мероприятий, на которых студенты могут выступить с докладами о результатах своей научно-исследовательской деятельности. Данный план мероприятий должен включать точные или приблизительные сроки их проведения. Так же должна быть разработана тематика или список направлений научно-исследовательских работ для студентов, которая будет актуальной, и соответствовать социальному заказу времени. Наиболее эффективной и интересной для научных руководителей, если в список тем будут включены направления связанные с работами научных руководителей или темы смогут быть связаны с научно-исследовательской работой кафедры. Со стороны администрации должен быть выбран человек ответственный за научно-исследовательскую работу студентов, который сам будет иметь высокий уровень мотивации к такой работе. Также на данном этапе планирования научно-исследовательской деятельности студентов особое значение имеет просветительская работа кафедры. Студенты должны быть ознакомлены с планом мероприятий, знать где и когда они могут поучаствовать; какие требования предъявляются к работам. Информирование студентов может осуществляться разными способами: наглядными плакатами, стендами или финансово менее затратным способом – посредством размещения в социальных сетях, на официальном сайте университета или через систему «Univer» непосредственно каждому студенту.

2.Создание эффективного рабочего пространства. Для занятия научно-исследовательской работой студенту требуется время и место. Несмотря на технологический прогресс все-таки не все студенты обладают возможностью пользоваться новейшими технологиями. Правильным подходом для осуществления данного условия будет включение научно-исследовательской деятельности в расписание студентов и согласование его таким образом, чтобы студенты могли заниматься своими исследовательскими работами в аудиториях, оборудованных компьютерами, интернетом и доступом в научную электронную библиотеку университета. В данных аудиториях также должны содержаться и учебники для учащихся начальной школы, так как они являются одним из важнейших источников информации в исследовательских работах будущего учителя начальных классов. Необходимо составить расписание таким образом, чтобы ответственный за научно-исследовательскую работу педагог мог присутствовать в аудитории в данное время и помогать студентам с возникающими в ходе исследовательской работы вопросами.

3.Взаимодействие и/или сотрудничество со школами. Научно-исследовательская деятельность будущего учителя начальных классов предполагает проведение исследований в рамках работы с детьми младшего школьного возраста, то есть своей будущей профессиональной деятельности. Для

этого студентами время от времени необходимо посещать школу и порой времени отведенного педагогической практикой бывает недостаточно, особенно если научное исследование студента является лонгитюдным и предполагает контрольный и формирующий эксперименты. Для реализации условия взаимодействия студентов со школой, выпускающей кафедре необходимо заключение договоров со школами, на базе которых будет возможно проводить исследования студентам, и согласование расписания, по которому студенты смогут посещать тот или иной класс/школу.

4.База стимулирования студентов. Основным стимулом, используемым в образовательном процессе, является оценивание. Оценивание может иметь характер, как поощрения, так и наказания. Но для того чтобы оценивание имело строго объективный характер на уровне кафедры должна быть создана система оценивания исследовательской деятельности студентов, имеющая строго регламентированные критерии. С данной системой оценивания должен быть ознакомлен каждый студент. Помимо стимулирования студентов оценками в организации научно-исследовательской деятельности можно использовать и другие методы такие как: соревнование (например, рейтинг лучших студентов по результатам НИРС); поощрение, средствами которого могут быть грамоты, похвальные письма, бесплатные публикации работ в журналах университета, рекомендательные письма к приему на работу, возможность в участии в конкурсе на президентскую стипендию или в конкурсе грантов на обучение. К слову, практически по всему миру решение вопроса о стимулировании студентов к активной познавательной и исследовательской деятельности студентов осуществляется на уровне государства, к примеру, в России в зависимости от научной и познавательной активности студентам присуждаются различные стипендии.

5.Очень важным условием в организации и развитии мотивации научно-исследовательской деятельности является практическое использование наработок и разработок студентов. Осознание того, что собственный труд приносит пользу и имеет значимость для других, является одним из основных внутренних мотивов человека к деятельности, так как реализует высшую потребность в самоутверждении. Задача педагогического коллектива учебного заведения заключается в том, чтобы использовать разработки студентов на практике (обязательно сохраняя авторство студента)

Во-вторых, необходимо отметить и то, что несмотря на то какие бы идеальные организационные условия не были бы созданы в учебном заведении для занятия научно-исследовательской деятельности, студент не сможет ее осуществлять не имея сформированных знаний, умений и навыков проведения научно-педагогического исследования. Для решения этой задачи мы рекомендуем введение в профессиональную подготовку будущего учителя начальных классов специализированного курса «Подготовка к написанию научно-исследовательских работ». Данный спец.курс может быть введен с 3-4 семестра обучающихся по специальности педагогика и методика начального обучения. Взяв за основу данные, полученные из опытно-экспериментальной работы, в которую входило и формирование теоретико-методологического и технологического компонентов мотивации научно-исследовательской у будущего учителя начальных классов, мы разработали перечень тем, которые могли бы изучаться в рамках данного курса (Таблица2).

Таблица 2. Тематический план спец.курса по подготовке к написанию научно-исследовательской работы

№	Наименование темы
1	Научная деятельность. Наука как процесс
2	Особенности индивидуальной научно-исследовательской деятельности
3	Методология научно-педагогического исследования. Методологические принципы педагогических исследований
4	Структура и логика научно-педагогического исследования
5	Работа с научной литературой. Методика теоретической обработки полученной информации
6	Методы и средства педагогического исследования. Классификация методов педагогического исследования.
7	Требования к применению методов исследования
8	Тестирование в педагогическом исследовании
9	Применение опросных методов исследования. Метод беседы
10	Специфика метода наблюдения
11	Опытно-экспериментальная работа. Основные этапы эксперимента

12	Методы сводки и обработки результатов исследования.
13	Виды обработки результатов исследования. Основные проблемы измерения
14	Основные требования к оформлению результатов исследования
15	Виды презентации результатов научно-исследовательской работы

Оценивание по курсу «Подготовка к написанию курсовых и дипломных работ» может быть в виде оценки презентации исследовательской работы студента на итоговой конференции. Идеальной формой презентации исследовательской работы будет та, в которой реализуются такие же цели, как и в научном сообществе:

1. Присоединение нового знания к уже имеющемуся в науке, встраивание в систему научного знания.

2. Получение обратной связи - мнения других ученых - по поводу сделанных открытий, полученных данных, новой точки зрения и т.д. Обратная связь может касаться как отдельных вопросов достоверности, актуальности, корректности проведенного исследования, соотношения с другими фактами, так и общего отношения к работе, включая философское осмысление.

3. Получение одобрения, оценка значимости проделанной работы.

4. Знакомство с новыми знаниями.

Кроме этого, нельзя забывать о мотивах самоутверждения. На первых этапах исследовательской работы студентов не всегда можно заинтересовать непосредственно научным познанием. И здесь иногда может сработать внешний мотив, когда студенту просто захочется принять участие в конкурсе, когда у него есть мотив самоутверждения, но еще не определилось его направление. Было престижно, а в качестве слушателя - интересно. Но самое главное, чтобы конференция стимулировала научное любопытство и исследовательскую мотивацию.

И наконец, в-третьих, мы рекомендуем строить педагогическое управление научно-исследовательской деятельности на основе следующих методологических принципах:

Принцип диалогичности - субъект-субъектный характер взаимоотношений. Равноправие между всеми членами исследовательского сообщества. Создание коммуникативной среды – пространства для межличностного диалога, обеспечивающего уважение и доверие всех участников научно-исследовательского объединения. Данный принцип определяет поддержание мотива достижения, эмоциональную удовлетворенность от деятельности, а так же выполняет познавательную, коммуникативную и личностно-развивающую функцию.

Принцип связи теории с практикой. Главной особенностью данного принципа является то, чтобы студенты, прежде всего, понимали значение проводимых научных исследований, полученных теоретических знаний в жизни человека, в его практической деятельности. И, чтобы они умели применять полученные результаты в своей познавательной и будущей профессионально-педагогической деятельности.

Принцип исследовательской активности в целостном педагогическом процессе осуществляется в вовлечении студентов в различные действия активно-поискового и исследовательского характера, а именно в решение практических задач, связанных с будущей профессиональной деятельностью, поиск проблем и способов их решения, решение имитационных проблемных ситуаций .

Принцип исследовательской позиции подразумевает под собой позиционирования студента как исследователя; самостоятельного рассмотрения познавательных задач, решаемых в ходе учебного процесса как неких научно-педагогических проблем; умение ставить систему задач для их преодоления, инициатива и саморазвитие в ходе их решения, добровольное участие в научно-исследовательской и проектной работе.

Принцип рефлексии. Каждое исследовательское действие студента должно быть осмысленно, проанализировано. Так как перестройка собственного опыта обеспечивает человеку продвижение в своем саморазвитии и самовоспитании. В процессе рефлексии происходит удовлетворение потребности в самоактуализации, зарождаются внутренние мотивы к осуществлению деятельности. Для этого в целостном педагогическом процессе создаются условия для развития рефлексивных способностей, реализации исследовательской потенции.

Заключение

В результате диагностического этапа исследования было выявлено, что студенты специальности Педагогика и методика начального обучения обладают преимущественно низким уровнем мотивации к научно-исследовательской деятельности. Среди мотивов научно-исследовательской деятельности

(по результатам методики диагностики мотивации НИД Ю.С. Медведевой, Т.В. Огородовой) у будущих учителей начальных классов преобладают мотивы внешней направленности: материальное благополучие и комфорт. На низком уровне развития остаются мотивы связанные с социальной полезностью, творчеством и профессиональным уровнем, что является негативным фактором профессиональной подготовки студентов. Полученные результаты определили направление опытно-экспериментальной работы в сторону развития у студентов понимания того, что научно-исследовательская деятельность может быть творческой и увлекательной, и являясь частью профессиональной деятельности от нее зависит успешность дальнейшей профессиональной деятельности.

В рамках опытно-экспериментальной работы совместно с ППС кафедры педагогики и методики начального обучения был разработан план мероприятий по вовлечению студентов в научно-исследовательскую деятельность, по структуре повторяющий этапы модели развития мотивации к научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов. Учитывая то, что развитие мотивации требует комплексного подхода, в данной работе были задействованы и преподаватели и магистранты 2 курса. Реализацией первого этапа – познания, мы занимались во время педагогической и научно-исследовательской практики магистрантов. Результатом данного этапа стало понимание студентами особенностей индивидуальной исследовательской деятельности, теоретическое знакомство с различными методами педагогического исследования, с его структурой и особенностями планирования. Промежуточным итогом данного этапа было участие студентов в 73 научной конференции студентов и магистрантов КазНПУ. На втором этапе, в период педагогической практики, студенты пробовали применять изученные методы исследования в профессиональной деятельности, анализировали результаты тестирования младших школьников, вели дневники наблюдения. Следующим этапом было запланировано проведение мероприятия – фестиваля, для подготовки к которому студентам так же пришлось применять навыки исследовательской работы. Контроль над работой велся со стороны преподавателей и магистрантов и заключался в постановке задач для студентов, при этом пути решения этих задач студенты находили самостоятельно. Со стороны ВУЗа были созданы все возможные организационные условия для обеспечения эффективного творческого рабочего пространства студентам.

Профедение STEM фестиваля являлось стимулирующим этапом развития мотивации научно-исследовательской деятельности, так как именно на данном этапе студенты смогли реализовать свои потребности в социальной полезности, а так же получили грамоты. На итоговом собрании по результатам фестиваля у студентов был сформирован рефлексивный компонент мотивации научно-исследовательской деятельности.

В качестве заключительного этапа опытно-педагогической работы нами было проведено повторное анкетирование студентов для оценивания готовности студентов к написанию научно-исследовательской работы. По результатам данного анкетирования и из личного наблюдения мы можем судить о том, что уровень развития мотивации научно-исследовательской деятельности изменился в положительную сторону. На основе результатов опытно-педагогической работы были разработаны методические рекомендации по организации научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов: по созданию организационно-педагогических условий в учебном заведении; по введению спец.курса по подготовке к написанию НИР, по использованию методических принципов организации научно-исследовательской деятельности.

Список использованной литературы:

1. Омарова Г.Б. Научно - исследовательская работа учителя как средство совершенствования учебно - воспитательного процесса школы// Поиск, -1999. - №4 . - С. 64-69

2. A.B. Akpayeva, N.V. Ivanova, T.I. Luchina, E.V. Minaeva, E.A. Zhestkova Specifics of Educational Activity Anti-motivation in Future Teachers Subject to the Training Period// International Review of Management and Marketing ISSN: 2146-4405 International Review of Management and Marketing, 2016, 6(S3) 265-269. Special Issue for "Family, Education, Culture: Developmental and Management Characteristics of the Social Institutions and Processes Under Contemporary Conditions" URL: <https://www.econjournals.com>

3. Огородова, Т. В. Исследование мотивации научно-исследовательской деятельности на начальном этапе научной деятельности / Т. В. Огородова, Ю. С. Медведева // Системогенез учебной и профессиональной деятельности : материалы V Всерос. науч.-практ. конф. М., 2001. С. 201-204.

4. Кириллова К.В. Диагностика мотивации научно-исследовательской деятельности будущего учителя начальных классов // Студенческий: электрон. научн. журн. 2019. № 17(61). URL: <https://sibac.info/journal/student/61/139976>

МРНТИ 14.31.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.34>

С.М.Сихимбаева¹, М. А. Баймаханбетова², К. Б. Райымқұлова³

^{1,2,3}М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Шымкент қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІН ОҚУШЫЛАР БОЙЫНА 4К ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ДАЯРЛАУ

Аңдатпа

Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін жаңа кәсіби құзыреттіліктерге дайрлау мәселелері жайында жазылған. XXI ғасыр дағдыларының 4К жүйесіне топтастырылуы және оны қалыптастыруға болашақ педагогтарды даярлау қажеттігі айтылады. 4К моделі үлгісіне сай оқыту ерекшеліктері мен дағдылардың жеке мазмұны ашылған. 4К моделінің ұсынылуы мен күтілетін нәтижелері берілген. 4К тобындағы дағдыларды қалыптастыру тетіктері келтірілген. Жанартылған білім беру бағдарламасы бойынша бастауыш буынына жаратылыстану пәнінің жеке пән болып енгізілу себептері мен күтілетін нәтижелері жазылған. Кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруда бастауыш сыныптардағы жаратылыстану пәнінің мүмкіндігі көрсетіледі. Сондықтан студенттерді жаратылыстану пәнінен сабақты белсенді оқыту әдістерімен ұйымдастыру технологиясын меңгерту мәселесі қарастырылған. Білімалушыларға «Бастауыш сыныпта жаратылыстануды оқыту әдістемесі» курсы ұйымдастыруда сынамадан өткен «Фишбоун», «Ақылды б қалпақ», «Зигзак», «СКАМПЕР» секілді инновациялық оқыту әдістерінің ұтымды түрлерін ұсынады. Олардың әрқайсысына сипаттама беріліп, болашақ педагог мамандардың кәсіби қызметіне қажетті 4К тобындағы дағдылардың жетілуіне мүмкіндік беретін әдістер деп дәйектелген.

Түйін сөздер: 4К моделі, XXI ғасыр дағдылары, құзыреттілік, сындарлы ойлау, креативтілік, коммуникативтік, командамен жұмыс, технология, инновациялық оқыту.

S.M. Sikhimbaeva¹, M. A. Baimakhanbetova², K. B. Raiymkulova³

^{1,2,3}M. Auezov South Kazakhstan State University,
Shymkent, Kazakhstan

PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE FORMATION OF STUDENTS' SKILLS 4K

Abstract

The article describes the issues of preparing future primary school teachers for new professional competencies. The article describes the need to prepare future teachers for the formation and consolidation of skills of the XXI century in the system of 4K. The individual content of skills and features of training in accordance with the model of 4K. According to the updated educational program, the reasons and expected results of the introduction of the natural science subject in the primary level are presented. The possibility of a natural science subject in primary classes in the formation of a wide range of skills is shown. Science lessons have a great potential for mastering the skills of group 4K, based on the basis of integration education. In the organization of the course "methods of teaching natural science in primary classes" students are offered the most effective forms of innovative teaching methods: "Fishbone", "smart 6 hats", "Zigzak", "SCAMPER", which have been tested. Each of them is characterized and confirmed by methods that allow to improve the skills of the group of 4K, necessary for the professional activities of future teachers.

Key words: 4K model, 21st century skills, competence, constructive thinking, creativity, communication, teamwork, technology, innovative training.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ 4К НАВЫКОВ В ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В статье изложены вопросы подготовки будущих учителей начальных классов к новым профессиональным компетенциям. Описывается необходимость подготовки будущих педагогов к формированию и консолидации навыков XXI века в системе 4К. Раскрыты индивидуальные содержание навыков и особенностей обучения в соответствии с моделью 4К. Приведены механизмы формирования навыков группы 4К. По обновленной образовательной программе изложены причины и ожидаемые результаты внедрения естественнонаучного предмета в начальное звено. Показывается возможность естественнонаучного предмета в начальных классах при формировании широкого спектра навыков. Уроки естествознания имеют большой потенциал для овладения навыками группы 4К, опираясь на основу интеграционного образования. Поэтому рассматривается вопрос освоения студентами технологии организации уроков по естествознанию методами активного обучения. В организации курса «методика обучения естествознанию в начальных классах» обучаемым предлагаются наиболее эффективные формы инновационных методов обучения: «Фишбоун», «б шляп мышления», «Зигзак», «Скампер», прошедшие апробацию. Каждому из них дается характеристика и подтверждено методами, позволяющими совершенствовать навыки группы 4К, необходимые для профессиональной деятельности будущих педагогов.

Ключевые слова: Модель 4К, навыки XXI века, компетентность, конструктивное мышление, креативность, коммуникативность, работа в команде, технология, инновационное обучение.

Кіріспе. Қазіргі төртінші технологиялық өрлеудің кең құлаш сермеуі, бүткіл әлем елдерінің даму қарқынын одан сайын күшейте түскеніне жай қарап отыруға келместей құбылыстар болуда. Аса жылдамдықпен озық ойлардың практикаға енуі, еліміздің кез келген саладағы азаматтарды бейжай қарап отырмауға итермелейді. Сәт сайын көз алдымызда сандық қоғамы мен білім экономикасының жаңа жаһандық өркениетінің қарқындылығы жоғары. Адамзат тарихында бұрын соңды болмаған технологиялық жаңалықтардың тәжірибеге ену үдерісі таң қалдыруда.

Инновациялық технологияның қарқынды дамуы келешекте көптеген мамандық пен мамандардың бәсекеге қабілетсіздігінен қолданыстан шеттетілуі де анық. Сондықтан жаһандану қоғамында әрбір азаматтың жоғары сұранысқа ие болатындай, заманауи тәжірибеге жылдам көндігіп кетерліктей құзыреттіліктерді қалыптастыру шарттары ентелеп алдыға шықты. Ендеше бүткіл шартараптың жоғары технологиялық дамуымен теңгеруіміз және бәсекелестік құзыреттіліктерге ие болу секілді талаптарды қанағаттандыруымыз қажет. Онсыз жаһандық бәсекелестікке төтеп беруіміз екі талай. Еліміздің білім беру жүйесінің түбегейлі жаңаруына ықпал еткен негізгі фактор да осы болып саналады.

Қазіргі кезде жаңа дәуір дағдылары ретінде кәсібиліктен де жоғары тұратын құзыреттіліктер жиынтығы 4К моделі үлгісінде ұсынылып жатыр. Бұл идеяны Елбасы Н.Назарбаев 2019 жылдың 23 қаңтарында «2019 жыл: Жастар жылы» деп жариялаған салтанатты ашылуындағы сөзінде: «Ғалым-педагогтер, оқушылар «төрт К-ны»: сындарлы ойлауды, коммуникацияны, коллаборацияны және креативтілікті дамытулары тиіс» деп келтірген [1,2б.].

Зерттеудің әдіснамасы: теориялық зерттеу, педагогикалық озат тәжірибені зерттеу, модификациялық, комбинаторлық әдістер, бақылау.

Зерттеу нәтижесі Алдымен 4К моделінде оқыту ұстанымдарының теориясына ғылыми сипаттама берелік. Давоста өткен әлемдік экономикалық форумда форумның президенті, экономист Клаус Шваб төртінші өнеркәсіптік революция жайлы айта отырып, бәсекеге қабілетті бола алатын мамандардың бойында мынадай құзыреттіліктер, яғни XXI ғасыр дағдылары болуы шарт деп төмендегідей 10 дағдыларды ұсынады [2,1б.]:

- міндеттерді кешенді шешу;
- сыни ойлау;

- шығармашылықпен ойлау;
- адамдарды басқара білу;
- командамен жұмыс жасау;
- баз біреулердің, яки өзінің эмоциясын басқара білу;
- өз пікірін айта білу, шешім қабылдай білу;
- клиентке қарай бағдар ұстау;
- келіссөз жүргізе білу;
- бір міндеттен екіншісіне жылдам ауыса алуы секілді.

Осы құзыреттіліктер «Давостық ондық» деп аталды. Бұл Давостық ондыққа енген жаңа дәуір дағдыларын Ресейлік мамандар төртке дейін қысқартып, үлкен мәселе ретінде шешуге кірісіп те кеткен. 4К оқыту жүйесінде 4 негізгі сұранысқа ие деген дағдылар іріктеліп алынады.

Нарық заманында әрбір азамат табысты өмір сүру үшін кез келген өзгерістерге жылдам икемделуге қажетті құзыреттіліктерді меңгеруі шарт. Жаңа ғасыр дағдыларын қалыптастыру үшін тұлғаның өзін-өзі міндеттеуі мен мұғалімдердің пәндік құзыреттіліктерді қалыптастыруды жүзеге асыруы талап етілуде. Қазіргі орта білім беру жүйесіндегі аталған аса жауапты мақсаттан күтілетін нәтиженің мүмкіндігі педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігіне байланысты, яғни ЖОО-да болашақ педагогтерді 4К моделі негізінде дайындау мәселесі өзекті болып тұр.

Білім беру жүйесіндегі межелеп отырған нәтиженің 4К моделіне сәйкес құрылымындағы компоненттеріне талдау жасап, моделін ұсынып көрсетелік. 4К тобындағы дағдылар құрылымын болашақтың дағдылары деп түсінуіміз де артық болмас. Оның құрамына сындарлы ойлау (критическое мышление), креативтілік, коммуникативтілік, командада жұмыс жасау құзыреттіліктері енеді. Аталған еректеп алынған дағдылардың мазмұнына сипат берелік.

Сындарлы ойлау оқыту барысында жүзеге асырылатын когнитивтік даму немесе когнитивтік акселерация, ол мұғалімнің басшылығымен оқушы мен оқушы арасындағы сапалы түрде көрініс беретін, диалог әдісі негізінде орындалатын әлеуметтік прогресс болып табылады. Сындарлы ойлау жаңа идеялар тексеріліп, бағаланып, дамытылған және қолданылған кезде пайда болады. Сындарлы ойлау белгілі бір мәселе туралы бар идеяларды жинақтап, оларды қайта ой елегінен өткізу және шешім қабылдаумен аяқталатын күрделі психологиялық үрдіс.

Оқыту үдерісінде сындарлы ойлау құбылысы білімалушының басқа біреулермен, яки заттармен қатынасқа түсу жағдайында ғана қателікке бой ұрып барып, шындыққа жету әрекетінде байқалады, сол арқылы когнитивті даму мүмкіндігі туады. Мұндай сәтте нәтижесі интерпретация, талдау, бағалау және қорытынды ой жасай отырып пікірін айтуы. Білімалушылардың бойында сындарлы ойлау дағдысының сапалық элементтері ретінде мынадай біліктері арқылы бағалауды ұсынады ғалымдар [3,366.].

Олар:

- талдау жасай білуі*, яғни деректермен, дәлелдермен, сұрақтармен өзара байланысты дәлелін таба білуі, бағалауы, яғни ұсынған деректі дәлелінің дұрыстығын сенімді түрде нақты бағалай білуі;
- түсіндіруі*, яғни өзінің ойлану процесінің шарты мен әдісін, қорытындысын дұрыс қорғап шыға алуы;
- болжам жасауы*, яғни болжам жасай білуі, өздігінен қорытынды жасауы, қажет деген қандай да бір ақпараттардың жетіспей жатқанын да аңғара алуы;
- өзін-өзі реттеу/бағалау*, яки рефлексия, өзін-өзі тексеру, коррекция жасай білу құзыреттіліктерінен көрінеді.

Екінші креативтілік немесе креативті ойлау (креативное мышление) қабілеті туралы айтсақ, кез келген проблемалы тапсырмаларды шешу, сұраққа жауап табу барысында бойындағы бар білімдерін түрлендіру арқылы жаңа пікірмен жаңа тәсілдерді қолдана жаңа нұсқаларын ұсынуға әрекеттенуді айтамыз. Білімалушылардың бойындағы креативтілік дағдысын бағалауды идея құра алуы, қызығушылық деңгейі, идеяны дамыту секілді құзыреттіліктер арқылы мүмкін екендігін келтіреді. Мұндағы идея құра білу үдерсінде, яки қиялға ерік беру процесі арқылы ерекше бірнеше идеяларды ойлап шығару қабілеттері қалыптасады. Қызығушылық, яки тапсырмаға соншалықты белсенді құмарлықты танытуы, яғни түрлі тапсырма ситуациясына орай, білуге деген қызығушылығының артуы, құпиялықтың сырын білуге құмарту секілді сапалық әрекеттер, қабілеттердің туындауы салдары. Және ұсынылған идеяны дамыту барысында оларды түрлі позицияда түрлендіре білуі. Жаңа идеялардың мықты, әлсіз тұстарын қарастыру мақсатында нақтылығын жетілдіру, зерттелу нысаны

жайында жаңа ақпараттардың пайда болуына орай өзінің әрекеттерін не қызметтерін өзгермелі жағдайға байланысты түрлендіре білу құзыреттілігінен көрінеді [3,376].

Үшінші дағдыны коммуникативтілік не болмаса кооперация немесе ынтымақтастық деп алуы да тектен тек емес. Мұнда кез келген тұлғаның қарым-қатынасқа түсуі, төрт тілдік дағдыларды(айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) дұрыс меңгеруі, қоғамда белсенді әрекеттесу құзыреттілігін жетілдіру негізін құрайды. Коммуникативтілік құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін бағалау түрлі әлеуметтік және мәдени контекстерде өзінің сезімдері мен деректерін, ойын ауызша, жазбаша түрде нақты тиімді білдіру және интерпретациялау қабілеттері арқылы көрінеді. Оқушыларда коммуникация өзінің қатарластарына сұрақ қою және олардың сұрақтарына өздеріне түсінікті кейіпке түсіп түсіндіре жауап берулерінен байқалады. Мұндай құзыреттіліктердің құрылымы мынадай сипатта жүреді [3,386.]:

-*қатынасқа түсуге дайындығы*, яғни жұрт алдында сөз сөйлеуге шыққанда қорқыныш үрейдің болмауы, қатынас барысында кез келген кездейсоқ қойылған сұрақтарға жауап беру және кері сұрақ қоюға да дайын болуы;

-*серіктестері мен кез келген контекстермен байланысқа түсуде мақсатқа бейімділік*, түрлі ситуациялық мәселе бойынша пікірлесу барысында әркілы ауызша, вербальды емес байланысқа түсу тетіктерін таңдай білуі, серіктесінің түрлі эмоциялық жағдайына ыңғайлана байланыс жасай білуі;

-*сендіру байланысы*, ол дегеніміз коммуникация барысында ауызша түрінде сөздік қоры мен тілдік ережелердің сақталуы үлкен мазмұнға ие және вербальды емес құралдар, яғни қимылдар, мимикасы, интонациясының дұрыс таңдалуы мақсатқа жетуге ұтымды қызмет жасайды.

Төртінші құзыреттілікті командада жұмыс жасау, не болмаса ынтымақтастық деп алу сипатын мазмұндайтын болсақ, яғни түрлі командада және әртүрлі адамдармен нәтижелі қарым-қатынас жасау дағдысы деп түсіндіріледі. Мұнда қандай да бір әрекеттерді командада орындау жеңіл әрі тиімді нәтижеге қол жеткізетіндігі айтылады. Бұл құзыреттіліктің құрылымы [3,406.]:

-*ортақ мақсат жағдайында*, яғни командада мақсаттарды бөліп алу және ол мақсатты жеке басы мақсатынан жоғары қою, бірлесе шешімін табу, ортақ шешім қабылдау, командада жұмыс істеу барысында өз эмоциясын басқара білуі;

-*әлеуметтік қарым -қатынас*, яғни пікірталасқа қатысу, келісімге келе білу, бірін -бірі құрметтеу, баз біреуді тыңдай білу және пікірін қабылдауы, команданың басқа мүшелерімен қатынасқа түскенде өз әрекетін түзеп отыруы, бір-біріне қол ұшын беруі, ортақ нәтиже үшін жауапкершілікті мойнына алып, көтере білуі;

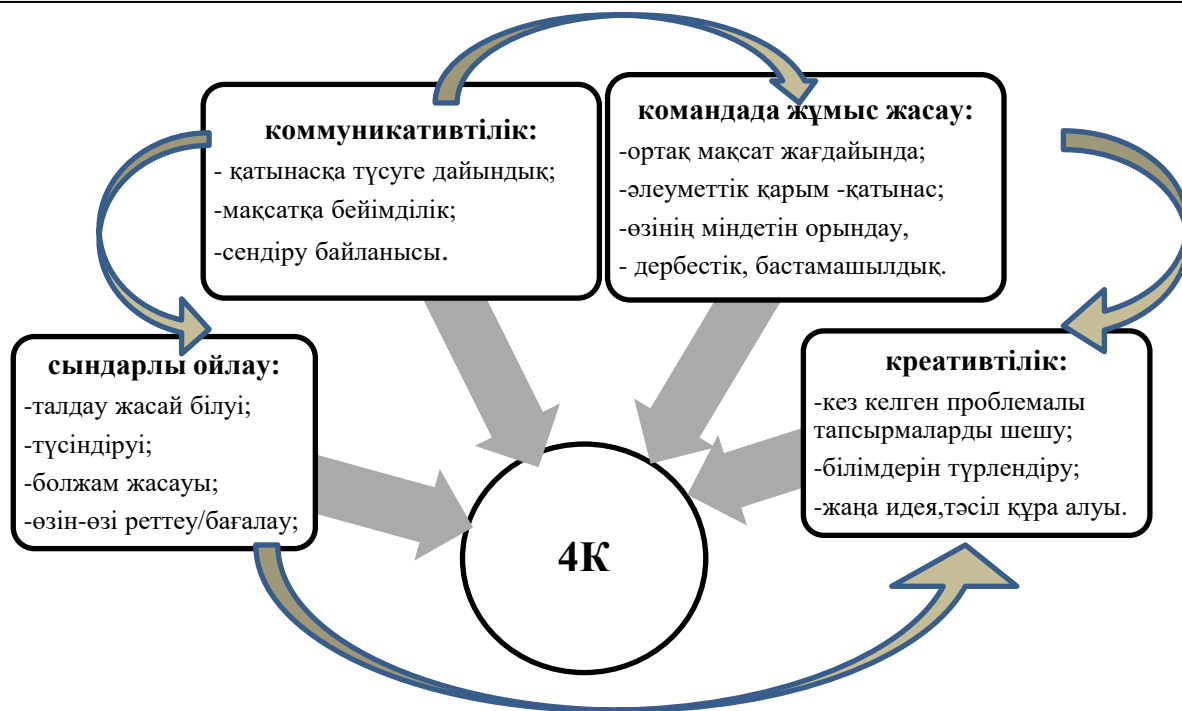
-*өзінің міндетіне алғанды орындау*, яғни команда жұмысы үшін тиімді позицияны ұстауы, сапалы нәтижеге қол жеткізу үшін өзіне жүктелген жұмысты орындауға жауапкершілік танытуы;

- *дербестік және бастамашылдық*, яғни қойылған міндетті орындау шеңберінде дербес жұмыс жасау және бастамашылдықты таныту қабілеті кіреді.

Мұғалім оқушыларды командада жұмыс жасау тәртібін үздіксіз қайталау, талап ету барысында мына төмендегідей негізгі ережелерді меңгертуі тиіс:

- кезекпен сөйлеу және әрбірін тыңдауы шарт;
- бар айтылған пікірлерді түгел қарастыру шарт;
- сыныптастарының ұсыныстарына реніш туғызбастай пікір білдіруі;
- жұмыстың белгілі бөлігін жауапкершілікпен мойнына алу [4,141б.].

Жоғарыдағы келтірілген 4К тобындағы дағдыларды жіктеу барысында мына1- суреттегідей моделін ұсынуға болады.

Сурет 1– «4К» моделі

ЖОО-да болашақ педагогикалық мамандар даярлау барысында мынадай өзекті мәселелер: білім беру ісінде 4К моделін негізге алу; жаңа форматтағы электрондық басылымдар мен ақылды оқыту кітаптарын шығару; инновациялық ресурстармен жабдықталу секілді міндеттер. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау барысында «4К» тобындағы дағдыларды жетілдіруді негізге алуды қарастырсақ..

Жаңартылған білім беру жүйесінің бастауыш буынында жаратылыстану пәнінің енгізілгені белгілі. Осыған орайластыра, ЖОО-дағы білім беру бағдарламасына арнайы элективті пән ретінде «Бастауыш сыныпта жаратылыстану пәнін оқыту әдістемесі» курсы енгізілді. Курстың негізгі мақсаты болашақ мамандарды бастауыш сынып оқушыларына жаратылыстану ғылымдарының кіріктірілген мазмұнынан білім берудің әдістемесін және оқушылар бойында кең ауқымды дағдыларды қалыптастыру технологиясын меңгерту көзделеді.

Студенттердің жаратылыстану пәнінің оқу бағдарламасы мазмұнымен және ұзақ мерзімді, орта мерзімді жоспарларының құрылымын талдау барысында пәннің оқушы бойында ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыру әлеуеті жоғары екендігіне көздері жетті. Жаратылыстану пәнінің мазмұны балалардың қоршаған әлем, оның компоненттері, яғни денелер мен заттар, процестер мен құбылыстар жайында алғашқы білімін қалыптастыру және ол білімдерді зерттеу дағдылары арқылы ғана қол жеткізуге болатын түсінулері, яғни сұрақ қою және сол сұраққа жауап табу, зерттеу жоспарын дайындау, болжам жасау, сұрақтарға жауап іздеу үшін зерттеу жүргізу, зерттеу нәтижелерін жинақтау, өңдеу және түсіндіру дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Пәннің оқу бағдарламасында келтірілгендей, пәнді игеру барысында дәстүрлі емес ойлау формаларына үйренеді, ақиқатпен байланысты іс-әрекеттердің жауабын табуға, ғылыми зерттеу тәсілдерін түсініп, ойлауға және бақылауға дағдыланады [5,12б.]. Сонымен қатар, жаратылыстану пәнін кіші жастағы балаларға оқыту арқылы кең ауқымды дағдыларының қалыптасуына мүмкіндік береді және мына төмендегідей оқыту нәтижелері дәлел:

-жаратылыстанудың техника мен технология дамуына елеулі ықпал еткен маңызды идеяларымен, жетістіктерін білуі;

-қоршаған әлемнің құбылыстарын түсіндіру, БАҚ, интернет ресурстары, арнайы және ғылыми-көпшілік әдебиеттерден алынған жаратылыстану ғылымы тұрғысынан және өмірлік маңызды мазмұны бар ақпаратты қабылдау біліктіліктеріне ие болуы;

-зияткерлік, шығармашылық қабілеттерді, сын тұрғысынан ойлау қабілетін қарапайым зерттеулер, құбылыстарды талдау, жаратылыстану ғылымдық ақпаратты қабылдау және түсіндіру барысында дамыту;

-табиғат заңдарын тану және жаратылыстану ғылымдарының жетістіктерін өркениеттің дамуы мен өмір сапасын жақсарту үшін пайдалану мүмкіндігіне сенімділікті тәрбиелеу;

-күнделікті өмірде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, заманауи технологияларды сауатты пайдалану, денсаулық пен қоршаған ортаны қорғау үшін жаратылыстану ғылымдары бойынша білімдерін қолдану [6,10б.]. Демек, жаратылыстану пәнінің мазмұнына сәйкес оқыту мақсаттары көздеп отырған 4К тобындағы дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндігі басқа пәндермен салыстырғанда үлесі жоғары.

Жоғарыдағы материалдар арқылы жаратылыстану пәнінің ХХІ ғасыр дағдыларына бағытталған оқыту мақсаттарын көздейтіндігін көрсеттік. Ол әрине кәсіби шебер мұғалімнің ұйымдастыруымен ғана мүмкін болатын сеземіз. Болашақ бастауыш буын мұғалімін дайындау үдерісінде де осы ұстанымды негізге алудамыз. «Бастауыш сыныпта жаратылыстануды оқыту әдістемесі» пәнін білім беру бағдарламасында көрсетілгендей күтілетін нәтижеге сәйкес ұйымдастыру көзделеді. Болашақ маманның да бойында ХХІ ғасыр құзыреттіліктерін жетілдіру мақсатында ауқымы кең инновациялық оқыту әдістерін дұрыс іріктеп, қолдануға машықтанып алдық. «Бастауыш сыныпта жаратылыстануды оқыту әдістемесі» пәнін меңгерту процесінде білімалушылардың белсенділігін арттыру және 4К тобындағы дағдыларды жетілдіру мақсатында «Фишбоун», «Ақылды 6 қалпақ», «Зигзак», «Скампер» әдістері мен түрлі жаттығулар қандай оқыту формасы болмасын нәтижелі орын алды. Аталған әдістердің қай- қайсысы болмасын креативтілікті, сындарлы ойлауды, командамен жұмыс жасау, коммуникативтілікті жетілдіруге белшесінен атсалысатын әдістер.

Нәтиженің талдамасы: Білім алушылардың ойынан шығып, құмарлық танытып, белсенділіктерін арттыруға мүмкіндігін көрсеткен соң жоғарыдағы аталған әдістерді сабағымда басым түрде қолдану жүйелі орын алды. Ал білімалушылардың қызығушылығын белсендірмейтін, ұнатпаған сынай танытқан әдістерді бір- екі сынамадан соң қолданыстан шығарып тастап отыру міндетті. «Фишбоун», «Ақылды 6 қалпақ», «Зигзак», «Скампер» әдістерін А.К.Мыңбаева, З.М.Садвакасовалардың авторлығымен шыққан «Инновационные методы обучения» деген еңбегін пайдалана отырып [7,161;280бб.], аудиторияға сәйкестендіре таңдап, сынамаалап, оң нәтиже берген соң, басқа әдістермен салыстырғанда басым қолданылды.

«Фишбоун» әдісін қолдану шарты: Бұл әдіс балық қаңқасы іспеттес сызба. Тақырыпқа сәйкес өзекті мәселені таңдап алып, оны шешілуі қажет мәселеге айналдырып, сызбадағы балық басына орналастырылады. Ал қаңқасындағы жоғарғы қабырғаларға бұл проблеманың шығу себептері анықталып жазылады. Қаңқаның төменгі қабырғаларына салдары жазылады. Балық қаңқасының омыртқа жотасына жауабы жазылады. Сызбадағы балықтың құйрық қанатына нәтижесі жазылады. Бұл әдісті топпен, жеке, жұппен де орындауға болады. Әдісті көбіне көп кері байланыс жасау кезеңінде басым қолдануға болады.

«Ақылдың 6 қалпағы» әдісінің қолдану барысында алты түсті қалпақ, олардың әрқайсысы бір-бір позицияны ұстайды. Тақырыпты жан-жақты ашу, талдау үшін ұтымды әдіс. Бұл әдіс арқылы түрлі позицияда пікір айтуға дағдыланады.

«Зигзак» әдісі білімалушылардың жаңа меңгеруге тиіс ақпаратты ортаға салып біріне- бірінің түсіндіруі арқылы жүзеге асырылады. Бұл ЖОО студенттеріне әбден лайықты, жаңа тақырыпты лектордың көмегісіз, өз беттерімен меңгеру мүмкіндігі жүреді. Алдымен топтарға топтасып алып, жаңа тақырыпты бөлімшелерге жіктеп, әр топқа сол бөлімшелер бөліп беріледі және топ ішінде өзара және бөледі, уақыт белгіленіп, дайындық жүреді. Алдымен топ ішіндегі түсіндіру жүргізіледі, одан кейін әр топ өзінің бөлімі бойынша басқа топтарға түсіндіру басталады, соңында барлық топтың материалын бір студент жинақтап тақырыптың мақсатына айтып шығады, сәйкесінше қортындылайды.

«Скампер», яки ағылшын тіліндегі «SCAMPER» атауындағы әр әріптің өз мақсаты бар 7 түрлі іс-әрекетті көздейді. Айталық:

S -(Substitute-замещение) Ауыстыру;

C -(Combine-комбинирование) Біріктіру;

A -(Adapt -адаптация) Адаптация;

M -(Modify -модификация) Өңдеу;

P -(PuttoOtherUses-предложение другого применения) Ұсыныс;

E -(Eliminate-устранение или сведение действия до минимума)Жою;

R -(Rearrange-обращение, изменение порядка)Реттеу.[8]

«SCAMPER» әдісі, мұнда нақты қойылған сұрақтар сызбасы арқылы түрлі идеялар туындамасы негізінде жұмыс жасайды. Бұл оқыту процесінде тандалған нысанды 7 жақты зерттеп, 7 жақты бірнеше сұрақтар қою арқылы жаңа идеялардың туындауына мүмкіндік беру. Бұл әдістің дұрыс шығуы үшін міндетті нақты қою, қалай міндет дұрыс қойылады, солай сызбаға сәйкес әрбіріне бірнеше сұрақтар қойылады, ассоциация нәтижесінде жаңа идеялардың ұсынылуына әкеледі. Бұл әдіс нағыз креативтілікті дамытатын бірден- бір ұтымды әдіс болып саналады.

Қорытынды. Зерттеуіміздің қорытындысында ғылыми-әдістемелік әдебиеттер көздерінде ұсынылып жатқан белсенді оқыту әдістері мен тәсілдері өте көп. Алайда оларды оқыту пәнінің ерекшелігіне және білімалушылардың қабылдау деңгейі мен беретін нәтиженің сапасына орай таңдалынуын тәжірибе көрсетті. Білімалушылардың 4К тобындағы дағдылар деңгейінің жоғары болуы өзгермелі қоғамға бейімделуге икемді, елдің жаһандық бәсекеге қабілеттілігінің маңызды факторы болып саналады және табысты өмір сүруге кепілдік береді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі

1. Елбасының Жастар жылының салтанатты ашылуында сөйлеген сөзі. (электрон. ресурс)23 қаңтар 2019ж. <https://egemen.kz/article/180950> интернет көздері

2. Данилова Е. Что такое обучение 4К, зачем оно вашему ребенку и где учиться по такой системе. (электрон. ресурс) <https://mel.fm/blog/yekaterina-danilova/3492> интернет источники

3. Пинская М.А., Михайлова А.М. Компетенции «4К»: формирование и оценка на уроке: практическое рекомендации. -М.: Корпорация «Российский учебник», 2019-76с.

4. Алметов Н.Ш., Салыбекова Ф.М. Болашақ педагог мамандарды даярлауға білім берудің 4К моделін енгізу. Абай ат. ҚазҰПУ хабаршысы. «Педагогикалық ғылымдар» сериясы, –Алматы: 2019, №1 (61)-141б.

5. Жаратылыстану. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы – Астана: 2016,-33б.

6. Жаратылыстану пәні бойынша оқу жоспары (орта білім мазмұнын жаңарту аясында) 1-сынып. -Астана: 2016ж.-87б.

7. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения. Учебное пособие Алматы: ТехноЭрудит, 2018.-356с.

8. Зудова М. SCAMPER-метод для генерации новых идей и развития креативности. (электрон. ресурс) 7 января 2019, <https://www.b17.ru/article/128358/> интернет көздері

D.B.Shayakhmetova¹, A.A.Tautenbayeva²

¹*Abay Kazakh National Pedagogical University*

²*T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts*

PEDAGOGICAL MODELING IN PREPARING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

Abstract

This article is devoted to the development of a model in preparing of future primary school teachers for professional self-education. Represented pedagogical model is a description and theoretical justification of its main blocks: target; content; technological; reflexive-evaluative; effective. The target block is formed taking into account the methodological basis, principles of functioning and social order, expressed in the form of requirements of educational and professional curriculum, employers and the labor market. Based on the fact that the content block performs teaching, developing, and research functions in the model, it is expressed in a comprehensive program for preparing students for professional self-education. The main purpose of the technological block is to determine the directions of social and pedagogical activity, organization and management of the educational process. Analysis, forecast and evaluation of performance results is carried out in accordance with the developed system for assessing readiness for professional self-education (reflexive-evaluation block).

Key words: self-education, professional self-education, professional competence, future primary school teachers, pedagogical activities and technologies, model, readiness, criteria and indicators of assessment.

Шаяхметова Д.Б¹, Таутенбаева А.А²

¹ *Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық Университеті*

² *Т.Қ.Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы*

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІН ӨЗІН-ӨЗІ КӘСІБИ ДАМЫТУҒА ДАЯРЛАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҮЛГІСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып мұғалімдерін әртүрлі педагогикалық технологиялар негізінде өзін-өзі тәрбиелеуге дайындау мәселесі қарастырылған. Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуге дайындаудың үлгісі ұсынылған және оның негізгі блоктарын оқу үдерісін құру логикасына сәйкес теориялық негіздеу: мақсатты; мазмұны; технологиялық; рефлексивті-бағалау; тиімді. Модель интегративті болып табылады, ол нәтижеге қол жеткізу шарттарына сәйкес компоненттерді қосуға немесе алып тастауға мүмкіндік береді. Нысаналы блок білім беру және кәсіптік оқу бағдарламаларының, жұмыс берушілердің және еңбек нарығының талаптары түрінде көрсетілген әдістемелік негізді, жұмыс істеу қағидаттарын және әлеуметтік тәртіпті ескере отырып құрылады. Мазмұндық блогы студенттерді кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуге дайындаудың кешенді бағдарламасында көрсетілген. Технологиялық блоктың негізгі мақсаты әлеуметтік-педагогикалық қызметтің бағыттарын, оқу үдерісін ұйымдастыру және басқару болып табылады. Нәтижелерді талдау, болжау және бағалау кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуге дайындықты бағалаудың (рефлексивті-бағалау блогы) әзірленген жүйесіне сәйкес жүзеге асырылады.

Түйін сөздер: өзін-өзі дамыту, кәсіби құзіреттілік, болашақ бастауыш сынып мұғалімдері, педагогикалық іс-әрекеттер мен технологиялар, модель, дайындық, бағалау критерийлері.

¹КазНПУ им Абая

²Казахская национальная академия искусств им. Т.К.Жургенова

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМОРАЗВИТИЮ

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема подготовки учителей начальных классов к профессиональному самообразованию на основе различных педагогических технологий. Представленная в статье модель подготовки будущих учителей начальных классов к профессиональному самообразованию представляет собой описание и теоретическое обоснование его основных блоков в соответствии с логикой построения образовательного процесса: целевого; содержательного; технологического; рефлексивный-оценочного; результативного. Модель является интегративной, что позволяет добавлять или исключать компоненты в соответствии с условиями достижения результата. Целевой блок формируется с учетом методологической базы, принципов функционирования и социального порядка, выраженных в виде требований образовательной и профессиональной учебной программы, работодателей и рынка труда. Исходя из того, что контентный блок выполняет в модели функции обучения, развития и исследования, он выражается в комплексной программе подготовки студентов к профессиональному самообразованию. Основной целью технологического блока является определение направлений социально-педагогической деятельности, организации и управления образовательным процессом. Анализ, прогноз и оценка результатов деятельности проводится в соответствии с разработанной системой оценки готовности к профессиональному самообразованию (блок рефлексивно-оценочной деятельности).

Ключевые слова: профессиональное самообразование, профессиональная компетентность, будущие учителя начальных классов, педагогическая деятельность и технологии, модель, готовность, критерии и показатели оценки.

The paradigm of self-education existed and was constantly improved in pedagogy. It corresponded to the socio-economic demands of society regardless of the course of history. Of course, it has undergone major changes and has had its own peculiarities in various historical epochs [1].

The definition of "self-education" is part of the concept of "professional self-education" and carries the main semantic load. Currently, representatives of various sciences are engaged in the study of this problem: philosophy, sociology, psychology, pedagogy.

Traditionally, in the national literature "self-education" is considered in the area of psychological and educational knowledge.

The interpretations of the concept of "self-education" presented in the reference literature reflect a unified approach to its formulation [2; 3; 4]. Thus, Educational Encyclopedia defines that self-education is "a purposeful cognitive activity, governed by the personality himself, acquiring systematic knowledge in any field of science, technology, culture, political life, etc." [5].

In the dictionary of pedagogy, the concept self-education is defined as "specially organized, independent, systematic, cognitive activity aimed at achieving certain personal and (or) socially significant educational goals: satisfaction of cognitive interests, general cultural and professional needs and professional development, which is usually based on the model of systematic forms of education, but is regulated by the subject itself" [6]. In this definition, among the designated goals of self-education clearly visible the professional component of the concept, which allows us to argue that in this context it is synonymous with the concept of "professional self-education".

It should be noted that teachers in the countries participating in the Bologna Agreement have a common understanding and a list of professional competences throughout the period of professional activity of teachers. Their formation begins during the development of the professional program, and then the task of the teacher - to keep them up to date.

For example, in Germany, professional self-education is a sphere of competence - innovation, the essence of which is reduced to the need to understand one's profession as a task of continuous learning [7]. In the logic of this, self-education is synonymous with professional self-education of the teacher [8]. Based on

the fact that the requirements for professional competencies are unchanged throughout the entire professional activity, during the period of study at a higher school in Germany, future teachers are involved in independent research work from the first year.

M. B. Belikaeva in her research notes that self-education of students in foreign higher education is associated with the formation of needs for continuous self-education after graduation from higher school; productive creative thinking; development of abilities for logical analysis and abilities for comprehensive processing of information consumed [9].

Among all professional competencies of a French teacher, J. Deauvieu identifies the desire for self-education and self-improvement as a special group, which emphasizes the need to work on oneself throughout the professional activity in various forms [10].

From a philosophical point of view, self-education is a process of knowledge that is subject to the basic laws of the theory of knowledge. The result of this process is new knowledge (knowledge of the essence, laws and relations of the objective world), which nourish creative activity (material and spiritual) [11]. This is something without which it is impossible to update the cognitive component of a teacher's professional activity.

With regard to the sociology of education, this concept is defined as a specific type of human occupation outside of stationary forms of education without constant, systematic guidance of the teacher according to their own or someone's developed study plan [12]. It should be added that the future specialist should be able not only to identify problem areas, but also to plan and organize their activities for the development of new knowledge, the formation of skills. Therefore, in the educational process, it is necessary to create the conditions for mastering the personality of these processes in full.

In the same vein, N.T. Ualieva considers the process of self-education. The authors believe that self-education is a process of acquiring general and specific (professional) knowledge on one's own initiative through self-organized and controlled classes [13].

Thus, the problem of self-education of the personality has a complex and multidimensional character.

Professional self-education in most sources is considered in the key of general trends of self-education, which is determined by its structure and content. At the same time, it has its own characteristics regarding the sphere of professional activity. Therefore, during the development of the educational curriculum of higher professional education, it is important to form the readiness of future primary school teachers for professional self-education, which acts as a professional competence that provides professional and personal development in accordance with the constantly changing demands of the labor market.

Based on the theoretical positions stated, we clarify the concept of "professional self-education", focusing on the reflexive activity of the teacher as the starting point for building the trajectory of his professional and personal development.

Focusing in this study on the content of the concept of "readiness for professional self-education", it is necessary, firstly, to justify it from the position of a competency-based approach; secondly, to determine its structure and designate components; thirdly, to clarify the content; fourthly, to consider the process of formation of readiness for professional self-education in the educational space of the University.

On the one hand, the readiness and ability of an individual to carry out professional activities is demonstrated by the formed list of competencies during the period of professional education. On the other hand, it shows the level of professional and personal development of the specialist. At the same time, rapid changes in the socio-economic sphere are constantly updating the requirements for the quality of his professional activity.

Modern scientists-educators define new requirements of the world of work for the personality and qualification:

- ability to engage in effective professional activities immediately after completing professional education;
- readiness for professional mobility;
- availability of socio-professional knowledge, skills that go beyond the educational curriculum [14].

Achieving a new quality of education that meets the challenges of the time is ensured by the construction of the educational process within the framework of the competency-based approach. What competencies and at what stage of professional education should be formed is a priority issue of the competency-based.

To this should be added one more characteristic difference of this approach - this is the integrated development of knowledge, skills, and experience. The results of education, represented by a certain set of

competencies, reflect the balance of interests of society, the state, educational institutions, employers, and consumers of educational services. In line with this approach, the readiness and ability of future specialists to react independently and act in conditions of uncertainty to solve professional problems becomes the meaning of education.

The analysis of pedagogical literature and publications of researchers allows us to state that competence is a general ability and readiness of the students to mobilize in professional activities their own knowledge, skills, generalized ways of performing actions acquired in the course of training.

Our area of interest is competence as the *final outcomes* of the development of the educational curriculum for training specialists, i.e. *professional competencies* that ensure the performance of production tasks.

In the literature there is no single approach to determining the list of professional competencies. Its borders are not clearly defined. It is possible to identify professional competencies only in relation to the specific educational system in which the teacher works or will work, i.e. based on the types of professional activities.

A. K. Markova in her work in 1994 defines professional competence as the subject of a special comprehensive study and structurally presents it in four blocks:

1. Professional (objectively necessary) psychological and pedagogical knowledge.
 2. Professional (objectively necessary) pedagogical skills.
 3. Professional psychological positions, attitudes of the teacher required by the profession.
 4. Personal characteristics that ensure the teacher's mastery of professional knowledge and skills [15].
- Later, the author identified special, social, personal and individual types of professional competence of the teacher.

All the above facts allow us to conclude that the readiness for professional self-education is the professional competence of the primary school teacher, which provides the solution of professional tasks, allows to plan and implement development based on the model of professional and personal development of the teacher.

Professional competence is the process of self-identification, awareness and overcoming the deficits of one's own professional activity on the basis of a reflective assessment of labor results, which we consider as a diverse professional activity of primary school teachers. In the logic of this, the components of readiness are:

- *goal*: readiness for professional self-education;
- *motivational and value component*: internal need for professional and personal development of the future primary school teacher;
- *cognitive component (content)*: a system of knowledge about reflection as a means of assessing the level of professional development of the individual; methods of obtaining and mastering information as the main source of the process of cognition;
- *technological component*: a set of skills to eliminate skills deficits; experience in line with the identified knowledge and skills;
- *reflexive and evaluative component*, a system of knowledge and a set of skills for organizing and conducting self-assessment of own activities.

Successful entry and self-affirmation of the future primary school teacher in professional activities, his professional and personal development depends on how much in the years of professional education will be able to form a readiness for professional self-education. Only the immersion of a future specialist in the professional environment through the integration of theory and practice ensures the accumulation of a system of knowledge, the formation of skills and methods of activity, the assimilation of values and norms. The need for professional and personal development is one of the important points that determines the trajectory of his professional development. The solution to this problem is seen in the actualization of the educational process at the pedagogical University, which required the choice and application of an adequate research method in pedagogical practice – modeling.

Modeling as a method of scientific research is widely used in the theory and practice of education to solve a set of research problems. This is due to the fact that it helps to reproduce the integrity, indicate the structure, and represent the functioning of the subject under study. Analysis of the concept of "modeling" in relation to areas of scientific knowledge allows us to see its essential (methodological) characteristics.

Under the “*model*”, we understand the description and theoretical justification of significant components (blocks) of the University's educational space that ensure the achievement of the target results of this process.

The *first stage* of development of the *model* was to build the process of formation of professional competence "readiness for professional self-education" of primary school teachers. It is based on the generalized knowledge obtained as a result of theoretical study of the literature in the framework of this study.

At the *second stage*, the selection of components for the construction of the model was carried out, their relationship and interdependence were established.

The *third stage* was the process of directly creating a model that allowed a comprehensive review of the subject matter

In the process of modeling, the principles of functioning of the model are determined. These are: scientific, complexity, systematic, target orientation, optimality and efficiency, objectivity and specificity, and feedback.

Table 1. A pedagogical model in preparing future primary school teachers for professional self-education

Goal: to prepare the future primary school teachers for professional self-education									
Methodological basis: <i>Approaches:</i> competence-based and system-based <i>Principles:</i> scientific orientation, complexity, systematic, target orientation, optimality and efficiency, objectivity and specificity, and feedback.					Social order				
Content of professional competence (Knowledge, skills, experience (ways) of activity)									
Components of readiness for professional self-education									
motivational and value		target		cognitive		technological		reflexive and evaluation	
Directions for the implementation of the comprehensive program									
Lessons			Extracurricular activities			Teaching practice			
Pedagogical monitoring of primary school teachers' readiness for professional self-education									
Criteria and indicators of assessment of primary school teacher's readiness for professional self-education					Methods of assessment				
Motivational- value	Methodological	Technological	Communicative	Reflexive and evaluation	observation	survey	questionnaire	test	complex of psychological methods
Monitoring, assessment and analysis of readiness for professional self-education					Self-control, self-assessment of readiness for professional self-education				
Outcome: readiness of pedagogical University students for professional self-education									

The implementation of the model involves the definition and creation of organizational and pedagogical conditions that ensure the formation of students' readiness for professional self-education. The model allows you to adjust and design pedagogical tools for forming students' readiness for professional self-

education; gives an idea of the pedagogical diagnostics of students' readiness for professional self-education; updates the educational space of the University through social partnership.

The results of the analysis of the content of academic disciplines, professional modules, and teaching practice tasks predetermined the selection of educational technologies as a technological component for the implementation of the model.

Among the available range of pedagogical technologies is a group of communication and project techniques, which most effectively provide the transmission of theoretical knowledge to the area of social and educational practice and contribute to acquiring knowledge, skills, accumulating and expanding the experience of the future primary school teacher and, as a result, contribute to the formation of a readiness for self-education.

The educational process uses techniques of round tables, panel discussions, "Zebra" technique, "Fifth corner", "Aquarium", "Binary discussions", debates, and other types of the dialogue model of teaching.

It is important that the use of the *dialogue model* involves expanding the range of knowledge about the subject, the phenomenon of discussion. Therefore, working with information takes a leading place in this process. The dialogue model of teaching is widely used for students of 1-2 years of study, since during this period the emphasis is placed on the broad development of professional knowledge.

A *teaching workshop* is a technique that requires a teacher to move to a partnership position. A number of authors consider the workshop as a technology aimed at immersing participants of the educational process to search for new knowledge, as well as self-knowledge. The workshop creates conditions for future primary school teachers to gain experience. Each workshop participant has the right to choose from the partner's preference, project ideas, and the way to present their results. The workshop refers directly to the practice, considering the practical activities of the teacher; therefore, teachers refer to the workshop if there is a certain theoretical basis for the purpose of enriching practical experience. The combination of this technique with interactive and ICT technologies contributes to the development of self-awareness and self-actualization, professional mobility.

The *pedagogical studio* is a laboratory of pedagogical creativity. At the base of the studio, there are three key methods:

- illustrative, providing pedagogical professional presentation of the phenomenon that is studied in the studio;
- an ordinary analogy that allows to build a logical bridge from everyday ideas to scientific generalizations, concepts;
- exercises that form the necessary skills for the implementation of the pedagogical plan.

Based on these positions, lessons in the format of a pedagogical studio are held on the 3rd-4th years of study.

Project technique helps to expand the social and pedagogical experience of the future primary school teacher. The development and implementation of projects in the educational process of the university makes it possible to form social and personal qualities of the personality in relation to the external environment. Project technique allows to transfer the student from a passive participant in the educational process to an active subject of socio-economic relations. This is achieved by maximizing the intellectual potential of the future primary school teacher in the interests of society's development.

The use of project techniques in the educational process qualitatively changes the functions of the teacher and student. The teacher and the student become equal subjects of the educational process, the teacher acts as a consultant-coordinator. It is important that in project, students constantly turn to the analysis of reality in order to identify urgent and promising problems, find ways to solve and transform them. It is noteworthy that, on the one hand, the finished project is a description of any problem, concrete "steps" for its implementation, that is, a model of proposed changes in a particular area. On the other hand, it is a means of managing cognitive activity in the process of professional education.

Features of the project technique of future primary school teachers is that:

- it draws attention to current social and pedagogical problems and ensures the inclusion of the individual in a variety of activities to solve them;
- participants have the opportunity to "example" different social roles depending on the direction, purpose and objectives of the problem being implemented, which ultimately contributes to the development of their own life position, the formation of a worldview, adequate self-esteem, form social experience;
- subjects of social partnership can act as full participants of the project;

- social partnership can act as a mechanism for the implementation of project activities, which allows to ensure the scale, integrity, efficiency of interaction of various social institutions that affect the process of personality's socialization.

- The positive attitude of students to project techniques has become a criterion for assessing the result of this type of professional activity. The assessment indicators are formulated as follows:

- social activity of students (number of people taking part in project activities);
- number of independently developed and implemented projects;
- formation of social and moral attitudes, values, and norms of behavior (evaluated on the basis of standardized psychological and pedagogical methods).

Information technologies (IT) used by teachers throughout the entire period of study at the University (practical classes, extracurricular independent work), stimulated the process of self-education of students. It should be noted that the scope, content, design and presentation of the results of the activity gradually became more complicated from 1 year to 4 years of studying. The role of the teacher and the student in this process changed.

When using information technologies in the educational process of the University in the framework of experimental activities, we assumed that IT:

- provide work with various sources of information, which contribute to the development of knowledge and the formation of skills to work with information - a cognitive component of readiness for professional self-education;
- they form time management skills by mastering the tools for working with information – a technological component of readiness for professional self-education;
- contribute to creative self-realization through the creation of individual information products - a methodological component of readiness for professional self-education;
- form skills for evaluating information resources on the Internet - a technological and reflexive-evaluating component of readiness for professional self-education.

It is also important that future primary school teachers used educational resources to assess the assimilation of educational content in the classroom, and then passed the experience into professional activity during the period of pedagogical practice.

The experience of practical activities in the use of pedagogical technologies in the educational process of the University in the presented logic proves that:

- there is a development of the knowledge system, mastering skills, enriching and increasing the experience of activity;
- there is a formation and development of social activity, professional mobility, awareness of the importance of own activities;
- logical transfer of theoretical knowledge to the plane of practice;
- there is a logical transfer of theoretical knowledge to the plane of practice.
- In addition, the skills of practical research are formed, the skills of professional decision-making, creating mechanisms for independent searching for the necessary information, developing personal value orientations, cognitive activity, creativity are increasing.

- Finally, in the process of realizing the model, the University has accumulated experience in implementing club, volunteer activities and other forms of upbringing work in order to expand the social and pedagogical practice of future primary school teachers.

- *Club activities* at the University are implemented in three directions:
 - traditional is the search and dissemination of information within the framework of historical, local history, patriotic, ethno-national, spiritual and moral direction. Goal: preservation of traditions and the perpetuation of memorable dates and events, chronicles, etc. An example of this is meetings with writers, journalists, veterans, employees of state and law enforcement agencies, with interesting people.
 - socially-oriented - these are actions, to solve social problems, multimedia projects, agitation and propaganda activities, participation in election campaigns with the orientation of young people to fulfill their civic duty, etc.
 - analytical-organizational - is the examination of projects, results of social practices; analysis and forecast of the development of situations in the social environment using sociological surveys, questionnaires and other forms of research.

The volunteer movement is a movement related to solving problems in educational organizations. The peculiarity of the volunteer movement is the participation of students in conducting trainings with different categories of the population.

Thus, the materials obtained in this part of the article allowed us to determine the complex of organizational and pedagogical conditions for the formation of readiness for professional self-education of primary school teachers. These are:

- development of a model for preparing future primary school teachers for professional self-education;
- the inclusion of future primary school teachers in a variety of social and pedagogical activities: educational, research, project, and extracurricular activities: club, volunteer with the aim of forming readiness for professional self-education;
- defining a system of criteria and indicators for assessing the readiness of the future primary school teachers for professional self-education.

As part of the experimental work, a study was conducted to assess the readiness of future primary school teachers for professional self-education. The study was carried out during the formative and generalizing stages of the work. Comparison of the obtained results allows us to draw a conclusion about the effectiveness of the University's activities in this direction.

In the process of evaluating the results of experimental work such methods as: monitoring students in natural conditions (lessons, extracurricular activities, pedagogical practice), interview, questionnaire were used.

In the course of experimental work on testing the pedagogical model, positive results were obtained that demonstrate the effectiveness of activities and techniques in the formation of readiness for professional self-education of future primary school teachers.

References:

1. Medvedev, I. F. *Koncepciasamoobrazovaniya: osnovniye ponyatiya i struktura* // *Obrazovaniye i nauka*. Moskva, 2012. - No. 2 (91), - S. 32-42.
2. Abdigaparova U.M. et.al. *Formation of the professional self-improvement competence formation of the University students. Procedia Social and Behavioral sciences (Scopus) www.elsevier .com/locate / procedia CY- ICER 2013*.
3. Sarybekov M.N., Sydyknazarov M.K. *Slovarnauki. Obschenauchnie termini I kategorii*. Izdatelstvo: Almaty: TRIUMF-T. - 2008. – 504 s.
4. Sydykbayeva A.D., Khan N.I. *Issledovatel'skaya kompetenciya buduschegouchitelyanachalnikh klassov* // *nauchniy zhurnal "Vestnik" ENU im. L.N. Gumileva*. - №3 (106). – 2015. C.335-340.
5. *Pedagogicheskiy slovar. Uchebno-opedagogicheskiy slovar dlya uchitel'nykh i pedagogicheskikh uchastnikov* // V.I.Zagvyazinskiy, A.F. Zakirova. Moskva: Izdatelskiy centr "Akademiya", 2008, - 325 p.
6. Kodzhaspirov, G.M., Kodzhaspirov, A.Y. *Dictionary of pedagogy*. / G.M. Kojaspirova, A.Yu. Kojaspirov - Moscow: MarT, 2005. - 448 p.
7. *Standards fuer die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften: Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004. [Electronic resource] – URL: http://lakk.sts-gym-marburg.bildung.hessen.de/modul/KMK_Standards_Lehrerbildung.pdf*.
8. Ebner, K. *Die Erfassung von Kompetenzen und Potenzialen* / Katharina Ebner. - *Literaturangaben, Abb. In: Zukunftsfeld Bildungs- und Berufsberatung: neue Entwicklungen aus Wissenschaft und Praxis* / Katharine Ebner [Hrsg.]. - Bielefeld. - S. 131–140.
9. Belikayeva, M.B. *Forms of organizing self-education of students abroad to form professional mobility*. Moscow: 2008.
10. Deauvieu J. *Constitution du savoir professionnel à l'entrée dans le métier : Le cas des enseignants du secondaire* // *Comité de Recherche 52, Sociologie des Groupes professionnels, 4e conférence intermédiaire*. - Septembre 2004. - Pp. 22-24.
11. Ilyin V.V. *Filosofskaya antropologiya*. 2-e izd., Moskva, knizhny dom "Universitet", 2008, - 231 s.
12. Voronin A.S. *Slovar terminov po obshchey i socialnoy pedagogike*. Ekaterenburg, 2008, - 135 s.
13. Ualiev N.T. *Psikhologo-pedagogicheskiye usloviya organizatsii samostoyatel'noy raboty studentov na osnovakh kompetentnostnogo podkhoda*. *Diss. PhD*, Almaty, 2016.
14. *Professionalnaya pedagogika. Chast. 1: Uchebno-opedagogicheskiy avuzov / Pod obschey redaktsiey V.I. Blinova*. - Moskva: Izdatelskiy dom Yurayt, 2017. - 372 s.
15. Markova, A.K. *Psychology of professionalism* / A.K. Markova. – Moscow: International humanitarian Fund "Knowledge", 1996. – 312 p.

¹Тугелбаева Ж.Н., ²Жұмабаева Ә.Е.

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИАГНОСТИКА ЖҮРГІЗУДЕГІ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа

Қазіргі уақытта Қазақстанда жүзеге асырылып жатқан жалпы білім беруді жаңғырту жалпы білім беретін мектептің бірінші сыныбына түскен сәттен бастап баланың қабілеті мен бейімділігін дамыту, тұлғаның шығармашылық әлеуетін ашу міндеттерін бірінші кезекке қояды. Сондықтан қазіргі бастауыш сынып мұғалімі оқушының жеке ерекшеліктерін білуге сүйеніп оқытуды, дамытуды және тәрбиелеуді іске асыруы, оқушының тұрақты өзгеру процесін басқара білуі және оның жоғары даму деңгейіне көтерілуін қамтамасыз етуі, бала тұлғасының ғылыми негізде қалыптасу мәселелерін шеше отырыпзерттеу педагогикалық іздеуді жүзеге асыруы тиіс.

Бұл мақалада диагностика әдістері, диагностика нысандарының ерекшелігі, оны қолдану аясы, диагностика жүргізуде мәліметтерді жинау мен талдаудың объективті әдістері, жазбаша және тестілеу жұмыстарының сапасын өлшеуді жетілдіру проблемасы қарастырылған.

Түйін сөздер: педагогикалық диагностика, диагностикалық бақылау, бағалау, байқау, талдау, басқару, диагностика әдістері, сұрақ-жауап, сараптамалық бағалау, жазбаша сұрау, бағдарламалық бақылау, тестілеу.

¹Tugelbayeva Zh. ²Zhumabayeva A.

^{1,2}Abai Kazakh national pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan.

EFFECTIVE METHODS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract

The modernization of General education currently underway in Kazakhstan brings to the fore the tasks of developing the child's personality, abilities and aptitudes, and revealing the creative potential of the individual, starting from the moment of entering the first grade of secondary school. Therefore, a modern primary school teacher must implement training, development and education based on knowledge of the individual characteristics of the younger student, be able to manage the process of constant change of the student and ensure his ascent to a higher level of development, carry out research pedagogical search, solving the problems of the child's personality formation on a scientific basis.

This article discusses diagnostic methods, features of diagnostic objects, areas of its application, objective methods of data collection and analysis during diagnostics, problems of improving the measurement of the quality of written and test works.

Key words: pedagogical diagnostics, diagnostic control, evaluation, observation, analysis, management, diagnostic methods, questions and answers, expert evaluation, written survey, program control, testing.

^{1,2}Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ПРОВЕДЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

Осуществляющаяся в настоящее время в Казахстане модернизации общего образования выдвигает на первый план задачи развития индивидуальности ребенка, его способностей и склонностей, раскрытия творческого потенциала личности, начиная с момента поступления в первый класс общеобразовательной школы. Поэтому современный учитель начальных классов должен реализовывать обучение, развитие и воспитание при опоре на знание индивидуальных особенностей младшего школьника, уметь управлять процессом постоянного изменения ученика и обеспечивать восхождение его к более высокому уровню своего развития, осуществлять исследовательский педагогический поиск, решая на научной основе проблемы становления личности ребенка.

В данной статье рассматриваются методы диагностики, особенности объектов диагностики, области ее применения, объективные методы сбора и анализа данных при проведении диагностики, проблемы совершенствования измерения качества письменных и тестовых работ.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, диагностический контроль, оценка, наблюдение, анализ, управление, методы диагностики, вопросы-ответы, экспертная оценка, письменный опрос, программный контроль, тестирование.

Диагностиканың әдіснамалық проблемасын талдай келе, ғалымдар диагностиканы басқарумен байланыстырады. Басқару жүйесінің сипаттық ерекшелігі болып «соңғы пайдалы нәтижеге» жетуге бағытталған мақсатты бағдарлама болып отыр. Диагностикаланатын жүйені басқару процесінде түзу және кері байланыс принципі бойынша субъект пен нысанның арасында ақпаратпен айырбас болады. Солардың негізінде диагностикаланатын жүйелерді бақылау және басқару үшін пайдаланылатын басқару белгілері шығарылады. Бұл мағынада әртүрлі құрылымдағы жүйелердің жағдайының, қасиеттерінің, мүмкіндіктерінің диагностикасы қолданбалы ғылымда ерекше орын алады [1].

Әдіс - нақтылы міндеттерді шешуге бағынатын шындықты тәжірибелік және теориялық меңгеру тәсілдерінің немесе амалдарының жиынтығы. Құрал - қандай да бір іс-әрекетті жүзеге асыруға бейімделу немесе бейімделулер жиынтығы [2]. Осы анықтамаларға сәйкес педагогикалық диагностика әдістері оқыту мен тәрбиелеу процесінің жекелеген жақтарын үйренуге бағытталған тәсілдердің немесе амалдардың жиынтығы, ал құралдары - мұғалім өзінің зерттеу жұмысында пайдаланатын материалдандырылған немесе идеалдық нысандар деп білеміз. Тәрбиенің бір жағы - білім беруді ұрпақ тәжірибесін адамның білім, білік және дағды, қатынастар түрінде меңгеру нәтижесі.

Оқыту нәтижелерін диагностикалау әдістерін «мұғалім-оқушы-мұғалім» жүйесінің компоненттері бойынша мұғалімнің іс-әрекетін диагностикалау әдістері және оқушының іс-әрекетін диагностикалау әдістері деп бөлуге болады. Бұлардың екеуі де сыртқы диагностика әдістері және ішкі диагностика әдістері (өзін өзі бақылау, өзін өзі бағалау) болып бөлінеді.

Сұраққа жауап алу, сараптамалық бағалау, жазбаша сұрау, бағдарламалық бақылау, тестілеу - диагностиканың жоғары формализацияланған әдістері, олар үшін тексеру құрылымының қатаң уақыт тәртібін сақтау қажет (нұсқауды мүлтіксіз орындау, материалды берудің қатаң анықталған тәсілдері, сыналушының жұмысына зерттеушінің араласпауы және т.с.с.).

Сыртқы диагностика әдістері - олар:

- сауалнама (жазбаша сұраулар);

- сараптамалық бағалау;

- педагогикалық байқау әдісі (әңгіме, интервью алу); (Бұлар мұғалімнің іс әрекетін бағалау үшін қолданылады)

- жазба жұмыстары (жазбаша өздік жұмыстары, диктанттар, бақылау жұмыстары, үлестіру материалдарымен жұмыс және т.с.с.);

-ауызша сұрау (жеке, топтық, «тізбек» бойынша бірін бірі сұрау, оқушылардың түсіндіруімен және т.с.с.);

- тестілеу және т.с.с. (Ал бұлар оқушының іс-әрекетін бағалау үшін қолданылады).

Сауалнама - диагностиканың аса қарапайым түрі. Ю.Бабанскийдің пікірінше, сұрақ қағаздарын (анкеталарды) құру мыналарды қажет етеді:

- зерттелетін құбылысты неғұрлым нақты сипаттайтын және сенімді ақпарат беретін сұрақтар іріктеу;

- тура және сол сияқты жанама сұрақтарды да пайдалану;

- сұрақтарды құрғанда білдіртпей ойға салатын жағдайларды болдырмау;

- сұрақтардың мағынасының екі жақты түсінік беруін болдырмау;

- жабық және сол сияқты ашық анкеталарды да пайдалану.

Сауалнама түрлеріне қарай топтық және жеке болады, көбінесе жазбаша, бланкілік немесе компьютерлік нұсқада болады. Жауаптардың сипаттарына қарай олар жабық (жазылған жауаптарымен) және жартылай жабық (берілген жауаптардың ішінен таңдайды немесе өзінің жауабын береді). Анкеттік сұрауда көбінесе барлық нұсқаларды: жабық, ашық, жартылай жабық біріктіреді. Бұл ақпараттың негізделгендігін және толықтығын арттырады.

Жабық сұраққағаздарда «жауаптардың екі - немесе үш баламалы (мысалы: «иә», «жоқ»; «иә», «жоқ», «жауап беруге қиналамын») таңдауы неғұрлым кең тараған. Жабық сұрақтардың артықшылығы алынған мәліметтерді тіркеу мен өңдеу процедурасының оңайлығы, бағалауды нақты формализациялау, бұл жаппай тексергенде өте маңызды. Сонымен бірге жауаптың бұл түрі ақпаратты «өрескелдеу» көрсетеді. Көптеген жағдайларда сыналушылар кесімді шешім қабылдау қажет болғанда қиыншылықтар туады» [3].

Ашық сұрақ қағаздар зерттелетін құбылыс, нысан, субъект туралы толық ақпарат алуға, сол сияқты жауаптарға сапалы талдау жүргізуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге олардың бірқатар кемшіліктері де бар: жауаптарды формализациялаудың және оларды бағалаудың күрделілігі, нәтижелерді талдап түсіндіріп берудің қиындықтары, бұл рәсімнің үлкен болуына байланысты қолайсыздығы және уақыттың көп жұмсалуды.

Ең көбірек зерттелген, педагогикалық және әлеуметтік әдебиетте жиі кездесетін әдіс педагогикалық байқау (бақылау) әдісі (әңгіме, интервью алу). Бұл әдістің көрнекті жасаушылары Ю.К.Бабанский, А.И.Пискунов, Г.В.Воробьев, С.И.Крымский, А.Г.Здравомыслов, Ю.П.Воронов, В.И.Волович және т.б.

Байқау схемасы байқау бірліктерінің, тізімін, бақыланатын (байқалатын) құбылысты жазудың тәсілі мен түрін қамтиды.

Байқауды жазуға қойылатын жалпы талаптар:

1) тек болған жәйді ғана және ол қалай болғандығын ғана жазу керек;

2) қоршаған ортадағы жағдайды да тіркеу керек;

3) жазу, мүмкіндігінше, толық болуы керек, яғни зерттелетін шындықты көрсетуі керек.

Диагностикалық жазба жұмысын жүргізудің мынадай кезеңдерін көрсетуге болады:

- жұмысты жобалау;

- жұмысты жүргізу;

- бағалау (үлгімен салыстыру);

- жіберілген қателерді талдау, олардың себептерін анықтау;

- оқытудағы кемшіліктерді болдырмау үшін түзету жұмыстарын жүргізу.

Жазба жұмысының кең тараған түрі емтихан жұмысы. Диагностиканың бұл түрінің кең тарағандығы оның мінсіз екендігін көрсетпейді.

Шетел ғалымдарының зерттеулері көрсеткеніндей, барлық пәндер бойынша жұмысты бағалауға мына төмендегілер әсер етеді:

- жазба жұмысын сырттай рәсімдеу;

- бағалаудың бірізділігі;

- сыналушы жөніндегі алдын-ала ақпараттың сипаты;

- грамматикалық қателері;

- жазуы;

- оқушыға ықыласы;

- бағаны салыстыру жүйесі.

Қайта бағалау алғашқыдан әжептәуір өзгеше болады. Математикадан жұмысты қайта бағалаудың корреляциялық коэффициенті — $r=0,46$, ал тарих пәнінен $r=0,25$.

Ауызша диагностикалау әдісі де практикалық педагогикада кең тараған әдіс. Оның қызықтыратын жақтары: басқаларға қарағанда білімді бағалаудың тез болатындығы, тіл дамытуы, коммуникативтік біліктің қалыптасу мүмкіндігі және т.б. Сонымен қатар мұғалім бірқатар мақсатқа сәйкес алдын-ала және ағымдағы іс-әрекеттерді орындауы тиіс:

- сабақта іскерлік атмосфера орнату және мұғалім мен оқушының, оқушылардың арасында сәйкес стиль орнату;

- оқушыға барынша толық, дұрыс және өздігінен жауап беруге көмектесу, оған қиналған кезде қолдау көрсету;

- оқушының өзара бағалау және өзін өзі бағалауын мадақтау, жолдастарының және өзінің жауаптарын талдауға үйрету;

- қойылған бағаны оқушылар оның әділ екендігін түсінетіндей етіп негіздеу.

Қазіргі уақытқа тестология теориясы да жеткілікті түрде дамыған. Тестілеу - оқытудағы диагностиканың неғұрлым сәтті әдісі, өйткені білімді бағалаудағы субъективизмді болдырмауға, сол сияқты әртүрлі оқушылардың мүмкіндіктеріне сәйкес ыңғайлы жағдайларды анықтауға мүмкіндік береді [4].

Диагностикалық педагогикалық тесттер оқушылардың білім меңгерудегі әлсіз жақтарын анықтау үшін пайдаланылады (балаларды бастауыш мектепке қабылдағанда, білім берудің орта сатысына көшкенде, оқытудың соңында).

Диагностикалық тесттердің міндеттері:

- белгілі бір сынып (топ) оқу қабілеттерін ;

- базалық білімді меңгеру деңгейін;

- «жүйені» есептеу және шешу техникасын қорыту қабілеттерін;

- алға басуға кедергілерді меңгеру дағдыларын;

- проблемалар кездескенде оларды жеңе білу қабілеттерін;

- оқыту әдістемесінің оқушылардың қабілетінің деңгейіне және оның оқытылу жылдамдығына сәйкестігін анықтау.

Диагностикалық тесттерді құру, бір жағынан, оқытудың пәндері мен процесін мұқият оқуды, екінші жағынан-жіберілген қателер мен кемшіліктер жөнінде статистикалық және клиникалық анкеталарды оқып талдауды қажет етеді.

Тесттер жалпы және ерекше кәмелеттік болып бөлінеді. Жалпы кәмелеттік тесттер бастауыш мектепке қабылдағанда пайдаланылады. Ерекше кәмелеттік тесттер үш түрлі болады:

1) белгілі бір пәнді меңгеруге қажетті талқылай білу мен қабілеттердің түрлерін анықтауға берілетін тестер (мысалы, оқуға үйреткенде визуалдық шектеулерге қабілетін анықтағанда);

2) жаңа материалды меңгеру үшін қажетті базалық білімді анықтауға берілетін тестер (мысалы, математикалық есептеулер үшін қажетті арифметикалық ұғымдарды меңгеру);

3) оқушының жаңа материалды меңгеруге дайындығын анықтау үшін қолданылатын таза эмпирикалық тесттер (оқушыға бұл материалдың алғашқы элементтері беріледі және оқушының оған деген назары жүйелі түрде бақыланып отырылады) [5].

Тест әдісінің кемшіліктері ретінде мыналарды көрсетуге болады: тесттік әдістемені пайдаланғанда тек соңғы нәтиже, бұрынғы іс-тәжірибе нәтижелері бақылауға алынады, сол сияқты бұл әдістемелерде сандық бағалау басымдық алады, ал шешу процесін сапалық талдау қалып қояды.

Диагностиканың міндеттері фактіні көрсетуге емес, оқыту барысында оқушының дамуында. Ең бастысы оқушының жаңа деңгейге жәй қол жеткізуі емес, бір деңгейден екінші деңгейге көшуді қадағалау. Оқытушы эксперимент жақындағы даму зонасының бар екендігін анықтауға мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен бірге оның шамасын да анықтайды.

Диагностикалаудың ішкі әдісі өзін өзі бақылау әдісі болып отыр. Бұл әдісті танымдық іс-әрекет барысын бақылауға, бағалауға, нәтижелерін тексеруге бағытталған іс-қимыл жүйесі болып табылады.

Педагогикалық диагностика әдістерін ғылыми негізде жасалған, оқу нәтижелерін түсіндіру және көрсету құралдарымен қамтамасыз етілген жағдайда ғана қолдану табысты болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Төрбаева К.Ж., Есенғұлова М.Н. Психологиялық-педагогикалық диагностика. Оқу құралы.- Алматы, 2011.
- 2 Байкова Л.А. Подготовка будущего учителя начальной школы к диагностической деятельности // Педагогика. 2004ж.№2. 40-48 с.
- 3 Басов М.Я. Избранные психологические произведения. –М.: Педагогика, 1975. -432 с.
- 4 Маханова П. «Педагогикалық диагностиканың теориялық негіздері» //Вестник Академии педагогических наук Казахстана, №1(28), 2009 г. 48 с
- 5 Көшкентаева М. «Педагогикалық-психологиялық диагностикалау жолдары, әдістері» // «Мектеп директоры», №5, 2004ж.б.33-52.

УДК 378.091.12
МРНТИ 14.09.35

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.37>

G.A. Rizakhojayeva¹ P.A. Kudabayeva² E.A. Aitenova³

¹*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University*

²*Taraz State Pedagogical University*

³*Kazakh Academy of Transport and Communications named after M. Tynyshpaev*

TO THE ISSUE OF TEACHING SPEAKING IN ENGLISH TO FUTURE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF TOURISM

Abstract

The article discusses the issues of teaching speaking to future tourism specialists. The formation and development of foreign language spoken language is the process of instilling future specialists with the skills and abilities of understanding and expressing thoughts, designed in a foreign language. These tools are little known to future specialists, since he cannot get them from the environment, just as he receives means of expressing thoughts in his native language. Thus, in the process of teaching perception and reproduction of speech in a foreign language, the categories of form and content play an important role. Auditory, audiovisual and visual supports are used to form oral foreign speech. Visual props are printed texts. In the methodology of teaching English as a foreign language, the question of the use of texts in teaching speaking was widely discussed. There is no definite answer to this question. We hold the view that for future tourism specialists, texts are the main source of language tools and information.

Keywords: speaking, english, specialist, tourism, text.

G.A. Ризаходжаева¹ П.А. Кудабаяева² Э.А. Айтенова³

¹*Қожа Ахмет Ясави атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті*

²*Тараз Мемлекеттік Педагогикалық Университеті*

³*М. Тынышпаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясы*

БОЛАШАҚ ТУРИЗМ МАМАНДАРЫНЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУДІ ҮЙРЕТУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Мақалада болашақ туризм мамандарына сөйлеу дағдысын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Шет тілінің - болашақ мамандарды шет тілінде жасалған ойларды түсіну және білдіру дағдылары мен қабілеттеріне баулу процесі. Осылайша, сөйлеуді шет тілінде қабылдау мен жаңғыртуды оқыту процесінде формамен мазмұн категориялары маңызды рөл атқарады. Ауызша мәнерлеп сөйлеуді қалыптастыру үшін аудиториялық, аудиовизуалды және көрнекі құралдар қолданылады. Ағылшын тілін шет тілі ретінде оқыту әдістемесінде сөйлеуді оқытуда мәтіндерді қолдану мәселесі кеңінен талқыланды. Болашақ туризм мамандары үшін мәтіндер тілдік құралдар мен ақпараттың негізгі көзі болып табылады деген пікірдеміз.

Түйін сөздер: сөйлеу, ағылшын тілі, маман, туризм, мәтін.

¹Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Яссави

²Тараский Государственный Педагогический Университет

³Казахская академия транспорта и коммуникаций имени М.Тынышпаева

К ВОПРОСУ ОБУЧЕНИЯ ГОВОРЕНИЮ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы обучения говорению будущих специалистов в сфере туризма. Формирование и развитие иноязычной устной речи является процессом привития будущим специалистам навыков и умений понимания и выражения мысли, оформленной средствами иностранного языка. Эти средства малоизвестны будущим специалистам, поскольку он не может почерпнуть их из окружающей среды, подобно тому, как он получает средства выражения мысли на родном языке. Таким образом, в процессе обучения восприятию и воспроизведению речи на иностранном языке большую роль играют категории формы и содержания. Для формирования устной иноязычной речи используются аудитивные, аудиовизуальные и визуальные опоры. Визуальные опоры — это печатные тексты. В методике преподавания английского языка как иностранного широко обсуждался вопрос о применении текстов в обучении говорению. Однозначного ответа на этот вопрос нет. Мы придерживаемся точки зрения, что для будущих специалистов в сфере туризма тексты являются основным источником языковых средств и информации.

Ключевые слова: говорение, английский язык, специалист, туризм, текст.

The communicative approach to learning suggests that students learning English learn active speech creation. Practice shows that one of the difficulties at the advanced stage of training is composing a message. In this regard, an important task in teaching English as a foreign language is such an organization of educational material, which is based on the inextricable unity of training and creativity[1].

This is possible through the proper selection of appropriate exercises. The question of the classification of exercises, their correlation when learning a particular type of speech activity is still controversial. In classes on the development of oral speech skills, it is considered advisable to gradually complicate tasks to achieve automatism of speech activity, in which consciousness is directed not at how to say it correctly, but at the content of speech. The retelling of the text, discussion, discussion should be preceded by exercises that are called linguistic (lexical, lexical-grammatical, grammatical) and speech (conditional-speech and communicative).

Auditory, audiovisual and visual supports are used to form oral foreign speech. Visual props are printed texts. In the methodology of teaching English as a foreign language, the question of the use of texts in teaching speaking was widely discussed. There is no single answer to this question. We hold the view that in non-linguistic universities, texts are the main source of language tools and information [2].

How to select texts? The existing differences between writing and speaking require a special approach to the selection of text material. Texts are selected on the basis of sounding speech, for example, transcripts of scientific and technical conferences, a round table, letters of specialists sent to newspapers and magazines. These can be examples of monologic and dialogical speech, i.e. questions and answers, interviews, discussions and conversations. This approach will allow you to introduce elements of oral colloquial speech into texts for teaching speaking.

Based on the interconnected teaching of reading and speaking, we note the following functions of the text. First, as noted above, written texts are one of the main sources of information and language material. Secondly, in correctly selected texts there is a repetition of linguistic material, which contributes to its memorization.

Thirdly, reading helps to more correctly understand the meaning of certain words and linguistic phenomena, and this is a prerequisite for their correct use in oral speech. The system of exercises for developing oral speech skills is a two-component system. Communicative exercises are preceded by preparatory. Their purpose is to activate language tools. Preparatory or language exercises are divided into two types. The first includes:

a) wildcard:

- question-answer exercises without changes;
- dialogue on the wildcard;
- b) transformational:
 - repeat using the following expressions ... instead of the imperative mood;
 - put the verb in a passive form;
 - replace the subordinate clause with the participle or participle turnover;
 - replace the underlined words with the necessary pronouns;
- c) design exercises:
 - give a polite form to the request;
 - ask to do something using the necessary expressions instead of led-body inclination;
 - ask the interlocutor his opinion on the problem ... Use the necessary range ..;
 - combine the sentences using the following formulas ...

With the help of wildcard exercises, students acquire the skill of structuring on the basis of support, operating with this speech material in various lexical options. The purpose of transformational exercises is to produce a new sentence based on a given. Combination exercises make it possible to compose more complex syntactic units from simple ones; they develop a combination mechanism. Structural exercises imply the independent construction of statements based on the proposed material. For control purposes, if possible, translation exercises may be used. They make up no more than one quarter of all exercises. Training language exercises are performed by students on their own in extracurricular time. Exercises should be taped, have keys for self-control [3].

In the process of teaching speaking, certain communicative tasks must be solved. In our case, this is the compilation of statements related to the studied specialty and topics related to the tourism sector. It is necessary to form the skills and abilities that make it possible to make such a statement. Learning to read also involves solving communicative problems: from finding the right information and writing essays to speaking with a message. As you can see, the goals and objectives of learning to read and speak at a certain point coincide, which once again proves the correct use of texts in teaching speaking.

When selecting texts, much attention is paid to the internal construction of the text, which depends on the method of presentation: description, narration, reasoning, controversy. In the first courses, students get acquainted with descriptive and narrative texts. Later, reasoning texts with polemic elements are introduced. Descriptive and narrative texts should be clear and informative. The method of presentation of the material is inductive and deductive. The number of texts based on inductive and deductive methods of presentation is approximately the same. Self-compilation of a message requires students to know the linguistic features of the scientific style of speech. As you know, they appear at the lexical, morphological and syntactic levels. The communicative orientation of learning suggests that students in the English language as a foreign student receive the knowledge they need to communicate. In our case, the language material is selected taking into account the scope of scientific communication. Exercises are communicative in nature.

Pupils must master general scientific vocabulary, know the terms and expressions associated with these terms. A large role is played by contact-forming and speech-forming formulas. Contact-forming formulas include the formulas of politeness, consent, disagreement, expressing one's own opinion, requesting, evaluating, attracting attention, etc. (for example: we will discuss the problem ...; it should be noted ...; I think ...; it seems to me ...; I completely agree ...; I I can't agree ... in my opinion, this is not true ...). Speech-forming formulas combine the separate parts of the utterance into a single whole, convey the speaker's attitude to the subject of discussion (for example: in conclusion, in other words, accordingly, it should be noted, as is known).

The grammatical features include the use of impersonal and indefinitely personal constructions, passive voice, and species-time forms. Extralinguistic features include the logical-semantic structure of scientific works. This includes the composition of the work (introduction, main body, conclusion, method of presentation (description, narration, reasoning, controversy). Students study grammatical units not as isolated, but learn to compose a statement that meets the requirements of communicative linguistics [4].

Having completed language exercises, students move to speech. For the formation of skills of "mature speaking" there are three groups of communicative exercises: 1) based on the text, 2) in connection with the text, 3) without reliance on the text.

Exercises of the first group, we propose to perform on the basis of monological texts. They are aimed at the semantic processing of information: splitting the text into semantic parts, listing the facts in chronological and altered order, main and secondary facts, etc. Students are familiar with this type of work, therefore, these exercises will not take much time. At the end, the task is given to compose an oral abstract of the text, which will help to present the oral text in a minimized form.

The second group of exercises is based on the possession of logical operations of comparison, analysis, synthesis, induction, deduction, the development of argumentation skills. The exercises of the second group are carried out on the basis of not only monological texts, but also dialogical ones. The third group of exercises is exercises without reliance on the text. The purpose of these exercises is to form initiative speech. Approaching the exercises of the third group, students have accumulated a certain language, speech and professional experience, which will give them the opportunity to perform them.

Here are examples of exercises for each group:

The first group of exercises aimed at the semantic processing of information:

- 1) formulate the main idea of the text;
- 2) highlight microthemes in the text and name the most informative judgments on waiting for them;
- 3) list the facts stated in the text in chronological sequence;
- 4) list the facts of the text by changing the location of its material;
- 5) write a summary or annotation of the text (verbally).

The second group of exercises is aimed at the formation of speaking skills when discussing problems of the text or its individual points. For instance:

- 1) define the concepts;
- 2) agree or object to the interlocutor and justify your judgment;
- 3) in a conversation with a colleague, discuss the advantages and disadvantages of this method;
- 4) interview the supporters and opponents of using this method;
- 5) compare different positions;
- 6) state the proof in an inductive or deductive way;
- 7) argue with your opponent, give sufficient arguments to prove a certain position;
- 8) prove the thesis based on your arguments;
- 9) correct, clarify this thesis;
- 10) refute the point of view of your opponent on the basis of the given counterarguments.

In the third group of exercises, the following tasks are possible:

- 1) justify the relevance of your chosen topic;
- 2) discuss with your colleague the most important achievements in this field of science;
- 3) make a dialogue and give a positive or negative assessment of the statement

Researcher

- 4) give an assessment of the situation;
- 5) divide into three groups, let some express a positive attitude towards this thesis, others criticize it, and others make constructive proposals;
- 6) make suggestions for improvement ...;
- 7) tell us about your subject of research, how do you assess its prospects.

The system of exercises is of great importance when compiling a manual on teaching speaking. A logically thought-out systemic typology of exercises, optimal for each topic studied, using the achievements of several related sciences, contributes to the active communicative activity of future specialists in the field of tourism. The content and structure of the manual largely depend on the specifics of speech activity in educational situations. In this regard, in the first place, the need is needed, as well as the situation in which it can be satisfied. So, an important point in this matter is the formation of students' need to speak English [5].

Much attention should be paid to identifying social roles and communication situations in which students will have to perform in reality. This will interest students, increase their activity in the classroom, which, in turn, will affect a deeper understanding of the material.

How can all the elements, methodological and language blocks discussed above be built into a single whole, subordinated to one communicative task? There are probably many ways. We will focus on one of them. First of all, it seems to us advisable to combine the material of the manual in cycles. Each cycle

includes a specific topic, a list of expressions of speech etiquette, lexical and grammatical material, one monologue, several dialogical texts, exercises that develop the skills of oral foreign language. For example, when developing a textbook for second-year students in the specialty "Tourism", one can choose the following topics-cycles based on a textbook on the "Basic concepts and definitions: Travel and Tourism":

Border statistics: Immigration controls/ E/D cards/Border survey.

Data from collective accommodation: Administrative data (i.e. registration of guests)/ Surveys (i.e. business statistics)/

Data from international transport: TboP/Civil aviation statistics

Household surveys: CATI /CAPI

Surveys at "tourism" attractions (i.e. guest inquiries) the lexical and grammatical material is selected taking into account the English language programs of future specialists in the field of tourism, the level of students' knowledge, and the content of textual material. Within each topic, tasks for independent work are developed. This contributes to the communicative activity of students.

So, in this article we talked about the development of a system of exercises for teaching speaking to future tourism professionals at an advanced stage of training, the selection of texts by profession, and the organization of educational material on thematic cycles. Our study will help in the preparation of a textbook in English for students, future specialists in the field of tourism.

References:

1. Johnson, K. (2017). *An introduction to foreign language learning and teaching*. Routledge.
2. Hughes, R., & Reed, B. S. (2016). *Teaching and researching speaking*. Routledge.
3. Hinkel, E. (2018). *Teaching speaking in integrated-skills classes*. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1-6.
4. Nunan, D. (2018). *Teaching Speaking to Young Learners*. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1-8.
5. Burns, A., & Siegel, J. (Eds.). (2017). *International Perspectives on Teaching the Four Skills in ELT: Listening, Speaking, Reading, Writing*. Springer.

МРНТИ 14.07.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.38>

А.К. Амантаева¹ Ж.Б. Чилдибаев² Ж.А. Лахбаева³

¹²*Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан*

³*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ОҚЫТУШЫ МАМАННЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Мақалада болашақ мамандарға экологиялық мәдениетті қалыптастырудың маңызы, оның құрамдас бөліктері және қоғамның әр мүшесі үшін оның қалыптасуының мүмкін жолдары қарастырылған. Экология ғылымы адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар, экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі - адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі қарастырылған. Сонымен қатар экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениетті қалыптастыруда негізгі бір көрсеткіш болып табылады. «Экологиялық мәдениет» сөзінің мәнін ашу мақсатында көптеген ғалым-педагогтардың берген анықтамасына талдау жасалып, ұсынылып отыр.

Түйін сөздер: Қоршаған орта, экология, биоалуантүрлілік, экологиялық білім мен тәрбие, экологиялық мәдениет, экологиялық құзыреттілік.

А.К. Amantayeva¹ Zh.B. Childibayev² Zh.A. Lakhbayeva³

¹²Kazakhstan at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan
³KazNU Al-Farabi,
Almaty, Kazakhstan

ECOLOGICAL COMPETENCE OF THE TEACHER BASICS FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE STUDENTS

Abstract

The article considers the importance of the formation of ecological culture of future specialists, its components and possible ways of formation for each member of society. Environmental science as an aspect environmental literacy mankind, one of the main tasks environmental education is the formation of human environmental literacy, which is based on human cognitive activity and assumes the possibility applying the acquired knowledge in everyday life and solving current environmental problems. At the same time, environmental competence is one of the main indicators in the formation environmental culture. In order to reveal the essence of the word «ecological culture» the definition many scientists and teachers is recommended.

Keywords: Environment, ecology, biodiversity, ecological education and upbringing, ecological culture, ecological competence.

А.К. Амантаева¹ Ж.Б. Чилдибаев² Ж.А. Лахбаева³

¹²КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан
³КазНУ им. Аль - Фараби,
г. Алматы, Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассмотрена значение формирования экологической культуры будущих специалистов, ее составные части и возможные пути формирования для каждого члена общества. Экологическая наука как аспект экологической грамотности человечества, одна из главных задач экологического образования-формирование экологической грамотности человека, которая базируется на познавательной активности человека и предполагает возможность применения полученных знаний в повседневной жизни и решения актуальных проблем экологии. Вместе с тем, экологическая компетентность является одним из основных показателей в формировании экологической культуры. В целях раскрытия сущности слова «экологическая культура» рекомендовано определение многих ученых-педагогов.

Ключевые слова: Окружающая среда, экология, биоразнообразие, экологическое образование и воспитание, экологическая культура, экологическая компетентность.

Адамзат табиғаттың ұзақ даму жолындағы бір кезеңі ретінде онымен бірге дамып, қазір шырқау шегіне жетті десек те болады. Осы уақыт ішінде адамның ақыл – ойын шикізат қорларын өндіру, пайдалану, тұтыну және қоршаған отраны қорғау мәселелері биледі. Бірақ бұл екі мәселеге адамның көзқарасы бірдей болған жоқ. Соңғы жүз жылдың бедерінде бірінші мәселе басымдыққа ие болып, табиғат қорғау мәселесі өгейдің күйін кешті. Әрине, орманды аяусыз қырқып, жалпы өсімдік әлемін аздырып - тоздырып, жан – жануарларды қырып – жойып, құнарлы жерлерді шөлге айналдырып, жер қойнауынан мұнай, газ, руда, көмір қорларын есепсіз алып, қоршаған ортаны ластаумен тұншықтырып, экономиканы нығайтуға болатынына көзіміз жетті. Бірақ осы өткінші пайданың нәтижесінде қоршаған ортаның күйін апатты жағдайға жақындату арқылы адам өзінің басына қатерлі мәселе тауып алғаны да шындық. Осындай эгоистік іс – қимылымыздың нәтижесінде қазір біз

тіршілік етіп отырған орта орасан жылдымдықпен бұзылу үстінде. Егер біз осы қатерлі процеске тоқтау қоя алмасак, онда оның ақыры не боларын ойлаудың өзі қорқынышты.

Жаңа ғасырдың басында, әлемнің түкпір-түкпірінде, үкіметтер мен халықаралық ұйымдар деңгейінде, мектеп оқушылары мен кәсіпкерлер, қарапайым адамдар арасында «жер биосферасын адамзаттың экологиялық тауашасы ретінде сақтау» туралы түсінік пен сенімділік дамып келеді. Сәйкесінше, «қазіргі уақытта біздің қоғамның барлық салаларындағы дағдарыстық құбылыстар экологиялық білім беру мақсатына жетуге кедергі келтіруде. Экологиялық қажеттілік шеңберінде экологиялық мәдениетті, экологиялық жауапкершілікті қалыптастыру процесінде бұл планетада тіршіліктің барлық көріністерінің сақталуын талап ету жеке бас бостандығының өлшемі ретінде ескеру қажет [1, 3 б.].

Биологиялық білім берудің мазмұны білім беру процесінің іске асырылуына қарай нақты кәсіптік қызметке барынша жақындауы тиіс екендігін көздейді. Жоғары педагогикалық білім берудің білім беру бағдарламасының мазмұнын жаңарту қажеттілігі қоғамның болашақ биология мұғаліміне қойылатын талаптан туындады, ол шығармашылық қызметке қабілетті, белгілі бір құзыреттілік спектріне ие тұлға ретінде көрінеді.

Педагогтердің кәсіби деңгейін арттыру білім беру жүйесінде Қазақстанның мемлекеттік саясатының маңызды бөлігі болып табылады. Бұл Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына арнаған "Әлеуметтік жаңғыртудың жаңа кезеңі" атты Жолдауында атап өтілді. Мемлекет басшысы әлеуметтік салаға ерекше көңіл бөлді және педагогикалық қоғам алдына білім беру сапасын арттыру міндетін қойды[2, 12 б.].

Қазіргі экологиялық дағдарыстың бірқатар ерекшеліктері бар. Біріншіден, бұл жаһандық сипатта, яғни ол бүкіл ғаламшарды қамтиды. Екінші ерекшелігі - адам қызметінің нәтижесінде қоршаған ортаның өзгеруі, тіршілікті қамтамасыз етудің негізгі жүйелеріне өз әсерін тигізді. Оның белгілері - климаттың өзгеру қаупі, планетаның түрлілік санының азаюы, популяциялық жарылыс және қоршаған ортаның кең көлемді ластануы. Қазіргі экологиялық дағдарыстың үшінші ерекшелігі - қоршаған ортадағы теріс өзгерістердің қарқыны бұрын-соңды болмаған жоғары дәрежеде өсуде. Төртінші ерекшелігі қазіргі экологиялық дағдарыс қайтымсыз болып, экологиялық апатқа айналуы мүмкін деп санауға болады, демек ол бүкіл адамзаттың ғана емес, сонымен бірге жер бетіндегі тіршіліктің барлығына қауіп төндіреді. Қазіргі экологиялық дағдарыстың бесінші ерекшелігі – барлығы адаммен жасалып отыр, демек белсенді әрекетке ынталандырады.

Экология ғылымы адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар, экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі - адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі қарастырылған. Экологиялық білім қоғам мен табиғат арасындағы қатынастарды үйлестіруде басым бағыт болып танылды. Сонымен қатар білім беру жүйесінде экологиялық құзыреттілікке деген қызығушылық артып отырғандығы, оған себеп «Жаңа жүйе» ретінде қалыптасқан әмбебап дағдылар және білім алушының жеке жауапкершілігі, өзіндік жұмыс жасау тәжірибесі сияқты жаңа білім беру мазмұны мен оның нәтижесінің өзгеруі. Болашақ мұғалімнің экологиялық құзыреттілігін дамыту - қазіргі заманауи білім берудің стратегиялық міндеттерінің бірі болып отыр.

Қоршаған ортамен үйлесімділікті қалпына келтіру үшін адамдар өздерін өзгертуі керек. Ал ол адам баласында экологиялық мәдениетті тәрбиелеген жағдайда ғана мүмкін болады. Сондай-ақ, экологиялық білімнің дамуы қоғамның экологиялық мәдениетін қалыптастырудың негізі ретінде: білім берудің барлық деңгейлеріндегі оқу бағдарламаларына экологиялық мәселелер мен тұрақты дамуды енгізу арқылы үздіксіз экологиялық білім беру жүйесін қалыптастыру; міндетті және қосымша білім беру жүйесінің барлық деңгейлері үшін экология саласындағы кадрларды даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру; экологиялық білім беруді мемлекеттік қолдау қажет; табиғи жүйелердің экологиялық сыйымдылығын және олардың тұрақтылық шектерін анықтау; экологиялық таза және ресурстарды үнемдейтін технологияларды, өндірістерді, шикізат түрлерін, материалдарды, бұйымдар мен жабдықтарды, оның ішінде ауыл шаруашылығында, биологиялық әртүрлілікті сақтау, биологиялық қауіпсіздіктің ғылыми негізін құру мәселесін зерттеу; климаттың мүмкін және аймақтық өзгерістері мен оның қоршаған ортаға зардаптарын зерттеу; экологиялық қауіптерді айқындаудың ғылыми негізін жасау; ластанудың алдын алу және жою, экологиялық қалпына келтіру және қауіпті қалдықтарды жою құралдары мен әдістерін жасау; қоршаған ортаны қорғау саласындағы

білімді және ғылыми зерттеулерді жүйелеу. Экологиялық мәдениет тұрғысынан Адам және биоәртүрлілік - бұл әлеуметтік-мәдени әртүрліліктің барлық түрлерін қамтитын мәдениеттердің бірлігі. Жалпы алғанда, экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениет және саналы қызмет сияқты категориялар жүйесінде негізгі болып табылады [3, 32 б.].

Бүгінгі таңда әлемді тану мен ондағы адамзаттың рөлін тану кез – келген білім-бұл әлем туралы білім, адамның жанама әрекеті, оның құндылықтары жүйесіне бағдарларды енгізу екенін ескермей мүмкін емес. Жаңа құндылық – экологиялық мәдениет пайда болды. Осы құндылықтың мағынасын ашу мақсатында педагог-ғалымдардың жұмысын қарастырдық.

«Экологиялық мәдениет» ұғымы ғылымда және қоғамның қоғамдық-саяси өмірінде ХХ ғасырдың екінші жартысында пайда болды. Оның ғылыми өмірге енуі кеңестік мәдениеттанушы Л. Н. Коганның «Дамыған социалистік қоғамның экологиялық мәдениеті» атты еңбегімен байланысты, автор өз идеяларын «Ғылыми және технологиялық прогрестің идеялық және теориялық мәселелері» атты конференциясында баяндама түрінде бөлісті.

Экологиялық - мәдени тәсіл әртүрлі әлеуметтік құбылыстарды зерттеу үшін кеңінен қолданыла бастады. Атап айтқанда, экологиялық мәдениеттің мәселелері қазіргі психологияда кеңінен талқыланады. ««Адам - қоғам - табиғат» жүйесіндегі қатынастардың мінез-құлық ерекшеліктерін зерттейтін бағыт қалыптастырылды», - экологиялық психология (Дж. Гибсон, Дж. Голд, С. Д. Дерябо, Дж. Фаст, Э. Холл, М. Черноушек, В. А. Ясвин).

Адамның индивидуалды-жеке және әлеуметтік - ұйымдасқан контекстінде экологиялық мәдениетті түсіну, адамның мінез-құлқының табиғатына әсет ететін экоәлеуметтік қасиеттері мен мәдени кеңістігін айқындауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта әлеуметтік-экологиялық дискурста «экологиялық мәдениет» түсінігінің нақты бір анықтамасы жоқ, ол тұжырымдаманың күрделілігімен және оны қолдану аясының кеңдігімен түсіндіріледі.

Кейбір зерттеушілер анықтаманы кеңінен береді, В.В. Бахаревтың көз қарасы бойынша, экологиялық мәдениет дегеніміз - бұл «жалпыға бірдей және өзін-өзі құрметтейтін этникалық рухани құндылықтардың бірлігі, экологиялық сана мен дүниетаным ерекшеліктері, қоршаған орта қызметі және табиғи тұтастық заңдарына сәйкес адамның қажеттіліктерін қанағаттандыру ...». Енді бір зерттеушілер экологиялық мәдениеттің аясын тек проблемалық тар шеңберде пайдаланған дұрыс деген ұстанымда [4, 28 б.].

«Экологиялық мәдениет - бұл адам өмірінің табиғи ортамен өзара әрекеттесуінде, салауатты өмір салтын қалыптастыруға, елдің және әр адамның экологиялық қауіпсіздігінің орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал ететін мұра және қалыптасқан тәжірибе», - деп Қазақстан Республикасының экологиялық білім тұжырымдамасында көрсетілген. Бұл пікірмен Ж.О.Жилбаев және Е.Б.Нурлановта келіседі. Олардың пайымдауынша, экологиялық мәдениет – тек жинақталып қана қоймай, ұрпақтан-ұрпаққа мұра болатын тәжірибе [5, 7 б.].

М.Х. Ахметова өз жұмыстарында экологиялық мәдениетті «қоғам мен қоршаған ортаның өзара әрекеттесуінің гормоналды әдісін көрсететін, табиғатқа саналы қарым-қатынасты және табиғатты басқаруды жетілдіруге практикалық қатысуды сипаттайтын қоғамның жалпы мәдениетінің ерекше бөлімі» деп анықтама беріп, субъектінің экологиялық мәдениетінің моделін ұсынады: экологиялық білім (экологиялық көзқарас, құндылықтар, нормалар, сенімдер, экологиялық білім) және экологиялық көрсеткіштер (экологиялық мінез-құлық, экологиялық өмір салты, экологиялық белсенділік) [6, 33 б.].

Экологиялық мәдениет - күрделі психикалық қалыптасулардың бірі. Педагогика классиктерінің еңбектеріне жүгінсек, табиғатта олар әр адамның ақыл-ойы мен сезімдерін тәрбиелеудің сарқылмас қайнар көзін көретінін көреміз.

О.В. Карпова экологиялық мәдениет анықтамасын келесідей толықтырады: экологиялық мәдениет дегеніміз - адамның табиғатпен, өзін қоршаған әлеммен және ғаламмен, өз өзімен және басқа адамдармен байланысының ерекше адами формасы [7, 138 б.].

Экологиялық мәдениетті, кейбір авторлардың пікірінше, екі саланың - материалдық және рухани, яғни экологиялық сананың және әлеуметтік-экологиялық қызметтің бірлігінде қарастыру керек. Экологиялық мәдениетті, басқа авторлар атап өткендей, субъект бойынша зерттеу керек. Үшінші топ авторлары экологиялық мәдениетті, әртүрлі мәдени топтарда экологиялық мәдениетті қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздерін қарастырудың әдіснамалық мәселелерін бөліп көрсеткен дұрыс деп санайды.

С.Н. Глазачевтың көз қарасы бойынша, экологиялық мәдениет дегеніміз - адамның эко-элеуметтік болмыстағы маңызды күштерін іске асырудың өлшемі мен тәсілі, жалпыадамзаттық өзін-өзі анықтаудың, жеке тұлғаның көрінісі, адамның тек табиғаттың бір бөлігі екенін түсіну, яғни жаңа экологиялық дүниетаным мен көзқарасты тәрбиелеу, әлемнің бір бөлігі ретінде өзін-өзі тану [8, 12 б.].

Н.И. Симоненконың айтуынша, экологиялық мәдениеттің пайда болуының алғышарты - сыртқы мәдениетке қатысты адамның ішкі мәдениетін басымдықпен бөлу және онда ішкі мәдениет табиғи процестердің табиғи бағыты бойынша теріс әсер ету шарасын сақтау идеясына сүйене отырып, экологиялық маңызды болып табылады [9, 20 б.].

Сонымен, жоғарыда берілген анықтамалардан экологиялық мәдениетті біз ең алдымен экологиялық сана мен дүниетанымның қалыптасуы деп түсінеміз.

Экологиялық білім мен тәрбиенің деңгейі адамның табиғи ортадағы мінез-құлық ережелері туралы не білетіндігімен емес, оны қалай орындайтындығымен және қоршаған орта мен ондағы әртүрлі әрекеттер туралы эмоционалды алаңдауымен байланысты. Экологиялық мінез-құлықта тек білім ғана емес, сонымен бірге оқушылардың сезімдері де маңызды. Д.С. Ермаков құзіреттілік сезімдердің өзара байланысы ретінде анықтайды - білім - сана - мінез - құлық - қызмет. Сондықтан оқытудағы ең қолайлы форма ретінде құзіреттілікті қалыптастыруға негізделген модель болуы керек. Оның пікірінше, шешім қабылдаудағы құзіреттілікті қалыптастыру моделі төрт деңгейден тұрады: 1) бейсаналық қабілетсіздік (адам өз іс-әрекетінің экологиялық тұрғыдан орынсыз екенін түсінбейді); 2) саналы біліксіздік; 3) хабардар етілген құзыреттілік (олар алған дағдыларына сенімді емес, бірақ олар не талап етілетінін түсінеді және кезең-кезеңімен талдап, мәселені шеше алады); 4) бейсаналық құзыреттілік дұрыс әрекеттерді автоматты түрде орындаумен сипатталады. Бұл деңгейде білім алушы проблеманы шешудің әдістеріне емес, өзіне назар аударады. Берілген модель экологиялық білімге қоршаған орта мен адам қызметінің кері әсерлері туралы білімді қалыптастыруға емес, табиғи ортаның жағдайын жақсартудағы практикалық тәжірибені дамытуға, экологиялық мәселелерді анықтауға, зерттеуге және оларды шешуге білім алушылардың жеке қатысуына бағыттайды. Себебі, өмірде адам нақты проблемаларға тап болады, абстрактілі білім және идеялармен емес, өз кезегінде проблемаларды шешу барысында жаңа мотивтер, көзқарастар қалыптасады [10, 193 б.].

Отандық педагог К. Ш. Бакированың пікірінше экологиялық мәдениеттілік бұл - көпжоспарлы, жүйелі процесс, онда студенттерді ғылыми-жаратылыстану білімі мен дағдысына бағытталған, зерттеушілік дағды мен экологиялық мінез құлық пен экологиялық ойлаудың дамуы болашақ мұғалімдердің өзіне және басқа адамдар мен қоршаған ортаны белсенді қорғай алу позициясын ұстайды, сонымен қатар өзін-өзі үнемі дамыта отырып салауатты өмір салтын ұстану [11, 46 б.].

Жоғарыда келтірілген көптеген педагог-ғалымдардың жұмыстарын зерделей келе адам-табиғат жүйесіндегі қатынастарды жақсарту және экологиялық бағдарланған адамды тәрбиелеу үшін балалардың жеке басының қалыптасуына тікелей әсер ететін болашақ мұғалімдердің экологиялық дайындығына ерекше назар аудару қажет. Яғни экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениетті жүзеге асыру үшін қажет пікірге туындады. Оны М.О. Искакованың берген анықтамасы да дәлелдейді, «Экологиялық құзіреттілік - педагогикалық өзара іс-қимылға барлық қатысушылардың экологиялық мәдениетін көтеруге көмектесетін тиімді экологиялық-білім беру кеңістігін құруға және қолдауға бағытталған экологиялық-педагогикалық іс-әрекетке қабілеттілік пен дайындық» [12, 49 б.].

Білім мен құндылықтар экологиялық сана қалыптасуына әсер етеді, экологиялық көзқарастың негізін қалайтын нанымға айналады. Өз кезегінде, дүниетаным жеке тұлғаның идеалдарын айқындайды, табиғатқа деген көзқарасты анықтайды, олар табиғат қорғау іс-шаралары - іс-әрекеттер, амалдар, мінез-құлықтар, әдеттерден көрінеді. Басқаша айтқанда, экологиялық мінез-құлық экологиялық сана мазмұнын жүзеге асырудың салдары болып табылады. Яғни, экологиялық сана - белсенді өмірлік ұстаным, қоғамдық маңызы бар экологиялық іс-шараларды ұйымдастыру мен өткізудегі бастаманың көрінісі, құндылықты бағдарлар мен ұстанымдарды қалыптастыру негізінде өзін-өзі жетілдіру процесі болып табылады.

Қорыта келгенде, экологиялық білім мазмұнындағы компоненттер негізінде білім алушылардың экологиялық құзыреттілігін дамыту туған өлкенің қорғауға қабілетті, өн бойына ұлттық патриотизм дарыған, жаһандық білім беру кеңістігінде бәсекелестікке қабілетті тұлға қалыптасқаны сөзсіз. Сондықтан да орта мектеп, жоғары оқу орындарында барлық пәндердің (әсіресе, жаратылыстану) мазмұнында экологиялық құзыреттілікті қалыптастыру және дамыту жүйелі түрде берілуі тиіс. Нәтижесінде өскелең ұрпақ бойында экологиялық әдеп, мінез - құлық, экологиялық сана және экологиялық мәдениет қалыптасады.

Біздің ойымызша, экологиялық құзіреттіліктің ерекшелігі оның практикалық бағыттылығында, яғни ол практикадан тыс болуы мүмкін емес. Сәйкесінше, экологиялық құзіреттілік экологиялық мәдениеттің қалыптасуының бір көрсеткіші болып табылады және экологиялық сауаттылықтың жеке тұлғаның экологиялық мәдениетіне ауысуының буыны болып табылады (экологиялық сауаттылық - экологиялық құзіреттілік - экологиялық мәдениет).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А. Нұрғызарынов, Ж. Шілдебаев. Экология және тұрақты даму//Астана-2014ж.3 б.
2. Послание Главы государства народу Казахстана. – Нур-Султана, Акорда, 02.09.2019.
3. А.Амантаева, Ж.Шілдебаев. Оқу үдерісінде болашақ биолог мұғалімдердің экологиялық құзыреттілігін дамыту мәселелері//Абай ат.ҚазҰПУ Хабаршысы, «Педагогика ғылымдары» сериясы, №1(61), 2019 ж. 32 с.
4. Бахарев В.В. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА СОЦИУМА КАК СИСТЕМА:автореф. ...док.соц.наук.- Саранск, 2000 г. 28 с.
5. Жилбаев Ж. О. Стратегия развития экологического образования и воспитания в современном Казахстане Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. Т. 3. – 2014 г. – №4. – 7с.
6. Ахметова М.Х. Экологическая компетентность учащейся молодежи многопромышленного города: социологияческий аспект: на примере гг.Набережные Челны и Нижнекамска: дисс:... канд.соцоло.наук: 22.00.04 – Москва, 2009 г. 33 с.
7. Карпова О.В. Формирование экологической культуры личности как социальный процесс: дисс. ...канд.соц.наук.-Алматы: КазНУ, 2003-138 с.
8. Глазачев С. Н. Экологическая культура в международной парадигме развития // Вестник МГГУ им. М. А. Шолохова: серия «Социально-экологические технологии». – М., 2013. – № 1. 12 с.
9. Симоненко, Н. И. Экологическая культура как основание образовательной парадигмы: философско-культурный аспект : автореф. дис. ...канд. философ. наук. Челябинск, 2012. – 20 с.
10. Ермаков Д.С. Применение компетентностного подхода в экологическом образовании школьников // Вестник РУДН: Серия «Психология и педагогика». — 2007. — № 3, 193 с.
11. Бакирова К.Ш. Теоретико-методологические основы формирования экологической культуры студентов педагогического вуза:автореф. ... док.пед.наук. - Алматы, 2010 г. - 46 с.
12. Искакова М.О. Формирование экологической компетентности будущих учителей начальных классов (на примере вузов Казахстана): дисс...канд.пед.наук:13.00.01.- Москва, 2017 г. - 49 с.

Жылысбек С.Н.¹ Сабиралиева Ж.Ы.²

¹²*Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті
Тараз қаласы, Қазақстан*

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада жаратылыстану пәндері мамандарын даярлауда экологиялық білім беруді тиімді ұйымдастыру мәселелері туралы жазылған. Мақалада республика тұрғындарының экологиялық сауаттылығын арттыру мәселелері қарастырылған. Ол үшін педагогикалық және техникалық оқу орындарының білім беру стандарттарына арнайы практикалар үшін кредиттер бөліну керектігі келтірілген. Экологиялық білімді арттыру адам капиталын сақтаудың алғы шарттарының бірі екендігі жазылған. ҚР аймақтарындағы экологиялық апаттар жайында дәлелді мағлұматтар келтірілген. Сонымен қатар, еліміздің ақпараттық құралдары тарапынан, әсіресе, телеарнадан апта сайын қоршаған орта экологиясы жайында деректі хабарламалар беруді жолға қоюдың қажеттігі айтылған. Жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламасы бойынша экологиялық білімділікті жетілдіруде арнайы экологиялық орталықтарда практикаларын өткізу қажеттігі көрсетілген. Жаратылыстану мамандықтары үшін экологиялық білім беруді жоспарлау үлгісі келтірілген. Еліміздің облыс аймағының экологиялық картасының жыл сайын жаңартылуы және экологиялық каталогын құрастырып, мониторинг жасалуы, нәтижелерінің ақпарат құралдарынан үнемі берілуі қажеттігі келтірілген.

Түйін сөздер: экология, білім, бағдарлама, қоршаған орта, радиоактивтілік, зиянды заттар.

Zhilyzbek S.N.¹ Sabiralieva ZH.I.²

¹²*Taraz State Pedagogical University
Taraz, Kazakhstan*

THE EFFECTIVE PEDAGOGICAL ORGANIZATION OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

This article discusses some issues of improving environmental literacy of the population among Republic and questions about an effective organization of environmental education in the training of natural sciences. For this purpose, it is necessary to allocate credits for special educational standards of pedagogical and technical educational institutions. It is noted that the improvement of environmental knowledge is one of the prerequisites for the preservation of human capital. The verified data and arguments about ecological catastrophes in the regions of Kazakhstan are given. In addition, the country's media, especially the television channel, are encouraged to provide weekly environmental information on the environment ecology. It is shown the necessity of higher education institutions' practice to improve environmental education in special environmental centers. There is the scheme of environmental education planning in natural specialties. And it is necessary to update the environmental map of the region annually and create an environmental catalog, monitoring, the results of the media should be monitored regularly.

Key words: ecology, knowledge, program, environment, radioactivity, harmful substances.

¹²Таразский государственный педагогический университет
Город Тараз, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы эффективной организации экологического образования при подготовке специалистов естественных дисциплин и вопросы повышения экологической грамотности населения республики. Для этого необходимо выделить кредиты на специальные образовательные стандарты педагогических и технических учебных заведений. Отмечается, что повышение экологических знаний является одной из предпосылок сохранения человеческого капитала. Приведены проверенные данные и аргументы об экологических катастрофах в регионах Республики Казахстан. Кроме того, к средствам массовой информации страны, особенно к телевизионному каналу, обращен призыв предоставлять еженедельную информацию по экологии окружающей среды. Показано, что в учебной программе высших учебных заведений необходимо проводить практику в специальных экологических центрах по улучшению экологического образования. Приведена схема планирования экологического образования по естественным специальностям. И необходимо ежегодно обновлять экологическую карту региона и создавать экологический каталог, мониторинг, регулярно следить за результатами деятельности СМИ.

Ключевые слова: экология, знание, программа, окружающая среда, радиоактивность, вредные вещества .

Қазіргі ғылыми-техникалық даму үрдісінің экологиялық мәселелері жылдан-жылға артып келе жатқаны анық. Кез-келген елдің ғылыми, материалдық, техникалық дамуымен қатар, олардың қоршаған ортаға тигізетін зиянды әсерлері де анықталып отыр. 1992 жылы Рио-де-Жанейрода өткен конференциясында дамушы елдердің нарықтық-тұтыну моделі адамдардың құрбан болуына әкелетіндігі жайында қорытынды жасалған. Қазақстан Республикасы орнықты дамуының экологиялық негіздерінде мынадай түсініктер келтірілген: адам өмірі мен денсаулығы үшін қолайлы қоршаған ортаны қамтамасыз ету жөніндегі мақсатқа мемлекеттің қол жеткізуі; қоршаған ортаны қорғау және био әртүрлілікті сақтау; Қазақстан Республикасының өз табиғи ресурстарын өндіруге құқықтарын қамтамасыз етумен іске асыру және табиғи ресурстарды пайдаланумен қоршаған ортаға әсер ету мәселелерінде ұлттық мүдделерді қорғау; қазіргі және болашақ ұрпақтардың сұранысын әділ қанағаттандыру; өндіріс пен тұтынудың орнықты үлгілерін дамыту; қоршаған ортаның жай-күйін есепке ала отырып, экологиялық нормалаудың әлеуметтік және экономикалық даму талаптарына сай келуі; әрбір адамның экологиялық ақпаратқа қол жеткізу құқығын сақтау және жұртшылықтың қоршаған ортаны қорғаумен орнықты даму мәселелерін шешуге жан-жақты қатысуы; қоршаған ортаны қорғау саласында қабылданатын шаралардың жариялылығын қамтамасыз ету [1,4б.]; Ал, қоршаған орта-тіршілік ортасы, ал, оның табиғи түрінен ауытқуы күрделі мәселе. Басқа елдердегідей, қоршаған ортаның табиғи тазалығын тұрақты сақтау және экологиялық сауаттылығын арттыру-еліміздің тұрғындарының биосфералық қауіпсіздігін қамтамасыз ететіндігі белгілі.

Экологиялық кодекске сәйкес орындалуы тиіс міндеттердің бірі-экологиялық білімдерді таратып, экологиялық мәдениет деңгейін арттыру жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру, үздіксіз экологиялық білім жүйесін дамыту болып табылады [2,6б.]. Бірақ, қазіргі уақытта жоғарыда келтірілген «әрбір адамның экологиялық ақпаратқа қол жеткізу құқығын сақтау және жұртшылықтың қоршаған ортаны қорғаумен орнықты даму мәселелерін шешуге жан-жақты қатысуы, қоршаған ортаны қорғау саласында қабылданатын шаралардың жариялылығын қамтамасыз ету» сияқты іс-шаралары іс жүзінде орындалып жүр ме? Орындау үшін «қандай жұмыс түрлерін ұйымдастыру және қалай жүзеге асыру керек?» деген сұрақтар туындайды. Кейбір экологиялық мәселелер нақты химиялық зерттеулерсіз шешілмейді, яғни, облыс орталықтарында химиялық экологиялық лабораториялардың болуы және бұл салада еңбек ететін мамандардың биосфераның (ауа, топырақ, су) құрамын, олардың өзгеру себептерін көрсету үшін нақты ғылыми зерттеулер-химиялық сараптамалар жүргізе білуі үшін олардың функционалдық сауаттылығы жоғары деңгейде болғаны

жөн. Сол кезде, жүргізілген мониторинг негізінде судың ауаның, топырақтың ластануына талдамалы бақылау жасауға және радиоактивті ластанудың алдын алуға мүмкіндіктер болады. Зерттеулер нәтижесінде жасалған химиялық мониторинг-экологияның мынадай негізгі әдістеріне негізделеді: жүйелік тұрғыдан қарастыру; ортаның жағдайын бақылау; эксперимент және модельдеу. Келтірілген әдістердің ішінде химиялық экологияға үйлесімді әдіс-ортаның жағдайын бақылау әдісі. Метерологиялық бақылау, температураны өлшеу, судың химиялық құрамын, тұздылығын, мөлдірлігін, топырақ ортасының сипатын анықтау, радиациялық фонды өлшеу, ортаның химиялық және бактериалдық ластануын анықтау, т.б. ортаның жағдайын бақылауға жатады [3,8б.]. Қазіргі кезде осылардың ішінде практикалық маңыздылығы жағынан мониторингке ерекше көңіл бөлінуде. Геологиялық, биологиялық және химиялық зерттеулер көмегімен жасалған мониторингілерінің жалпы мақсаты-бақылау, баға беру және болжам жасау. Сондықтан да, экологиялық білім беруді тиімді ұйымдастыру мәселелерін қарастыру-негізгі мақсаттардың бірі және осыған байланысты мәселелерді тиімді шешу жолдарын келтіру міндеттері болып табылады.

Негізгі бөлім

ҚР экологиялық білім және тәрбие беру жүйесін жасауды дамыту экологиялық қауіпсіздігінің стратегиялық мақсаты мен міндеттеріне жатады. Сондықтан, елімізде тұрақты дамуды қамтамасыз етуде мынадай экологиялық мәселелерге байланысты міндеттерді іске асыру қажет болып табылады: қоршаған ортаның сапасын тұрақтандыру; табиғатты пайдалану және қоршаған ортаны қорғауды басқарудың тиімді жүйесін құру; табиғи қорларды сақтау; Сонымен қатар, тұрақты дамуды ғылыми және ақпараттық қамтамасыз етудің де маңызы зор. Келтірілген міндеттердің біздің Республикамыздың тұрақты дамуын қамтамасыз етуде маңызы ерекше (30.04.1996 жылы «Қазақстан Республикасының экологиялық қауіпсіздік» концепциясында қарастырылып бекітілген).

Н.Ә.Назарбаев адам капиталын сақтаудың қажеттігі туралы өз жолдауында көрсеткен болатын [4,3б.]. Бірақ, жыл сайын болып отырған әртүрлі үлкенді-кішілі апаттардың болуы, табиғи қазба байлықтардың көптеп өндірілуі және өз жерімізде алғашқы өңдеуден өткізлуі қоршаған ортаға зиянды әсерін тигізуде.

Экологиялық қауіпсіздік үрдісі - қоршаған ортаны нақты және мүмкін болатын қауіптен қорғауды қамтамасыз ету; биосферамен сыртқы антропогенді және табиғи факторлар арасындағы тепе-теңдікті ұстап тұруға бағытталған медициналық, биологиялық, экологиялық, құқықтық іс-шаралардың жиынтығы, жүйесі. Бұл жүйенің орындалуы міндетті бағыттарының бірі - экологиялық білім беруді тиімді ұйымдастыру. Экологиялық сауатты патриот жастар өз елінің сенімді болашағы бола алады. Экологиялық қауіпсіздік жүйесіндегі тұрақты даму мәселесін шешуді, әр адамның экологиялық сауатсыздығын жоюдан бастау керек және білім беру орындарында экологиялық білім беруді модернизациялау қажет. Жалпы басқа елдерде, мысалы көрші Ресейдің жоғары оқу орындарының жұмыс жоспарларында өздері орналасқан аймақтың негізгі мәселелері, өндірістері, табиғаты, экологиясы жайында білімдерін жетілдіру үшін арнайы пәндер енгізілген. Ресейдің экология және қоршаған ортаны қорғау бойынша мемлекеттік думасының мүшесі А.Фокин «азаматтар өздері тұратын аймақтың экологиялық жағдайын білуі тиіс және экологиялық жағдайды жақсартуға байланысты шешімдерде олардың пікірлерін ескеру қажет» деп ашық айтқан [5,42б.].

Біздің еліміздегі радиациялық сәулелердің мөлшері жайында тіпті ешқандай ақпараттық мәліметтер келтірілмейді және ғалымдардың бұл бағыттағы ғылыми ізденіс жұмыстары саусақпен санарлық десе де болады. Еліміздің қорғаны болар білімді жастар - оқушылармен студенттер қоршаған орта жайындағы ғылыми-шығармашылық ізденістеріне негіз болатын мағлұматтарды қайдан алады? Мағлұматтар шын мәнінде қол жетімді ме? Елімізде өндіріліп, тасымалданып әкетіліп жатқан кендерден таралатын қауіпті заттар мен радиациялық сәулелер жайында берілетін ақпараттар жергілікті тұрғындарға беймәлім екендігі де байқалады. Мысалы, Жамбыл облысында «Казфосфат» ЖШС өндірісінде сары фосфор өндірілуде. Тау жыныстарын өртеу кезеңдерінде зауыттан шыққан қою қара түтін Тараз қаласының атмосферасын лақтауда және ауа қозғалысы болғанша тұманданып тұрады. Осындай дәлелді факторлар бір ғана ҚР қалаларында емес, барлық қалаларында кездеседі дегуге болады. Болашақ ұрпақтың денінің саулығы өмір сүретін ортасына тікелей байланысты болғандықтан, халықтың экологиялық сауаттылығын арттыру мәселелерін жүйелі, тиімді қарастыру керек. Демек, жоғары оқу орындарында да экологиялық білім беруді модернизациялау қажет.

Көптеген елдерде ЖОО студенттері үшін өздері тіршілік етіп жүрген ортасы жайлы экологиялық білімдерін қалыптастыру және жетілдіру нақты шешілген. Әр облыста орналасқан ЖОО-ның білім беру бағдарламасында сол аймақтың экологиясын зерттеу пәндері енгізілген. Біздің елімізде

берілетін экологиялық білім жалпылама түрде және әсіресе, мемлекеттік тілдегі химиялық экология, биологиялық экология, т.б. оқу әдебиеттерінің саны өте аз. Дегенмен, педагогикалық оқу орындарында экологиялық білім беру мәселелерін шешуде зор үлес қосқан ғалым-педагог Н.Сарыбековтың маңызды еңбегін атап өтуге болады. Бірақ, қазіргі уақытта ғалым еңбектерін жалғастырып жазылып шығып жатқан оқу әдебиеттері жеткіліксіз болып отыр. Биологиялық, химиялық экологиялық білімді жетілдіруге байланысты қазақ тілінде шығарылған оқулық саны өте аз деуге болады (соңғы 5 жыл көлемінде басылып шыққан көлемді бірер ғана оқулықтар бар, авт. х.ғ.д. проф. С.Мырзалиева). Шындығында, экологиялық бағытта қорғалған ғалымдар еңбектері өте көп, ал, іс жүзінде оқу орындары үшін оқулық ретінде ұсынылып, шығарылған еңбектері аз, қорғалған жұмыстарының нәтижелері экологиялық бағытта білім алуда пайдаланылмайды. Экологиялық бағытта қорғалған зерттеу жұмыстарының нәтижелері іс жүзінде маңызды болғанымен, тиісті деңгейде пайдаланылмайды деуге болады. Мысалы, Республикалық экологиялық басылымдарда, ЖОО оқулықтарында немесе оқу құралдарында ғалымдардың еңбектерінің нәтижелері елімізге қатысты келтірілмейді. Білімді жетілдіруде қажетті практикалық маңызды экологиялық зерттеу нәтижелері мектеп оқушылары мен ЖОО-ның студенттері үшін қолжетімді емес. Студенттердің білімін экологиялық пәндерден сырттай бағалау кезінде мемлекеттік тілдегі оқулықтардың жеткіліксіздігі де байқалады.

Республикамыздың әрбір аймағының экологиялық мәселелері жетерлік, себебі, инвесторларға берілген жерлердің барлығында пайдалы қазбалардың қазылуы, өңделуі, тасымалдануы кезінде қоршаған ортаға зиянды заттар таралып жатқаны анық. Облыс аймағының көптеген жерлері шетел инвесторларына берілгендіктен, таулары қопарылып, кендері ашылып- шашылып, өңделіп, уран тәрізді радиоактивті заттарды алғашқы өңдеу өнімдері қаладағы темір жолдары арқылы тасымалданып жатыр. Бұл үрдістің экологиялық сипаты қандай? Қаратау қойнауынан уран сияқты радиоактивті заттар өндіріліп жатқан облыс аймағының орталығы Тараз қаласындағы немесе басқа облыстардағы радиациялық сәулелердің шектеулі рауалды концентрациядан асып кетуі жайында мәліметтер неге хабардан арнайы берілмей жүр? Аспандағы ақ бұлттардың соғыс кезеңдеріндегідей қара түсті шұбатылған қара, қоңыр бұлттарға айналуы неліктен? Ресейде пилотсыз ұшу транспорттары арқылы бұлттарынан радиоактивті шаңдарды жинап, зерттеу жұмыстары жүргізіледі. Ал, бізде неге сондай экологиялық ауқымды зерттеулер жүргізілмейді? Бір ғана, Жамбыл облысының Шу, Құлан, Сарысу, Қордай аудандарына инвесторлар қажеттеріне қарай тау мен тасты қопарып, қазба байлықтарды алғашқы өңдеулерінен өткізіп әкетіп жатыр (алғашқы өңдеуде таралатын зиянды заттың мөлшері үнемі тиісті бақылауда деуге болмайды). Соңғы екі жылда облыс аймағында болған үлкен екі апаттың елді мекендерге айтарлықтай қауіпі бар. Бұл аймақтағы Бурыл станциясы маңында тасымалдау кезінде темір жол рельсіндегі авария салдарынан аударылған цистернадағы концентрленген күкірт қышқылының төгілуінен және өткен жылда «Казфосфат» өндірісінде болған жарылыстың облыс тұрғындарының денсаулықтарына тигізетін зиянды әсері болмауы мүмкін емес. Қала емханаларында кезекте тұрғандар денсаулықтарының төмендеуі экологиялық салдардан туындап отырғанын, былтырғы антибиотиктердің биылғы ауруды емдеуге жарамсыздығы, яғни, жаңа антибиотиктермен алмастырылуы т.б. жайында пікірлерін білдіруде. Мұндай мәселелер бір ғана Жамбыл облысында ғана емес, еліміздің барлық облыстарында да кездеседі деуге болады. Еліміздің экологиялық қауіпсіздігіне елеулі қатер туғызып отырған радиоактивті ластанудың 30%-ы радиоактивті газ-радоннан болып отыр. Радон (Radonum)-радиоактивті химиялық элемент; инертті газ; Радонды алғаш американдық физик Р.Оуэнс торийдің ыдырауы кезінде байқаған (1899). Ең тұрақты изотопы ^{222}Rn ($T_{1/2} = 3,823$ тәулік), яғни, жартылай ыдырау периоды 4 күнге жуық деуге болады. Ол өте улы, ыдырау кезінде организмнен қиын шығарылатын, ұшпайтын радиоактивті өнімдер (Po, Bi, Pb изотоптары) түзеді; медицинада (радонды ванна, т.б.), техникада, биологияда, табиғатта радиоактивті элементтерді анықтауда белгілі бір дозасы қолданылады. Таулы жерлерде тастар арасында радиоактивті радон газының болуынан алыстан қарағанда қызғылт сары, көгілдір, күлгін құбылмалы түстерді байқауға болады (түсі құбылып өзгеріп тұрады) [6,23б.]. Мұндай жерлерге саяхатқа шығып демалуға тыйым салыну керектігі ескерілмей жүр.

Қырғызстан Республикасынан басталатын облыс аймағын қамтитын табиғи су ресурстарының құрамының тазалығы үнемі бірқалыпты емес. Жыл сайын Қазақстан су қоймаларына химиялық қоспалармен ластанған 6 миллиард м³ ағын су құйылады, 3 млн. тонна зиянды заттар ауа қабатына сіңеді, 200 млн. қатты қалдықтар қоқысқа тасталатындығы анықталған. Атмосфераны ластағыш заттардан бір ғана мультипликатор - қорғасын ингредиентін мысалға алайық. Қорғасын - улы

политропты затқа жатады. Оның ағзадағы азғантай ғана концентрациясы, ағзалар мен тіндерді, қан жүйесін, орталық нерв жүйесін, иммун жүйесін зақымдап, бүлдіреді. Қорғасынның жоғары мөлшері - Өскемен, Зыряновск, Лениногорск қалаларының атмосфералық ауа құрамында кездеседі. Шашқа жасалған спектралды анализ мәліметтері бойынша, бұл қала тұрғындарында, қорғасын мөлшері ең жоғары, яғни шекті мөлшерден 6 есе көп болып шыққан. Қорғасынның бірқатар мөлшерін тұрғындар су, азық-түлік өнімдері арқылы қабылдайды. Сондықтан да болар, шығыс қазақстандықтардан ақ қан ауруымен науқастанғандардың саны көбейіп отыр. Тауар күйіндегі 1 тонна қорғасын алу үшін, 1000 тонна кенді қазып өңдеуге, 5 тоннаға дейін бос жынысты қазып алуға тура келеді. Қазақстанның полиметалл кендеріндегі қорғасынның концентрациясы 0,32 мен 0,8% аралығында. Бұл көрсеткіш ең бай кен көздері үшін, 1,5-2,5%. Қалдық сақтағыш қоймаларда жинақталған уақытына байланысты, өндіріс қалдықтарындағы қорғасын мөлшері 0,4%, 0,7%, кейде 1,5 %-ға дейін жетеді. Осыған орай, бұл техногенді қалдықтар ұзақ уақыт жатқан сайын, олардағы микроэлементтер зияндылығы қоршаған орта үшін арта түсері де сөзсіз. Жалпы, бүгінгі күнге дейін, Қазақстандағы түсті металлургия кәсіпорындарының техногенді қалдықтарының мөлшері-9,139 млрд тонна. Республика бойынша қалдықтардың 16,5%-ы шығыс Қазақстан экожүйесінің үлесіне тисе, бір ғана «Жезқазған түсті металл» өндірістік бірлестігінде - 13,5% қалдық қордаланған (912046 млн.т), ал "Соколов-Сарыбай" өндірістік бірлестігінде қалдықтардың 42,9%-ы жинақталған [7,426].

Қазіргі кезде елімізде "Байқоңыр" кешенінің жұмысы әлі жүргізілуде. Көктем мезгілінде жоспарлы ұшырылып жатқан ракеталардың әсерінен ауа қозғалысының үдей түсуі, зиянды улы заттарының таралуы іс жүзінде табиғаттағы атмосферадағы тепе-теңдік күйінің күрт өзгерісіне әкеліп, жеміс-жидектердің, көкөністердің «экологиялық ауруға» ұшырауы жылдан-жылға артып келе жатқаны мәлім. Ракеталардың жерге түскен бөлшектері, құлаған ракеталар, ракетадан өте улы жанармайларының төгілулері, т.б. нақты экологиялық қатер туғызуда. "Байқоңыр" космодромынан тасымалдаушы-зымырандардың ұшырылымдарын қамтамасыз ету үшін, жалпы ауданы 12,24 млн. гектарға тең бөлшектері түсетін арнайы құлау алаңы бөлінген. Осыған байланысты ракеталық-ғарыштық қызметтің қоршаған ортаға және халық денсаулығына әсерін төмендету, ракеталық-ғарыштық кешеннің экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі осы уақытқа дейін халықты алаңдатып отыр. Облыс орталықтарындағы жер асты цистерналарынан транспорттарға газ, май құю кезеңінде де бөлінетін газдардың қала ауасын ластап отырғаны белгілі. Сондықтан, да әр облыс аймағында орналасқан ЖОО аймақ экологиясы жайлы білімділік сауаттылығын арттыруға бағытталған іс-шаралардың болуы қажет.

Экологиялық мәселелердің үнемі ақпарат құралдарында ашық, нақты жарияланым жасалуы-бұл жоғарыда келтірілген мәселелердің тиімді жолдармен шешілуіне оң әсерін тигізеді. Экологиялық, химиялық және биологиялық экологиялық білім беру жүйесін тиімді модернизациялаудың маңызы бар, себебі, жоғары оқу орнында (ЖОО) әрбір білімді ұрпақтың экологиялық қауіпсіздік жайында білімділік құзыреттілігі жетіле түседі және өзін қоршаған ортаға өзіндік көзқарасы болады. Жоғары оқу орындарының білім бағдарламаларында міндетті немесе таңдау пәндерінің бірі ретінде қоршаған орта қауіпсіздігіне байланысты арнайы пәндер оқытылады. Бірақ, бұл пәннің оқытылу мазмұнын жаңарту керек. Мысалы, педагогикалық ЖОО-ның оқу жұмыс жоспарларындағы кәсіптік педагогикалық практикалар қатарына экологиялық білім беру практикасын енгізу білім сапасын арттыра түсер еді. Төменде педагогикалық ЖОО-да экологиялық білім беруді модернизациялауға байланысты кесте келтірілген (1-кесте).

Жаратылыстану мамандықтары үшін экологиялық білім беруді жоспарлау үлгісі

1-кесте

Экологиялық білімді жетілдіруде өндірістермен байланыс орнатуды қажет ететін жаратылыстану мамандықтары		
Химия	Биология	География, геология
1. Экологиялық білім беруді ұйымдастыру		
1.1 Пәндердің оқу жұмысы жоспарында (РУП) міндетті пән ретінде болуы;		
1.2 Мамандықтың білім беру стандарттарына экологиялық білім беру практикасының енгізілуі (типтік жоспардағы практикаларының кредит санын арттыру)		
1.3 Облыстың экологиялық орталықтарында кемінде 1 кредиттік (15сағат) практикаларының өткізілуін жоспарлау, келісімшарттар жасау		

2.Экологиялық білім нәтижелерінің бағалануы
2.1 Практика нәтижелері бойынша есеп беру
2.2 Шығармашылық жұмыстар орындауы (эссе жазу, ғылыми-жобалық зерттеулер жасау, ақпарат құралдарына мағлұмат беру, т.б.)
2.3 Білім жетістіктерін сырттай бағалауға қатыстыру (ВОУД)
2.4 Диплом жұмыстарында жүйелі түрде келтірілуі

ЖОО мен қоршаған орта жайында зерттеулер жүргізетін экологиялық орталықтар арасында тығыз байланыстың орнауы студенттердің экологиялық сауаттылығын жетілдіре түсер еді. Қоршаған ортаны қорғау тек қана көше қоқыстарын тазалаумен ағаштар отырғызу мен шектелмейтіндігін, тіршілік үшін маңызды басқа да факторлардың бар екендігін іс жүзінде түсініп, өз беттерінше ізденістер жасау дағдылары қалыптасады. ЖОО-да оқу жұмыс жоспарлары бойынша «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» химия және экология мамандықтарында «Химиялық экология», «Биологиялық экология», «Экология және тұрақты даму» т.б. қоршаған ортаға қатысты пәндер оқытылады. Бұл пәндер бойынша білім беруді ұйымдастыру қандай деңгейде деген сұраққа қашанда жауап дайын, яғни, дәрістік сабақ және практикалық сабақтар. Пәндердің оқытылуы дәстүрлі жолдармен аудиторияда өткізіліп, білімдері ЖОО аясында қалыптасып, іс жүзінде студенттер өздерінің тұрып жатқан аймақтары жайында экологиялық білімі шектеулі күйде қала береді. Ал, өмірмен, өндірістермен тығыз байланыста болып өткізілмейтіндігі, практикалардың экологиялық ұйымдарда өткізілмейтіндігі, экологиялық қауіп тудырып отырған орындарға саяхат жасала бермейтіні анық. Осы тұрғыдан қарағанда, ЖОО оқу жұмыс жоспарларына 2 апталық экологиялық практикалар ұйымдастырылып өткізілуі қазіргі уақытта қажет болып табылады. Егер, ЖОО-ның қала орталығындағы экологиялық орталықпен тығыз байланысы болмаса, пән ретінде биосфера экологиясы қарастырылғанмен, экологиялық білімдері нақтыланбайды. ЖОО экологиялық пәндерді аймақ тіршілігімен байланыстырылып, практикаларының өткізілуіне талаптардың қойылмауы салдарынан білім алушылардың экологиялық білімдерінің қалыптасуы жеткіліксіз деңгейде болады. Көптеген арнайы телеарналарда экологиялық мәліметтер берілмейді, берілген күнде де тазаланған орындар мен ағаштардың отырғызылып жатқаны туралы ғана көріністер беріледі. Республикадағы әр облыстың қазба байлықтарын өңдеу, тасу кезеңдерінде таралып жатқан радиациялық зиянды сәулелер, улы заттар жайында ақпарат құралдарында ашық, анық келтірілмейді деуге болады. Еліміздің телеарнасында қажетсіз сауда-саттыққа байланысты жарнамалар көптеп орыналады, ал, негізгі экологиялық мәселелерге нақты бағдарламалар мен хабарламалар берілмейді. Экологиялық ғылыми-ізденістер, олардың нәтижелері жайында беріліп жатқан ақпараттар жоқ деуге болады. Сондықтан, болашақта жас ұрпақты тәрбиелеуде жаратылыстану пәндері мамандарының экологиялық білімді болуы үшін білім беру орындарында, әсіресе, ЖОО-да экологиялық білім беруді дұрыс ұйымдастыру заман талабы деуге болады.

Қорытынды ҚР облыстарының экологиялық картасының жыл сайын құрастырылып, жаңартылуы және экологиялық каталог ретінде жинақталуы, мониторинг жасалуы, олардың нәтижелерінің ақпарат құралдарында берілуі - экологиялық сауаттылықты арттырудағы маңызды мәселе.

Экологиялық білімді жетілдіре түсуге байланысты іс-шаралардың жүйелі ұйымдастырылып, басқарылуы, жоғары оқу орындары (ЖОО) мен қаладағы экологиялық бөлімдердің арасында тығыз байланыс орнатылуы еліміздің экологиялық тұрғыдан қауіпсіздігін алдын-алу шараларының бірі болуы тиіс. Студенттер жергілікті мекендеріндегі экологиялық мәселелерді дұрыс түсініп, болашақта қызметтік іс-әрекеттерінде білімдерін қолдана алуы керек. Экологиялық орталықтармен ЖОО арасында студенттердің практикалық дағдыларын қалыптастыруға және жетілдіруге бағытталған келісім шарттар жасалып, практикаларын қоршаған ортамен тығыз байланыста өткізген жағдайда теориялық білімдері нақты бекітіледі. Осы уақытқа дейін ЖОО білімгерлеріне теориялық білімдері стандарт негізінде 2 немесе 3 кредитпен берілгенімен, биосфераны зерттеуге байланысты қондырғыларда тәжірибелер жасау мүмкіндіктері аз; облыс экологиясы жайындағы мағлұматтар қолжетімді емес; Сондықтан, теориялық білімдерінің іс жүзінде практикамен ұштасуына қажетті жағдайларды қарастыру керек. Қоршаған ортаны қорғауға байланысты педагогикалық білім беруде мынадай мәселелерді қарастыру заман талабы: ЖОО-ның студенттерінің қалалардағы экологиялық орталықтарда биосфераны, мұнай және тағам өнімдерін зерттеуге арналған заманауи қондырғыларда тәжірибелер жасап, практикалық дағдыларын жетілдіре алуы; өздері тұратын аймақтың экологиялық

жай-күйін толық білу үшін қажетті мағлұматтардың болуы; мамандықтың оқу жоспарларына кемінде 1 кредиттік сағатты құрайтын практикалық сабақтарының экологиялық орталықтарда өткізілуін жоспарға енгізу және қамтамасыз ету; экологиялық білім беруді оптимизациялау және модернизациялау қажет, яғни, ЖОО мен экологиялық орталықтар арасында шығармашылық байланыстың болуы, ізденіс жұмыстарына бірлесіп жетекшілік жасай отырып, іс-шараларды бірлесіп атқаруы; экологиялық зерттеулер үшін қолданылатын заманауи қондырғылардың орталықтандырылған экологиялық зертханаларда болуы (бір қалада бірнеше ЖООбар, олардың барлығы мемлекет қаржысынан жаңа қондырғыларды сатып алуы тиімді емес, себебі шет елдерден алынатын әр қондырғының құны миллион теңгеден артық деуге болады).

Сонымен кейбір жаратылыстану мамандықтары үшін экологиялық білім беру мәселелерін түбегейлі тиімді шешу үшін мемлекеттік білім бағдарламаларындағы мазмұнын жетілдіре түсу қажет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Концепция экологического образования Республики Казахстан. Астана, 2002.-4б.
2. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі. Алматы, 2007.-6б.
3. Концепция экологической безопасности Республики Казахстан. Астана, 2002.-8б
4. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан жолы– 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы
5. Жатқанбаев Ж. Экология негіздері: оқулық/- Алматы: Зият, 2004.-42б.
6. Төлеубаев Б.Ә. Радиациялық қауіпсіздік негіздері (ережелері, қағидалары, шаралары): оқу құралы / Б. Ә. Төлеубаев.-Павлодар: ЭКО, 2009.- 72 б.
7. Қалжігітов Қ.С., Төлемісова А.М., Приходько Н.Г., Исаев К.Ш.; «Өмір-тіршілік қауіпсіздігі» оқу құралы / Қалжігітов Қ.С.-Алматы, 2004.-11б.

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.40>

М.Қ.Қанабекова¹ С.А.Асанбаева²

¹²Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА СӨЙЛЕУ ЭТИКЕТІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагог мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда тілдік қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру, сөйлеу этикетіне тән нормалар мен ұлттық құндылықтар жүйесін игерту, сондай-ақ әдептілік шарттарын ұстанудың дәстүрлі қағидаларын меңгерудің жолдары қарастырылған. Сондай-ақ, студенттерді сөз саптау өнері мен тілдік талғампаздыққа, рухани-мәдени сауаттылыққа тәрбиелеу мәселелері де сөз болады. Сөйлеу этикетін меңгерген болашақ маман адамгершілік, мейірімділік, сыпайылық, имандылық тәрізді ұлттық санадағы дүниетанымдық құндылықтарды бойына сіңіре отырып, жан дүниесі рухани бай болып, ізгілікке тәрбиеленеді. Студенттерге сөз әдебі туралы нақты теориялық білім қалыптастыру, шаршытоп алдында этикалық-эстетикалық ұстанымдарға негіздей сөйлеуге дағдыландыру мен ұлттық этикалық құндылықтарға негізделген сөйлеу әдебінің болашақ кәсіби мамандығына сәйкес, жеке тұлғалық мәдениетін жетілдірудегі маңыздылығын ашу мақсатында тәрбиелік дәріс сабағының қысқаша мазмұны да ұсынылды.

Түйін сөздер: сөз мәдениеті, норма, сөз актісі, сөйлеу этикеті, прагматика, адресант, адресат, коммуникативтік уақиға, әлеуметтік-тұрмыстық қатынас әдебі, ресми-іскерлік қатынас әдебі, т.б.

Канабекова М.К.¹ Асанбаева С.А.²

¹²Kazakh national women's pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan

THE ROLE OF SPEECH ETIQUETTE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article discusses ways to improve the culture of language communication in the formation of professional competence of future teachers, mastering the system of national values inherent in speech etiquette, as well as studying the traditional principles of ethical standards.

The issues of education of students' speech culture, speech culture, cultural literacy are also touched upon. The education of a culture of speech is a moral problem that has social significance. Man's upbringing and culture are clearly manifested in the ability to translate thought into words, the manner of speaking and communicating, and the wealth of vocabulary. Students were offered a brief summary of the educational lecture session with the aim of forming clear theoretical knowledge about the ethical and aesthetic approach to established principles and to reveal the importance of speech etiquette based on national ethical values in improving personal culture in accordance with the future professional specialty.

Key words: speech culture, norm, speech act, speech etiquette, pragmatics, addresser, addressee, communicative situation, ethics of social relations, ethics of official business communication, etc.

Канабекова М.К.¹ Асанбаева С.А.²

¹²*Казахский национальный женский педагогический университет*

РОЛЬ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассматриваются пути совершенствования культуры языкового общения в формировании профессиональной компетентности будущих педагогов, освоения системы национальных ценностей, присущих речевому этикету, а также изучения традиционных принципов соблюдения этических норм. Также затронуты вопросы воспитания культуры речи студентов, речевой культуры, культурной грамотности. Воспитание культуры речи – проблема нравственная, имеющая социальную значимость. Воспитанность и культура человека ярко проявляются в умении оформлять мысль в слова, манере говорить и общаться, богатстве словарного запаса. Студентам было предложено краткое содержание воспитательного лекционного занятия с целью формирования четких теоретических знаний об этико-эстетическом подходе к устоявшимся устоям и раскрыть важность речевого этикета, основанного на национальных этических ценностях, в совершенствовании личностной культуры в соответствии с будущей профессиональной специальностью.

Ключевые слова: культура речи, норма, речевой акт, речевой этикет, прагматика, адресант, адресат, коммуникативная ситуация, этика социально-бытовых отношений, этика официально-делового общения и др.

Қазақстан Республикасының рухани-элеуметтік салаларындағы оң өзгерістер, білім беру жүйесіндегі жаңа қадамдар бәсекеге қабілетті және элеуметтік сұранысқа ие халықаралық деңгейдегі жоғары білікті педагогтар даярлаудың қажеттілігін көздеп отыр. Осыған орай жаңашыл педагог мамандар даярлау ісі, ең алдымен, ұлттық рухани құндылықтар жүйесіне, халықтық тәрбие ұстанымдарына негізделген, білім берудің қазіргі заманауи технологияларына құрылған оқыту жүйесі арқылы жүзеге асырылады.

Жоғары оқу орындарында оқытылатын «Сөз мәдениеті» пәнінің басты талабы – студенттерді сөз саптау өнеріне, тілдік талғампаздыққа және рухани-мәдени сауаттылыққа тәрбиелеу. Ол үшін студент жастардың тілдік қарым-қатынас мәдениетін көтеруде сөйлеу этикетіне тән нормалар мен ұлттық құндылықтар жүйесін ғылыми негізде тереңірек танып-білуі, сөйлеудегі әдептілік шарттарын ұстануға тәрбиеленуі аса қажет-ақ.

Жаңа ғылыми бағыт-бағдарлар аясында дамып отырған қазақ сөз мәдениетінің де басты ұғымдары мен категорияларын, теориялық негіздерін айқындау мен сөздің қатысымдық сапаларын антропоэлектік бағытқа сәйкес зерттеп-зерделеу – қазіргі тілтанымдағы әлі де өткір мәселелердің бірі

екендігі даусыз. Бұл бағытта оның теориялық концепцияларын ғылыми түрде саралауды мақсат еткен зерттеу жұмыстары жүргізіліп келеді әрі оны оқыту ісінде жүйелі де тиянақты түсінік-танымды қалыптастыру жолға қойылып отыр. Осыған орай сөз мәдениетіндегі этикет нормаларды, әдептілік шарттарын игеру мен оны ұстану тілдік қатысымның барлық түрінде, әсіресе бүгінгі студент жастардың қарым-қатынас мәдениетін көркейте түсуде маңыздылығы зор. Өйткені адамгершілік, мейірімділік, сыпайылық, имандылық тәрізді ұлттық санадағы этикалық құндылықтарды бойына сіңіре білген, зердесіне ұялата білген болашақ маман иесі ешбір мәдениетсіз әрекеттерге бой алдырмайды, жан дүниесі рухани бай болып, ізгілікке тәрбиеленеді. Демек, пәнді игеру нәтижесінде студенттердің сөз әдебі туралы білік-танымы артады, мәдени қарым-қатынас орнатудағы этикалық қызмет атқаратын тілдік бірліктерді теориялық тұрғыдан жетік меңгереді, оны тілдік тәжірибеде орынды қолдана білуге, яғни этикалық-эстетикалық ұстанымдарға негіздей сөйлеуге дағдыланады.

Өркениетті қоғам талабына лайық, білімді мамандар даярлау үшін этикалық, дүниетанымдық, мәдени құндылықтарды терең игертуде сөз мәдениетінен дәрістер оқып, тәжірибелік сабақтар жүргізудің маңыздылығы мен тиімділігі аса зор

Сөз мәдениеті ғылым саласын зерттеу мен оны оқыту ісі бұған дейін негізінен тілдік-құрылымдық жүйеде көбірек жүзеге асырылып келсе, соңғы кезеңде антропоэзеттік бағытты бағдарға ала отырып этикалық аспектіде қарастыру, сөз әдебі нормаларын теориялық тұрғыдан меңгерту белсенді сипат иеленіп отыр.

Сөз этикеті терминдік ұғымы ғылымда адамдардың өзара қарым-қатынасына қатысты орныққан әдеп ережелерінің жиынтығы ретінде қалыптаса түсті. Ғалым Н. Уәлидің тұжырымы бойынша, сөз этикеті – этикалық нормалар мен қарым-қатынастың әртүрлі жағдаятына тән тілдесу ережелерінің жиынтығы болып табылады - дей келіп, сөз этикасы дүниетанымдық компоненттерден, этикеттік компоненттерден және эстетикалық элементтерден тұратын күрделі құрылым екендігін, әр компоненттік құрылымның ғылыми негіздерін ашып көрсетеді [1, 68].

Адамдардың ресми не бейресми жағдайдағы қарым-қатынасы тіліміздегі арнайы этикеттік бірліктер арқылы жүзеге асырылады. Зерттеуші Н.И.Формановская этикеттік бірліктерді тақырыптық топтарға жіктеп отырып, олардың мынадай түрлерін атап көрсетеді: *сәлемдесу; назар аудару; танысу; шақыру; өтіну; ақыл-кеңес беру, ұсыныс жасау; шақырудан, жауап беруден бас тарту немесе келісу; пікірлесушінің ойымен келісу/келіспеу; кешірім сұрау; шағымдану; тынышталдыру, қайғысына ортақтасу; көңілін аулау, көтермелеу; ұнатпау; кінә қою; құттықтау, тілек білдіру; ризалық білдіру; қоштасу* [2, 59].

Ғалымдар негіздеген ғылыми ой-пікірлерді түйіндей келгенде, әр ұлттың дәстүрлі сөз саптау мәдениетінде сөз этикетінің өзіне тән орныққан нормалары мен ерекшеліктері болатындығы, адамзат игілігі үшін этикалық құндылықтардың мәні зор екендігі даусыз. Сондықтан әрбір адамның белгілі мәдени-тілдік ұжымның мүшесі ретінде, сөз әдебіне тән дәстүрлі қағидалар мен рухани құндылықтарды құрметтеуі, ұстануы қажет. Сөйлеу әрекетінде оған жете мән берілмесе, қарым-қатынас мәдениетіне кері әсерін тигізеді. Яғни этикалық норма талаптарына қайшы сөз әрекеттері орын алады: дауыс көтеру, айқайлау, шәңкілдеу не болмаса адамның сәлемін алмау, үлкенге ізет-құрмет көрсетпеу, бейпіл сөздерді қолдану, адамның сыртынан жағымсыз пікір айту, арыз жазу т.б. жайттар кездеседі.

Күнделікті тілдік қарым-қатынаста да, іскерлік жағдайда да сөз әдебін, сөз этикеті нормаларын сақтау әрекеті қандай дәрежеде көрінеді? Әдептіліктің өлшемдеріне нелер жатады? Ұлттық сипатқа ие этикеттік бірліктердің мәні неде? Қазақ сөз әдебін тереңірек зерттеп-зерделеудің қажеттілігі, маңыздылығы қандай? Осындай мәселелердің шешімін табуға құрылған проблемалық дәріс сабағының мазмұнын талдауға алайық.

Дәрістің басты мақсаты: сөз мәдениетін этикалық аспектіде зерттеудің негіздерін айқындау; сөз этикасының нормаларына қатысты жаңа теориялық ақпараттармен таныстыру, этикеттік таңбалардың ұлттық сипатын ашып көрсету.

- 1) сөз этикасының маңыздылығына жалпы сипаттама беру.
- 2) «норма», «сөз актісі», «этика», «тілдік қатынас» ұғым-категорияларының арақатынасын анықтау, тұжырымдау;
- 3) сөз этикасын құрайтын негізгі компоненттер жайындағы көзқарастарды жүйелеу, ғылыми негіздеу;
- 4) сөз этикасының атқаратын қызметтерін, өзіндік сипат-белгілерін көрсету;

5) этикалық норма түрлерін айқындау, олардың вербалды, вербалды емес ерекшеліктерін сипаттау.

6) этикалық нормадан ауытқу себептерін ашып көрсету.

Дәріс барысында сөз этикеті және мәдениетті қарым-қатынас нормалары туралы нақты теориялық білім қалыптасады; этикет таңбалардың вербалды, бейвербалды жүйесін меңгереді; этикалық норма ерекшеліктерін тілдік қатынас түрлерінде тиімді қолдана білуге үйренеді, әдепті сөйлеуге дағдыланады.

Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жету үшін оқытушы тарапынан жаңа білім беру проблемалық әрекетпен ұйымдастырылып, проблемалық жағдаят туғызатын материалдар ұсынылады. Студенттердің ойлау әрекетін тудыратын қосымша ақпарат-деректер келтіріледі. Өз бетімен ізденуге, проблемалық сұрақтың шешімін табуға әрекеттер жасалынады.

Дәрістегі басты тұлға: студент – оқытушы. Басты проблеманы студенттер айқындайды, оның шешімін оқытушымен бірлесе отырып табады.

Дәрістің мазмұндық құрылымы:

1. Сөз әдебі (этикеті) туралы жалпы түсінік.
2. Сөз этикетін құрайтын негізгі компоненттер.
3. Сөз этикетінің түрлері мен атқаратын қызметтері.
4. Сөз этикетінің ұлттық сипаты.
5. Қаратпалардың этикеттік қызметі.
6. Этикалық норманың бұзылуына әсер ететін факторлар.

Дәріс барысында қолданылатын тірек сөздер: сөз әктісі, мәтін, норма, этика, мәдениет, прагматика, риторика, сөз этикеті, адресант, адресат, коммуникативтік уақиға, этикеттік қаратпа, шешендік сөз, пікірсайыс, тілдік қатынас, әлеуметтік-тұрмыстық қатынас әдебі, ресми-іскерлік қатынас әдебі, т.б. Төмендегідей әдістерді қолданамыз: тақырыпты теориялық-тәжірибелік тұрғыдан меңгерту әдісі, проблемалы-ізденім, жаңа білімді тексеру әдісі.

Дәріс мынадай кезеңдерден тұрады:

1. Студенттерге дәрістің мақсат-міндеттері, негізгі идеялық мәселелері ұсынылып, сабақ соңында студенттердің белсенді қатысуы, дәрісті өз мақсаттарына жету тұрғысынан талдап, оны бағалайтындықтары ескертіледі.

2. Ой қозғау кезеңі.

Тақырыпқа ену сұрақтары:

1. Сөз мәдениетінің ғылыми негіздерін не құрайды?
2. Қазіргі норма түрлері айқындалып, ғылыми тұрғыдан негізделген бе? Қай ғалымдар еңбектерінде сараланып, дәйектеліп берілген?
3. Тілдік қарым-қатынас дегенді қалай түсінесіз? Ол қандай түрлерге бөлінеді?
4. «Сіз деген – сөздің сынығы, сен деген – сөздің анығы» деген мақалдан нені аңғаруға болады?
5. «Жақсы сөз – жарым ырыс», «Кесірлі ауызда – кесапатты сөз» деген қолданыстарда сөз әдебі тұрғысынан қандай ой айтылады?

Жеке жұмыс. Осы тақырып бойынша не білемін? Не білгім келеді? Жаңа білім қандай пайда әкелмек? (өзіндік пікір-көзқарастарын арнайы плакатқа жазады). Үйден жазып келген конспектісіндегі тірек сөздердің астын сызады (2-4 минут).

3. «Проблеманы айқындау» кезеңі. Оқытушының кіріспе сөзі, оның қатысуымен тақырып бойынша өзекті проблемалар айқындалады. Мысалы:

1. Сөз әдебі дегенді қалай түсінесіз?
2. Сөз этикасының нормалық жүйесі болуы мүмкін бе?
3. Сөз әдебінің атқаратын қызметтері қандай? Оларды қалай жүйелеп топтауға болады?
4. Сөз этикетінің ұлттық сипаты дегенді қалай түсінесіз? Сөйлеу әдебіндегі тілдік емес (бейвербалды) белгілердің ұлттық дәстүрмен қандай байланысы бар?
5. Қаратпалардың этикеттік қызметте жұмсалып мүмкіндігі қандай? Қазіргі таңда қаратпа сөз әдебі қоғамдық-саяси тұрғыдан өткір мәселе ретінде танылып отыр ма?
6. Байырғы наным-сенімдер сөз әдебіне, этикеттік мәнге қалай ие болған? «Ат тергеу», «Сәлем ету», т.б. ескірген наным-сенімдер деп түсінеміз бе?
7. Бата беру этикет формулаларын мазмұнына, айтылу жағдаятына қарай қалай жіктеуге болады?

7. Қазіргі теледидар хабарларындағы этикалық норманы ұстану бағыты қандай дәрежеде деп ойлайсыз?

8. Этикалық нормаға қайшы келетін фактілер тілдік қатынаста жиі орын ала ма? Себептері қандай?

4. «Проблеманы шешу» кезеңі. Топтық жұмыс. Әр топ өздері айқындаған проблеманы шешу жұмысымен айналысады, белсенді интерактивті әдістерді қолданады (15-20 минут). Оқытушы әр проблеманы шешуде Ойталқы, пікір алмасу түрінде әрекет жасайды. 1-топтың мәселесі бойынша Сөз әдебі дегенді қалай түсінесіз, оның негізі неде? Сөз әдебінің атқаратын қызметі не? Оларды қалай жүйелеп топтауға болады? деген сұрақтарға өзіндік ой-көзқарастарын жүйелеп, кестеге түсіреді. 2-топтың мүшелері Сөз этикасының нормалық жүйесі болуы мүмкін бе? Болса этикалық норма түрлері ғылымда сараланып айқындалған ба? Қай ғалымдар еңбектерінде ғылыми негізделген? Бұл мәселедегі ғылыми көзқарастардың ұқсас болуы себебін анықтайды, өз ойларымен бөлісіп, білгендерін толықтырады, өзінде туындаған сұрақтарды жазып қояды, өзіндік ой жинақтайды. Немесе Сөйлеу этикетіндегі тілдік емес (бейвербалды) белгілердің ұлттық дәстүрмен қандай байланысы бар? Байырғы наным-сенімдер сөз әдебіне, этикеттік мәнге қалай ие болған? «Ат тергеу», «Сәлем ету», т.б. этикалық бірліктерді ескірген наным-сенімдер деп түсінеміз бе? деген мәселеде 3-топтың мүшелері өз пікірлері мен шешімдерін сызба жаттығулар мен Т-кесте, кластер, концептуалды кесте, слайдтар арқылы жүзеге асырады не презентация жасайды. Олардың жаңа білімі, өзіндік пікірлері диалог (ойталқы) нәтижесінде қалыптасады. 4-топтың мүшелері Қаратпалардың этикеттік қызметте жұмсалы мүмкіндігі бар ма? Қазіргі таңда қаратпа сөз әдебі қоғамдық-саяси тұрғыдан өткір мәселе ретінде танылып отыр ма? Немесе бүгінгі теледидарда этикалық норманы ұстану бағыты қандай дәрежеде көрінеді? тәрізді күрделі мәселелерді шешуде бұл салада зерттеуші ғалым Н.Уәлидің сұхбаты бейнетаспа арқылы көрсетіледі, ондағы ой-пікірлеріне назар аудартылады.

Оқытушы мен ғалымның ой-пікірлері, қысқаша баяндауы негізінде студенттер өз тобының проблемасын шешуде нендей мәселеге мән беру керектігін айқындайды, проблема болып отырған мәселеге өз қатысын (бұрыннан білетін, жаңадан білген, маңызды немесе қиындық туғызған жайттарды) анықтайды.

5.«Проблема шешімін қолдану» кезеңі. Проблемалық мәселелер бойынша шешім қабылдау кезеңінде оқытушы тарапынан студенттердің жаңа мағлұмат бойынша қандай білім алғандығы жөнінде пайымдалып, өздерінің жаңа білімге баға беру үрдісі ұйымдастырылады.

Топтық талқылау. Студенттер осы сабақта білгендері мен үйренгендерін тұжырымдайды, игерген білімнің қолданысы туралы ой бөліседі, «жаңа білімнің пайдасы қандай?», «Бұл білімді дамыту үшін ары қарай не істеймін?» тәрізді сұрақтарға жауап іздейді.

Бағалау. Студенттердің алған жаңа білімдерін анықтау мақсатында төмендегі сұрақтар қамтылған ұяшықтар слайд арқылы көрсетіліп, жауаптары мен өзіндік ой-пікірлері тыңдалып, ойталқыға түседі.

Бекіту сұрақтары:

1. Адамдардың дидарласуына дәнекер болатын дәстүрлі ұғымдарға нелер жатады?
 2. Сыпайы қатынасты жүзеге асыратын этикеттік құралдарды атап көрсетіңіз.
 3. Қарым-қатынас жағдаятына (ресми, бейресми, бейтарап) және сөйлеушілердің әлеуметтік ерекшелігіне қарай амандасудың қандай түрлері қалыптасқан?
 4. Ұлттық мәдени құндылықтарға не жатады?
 5. Сөйлеу этикетіне қатысты мақал-мәтелдер мен қанатты сөздерді келтіріңіз. Олардың Сөз әдебі ұғымымен қандай байланысы бар?
 6. Адам ойын жүйелі де сыпайы жеткізу үшін нені меңгеру керек?
 7. Мына тілек сөздер қандай жағдаятта айтылады? (*Абыройлы бол; Абыройың артып, мерейің үстем болсын; Өркенің өссін; Ас дәмді болсын; Еңбегің жемісті болсын; Тілің шешен, ойың көсем болсын; Ұлыс береке берсін*).
 8. Өзіңіздің қатар құрбыңыз этикет таңбалардың вербалды емес қандай түрлерін жиі қолданады? Өздік жұмыс. Студенттердің алған білімдерін тереңдету мақсатында оқытушы тарапынан *Сәлем түзелмей, әлем түзелмейді* деген тақырыпта жазбаша түрде Эссе жазу тапсырылады.
- Кері байланыс. Студенттер сабақтың өту деңгейі, білімді игеру мүмкіндігі туралы өз пікірлерін шығу парағын толтыру арқылы жүзеге асырады (Қызықты/қызықты емес. Не білдім? Жаңа білімнің пайдасы қандай?).

Дәріс мазмұнын игеру нәтижесінде ұлттық этикалық құндылықтарға негізделген сөйлеу әдебінің студенттердің болашақ кәсіби мамандығында, жеке тұлғалық мәдениетін жетілдіруде маңызы зор

екендігі тұжырымдалады. Сөйлеу этикеті – белгілі бір заңдылыққа бағынған, ішкі құрылымы мен нормасы бар біртұтас жүйе екендігі айқындалады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Уәли Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері: филол. ғыл. докт. ... дисс. – Алматы, 2007. – 328 с.
2. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. М., 1989.
3. Балақаев М., Серғалиев М. Қазақ тілінің мәдениеті. А., 2006.
4. Бейсембаева З., Қанабекова М. Стилистика және тіл мәдениеті: Оқулық. А., 2017.
5. Әлкебаева. Д. Сөз мәдениеті: Оқу құралы. А., 2009.
6. Асыллов Ұ., Нұсқабайұлы Ж. Әдеп: ынабаттылық дәрістері. А., 1998.
7. Қобланова А. Сөз әдебі. А., 2001.

МРНТИ 14.09.35

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.41>

А.Ю. Губенко¹, Н.Н. Хан²

¹² *Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан*

ПРОБЛЕМА БУЛЛИНГА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Данная статья подробно раскрывает специфику проявления агрессии, физического и морального негативного воздействия на детей в школьной среде, подробно раскрыто и объяснено понятие «буллинг». Рассмотрены основные мировые достижения в области борьбы с этим явлением. Проанализированы структуры и особенности профилактических и антибуллинговых программ, созданных в разных странах мира в период с 80-х годов 20-го века и до нынешнего времени. Также в статье приведен краткий список авторов научных работ, раскрывающих проблему травли и насилия среди школьников. Рассмотрены основные факторы, которые оказывают положительное влияние на стабилизацию и устранение буллинга в учебном коллективе. Показывается необходимость подготовки будущего педагога к работе с детьми, подверженными негативным влияниям со стороны сверстников.

Ключевые слова: буллинг, будущий педагог, антибуллинговые программы, профилактические программы, образовательная среда.

А.Ю. Губенко¹, Н.Н. Хан²

¹² *Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан*

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕГІ БУЛЛИНГ ПРОБЛЕМАСЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада балаларда мектепте агрессияның пайда болу ерекшелігі, физикалық және моральдық жағымсыз әсерлер егжей-тегжейлі айтылған, «қорлау» ұғымы жан-жақты сипатталған және түсіндірілген. Осы құбылыспен күрес саласындағы негізгі әлемдік жетістіктер қарастырылған. XX ғасырдың 80-ші жылдарынан бастап қазіргі уақытқа дейін әлемнің әртүрлі елдерінде жасалған алдын-алу және қорлауға қарсы бағдарламалардың құрылымы мен ерекшеліктері талданған. Мақалада сонымен қатар мектеп оқушыларының арасындағы қорлау мен зорлық-зомбылық көрсету проблемаларын ашатын ғылыми жұмыстар авторларының қысқаша тізімі берілген. Оқу ұжымындағы қорлық көрсетуді тұрақтандыруға және жоюға оң әсер ететін негізгі факторлар қарастырылған. Болашақ педагогты дайындау қажеттілігі көрсетілген.

Түйін сөздер: қорлау, болашақ мұғалім, қорлық көрсетуге қарсы бағдарламалар, алдын алу бағдарламалары, білім беретін орта.

Gubenko A.Y.¹, Khan N.N.²

¹² Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan

BULLING PROBLEM IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

This article reveals in detail the specifics of the manifestation of aggression, physical and moral negative impact on children in the school environment, the concept of "bullying" is described in detail and explained. The main world achievements in the field of combating this phenomenon are considered. The structures and features of preventive and anti-bullying programs created in different countries of the world from the 80s of the 20th century to the present are analyzed. The article also provides a short list of authors of scientific works that reveal the problem of bullying and violence among schoolchildren. The main factors that have a positive effect on the stabilization and elimination of bullying in the training team are considered. The necessity of preparing a future teacher is shown.

Keywords: bullying, future teacher, anti-bullying programs, preventive programs, educational environment.

На современном этапе достигнуты колоссальные успехи в развитии науки, искусства, медицины и в области инновационных технологий. Тем не менее, ключевой фигурой всей жизнедеятельности планеты был и остается человек. Поэтому его внутреннее состояние, условия становления его личности чрезвычайно значимы, ведь как раз на этапе ее формирования закладываются наиболее важные качества для будущего успешного члена общества. В связи с этим в образовательной среде должны быть созданы комфортные условия для здорового и гармоничного эмоционального и физического развития индивида. Однако анализ современной ситуации свидетельствует о появлении новых факторов, негативно влияющих на становление человеческого «я», среди которых самым значимым можно назвать буллинг. Это один из наиболее распространенных видов насилия, существующих в образовательной среде на данный момент.

Понятие «буллинг» происходит от английского слова «bully», что в переводе означает «запугивать», «задирать», «издеваться». «Буллинг – это длительное систематическое физическое или психологическое насилие, осуществляемое одним человеком или группой лиц, направленное против человека, который не в состоянии защититься в фактической ситуации, с осознанным желанием причинить боль, напугать или подвергнуть человека длительному напряжению» [1, с. 368]. В настоящее время понятие «буллинг» дополнилось такими разновидностями, как «кибербуллинг» и «моббинг».

Практика показывает, что данное явление негативно отражается на психологическом развитии личности школьника, а хроническое превращение в жертву издевательств среди сверстников, особенно в подростковом возрасте, и вовсе фатально влияет на психическое здоровье учеников. Этот процесс со временем меняет структуру головного мозга, увеличивая риск развития симптомов депрессии и других психических расстройств.

На сегодняшний день в странах Европы, в Великобритании, США, Канаде и Скандинавии буллинг – проблема особой важности, которой занимаются на самом высоком теоретическом и эмпирическом уровне. Анализ ситуаций проявления негативного психологического и физического воздействия показывает масштабность этого явления, которое, к сожалению, носит повсеместный характер и касается, прежде всего, детей школьного возраста. Данные ЮНИСЕФ свидетельствуют, что около 150 миллионов детей подвержены школьной травле по всему миру [2]. В Великобритании по данным исследования было выявлено, что 22% опрошенных были жертвами буллинга, 22% - стали его свидетелями и 2% относились к самим агрессорам [3 с. 10]. В Соединенных Штатах Америки приблизительно 20% учеников в возрасте от 9 до 12 лет испытывали буллинг, 70.6 % - были свидетелями и 30% опрошенных подтвердили, что сами были инициаторами давления [4]. В России, по данным ТАСС (ведущее государственное информационное агентство РФ), каждый третий ребенок

сталкивался с травлей в школе [5]. В Республике Казахстан, согласно данным Национального центра общественного здравоохранения, каждый пятый подросток становится жертвой или участником буллинга [6].

Эта важная проблема стала предметом подробного исследования педагогов, психологов и социологов в разных странах мира. Первыми на данное явление обратили внимание скандинавские ученые, среди которых Д. Олвеус, П. П. Хайнеманн, А. Пикас и Е. Роланд. А в начале 1990-х гг. особое внимание к буллингу стали проявлять британские исследователи В. Т. Ортон, Д. А. Лэйн, Д. П. Таттум, Е. Мунте.

На основе анализа этих работ можно утверждать, что внутри школьного коллектива каждый раз прослеживается тесная взаимосвязь жертв и преследователей. Эстонско-шведским когнитивным психологом Анатодем Пикасом и социологом Эрлингом Роландом разработаны свои методы и программы общей заботы, изначально нацеленные на борьбу со случаями издевательств и травли, происходящих в образовательной среде.

Дэн Олвеус, шведско-норвежский профессор психологии, признанный пионером в области исследования проблем буллинга, уже в 1980-х годах разработал «Программу профилактики издевательств Олвеуса» [ОВРР]. Она направлена на снижение уровня запугивания путем реструктуризации школьного класса и поощрения позитивного поведения. Её колоссальный успех способствовал внедрению в образовательную систему не только в Скандинавских странах, но и в Исландии, Швеции и Литве. В настоящее время программа также пилотируется в Мексике, Бразилии и Германии [7; 8].

В последние годы заметный вклад в исследование и разработку системы профилактики негативного психологического и физического влияния в образовании был сделан финским психологом Кристиной Салмивалли. Данная программа получила название «KiVa». Она уже признана одной из лучших в своей сфере и в связи с этим активно адаптируется другими странами.

По мнению Дэна Олвеуса, одним из факторов возникновения буллинга является недостаток коммуникативных способностей. В результате чего большая часть программ была разработана для развития коммуникативных навыков, как у жертвы, так и у агрессоров.

Условно эти программы можно разделить на два вида: профилактические и антибуллинговые. В обоих случаях программы характеризуются наличием механизмов реагирования на проявление буллинг-ситуаций, к которым могли бы обратиться свидетели или жертвы. Антибуллинговые программы в основном преследуют две цели. Цель одних – создать такую среду и выработать такие факторы устойчивости и защиты, которые помешают возникновению ситуаций буллинга в принципе, цель вторых – научить реагировать и останавливать уже возникшую травлю ребенка.

Анализ показывает, что данные программы носят системный характер. Датские и шведские ученые считают, что абсолютно необходимо подключение всех участников образовательного процесса, как прямых – агрессора, жертвы, свидетелей, так и косвенных – администрации школы, родителей, учителей. В ряде случаев может даже подключиться местное сообщество.

Таким образом, данная проблема в зарубежной педагогике и психологии исследовалась учеными во многих направлениях. Среди них создание программ и проектов, направленных на снижение агрессивных и враждебных реакций, оптимизация межличностных и межгрупповых отношений, развитие толерантности, формирование коммуникативных навыков и навыков конструктивного реагирования на конфликт. Для этих программ характерна структура, которая состоит из трех частей: вводная, основная и заключительная.

Вводная часть представляет собой определенный набор упражнений, способствующих активации членов группы, созданию благоприятной атмосферы, повышению сплоченности. На основном этапе используются разные методы, такие как беседы, упражнения, игры, помогающие понять и усвоить тему занятия. Заключительным этапом является рефлексия, где в конце каждого урока участники делятся своими чувствами.

Необходимо отметить, что среди российских ученых одним из первых проблемой буллинга стал заниматься Игорь Кон, который внес огромный вклад в развитие этого направления. Владимиром Собкиным, Светланой Кривцовой и Александрой Бочавер также были отражены сущность, факторы и причины буллинга и разработаны опросники и анкеты. Они позволяют выявить агрессора в классе и оценить степень благополучности или неблагополучности учебной атмосферы. [9]

Следует отметить, что и в Казахстане тема буллинга стала предметом исследования широкой педагогической общественности. В последние годы принимается ряд мер по профилактике и

искоренению травли школьников. Например, с 2015 года тестируется пилотная программа по формированию психического здоровья детей. В рамках этой программы в Мангыстауской, Восточно-Казахстанской и Южно-Казахстанской областях в школах созданы так называемые «команды безопасности», которые работают над проблемами насилия среди школьников. В них входят администрация школ, психолог, участковый и учителя. Планируется, что эта программа будет отправлена на рассмотрение в правительство Казахстана для внедрения ее во все школы республики.

Однако в докладе Дороти Эспилэйдж было обозначено, что эффективность профилактических и антибуллинговых программ, к сожалению, остается недостаточно высокой. Это связано с тем, что до сих пор до конца непонятны механизмы этого явления, хотя уже существует более ста программ, направленных на искоренение этой проблемы. Соответственно ученые по всему миру находятся в поиске решения. Еще один немаловажный фактор – различие менталитетов. То есть важно учитывать, что полное заимствование программ, разработанных для одной культурной среды, недостаточно эффективно сработает в другой [10, с. 180].

Тем не менее, в настоящее время проблема буллинга нашла свое отражение в научных исследованиях многих видных ученых и вышла, наконец, на практический уровень ее реализации. Проявление данной проблемы чаще всего распространено в школьной среде. Особенно это важно потому, что именно школьный буллинг влечет за собой не только психологические и социальные последствия (апатия, тревожность, раздражительность, одиночество, агрессивное и суицидальное поведение, употребление психоактивных веществ, риски вовлечения в криминальные группировки, школьная дезадаптация и т. д.), но и соматические (головокружения, головные боли, нарушения сна, физические травмы и др.). Буллинг сопровождается развитием кризисных состояний у детей и подростков. Он не проходит бесследно ни для одного из его участников и ломает личность. Поэтому так важно проводить раннюю диагностику буллинга в школах.

Исследователи предлагают различные пути решения этой проблемы: программы, проекты, профилактические работы по предотвращению ситуаций, связанных с издевательствами в коллективе учащихся. А в первую очередь, нужно обратить внимание на целенаправленную работу классного руководителя, поскольку травля имеет в своей основе ряд групповых факторов. Классный руководитель должен взаимодействовать с учениками, по возможности предупреждая возникновение негативных ситуаций. Допустим, просоциальная коллективная деятельность будет создавать в школьном коллективе доброжелательную атмосферу, взаимную ответственность, активность и прочее.

В работах, посвященных профессиональной подготовке учителей, также нашла отражение проблема травли детей школьного возраста. Там она рассматривается традиционно через основные компоненты буллинга: агрессию, девиантное поведение, сложности в межличностных отношениях.

В работах, посвященных профессиональной подготовке учителей, также нашла отражение проблема травли детей школьного возраста. Там она рассматривается традиционно через основные компоненты буллинга: агрессию, девиантное поведение, сложности в межличностных отношениях.

Проблемами психологического и физического давления в школьной среде занимались известные ученые Л.Берковиц, Н.А. Дубинко, М.А. Алемаскини другие. Были разработаны различные опросники и тестирования, которые направлены на исследование агрессии и деструктивного поведения авторами Г.Шмишеком, А. Бассом, А. Дарком, Д.Ричардсоном, теории социального научения и влияния Р. Брауном, Р. Смитом, Р. Уолтерсом, профилактические и психокоррекционные проекты и программы. И. Лалаянцом, Л.М Семенюк, вопросы диагностики, профилактики и коррекции агрессивного поведения были проработаны Л.С. Выготским, И.С Коном, П. Бейкером и другими, различные методики по выявлению склонности к конфликтности были освещены П.Р. Ковалёвым, Э. Вагнером, Е.П. Ильиным. Вопросам девиантного поведения посвящены работы И.С. Кона, В.М. Бехтеревой, Г.С. Абрамовой, Д.Н. Исаева, В.Т. Кондрашенко, Р. Даймонда, В.В. Воронова, С.А. Беличевой, Т.В. Снегирёвой, К. Роджерса и др.

Таким образом, в настоящее время в психологической и педагогической науке созданы предпосылки для научно-практического обоснования и поиска прикладных решений проблем травли и издевательства в образовательной среде. Анализ данных работы также доказывает, что исследователи в своем большинстве опосредованно касаются подготовки преподавателя к подобным случаям в учебном коллективе. В частности это касается подготовки учителя к решению следующих задач: к предотвращению агрессии (Д.Б. Эльконин, Г.Л. Ильин), работе с девиантными детьми (С.А.

Беличев, Ю.П. Азаров, И.П. Подласый), построению межличностных отношений (Коломинский, А.С. Макаренко) к нестандартным негативным ситуациям в ученическом коллективе.

В настоящее время имеются исследования, в которых отмечается важная роль учителя по профилактике различных поведенческих отклонений в школьной среде. Анализ данных работ позволяет нам констатировать, что исследования выделяют различные пути решения проблемы травли в школьной среде. Отмечена важная роль подготовки педагога к искоренению буллинг-ситуаций в классе. Также подтверждена необходимость участия учителя в реализации самих антибуллинговых и профилактических программ и проектов.

Однако, на данный момент все ещё отсутствуют специальные исследования по подготовке учителя к созданию комфортных условий для полноценного всестороннего развития личности ребенка. А, следовательно, современный наставник все еще не в достаточной мере обучен предотвращению буллинг-ситуаций в классе.

Список использованной литературы:

1 Ильин, Е.П. Психология агрессивного поведения / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2014. –368 с. – книга

2 Буллинг наизнанку: как школьная травля ломает психику детей и что с этим делать [Электрон. ресурс]. – 2019 – URL: <https://www.segodnya.ua/longread/bullying%20in%20Ukraine/index.html> (дата обращения: 12.01.2020)- интернет источник

3 The Annual Bullying Survey 2018: the largest benchmark of bullying behaviours in the United Kingdom. P. 10 - интернет источник

4 Bullying definition, statistics, risks and factors [Электрон. ресурс]. – 2019 – URL: <https://americanspcc.org/our-voice/bullying/statistics-and-information/html> (дата обращения: 14.01.2020)- интернет источник

5 Каждый третий ребенок в России сталкивался с буллингом - организованной травлей. [Электрон. ресурс]. – 2019 – URL: <https://tass.ru/obschestvo/6338727.html> (дата обращения: 15.01.2020) - интернет источник

6 Каждый пятый подросток становится жертвой или участником буллинга [Электрон. ресурс]. – 2019 – URL: <https://www.zakon.kz/5002544-kazhdyy-pyatyy-kazahstanskiy-podrostok.html> (дата обращения: 8.01.2020)- интернет источник

7 Olweus, D., Limber, S. P. The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. 2010; Jimerson S. R., Swearer S. M., Espelage D. L. (Eds.), Handbook of bullying in schools: An international perspective. New York: Routledge. – книга

8 Olweus D. Bully-victim problems among school children: Basic facts and effects of a school-based intervention program. K. Rubin & D. Pepler (Eds.) The development and treatment of childhood aggression. 1991. pp. 85-128. Hillsdale, NJ: Erlbaum. - книга

9 Бочавер А. А., Хломов К. Д. Буллинг как объект исследований и культурный феномен // Психология: журнал Высшей школы экономики. 2013. Т. 10, № 3. – статья из журнала

10 Espelage D. L. et al. The impact of a middle school program to reduce aggression, victimization, / D. L. Espelage et al. / Journal of Adolescent Health, 2013. Т. 53, No. 2, 180-186 p. – статья из журнала

11 Лейн Д. А. Школьная травля (буллинг) // Детская и подростковая психотерапия / под ред. Дэвида Лейна и Эндрю Миллера. СПб.: Питер, 2001. - книга

12 Pikas A. The common Concern Method for the Treatment of mobbing // Bulling. An International Perspective. - L.: David Fulton Publishers, 1989. - книга

13 Бутенко В. Н., Сидоренко О. Н. Буллинг в школьной образовательной среде: опыт исследования психологических особенностей «обидчиков и жертв» // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева. Психологические науки. – 2015. – статья из журнала

МРНТИ 14.31.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.42>

А.Ю. Хорошев¹, К.К. Куламбаева², А.Н. Кошербаева³

¹²Кокшетауский университет им. Абая Мырзахметова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан

³ Казахский национальный педагогический университет имени Абая

г. Алматы, Республика Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

Актуальность данного исследования обусловлено тем, что проблема ухудшения состояния здоровья населения, что отражается в росте уровня заболеваемости, смертности и сокращении продолжительности жизни, в последние годы приобретает все большую актуальность. Состояние здоровья современной студенческой молодежи является важной составляющей обобщающих параметров здоровья нации. Здоровье нации - существенный показатель общественного и экономического развития государства, а здоровье молодежи - ее будущее. Экономический, интеллектуальный и культурный потенциал нашей страны находится в прямой зависимости от показателей здоровья будущего поколения. Поэтому современная российская и мировая молодежь должна быть работоспособной, физически выносливой, демонстрировать высокий профессиональный уровень. Сложно переоценить важность крепкого здоровья в реализации человеком собственных планов, успешного решения жизненных задач и преодоления труда в современных условиях развития компьютеризации, демографических проблем, ухудшение экологического состояния Республики Казахстан, изменений социальных условий жизни. Цель данной статьи – изучить и проанализировать педагогические условия развития здорового образа жизни студентов.

В статье также предложены способы решения данной проблемы. Проанализированы и изучены педагогические условия развития здорового образа жизни студентов.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, педагогические условия, студенты, развитие ЗОЖ и современные технологии (образовательные), современные плохие привычки.

А.Ю. Хорошев¹, К.К. Куламбаева², А.Н. Кошербаева³

¹² Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті,
Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы

³ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

СТУДЕНТТЕРДІҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл зерттеудің өзектілігі ауру-сырқау, өлім-жітім деңгейінің өсуінде және өмір сүру ұзақтығының қысқаруында көрініс табатын халықтың денсаулық жағдайының нашарлау мәселесінің соңғы жылдары артып келе жатқан өзектілікке ие бола бастауы болып табылады. Қазіргі студент жастардың денсаулық жағдайы ұлт денсаулығының жалпылама параметрлерінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ұлтының денсаулығы – мемлекеттің қоғамдық және экономикалық дамуының елеулі көрсеткіші, ал жастардың денсаулығы – оның болашағы. Еліміздің экономикалық, зияткерлік және мәдени әлеуеті болашақ ұрпақтың денсаулық көрсеткіштеріне тікелей тәуелді. Сондықтан қазіргі заманғы ресейлік және әлемдік жастар жұмысқа қабілетті, физикалық шыдамды болуы, жоғары кәсіби деңгейін көрсетуі тиіс. Адамның жеке жоспарларын жүзеге асыру жолындағы өмір сүру мәселелерін ойдағыдай шешуде және еңбекті еңсерудегі компьютерлендірудің дамуының қазіргі жағдайларында, демографиялық мәселелерде, Қазақстан Республикасының экологиялық жағдайының нашарлауында, әлеуметтік өмір жағдайының өзгеруінде денсаулықтың маңыздылығын асыра бағалау қиын. Бұл мақаланың мақсаты-студенттердің салауатты өмір салтын дамытудың педагогикалық жағдайларын зерттеу және талдау. Мақалада осы мәселені шешу жолдары да ұсынылған. Студенттердің салауатты өмір салтын дамытудың педагогикалық шарттары талданып, зерттелді.

Түйін сөздер: салауатты өмір салты, педагогикалық жағдайлар, студенттер, салауатты өмір салтын дамыту және заманауи технологиялар (білім беру), қазіргі заманғы жаман әдеттер.

A.Khoroshev¹, K.K. Kulambayeva², A.N. Kosherbayeva³

¹² *Kokshetau University named after Abay Myrzakhmetov,
Kokshetau, Republic of Kazakhstan*

³ *Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Republic of Kazakhstan*

EDUCATIONAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF HEALTHY LIFE STUDENTS

Abstract

The problem of population health decline has become increasingly relevant in the recent years as the increase of diseases, mortality and shortened life expectancy is being witnessed. The state of health of today's youth is an important component in generalizing parameters of the nation's health. The health of the nation is an essential indicator of the social and economic development of the state, and the health of young people is its future. The economic, intellectual and cultural potential of our country directly depends on the health indicators of the future generation. Therefore, modern and world youth should be able to work both physically and intellectually demonstrating a high professional level. It is difficult to overestimate the importance of good health in the implementation of man's own plans, the successful solution of life tasks and the overcoming of labor in modern conditions of computerization, demographic problems, deterioration of the ecological state of the Republic of Kazakhstan, changes in social conditions of life. The purpose of this article is to study and analyze the pedagogical conditions for the development of a healthy lifestyle for students. The article also proposed ways to solve this problem.

Key words: healthy lifestyle, pedagogical conditions, students, the development of healthy lifestyles and modern technologies (educational), modern bad habits.

Сохранение здоровья подрастающего поколения является приоритетной задачей общества и структур государственного сектора: медицинской, социальной, экономической, образовательной сферы, средств массовой информации. Осознание на государственном уровне значение в профилактике, сохранения, поддержания и восстановления здоровья нации предусматривает нахождение путей повышения у молодого поколения понимание ценности здоровья, важности соблюдения здорового образа жизни. Несмотря на то, что ценность данных понятий во все времена является определяющей и не требует научных убеждений, активная жизненная позиция, направленная на их сохранение и укрепление, у многих людей не соответствует осознанию важности этой проблемы.

Сегодняшняя психолого-педагогическая наука считает, что новое в педагогике – это не только идеи, подходы, методы, технологии, которые еще не использовались, но и тот комплекс элементов или отдельные элементы педагогического процесса, которые позволяют эффективно решать задачи развития и саморазвития творческой личности.

Сегодня не менее актуальный вопрос – исследование проблемы формирования психологической и физической готовности членов педагогического коллектива к инновационной деятельности, разработке психологического аспекта научно-методического обеспечения инновационных образовательных проектов, коррекционных средств самосовершенствования и развития творческого потенциала учителя, которым мы должны уделять значительное внимание [1, с. 19].

Современному обществу нужен конкурентоспособный здоровый специалист. Сегодня педагоги это понимают и на разных уровнях об этом говорится, что необходимо искать эффективные формы, методы работы с учащимися, которые бы повлияли на их отношение к здоровому образу жизни, а когда такая возможность предоставляется студенту, то он или не умеет принимать самостоятельно решения, или не хочет что-то менять в своей работе [2, с. 37].

Ученые определяют составляющие конкурентоспособности (квалификационная компетентность и готовность) современного студента-будущего специалиста:

- когнитивный компонент: владение научно-категориальным аппаратом и методами конкретной области; овладение смысловым и процессуальным компонентом профессиональной деятельности; рефлексивными умениями;

- операциональный компонент: умения и навыки познавательного, коммуникативного, управленческого характера; владение современными информационными технологиями; владение навыками самообразования и повышения уровня квалификации, при необходимости - реквалификации;

- перцептивный компонент: способность к самоанализу и принятию нестандартных решений; владение навыками делового, межличностного и педагогического общения,

- качественные физические характеристики, которые напрямую зависят от здорового образа жизни и регулярной физической активности.

Таким образом, квалификационно-личностная готовность студента состоит из трех структур: профессиональной готовности, психолого-физических качеств и социально-перцептивных навыков конкурентной борьбы и это влияет на формирование здоровой атмосферы.

Можно сделать вывод, что внешне-профессиональная и внутренне-личностная готовность, приобретая целостности в процессе подготовки специалиста, интегрируются в систему познавательных личностных, поведенческих качеств – основы компетентности, способности конкурировать могут быть определены через степень сформированности и способности выйти победителем в конкурентной борьбе конкурентоспособных специалистов. И немаловажную роль в этом играет здоровый образ жизни молодой личности.

Здоровый образ жизни человека - это большой комплекс биологически и социально целенаправленных, целесообразных методов и средств жизнедеятельности, соответствующих потребностям и возможностям человека, которых он сам придерживается с целью обеспечения формирования, сохранения и укрепления здоровья, способности к продолжению рода и достижения активного долголетия. Методы и средства здорового образа жизни включают целый комплекс субъективных и объективных условий и факторов, от которых зависит здоровье отдельного человека и общества в целом. программа здорового образа жизни базируется на следующих принципах:

- учет и использование индивидуальных биоритмов,
- повышение психоэмоциональной устойчивости,
- двигательная активность организма,
- режим и характер
- питание,
- комплексное закаливание организма,
- гигиеническая поведение в быту и трудовом процессе,
- отказ и предупреждение вредных привычек (наркотики, алкоголь, курение),
- профилактика и лечение болезней (главным образом хронических).

Здоровый образ жизни, как известно, является главным фактором здоровья молодого поколения, и по оценке специалистов, около 75% болезней взрослого человека является следствием образа жизни в юношеские годы [3, с. 3].

Студенческая молодежь является наиболее уязвимым слоем общества к негативному влиянию социальных факторов на здоровье. патологические изменения состояния здоровья студентов обуславливают также экономические, экологические, общественно-политические обстоятельства. Так, резкое снижение жизненного уровня, обеднение населения, усиление социального неравенства, неуверенность в будущем, длительное пребывание в условиях психоэмоционального напряжения, несоблюдение правил санитарии, неудовлетворительные жилищные и гигиенические условия, низкое качество продуктов питания, загрязнение окружающей среды негативно влияют на психосоматическое состояние студенческой молодежи. Неумение и нежелание рационально организовывать режим дня, обучение, питание и отдых приводит к появлению острых и хронических заболеваний [2, с. 38].

В соответствии с указанным выше, основными современными рисками для здоровья в молодом возрасте являются:

- нерациональное питание и гиподинамия приводят к появлению избыточного веса и ожирения, что приводит к возникновению хронических заболеваний желудочно-кишечного тракта и сердечно-сосудистой системы;

- длительные психоэмоциональные стрессы влияют на нервную систему человека, ухудшая ее умственную деятельность; алкоголизм, курение, наркомания обуславливают ряд заболеваний, которые вызывают преждевременную смерть (рак, отравления, туберкулез, самоубийство, сердечно-сосудистые болезни);

- безответственное половую жизнь вредит репродуктивной функции (распространение венерических заболеваний, ВИЧ-инфекции, гепатитов, нежелательная беременность, бесплодие).

Однако, основной причиной ухудшения состояния здоровья студентов является отсутствие осознания важности соблюдения здорового образа жизни как залога крепкого здоровья.

Процесс воспитания сознательного отношения молодежи к собственному здоровью начинается с первого курса обучения в высшем учебном заведении и обеспечивается рядом педагогических условий, а именно:

1. сочетанием учебного процесса с практической деятельностью студентов;
2. знакомством молодежи с основами здорового образа жизни, формированием своего собственного здорового образа жизни;
3. формированием целевой установки и мотивации студентов на укрепление своего здоровья и приобретение соответствующих знаний, умений и навыков.

Особое значение в условиях сохранения и укрепления здоровья студентов имеют физические упражнения. Двигательная активность улучшает жизнь организма в целом, стимулирует интеллектуальную деятельность человека, повышает производительность умственного труда, положительно влияет на ее психическую и эмоциональную деятельность. Реализация этих положений заключается в систематическом использовании доступных каждому студенту форм физической культуры (утренняя гимнастика, прогулки, занятия подвижными видами спорта, танцами). физическая культура и спорт необходимы для социального становления молодого человека в современном обществе. Физическая нагрузка в объеме 8-10 часов в неделю является нормой двигательной активности студентов, предотвращает физической деградации студенческой молодежи.

По мнению ученых, низкий уровень физической активности и подготовленности не позволяет молодому человеку полностью реализовать свои природные способности. Гиподинамия, которой страдает 90% студенчества, приводит к патологическим изменениям обмена веществ, снижение уровня активности ферментов, деструктивных изменений в клетках, ведет к дистрофии или атрофии тканей и является следствием снижения уровня функционирования систем организма [4, с. 7]. Поэтому физическая культура в структуре образовательной и профессиональной подготовки будущих специалистов выступает не только в роли учебной дисциплины, но и является средством направленного развития целостной личности.

Современная молодежь не считает курение негативным фактором влияния на здоровье человека. Распространенность среди молодежи этой вредной привычки растет, несмотря на определенные мероприятия профилактики (надписи на пачках сигарет об опасности курения, фильмы с демонстрацией изменений в органах и системах организма человека под влиянием курения). Расширение в современной России рынка алкогольных напитков, их разнообразие, доступность приобретения, реклама, традиция употребления алкоголя среди населения становятся причиной раннего употребления алкоголя молодежью, указывает на тенденцию распространения пьянства и целенаправленное желание опьянеть [5, с 1]. Под воздействием СМИ и рекламы у молодежи формируется неправильное и опасное представление об алкоголе как средстве расслабления, во избежание проблем, улучшение настроения, облегчения общения. Угрозу появления нежелательных последствий употребления алкоголя (развитие болезней, похмелье, проблем с семьей, милицией, формирование зависимости) студенты не воспринимают как реально возможной, считают ее мало вероятной. Обычный запрет потреблять спиртные напитки не является эффективным, и может привести к употреблению алкоголя в другом месте. Поэтому меры первичной профилактики алкоголизма должны быть направлены на формирование негативной установки у молодого поколения к употреблению спиртных напитков.

Вызывает беспокойство состояние репродуктивного здоровья студенческой молодежи. В последнее время добрачные половые отношения среди студентов стали распространенным явлением и, в отдельных случаях, даже нормой поведения. неразборчивые половые отношения среди молодежи способствуют распространению венерических болезней, приводят к многочисленным хирургическим вмешательствам по поводу прерывания нежелательной беременности, что может быть причиной будущего бесплодия. Важным звеном в организации здорового способа жизни студентов является

работа кураторов. В соответствии с указанным, деятельность преподавателей-кураторов со студентами должно быть направлена на формирование сознательного отношения к собственному здоровью путем целенаправленной помощи в рациональной организации жизнедеятельности подопечных и оптимальной социальной адаптации их к среде обучения и досуга.

Деятельность медицинских работников связана с комплексом специальных мер, направленных на улучшение здоровья, повышение санитарной культуры, предотвращение развития заболеваний и инвалидности, раннюю диагностику и лечение болезней, реабилитации больных. Работа врачей основывается на принципах ранней диспансеризации - системе лечебно-профилактических мероприятий, которая включает активное наблюдение за здоровьем студентов, изучением условий обучения и быта, обеспечения физического развития и сохранения здоровья путем проведения лечебно-профилактических и санитарно-гигиенических мероприятий [2].

Студенты высших учебных мероприятий подлежат обязательному медицинскому учету [6, с 22].

Таким образом, формирование здорового образа жизни студентов реализуется путем оздоровительной деятельности, созданием благоприятных для здоровья санитарно-гигиенических, психологических и социальных условий, а также воспитанием положительной мотивации к собственному здоровью, потребности в здоровом образе жизни, содействием в усвоении студентами знаний, умений и навыков, необходимых для сохранения, укрепления и восстановления здоровья, и является неотъемлемым элементом в учебном процессе. С этой целью необходимо создавать и реализовывать программы и проекты на местном и государственном уровнях, в которых бы формировалась необходимость соблюдения здорового образа жизни, рассчитанные на широкий круг студентов

Для успешной реализации проблем современной образовательной среды необходимо разработать эффективные методики, методы, приемы и технологии ученым совместно с преподавателями-практиками, которые будут базироваться на здоровом образе жизни. их апробируют, создать благоприятные условия в общеобразовательных учреждениях, способствовать психолого-педагогической подготовке студентов-будущих специалистов, а следующий шаг – познакомить с этими технологиями педагогов через педагогическую прессу, курсовую подготовку, семинары, конференции, мастер-классы, тренинг и прочее, привлекая ученых и методистов. Именно это создаст возможность более эффективно внедрять в практику инновационные проекты образовательного менеджмента, базирующиеся на здоровом образе жизни, которые помогут все участникам образовательного процесса решить свои проблемы.

Список использованной литературы:

1. Амосова Ю.Е. *Формирование ценностей здорового образа жизни студентов педагогического колледжа: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец.13.00.04 / Ю.Е. Амосова. – Челябинск, 2010. – 22 с.*
2. Ирхин В.Н. *Педагогическое сопровождение студентов в условиях здоровьесберегающего образовательного процесса в вузе / В.Н. Ирхин, И.В. Ирхина, О.А. Беседина // Культура физическая и здоровье. – 2010. – № 4 (29). – С. 37-39.*
3. Лю Юн Цянь. *Мотивация физкультурно-спортивной активности студенческой молодежи в системе формирования установки на здоровый образ жизни (на примере белорусской и китайской студенческой молодежи): автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Лю Юн Цянь. – Минск, 2011. – 23 с.*
4. Коновалова И.А. *Становление культуры здоровья студентов вуза физкультурно-спортивного профиля: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец.13.00.04 / И.А. Коновалова. – Челябинск, 2011. – 22 с.*
5. Малахова Ж.В. *Здоров'яформуючі технології в процесі фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. наук физ. воспитанию и спорту: спец. 24.00.02 / Ж.В. Малахова. – К., 2013. – 24 с.*
6. Рашид Сауд Кафтан Аладван. *Профилактика нарушений структурно-функционального состояния костной ткани у студентов средствами физической реабилитации: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. наук физ. воспитанию и спорту : спец. 24.00.03 / Рашид Сауд Кафтан Аладван. – К., 2011. – 22 с.*

С.Рыскалиев¹

¹*Қазақ спорт және туризм академиясы,
Алматы қ., Қазақстан*

БОЛАШАҚ ДЕНЕ МӘДЕНИЕТІ МҰҒАЛІМІНІҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ КОМПОНЕНТТЕРІ МЕН КӨРСЕТКІШТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада автор болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың компоненттері мен көрсеткіштерін анықтауға тырысады.

Ғылыми әдебиеттерді талдау барысында басқарушылық құзыреттілікті қалыптастырудың ішкі және сыртқы ресурстары қарастырылады. Ғалымдардың тұжырымдарына сүйене келе басқарудың қызметтерін анықтайды: ақпараттық-аналитикалық, мотивациялық – мақсаттық, жоспарлы-болжамдық, реттеуші-түзетушілік, ұйымдастырушылық-атқарушылық.

Зерттеу барысында негізгі ұғым «басқарушылық құзыреттілікке» анықтама беріп, оның құрамдас бөліктерін, яғни құзыреттер жиынтығын бөліп ажыратады. Автор аталмыш мәселені зерттей келе, болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың компоненттерін анықтаған. Әрбір компонентке сәйкес көрсеткіштер нақтыланады.

Түйін сөздер: басқару, басқарушылық құзыреттілік, құзырет, болашақ дене мәдениеті мұғалімі, компоненттер, қызметтер, ресурстар.

S.Ryskaliyev¹

¹*Kazakh Academy of sport and tourism
Almaty, Kazakhstan*

COMPONENTS AND INDICATORS OF FORMATION OF A FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHER'S MANAGEMENT COMPETENCE

Abstract

In the article, the author tried to determine the components and indicators of formation of a future physical education teacher's management competence.

Based on the analysis of scientific literature, internal and external resources of the formation of managerial competence are considered. Based on the views of scientists, the author reveals the management functions: information-analytical, motivational-target, planning and prognostic, regulatory-corrective, organizational and executive.

The study clarifies the content of the key concept of "managerial competence" and determines its components, i.e. set of competencies.

The author exploring this problem determines the components of the formation of a future physical education teacher's management competence teacher.

Accordingly, each component is updated with indicators

Keywords: management, management competence, competence, future physical education teacher, components, functions, resources.

С. Рыскалиев¹

¹Казахская академия спорта и туризма
г. Алматы, Казахстан

КОМПОНЕНТЫ И ПОКАЗАТЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

В статье автор попытался определить компоненты и показатели формирования управленческой компетентности будущего учителя физической культуры.

На основе анализа научной литературы рассмотрены внутренние и внешние ресурсы формирования управленческой компетентности. Опираясь на взгляды ученых автор раскрывает функции управления: информационно-аналитическая, мотивационно-целевая, планово-прогностическая, регулятивно-коррекционная, организационно-исполнительская.

В ходе исследования уточняет содержание ключевого понятия «управленческая компетентность» и определяет его составляющие, т.е. совокупность компетенции. Автор исследуя данную проблему определяет компоненты формирования управленческой компетентности будущего учителя физической культуры. Соответственно каждому компоненту уточняются показатели.

Ключевые слова: управление, управленческая компетентность, компетенция, будущий учитель физической культуры, компоненты, функции, ресурсы.

Қазіргі мектеп жаңа материалды түсіндіруге және өз еңбегін ұйымдастыруға қабілетті ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың оқу-танымдық қызметін сауатты басқара алатын педагогтарға деген қажеттілікті сезінеді. Бұл тұста педагог-менеджердің білім алушылардың кепілді білім деңгейін қамтамасыз етуге қабілетті жаңа рөлі, яғни белгіленген уақыт ішінде және ресурстардың алдын ала анықталған шығындары мен болжанатын және диагностикаланатын нәтижеге қол жеткізу туралы болып отыр.

Ғылыми айналымда ұзақ уақыт бойы «басқару» ұғымы ұйғарымдармен, директивалармен, бұйрықтар мен шектелген әкімшілік қызмет ретінде түсіндірілген. Білім беруді басқару саласында ұқсас тәсіл болды. Білім беру мекемелерінің басқару қызметкерлері оқытушыларды басқару шешімдерін орындаушылар ретінде ғана қарады.

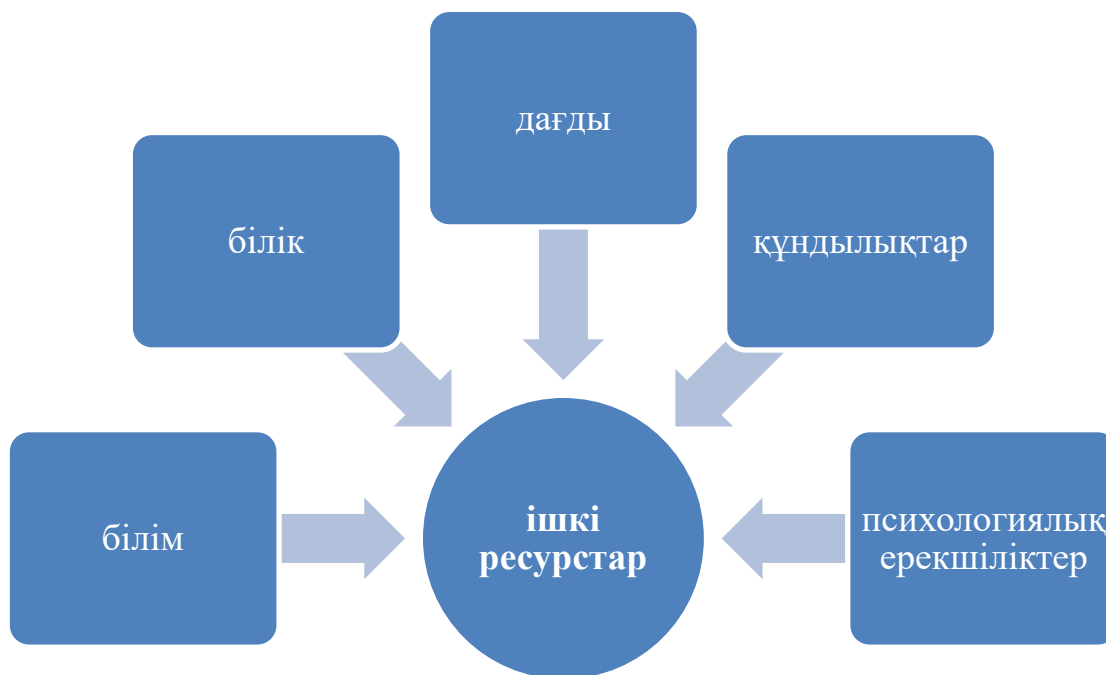
Соңғы зерттеулерге сүйенсек, бүгінгі күні педагогтардың көпшілігі команданы (ұжымды) қалыптастыра алмайды, өз жұмысын түпкілікті нәтиже алуға бағыттай отырып құра алмайды, тартымды білім беру ортасын ұйымдастыра алмайды, оқушылардың мінез-құлқының себептерін қолдана алмайды, бұл өскелең ұрпақтың едәуір бөлігін де оқуға деген қызығушылықты жоғалтуға алып келді. Заманауи педагог-білім беру үрдісінің менеджері. Ол әрқашан субъект немесе басқару объектісі ретінде әрекет етеді. Алайда, педагогтарда орындаушылық және басқару мәдениетінің төмен деңгейі, өзінің түпкі нәтиже үшін жауапкершілік шарасын түсінбеушілік айқын емес. Сонымен қатар, біздің ойымызша, аталмыш мәселені шешуді болашақ педагог кадрларын даярлау үрдісінде жүзеге асырсақ, заманға сай басқарушылық қабілеттерге ие маман қалыптастыру нәтижесін берер еді.

Ғылыми –педагогикалық әдебиеттерді талдай келе, басқарушылық құзыреттілік басқару құзыреттерінің жүйесі деп анықтауға болады, олар оқу мен кәсіби міндеттерді шешуде сапаға мән береді[1].

Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің құзыреттіліктерін қалыптастырудың ішкінақты ресурстарды ұйымдастыруды қажет етеді (сурет-1).

Сонымен қатар, болашақ дене мәдениеті мұғалімінің құзыреттіліктерін қалыптастырудың сыртқы ресурстарын атап қтуге болады (сурет-2).

Ресурстарды бірлесіп ұйымдастыру жеке мақсат қоюды, өзін-өзі ұйымдастыруды, командалық жұмысты таңдау үшін жағдай жасау арқылы қалыптасады.

Сурет-1 Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің құзыреттіліктерін қалыптастырудың ішкі ресурстары

Құзыреттілікті қалыптастыру оқытудың мазмұнын да, психологиясын да өзгертуді талап етеді:
- ішкі мотивация өзін-өзі дамыту көзі ретінде;

Сурет-2 Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің құзыреттіліктерін қалыптастырудың сыртқы ресурстары

- өзін-өзі ұйымдастыру тұтас қызметті меңгеру шарты ретінде;
- өз құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін өзіндік референция;
- тұлғалық-маңызды нәтижелерге қол жеткізу;
- білім беру үрдісінің барлық субъектілерінің тиімді өзара іс-қимылы.

Біздің зерттеуімізге аса маңызды Т.И. Шамованың [2] басқарудың қызметтері туралы ойы болды, оны төмендегі суреттен көруге болады (сурет-3).

Сурет-3 Басқарудың қызметтері (Т.И. Шамова бойынша)

Суреттен байқағанымыздай, басқарудың бес қызметін атуға болады. Ақпараттық-аналитикалық, мотивациялық –мақсаттық, жоспарлы- болжамдық, реттеуші-түзетушілік, ұйымдастырушылық-атқарушылық.

Аталмыш қызметтерге мазмұны жағынан сипаттама берсек.

Ақпараттық-аналитикалық қызмет басқару объектілерінің жай-күйі, білім беру процесінің шарттары мен параметрлері және оған қатысушылар туралы ақпараттық базаны құруға негізделеді.

Мотивациялық-мақсатты қызмет педагогтың алдына қою және жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу дәрежесіне қарай өлшенуі, бағалануы мүмкін диагностикалық сипаттағы мақсаттарды қалыптастыра білуімен байланысты. Педагогтың жоспарлы-болжамдық қызметін жүзеге асыруы оның білім беру қызметін тұжырымдамалық әзірлеумен байланысты.

Ұйымдастыру-атқару қызметі барлық басқару субъектілері арасында тұрақты және уақытша өзара қарым-қатынасты орнату, жұмыс істеу тәртібі мен шарттарын анықтау болып табылады.

Реттеушілік-түзету қызметі педагогикалық жүйені бағдарламаланған күйде ұстауды қамтамасыз етеді. Ол білім беру процесінің компоненттерін ағымдағы реттеуді және нәтижелерді түзетуді қамтиды.

Сонымен қатар, басқарушылық құзыреттіліктің құрамына басқарушылық құзыреттерін жатқызамыз (сурет-4):

Сонымен, жоғарыдағыны түйіндей келе, *біз болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігі – бұл білім алушыларды басқаруға қажетті болашақ педагогтың ішкі ресурстар жүйесі, ол өзіне мақсат қою, жоспарлау, нәтижені жобалау мен басқарушылық іс-әрекеттің рефлексиясын кіріктіреді», - деп түсінеміз.*

Болашақ дене мәдениеті педагогының басқарушылық іс-әрекетінің көрінісі ретінде –тексеруді жатқызуға болады, оның құрамдас бөлшектеріне оқушылардың (ББД) білім, білік, дағдыларын зерттеу, өлшеу және бағалау жатады .

Сурет-4 Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігінің құрамындағы құзыреттер

Келесі кезекте біз болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың компоненттері мен көрсеткіштерін анықтауға тырыстық (кесте-1)

Кесте – 1 Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың компоненттерімен көрсеткіштері

№	Компоненттері	Көрсеткіштері
1	Мотивациялық-құндылықты	- кәсіби іс-әрекетінің маңыздылығы мен құндылығын түсінуі, - мақсаты мен іс-әрекетін басқаруды сезінуі -мансаптық жоспар мен жеке білім траекториясын анықтауы - «адам-адам» кәсіби саладағы маманның гуманистік ұстанымның басымдығын түсінуі, - заманауи қоғамдағы менеджерлік іс-әрекет пен басқарушылық білімнің құндылығын сезінуі, - кәсіби іс-әрекетте тиімді шешімдерге қол жеткізу үшін арнайы басқарушылық даярлығының қажеттігін түсінуі.
2	Кәсіби – мазмұндық	-негізгі ойлау операцияларын меңгеруі (талдау, синтез ,бағалау) - педагогтың басқарушылық іс-әрекетінің негізгі бағыттарын меңгеруі, - басқару саласы бойынша білімдер жүйесін меңгеруі, - кәсіби есеп пен жағдаяттарды жүйелі түрде талдауы, икемділік, -сыни тұрғыдан ойлау, кәсіби ойлаудың өзіндік сипатының болуы
3	Ұйымдастырушылық -іс-әрекеттік	-проблемалық жағдайды шешу жағдайында жұмыс істей білу - өзінің оқу жұмысын құра білу, оны басқара білу, - өзінің абыройы мен кемшіліктерін тану, оны орындауға ықпал ететін (кедергі келтіретін) ; - педагогтың кәсіби іс- әрекетіндегі басқарушылық дағдыларды игеруі, - кәсіби шешім қабылдаудағы өзіндік даярлығы - өз қызметінің нәтижелерін болжау, сенімділік сияқты қасиеттер қалыптасуы

4	Рефлексивті-жаналаушы	- өз іс-әрекетінің нәтижесін кәсіби-рефлексиялық талдауға қабілеттілігі -іс-әрекеті туралы мәліметтер алу үшін кері байланыс орнатуы -өзіс-әрекетін басқаруға даярлығы -қоршаған органы басқаруға даярлығы -креативтілік, өзін-өзі талдауға бейімділік, -өзін –өзі білімдендіру іс-әрекетін құндылық ретінде қабылдауы, -кәсіби –тұлғалық өсу бағдарламаларын өз бетімен құрастырып, жүзеге асыру дағдысы.

Келесі кезекте біз болашақ маманда басқарушылыққұзыреттілігін қалыптастыру үрдісі жоғары оқу орнында жүзеге асырылып жатқанын тексеру мақсатымен Қазақ спорт және туризм академиясының жұмыс оқу бағдарламаларын талдауды жөн көрдік: (кесте -2)

Кесте-2 Қазақ спорт және туризм академиясының «5В010800-Дене мәдениеті және спорт» мамандығының жұмыс оқу жоспарларын талдау (7 семестр 2018-2019 оқу жылы, Оқуға түсу жылы: 2015).

№	Модуль атауы	Пән аты	Кредит саны
1	Базалық модуль: «Спорт физиологиясы және дене мәдениетін басқару»	Дене мәдениеті және спорт менеджменті	3 кредит
2	Бейіндік модуль: «Спорттық –педагогикалық шеберлікті жетілдіру»	Спорттың таңдаулы түріндегі спорттық даярлық үрдісін басқару	2 кредит

Талдау көрсеткендей, біздің көтеріп отырған мәселеміз бойынша таңдау пәндерінің саны жеткіліксіз екенін байқадық. Осы себеппен біз болашақ маманның басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған элективті курс бағдарламасын әзірледік.

Элективті курстың аты «Дене мәдениеті педагогының басқарушылық құзыреттілігі және имиджі» 5В010800 «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бойынша білім алушыларға арналған. *Курстың мақсаты:* болашақ педагогта басқару, басқарушылық құзыреттілік жүйесі туралы ғылыми негізделген түсініктер мен меңгерілген менеджмент технологияларын кәсіби іс-әрекетінде өз бетінше жүзеге асыру қабілетінқалыптастыру.

Элективті курс төрт модульді қамтыды:

1.Құзыреттілік тұғыр- заманауи білім берудің жаңа парадигмасы.

2.Басқарудың теориялық негіздері.

3.Имидж педагогтың басқарушылық құзыреттілігінің объекті және ресурсы ретінде.

4.Болашақ дене мәдениеті мұғалімінің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемесі.

Әрбір модульге сай тақырыпшалар белгіленді. Аталмыш курс-3 кредитке негізделген.

Біз әзірлеген элективті курс анықтаушы эксперимент қорытындысы бойынша орташадан төмен нәтиже көрсеткен 3 курс білімалушыларына 5 семестрде оқуға бағытталды. Анықтаушы эксперимент екі әдістеме бойынша жүргізілді: «Тұлғаның коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеттерін бағалау әдістемесі» (В. Синявский, Б. Федоришин); «Сәтсіздіктен қорқу және табыстыққа мотивация» (А. А. Реан).

Сонымен, аталмыш зерттеуде біз болашақ дене мәдениеті мұғалімдерінің басқарушылық құзыреттілігі ұғымының мәнін нақталауға тырыстық және аталмыш құзыреттілікті қалыптастырудың компоненттері мен көрсеткіштерін анықтадық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Вербицкий А.А. Компетентностный подход в образовании: проблемы и условия реализации // Байкальский психологический и педагогический журнал. – 2006. – №1-2 (7-8) . – С. 25-35

2. Управление образовательными системами : учебное пособие / Т.И. Шамова, П.И. Третьяков, Н.П. Капустин, Т.И. Шамова. – Москва: Владос, 2001. – 320 с.

3.Ломов Б.Ф., Китов А.И., Рубахин В.Ф. Актуальные проблемы психологии управления - М., 1977.

4. Журавлев А.Л. О современном состоянии отечественной психологии управления в контексте ее истории // Современные проблемы психологии управления. - М.: ИПРАН, 2002. - С. 6-17.

5. Вудкок М., Фрэнсис Д. Раскрепощенный менеджер. - М.: Дело, 1991. - 313 с.

6. Карпова О. Л. Развитие самообразовательной деятельности студентов: теоретические аспекты: монография. - Челябинск: Уральская Академия, 2014. - 204 с.

7. Артамонова Е.И. Формирование готовности к инновационной деятельности как важное направление работы субъектов образовательного процесса // Вестник КазНПУ им.Абая Серия «Педагогические науки» №4 (60), 2018-С.80-86

МРНТИ 14.07.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.44>

Е. Утегенов¹, А. Куракбаева², Ә. Байғалиев³

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті

Талдықорған қ. Қазақстан

³Абай атындағы ҚазҰПУ

Алматы қ. Қазақстан

БОЛАШАҚ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МҰҒАЛІМІН КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЙЫНДАУ

Аңдатпа

Мақалада дене шынықтыру мұғалімін даярлауда Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңында педагогтың құқықтары мен бірге міндеттеріне сай замануи бағыттар көрсетілген және дене шынықтыру бойынша маманның кәсіби дайындығы күрделі, динамикалық педагогикалық жүйесі, оның жұмыс істеу тиімділігі педагогикалық үрдістің жалпы заңдылықтары және оны басқару негізінде көрініс табатын көптеген факторлары қарастырылған.

Дене тәрбиесі мұғалімдерінің күнделікті жұмысында қолдана алатындай, білуге тиісті мәселелер жеткілікті. Осы мақсатта ұсынылып отырған мақала дене тәрбиесіне қатысты жұмыстар, дене тәрбиесі сабағы, оқыту әдісіне қойылатын талаптар, сабақты ұйымдастыру ерекшеліктері, оның тиімділігін қалай арттығуға болатындығы, мұғалімдердің дайырлық деңгейіне қойылатын талаптар және мәселелер көтерілген.

Болашақ дене шынықтыру мұғалімі, ол өз қызметінде тиісті кәсіби құзыреттілікке ие болуға, оқыту мен тәрбиелеу сапасын қамтамасыз етуге, өзінің кәсіби шеберлігін жоғарлатуға мүмкіндік беретін жолдары көрсетілген.

Түйін сөздер: педагог, дене шынықтыру, болашақ педагогты даярлау, кәсіби іс-әрекет.

Е. Utegenov¹, А. Kurakbaeva², А. Baigaliev³

¹Zhetysu state University named after I. Zhansugurov

Taldykorgan, Kazakhstan

³KazNPU named after Abai

Almaty, Kazakhstan

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Abstract

The article in the preparation of teachers of physical culture in the Republic of Kazakhstan Law "About the status of a teacher" the modern direction in accordance with the rights and responsibilities of the teacher and examines the complex dynamic system of pedagogical training of the expert in physical culture, its efficiency lies in the General patterns of pedagogical process and the many factors that reflect its based on control.

Physical education teachers have a lot of questions that they need to know so that they can use them in their daily work. To this end, the proposed article reveals the work on physical education, physical education

lessons, requirements for teaching methods, features of the organization of classes, how to improve its effectiveness, requirements for the level of training of teachers and problems.

A future teacher of physical culture, who in his activity gives the opportunity to possess the appropriate professional competencies, ensure the quality of training and education, and improve his professional skills.

Keywords: teacher, physical culture, training of the future teacher, professional activity.

Е. Утегенов¹, А. Куракбаева², Ә. Байғалиев³

¹Жетысуский государственный университет имени И. Жансугурова

г. Талдықорган Казахстан

³КазНПУ имени Абая г.

Алматы, Казахстан

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье в подготовке учителя физической культуры в Законе Республики Казахстан «О статусе педагога» изложены современные направления в соответствии с правами и обязанностями педагога и рассматриваются сложная система динамической педагогической подготовки специалиста по физической культуре, эффективность ее функционирования заключается в общих закономерностях педагогического процесса и множестве факторов, отражающих его на основе управления.

У учителей физической культуры достаточно много вопросов, которые должны знать, чтобы они могли использовать в повседневной работе. С этой целью предлагаемая статья раскрыла работу по физическому воспитанию, уроки физической культуры, требования к методам обучения, особенности организации занятий, как повысить его эффективность, требования к уровню подготовки учителей и проблемы.

Будущий учитель физической культуры, который в своей деятельности дает возможность обладать соответствующими профессиональными компетенциями, обеспечить качество обучения и воспитания, повысить свое профессиональное мастерство.

Ключевые слова: педагог, физическая культура, подготовка будущего педагога, профессиональная деятельность

Қазақстан Республикасының «Педагог» мәртебесі туралы Заңында педагогтың құқығымен міндеттері көрсетілген: өз қызметінде тиісті кәсіби құзыреттілікке ие болуы, оқыту мен тәрбиелеу сапасын қамтамасыз етуі, өзінің кәсіби шеберлігін, зерттеу, зияткерлік деңгейін үздіксіз жетілдіруі, педагогикалық этиканы сақтауы, білім алушылар мен олардың ата-аналарының ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеуі, балаларды заңды, адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын, ата-аналарына, отбасылық, тарихи және мәдени, мемлекеттік рәміздерге, жоғары адамгершілік, патриотизм, қоршаған ортаға ұқыпты қарау. Сонымен қатар білім алушылар мен тәрбиеленушілердің өмірлік дағдыларын, құзыреттерін, дербестігін, шығармашылық қабілеттерін дамыту және салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру [1, б.102].

Орта мектепте оқылатын басқа пәндермен «Дене шынықтыру» пәнін салыстырсақ, басқа пәндердің бәрі тек 3 міндет атқарады: білім беру, дамыту, тәрбиелеу. Тек дене шынықтыру сабағы төрт міндет атқарады, төртіншісі - оқушылардың жаттығулар арқылы денсаулығын сақтау.

Осыған орай оқушыларды дене тәрбиесіне дайындауда болашақ маманына көптеген талаптар қойылып жатыр.

Дене шынықтыру бойынша маманның кәсіби дайындығы күрделі, динамикалық педагогикалық жүйе болып табылады, оның жұмыс істеу тиімділігі педагогикалық үрдістің жалпы заңдылықтары және оны басқару негізінде көрініс табатын көптеген факторларға байланысты.

Дене шынықтыру саласындағы кәсіби білім берудің басты мақсаты дене шынықтыру және спорт жүйесінің барлық буындары үшін олардың қызметіне нақты сұраныс негізінде жоғары білікті мамандар даярлау, олардың дене шынықтырудың әтүрлі білім беру мекемелерінде және басқа да ұйымдастыру құрылымдарында дене шынықтыру-сауықтыру бағдарламаларының алуан түрлілігін

сапалы педагогикалық сүйемелдеуді қамтамасыз ету қабілеті болып табылады, - дейді Н.Г. Ершова [2, б. 91].

Соңғы уақытта жоғары кәсіби дене шынықтыру білім беру саласында көптеген педагогикалық зерттеулер жүргізілуде.

Көптеген ғалымдардың пікірлері бойынша, маманның гуманистік бағдарын күшейтуді, оның мотивация психологиясы саласындағы білімінің жоғары деңгейін, дене шынықтыру немесе спорт қызметінің түрін таңдау қажеттілігі мен еркіндігін қамтуы мүмкін. Болашақ маманнан дене тәрбиесі мен спорттық даярлықтың ғылымды қажетсінетін технологияларын жедел меңгеру қабілеті талап етіледі. Оған адамның физикалық потенциалын табиғи және ынталандыратын дамыту технологиялары саласында терең білім, оның типологиялық және, әсіресе, шұғылданушылардың жеке сипаттамаларын орындау және оларға физикалық және спорттық жетілдіру бағдарламаларын құру, сондай-ақ олардың толыққанды іске асырылуын қамтамасыз ету инфрақұрылымын ұйымдастыру іскерліктері мен дағдылары қажет болады.

Біз дене шынықтыру және спорт бойынша маманның кәсіби дайындығы күрделі, динамикалық педагогикалық жүйе болып табылады деп есептейтін жетекші ғалымдардың ұстанымындарына сүйенеміз, өйткені олардың жұмыс істеу тиімділігі педагогикалық процестің және оны басқарудың жалпы заңдылықтары негізінде көрінетін көптеген факторларға байланысты. Жоғары кәсіптік білім беруді жаңғырту проблемасын тиімді шешу философия, педагогика, акмеология, психология, әлеуметтану сияқты түрлі ғылыми салаларда кешенді зерттеулерсіз, олардың ережелерін бірыңғай зерттеуде біріктіру жолымен мүмкін емес.

Осының негізінде қызметтің осы саласындағы мамандарды даярлаудың әлеуметтік-экономикалық шарттарын, осы салада кадрлар даярлауға арналған жаңа «әлеуметтік тапсырыстарды», уақытпен талап ететін бітірушіге қойылатын талаптарды сәйкестендіру қажеттілігі туындады.

Жоғары кәсіби білім алу барысында студент өз қызметінің нәтижесін алдын ала болжап, өмірдің өзгермелі жағдайларында бейімделу және өзін-өзі анықтау үшін дене шынықтыру бойынша маманның болашақ қызметіне барынша жақын жағдай жасау қажеттілігі туындайды, ол алдын ала өзінің болашақ кәсіби іс-әрекет жасайтын объектін, өзінің іс-әрекетінде қандай бағытта жұмыс жасайтығының, ол үшін оған қандай білімдер қажет, соның бәрін алдын ала біліп отырса, онда оның дайындығы да нәтижелі болады.

Болашақ «Дене шынықтыру» пәннің мұғалімі білуі тиіс: жақсы денсаулық - адамның еңбек және қоғамның іс-әрекетке жемісті қатысуының маңызды кепілі. Оқушылардың денсаулығына қамқорлық жасауға біздің қоғамымыз мейлінше мүдделі. Сабақтарда, сабақтан тыс уақытта, спорт секцияларында дене тәрбиесін күн сайын ұйымдастырып, қолайлы жағдайлар жасау қажет.

Дене тәрбиесі ең басты күн тәртібін, яғни, еңбек, демалыс, тамақтану, ұйқы, бос уақыт ырғақтарын дұрыс ұйымдастыруды талап етеді. Күн тәртібін тиімді пайдалану оқушылардың ақыл-ойы мен дене құрылысының дұрыс дамуына, денсаулығын сақтауға көмектеседі.

Мысалы, Т. Тәжібаев [3, б. 153] еңбектерінде тәртіпті - демалыс, тамақтану, жеке гигиена және күн мен түннің пайдалы сәттерін маңызды, мазмұнды қолдану,- деп көрсетеді. Мектепте дене тәрбиесінің мұғалімі, сынып жетекшісі, тәрбиеші басқарады. Олардың жұмыстарының мазмұны:

- шәкірттерге оқу, еңбек және демалыс ырғағын ұтымды пайдалануды үйрету, оқушылардың денсаулығын үнемі бақылау, жұмыс қабілетін жақсарту, оларға жағдай туғызып, қамқорлық жасау.

- оқу күні және оқу жылы бойында қозғалыс жасау, қозғалтқыш әрекетке үйрету және қозғалтқыш сапаларын дамыту, дене шынықтыру және сауықтыру жұмысын тиімді өткізу.

Дене тәрбиесін мектепте және мектептен тыс оқу орындарында спорттық базаларда іске асыру үшін болашақ мұғалімдер төмендегі талаптарды еске алған жөн:

- оқушылардың бойында жоғары адамгершілік сапаларын тәрбиелеу;

- шәкірттің денсаулығын нығайту, жұмыс қабілетін көтеру;

- спортпен шұғылдануға оқушылардың тұрақты қызығуын және қабілетін дамыту;

- негізгі қозғалтқыш сапаларын дамыту.

Дене тәрбиесінің маңызды мақсаттарының бірі - балалар мен ересек адамдарды дене шынықтыру ісіне жұмылдыру.

Дене тәрбиесінің міндеттері:

- денсаулықты нығайту және шынықтыру, дененің дұрыс өсіп-жетілуіне және ағзаның жұмыс қабілетін арттыруына әсер ету;

- қимыл дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыру және жетілдіру;
- қимылдың жаңа түрлеріне баулу және оны теориялық білімдерімен байланыстыру;
- негізгі қимыл-қасиеттерін күшті, төзімділікті, шапшандылықты және ептілікті дамыту;
- еріктілікке, батылдыққа, табандылыққа, тәртіптілікке, ұйымшылдыққа, достық пен жолдастық сезімге, мәдениет мінез-құлық дағдысына еңбек пен қоғамдық меншікке саналы көзқарасын тәрбиелеу;

- әдеттерді қалыптастыру және дене жаттығуларымен үнемі шұғылдануға ынтаны тәрбиелеу;
- гигиеналық дағдыларды сіңіру, дене жаттығулары мен шынықтыру гигиенасы жөніндегі білімді хабарлау.

Оқушыларды дене тәрбиесіне дайындауда біз К.О. Оразбаеваның [4, б. 84] зерттеуін қарастырдық, өйткені ол білім беруді жаңғырту жағдайында педагогикалық пәндерді оқыту үдерісінде кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тек қана мамандардың кәсіби даярлығын арттыру міндеттеріне байланысты ғана емес, сонымен қатар жоғары оқу орынында тұлғаның дамуы, өзін-өзі дамуы және өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау үшін маңызды және қажетті болып табылады, - деп көрсеткен.

Л.А. Оганнисян, М.А. Акопян, В.Н. Еровенколардың [5, б. 124] ойынша, бүгінгі таңда басты назар оқу қызметінің міндеті емес, оның кәсіби және жеке мәселелері бар тұлғаның өзі. Өз қызметінде тұлға өзара байланысты екі бағытты бөледі: өзекті – оқыту мен қарым-қатынастағы қиындықтарға байланысты проблемаларды шешуге; перспективалы-әрбір (субъект) тұлғаның дамуы мен қалыптасуына, оның өзін-өзі анықтауға, қоғамдағы жасампаздық өмірге психологиялық-педагогикалық дайындығын қалыптастыруға.

А.Г. Бермустың [6, б. 133] ойынша жоғары мектепте мамандарды кәсіби даярлауға құзыреттілік көзқарас түлектердің еңбек нарығына кәсіби және әлеуметтік бейімделуін айтарлықтай жеңілдетеді. Қазіргі жоғары мектептің алдында нарықтық экономика жағдайында жұмысқа дайын біліктілігі жоғары бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау міндеті тұр. Кәсіптік білім беру адамның еңбек нарығында, мамандар нарығында кәсіби бәсекеге қабілеттілігінің негіздерін, оның кәсіби және әлеуметтік ұтқырлығының негіздерін қалыптастыруға бағытталған. Бұл ретте жеке тұлғаның еңбек нарығының осы қызмет түріне қажетті белгілі бір құзыреттіліктегі қажеттіліктерін қанағаттандыру қабілеті тауар болып табылады. Еңбек нарығында мамандар, шын мәнінде, бір-бірімен жұмыс орындарына бәсекелесе отырып, кәсіби қызметке дайындықты сатады. Жұмысқа қабылдау кезінде бітірушіге қойылатын талаптарға келер болсақ, олар қатаң болды: жұмыс берушілер кәсіби міндеттерді орындауға дайын мамандарды күтеді. Сондықтан жоғары кәсіптік білім беру жүйесі жаңа формациядағы мамандарды даярлау үшін жағдайды қамтамасыз етуге бағытталған.

Олар үшін өзін-өзі дамытуға және кәсіби құзыреттілікке орнату, яғни кәсіби құзыреттілікке ие болу басым өмірлік стратегиялар болып табылады. Өзінің функционалдық міндеттерін орындау үшін дене шынықтыру және спорт бойынша маман белгілі бір іскерлікке, білімге, дағдыларға, жеке қасиеттерге және адамгершілік құндылықтарға ие болуы тиіс, олардың көпшілігі өзінің болашақ кәсіби қызметіне дайындық барысында алады. Басқаша айтқанда, дене шынықтыру және спорт бойынша маман өз қызметін тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін белгілі бір құзыреттілік деңгейіне ие болуы тиіс.

Жоғары мектепте оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудың қазіргі заманғы принциптерін іс жүзінде жүзеге асыруға төмендегілер кіреді:

- кәсіптік оқыту мазмұнының кәсіби қызметтің негізгі ерекшеліктерімен арақатынасы;
- жоғары оқу орнында оқу үдерісін ұйымдастырудың фронтальды, топтық және жеке формаларының оңтайлы үйлесімі, студенттердің өзіндік жұмысына жағдай жасау;
- кәсіби дайындықтың әртүрлі кезеңдерінде оқытудың инновациялық әдістері мен құралдарын тиімді қолдану;

- мамандарды даярлау нәтижелерінің әлеуметтік тапсырыс талаптарымен осы бейіндегі мамандарды даярлау сапасына арақатынасы;

- дене шынықтыру технологияларды жүзеге асыру үшін студенттерде қажетті білім мен іскерлікті, жеке қасиеттерді қалыптастыру. Осылайша, бөлінген жағдайларды кешенді практикалық іске асыру кезінде ғана дене шынықтыру және спорт саласында құзыретті дене шынықтыру және спорт бойынша маманды дайындау мәселесін шешуге болады.

Жалпы мұғалімнің іс-әрекеті бірнеше аспектілерді қамтиды: болашақ іс-әрекетті мақсатты болжау және жобалау процесімен байланысты жобалаушы; пәндік мазмұнды әзірлеу және іріктеумен

байланысты ақпараттық; оқушылардың іс-әрекет формаларын әзірлеумен, қойылған мақсаттарға барабар оқыту әдістері мен құралдарын іріктеумен байланысты ұйымдастырушылық; оқыту нәтижелерін талдау және зерттеу.

С.И. Архангельскийдің [7, б. 57] айтуы бойынша, жоғары оқу орнындағы дайындық жүйесінен мұғалім кәсіби қызмет жүйесіне көшуді қамтамасыз ететін біртұтас жеке білім беру ретінде дайындықты анықтау негізінде, оны қалыптастыру кәсіптік даярлықтың педагогикалық компоненті арқылы жүзеге асырылады. Педагогикалық пәндерді оқыту студенттердің мотивациялық-құндылық саласын қалыптастыру, студенттің кәсіби-тұлғалық бағытын және оның құндылықтық бағдарын қалыптастыру, көзқарастар жүйесін қалыптастыру, диалогқа қабілеттілікті дамыту, студенттің гуманистік бағытын қалыптастыру, оның аналитикалық қабілеттерін дамыту, бастаманы дамыту, студент тұлғасының шығармашылық потенциалын дамыту, шығармашылық кәсіби қызметке, үнемі ізденуге, оқушылардың дене және спорттық дайындығына қолайлы орта құру сияқты міндеттерді шешуге ықпал етеді; кәсіби-маңызды іскерліктер мен сапаларды қалыптастыру үшін жағдай жасау; кәсіби жетілдіру және шығармашылық өзін-өзі іске асыру қажеттілігін дамыту; студенттің кәсіби қызмет субъектісі ретінде өзіне деген көзқарасын дамыту.

Пән мазмұнын түсініктермен және идеялармен байыту, оларды білу болашақ мұғалімдердің оқушылардың дене және спорттық дайындығына дайындығын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Біздің зерттеуде дайындық мазмұны жаңа педагогикалық зерттеулерді, оқу үрдісінде оқытуды ұйымдастыру жөніндегі бағдарламалар мен әдістемелік ұсынымдарды ескере отырып түзетіліп, толықтырылып, элективті курстар арқылы зерделенді және оқу сабақтары жүйесі, практикалық жұмыс және оқудан тыс қызмет арқылы жүзеге асырылды.

Дене шынықтыру және спорттың даярланатын оқу бағдарламасы бүгінгі таңда кездесу, ашық есік күндерін өткізу кезінде жұмыс берушілермен талқыланады. Білім беру бағдарламасының мақсатын жетілдіру аймақта қажетті мамандарды даярлауға бағытталған.

Білім беру бағдарламасын әзірлеу кезінде түлектердің, жұмыс берушілердің пікірлері ескеріледі. Білім беру бағдарламасын талқылау нәтижесі жаңа оқу кезеңіне қалыптасатын жұмыс оқу жоспарына жаңа пәндерді енгізу болып табылады.

Психологияны білу және оны спортшылармен жұмыс тәжірибесінде және дене тәрбиесі бойынша сабақтарда пайдалану жаттықтырушыға, оқытушыға қиын жағдайларда жағымсыз көріністердің туындауын болдырмауға мүмкіндік береді (жоғары деңгейдегі алаңдаушылық, старт алдындағы фобиялар, фрустрация, тұлғааралық қақтығыстар және т.б.) және жаттығу қызметінің тиімділігін арттыруға, жоғары кәсіби шеберлікке қол жеткізуге мүмкіндік береді. Болашақ маман психологиялық білімнің жаттықтырушы мен оқытушының құзыреттілігі қалыптасатын қажетті базаны құрайтынын есте сақтауы тиіс.

Болашақ мұғалім, жаттықтырушы жаңадан бастаған спортшылардың қандай да бір спорт түрін таңдау мен іріктеуде жеке-психологиялық ерекшеліктерін анықтай білуі және олардың негізінде жаттығу процесін ұйымдастыра білуі, дене жүктемесінің көлемі мен қарқындылығын анықтай білуі, айналысушылармен қарым-қатынас процесін құра білуі тиіс.

Балалар мен жасөспірімдерді дене тәрбиесіне және спорттық дайындауда дене шынықтыру сабақтарына, спортқамотивацияны білу қажет, себебі мотив ішкі ынталандыру күші ретінде сыртқы әсерлердің әсерінен пайда болады. Сыртқы әсер ретінде:

- нақты физикалық жаттығулардың тартымдылығы, қозғалыс қабілеттері, темперамент және тұлғаның басқа да қасиеттері арқылы. Сондықтан бір бала гимнастикалық снарядтарда жаттығуларды, басқаларын – ойын сипатындағы жаттығуларды (футбол, волейбол, баскетбол және т.б.), үшіншісін – күштік жаттығуларды тартады; шағын аудандағы спорт базасының әртүрлілігі мен қолжетімділігі (спорт алаңдары, бассейндер, стадиондар және т.б.). Оқушыларға әсер ететін осы факторлардың барлығы дене шынықтыру сабақтарына деген уәждердің пайда болуына қолайлы жағдай жасайды.

Бізоқушыларды дене тәрбиелеудің және спорттық дайындаудың маңызын, дене тәрбиесімен спортпен шұғылдануды ұйымдастыруда болашақ маманға қойылатын талаптарды, педагогикалық шарттарды қарастырып, болашақ маманның жұмыстарының мазмұнын және бұл іс-әрекетте ол қандай рөл атқаратынын негізге ала отырып, қазіргі уақытта болашақ маманға талаптарды анықтадық, онда болашақ дене шынықтыру мұғалімге керекті білімдер көрсетілді:

- оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындауда болашақ маманның оң көзқарасы;

- болашақ маманның оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындауға маңыздылығын түсінуі;
 - болашақ маманның оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындау үшін қажетті білім, білік және дағды кешенін меңгеруге ұмтылуы;
 - дене тәрбиесіне және спорттық дайындауға теориялық негіздерін білуі (дене шынықтыру, спорт, психологиялық, педагогикалық);
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындау негіздерін білуі;
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындау бағдарламасын білуі;
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындауды ұйымдастыру тәсілдерін меңгеруі;
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындауға түрлі формаларды, әдістерді, тәсілдерді қолдана білуі;
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындауға мазмұнды-әдістемелік қамтамасыз етуі;
 - оқушыларды дене тәрбиесіне және спорттық дайындау мониторингін жүзеге асыруы;
 - оқушыларды дене тәрбиесінің және спорттық дайындаудың нәтижелерін анықтай білуі.
- Осы жоғары көрсетілген талаптарды болашақ дене шынықтыру мұғалімі орындаса, ол өз қызметінде тиісті кәсіби құзыреттілікке ие болуға, оқыту мен тәрбиелеу сапасын қамтамасыз етуге, өзінің кәсіби шеберлігін жоғарлатуға мүмкіндік алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Педагог мәртебесі туралы» - Қазақстан Республикасының Заңы. № 293-VI . 27.12. 2019 ж. https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=32091648
2. Еришова, Н. Г. Профессионально-личностное развитие студентов в условиях психолого-педагогического сопровождения в вузе физической культуры // Теория и практика физической культуры. - 2005. - №9. - С. 44-47.
3. Тәжібаев Т. Жалпы психология. - Алматы: Қазақ университеті, 1993.
4. Оразбаева К.О. Жаһандану жағдайында болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру. Философия (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған диссертация. – Алматы, 2016.
5. Оганнисян Л.А., Акопян М.А., Ерошенко В.Н. Моделирование профессиональной компетентности будущего педагога в процессе преподавания педагогических дисциплин // Современные проблемы науки и образования. – 2016. №3.
6. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании // Интернет-журнал «Эйдос». 2005. 10 сентября. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
7. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерности основы и методы. - М.: Высшая школа, 1980.-368с.

**ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ
ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ:
ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ**

МРНТИ 14.33.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.45>

А.Е.Берикханова¹, А.Б. Бипажанова², Б.Сайфуллақызы³

¹*Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

²³*«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДБҰ Педагогикалық шеберлік орталығының
Алматы қаласындағы филиалы,
Алматы қ., Қазақстан*

**ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕПШІЛІК
БАҚЫЛАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ**

Аңдатпа

Қазақстан Республикасында орта білімнің жаңартылған мазмұнын енгізу мектеп басшыларының басқару функцияларын жетілдірумен байланысты бірқатар проблемаларды айқындады. Жаңартылған білім беру жүйесі басқарудың жаңа парадигмасын, басқарудың жаңа әдістерін және менеджменттің заманауи теориясын енгізуді талап етеді.

Бұл мақалада мектеп директорларының ХХІ ғасырдың жаңа талаптарына дайындығын қалыптастыру мәселесінің өзектілігі қарастырылады. Сонымен қатар мақалада мектепшілік бақылаудың түрлі формаларына, мектеп директорларының құзыреттері мен дағдыларына арналған педагогикалық зерттеу нәтижелері қарастырылған.

Түйін сөздер: басқару, критериялы бағалау, мониторинг, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, мектепшілік бақылау, орта білім мазмұнын жаңарту.

A.E. Berikhanova¹, A.B. Bipajanova², B.Sayfwllaqizi³

¹*Kazakh National pedagogical university named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

²³*Almaty branch of AEO "Nazarbayev Intellectual Schools",
Almaty city Kazakhstan*

**ORGANIZATION OF INTERNAL SCHOOL MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF
UPDATING THE CONTENT OF SECONDARY EDUCATION**

Abstract

The implementation in the Republic of Kazakhstan of the updated content of secondary education has revealed several problems associated with improving the managerial functions of school leaders. An updated education system requires a new management paradigm, new management methods and the introduction of modern management theory.

This article discusses the relevance of the problem of the formation of readiness of school principals to the new requirements of the 21st century. The article also presents the results of a pedagogical study devoted to various types of intra-school control, competencies and skills of school principals.

Keywords: management, criteria-based assessment, monitoring, formative assessment, summative assessment, intra-school control, updating the content of secondary education.

¹ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

²³ *Алматинский филиал АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы»
г. Алматы, Казахстан*

ОРГАНИЗАЦИЯ ВНУТРИШКОЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Реализация в Республике Казахстан обновленного содержания среднего образования выявило ряд проблем, связанных с совершенствованием управленческих функций руководителей школ. Для обновленной системы образования необходима новая парадигма управления, новые методы управления и внедрение современной теории менеджмента.

В данной статье рассматривается актуальность проблемы формирования готовности директоров школ к новым требованиям XXI века. Также в статье представлены результаты педагогического исследования, посвященного различным видам внутришкольного контроля, компетенциям и навыкам директоров школ.

Ключевые слова: менеджмент, критериальное оценивание, мониторинг, формативное оценивание, суммативное оценивание, внутришкольный контроль, обновление содержания среднего образования.

Кіріспе. Әлемдік білім беру трендтерінің қатарындағы өзекті мәселелердің бірі білім берудегі менеджмент болып табылады. Кез келген инновациялық үрдістерді жүзеге асыру үшін әр ұйымның немесе мекеменің басқарушылық қызметіне зор жауапкершілік артылады. Қазақстан Республикасында жалпы орта білім беретін мектептерде білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу жүзеге асырыла бастағаны мәлім. Жаңартылған орта білім беру мазмұны бойынша оқыту мен оқудың нәтижесі мектепшілік бақылаудың ұйымдастырылуына тікелей байланысты. Бұдан еліміз мектептеріндегі мектепшілік бақылаудың қолданыстағы механизмі оқыту мен оқудың жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес жүзеге асырылуын қамтамасыз етуде жаңа мәселелер туындауда.

Сондықтан мектеп басшылары қолданыстағы мектепшілік бақылауды тиімді ұйымдастыру үшін оның мақсатын нақтылауды, нақтыланған мақсатқа сәйкес күтілетін нәтижеге бағдарланған тиімді жоспарлауды білулері шарт. Мектеп басшыларының тек нәтижені ғана емес, одан да маңызды болып табылатын үдерісті бақылауды жаңартылған білім беру бағдарламасын сапалы жүзеге асырудың құралы болып табылады. Бұл үрдіс басшыларды мектепшілік бағалаудың конструктивті әдістерін қолдануға тарта отырып өздерінің және мектеп мұғалімдерінің көшбасшылығын дамытуды, соның көмегімен сыныптағы оқытуды жақсартуға бағытталған. Сонда ғана іс-әрекетке дейін, іс-әрекет барысындағы, іс-әрекеттен кейінгі рефлексиялауды дағдыға айналдыруға болады.

Зерттеу әдіснамасы. Педагогика саласында мектепті басқару үдерістеріне байланысты А.С. Суббето, Р.Х. Шакуров, Т.И. Шамова, М.М. Поташник жәнет.б. көптеген ғалымдардың есімдері белгілі. Дегенмен, білім беру саласы кең мағынада үлкен әлеуметтік жүйе ретінде жылдан жылға өзгерістерге ұшырауы заңды құбылыс. Мектеп басшылары жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша оқытуды модельдеу, тәжірибені қадағалау және бағалау шараларын жүргізуде жаңартудың әдіснамалық негіздерімен таныс болуы қажет. Білім беру мекемесін басқару саласындағы теориялық және әдіснамалық білімдер мектеп дамуының және табыстылығының мызғымас іргетасы бола алады.

В.Я Назмутдиновтың «Сапалы басқару – мәселелерді жүйелі түрде талдай отырып, болашақты бағдарлай алу, перспективаларды жүзеге асыру, даму стратегиясын жасау, нәтижелерді жобалау, әр нәрсенің салдарын көре білу» деген пікірі бойынша қазіргі мектеп басшыларының да мектепшілік бақылауды күшейту арқылы мәселелерді жүйелі талдауға үйренулері қажет. [1,6 б]

Мектепшілік бақылаудың өзінде бақыланатын ішкі жүйелер өте көп. Осы тұрғыда жаңарту үдерісін қадағалау мен одан кейінгі үдерістің ұйымдастыруына қатысты қарастыруға болады. Сонымен қатар, оқу-тәрбие үдерісіндегі қатынастардың өзгеруін басқарудың өзекті мәселері нысанаға алынады. Бірлескен қызмет оның қатысушыларының күштерін үйлестірусіз, демек, басшылық етусіз жүзеге асырылуы мүмкін емес. Басшылық ету бөлінген, бір әріптестен басқасына

және қайтадан алғашқы басшыға ауыспалы (шешілетін міндеттің сипатына байланысты) болса да, ол болуы тиіс. Бұл ретте басшының осы сәттегі мақсаты қызметті ұйымдастыру болып табылады.

Мектеп басшылары ұжымдағы оқу-тәрбие үдерісіне қатысушылардың қарым-қатынастары енгізіліп жатқан өзгерістерге қатысты әр түрлі сипатта болатындығын ескеріп, қарым-қатынастардың өзгерісін басқара алуы келіспеушілікті азайтады, тұрақтылықты нығайтып, болашақты болжауға мүмкіндік береді [2,116]. Оқыту мен оқуға қолайлы орта құруға ықпал етеді. Осыған байланысты, Ю.З. Гильбух ынтымақтастықты «ынтымақсыздықтан» ерекшелендіретін негізгі белгілерін бөліп көрсетеді [3,196]. Оның жасаған моделінде бірлескен қызмет «сипаттары» мен басшының, басқарылатын адамның бірлескен қызметінің түрлері берілген. Бұл кестедегі ақпараттар мектеп басшысының оқу-тәрбие үдерісінде орын алып жатқан қатынастарды орнатып, оларды қадағалап, бағалап, бағамдап, тиісті шешім шығаруды басқара алуына көмектеседі.

Осы орайда педагогикалық шеберлік орталығында жүргізілетін Қазақстан Республикасы жалпы білім беру ұйымдары басшыларының біліктілігін арттыру бағдарламасында мектеп басшыларының басқару мен бақылауды заманауи мектептегі оқыту мен оқуға қойылып отырған талап негізінде ұйымдастыруы қарастырылады. Оны мектеп басшыларының біліп, түсінуіне, қолдана алуына және рефлексивті практик ретінде оны жақсартуына ықпал ету үшін тренерлер тарапынан қолдау көрсету мақсаты айқындалған. Сондықтан мектеп басшыларына қолдау көрсетудің қажетті саласын айқындап, басқару, бақылау, мониторингілеу жүйелерінің деңгейін анықтау қажеттілігі туындады. Осы мақсатта Педагогикалық шеберлік орталығының Алматы қаласындағы филиалы тарапынан 2018 жылдың 1 наурызынан бастап Алматы облысы мен Алматы қаласының 10 мектебінде «*Мектепшілік бақылауды жетілдіру арқылы оқыту мен оқуды жақсартуға бола ма?*» деген тақырыпта зерттеуді бастаған болатын. Зерттеудің өзектілігі, зерттеу жүргізу қадамдары, зерттеу жүргізу шарттары филиал тренерлері және нысаналы мектеп басшылары отырысында талқыланды. Қазақстандағы орта білім беру жүйесіне өзгерістердің енгізілуі мектеп басшыларына белгілі бір әрекеттің қажеттілігін анықтау, мақсат қою, іс-әрекетті жоспарлау, іс-әрекетті ұйымдастыру, оны бақылау және бағамдауға да өзгерістерді қажет етеді.

Сол себепті орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектепшілік бақылауды ұйымдастыруды жоспарлаудың басты кезеңдері мен күтілетін нәтижелерді анықтау өзекті болып отыр. Бақылаудың демократиялық, мақсатқа жетуге бағытталған, объективтілік, субъективтілік, жариялылық және ашықтық, бақылаушының құзырлығы, жүйелілік қағидаларын ұстана отырып жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында сақтауды қалай жүзеге асыруға болады? Нені бақылауға алу қажет? Осы сұрақтарға алынатын жауаптар орта білім беру мазмұнын жаңартудың сапалы жүзеге асып жатқандығын дәлелдей алуы қажет. Сонымен қатар мектептердегі сабақты талдау критерийлеріне де өзгеріс енгізуді талап етеді. Сондықтан да «*Мектепшілік бақылауды жетілдіру арқылы оқыту мен оқуды жақсартуға бола ма?*» деген зерттеу мектеп басшылары үшін мектепті басқарудың құралын қалай пайдалану керектігі туралы білім қалыптастырады.

Зерттеу нәтижелері. Зерттеу барысында мектептің өзгеруін қамтамасыз етуде бүкіл мектеп ұжымының, ата-аналардың, оқушылардың бір мақсатқа жұмылдырылуы баста назарда болды. Жағымды өзгерістерді зерттеу негізінде орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектепшілік бақылауды ұйымдастырудағы өзгерістер қажеттілігі айқындалды. Зерттеу нәтижесінде әдістемелік ұсыныстар легі айқындала түсті. Ол ұсыныстар «Неліктен?», «Қалай?», «Не?»-деген сұрақтарға жауап беру негізінде құрылымдалды. Зерттеу жұмысының негізгі мақсаты - қолданыстағы мектепшілік бақылаудағы сан жылдар бойы қалыптасқан ұйымдастарудың тиімді тұсын жоғалтпай жаңартылған білім беру мазмұнына сай жаңаша ұйымдастыруды ықпалдастыруға көмектесу. Осы ұсыныстардың тиімділігін бір мектептің базасында сынап көргеннен кейінгі ұсыныстар бойынша әдістемелік нұсқаулық жасалды.

Зерттеу барысында әзірленген әдістемелік нұсқаулықтың бір ерекшелігі, пайдаланған кезде ресурстармен таныса отырып, алдымен әр басшының өзінің рефлексиялауының маңызды екендігін, қолданыстағы мектепшілік бақылауға қандай жаңартулар енгізу туралы ойларын саралау ұсынылды. Әр түбегейлі өзгеріс рефлексиядан басталатыны анық, себебі болып жатқан нақты жағдайды ой елегінен өткізбейінше, саралап талдамайынша жаңашылдық енгізу оңай емес. Сондықтан А.А. Бизяеваның ойынша динамикалық даму үстіндегі қоғамның құндылықтарына бағдарлану, өзгермелі кәсіби іс-әрекет жағдайында жаңа тәжірибелерді енгізуге ашық болу әр ұстаз үшін маңызды қажеттілік болуы тиіс [4, 61 б]

Жаңартылған оқу бағдарламасын жүзеге асыру үдерісінде мұғалімдерге қолдау көрсету үшін басшылар мұғалімдерге қойылып отырған талаптарды түсініп, педагогикалық тәсілдер мен негізгі тақырыптарды жүзеге асыру жолдарын білуі маңызды. Мұғалімдерге өзгеріс енгізу кезінде қолдау көрсетуді неліктен, қалай, нені екендігін дұрыс анықтау, жоспарлау, ұйымдастыру мектеп басшысына аса қажет дағдылар. Мұғалімдерге қолдау көрсету білім мазмұнына енгізілген өзгерістерді түсіну, оқушының өз бетінше білім алуына ықпал ету үшін оқу мақсаттарына сәйкес тапсырмаларды әзірлеу, оларды сараптау, оқытудағы тиімді тәсілдерді таңдау үдерістерінде қажет болады.

Сонымен қатар екі түрлі бақылау нәтижелерін пайдаланып мұғалімдерге ұсыныс беруі және қолдау көрсетуі, алға ілгерілеуді жеделдету мүмкіндіктерін анықтап, әрі қарай жетілдіру талап етілетін жағдайларды анықтауы тиіс. Осылайша мектепте критериалды бағалауды іске асыруға мектеп басшыларының қолдау көрсетуі басқарудағы өзгерістер қажеттігінің бірі болып табылады. Мектеп басшысы бағалау үдерісінің табысты болуын қамтамасыз ету мақсатында мектеп басшысы орынбасарлары мен әдістемелік бірлестік жетекшілеріне, жекелеген мұғалімдерге қолдау көрсетуге қабілетті болуы тиіс.

Зерттеу нәтижелерін талдау. Зерттеу нәтижесінде айқындалған ұсыныстарда басшы бойында қалыптасуы тиіс қабілеттер, басқару үрдісіндегі негізгі құндылықтар кешені нақты көрсетілген. Көптеген шетелдік және отандық әдебиеттерге шолу жасала отырып, білім беру саласындағы соңғы жылдардағы зерттеулерде мектепті дамыту үшін заманауи басқарудағы негізгі құзыреттіліктер айқындалған. Бұл құзыреттіліктер мектеп басшысының жеке дамуына, мектепті дамытуға, әлеуметтік және кәсіби әріптестікке қатысты топтастырылған. Әрбір мектеп басшысы жаңартылған білім беру мазмұны жағдайына талдау жасай отырып, өзінің басқаруын осы белгіленген құзыреттіліктерге сәйкес келуін қадағалағандары абзал.

Себебі, бұл құзыреттіліктерге ие болу білім мазмұнын жаңартуды тиісті деңгейде жүзеге асыруға кепілдік беретін шарттардың бірі болып саналады, сонымен қатар үлгі болу арқылы басқаруды жүзеге асырады. Құзыреттіліктердің қажеттігін түсіну басқарудағы өзгерістердің не үшін қажет екендігін айқындауға ықпал етеді. Құзыреттіліктер ауқымы өте кең, сол себепті мектепті басқару құзыреттіліктерін қалыптастыру мен дамытуды қарастыру көзделді.

Мектепті дамытуды басқару құзыреттілігі тізбесін төмендегілер құрайды:

- үздіксіз кәсіби даму мәдениетін құру дағдылары;
- қызметкерлерді басқару және оқушылардың оқу нәтижелерін арттыру үшін мұғалімдердің кәсіби дамуына қолдау көрсету дағдылары;
- мектепте бөлінген көшбасшылықты іске асыру және басқару, мұғалімдердің көшбасшылық қабілеттерін дамыту дағдылары;
- ұйымдастырушылық басқару дағдылары (жұмыс уақытын жоспарлау, адами ресурстарды басқару, ұйымды дамыту);
- кәсіби-тұлғалық ахуалға ықпал ететін жағымды жұмыс ортасын қалыптастыру дағдылары.

Аталған құзыреттіліктер мектеп басшысында қандай деңгейде және оларды қалай қалыптастыруға болады? Басқару үдерісінде мектеп басшыларын ойландыратын сұрақ осы болуы керек, өйткені аталған дағдылар бізде бұрыннан бар деп ойлауымыз мүмкін. Дегенмен, бұл дағдыларда не нәрсе жаңаша болып отыр?

Бұл жаңашылдық «рефлексиялық басқару», «коучингтік тәсілмен басқару», «бөлінген көшбасшылықты пайдалана отырып басқару» ұғымдарымен тығыз байланысты.

Рефлексиялық басқаруда мұғалімдермен кәсіби сұхбаттасу барысында мектеп басшысы да өз басқаруы туралы рефлексия жасайды. Мұғалімдермен болған кәсіби әңгіме барысындағы кері байланыс мектеп басшысын рефлексиялық басқаруға итермелейді.

1. Коучингтік басқару арқылы басқарудың тиімділігі артады. Мұғалімдер мәселені бірлесіп шеше отырып өздерінен ненің талап етілетіндігін, талапты қалай орындайтындықтарын нақтылайды. Соның нәтижесінде сындарлы кері байланыс жолға қойылады.

2. Бөлінген көшбасшылықты пайдалана отырып басқару барысында мұғалімдер мектепті дамытуға бағытталған қызметке неғұрлым белсене араласатын болады, бұл командалық жұмысты жетілдіруге жақсы ықпал етеді.

Зерттеу нәтижесінде ұсынылған құралдарды бір нұсқаулыққа жинау арқылы мектеп басшыларына мектептерде жаңартылған білім мазмұны жағдайында мектепшілік бақылауды жаңаша ұйымдастырудың қажеттігі және оның оқыту мен оқуға ықпалы туралы көптеген дәйектемелер

келтірілген. Мектепшілік бақылауды жаңаша ұйымдастыру мектеп басшыларын жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында еніп отырған өзгерістерді тиімді басқаруға әсер етеді.

Нәтижесінде тиімді басқару дамудың негізгі факторларының бірі екені негізделді. Тиімділік - бұл үдерістер мен басқару сипатындағы әсерлердің, ең алдымен, жоспарланған мақсаттарға жету дәрежесін көрсететін сипаттама. Сондай-ақ, Р.У.Гриффин пікірі бойынша тиімділік – дұрыс шешім қабылдау және оны табысты жүзеге асыру Осылайша, қойылған мақсаттарға жету үшін ішінара немесе толық табысқа жетелейтін қызмет тиімді болып саналады. Басқару үдерісі тұрақты кері байланысқа мұқтаж, оның көмегімен жүргізілген іс-әрекеттерді сандық және сапалық бағалау қамтамасыз етіледі, яғни көпфункционалды ұжымның қызметі нәтижелерін бақылау және есепке алу жүргізіледі. Тиімді басқаруды **қажеттіліктерді анықтау** → **мақсат қою** → **жоспарлау** → **іс-әрекет** → **бақылау** → **бағамдау** → тиімділік бойынша шешім шығарудан тұратын тізбекті үдеріс ретінде қарастыруға да болады.

Сәйкесінше тиімді басқарудың құралын таңдауға да ұсыныстар енгізілді. Тиімді басқару құралдары ретінде жоғарыда көрсетілген тізбекті үдерістерді қамтамасыз ететін компоненттерді алуға болады.

Қорытынды. Мониторинг басқару теориясында басқару цикліндегі маңызды, салыстырмалы дербес буындардың бірі ретінде қарастырылады. Бақылау мен мониторингтің мәнін ажырату маңызды: бақылаудың мәні – *нәтижені бағалау*, мониторингтің мәні – *үдерісті бағалау*.

Мектеп басшылары нәтижені салдар деп, үдерісті себеп деп түсінген жағдайда мектепшілік бақылауды нәтижелі басқару функциясы ретінде қолдана алады. Ю.А. Конаржевскийдің айтуынша, мектепшілік бақылау талдау және мақсат қою қызметтеріне тікелей байланысты маңызды басқарушылық қызметтердің бірі болып табылады, бақылау мәліметтері талдаусыз жоққа шығарылады, және *мақсат болмағанда ештеңені бақылаудың қажеті жоқ*. Олай болса тиімді басқару үшін мектеп басшылары мектепшілік бақылауды ұйымдастыра алуы қажет. Сонда мониторинг мектепшілік бақылау құралы ретінде білім беру жүйесі параметрлерін үздіксіз қадағалауды қамтамасыз етеді. Бұл өз кезегінде бақылаудың мақсатын айқындауға, алынған деректер бойынша шешім қабылдауға, тәжірибені жақсарту бойынша өзгерістер енгізуге алып келеді. Жоғары бөлімде көрсетілген жаңаша басқару жаңартылған білім беру мазмұны критерийлеріне сәйкес бақылауды ұйымдастыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назмутдинов В.Я., Яруллин И.Ф. *Управленческая деятельность и менеджмент в системе образования личности*. – Казань: ТРИ «Школа», 2013. – 360 с.
2. *Басшыларға арналған нұсқаулық*. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017.
3. Гильбух Ю.З. *Психодиагностика в школе*. М., «Педагогика и психология», 1989, №4.
4. Бизяева А.А. *Психология думающего учителя: Педагогическая рефлексия*. Псков: ПГПИ им. С. М. Кирова, 2004. - 216 стр.

Г.М. Бобизода¹, Т.Ж. Шакенова², Н.Ж. Шакенова³

¹ Тәжікстан Республикасы Білім академиясының президенті,
Душанбе қ., Тәжікстан

²Инновациялық Еуразия университеті,
Павлодар қ., Қазақстан

³ММ" № 15 ЖОББМ" ММ,
Павлодар қ., Қазақстан

ЖОБАЛАУ ПРОЕКТ - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ НӘТИЖЕСІ

Аңдатпа

Мақалада биология сабақтарында жобалық қызмет технологиясы арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Жоба қызметі – заманауи мектептің тиімді оқу технологияларының бірі. Мұғалімнің басшылығы мен оқушылардың мақсатты, дербес қызметі болып табылады. Мұғалім жоба мен жұмыс барысында барлық оқушылардың жағымды эмоционалдық көңіл-күйін жасайды және тең құқықты серіктес сенімді қарым-қатынасты ұйымдастырады. Осы технологияның мәні – балалардың белгілі бір білім сомасын игеруді болжайтын белгілі бір мәселелерге қызығушылығының таландыру және жобалық іс-әрекет арқылы алынған білімді іс жүзінде қолдануды көрсету. Бұл жоба жеке жұмысқа, жұптық, топтық жұмыстарға арналған. Бұл ретте мұғалімнің рөлі өзгереді – қарапайым білім ордаларынан, ол білімді меңгеру барысын данақты ынтымақтастыққа көшуге ықпал ете отырып, білім алушылар мен бірлескен жұмысты нақты ұйымдастырушы болады.

Жобалық іс-әрекет негізінде оқушылардың танымдық дағдыларын дамыту, өз білімдерін өздігінен құрастыра білу, ақпараттық кеңістікте бағдарлай білу, сыни және шығармашылық ойлауды дамыту жатыр. Бұл технология оқушыларға өз оқу-танымдық іс-әрекеті барысында білім алуға мүмкіндік береді. Жобалық іс-әрекет қазіргі уақытта оқушылардың негізгі құзыреттілігін қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, жобалық іс, құзыреттілік тәсіл, оқушылар.

G. M. Bobizoda¹, T. Zh Shakenova², N. Zh Shakenova²

¹President of the Academy of Education of the Republic of Tajikistan,
Dushanbe, Tajikistan

²Innovation Eurasian University,
Pavlodar, Kazakhstan

³SU "Secondary school No. 15",
Pavlodar, Kazakhstan

PROJECT ACTIVITY AS A RESULT OF THE FORMATION OF FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS

Abstract

The article deals with the formation of functional literacy of students through the technology of project activities in biology lessons. Project activity is one of the most effective educational technologies of a modern school. It is a purposeful, independent activity of students under the guidance of a teacher. The teacher creates a positive emotional mood of all students during the work on the project and organizes equal partner confidential communication. The essence of this technology is to stimulate children's interest in certain problems involving the possession of a certain amount of knowledge and through project activities to show the practical application of the knowledge obtained.

This project is designed for individual work, pair work, group work, which students perform for a certain period of time. At the same time, the role of the teacher changes - from a simple translator of

knowledge, it becomes a real organizer of joint work with students, contributing to the transition to real cooperation in the course of knowledge acquisition.

The project activity is based on the development of students' cognitive skills, the ability to independently construct their knowledge, navigate the information space, and develop critical and creative thinking. This technology allows students to acquire knowledge in the process of their own educational and cognitive activities. Project activity is one of the most effective means of forming key competencies of students at the moment.

Keywords: functional literacy, project activities, competence approach, students.

Г.М. Бобизода¹, Шакенова Т.Ж.², Шакенова Н.Ж.³,

*¹Президент Академии Образования Республики Таджикистан,
г. Душанбе, Таджикистан*

*²Инновационный Евразийский университет,
г. Павлодар, Казахстан*

*³ГУ «СОШ № 15»,
г. Павлодар, Казахстан*

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК РЕЗУЛЬТАТ СФОРМИРОВАННОСТИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы формирования функциональной грамотности учащихся, через технологию проектной деятельности на уроках биологии. Проектная деятельность это одна из эффективных учебных технологий современной школы. Является целенаправленной, самостоятельной деятельностью учащихся под руководством учителя. Учитель создаёт положительный эмоциональный настрой всех учащихся в ходе работы над проектом и организует равноправное партнерское доверительное общение. Суть данной технологии – стимулировать интерес детей к определённым проблемам, предполагающим владение определённой суммой знаний и через проектную деятельность показать практическое применение полученных знаний. Этот проект рассчитан на индивидуальную работу, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определённого отрезка времени. При этом изменяется роль учителя - из простого транслятора знаний, он становится действительным организатором совместной работы с обучающимися, способствуя переходу к реальному сотрудничеству в ходе овладения знаниями.

В основе проектной деятельности лежит развитие познавательных навыков учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве, развивать критическое и творческое мышление. Данная технология позволяет учащимся добывать знания в процессе собственной учебно-познавательной деятельности. Проектная деятельность является одним из наиболее эффективных на данный момент средств формирования ключевых компетенций учащихся.

Ключевые слова: функциональная грамотность, проектная деятельность, компетентностный подход, учащиеся.

Введение

Обновленная система образования в Республике Казахстан предполагают преобразование основной цели образовательной системы, что в свою очередь, потребовало существенных изменений в деятельности учителя. В настоящее время учитель должен не только передать существующие знания, но, что более важно в новой образовательной парадигме, обучить способам организации познавательной деятельности, самостоятельному планированию учебного времени учащимися, формированию умений переносить полученные знания в реальные жизненные ситуации. Поиск новых педагогических технологий, которые могли бы реализовать поставленные перед образовательной системой задачи, привел к возрождению проектной деятельности учащихся [1]. На современном этапе образования поменялась позиция учителя и учащегося. Учитель всегда был в центре внимания, но сегодня с внедрением в процесс обучения обновленного содержания учитель принимает роль управленца, менеджера и т.д., исполняет роль не информатора, а консультанта, т.е.

он наблюдает за учебным процессом и оказывает помощь учащимся в случае необходимости. Предоставляя, таким образом, учащимся возможность учиться и выполнять задания самостоятельно. В связи с этим, проектная деятельность станет хорошим инструментом в процессе обучения. Проектная деятельность дает широкие возможности для усвоения способов, приемов и средств исследовательской работы. В связи с тематикой учащимся предлагается работать с понятийным аппаратом, используя энциклопедии, терминологические словари и т.д. Задачей современной школы является не только обеспечение высокого уровня образования учащихся, но и всестороннее развитие их мышления, умений самостоятельно получать знания. Проектная деятельность в этом плане дает учителю и ученикам самые широкие возможности. «Специфической особенностью проектной деятельности является ее активизирующее влияние на развитие творческой направленности личности и обеспечение творческого характера освоения действительности» [2, с. 55].

Методология исследования

Проектная деятельность предоставляет педагогам, отодвинуться от правящего (диктаторского) режима в процессе обучения. В связи с ориентацией технологии проектной деятельности на самостоятельную работу учащихся реализуется личностный подход в процессе обучения. Педагог при личностно-ориентированном подходе является путеводителем источников знаний, оказывает помощь школьникам идти в правильном направлении, находить необходимые сведения. Как считает, Г.К. Селевко [6, С. 15] задачей современного педагога является: выбор самостоятельного образовательного направления (маршрута), и основные способы преодоления данного направления. Проектная деятельность предусматривает все стороны личности учащихся, а именно все интересы, уровень работы (темпы), свободный выбор темы, участников. Также рассматриваются разного рода способы, методы исследования, прогнозируемые результаты предоставляющие возможность реализации формирования функциональной грамотности учащихся. Личный педагогический опыт показывает, что проектную деятельность лучше всего организовывать в качестве творческой работы, где каждый участник группы будет принимать, активное участие и видеть результаты своей деятельности в будущем. Таким образом, построенный в таком плане урок будет действительно красочным, живым, интересным, при этом, не теряя свою значимость, соответственно стандарту образования [3, 167].

Проектная деятельность в школе осуществляется в двух направлениях: применение метода учебного проекта на уроках и в процессе социально-значимой внеурочной деятельности. В связи с этим мы можем выделить несколько видов научно-проектной деятельности учащихся. По количеству участников, включенных в проект:

- 1) индивидуальный;
- 2) малогрупповой (до 5 человек);
- 3) групповой (до 15 человек);
- 4) коллективный (класс и более в рамках школы);
- 5) сетевой (в рамках сложившейся партнёрской сети, в том числе в Интернете).

По длительности:

- 1) урок-проект;
- 2) длительный проект (от нескольких недель, в рамках изучения конкретной темы, до вертикального многолетнего проекта).

По дидактической цели:

- 1) ознакомление обучающихся с методами и технологиями проектной деятельности;
- 2) обеспечение индивидуализации и дифференциации обучения;
- 3) поддержка мотивации в обучении;
- 4) реализация потенциала личности [4, с. 178]. Но какой бы вид проектной деятельности не был реализован, необходимо чтобы сама деятельность по реализации проекта была бы некой интригой, вызывающей интерес учащихся. Участие в проекте должно стать для них событием, а не просто еще одной скучной обязанностью. Для этого необходимо, чтобы учащийся хорошо осознал, в чем конкретно проявляется поставленная задача, ее суть. В ином случае весь ход поиска и решения будет бессмысленно, даже если при помощи учителя проект будет проведен правильно [5, с. 17].

Результаты исследования

В ходе проведения педагогического эксперимента по внедрению проектной деятельности на уроках биологии мы предлагаем осуществить предварительную подготовку, предполагающая важность в процессе обучения, в связи с тем, что изучая новую тему, школьники будут принимать

участие и проводить рефлексию. Если раньше учащимся предлагали темы для творческих работ, то сегодня, мы предлагаем исходя из специфики проектной деятельности основные правила организации проектной деятельности, соблюдая при этом деловой стиль общения [6, с. 25]. На следующем этапе рекомендуем составить список источников с Интернет-ресурсов, для самостоятельной работы совершенствование техники исследовательского поиска. Далее предлагается использование в проектной деятельности электронных энциклопедий, учебников, учебных пособий и др.

Как было отмечено выше для использования проектной деятельности на уроках необходима предварительная подготовка. Поэтому для выполнения проектной деятельности лучше всего брать темы, из предыдущих классов, т.е. если учащиеся в восьмом классе, то соответственно, необходимо тему выбирать шестого-седьмого класса. Например, тему «Координация и регуляция движений» учащиеся знают еще с шестого класса, знают работу регуляции (нервной и гуморальной), физиологические процессы, функцию организмов, а также работу белков-ферментов. Чтобы развить компетентность учащихся по данной теме, формировать их всестороннее понимание о гуморальной и нервной регуляции, важность гормонов в процессах обмена веществ, их влияние на организм в целом, изменения, приводящие к нарушению обмена веществ в организме человека и т.д. предпочтение лучше отдать поисковым исследовательским проектным работам. К примеру, приведем один из уроков, где мы используем проектную деятельность (Таблица 1).

Таблица 1 – Урок «Гормоны, и их роль в процессах обмена веществ»

Тип урока: изучение нового материала.   Образовательные задачи: обеспечить закрепление основных биологических понятий (железы внутренней секреции и гормоны, их роль в обмене веществ); продолжить формирование специальных биологических умений и навыков (наблюдать, ставить опыты, исследовать живые объекты, и общеучебных умений (работа с учебником, тетрадью, словарем). Знать причины, которые приводят к нарушению ЖВС, взаимосвязь нервной и гуморальной регуляции.   Развивающие задачи: формировать умения выделять главное в изучаемом материале; проводить сравнение процессов жизнедеятельности; уметь перенести знания о гормонах (роль и их свойства) в организме в определенную проблемную ситуацию; находить причинно-следственные связи среди работ (нарушением) ЖВС и профилактическими мероприятиями различных заболеваний зависящих от ЖВС; выполнять поисковую деятельность по сбору сведений о гормонах, ЖВС; выдвигать гипотезы, защищать интересы собственных путей решения проблемной ситуации; подготовить презентацию по результатам решения. Воспитательная: Привлечь внимание учащихся к тому что, неправильный образ жизни, приведет к различным функциональным изменениям организма. Раскрыть роль желез внутренней секреции в функционировании организма в целом.   Методы: исследовательский, частично-поисковый, проблемный, рассказ.   Форма: работа учащихся в группах, парах   Средства: компьютер, проектор   Оборудование: учебники: Школьные учебники за 6-8 класс; Биологический энциклопедический словарь; компьютер.   Форма отчета: презентация   План урока.   I Организованный момент.   II Подготовка учащихся к усвоению нового материала.   Задачи: 1. Подготовка, организация учащихся к деятельности, усвоение нового материала, научить учащихся, правильно формулировать цель, и подбирать конкретные методы и средства для достижения поставленной цели.   2. Стимулирование учащихся к выполнению деятельности (через определение и решение проблемной ситуации).   Учитель. «Вообразите себе, то, как сидит толпа болельщиков на футболе и следят за своей любимой командой. Причем каждый болельщик по-разному будет реагировать на вновь забитый гол. Одни - будут прыгать, хлопать, визжать от радости за свою команду, другие – наоборот, будут кричать, плакать, расстроятся за проигранный очередной гол. Или, к примеру, волчонок отстанет от своей стаи, то волчиha непременно найдет его. Существуют множество примеров действий

человека, животных, появление которых зависит от определенных веществ. Как Вы считаете, как эти вещества называются?

Уч-ся: Гормоны

Уч-ль: что такое гормоны?

Уч-ся: «Гормоны – это химически активные вещества, вырабатываемые железами внутренней секреции.

Уч-ль: назовите свойства характерные для гормонов.

Уч-ся: гормоны действуют в очень небольших концентрациях; направлены строго определенно и оказывают воздействие посредством лимфы и крови.

Уч-ль: Назовите виды регуляции

Уч-ся: гуморальная, нервная

Уч-ль: А какая регуляция функционирует посредством гормонов?

Уч-ся: гуморальная. Уч-ль: что представляет из себя гуморальная регуляция?

Уч-ся: это фактическое управление физиолог. функций организмов посредством лимфы, крови, жидкость тканевую.

Уч-ся: Как Вы считаете, что же будет объектом сегодняшнего урока?

Уч-ся: регуляция, гормоны, железы

Уч-ль: молодцы» Основным объектом на сег. уроке будут гормоны, их значение в процессах обмена веществ. Отсюда вытекает такой проблемный вопрос: Являются ли гормоны управленцами жизни?

Основной этап урока (усвоение новых знаний). Учащимся заранее на вводном занятии были даны задания.

Изучая новый материал, учащиеся представляют итоги своей проектной деятельности следующим образом:

1. презентация проектов учащимися в группах;
2. ответы на вопросы учащимися других групп;
3. Оценивание работы учащимися, а именно группу в целом, отметить роль каждого участника группы, самооценка, весь материал, приготовленный для проекта;
4. оценка работы групп (от 1 до 5 баллов) (Таблица 2).
5. Результаты работы (подведение итогов).

Учитель: Таким образом, можно утверждать, что в организме человека регулярно возникает потребность в регуляции физиологических процессов, происходящие двумя механизмами (нервная и гуморальная регуляция). Презентация ваших работ доказала, что именно ЖВС регулируют все функции организма человека. Их убедительно можно назвать управленцами жизни, и нормальная работа их осуществляется тогда, когда происходит налаженная связь и взаимодействие с другими. Если гуморальная регуляция осуществляется через лимфу, кровь и тканевую жидкостью то нервная осуществляется посредством ЦНС. Регуляционный центр находится в гипоталамусе. Последний, регулирует работу гипофиза. Гипофиз регулирует обмен веществ, реализовывает связь нервной и гуморальной регуляции. Следовательно, нерв, и гуморальной.регуляции тесно взаимосвязаны между собой. Все Вы молодцы ребята! Очень хорошо донесли, поняли тему нашего урока. Всем огромное спасибо за подготовку и проведение урока.

6. подсчет баллов, подведение итогов урока (Таблица 3)

7. Проведение анкетирования уч-ся.

Обсуждение результатов

К концу каждой четверти мы предлагаем учащимся ответить на следующие вопросы:

1. Как ты чувствовал себя в процессе обучения? Было ли тебе комфортно? В каком настроении ты был на занятиях?
2. Доволен ли ты процессом обучения?
3. Комфортно ли работалось в группе?
4. Кто больше помогал - ты или товарищи тебе?
5. Были ли у тебя затруднения в работе с группой?
6. Достиг ли ты цели обучения?
7. Пригодится ли данный материал для дальнейшей учебы?
8. Были ли трудности? Как преодолеть затруднения?

Таблица 2- Оценочный лист проектной деятельности (1 группа)

Критерий выполнения и защиты проекта	Оценка других групп		
	№2	№3	№4
<i>Качество</i> : целесообразность содержания теме урока, четкость, научность, продуманная структура работы	5	4	5
<i>Корректность текста</i> : грамотность, точность, завершенность.	4	4	5
<i>Дизайн</i> : оформление слайдов отвечает требованиям, текст читабельный, фон сочетается с элементами, изображение соответствует содержанию темы	5	5	5
<i>Взаимодействие</i> : работа с аудиторией, умение держать себя при выступлении, дикция	5	4	4
<i>Выступление</i> : качество предоставляемого сообщения, убедительность, глубина знаний по теме, обоснованность, раскрытые ответы, грамотность речи, владение терминами.	4	4	4
<i>Общее количество баллов</i>	33	25	23

Аналогично таблице 2 составляется оценочный лист для остальных групп учащихся.

Таблица 3 - Сводная таблица по оценке деятельности

№ группы	Общее количество баллов самооценки	Общее количество баллов деятельности групп	Рейтинговая оценка (среднеарифметическое)	Итоговая оценка
1				
2				
3 и т.д				

25 - 30 баллов – «5»

20 – 24 баллов – «4»

15 – 19 баллов – «3»

Представленный нами урок с использованием проектной деятельности дает возможность не только собрать сведения, но и рассмотреть факты, анализировать, сравнивать, делать выводы, критически подходить к различным точкам зрения, толерантное отношение друг другу и т.д. Работая над проектной деятельностью у школьников, формируются общеучебные умения, а именно работа с учебным пособием, учебниками, со справочной литературой и др., применение компьютера для построения диаграмм, схем, таблиц и т.д., развиваются познавательные умения. Следовательно, у школьников развиваются навыки поисковой деятельности, индивидуальность. Благодаря самостоятельной работе учащиеся занимаются поиском сведений о щитовидной железе, изучают особенности строения, функции и изменения, приводящие к различным последствиям. Совершенствуют знания по теме, учатся отбирать необходимые сведения о работе желез внутренней секреции, и профилактике заболеваний вызываемых в процессе нарушения обмена веществ. Выполняя творческие задания, у учащихся развиваются мыслительные способности.

Заключение. Таким образом, анализируя вышесказанное по технологии проектной деятельности на уроках биологии можно сказать, что итогами проектной деятельности следует считать не столько предметные результаты, сколько личностное развитие школьников, формирование и развитие умения сотрудничать в коллективе, работать самостоятельно, уяснение специфики творческой исследовательской и проектной деятельности.

Список использованной литературы:

1. Байбородова Л. В. Проектная деятельность школьников в разновозрастных группах: пособие для учителей общеобразовательных организаций / Л. В. Байбородова, Л. Н. Серебрянников. – М.: Просвещение, 2013. – 175 с. – (Работаем по новым стандартам).

2. Байбородова, Л. В., Харисова И. Г., Чернявская А. П. Проектная деятельность школьников // Управление современной школой. Завуч. – 2014. - № 2. – С. 94-117
3. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика. Екатеринбург, 1996
4. Бородкина, Э. Н. Реализация целевых образовательных проектов школы и семьи как форм соуправления образовательным учреждением на основе партнерства и сотрудничества // Наука и практика воспитания и дополнительного образования. – 2013. - № 3. – С. 50-57
5. Бухвало В.А. Общая методика развивающего обучения. – Рига, 2001.
6. Васильев В. Проектно-исследовательская технология: развитие мотивации. – Народное образование. – М., 2000, № 9, с.177-180.

МРНТИ 14.25.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.47>

G.S. Saudabayeva¹ M.A.Aitbayeva²

¹Kazakh National Pedagogical University named after Abay
Almaty city, Republic of Kazakhstan

²Kyzylorda State University named after Korkyt Ata
Kyzylorda city, Republic of Kazakhstan

FUNDAMENTALS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENTS IN MODERN CONDITIONS

Abstract

The article raises the problem of professional self-determination of students in modern conditions. It reveals the important role of professional self-determination in the educational work of a modern school, where the center is the personality of the student with his growing needs, cognitive interests, and abilities. The main pedagogical principles that constitute the methodological basis of professional self-determination of students in modern conditions: the principle of personality-oriented education; the principle of differentiation and individualization of education; principle of advanced education. The main goal of professional self-determination is determined - to gradually build up a student's internal readiness to plan, adjust and realize the prospects of their development (professional, life and personality) independently and consciously. Professional development must necessarily be considered in the context of all life and in the context of personal development.

Key words: educational process, professional self-determination of schoolchildren.

Г.С.Саудабаева¹ М.А.Айтбаева²

¹Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан

²Қорқыт Ата атындағы ҚМУ,
Қызылорда қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІПТІК ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі жағдайда оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесі көтерілген. Бұл қазіргі оқушының өсіп келе жатқан қажеттіліктері, танымдық қызығушылықтары мен қабілеттері бар жеке тұлғасы болып табылатын қазіргі мектептің тәрбие жұмысындағы кәсіби өзін-өзі анықтауда маңызды рөл алады. Қазіргі жағдайда оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауының әдіснамалық негізін құрайтын негізгі педагогикалық принциптер: тұлғаға бағдарланған білім беру принципі; білім беруді саралау және дараландыру принципі; озық білім принципі. Кәсіби өзін-өзі анықтаудағы басты мақсат - оқушының ішкі даму дайындығын жоспарлау, түзету және дамыту болашағын (кәсіптік, өмірлік және жеке тұлға) дербес және саналы түрде қалыптастыру. Біліктілікті арттыру міндетті түрде барлық өмірдің және жеке тұлғаның дамуы тұрғысынан қарастырылуы керек.

Түйін сөздер: оқу-тәрбие процесі, мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауы.

Г.С.Саудабаева,¹ М.А.Айтбаева²

¹КазНПУ им. Абая,
г.Алматы, Қазақстан

²Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата,
г.Кызылорда, Казахстан

ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

В статье поднимается проблема профессионального самоопределения школьников в современных условиях. Раскрывается важная роль профессионального самоопределения в учебно-воспитательной работе современной школы, где в центре стоит личность школьника с его возрастающими потребностями, познавательными интересами, способностями. Выделяются основные педагогические принципы, которые составляют методологическую основу профессионального самоопределения школьников в современных условиях: принцип личностно-ориентированного образования; принцип дифференциации и индивидуализации обучения; принцип опережающего образования. Определяется главная цель профессионального самоопределения - постепенно сформировать у школьника внутреннюю готовность самостоятельно и осознанно планировать, корректировать и реализовывать перспективы своего развития (профессионального, жизненного и личностного). Профессиональное развитие должно обязательно рассматриваться в контексте всей жизни и в контексте личностного становления.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, профессиональное самоопределение школьников.

Since at the present stage of development of society, a contradictory situation has arisen associated with the rapid change in socio-economic conditions, the revision of attitudes and values, the problem of professional self-determination of modern schoolchildren comes to the fore.

In the field of education in Kazakhstan, radical changes are occurring, associated primarily with socio-economic changes in society. The emerging global trends in education - the creation of a single educational and information space, the transition to lifelong education, etc., put forward qualitatively new requirements for the organization of the educational process in a comprehensive school. At the center of all educational work is the personality of the student with his growing needs, cognitive interests, and abilities. The new school provides the teacher and student with variability in the choice of areas and methods of academic work, multilevel programs, differentiation of instruction, etc.

An important role in these circumstances is given to the professional self-determination of modern schoolchildren.

There is a change in the educational paradigm associated with a change in the global goal of the school, focusing on universal values, on the development of the personality, actualizing the task of preparing school graduates who are able to make decisions, who have a developed sense of responsibility for personal self-determination and self-realization. This trend is accompanied by the emergence of new pedagogical principles for the implementation of pedagogical activities for the professional self-determination of modern schoolchildren. In this case, it is necessary to characterize *the principle of personality-oriented education*.

Assuming personality-oriented education as a principle of pedagogical activity for the professional self-determination of schoolchildren, we see its manifestation in helping a person to find in himself those internal impulses that will help him in the desire to master this or that knowledge instead of indicating what he needs do. This is such an organization of training in which trainees gain knowledge in the process of free independent activity, on their own experience, during discussions, making their own decisions. The purpose of such training is the development of personality, the formation of its identity, its self-realization. From the teacher, in turn, requires high professionalism and deep knowledge of the psychological laws of human nature.

The implementation of this program is facilitated by the organization of specialized training at the senior level of a comprehensive school, which is based on the methodological *principle of individualization and differentiation of education*.

The problem of the individual differences of children and their differentiated learning has long worried teachers and scientists and is not only a socio-psychological and philosophical, but also a pedagogical problem itself.

The indicated principle is that the goals, content and learning process should take into account the individual and typological characteristics of students as fully as possible.

Awareness of oneself as a subject of various types of their practical and theoretical activities is inextricably intertwined in a person's self-consciousness with awareness of their relations to the collective in which this activity unfolds, with awareness of their responsibilities, their duty to the collective [1]. In this regard, in the development of self-consciousness, its moral side is particularly distinct. That is why, in the structure of professional self-determination, we attach particular importance to a person's ideas about his rights and obligations, a sense of duty, responsibility and independence, i.e. personal qualities based on a system of moral values.

It is the presence of a certain moral, worldview position that gives special meaning to all the efforts of a teenager in his self-determination. Moral maturity differs from moral not only in that it focuses on the standards of life and behavior accepted in a given society (or in a particular socio-professional group), but also in that in the most difficult and crucial moments of life or professional activity (when general moral standards may not work) finds the strength to act extraordinary.

Today's student is not yet internally ready for life in conditions of self-determination, activity and dignity. This willingness to grow in it. The readiness for self-determination involves the formation of adolescents' ability to analyze their own life experiences, observe and evaluate reality phenomena, the formation of stable, consciously developed ideas about their duties and rights in relation to society, other people, moral principles and beliefs, understanding of duty, responsibility. Thus, we are talking about the formation of students' personal qualities that provide them with a further conscious, active and constructive life, effective professional self-determination.

In the conditions of changes taking place in modern society, education was in a situation where he himself needed the mechanisms of accelerated development, methods of self-determination in society, the formation of his own interests, goals, values, development strategies. As a result, it is increasingly ceasing to be only a service sector for other sectors of the national economy, an institution for the reproduction of the social structure of society, and is becoming a completely independent form of social practice. This practice is a specific, goal-setting, appropriate system of types of professional activity that implements the goals and values of education: a set of different options for the structure of educational organization; new management mechanisms in its development.

Along with the reflection in the goal of education of the general foundations of a person's mastery of the cultural experience of transforming reality, a number of authors highlight such a component as preparation for professional activity and professional self-determination.

One of the most important results of educational activity is the expansion of human abilities and capabilities in the world of professional labor and its preparation for dynamically changing production and the sociosphere. The core condition for the realization of an individual's right to self-determination is advanced education. Therefore, the preparation of students for professional self-determination is based on the methodological *principle of advanced education*.

The idea of advanced education was first put forward in the mid-90s. It was widely discussed in the press and in special scientific publications, and as a fairly complete and scientifically sound concept, it was presented at the II International Congress of UNESCO "Education and Informatics" in 1996. Advanced education purposefully prepares students for life and work in an information-rich environment that requires people to have increased responsibility, a broader and at the same time more flexible general educational base, subject to continuous enrichment and development. It is designed to combine the preparation of a new generation for the future with the meaningful and full-blooded life of students today. Preparing a person to perform their functions in the society of the future, it should teach children to effectively cope with the tasks of the present day.

Primary education includes, first of all, general education as the basis for any subsequent specialization, inclusion in various activities. It is aimed primarily at developing common abilities, inclinations, interests, beliefs, ideals, worldviews, personality orientations, while creating opportunities for identifying and forming a vocation, helping young people in their life and professional self-determination. To be ahead means to be able to constantly, purposefully and systematically assimilate the system of knowledge, skills, values, relationships, orientation, norms of behavior, ways and forms of communication. Advanced education is

organically incorporating new information technologies. Computers here serve the student and teacher both as a means of cognition and as an instrument of practical activity.

The idea of advanced vocational education as an essential feature of vocational education lies at the basis of the development of human abilities and capabilities in the world of professional labor and its preparation for dynamically changing production and the sociosphere. We assume that advanced professional education thus becomes the most important condition for the realization of a person's right to self-determination, which is ensured by expanding her ability to choose options for her activities. Strengthening the action of advanced vocational education as a property of education, the degree and completeness of its manifestation also become a condition for the development of production itself, due to an increase in the general and professional readiness of possible applicants for particular vacancies, which makes the problem of "emergency" training and retraining of "personnel" less acute to constantly developing production.

A potential member of society must be able to evaluate themselves and their actions, the actions of other people, make independent decisions regarding not only their own activities and destiny, but to a certain extent other people, social groups, society as a whole. Scientific, technological, economic, social development has accelerated many times and cannot be predicted by simple extrapolation, which means the impossibility of preparing a new generation for life and work in society with certain, fixed parameters. In order for a graduate of the school to be sought after by society under any conditions, it is not just necessary to teach him - it is more important to teach him to study. Education is, first of all, the formation of readiness for independent knowledge, it becomes the key to the successful development of society and effective professional self-determination of citizens.

Since the restructuring of the economy on the basis of market relations has necessitated a new approach to the problem of personal self-realization in professional activity, its life plan becomes the main indicator of a person's readiness for self-determination and further development.

Thus, modern socio-economic conditions require the development of new approaches to the problem of the formation of professional self-determination of the younger generation. A student's professional self-determination can be successful only when a personality-oriented paradigm that most fully meets the challenges of modernity is implemented in educational practice.

In this regard, it must be emphasized that the implementation of pedagogical activities for the professional self-determination of schoolchildren must be carried out on the basis of pedagogical requirements, due to the existence of the basic pedagogical principles justified by us, which constitute the methodological basis of professional self-determination of students in modern conditions:

- The principle of personality-oriented education;
- The principle of differentiation and individualization of education;
- The principle of advanced education.

Conventionally, the following main groups of tasks of professional self-determination can be distinguished:

- information and reference, educational;
- diagnostic (ideally, help in self-knowledge);
- moral and emotional support;
- help in choosing, in making a decision.

The main (ideal) goal of professional self-determination is to gradually form a student's internal readiness to independently, consciously plan, adjust and realize the prospects for their development (professional, life and personality).

This goal is called ideal because it can be achieved very rarely, but ideals, as you know, do not exist in order to achieve them, but in order to indicate the direction of their aspirations. Gradual formation means that such complex issues are not quickly resolved "in one sitting." Professional self-determination involves not only traditional "planning", but also timely adjustment of one's plans (as already noted, the most important result of career guidance assistance is not only the promotion of a specific choice, but also the formation of the ability to make new elections). Realization of professional perspectives involves the schoolchildren's moral inspiration for the first steps towards their goals, as well as initial control over the success of these steps. Professional development must necessarily be considered in the context of all life and in the context of personal development.

References:

- 1 Levitov N. D. *Labor Psychology*. -M., 1963.170 p.
- 2 Klimov E.A. *Psychology of professional self-determination*. - M.:Academy, 2004. -304 p.
- 3 *Introduction to pedagogical activity* / A.S. Robotova, T.V. Leontiev, I.G. Shaposhnikova and others. - M.: Academy, 2000. -С. 3-5.

МРНТИ: 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.48>

А.Е. Ибраимкулов¹, А.С. Еримбетова², Б.С. Кубеков³

^{1,3}Ақпараттық және есептеуіш технологиялар институты,
¹Ал-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
²М. Тынышбаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясы,
Алматы қ., Қазақстан

КВЕСТ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ҚАТЫСАТЫН СУБЪЕКТІЛЕРІ АРАСЫНДАҒЫ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІКТІҢ ЖАҢАШЫЛДЫҚ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕГІ РОЛІ

Аңдатпа

Қазіргі жоғары және орта мектептердің білім беру жүйесінде жаңа тәсілдерді дамыту мәселесі бұрын қолданылмаған оқыту технологияларын қолдануды талап етеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы қазіргі білім берудегі өзгерістерге үлкен әсерін тигізуде. Бұл мақалада білім беру үдерісінде білім алушылардың өз бетінше ізденіс дағдысын арттыруға, білім білік дағдыларын тәжірибе жүзінде арттыруға арналған технологияның бірі – квест технологиясы жайлы айтылады. Сонымен қатар, мақалада веб квест анықтамасы, тапсырмалардың деңгейлері, құрылымы, сипаттамалары ұсынылған. Қысқа және ұзақ мерзімді веб-квест деп аталатын түрлеріне сипатта берілген. Қарапайым сабақпен квест сабақтарының айырмашылықтары қарастырылған.

Түйін сөздер: білім беру, білім беру технологиясы, квест, квест тапсырмалар, веб квест, ақпараттық коммуникациялық технологиялар.

A.E. Ibraimkulov¹, A.S. Yerimbetova², B.S. Kubekov³

^{1,3}*Institute of Information and Computational Technologies*
¹*Al-Farabi Kazakh National University*
²*Kazakh Academy of Transport and Communications named after M. Tynyshpayev*

THE ROLE OF QUEST TECHNOLOGY AS AN INNOVATIVE FORM OF INTERACTION BETWEEN THE SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The development of new approaches in the education system requires the use of previously unused training technologies. The development of information and communication technologies has a huge impact on changes in modern education. This article discusses one of the technologies used in the educational process - the quest technology, which is designed to increase self-education of students and improve their practical skills. The article also covers the definition of a web quest, levels, structure and tasks. Short-term and long-term types of web quest are described. The differences between the quest lesson and the regular lesson are examined.

Keywords: education, educational technology, quest, quest tasks, web quest, information and communication technologies.

А.Е. Ибраимкулов¹, А.С. Еримбетова², Б.С. Кубеков³

^{1,3}Институт информационных и вычислительных технологий,

¹Казахский национальный университет им. аль-Фараби

²Казахская академия транспорта и коммуникаций имени М. Тынышпаева

РОЛЬ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГИИ КАК ИННОВАЦИОННАЯ ФОРМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МЕЖДУ СУБЪЕКТАМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Аннотация

Разработка новых подходов в системе образования требует использования ранее не использованных технологий обучения. Развитие информационных и коммуникационных технологий оказывает огромное влияние на изменения в современном образовании. В данной статье рассматривается одна из технологий, используемых в учебном процессе - технология квест, которая призвана повысить самообразование учащихся и улучшить их практические навыки. В статье также дается определение веб-квеста, уровней, структуры и задач. Описаны краткосрочные и долгосрочные типы веб-квеста. Рассматриваются различия между квест уроком и обычным уроком.

Ключевые слова: образование, образовательные технологии, квест, задачи квест, веб-квест, информационные и коммуникационные технологии.

Қазіргі заманғы білім алушылар–оқу материалдарынан өзге қоршаған ортамен, бұқаралық ақпарат құралдарынан, ғаламтор желісімен қарым-қатынас жасау барысында алған үлкен ақпарат ағынының «қабылдағышы» және «таратушысы». Оқушылар үшін ақпараттықбілім беру ортасы мектеп пен қосымша білім берудегі оқыту бағыттарындағы материалдарының көлемімен шектелмейді. Осыған байланысты мұғалімдердің ақпараттық ағындарды басқару қабілеті маңызды бола түсуде, өйткені оқушыларға пайдалы ақпаратты тез табуға, оны талдауға және оны өз іс-әрекетінде қолдана білуге, шешім қабылдауға, білім беру қызметіне шығармашылық көзқараспен қарауға үйрету нағыз педагогикалық проблемаға айналууда. Білім берудегі интерактивті әдістердің дамуы қазіргі оқытуда мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттесудің өзгеруіне әкелді: мұғалімнің белсенділігі оқушылардың белсенділігіне жол ашады, оқуға бастама жасау үшін жағдай жасау міндеті тұрады. Білім алушылар оқу процесінің толыққанды қатысушысы болады, оның тәжірибесі білім берудің негізгі көзі болып табылады. Оқу барысында интербелсенділікті, яғни шығармашылық тапсырмаларды орындау, шағын топтарда жұмыс жасау, білім беру ойындары, жарыстар, қашықтықтан оқыту, «миға шабуыл», білім беру квесттары, тренингтер және т.б. қамтамасыз ету қажет. Осындай мәселелерді шешуде квест тиімді білім технологиясы болып саналады.

Квест дегеніміз - бұл қандай да бір шағын жоба, зияткерлік сайыс, іскери ойын, спорттық сайыс. Оқу үдерісіндегі квест – білім алушылардың ізденіс дағдысын арнайы ұйымдастырылған түрдегі зерттеу іс-әрекетінің түрі. Білім квесті - оқытуды зерттеудің негізі болып саналатын ізденіс әрекеті. Оқу квестінің негізі - рөлдік ойын элементтері бар тапсырмалар[1]. Мұндай ұйымдастырылған оқиғаның психологиялық аспектісі де бар: өзіне деген сенімділікті дамыту, қарым-қатынас жасау, бірлесіп жұмыс жасау, ұжымда жұмыс істеу, өз көзқарасын конструктивті қорғай білу, мақсат қою және оған қол жеткізу, әртүрлі мәселелерді шешуде шығармашылық және мінез-құлық икемділігі және т.б. Ойлау, есте сақтау және зейіннің дамуы баланың зияткерлік саласын байытады. Көптеген ойындарда зерттеу қабілеттері мен дағдыларын дамытуға арналған ережелер бар: байқау, жаңа нәрселерді іздеудегі белсенділік, қоршаған кеңістікті дамытуда тәуелсіздік. Квест ойыны, әдетте, танымдық және тәрбиелік сипатқа ие болғанымен, ізденіс іс-әрекетінің бұл түрі мұғалім беретін «тіректерге» мұқтаж екенін ұмытпаған жөн. Қолдаудың негізінде интербелсенді оқытуды ұйымдастырудың алғышарттарын түсінеміз, мысалы:

- ✓ оқытушы мен студенттер арасындағы жағымды қарым-қатынас;
- ✓ демократиялық стиль;
- ✓ оқытушы мен білім алушылар арасындағы қарым-қатынас процесінде ынтымақтастық;
- ✓ білім алушылардың жеке тәжірибесіне сүйену, оқу процесіне жарқын мысалдар, фактілер, кескіндер енгізу;

- ✓ ақпаратты ұсынудың әр түрлі формалары мен әдістерін, оқушы іс-әрекетінің формаларын, олардың ұтқырлығын кеңейту;
- ✓ іс-әрекеттің сыртқы және ішкі уәждерін, сонымен қатар білім алушылардың өзара уәждемесін қосу [2].

Дәл осы алғышарттардың сақталуы квест қатысушыларына зерттеу жоспарын дұрыс құруға көмектеседі, оларды мәселені шешуге қатыстырады, зерттеудің маңызды аспектілеріне бағыттайды.

Квест сабақтарының артықшылығы - оқытудың белсенді әдістерін қолдану. Білім алушылар квестпен жұмыс жасау барысында белгілі бір қойылған мәселелер бойынша нақты процестерді, нақты жағдайларды түсінеді. Ақпараттық белсенділік тұрғысынан, ізденіс үстінде жұмыс істеу кезінде оның қатысушысы ақпаратты іздеу, талдау, салыстыру негізінде жаңа ақпаратты сақтау, беру, салыстыру және синтездеу дағдыларына ие болады [3].

Қазіргі кезде білім берудегі қарапайым квесттен өзге, ғаламтор желісіндегі ақпараттық ресурстарын қолдану арқылы жүзеге асатын ойын элементтерімен бірге орындалатын проблемалық тапсырмалар болып саналатын *веб-квесттерде* бар.

Веб-квест (web-quest) - бұл белгілі бір білім беру тапсырмасын орындау үшін ғаламтор желісіндегі ақпараттық ресурстарын қолданатын білім алушылардың мақсатты іздестіру іс-әрекетін қамтитын қазіргі заманғы білім беру технологияларының бірі. Веб-квесттің түрлері 1-кестеде көрсетілген.

Кесте-1. Веб-квесттің түрлері

Қысқа мерзімді	Ұзақ мерзімді
- білімді жинақтау және бекіту - ақпараттың үлкен көлемдерін игеру - әдетте 1-3 ақ. сағатқа созылады	Білімді кеңейту және жалпылау • ақпаратты талдау және оны өңдеу (түрлендіру) • басқалар жауап бере алатын өнімді жасау • Әдетте 1 аптадан 1 айға дейін созылады

Білім алушылардың жобалық әрекетін ұйымдастырудың тәсілі ретінде квест сипаттамалары:

- веб квест - зерттеудің топтық қызметі ортақ түпкі өнімді құру, ортақ мақсатқа қол жеткізу үшін барлық қатысушылардың өзара іс-қимылды жүзеге асыруын қамтиды;
- тапсырманың мотивациялық сәті - әрқайсысы белгілі бір функцияны орындаған кезде белгілі бір қызмет түріне жауап беретін рөлдерді оның қатысушылары арасында бөлу;
- ақыл-ой қабілеттерін жаттықтырады (түсіндіру, салыстыру, жіктеу, жалпы және жеке бөлу);
- шығармашылық ойлау және проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді;
- жеке тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік береді;
- Веб-квесттерді орындау кезінде білім алушылар дайын жауаптар мен шешімдерді алмайды, олар өздеріне берілген тапсырманы шешу арқылы нәтижеге қол жеткізеді.
- веб-квест - әр түрлі ғылым салаларындағы білім алушылардың негізгі білімін қолдана отырып, бір пән бойынша да және пән аралық бойынша да құрылуы мүмкін [4].

Веб-квест үшін тапсырмалардың түрлері 2-кестеде көрсетілген:

Кесте-2. Веб-квест үшін тапсырмалардың түрлері

Түрі	Сипаттамасы
Ғылыми зерттеулер	бірегей дереккөздерге негізделген әртүрлі құбылыстарды, ашылуларды, фактілерді зерттеу, өмірге жақын түсінікті міндеттерді қарастыру
Мазмұндама жасау	жаңа форматта әртүрлі ақпарат көздерінен алынған материалдар негізінде тақырыпты түсінуін мазмұндап беру: презентациялар, плакаттар, әңгімелеу.

Жоспарлау және жобалау	көрсетілген шарттар негізінде жоспарды немесе жобаны құрастыру.
Өзін-өзі тану	тұлғаны зерттеудің кез-келген аспектілері
Компиляция	әртүрлі ақпарат көздерінен алынған ақпарат форматын түрлендіру: рецепттер кітабын, виртуалды көрмені, уақыттық капсулаларды, мәдени капсулаларды құру.
Шығармашылық тапсырма	белгілі бір жанрдағы шығармашылық жұмыс - пьеса, өлең, ән, бейнебаян жасау.
Аналитикалық тапсырма	ақпаратты іздеу және жүйелеу
Детектив, жұмбақ, құпия әңгіме.	қарама-қайшы фактілерге негізделген тұжырымдар.
Бағалау	белгілі бір көзқарасты негіздеу
Консенсусқа қолжеткізу	аса маңызды мәселеге арналған шешімдерді әзірлеу
Журналистік зертеу	ақпаратты объективті түрде ұсыну (пікірлер мен фактілерді бөлу).

Оқу ойыны ретінде квест бірнеше кезеңнен тұруы мүмкін (3-кесте), олардың әрқайсысы қойылған мақсаттың міндеттерін орындау кезінде маңызды болып саналды: кіріспе, тапсырма, негізгі жұмыс процесі және қажетті ресурстар, шығармашылық, бағалау және қорытынды кезеңдер болып бөлінеді. Сабақтағы тәрбиелік тапсырманың стандартты шешімінен айырмашылығы, квест интерактивтілікке ие болуы керек, өйткені қатысушылардың шешімін әрі қарай алға жылжыту үшін қажет ететін және оқу іс-әрекетін жоспарлау немесе түзету түрінде жауап беруге мүмкіндік беретін кері байланыс болуы керек. Веб-квест технологиясы визуализацияны, мультимедиялық және интерактивті оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Көрнекілікке кез-келген мөлшерде графикалық материалды көрсететін түрлі демонстрациялар, презентациялар, бейнелер кіреді. Мультимедия оқытудың дәстүрлі әдістеріне дыбыстық, бейне, анимациялық эффекттерді қолдануды толықтырады. Интерактивтілік жоғарыда аталғандардың барлығын біріктіреді және сізге ақпараттық ортаның виртуалды нысандарында әрекет етуге мүмкіндік береді, тұлғалық-бағдарланған оқыту элементтерін енгізуге көмектеседі, студенттерге өздерінің қабілеттерін толық ашуға мүмкіндік береді.

Кесте-3. Веб-квест құрылымы

Түрі	Сипаттамасы
Кіріспе	веб-квест тақырыбының қысқаша сипаттамасы
Тапсырма	проблемалық мәселені тұжырымдау және қорытынды нәтижені сипаттау.

Жұмыс процесі және қажетті ресурстар	Тапсырманы орындау үшін қажетті әрекеттердің, рөлдердің және ресурстардың дәйектілігінің сипаттамасы (Интернет-ресурстарға және кез-келген басқа ақпарат көздеріне сілтемелер), сонымен қатар көбірек мүмкіндік беретін қосымша материалдар (мысалдар, шаблондар, кестелер, формалар, нұсқаулықтар және т.б.) тиімді веб-квест жұмысты ұйымдастырады.
Бағалау	бағалау нысаны түрінде ұсынылған веб-квесттің жұмысын бағалау үшін өлшемдер мен параметрлердің сипаттамасы. Бағалау критерийлері веб-квестте шешілетін оқу тапсырмаларының түріне байланысты.
Қорытынды	веб-тапсырманы орындау арқылы білім алушылардың алған нәтижелері туралы қысқаша сипаттама.
Пайдаланылған материалдар	веб-квест құру үшін пайдаланылатын ресурстарға сілтемелер.
Оқытушыға арналған пікірлер	веб-квестті қолданатын оқытушыларға арналған нұсқаулық

Қорытынды. Квест тапсырмаларын орындау нәтижесінде табылған ақпараттың фрагменттерін ойланбастан көшіру емес, оны ізденушілердің сыни тұрғыдан түсінуі, жаңа білімді қалыптастыру үшін өңдеуі қажет [5]. Сонымен квест технологиясын қолдану кезінде жоғарыда аталған ерекшеліктер мен қатар төмендегі талаптарды да ескерген жөн:

- веб-квесттер негізінде шағын топтарда жұмыс жасау үшін қолайлы, бірақ жеке оқушыларға арналған тапсырмаларда болады.
- оқушыларға рөлдерді таңдауға шақыру арқылы тапсырмаларды орындауда уақытты үндемеуге болады, яғни әр оқушының өзіне тиесілі іс-әрекеті болады.
- веб-квест бір пәнмен ғана шектелмей пән аралық байланыста да жүзеге асыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Осяк, С.А. Образовательный квест - современная интерактивная технология // С.А. Осяк, С.С. Султанбекова, Т.В. Захарова, Е.Н. Яковлева, О.Б. Лобанова, Е.М. Плеханова // *Современные проблемы науки и образования.* -2015.
2. Шаповалова М. Г. Веб-квест-технологии как одно из условий реализации деятельностного подхода в обучении информатике // *Информационные технологии в образовании : конгресс-конференция.* 23-24. 11. 2010.
3. March T. Criteria for Assessing Best WebQuests // *BestWebQuests. University Online Master Class/* 04. 11. 2011.
4. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты // *Материалы международной конференции «Информационные технологии в образовании. ИТО-99».*
5. Осяк, С.А. Образовательный квест - современная интерактивная технология / С.А. Осяк, С.С. Султанбекова, Т.В. Захарова, Е.Н. Яковлева, О.Б. Лобанова, Е.М. Плеханова // *Современные проблемы науки и образования.* - 2015.

Л.И.Шалабаева¹, Д.Б.Ешенкулова², А.Н.Умирбекова³

¹Казахская академия спорта и туризма¹

²Международный университет SILKWAY

³Казахского национального педагогического университета имени Абая

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК СПОСОБ САМООРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

В статье описываются современные процессы обучения, реализующие управленческие, индивидуальные и самоорганизационные деятельности в обучении. Проанализированы понятия управление, самостоятельная работа и самостоятельная деятельность ученика. Рассмотрено понятие самоорганизация, оно является средством получения углубленные и прочные знания учащихся, методом формирования у них активности и самостоятельности как черт личности, развития их умственных способностей. Самоорганизация предполагает – осознание, целеполагание, планированием деятельности, ее организацией, оценка результатов и самоанализ. В следствии чего, самостоятельная работа связана с работой школьника в классе и является правильной организации учебно-познавательной деятельности на уроке, что предполагает активизировать самоорганизацию учебной деятельности в целом.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самоорганизация, учебная деятельность, управление, самостоятельная деятельность.

Л.И. Шалабаева¹, Д.Б. Ешенкулова² Умирбекова А.Н.³

¹Қазақ спорт және туризм академиясының¹

²SILKWAY халықаралық университеті

³Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ӨЗІНДІК ЖҰМЫС ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІН ӨЗІН-ӨЗІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақала барысында білім берудегі дербес, өзін-өзі ұйымдастыру, басқарушылық іс-әрекеттерді іске асырушы қазіргі оқыту үдерістері сипатталған. Өзіндік жұмыс, басқару, оқушының дербес іс-әрекеті ұғымдарына талдау жасалған. Өзін-өзі ұйымдастыру ұғымы қарастырылған, ол білім алушылардың берік және терең білім алу құралы, тұлға қабілеттерінде белсенділік пен дербестікті қалыптастыру, олардың ойлау мүмкіндіктерін дамыту әдісі болып табылады. Өзін-өзі ұйымдастыру құрамына өзіндік сезім, мақсаттылық, іс-әрекетті жоспарлау, оны ұйымдастыру, нәтижелерді бағалау және өзін-өзі талдау кіреді. Осының нәтижесінде, өзіндік жұмыс сыныптағы бала жұмысымен байланысты, сабақтағы оқу-танымдық іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыру болып табылады, ол өз кезегінде жалпы оқыту іс-әрекетін ұйымдастырудың дербестігін белсендіруді көздейді.

Түйін сөздер: өзіндік жұмыс, өзін-өзі ұйымдастыру, оқу қызметі, менеджмент, өзіндік іс-әрекет.

L.I. SHalabayeva¹, D. B. Eshenkulova² A.N. Umirbekova³

¹ Kazakh academy of sport and tourism¹

² International University of SILKWAY

³ Abay Kazakh National Pedagogical University

INDEPENDENT WORK AS A METHOD FOR SELF-ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF SCHOOLCHILDREN

Abstract

The article describes modern learning processes that implement managerial, individual and self-organizing activities in training. The concepts of management, independent work and independent activity of the student are analyzed. The concept of self-organization is considered. It is a means of obtaining in-depth and solid knowledge of students, a method of forming their activity and independence as personality traits, and developing their mental abilities. Self-organization involves awareness, goal-setting, planning of activities, their organization, evaluation of results and self-analysis. As a result, independent work is associated with the work of the student in the classroom and is the correct organization of educational and cognitive activity in the classroom, which involves activating the self-organization of educational activities in general.

Key words: independent work, self-organization, educational activity, management, independent activity.

Управление охватывает все сферы социальной жизни современного общества: управления экономикой сферой деятельности, общественно-социальной сферой, разрабатываются различные программы подготовки управленческих кадров. Проблемы управления подвергаются обсуждению как более важная сторона, так как их решения предполагает обеспечение рационально - эффективного развития деятельности в целом. В современном обществе востребованы специалисты, владеющие знаниями, умениями и навыками управления, способные осуществлять сложные процессы управления в своей профессиональной деятельности.

В основу современного процесса обучения заложена система принципов, реализующее управленческое, индивидуальной самоорганизации и сочетания индивидуальных и коллективных форм обучения. Образовательный процесс, центром которого является ученик как субъект учения, диктует необходимость организации обучения, обеспечивающего разностороннее развитие личности учащегося.

В последнее время для многих ученых становится очевидным, что вопросы обучения недостаточно рассматривать только через призму организации обучения, необходимо говорить об управлении в обучении как более широком явлении (К.Б. Есипович, Н.Ф.Талызина, В.А. Якунин, Т.И.Шамова). [1]

Проанализируем отдельные понятия организации управления образовательным процессом. Понятие «управление» часто интерпретируется авторами как «руководство и организация». Считается, что «управление», «руководство» и «организация» являются взаимозаменяемыми (Рисунок-1). Так как мы исследуем проблему управления в обучении, то для нас становится принципиально важным рассмотрение сущности каждого из этих процессов и выявление не только их соотношения и взаимосвязь, но и различия между ними.

В широком смысле «управление» означает руководство чем-либо или кем-либо. Однако ограничиться таким определением недостаточно. Следует раскрыть содержание этого руководства, его сущностные черты.

Существует более десятка определений понятия «управление». Приведем некоторые из них, лучше всего отражающие суть этого процесса (таблица-1).

Таблица -1

Управление – это				
свойство, внутренне присущее любым сложным системам на любой ступени развития.	способность целостных динамических систем производить структурную и функциональную перестройку в ответ на изменения в условиях внутренней и внешней среды их существования. [2]	процесс воздействия субъекта на объект, направленный на упорядочение, сохранение, разрушение или изменение системы объекта в соответствии с поставленной целью.	функция организованных систем различной природы (биологических, технических, социальных), обеспечивающая их целостность, т.е. достижение стоящих перед ними задач, сохранение их структуры, поддержание должного режима их деятельности.[2]	

Что касается "руководства", то в большинстве случаев специалисты по современному менеджменту рассматривают его как одно из управленческих действий (наряду с планированием, организацией, контролем) [3]. А.Г.Коваль и Е.С.Кузьмин полагают, что, так как в социальных системах управление связано с людьми, то оно принимает форму руководства. Субъектов управления при этом принято называть руководителями и руководящими органами, а объектов управления - исполнителями или исполняющими органами [4].

На вопрос о том, чем отличается "управление" от "организации", как нам видится, наиболее полно и точно ответил М.М.Поташник. По его словам, "сложности восприятия двух понятий "управление" и "организация" возникают из-за придания термину "организация" второго значения - "организация как синоним "управления", в чем нет необходимости. Именно это, по его мнению, привело к путанице. "Управление деятельностью обладает свойством цикличности, но с чего-то управление циклом нужно начать, поэтому мы начинаем с действия планирования (на основе анализа). Но чтобы люди могли работать вместе эффективно, одного плана недостаточно. Нужно

определить (распределить), кто, что и с помощью чего будет выполнять (то есть назвать субъектов управления, их функциональные обязанности и права), с кем и как при этом они будут взаимодействовать по вертикали и горизонтали, то есть построить организационную структуру совместной деятельности. Само действие такого построения называется организацией. И никакого другого значения ей придавать не следует" [3 стр. 57].

Успех учебно-воспитательной работы педагога при управлении процессом обучения и формирования личностных качеств обучающихся зависит от уровня организации их познавательной деятельности. Достижения успеха в обучении и воспитании в школе происходит и за счет развития потребностей, формирования мотивов познавательной деятельности и других воспитательных воздействий, в том числе за счет профессиональных качеств преподавателя и его творчества, умения интуитивно ориентироваться в комплексе управленческих задач. Сам педагогический процесс происходит в условиях организации, координации и управления им. Для решения всего комплекса проблем требуется разработка основ педагогического управления, технологии педагогического труда и системы взаимодействий всех участников процесса.

Современное обучение Ш.А. Амонашвили называет императивным, ибо в нем единовластным хозяином является учитель, преподаватель, педагог. В связи с этим он говорит о необходимости снятия "педагогического эгоцентризма" в современном обучении в целом и в оценочной деятельности учителя в частности. Деятельность преподавателя будет оправдана, если целевые установки на воспитание и развитие будут подкрепляться управленческой стратегией на развитие многогранного сотрудничества и соуправления. Именно в связи с преодолением недостатков императивного авторитарного педагогического управления исследуются формы совместной обучающихся - учебной деятельности учителя и ученика. Решение проблемы преодоления недостатков авторитарного обучения лежит, прежде всего, в сфере управления учебно-воспитательным процессом. Именно управление вооружает методологическими подходами и дидактику, и методику преподавания учебного предмета, поскольку управление с его стратегией лежит в основе регуляции сложного процесса обучения и задач его оптимизации. Путем перевода внешних целей и задач обучения и развития во внутренний план познавательной самостоятельности, личных стремлений каждого обучающегося к развитию.

Самостоятельная работа не самоцель учебного процесса. Она является средством получения углубленные и прочные знания учащихся, методом формирования у них активности и самостоятельности как черт личности, развития их умственных способностей. Школьник, в первый раз переступающий порог школы, не может еще самостоятельно ставить цель своей деятельности, не в силах еще планировать свои действия, корректировать их осуществление, соотносить полученный результат с поставленной целью.

В процессе обучения он должен достичь определенного достаточно высокого уровня самостоятельности, открывающего возможность справиться с различными заданиями, добывать новое в процессе решения учебных задач.

Самостоятельная работа – это не форма организации учебных занятий и не метод обучения. Её правильнее рассматривать скорее, как средство вовлечения учащихся в самостоятельную познавательную деятельность, последовательной логической и психологической организацией. [5] Основопологающим требованием общества к современной школе является формирование личности, которая умела бы самостоятельно творчески решать научные, производственные, общественные задачи, критически мыслить, вырабатывать и защищать свою точку зрения, свои убеждения, систематически и непрерывно пополнять и обновлять свои знания путем самообразования, совершенствовать умения, творчески применять их в действительности.

В области психологии и педагогики ученые подчеркивают, что учащимся важно научить анализировать приобретенные знания, а это значит – вооружить их умениями и навыками организации умственного труда, т.е. умениями ставить цель, выбирать средства ее достижения, планировать работу во времени. Для формирования целостной и гармоничной личности необходимо систематическое включение ее в самостоятельную деятельность, которая в процессе особого вида учебных заданий – самостоятельных работ – приобретает характер проблемно-поисковой деятельности.

Роль самостоятельной работы школьников возрастает так же в связи с изменением цели обучения, его направленностью на формирование навыков, творческой деятельности и компьютеризацией обучения.

В трудах Я.А. Коменского вовлечения школьников в самостоятельную деятельность является разработка организационно-практических заданий. В рамках дидактического направления анализируются области применения самостоятельных работ, изучаются их виды, неуклонно совершенствуется методика их использования в различных звеньях учебного процесса. Реализуются в методическом аспекте проблемы соотношения педагогического руководства и самостоятельности школьника в учебном познании. Методы обучения, во многом пополнились, так же содержательными материалами для организации самостоятельной работы школьников на уроке и вне школы.

Так же самостоятельная деятельность избирается в качестве предмета исследования. Это направление берет свое начало в основном в трудах К.Д. Ушинского. Исследования, которые развивались в русле психолого-педагогического направления, были направлены на выявление сущности самостоятельной деятельности как дидактической категории, ее элементом выступили предмет и цель деятельности. Однако при всех имеющихся достижениях в исследовании этого направления самостоятельной деятельности школьника, ее процесс и структура еще недостаточно полностью раскрыта.

Анализ научных работ, посвящённых проблеме организации самостоятельной работы школьников, показал, что понятие самостоятельной работы трактуется неоднозначно:

Таблица – 2

Самостоятельная работа		
работа, которая выполняется без непосредственного участия учителя, но по его заданию, в специально предоставленное для этого время, при этом учащиеся, сознательно стремятся достигнуть поставленные цели, употребляя свои усилия и выражая в той или иной форме результат умственных или физических (либо тех и других вместе) действий. [6]	целенаправленная, внутренне мотивированная структурированная самим объектом в совокупности выполняемых действий и корректируемая им по процессу и результату деятельности. Её выполнение требует достаточно высокого уровня самосознания, рефлексивности, самодисциплины, личной ответственности, доставляет ученику удовлетворение как процесс самосовершенствования и самопознания. [7]	
самостоятельная деятельность		
много аспектный и психологически непростой феномен, это характеристика какой-либо сферы деятельности и личности, имеющая собственные конкретные критерии.	характеристика деятельности учащегося в конкретной учебной ситуации представляет собой постоянно проявляемую способность достигать цель деятельности без посторонней помощи. [8]	субъективная, собственно индивидуальная самоуправляемая деятельность, с личностно обусловленными компонентами: целью, ведущей потребностью, мотивацией и способами реализации.

Самостоятельная работа связана с работой школьника в классе и является следствием правильной организации учебно-познавательной деятельности на уроке, что предполагает активизировать самоорганизацию учебной деятельности, то есть самостоятельную деятельность учащихся в целом. Эффективность самостоятельной работы достигается, если она является одним из составных элементов учебного процесса, и предусматривается специальное время на каждом уроке, если она проводится планомерно и систематически, а не случайно и эпизодически. Соблюдая данные условия вырабатываются устойчивые умения и навыки в выполнении различных видов самоорганизации у учащихся и нарастают темпы.

В процессе рассмотрения данного вопроса выяснилось, что для эффективной организации самоорганизации учебной деятельности школьника учитель должен уметь спланировать самостоятельно-познавательный процесс учащегося и правильно выбрать способ решения задачи, при этом большое значение уделять подборке учебного материала. Сама самоорганизация

предполагает – осознание, целеполагание, планированием деятельности, ее организацией, оценка результатов и самоанализ. В следствии чего, самостоятельная работа связана с работой школьника в классе и является правильной организации учебно-познавательной деятельности на уроке, что предполагает активизировать процесс учебной деятельности в целом.

Список использованной литературы:

1. Шамова Т.П. Давыденко Т.М., Шибанова Г.Н. Управление образовательными системами. М.: ACADEMIA, 2002. 382 с.
2. Пивнев Е.С. Теория управления. Томск: ТМЦДО. - 246 с.. 2005
3. Поташиник М.М., Моисеев А.В. Управление современной школой (в вопросах и ответах). Новая школа. М., 1997. 352 с.
4. Орлов Ю.Н. Восхождение к индивидуальности. М.: ИП, 1991. 188 с.
5. Пидкасистый П.И. "Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении." — М, 1980., стр. 279.
6. Есипов Б.Г. Самостоятельная работа учащихся на уроке. М.: Учпедгиз, 1961.239 с.
7. Зимняя И.А. "Основы педагогической психологии" - М, 1980.
8. Орлов В.Н. "Активность и самостоятельность учащихся" - 1998.

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.50>

Илиясова Г.Б.¹

¹ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан*

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ОБУЧЕНИИ КУРСУ МАТЕМАТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА В ШКОЛЕ И ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Аннотация

Перестройка школы на принципах гуманизации и демократизации в соответствии с законом РК «Об образовании», появление новых образовательных стандартов, продолжающийся процесс обновления содержания общего среднего образования и переход к цифровой экономике предъявляют новые требования к качеству подготовки учителей математики. При этом важной проблемой остается сохранение преемственности при обучении математическим дисциплинам в школе и педвузе.

Курс математического анализа выполняет важную роль в формировании профессиональной подготовки учителя математики, включая в себя обоснование теоретических и практических положений фундаментальных вопросов школьного курса алгебры и начал математического анализа.

В данной статье рассматриваются некоторые пути решения задачи реализации преемственности обучения курсу математического анализа в школе и педагогическом вузе.

Ключевые слова: математический анализ, преемственность, содержание, числовые последовательности, цифровые образовательные ресурсы.

Илиясова Г.Б.¹

¹ *Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан*

МЕКТЕПТЕ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОО-ДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ АНАЛИЗ КУРСЫН ОҚЫТУДЫҢ САБАҚТАСТЫҒЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңына сәйкес мектепті ізгілендіру және демократияландыру қағидаттарымен қайта құру, жаңа білім беру стандарттарының шығуы, орта мектепте жаңартылған білім беру мазмұнына көшу процесінің жалғасуы және цифрлық экономикаға

бетбұрыс математика мұғалімдерін дайындау сапасына жаңа талаптар қоюда. Бұл ретте мектепте және педагогикалық ЖОО-да математикалық пәндерді оқытуда сабақтастықты сақтау мәселесі маңызды бола түсуде.

Математикалық талдау курсы мектептегі алгебра және анализ бастамалары курсының іргелі сұрақтарының теориялық және практикалық ережелерінің негіздемелерін қамтитын математика пәні мұғалімінің кәсіби даярлығын қалыптастыруда маңызды рөл атқаратын курс болып табылады.

Бұл мақалада мектепте және педагогикалық ЖОО-да математикалық анализ курсының оқытудың сабақтастығын жүзеге асырудың кейбір жолдары қарастырылады.

Түйін сөздер: математикалық анализ, сабақтастық, мазмұн, математикалық ұғымдар, сандық тізбектер, цифрлық білім беру ресурстары.

Piyassova G.B.¹

¹ *Abay Kazakh National pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan*

IMPLEMENTATION OF CONTINUITY IN TEACHING THE COURSE OF MATHEMATICAL ANALYSIS IN SCHOOLS AND PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

Abstract

The rebuilding of the school on the principles of humanization and democratization in accordance with the law of RK "On education", the emergence of new educational standards, an ongoing process of updating the content of General secondary education and the transition to a digital economy are placing new demands on the quality of teacher training in mathematics. At the same time, an important problem remains the preservation of continuity in teaching mathematical disciplines at school and pedagogical University.

The course of mathematical analysis plays an important role in shaping the professional training of a mathematics teacher, including the justification of the theoretical and practical provisions of the fundamental questions of the school course of algebra and the principles of mathematical analysis.

This article discusses some ways to solve the problem of implementing the continuity of teaching the course of mathematical analysis in schools and pedagogical universities.

Keywords: mathematical analysis, continuity, content, mathematical concepts, numerical sequences, digital educational resources.

В настоящее время в нашей стране как и за рубежом идет интенсивный поиск новых моделей образования. Перестройка школы на принципах гуманизации и демократизации в соответствии с законом РК «Об образовании», появление новых образовательных стандартов, продолжающийся процесс обновления содержания общего среднего образования и переход к цифровой экономике предъявляют новые требования к качеству подготовки учителей математики. При этом важной проблемой остается сохранение преемственности при обучении математическим дисциплинам в школе и педвузе.

Анализ различных источников показывает, что преемственность при обучении рассматривается в различных аспектах, но в большинстве случаев они раскрывают только частные ее стороны. Многозначный характер проблемы преемственности является причиной наличия неоднозначных трактовок данного понятия. Преемственность разными авторами рассматривается как закономерность, принцип, условие, процесс, правило, категория, средство обучения и т.д.

Например, Т.П.Пайсон, рассматривая преемственность в организации учебной деятельности студентов при изучении математических дисциплин на первом курсе высших учебных заведений, определяет преемственность «как принцип обучения, предписывающий формировать спиралевидный характер процесса обучения путем преодоления противоречий, связанных с несогласованностями, непониманием и другими разрывами в процессе обучения, и уточнять способы преодоления этих противоречий в зависимости от целей обучения и воспитания учащихся» [1].

А.К.Мендығалиева, связывая преемственность с содержанием и с организацией преемственного обучения, рассматривает ее "как процесс, обеспечивающий непрерывное и результативное осуществление учебной деятельности, совершенствование и систематизацию знаний, умений и навыков учащихся, а также их психическое развитие" [2].

Реализация преемственности при обучении курсу математического анализа в педагогическом вузе, особенно на первом курсе, является актуальной проблемой на сегодняшний момент.

Курс математического анализа выполняет важную роль в формировании профессиональной подготовки учителя математики, включая в себя обоснование теоретических и практических положений фундаментальных вопросов школьного курса алгебры и начал математического анализа. В то же время курс алгебры и начал математического анализа является неотъемлемой составляющей содержания школьного математического образования, в котором в данное время происходят существенные изменения.

Так, например, школьный курс алгебры и начал математического анализа для 10-11 классов естественно-математического направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию включает значимые на современном этапе развития математического образования разделы "Числа", "Алгебра", "Статистика и теория вероятностей", а также "Математическое моделирование и анализ". Последний из перечисленных разделов состоит из таких подразделов как "Начала математического анализа", "Математический язык и математическая модель" и "Решение задач с помощью математического моделирования" [3].

В содержании подраздела "Начала математического анализа" можно увидеть такие пункты как: понятие функции; предел функции и непрерывность; производная; понятие дифференциала функции; применение производной; первообразная и неопределенный интеграл; методы интегрирования; определенный интеграл; основные понятия о дифференциальных уравнениях.

Пункт "Математический язык и математическая модель" подразумевает рассмотрение геометрического и физического смысла производной, составление вероятностных моделей реальных явлений и процессов, применение определенного интеграла для решения физических задач на вычисление работы и расстояния, понимание основных терминов математической статистики.

Пункт "Решение задач с помощью математического моделирования" включает решение прикладных задач, использующих геометрический и физический смысл производной, а также задач связанных с нахождением наибольшего (наименьшего) значения функции, применение дифференциальных уравнений при решении физических задач, составление и решение уравнения гармонического ряда колебания.

Целью обучения данному курсу является овладение обучающимися математическими знаниями, необходимыми для применения в практической деятельности, а также для изучения смежных дисциплин и для успешного продолжения образования в будущем. Исходя из цели и содержания подразделов типовой учебной программы можно сделать вывод о том, что в школьной программе акцент делается на формирование функциональной грамотности обучающихся, вооружение обучающихся не только теоретическими знаниями по предмету, но и ознакомление с возможностями их использования в реальной жизни, то есть обучение решению практико-ориентированных задач.

Изменения имеющиеся в школьном образовании предполагают определенный пересмотр и содержания вузовских образовательных программ и вузовских образовательных дисциплин, следовательно и содержания курса математического анализа в педагогических вузах для обеспечения соответствующего уровня подготовки будущих учителей математики.

В целом материал курса математического анализа рассматриваемый в высших учебных заведениях характеризуется высокой строгостью и абстрактностью изложения. По утверждению А.Г.Мордковича, курс математического анализа в педагогическом вузе должен отличаться от курса, читаемого в классических университетах, в первую очередь тем, что в ряде случаев есть смысл пожертвовать формальными доказательствами ради усиления методической составляющей курса [4], и в то же время основная задача высшего образования заключается в том, чтобы способствовать развитию теоретического мышления студентов, развитию уже сформированных у них в школе результатов, переходу их на более сознательный, осмысленный уровень [1, 5].

Основной материал связанный с курсом математического анализа излагается в средней школе в виде определений основных понятий математического анализа, сопровождающиеся большим объемом разобранных примеров, и с небольшим количеством теорем подкрепленных доказательствами. Однако в вузе упор делается не только на рассмотрение уже изученных в школе математических понятий, но и на введение новых понятий (количество которых значительно возрастает с переходом на следующую ступень образования), логически связанных с ранее введенными в школьном курсе математики, и главным образом, на доказательство большого количества теорем и основных свойств рассматриваемых математических понятий.

Например, изучение числовых последовательностей по обновленному содержанию курса математики начинается в 7 классе основной школы, где учащиеся учатся определять закономерности и находить недостающие члены последовательности, содержащей степени. Но более подробно данный раздел рассматривается в 9 классе. Глава посвященная рассмотрению этой темы называется "Последовательности". Учащиеся знакомятся с понятием числовой последовательности, со способами задания числовых последовательностей, со свойствами числовых последовательностей, с понятиями "арифметическая последовательность" и "геометрическая последовательность"; учатся находить n -й член последовательности, распознавать среди числовых последовательностей арифметическую и геометрическую прогрессии; применять формулы n -го члена и суммы n первых членов последовательностей, характеристические свойства арифметической и геометрической прогрессий, использовать формулу вычисления суммы бесконечно убывающей геометрической прогрессии для перевода десятичной периодической дроби в обыкновенную дробь; учатся решать задачи, в том числе и текстовые задачи, связанные с арифметической и геометрической прогрессиями, с применением формул вычисления первых n членов этих прогрессий, а также знать и применять метод математической индукции [6].

В 10 классе учащиеся знакомятся с понятием предела числовой последовательности "на языке $\varepsilon - N$ " и учатся вычислять предел числовых последовательностей [3, 7].

В педагогическом вузе на усвоение темы "Числовые последовательности и их пределы" обычно отводится 2 недели или 6 контактных часов и около 20 часов на самостоятельную работу студента. Вся теория строится на изучении определений и доказательствах теорем. Несмотря на то, что понятие бесконечно малой функции вводится в 10 классе, определение бесконечно малой последовательности и ее свойства изучаются уже только в вузе. В вузе также рассматриваются определения предела числовой последовательности не только "на языке $\varepsilon - N$ ", но и на "языке бесконечно малых" и "на языке окрестностей", доказываются свойства последовательностей и свойства предела последовательностей, изучаются признаки существования предела последовательности.

Сравнение содержаний школьной и вузовской программ по рассматриваемой теме, показывает, что многие определения математических понятий касательно числовых последовательностей изучаемые в педагогическом вузе уже достаточно хорошо охватываются школьной программой, но на адаптированном для средней школы уровне. И преподавателю необходимо это учитывать при организации обучения по соответствующей теме в педагогическом вузе.

Здесь нужно принимать во внимание и то, что одним из сопутствующих проблем возникающим при обучении дисциплинам на первом году обучения в вузе является различный уровень знаний выпускников школ. Это обусловлено, во-первых, появлением в последние годы в республике различных типов школ: общеобразовательные школы, лицеи, специализированные школы с углубленным изучением отдельных дисциплин, международных лицеев, гимназий и т.д.; во-вторых реализацией профильной дифференциации в школах: разделением классов на естественно-математическую и общественно-гуманитарную направлений. Не последнюю роль тут играет и необходимость подготовки учащихся к ЕНТ в старшей школе для поступления в вуз, где упор делается не на развитие концептуального понимания абитуриентами изучаемых разделов начал математического анализа, а в основном на развитие процедурных знаний.

Некоторые методисты для решения данной проблемы предлагают введение подготовительных курсов до поступления в выбранный вуз или курсов по выбору, по содержанию связанными с курсом математического анализа и выступающими пререквизитами к данному курсу, для того чтобы "подтянуть" знания недостаточно подготовленных студентов первокурсников. И таким образом, повторить некоторые разделы школьного курса алгебры и начал анализа, для лучшей подготовки к полноценному курсу математического анализа. Подобные предложения вполне целесообразны, но позволяют подойти к решению проблемы односторонне. Согласно точке зрения К.И.Нешкова "преимущество требует повторения, но такого повторения, которое обеспечивает непрерывное развитие системы понятий, а не повторения, ради сохранения на достаточно высоком уровне некоторых навыков учащихся". Для того чтобы преимущество осуществлялось в действительности необходимо чтобы повторение было органически включено в новую тему и по мере развития темы должно соответственно претерпевать изменения, не сводясь к механическому повторению одних и тех же заданий [8].

Изучение курса математического анализа в вузе позволяет сформировать умения видеть общие подходы при решении задач, применять ранее изученные определения и теоремы для доказательства

последующих теорем, проводить анализ и синтез, достигать большей точности в суждениях используя сравнение и аналогию, систематизировать имеющиеся знания. В школе этому уделяется недостаточно внимания. Поэтому, как показывает практика, студентам сложнее усваивать вопросы математического анализа содержательно связанные со школьным курсом математики. Многие преподаватели видят главную причину затруднений студентов в их желании пользоваться усвоенными ими в средней школе при изучении начал математического анализа "привычными" алгоритмами и схемами для решения задач, а не определениями и теоремами, которые изучают в вузе. Таким образом, имея предварительные знания о содержании понятий математического анализа, студенты не понимают необходимости их уточнения в определениях и строго доказанных теоремах [9].

Одна из задач преподавателя курса математического анализа заключается в том, чтобы обратить внимание студентов на эту необходимость, чтобы за отведенное на обучение курсу математического анализа время студент смог не просто углубить свои знания по отдельным разделам курса, но и научиться видеть их взаимосвязь, а также связь вузовского курса математического анализа со школьной программой. Содержание курса математического анализа педагогического вуза должно быть построено таким образом, чтобы способствовать лучшему пониманию разделов школьного курса алгебры и начал анализа, представлению структуры курса математического анализа в целом.

Таким образом, для реализации преемственности при обучении математическому анализу в школе и педвузе необходимо учитывать несколько моментов:

- трансформация учебно-познавательной деятельности студентов-первокурсников, переход от использования "готовых", "шаблонных" алгоритмов, от простого заучивания правил и определений в школе к осмысленному усвоению рассматриваемого материала в вузе, то есть, к активному использованию методов научного познания и развитию образного и абстрактно-логического мышления студентов;

- повторение и систематизация студентами школьных математических знаний по разделам напрямую связанных с изучаемой темой в вузе;

- конкретная постановка целей и задач по каждой теме для понимания студентами требований к преподавательским знаниям по соответствующим темам, а также к ожидаемым результатам после их изучения в вузе;

- обеспечение доступности изучаемого материала студентам, а также поступательно-восходящего характера процесса обучения математическому анализу, предопределенного логикой предмета;

- развитие навыков самостоятельной деятельности студентов;

- реализация дифференцированного подхода к организации учебно-познавательной деятельности студентов, а также оценки качества усвоения изучаемых тем;

- организация систематического контроля за качеством усвоения студентами изучаемого материала, а также возможности самостоятельного контроля студентами своих успехов в усвоения изучаемых тем.

Развитие информационных технологий в последние 30 лет способствует реализации преемственности при обучении отдельным дисциплинам, в том числе и математическому анализу, позволяя предоставлять учебные материалы легко, быстро, в структурированном виде для того, чтобы студенты могли видеть полную картину предстоящих действий по усвоению курса математического анализа, могли сравнивать имеющиеся у них со школы математические знания и уже изученный материал в вузе, с тем что только предстоит усвоить.

Сегодня современный преподаватель должен уметь разрабатывать лекции-презентации, видеолекции, блоки интерактивных заданий, мультимедийные учебные материалы, в том числе образовательные интернет-ресурсы, являющимися компонентами цифрового образовательного ресурса.

Обучение с применением цифровых образовательных ресурсов оказывает влияние на изменение подходов к методикам преподавания курса математического анализа, расширяет арсенал методических приемов, активизирует деятельность обучающихся и во время аудиторных занятий с преподавателем, и при самостоятельном выполнении заданий, что позволяет достичь новых образовательных результатов [10].

Цифровой образовательный ресурс, определяется Г.М.Киселевой и Р.В.Бочковой как информационный образовательный ресурс, хранимый и передаваемый в цифровой форме – наиболее общим понятием, относящимся к цифровому информационному объекту, предназначенному для

использования в образовании. В качестве примера цифровых образовательных ресурсов ими приводятся такие объекты, как цифровой видеofilm, редактор звуковых файлов или цифровое описание книги [11]. К цифровым образовательным ресурсам также относятся представленные в цифровой форме фотографии, статические и динамические модели, объекты виртуальной реальности и интерактивного моделирования, картографические материалы, символные объекты и деловая графика, текстовые документы и иные учебные материалы, необходимые для организации учебного процесса. То есть под цифровыми образовательными ресурсами понимается любая информация образовательного характера, сохраненная на цифровых носителях.

Таким образом, вышеуказанные пути реализации преемственности в школе и вузе можно дополнить еще одним важным направлением – обеспечение учебного процесса необходимыми цифровыми образовательными ресурсами, представленными в электронной информационно-образовательной среде учебного заведения, подразумевающее:

- syllabus изучаемого курса (электронный документ подготовленный в текстовом редакторе);
- структурно-логическую схему изучаемого курса (таблицы или ментальные карты).
- лекции по всем изучаемым темам с выделением основных понятий, ключевых моментов, на которые необходимо обратить внимание при слушании и конспектировании лекций (электронная версия конспекта лекций, видеолекции, глоссарии, электронные учебные пособия);
- требования к усвоению изучаемого материала (например, перечень вопросов – электронный документ подготовленный в текстовом редакторе);
- вопросы для повторения школьного курса математического анализа, который будет использоваться на предстоящей лекции (отсылка к соответствующим темам учебника и учебным пособиям по алгебре и началам анализа, к образовательным сайтам, видеолекциям по школьному курсу математического анализа);
- вопросы для контроля и самоконтроля (компьютерные тесты);
- задания для самостоятельного исследования некоторых вопросов, связанных с изучаемой темой (задания на выявление связей изучаемого материала со школьным курсом математического анализа оформленные в виде электронного документа др.).

Таким образом, если в процессе обучения в школе и педагогическом вузе вести целенаправленную систематическую работу по реализации преемственности соблюдая вышеизложенные условия, то это будет способствовать лучшему усвоению материала студентами в вузе, пониманию связи школьного курса алгебры и начал анализа и курса математического анализа в вузе, представлению структуры курса математического анализа в целом. Однако реализация преемственности в обучении курсу математического анализа в школе и педагогическом вузе является многогранной задачей, не ограничивающееся направлениями обсуждаемыми в данной статье, и поэтому требующей дальнейших исследований.

Список использованной литературы:

1. Пайсон Т.П. Преемственность в организации учебной деятельности студентов при изучении математических дисциплин на первом курсе классического университета (математический факультет) // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И.Герцена*. №70-2. 2008. – С. 132-137.
2. Мендыгалиева А.К. Методические основы преемственности в обучении математике. // *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*, Т.11, №4(3). – 2009. – С.621-625.
3. Типовая учебная программа по предмету "Алгебра и начала анализа" для 10-11 классов естественно-математического направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию. Приложение 187 к приказу МОН РК от "27" июля 2017 года №352№. <https://nao.kz/loader/fromorg/2/25> (дата обращения 10.12.2019).
4. Мордкович А.Г., Солодовников А.С. *Математический анализ: Учебное пособие*. – Переизд. – М.: Вербум-М, 2000. – 416 с.:ил.
5. Ломакина Г.Р. Преемственность стандартов среднего общего и высшего профессионального образования // *Вестник Новосибирского государственного университета*. 2013. Т. 14. № 2. С. 76-83.
6. Типовая учебная программа по предмету «Алгебра» для 7-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию. Приложение 10 к приказу и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от «25» октября 2017 года №545. <https://nao.kz/loader/fromorg/2/25> (дата обращения 10.12.2019).

7. Абылкасымова А.Е., Кучер Т.П., Корчевский В.Е., Жумагулова З.А.. Алгебра: Учебник для 10 кл. естественно-математического направления общеобразоват.шк. (каз) Часть 2. – Алматы: Мектеп, 2019. –176 с., ил.

8. Нешков К.И. Некоторые вопросы преемственности в обучении математике //Преемственность в обучении математике: Сб. –М.:Просвещение, 1978. – С.13

9. Салахов А.З. Проблемы преемственности изучения основ математического анализа в школе и вузе. Известия Дагестанского государственного педагогического университета, №2, 2010 С.124-130.3.

10. Ромадина О.Г., Соловьева М.С.. Интерактивные ресурсы как средство формирования универсальных действий учащихся. Вестник Красноярского государственного педагогического университета им.В.П.Астафьева. 2015.№1(31). с.69-73

11. Информационные технологии в педагогическом образовании: Учебник для бакалавров / Г. М. Киселев, Р. В. Бочкова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2016. – 304 с.

МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.51>

Б. В. Рабинович¹ Д.К. Жанзакова²

^{1,2}Северо-Казахстанский государственный университет им. М. Козыбаева,
г. Петропавловск, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА МАЛЫХ ГРУПП В ОБУЧЕНИИ ШКОЛЬНИКОВ НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «ОБЪЕМЫ МНОГОГРАННИКОВ»

Аннотация

Одной из важнейших задач обучения на сегодня является развитие творческого потенциала учащегося. Учителю необходимо создать условия, в которых учащийся стремился бы получить новые результаты своей работы и в дальнейшем применил их на практике. Метод обучения в малых группах относится к интерактивным методам обучения и способствует формированию творческой личности учащегося, способного к саморазвитию и самообразованию, а также переходу от формального выполнения заданий к активной роли учащегося, способного отстаивать собственное мнение при выполнении заданий. Интерактивные методы обучения стереометрии мало представлены в методической литературе. В статье рассматриваются теоретические основы интерактивных методов обучения и приведены фрагменты уроков по теме «Объем многогранников» с использованием метода обучения в малых группах.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, работа в малых группах, объем, многогранник, призма, пирамида, лабиринт, макет.

Б. В. Рабинович¹ Д.К. Жанзакова²

^{1,2}М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Петропавл қ., Қазақстан

«КӨП ҚЫРЛЫ КӨЛЕМДЕР» ТАҚЫРЫБЫ МЫСАЛЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ ОҚЫТУДА ШАҒЫН ТОПТАР ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Бүгінгі таңда оқытудың маңызды міндеттерінің бірі оқушының шығармашылық әлеуетін дамыту болып табылады. Мұғалім оқушы өз жұмысының жаңа нәтижелерін алуға ұмтылатын және болашақта оларды практикада қолданатын жағдайлар жасауы қажет. Шағын топтарда оқыту әдісі оқытудың интерактивті әдістеріне жатады және өзін-өзі дамыту мен өздігінен білім алуға қабілетті оқушының шығармашылық тұлғасын қалыптастыруға, сондай-ақ тапсырмаларды формалды орындаудан оқушының белсенді рөліне көшуге, тапсырмаларды орындау кезінде өз пікірін қорғауға

кабілетті. Стереометрияны оқытудың интерактивті әдістері әдістемелік әдебиетте аз ұсынылған. Мақалада оқытудың интерактивті әдістерінің теориялық негіздері қарастырылады және шағын топтарда оқыту әдісін қолдану арқылы "көп қырлы көлемі" тақырыбы бойынша сабақ үзінділері келтірілген.

Түйін сөздер: оқытудың интерактивті әдістері, шағын топтарда жұмыс істеу, көлемі, көп қырлы, призма, пирамида, лабиринт, макет.

Rabinovich B. V.¹ Zhanzakova D.K.²

¹²*North Kazakhstan state university after M. Kozybaev*

USING THE METHOD OF COLLABORATIVE LEARNING SCHOOLCHILDREN ON THE EXAMPLE THE TOPIC «VOLUMES OF POLYHEDRA»

Abstract

One of the most important tasks of training today is the development of the student's creative potential. The teacher needs to create conditions in which the student would seek to get new results of their work and then apply them in practice. The collaborative learning method refers to interactive learning methods and promotes and contributes to the formation of the creative personality of a student capable of self-development and self-education and transition from formal assignments to the active role of the student, able to defend own opinion when performing tasks. Interactive methods of teaching stereometry are not well represented in the methodological literature. The article discusses the theoretical foundations of interactive teaching methods and provides fragments of lessons on the topic «Volume of polyhedral» using the method of teaching in collaborative learning.

Keywords: interactive learning methods, collaborative learning, volume, polyhedron, prism, pyramid, maze, layout.

На сегодняшний день учитель использует на уроке множество методов обучения. При подготовке у уроку учитель должен выбрать наиболее эффективный метод. Существует несколько классификаций методов обучения по разным критериям. Одной из классификаций является классификация по уровню активности учащихся. Она рассматривает три вида методов обучения: пассивные, активные и интерактивные методы обучения [1, с. 48].

Пассивный метод обучения предусматривает монолог, где говорит только учитель и ведет он его по сложившемуся алгоритму: повторение предыдущего материала, изучение нового материала и выполнение заданий по новой теме. Таким образом, учащиеся не принимают никакого участия в обсуждении и являются пассивными слушателями учебного процесса. В настоящее время чисто пассивные методы обучения встречаются редко. Как правило, учитель старается активизировать деятельность учащихся, задавая наводящие вопросы во время изучения нового материала, либо предлагает учащимся проблемную задачу, решение которой обсуждают коллективно, включая учителя и учащихся. Метод обучения, при котором устанавливается связь между учителем и учащимся, следует отнести к активным методам обучения [2, с. 259]. Если соединить данный метод обучения с пассивным, то получим так называемый традиционный метод обучения, который чаще всего используют учителя на своих уроках.

Для увеличения активности учащихся на уроке применяются интерактивные методы обучения. Это метод обучения, где реализуется связь не только «учитель – ученик», но и «ученик – ученик – учитель» [3, с. 20-21]. Сущность данного метода обучения можно отразить в пословице: «Скажи мне – и я забуду, покажи мне – и я запомню, дай сделать – и я пойму». Если же учитель в предыдущих методах обучения являлся главным звеном учебного процесса, то теперь он является своего рода консультантом.

Использование только интерактивных методов на уроках математики не достаточно, так как прежде чем применять данный метод обучения на уроке, учащиеся должны обладать какими-то знаниями, т.е. зоны их ближайшего развития, по крайней мере, должны пересекаться. Отсюда следует вывод, что использование традиционных методов обучения неизбежно на уроках математики. В большинстве случаев, изучение нового материала можно провести с использованием традиционных

методов обучения, а закрепление или обобщение материала с использованием интерактивным методов обучения.

Выготский рассматривает совместные действия учащихся как наиболее эффективный путь развития учащихся. Он предлагает использовать групповую работу, в которых менее способные учащиеся развиваются при помощи и поддержке более способных учащихся в пределах их зоны ближайшего развития.

Одним из самых известных и широко используемых на уроках является групповая работа. Данный вид работы предполагает коллективную работу, где участники группы объединены общей целью [4, с. 153].

Важно также знать, как правильно организовать групповую работу. В группе, состоящей из двух человек (так называемая работа в парах) пользуется большим успехом. Потому что происходит высокий уровень обмена информации и происходит меньше конфликтов и разногласий. Но если один участник не согласен с мнением другого, то возникший конфликт потушить из группы никто не сможет. Аналогичная ситуация и в группах с четным количеством участников. Но если группа будет состоять из трех человек, то утихомирить такой конфликт все-таки удастся, т.к. присутствует третий человек, и поэтому будет иметь место мнение большинства. В таких группах есть вероятность, что учащегося с самым низким уровнем знаний подавят оставшиеся два с более высоким или средним уровнем знаний. Аналогичная ситуация и в группах с нечетным количеством участников [5, с. 26].

При правильной организации групповой работы по выполнению заданий происходит формирование коммуникативных навыков у учащихся, а также сотрудничества.

Как и любой другой метод, интерактивные методы обучения имеют свои преимущества и недостатки.

Преимущества

- учащиеся развивают коммуникативные навыки;
- учащиеся «учат» друг друга, помогают друг другу;
- учащиеся подходят к решению проблемы, используя уникальные и различные способы и методы.

Недостатки

- учитель должен контролировать каждую группу, предоставлять обратную связь и помогать при необходимости;
- учащиеся не всегда приходят к одному мнению в группе, в связи с этим возникают конфликты в ней;
- шум на уроке.

Но, несмотря на перечисленные выше недостатки, применение интерактивных методов обучения на уроках математики способствует формированию умений применять полученные знания на практике, более прочному усвоению учебного материала, а значит, способствует формированию предметной компетентности.

Наибольшие затруднения у учителей возникают при разработке интерактивных методик обучения математике в старших классах. Ниже будут рассмотрены примеры фрагментов уроков по теме «Объемы многогранников» с применением обучения в малых группах.

Одной из возможностей применения учителем интерактивного метода обучения на уроке является нахождение объема многогранников на готовых макетах, склеенных из бумаги или сделанных из деревянных брусков. Данный вид работы учитель может использовать на этапе актуализации знаний урока, либо на этапе закрепления нового материала.

Учитель делит учащихся на 4 группы, где в каждой группе должны быть как более способные, так и менее способные учащиеся. Данное деление на группы относится к двум последующим представленным фрагментам урока.

Каждой группе раздается макет многогранника. Например, раздать можно по жребию или тот, какой выберет группа. Макетами могут служить следующие многогранники (рис. 1): наклонная четырехугольная призма в основании квадрат, треугольная призма в основании произвольный треугольник, четырехугольная призма в основании ромб и четырехугольная призма в основании равнобедренная трапеция.

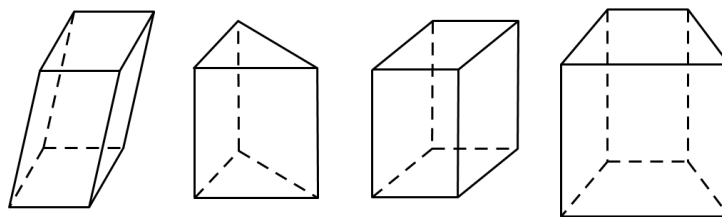

Рисунок 1. Макеты многогранников

Учащиеся уже знают формулы прямой и наклонной призм. Поэтому данное задание используют для закрепления или актуализации знаний.

Задание. Проведя необходимые измерения, вычислите объем многогранника с точностью до 0,01.

Указание. В каждой из моделей есть свои сложности. На первой модели учащиеся должны проявить изобретательность для нахождения высоты. В остальных трех макетах, высоту легко найти, измерив боковое ребро призмы, но сложнее найти площадь основания. Проведя все измерения, группы находят объем многогранника.

Защита работ. Один участник из группы со слабыми или средними способностями выходит к доске, представляет свой многогранник (макет), говорит название многогранника (макета) и объясняет, как он находил объем призмы, какими инструментами пользовался для нахождения площади основания и высоты.

Оценивание. При оценивании групп учитель руководствуется следующими критериями (таблица 1). Данные критерии раздаются каждой группе, заполняется она во время выполнения заданий или по завершению выполнения заданий.

Таблица 1

Критерии оценивания

ФИО	Выдвигал идеи, соответствующие теме (2 балла)	Выдвигал идеи, не полностью соответствующие теме (1 балл)	Презентовал работу группы (2 балла)	Общий балл	Оценка по баллам	Оценка учителя

При 5 баллах, группа получает оценку «5», при 4 баллах, группа получает оценку «4», при 3 баллах, группа получает оценку «3», при 0-2 баллах, группа получает оценку «2»,

Рассмотрим фрагмент одного из заключительных уроков по теме «Объем пирамиды». Учащиеся уже знают формулы вычисления объема пирамиды и объема усеченной пирамиды, поэтому данный вид урока можно применить для обобщения и систематизации знаний, либо для закрепления темы. На рисунке 2 представлен лабиринт с условием задачи и чертежом к нему [6, с. 273].

Задание. Прийти от «старта» к «финишу» по предложенным путям лабиринта (рис. 2), решив все задачи.

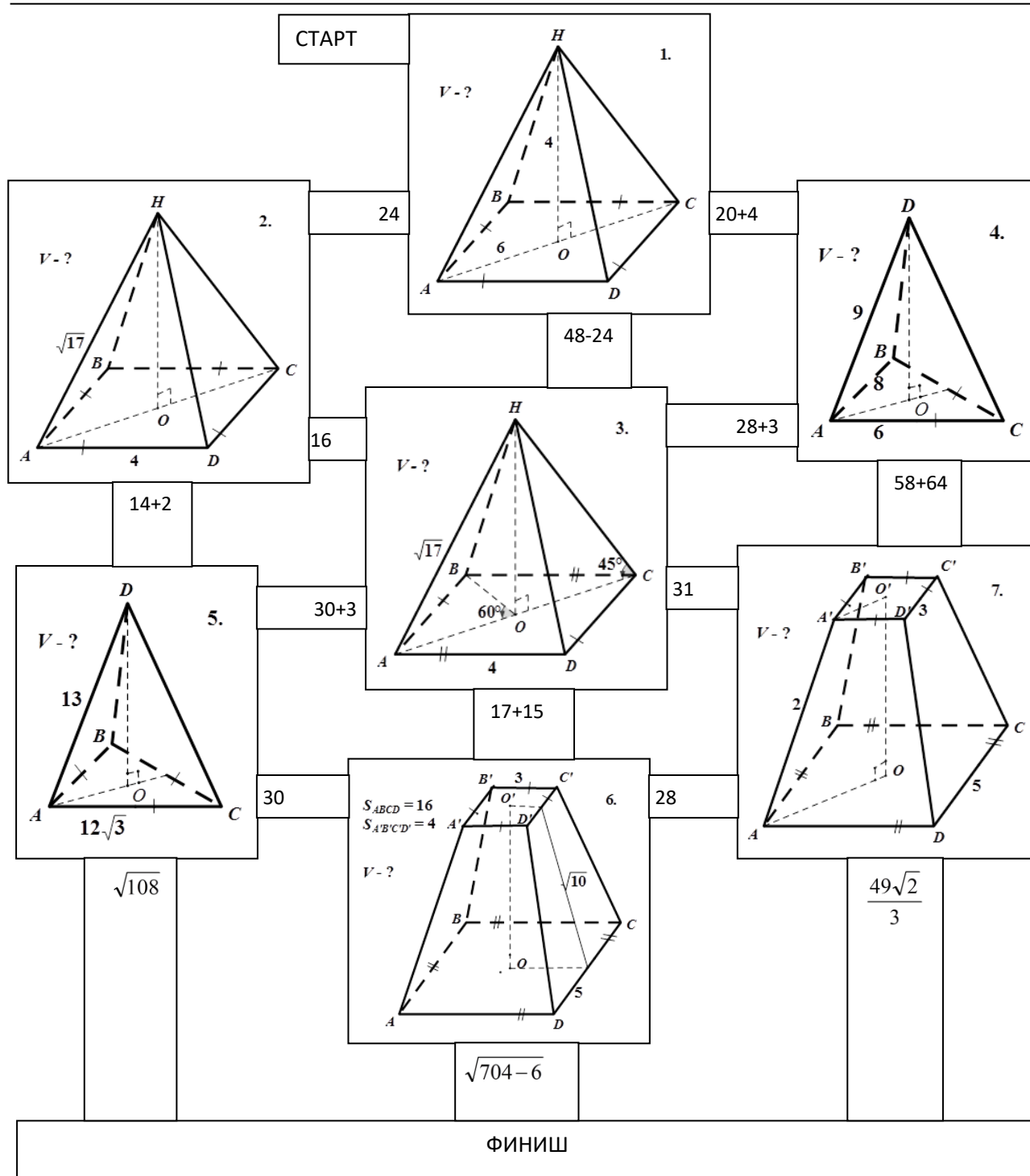

Рисунок 2. Лабиринт

Указание. В лабиринте представлены задачи на готовых чертежах.

Пути в лабиринте есть как правильные, так и не правильные. Каждый путь – это ответ к задаче. Например, решив задачу 1, ученик получил ответ «24». Следовательно, у него есть три пути, по которому он может пойти. Путь, который ближе всего расположен к задаче, относится к этой задаче. Необходимо решить все задачи, и затем выбрать необходимый путь. Предложенный группой путь необходимо оформить в виде « $Z_1 - \dots - Z_n$ », где n – номер задачи. Номер задачи указан на чертеже в правом верхнем углу.

В каждой группе есть как спикер группы, так и тайм-менеджер. Спикера выбирают участники группы или назначает учитель, если группа не может определиться, кто им будет. Спикер отвечает за

работу группы в целом, контролирует процесс работы над заданием, назначает того, кто будет защищать работу группы, улаживает возникшие конфликты и помогает участникам группы прийти к единому мнению. Тайм-менеджера назначает учитель или участники группы (или спикер группы). Тайм-менеджер распределяет задачи внутри группы. При этом он может предложить разным участникам группы исследовать разные пути, а потом сообщить результат всей группе. Также он следит на временем, которое выделено группам на выполнение задания.

Решение. Предположим, ученик, решив задачу 1, получил ответ 24, выбрал путь «24». Выбрав этот путь, он пришел в задаче 2. Решив эту задачу, он получил ответ 16, ему предлагается два пути «16» и «14+2». Пусть ученик выбрал путь «14+2». Выбрав этот путь, он пришел к задаче 5. Решив ее, он получил ответ $180\sqrt{3}$, он видит что ни один из предложенных путей «30» и «108» ему не подходит. Поэтому ученик возвращается к задаче 2 и идет по другому пути, по пути «16». Двигаясь по этому пути, он приходит к задаче 3. Решив ее, он получил ответ 32, ему предлагаются пути «31», «17+15» и «30+3». Ученик выбирает путь «17+15», так как только этот путь из предложенных ему подходит. Приходит к задаче 6. Решив ее, он получил ответ 28, ему предлагаются два пути «28» и « $\sqrt{704-6}$ ». Ученик выбирает путь «28», так как подходит из двух предложенных только он. Приходит к задаче 7. Решает ее, и получает ответ, который совпадает с предложенным путем. Таким образом, ученик пришел к «финишу».

Если мы вернемся к задаче 1, то увидим, что ученик может еще пойти по путям «48-24» и «20+4».

Пусть ученик выбрал путь «48-24». Он пришел к задаче 3. Действия с данной задачей описаны выше.

Пусть ученик выбрал путь «20+4». Он пришел в задаче 4. Решил ее и получил ответ равный 48. Но так как ответ задачи не совпадает, ни с одним из предложенных путей «28+3» и «58+64», то ученик возвращается к задаче 1 и идет по другим оставшимся путям.

Если у участников группы возникли какие-то вопросы, они могут спросить как у учителя, так и у других участников группы. Таким образом, происходит общение между группами, что говорит о положительном применении групповой работы на уроке.

Таким образом, ученик прошел лабиринт. Решив задачи, учащиеся начинают обсуждать каким путем они пойдут по лабиринту.

Во время работы групп над лабиринтом учитель наблюдает за ходом работы, помогает наводящими вопросами. Таким образом, учитель является консультантом.

Не все группы могут завершить лабиринт по окончанию урока, поэтому учитель и будет оказывать помощь при прохождении лабиринта для избегания такой ситуации.

Например, участники группы № 1 остановились на задаче 5. Они нашли площадь основания, но не знают, как найти высоту, тогда учитель задает им наводящие вопросы.

Защита работы групп. Каждая группа выходит к доске и показывает свой путь. Каждая группа представляет краткое решение нескольких задач. Группа должна быть готова ответить на дополнительные вопросы других групп или учителя.

Оценивание. Для того чтобы оценить работу учащегося учитель раздает критерии оценивания в начале урока (таблица 2). На основе данный критерий оценивается вся группа, т.е. оценку получает вся группа, а не один участник группы. Такой вид оценивания говорит о том, что принимать участие будут все участники группы, и для того чтобы получить положительную оценку будет стараться вся группа, а не один участник.

Таблица 2

Критерии оценивания

	Критерии	Балл (max)
Чертеж	Сделан чертеж в тетради	2
Условие	Написано «Дано»	2
	Написано что нужно найти	2
Решение	Указана формула вычисления объема	2
	Указаны ссылки на теорему или свойство	2
	Записан ответ к задаче	2

Защита	Решены все задачи	2
	Ученик может объяснить решение задачи (<i>вкратце</i>)	2
	Группа представила путь	2

Таким образом, если группа набрала 16-18 баллов, то оценка «5»; если 13-15 баллов, то оценка «4»; если 9-12 баллов, то оценка «3»; если 0-8 баллов, то оценка «2».

Темы, которые содержат практические приложения, такие как, например, измерение объемов удобны для применения интерактивных методов обучения. Поэтому введение интерактивных методов обучения на уроке положительно сказывается на усвоении знаний учащихся и формировании геометрической компетентности.

Список использованной литературы:

- 1 Сорокина И.Р. Теория обучения и воспитания: учебно-методическое пособие. – Владимир: ВЛГУ, 2016. – 115 с.
- 2 Андреев В.И. Педагогика: учеб. курс для творческого саморазвития. – Казань: Центр инновационных технологий, 2012. – 608 с.
- 3 Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Академия, 2009. – 192 с.
- 4 Кавтарадзе Д.Н. Обучение и игра. Введение в активные методы обучения. – М.: Флинта, 1998. – 280 с.
- 5 Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: учеб. пособие студ. высш. учеб. заведений. – М.: Академия, 2006. – 176 с.
- 6 Туркумбаева Д.К. Применение интерактивных методов обучения при изучении темы «Объем пирамиды» // «Молодежь и наука» – 2019: VI международная студенческая научно-практическая конференция, – Петропавловск: СКГУ им. М. Козыбаева, 2019. – С. 291.

МРНТИ:14.01.11

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.52>

Е.С. Андасбаев¹, М.А. Ауелбек²
¹²*Жетысуский государственный университет*
г.Талдыкорган, Казахстан

**О ПРИМЕНЕНИИ ЭЛЕМЕНТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ РОБОТОТЕХНИКИ В ШКОЛЕ
 (НА ОСНОВЕ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИКЕ)**

Аннотация

В данной статье рассматриваются актуальные вопросы применения элементов робототехники в школе на примере обучения физике. Проведен обзор состояния преподавания робототехники в школьном курсе других стран. Основное внимание сосредоточено на подготовительных мероприятиях, проведенных МОН РК для введения в ГОСО среднего образования дисциплины «Начальная военная и технологическая подготовка» и необходимости создания учебно-методической базы. В рамках данной статьи не находит отражения конкретная модель обучения, определенная методика или алгоритм. Целью является обоснование необходимости и целесообразности выхода за рамки дополнительного образования и применения робототехники при изучении различных школьных дисциплин, в частности физики. Акцентируется внимание на том, что ранее робототехника была инструментом для развития технических навыков, теперь предлагается перейти как средству обучения смежным дисциплинам. Такой подход считается необходимым для совершенствования пропедевтической базой для дальнейшего технического образования трудового резерва.

Ключевые слова: элементы робототехники; методика обучения, моделирование; дополнительное образование, технические навыки; пропедевтическая база; алгоритм.

Е.С. Андасбаев¹, М.А. Ауелбек²

¹²Жетісу мемлекеттік университеті
г.Талдықорған, Қазақстан

РОБОТОТЕХНИКАЛЫҚ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕПТЕ ҚОЛДАНУ ТУРАЛЫ (ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУ НЕГІЗІНДЕ)

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепте физиканы оқыту кезінде робототехника элементтерін қолданудың өзекті мәселелері қарастырылған. Басқа мемлекеттердегі мектептерде робототехниканы оқыту тәжірибесіне шолу жасалды. Негізгі назар орта білімнің МЖМБС-на «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін енгізу үшін ҚР БҒМ алдын ала жүргізген дайындық жұмыстарына және оқу-әдістемелік база құру қажеттілігіне бағытталған. Мақаланың мазмұнында оқытудың нақты моделі, белгілі бір әдіс пен алгоритм берілмеген. Бұнда қосымша білім беру аясынан шығудың қажеттілігі мен тиімділігін негізге алып, мектепте әртүрлі пәндерді, нақты айтқанда физиканы игертуде робототехниканы қолдану ұсынылған. Сондай-ақ бұрынғы кезде робототехника техникалық дағдыларды дамытуға арналған құрал болса, қазір іргелес пәндерді оқыту жолы болып есептеледі. Бұндай көзқарас алдағы уақытта еңбек резервіндегі техникалық оқытуды дамыту үшін пропедевтикалық базаны жетілдіруде қажет.

Түйін сөздер: робототехника элементтері, оқыту тәжірибесі, оқытудың нақты моделі, қосымша білім беру, техникалық дағдылар, пропедевтикалық база, алгоритм.

Andasbayev E.S.¹, Auyelbek M.A.²

¹²Zhetysu state University
Taldykorgan, Kazakhstan

ABOUT THE USE OF ELEMENTS OF EDUCATIONAL ROBOTICS IN SCHOOL (ON THE BASIS OF TEACHING PHYSICS)

Abstract

This article deals with the actual problems of using elements of robotics in school on the example of teaching physics. It is conducted a review of the state of robotics teaching in school courses in other countries. The main attention is concentrated on the preparatory activities by the MES RK according to the State Educational Standards of secondary education of the discipline "Initial military preparation and technology" and to create an educational-methodical base. This article does not represent a specific learning model, a certain methodology or algorithm. The goal is to justify the need and expediency of going beyond additional education and using robotics in the study of various school disciplines, in particular physics. Attention is focused on the fact that previously robotics was a tool for the development of technical skills, now it is proposed to shift as a means of teaching related disciplines. This approach is considered necessary for improving the propaedeutic base for further technical education of the labor reserve.

Keyword: elements of robotics; teaching methods, modeling; additional education, technical skills; propaedeutic base; algorithm.

Потенциальное значение образовательной роботехники на современном этапе очевидно и бесспорно. Степень разработанности вопроса, стартовые возможности, уровень преподавания в образовательных учреждениях и пр., конечно, в странах имеют разный уровень. Как сообщает пресс-служба Министерства образования и науки РК агентству KazakhstanToday у нас в новом учебном году планируется преподавание основ робототехники и IT - технологий во всех школах страны. Эта инициатива весьма актуальна на сегодняшний день, учитывая глобальные изменения в мировом образовательном и научно-техническом пространстве и оставлять далее вопрос в рамках дополнительного образования нецелесообразно.

Как известно, под руководством профильного Министерства проделана большая подготовительная работа для научно-технического просвещения подрастающего поколения. Так, в Государственный общеобязательный стандарт общего среднего образования введен обязательный

учебный предмет «Начальная военная и технологическая подготовка», в контексте которого, безусловно, подразумевается, преподавание востребованных основ робототехники и IT – технологий.

В плане предварительной подготовки платформы для запуска столь серьезного процесса в АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» были разработаны учебные программы элективных курсов «Робототехники» двух уровней: для среднего звена (5-7 классов) и старшего (8-10 классов); Требования к оборудованию и программному обеспечению. Общеизвестно, что школьники, в течение нескольких лет, постигали основы робототехники в процессе реализации дополнительного образования детей на базе специализированных кабинетов, в кружках, наиболее одаренные участвовали в олимпиадах региональных, республиканских, Всемирных уровней.

Ключевой является проблема обеспечения учебных заведений квалифицированными кадрами по развитию данного направления. В основном были переподготовлены школьные учителя информатики, также были подготовлены и тренеры. Проводится работа по организации курсов по 3D-принтингу и программированию. На данном этапе большое значение имеет и вузовская подготовка кадров по обновленным программам.

Необходимо систематически расширять учебно-методический банк данных (программы с предметными модулями; дидактические и методические материалы; разработки моделей обучения и др.) на данном этапе их крайне мало.

В плане научно-методического фундамента ближнее зарубежье также имеет немногочисленную базу и в большинстве случаев обучение организовано, как и у нас в дополнительном образовании. Однако, можно выделить ряд российских и авторов дальнего зарубежья, занимающихся данной проблемой: А.Н. Боголюбов, Д.А. Каширин А.П. Алексеев, Т. Ford, N. Perova [1,4] Отметим отдельные работы российских ученых и практиков, акцентирующих внимание на учебно-методической стороне вопроса. Обращает на себя внимание «Введение в робототехнику» А.В. Чехловой П.Я. Якушкина - «Конструкторы LEGO DAKTA в курсе информационных технологий, диссертационное исследование М.Г. Ершова «Применение элементов образовательной робототехники как средства реализации политехнической направленности обучения физике» [2], практикум Д.Г. Копосова «Первый шаг в робототехнику» [3]. Обращают на себя внимание и учебно-методические разработки, рабочие программы элективных курсов. Так, Якупова Д.В. в своей разработке а элективного курса «Физика робототехники» акцентирует внимание на конструкторе Mindstorms NXT для привития базовых знаний, представлений о микропроцессорном блоке NXT, «являющимся мозгом конструктора LEGO Mindstorms 9797» [5,8].

В Казахстане, под эгидой МОН и на спонсорские средства в течение ряда лет были приобретены новейшие классы-комплекты LEGO Education, позволяющие учащимся моделировать и программировать роботов. По нашим наблюдениям в настоящее время натурное и виртуальное моделирование роботов является преобладающим, т.е. робототехника в основном преподносится как инструмент, при помощи которого можно повысить интерес обучающихся, развить их умения и навыки в области технической деятельности и т.д. Вместе с тем, весьма важным является использование робототехники как средства обучения таким дисциплинам как информатика, математика, физика, черчение и др. для формирования технических знаний, осуществления межпредметных связей, углубления знаний по отдельным дисциплинам. Беглое эмпирическое наблюдение показывает, что и сами обучающиеся отдают предпочтение техническим специальностям, значит, наша задача способствовать углублению политехнических знаний, помочь их выбор сделать более осознанным на основе обновленного содержания дисциплин.

Предметом нашего исследования является использование отдельных элементов робототехники на уроках физики. Отметим, что подобное сочетание весьма гармонично ввиду того, что базовые системы робота, подчиняющиеся определенным своим законам так, или иначе упоминаются в учебниках по физике в разных классах, начиная с теории управления, систем исполнения, сбора данных и др. Разумеется, робототехника имеет и самое непосредственное отношение и к информатике: каждому школьнику известно, что робототехника - это не только микропроцессоры, микроконтроллеры, приводы, датчики, а в первую очередь сложные программы.

Априори известно, данная проблема актуальна, перспективна и не имеет достаточно разработанных аналогов как в научно-методическом, так и в практическом плане. Поэтому в рамках данного исследования мы не можем опереться на определенную теоретическую или методологическую основу, предложить конкретную модель или методику обучения. Нами предпринята попытка обосновать необходимость и целесообразность применения отдельных

элементов робототехники вкуже с различными разделами школьного курса физики. Само собой напрашивается двухуровневое применение учебных программ элективных курсов «Робототехники» АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» для среднего звена с вводными знаниями по физике и старшего, где робототехника применима более широко. Гипотетически остановимся на отдельных аспектах. В старших классах при условии обеспечения дидактическими и методическими разработками можно весьма широко комбинировать, «оживлять» обычный урок физики применением робототехники. Придание обычному уроку физики физико-технической направленности, благодаря робототехнике, дает ряд преимуществ. Кстати, стоит отметить, что можно не только изучать физику с использованием робототехники, но и рассматривать физические основы функционирования роботов, например в разделе «Механика» и других.

Итак, самый обычный урок физики можно разнообразить экспериментом, опытом с использованием робота, проектом, виртуальным или практическим моделированием. Под руководством учителя школьники сами могут моделировать роботов при изучении темы по исследованию магнитных полей, электрических полей, термодинамики, света. Школьники под руководством наставника могут сами конструировать несложных роботов, к более сложным можно переходить после виртуального моделирования и т.д. В ходе такой творческой работы можно подвести их к тому, что наряду с созданием нового, можно совершенствовать уже известные, используемые объекты, т.е. рационализировать. На стыке физики и робототехники можно продемонстрировать ряд гипотетических примеров, которые в дальнейшем могут привести к экономической выгоде, рентабельности производства, экономии средств и т.д. Подобное комбинирование урока значительно повышает заинтересованность учащихся, способствует совершенствованию их технических компетенций, делает урок более наглядным и осязаемым, позволяет учащимся накапливать свой эмпирический опыт, на основе которого они поймут роль физики, или другого школьного предмета в развитии роботостроения.

Большое мотивирующее значение имеет выход учащихся в соревновательную среду, их участие в проектах, олимпиадах разных уровней, а также практическое применение их работ пусть не в промышленных, а для начала в узких масштабах: в их возрастной среде, школе, дома.

Как уже отмечалось, в настоящее время робототехническое творчество в стране будет планомерно переходить из поля дополнительного образования в преподавание основ робототехники как обязательной дисциплины. В рамках учебного предмета «Начальная военная и технологическая подготовка», думается, ставить робототехнику в приоритете будет непозволительно. Значит, в системе общего образования следует внедрять отдельные элементы, эксперименты и др. в учебном процессе отдельных гармонично сочетающихся дисциплин. Данная проблема не разработана и является одной из актуальных на современном этапе.

Роботизация является одним из ведущих направлений современного общества, и его роль в формировании экономического превосходства страны значительна. Концепция развития нашего государства, ее приоритетные направления в течение ряда лет нацеливают образование на совершенствование естественно-математического и технологического образования. В системе трудового капитала наблюдается дефицит кадров квалифицированных рабочих и специалистов именно с таким образованием.

Таким образом, пропедевтическая подготовка подрастающего поколения, а именно образование будущих носителей технических знаний является приоритетным.

Список использованной литературы:

1. Чехлова А.В., Якушкин П.Я. Введение в робототехнику. Конструкторы LEGO DAKTA в курсе информационных технологий. - М.: ИИТ, 2001. - 190с. - книга

2. Ершов М.Г. Применение элементов образовательной робототехники как средства реализации политехнической направленности обучения физике // Автореферат диссертации. - Екатеринбург, 2016г. - 50с.

3. Копосов Д.Г. Первый шаг в робототехнику (практикум) М.: Бином. - 2014. - 120с.

4. Тришина С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория [Электронный ресурс] Интернет-журнал «Эйдос» - www.eidos.ru (дата обращения 10.01.2020).

5. Якупова Д.В. Рабочая программа элективного курса робототехники [Электронный ресурс] VIDEOUROKI (дата обращения 13.09.2015).

А.А.Алдабергенова¹ Л.О.Сарсенбаева²

¹²*Абай атындағы ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

МЕКТЕПТЕГІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНЫҢ ДАМУЫШЫ ӘЛЕУЕТІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Қазіргі жағдайда дамуы білім беру ортасын қамтамасыз ету проблемасының өзектілігі Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін реформалаумен негізделеді. Білім берудің барлық деңгейлерінде жас заңдылықтарын ескере отырып, білім беру процесі субъектілерінің жеке басын дамыту үшін жағдай жасау қажет.

Мақалада білім беру ортасының мәнін зерттеу мен қамтамасыз етудің жетекші тәсілдері ашылады. Теориялық аса ретінде Л. С. Выготскийдің әлеуметтік-мәдени тәсілі, А. Маслоудың гуманистік тәсілі И. А. Баеваның жеке-бағытталған тәсілі, В. А. Ясвиннің экологиялық көзқарасы және т. б. қабылданды. Сонымен бірге, дамытушы білім беру ортасын қамтамасыз ету шарттары ашылады: жеке тұлғаның қарым-қатынас пен дамудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру, білім алушылардың бейімделу қабілеттерін дамыту, дидактикалық ойындардың алдын алу, педагогтердің психологиялық мәдениетін дамыту, педагогтар мен оқушылардың әлеуметтік және эмоционалды интеллектін дамыту, білім беру процесі субъектілерінің тиімді қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру, мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамыту және т. б.

Түйін сөздер: білім беру ортасы, дамытушы білім беру ортасы, білім беру үрдісінің субъектілері, психологиялық мәдениет, тұлғаның бейімделуі, дидактикалық, әлеуметтік интеллект, эмоциялық интеллект.

A.A.Aldabergenova¹ L.O.Sarsenbaeva²

¹²*AbaiKazakh national pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan*

CONDITIONS FOR IMPLEMENTING THE DEVELOPING POTENTIAL OF THE SCHOOL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract

The urgency of the problem of providing a developing educational environment in modern conditions is justified by the reform of the education system in the Republic of Kazakhstan. At all levels of education, it is necessary to create conditions for the development of the personality of the subjects of the educational process, taking into account age patterns.

The article reveals the leading approaches to the study of the essence and provision of developing educational environment. As the theoretical basics of accepted socio-cultural approach of Vygotsky humanistic approach Maslow personality-oriented approach of I. A. Baeva, the ecological approach V. A. Asvina etc. Developing educational environment is considered as an environment conducive to the development and self-development at all levels of education.

In the present article the condition of maintenance of the education environment: meeting the needs of the individual in communication and development, the development of adaptive abilities of students, prevention of delactovine, the development of psychological culture of teachers, the development of social and emotional intelligence of teachers and students, formation of skills of effective communication subjects of educational process, development of skills of intercultural communication etc.

Key words: educational environment, developing educational environment, subjects of the educational process, psychological culture, personality adaptability, didactogeny, social intelligence, emotional intelligence.

^{1 2}Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Алматы, Казахстан

УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ РАЗВИВАЮЩЕГО ПОТЕНЦИАЛА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ШКОЛЫ

Аннотация

Актуальность проблемы обеспечения развивающей образовательной среды в современных условиях обосновывается реформированием системы образования в Республике Казахстан. На всех уровнях образования необходимо создавать условия для развития личности субъектов образовательного процесса с учетом возрастных закономерностей.

В статье раскрываются ведущие подходы к исследованию сущности и обеспечению развивающей образовательной среды. В качестве теоретической азы приняты социокультурный подход Л.С. Выготского, гуманистический подход А. Маслоу личностно-ориентированный подход И.А. Баяевой, экологический подход В.А. Ясвина и др. Развивающая образовательная среда рассматривается как среда, способствующая развитию и саморазвитию личности на всех уровнях образования. А также, раскрываются условия обеспечения развивающей образовательной среды: удовлетворение потребностей личности в общении и развитии, развитие адаптивных способностей обучающихся, профилактика дидактогений, развитие психологической культуры педагогов, развитие социального и эмоционального интеллекта педагогов и учащихся, формирование навыков эффективной коммуникации субъектов образовательного процесса, развитие навыков межкультурной коммуникации и др.

Ключевые слова: образовательная среда, развивающая образовательная среда, субъекты образовательного процесса, психологическая культура, адаптивность личности, дидактогении, социальный интеллект, эмоциональный интеллект.

Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда экологиялық проблема адамзаттың өмір сүруіне қауіп төндіретін түрлі қолайсыз факторларға байланысты бірінші орынға шығып отыр. Педагогикалық процесстегі қатынастарға байланысты тек техногендік және ақпараттық әсердің ғана емес, сонымен бірге психологиялық-педагогикалық әсер етудің рөлі артып келе жатқанын атап өткен жөн. Білім беру ортасы адам өмірінің ұзақ кезеңін өткізетін жалпы макро ортаның бөлігі болғандықтан, бұл тұлға дамуының маңызды шарты болып табылады. Табиғи дамушы жағдайда білім беру ортасы оқушылардың жеке басының қалыптасуына жағымды әсер етеді. Егер қоршаған орта білім беру процесінің субъектілері үшін қауіпті болса, онда жеке тұлғаның әртүрлі деструктивті күйлері пайда болады. И.А.Баяева атап өткендей, қазіргі білім берудің тұлғалық-бағдарланған тәсіліне бағдарлау, оқушының жан-жақты және барабар дамуы жағдайында, білім беру ортасының жағдайларында, білім беру ортасының жағдайлары бүкіл қоғамның әлеуметтік жағдайымен анықталады [1, б.15]. Қаралып отырған мәселе бойынша жетекші маман ретінде автор бағалау әдістерін, білім беру ортасын қолдаудың маңыздылығын атап өтеді.

Дені сау тұлғаны қалыптастыру және дамыту процесінде білім беру ортасының рөлін түсінудің іргелі теориялық негізі - Л.С. Выготскийдің «психиканың дамуының мәдени-тарихи теориясы», мұнда тұлғаның дамуы адамның әлеуметтік-мәдени ортаның даму процесі және нәтижесі ретінде ашылады. Қоршаған ортаға әсер ету нәтижесінде интеллект пен әсер ету сияқты жеке функциялар мен қасиеттер арасында интерфункционалды қатынастар қалыптасады. Психиканың бірлігі мен тұтастығын қамтамасыз ете отырып, бұл байланыстар қоршаған ортаға, оның ішінде әлеуметтік-мәдени бейімделудің қажетті деңгейін қамтамасыз етеді. Осы байланыстар негізінде адам өзінің мінез-құлқы мен қоғамның басқа өкілдерімен өзара әрекеттесуін де реттейді. Бұл принцип психиканың тұтастығын растайды. Л.С. Выготский былай деп жазды: «... адам - тарихи ұғым. Ол шеберлік белгісімен ерекшеленетін мінез-құлықтың бірлігін қамтиды » [2, 315 б.]. Осылайша, адам қоғамдағы өмірдің сәттілігін анықтайтын, өмірдің әртүрлі жағдайларында бірлік пен өзін-өзі реттеумен сипатталатын мәдени және тарихи дамудың белгілі бір деңгейін білдіреді. Ары қарай адамның тұлға болып қалыптасуы оның дамуының әлеуметтік тұрғыдан қажет нәтижесі ретінде идеалды үлгі ретінде қарастырылды. Осыған байланысты қазіргі әлемде басқа халықтар мен

мәдениеттер өкілдерінің құндылықтарын қабылдауға және құрметтеуге қабілетті көп мәдениетті толерантты жеке тұлға қалыптастыру қажет. Қазіргі білім беру кеңістігіндегі көп ұлтты орта мен мәдениеттің байланысын ескере отырып, бұл ережелер ерекше маңызды болып табылады.

Гуманистік парадигма тұрғысынан жеке тұлғаны қалыптастырудың маңызды шарты оның негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады, соның негізінде өзін-өзі дамытудың неғұрлым күрделі әлеуметтік қажеттіліктері туындайды. Жетекші негізгі қажеттіліктердің бірі қауіпсіздік қажеттілігі болып табылады. А. Маслоу «Мотивация және тұлға» атты еңбегінде психикалық денсаулық пен өзін-өзі тану адамның қажеттіліктерін қанағаттандыру кезінде мүмкін болатындығын атап көрсетеді, бұл оған жеткілікті бейімделу деңгейін және дамудың кең мүмкіндіктерін ұсынады [3].

Осыған байланысты кең ауқымда көрінетін зорлық-зомбылықтың алдын-алу маңызды: адамға құрметсіздікпен қарау, елемеу, дұшпандық, қоғамдық қорлау, физикалық зорлық-зомбылық. Мұндай көріністі оқу процесінің субъектілері арасындағы қарым-қатынастың әртүрлі формаларында байқауға болады: білім алушы мен білім беруші арасындағы, білім алушылар арасындағы, білім берушілер арасындағы, көшбасшылар арасында кездеседі. Мысал ретінде, біреудің немесе топтың қорлануы, қорқуы, қорлауы, жеке басының қорқынышын келтіруге болады. Статистикаға сәйкес әрбір төртінші студент осындай әсерге ұшырайды.

Дамушы білім беру ортасының маңызды көрсеткіші - бұл оқу процесінің басқа субъектілерімен қарым-қатынасында қанағаттану. Мектептегі білім берудің әртүрлі деңгейлерінде оқытудың жетекші себептерінің бірі құрдастарымен қарым-қатынас болып табылатыны белгілі. Қазіргі жағдайда, әлеуметтік желілер мен виртуалды байланыс кеңінен таралған кезде, мектепте немесе университетте оқу процесінде байланыс тікелей «тікелей» байланыс көзіне айналады. Бұл осы байланыс сапасына қанағаттанудың маңыздылығын, сондай-ақ оның тұлғалық дамудағы рөлін арттырады. Студент үшін маңызды адам немесе топ анықтамалық тұлға немесе топ мәртебесін алады, оның осы топқа мүше болуға деген ықыласы мен ынтасын оятады; ол құндылықтар мен рөлдер үлгілерін тартады, өзін қажет және қорғалған сезінеді.

Даму ортасының маңызды шарты қатынастардың сенімді сипаты болып табылады. Мұғалім, жанашырлық қабілеті дамыған мұғалім, оқушының жағдайын сезінеді, қиын жағдайға төтеп беруге көмектеседі. Егер студент мұғалімнің қолдауын сезінсе, ол өзін өзі ашады, кеңес сұрайды, көмек іздейді.

Білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды аспектісі психологиялық жарақаттың алдын алу болып табылады. Дидактогения жарақат алудың бір көзіне айналуға - тәрбиешілер тарапынан зиянды әсерлер. Абайсыз сөздер, ескертулер, вербальды емес мінез-құлық студенттерде психогендік реакцияны тудыруы мүмкін, кейде күтпеген салдар болуы мүмкін. Қазіргі уақытта бұл проблеманың пайда болуының бір қырын атап өту маңызды, себебі мұғалім даярлау сапасы мен мұғалімнің өзі мәртебесінің төмендеуіне байланысты. Қазір мектептерде пән мұғалімдерінің жетіспеушілігі, соның салдарынан олардың қызметіне және кәсіби маңызды жеке қасиеттерге қойылатын талаптар төмендейді. Мұғалім мәртебесі, мамандықтың беделі және лайықты ақы төленбейінше, кездейсоқ адамдар мектепке келмейінше, студенттердің психологиялық жарақат мәселесі шешілмейді.

Атақты ғалым К.Роджерс адамға баса назар аударудың, оның бірегейлігі, шартсыз қабылдауды түсіну қажеттілігі туралы айтты. Ол жеке тұлғаға ілесуден тұратын, өзінің ерекше қалыптасу жолының мүмкін болатын нұсқаларын таңдауға көмектесетін гуманистік тәсілдің мәнін ашатын «жеңілдету» түсінігін енгізді. Жеке адамды және оның шешімдерін құрметтеу принципінен бастау керек. К.Роджерс былай деп жазады: «...жоғары деңгейдегі келісушілікпен немесе терапевттің шынайылығы, сезімтал және адал жанашырлығы, достықпен, құрметпен, адамеен сүйіспеншілікпен және оны сөзсіз қабылдауымен сипатталатын қатынастар өте тиімді. Бұл қасиеттер ең алдымен клиенттің жеке басының өзгеруіне әкелетін сияқты [4, 79 б.]. К.Роджерстің идеяларын оның ізбасарлары білім беру саласына, мұғалім мен оқушының қарым-қатынасына ауыстырды.

Білім беру ортасы тұлғаның бейімделуіне ықпал етуі керек. Мектепте және жоғары оқу орнында оқу кезінде студенттер жаңа білім деңгейіне өтуге байланысты бірнеше рет бейімделуге мәжбүр: бірінші сыныпта олар мектеп жағдайына бейімделеді, орта деңгейге көшкенде - жаңа жүйеге және пән мұғалімдеріне, жоғары сыныпқа ауысқанда, бейімдік оқытуға, ЖОО түсу кезінде - жаңа оқыту жүйесінің талаптарына сай. Сонымен қатар, білім беру жүйесін реформалау білім беру процесінің субъектілерінен білім мазмұнындағы, бағалау жүйесіндегі жаңашылдықтарға және қалыптасқан құзыреттерге қойылатын өзгеретін талаптарға үнемі бейімделуді талап етеді. Мұнда психологиялық-

педагогикалық қолдау мен бейімделу сатысында да, жүйелі түрде жаттығулар кезінде де маңызды рөл берілуі керек.

Білім беру ортасының дамытушылық сипаты педагог тұлғасының психологиялық мәдениеті мен психологиялық бағыттылығының деңгейімен айқындалады. «Адамның жалпы психологиялық мәдениеті - бұл адамның ішкі мәдениетін түсінуге, өмірдің психологиялық мәселелерін тиімді шешуге, қоғамда бейімделуге және өзін-өзі анықтауға мүмкіндік беретін, өзін-өзі жүзеге асыруға, өзін-өзі дамытуға, ішкі әлемді үйлестіруге және басқалармен қарым-қатынас жасауға ықпал ететін білімнің күрделі құрылымы болып табылатын адамның негізгі мәдениетінің ажырамас бөлігі, ішкі әлауқат жағдайы» [5, 11-12 б.].

Білім беру ортасының дамып келе жатқан табиғатының шарттарының бірі білім беру ортасындағы өзара әрекеттесудің барлық қатысушыларында әлеуметтік және эмоционалды интеллекттің дамуын ескере аламыз. Сонымен, Л.Д. Демина және Н.А. Лужин экспериментальды зерттеу нәтижесінде әлеуметтік интеллект білім беру ортасындағы әрекеттестіктің маңызды элементтерін, мінез-құлық жүйелерін білумен, қарым-қатынастағы сауатты реакциямен, “ынтымақтастық” стратегиясымен, жанашырлықпен және басқалармен байланысты екенін дәлелдеді. [6, 9 б.].

Білім беру ортасын жобалау саласындағы белгілі ғалым В.А. Ясвин былай деп жазады: «Негізінен, егер білім беру ортасы барлық иерархиялық деңгейде оның қажеттіліктерін қанағаттандыруға және дамытуға мүмкіндік беретін болса, білім беру ортасы дамып келеді деп санауға болады; екіншіден, адамның әлеуметтік құндылықтарды игеруі және олардың ішкі құндылықтарға органикалық айналуы үшін. Нақты білім беру ортасы ұсынатын осындай мүмкіндіктердің барлық спектрі оның дамып келе жатқан психологиялық-педагогикалық әлеуетін құрайды» [7, с.221].

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі арқылы біз білім беру процесі субъектілерінің тұлғалық дамуына, олардың бейімделу мүмкіндіктеріне, қажеттіліктерін қанағаттандыруға жағдай жасау деп түсінеміз; жеке басының психологиялық қиянатының көріністерінің болмауы, жеке бүлінудің пайда болуына жол бермеу, қоршаған ортаның дамушы әлеуетін ашу.

Сонымен жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, білім беру ортасының дамушы әлеуетін келесі жолдармен қамтамасыз етуге болады:

- оқу процесі субъектілерінің тұлғалық дамуына жағдай жасау;
- оқушылардың бейімделу қабілетін дамыту;
- оқу процесі субъектілерінің психологиялық мәдениетін дамыту;
- оқытушылар мен студенттердің әлеуметтік және эмоционалды интеллектісін дамыту;
- оқу процесі субъектілерінің тиімді қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру;
- мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамыту және т.б.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Баева И.А. Білім беру ұйымының қауіпсіздігі құрылымындағы білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі // Казан педагогикалық журналы, 2017. № 6 (125). URL: <https://киберленинка> (қол жеткізілген күні: 26/26/2019).
2. Выготский Л.С. Жинақталған еңбектер: 6 томдық М., 1983 ж.
3. Маслоу А.Г. Мотивация және жеке тұлға. Санкт-Петербург, 2003 ж.
4. Роджерс К. Адамға айналу туралы. Психотерапияға көзқарас. М., 1994.
5. Колмогорова Л.С. Оқушылардың психологиялық мәдениетін қалыптастырудың жас ерекшеліктері мен ерекшеліктері: Авторефдис. Доктор психол. М., 2001.
6. Демина Л.Д., Лужбина Н.А. Тұлғаның психологиялық мәдениеті: жалпы психологиялық контекст // Сібір психологиялық журналы, 2004. №19. // URL: <https://киберленинка> (кірген: 10.26.2019).
7. Ясвин В.А. Білім беру ортасы: модельден бастап дизайнға дейін. - М., 2001.

¹Н.П. Корогод, ²Г.К. Тулиндинова, ³Ю.И. Олейник

^{1,2,3} Павлодарский государственный педагогический университет,
г.Павлодар, Казахстан

ВИРТУАЛЬНЫЕ ЛАБОРАТОРНЫЕ РАБОТЫ КАК СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ В ШКОЛЕ

Аннотация

Авторами разработан и предложен к использованию комплекс виртуальных лабораторных работ по биологии для учащихся 9-х классов. В статье подробно описывается алгоритм создания виртуальных лабораторных работ на базе MicrosoftPowerPoint 2010. Предлагаемые лабораторные работы составлены по следующим темам: «Влияние ростовых веществ на растения на примере ауксина»; «Исследование митоза в клетках корешка лука;определение видов растений и животных (местного региона) с помощью определителя»;«Исследование процесса эмульгирования жиров под действием желчи».Содержание заданий и их формулировка соответствуют обновленной образовательной программе средней школы Республики Казахстан. Разработанный комплекс поможет проверить знания и умения учащихся 9 классов, определить пробелы в их знаниях, спланировать дальнейшее обучение и развитие, выполнить при необходимости коррекцию знаний и умений.Разработанный авторами алгоритм позволит учителям средних общеобразовательных школ использовать данную программу для разработки лабораторных работ по основному курсу биологии общеобразовательных школ, а также для факультативных занятий.

Ключевые слова: виртуальные лабораторные работы по биологии, алгоритм создания виртуальных лабораторных работ, комплекс виртуальных лабораторных работ, виртуальные лабораторные работы на базе MicrosoftPowerPoint.

¹Н.П. Корогод, ²Г.К. Тулиндинова, ³Ю.И. Олейник

^{1,2,3} Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті
Павлодар қ., Қазақстан

ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР МЕКТЕПТЕ БИОЛОГИЯНЫ ОҚИТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Авторлар 9 сынып оқушыларына арналған биология бойынша виртуалды зертханалық жұмыстар кешенін әзірлеп, пайдалануға ұсынды. Мақалада Microsoft PowerPoint 2010 базасында виртуалды зертханалық жұмыстарды жасау алгоритмі толық сипатталады. Ұсынылған зертханалық жұмыстар келесі тақырыптар бойынша құрастырылған: "Ауксин мысалында өсімдіктерге өсу заттарының әсері"; "Пияз түбіртегі клеткаларындағы митозды зерттеу; анықтағыш көмегімен өсімдіктер мен жануарлар түрлерін анықтау (жергілікті аймақ)"; "Өт әсерінен майларды эмульгирлеу процесін зерттеу". Тапсырмалардың мазмұны мен олардың тұжырымдалуы Қазақстан Республикасы орта мектебінің жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес келеді. Өзірленген кешен 9 сынып оқушыларының білімі мен іскерлігін тексеруге, олардың білімдеріндегі олқылықтарды анықтауға, одан әрі оқыту мен дамытуды жоспарлауға, қажет болған жағдайда білім мен іскерлікті түзетуге көмектеседі. Авторлар әзірлеген алгоритм орта жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдеріне осы бағдарламаны жалпы білім беретін мектептердің негізгі биология курсы бойынша зертханалық жұмыстарды әзірлеу үшін, сондай-ақ факультативтік сабақтар үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: Биология бойынша виртуалды зертханалық жұмыстар, виртуалды зертханалық жұмыстарды құру алгоритмі, виртуалды зертханалық жұмыстар кешені, Microsoft PowerPoint базасында виртуалды зертханалық жұмыстар.

¹N.P. Korogod, ²G.K. Tulindinova, ³Yu.I. Oleinik
^{1,2,3} Pavlodar State Pedagogical University,
Pavlodar, Kazakhstan

VIRTUAL LABORATORY WORKS AS A TOOL OF TEACHING BIOLOGY AT SCHOOL

Abstract

The authors developed and proposed for use a complex of virtual laboratory work on biology for 9th grade students. The article describes in detail the algorithm for creating virtual laboratory work based on Microsoft PowerPoint 2010. The proposed laboratory work is based on the following topics: "The effect of growth substances on plants using the example of auxin"; "The study of mitosis in the cells of the root of onion"; "Determination of plant and animal species (local region) using the determinant"; "Study of the process of emulsification of fats under the action of bile." The content of the tasks and their wording correspond to the updated educational program of the school of Kazakhstan Republic. The developed complex will help test 9th grade students' knowledge and skills, identify gaps in their knowledge, plan further training and development, and, if necessary, correct knowledge and skills. The algorithm developed by the authors will allow schoolteachers to use this program to develop laboratory work in the main biologyschool course, as well as for elective classes.

Keywords: virtual laboratory work on biology, algorithm for creating virtual laboratory work, a complex of virtual laboratory work, virtual laboratory work based on Microsoft PowerPoint.

Биология как дисциплина естественнонаучного цикла в обязательном порядке в своей основе ориентируется на получение эмпирических знаний, которые реализуются через лабораторные работы. Также развитие самостоятельности учащихся невозможно представить без лабораторных занятий [1, 2, 3, 4, 5]. Благодаря грамотному содержанию лабораторных занятий, методическому и материальному обеспечению возможен качественный переход к обновленному содержанию образования.

Разработка содержания лабораторных занятий по обновленной программе позволят оптимизировать учебный процесс и будут полезны в качестве методического пособия для учителей биологии.

Новизна работы: разработан и предложен к использованию комплекс виртуальных лабораторных работ по биологии для 9 класса.

Цель: Подготовка учебно-методических материалов для лабораторных занятий по биологии для 9 класса по обновленной образовательной программе.

Задачи:

1. Определить предпосылки формирования обновленной образовательной программы;
2. Провести анализ содержания типовых учебных планов по биологии для 9 класса;
3. Проанализировать принципы и опыт формирования лабораторных и практических занятий в школе;
4. Разработать виртуальные лабораторные работы для 9 класса по биологии в рамках учебного плана.

Результаты исследований

Комплекс виртуальных лабораторных работ по биологии – это один из этапов технологизации образовательного процесса.

Предлагаемые задания для выполнения лабораторных работ составлены по следующим темам:

- «Влияние ростовых веществ на растения на примере ауксина»;
- «Исследование митоза в клетках корешка лука»;
- «Определение видов растений и животных (местного региона) с помощью определителя»;
- «Исследование процесса эмульгирования жиров под действием желчи».

Содержание заданий и их формулировка соответствуют обновленной образовательной программе средней школы Республики Казахстан.

Предлагаемые задания для закрепления знаний и умений школьников помогут проверить, что знают и умеют ученики 9 класса, определить пробелы в их знаниях, спланировать дальнейшее обучение и развитие учащихся, выполнить при необходимости коррекцию знаний и умений.

Программа содержит более 120 информативных изображений, которые визуализируют процесс обучения.

Желание помочь учащимся в овладении навыками выполнения лабораторных работ позволили разработать данную программу. В электронном пособии много интересных современных заданий, которые помогут школьникам по – новому применять свои знания, открыть творческий потенциал и с увлечением выполнять предложенные задания.

Виртуальные лабораторные работы станут большим подспорьем в работе учителей- биологов; помогут выяснить уровень успешности каждого учащегося по обновленной образовательной программе.

Задания подобраны в соответствии с новым учебником для 9 класса и с учетом возрастных и психологических особенностей учащихся.

Интересная форма подачи материала и красочные иллюстрации позволят превратить уроки биологии в увлекательную и результативную игру.

Для того, чтобы установить анимацию на изображение в Microsoft PowerPoint 2010, необходимо выбрать в ленте вкладку «Анимация». На картинку нужно щелкнуть левой кнопкой мыши. Затем, нужно продумать, какая именно анимация нужна для данного изображения. Анимацию можно устанавливать не только на картинки, но и на текст.

1 тип анимаций – вход подразумевает то, что при просмотре определенного слайда изначально нет изображения, затем оно появляется. Картинка может при этом вылетать с любой стороны слайда, выскакивать, плавно появляться, открываться по часовой стрелке и так далее.

2 тип анимаций – выход, наоборот, изображение есть на слайде, затем исчезает. Исчезать может различным образом – вылетать за край слайда, исчезать по или против часовой стрелки, плавно уменьшаться до полного исчезновения со слайда и так далее.

3 тип анимаций – это выделение, при котором изображение на слайде есть изначально, но в какой – то момент выделяется, например, начинает вращаться, качаться или увеличивается в размере. Кроме того, можно нарисовать свой путь перемещения изображения.

При создании лабораторных виртуальных работ чаще всего возникает необходимость поочередной смены анимаций. Если нужно, например, чтобы по очереди появлялись определенные изображения или, например, одно изображение появлялось, затем другое исчезало, то нужно последовательно установить анимацию на каждое изображение. То есть, если нужно, чтобы картинка А исчезла, а картинка Б появилась, то щелкаете левой кнопкой мыши на картинку А, выбираете тип анимации «выход», затем щелкаете на картинку Б и выбираете тип анимации «вход». Тогда при нажатии стрелочки на клавиатуре произойдет последовательная смена анимаций. Сложнее, когда необходимо, чтобы при нажатии на определенную картинку появлялась на слайде другая картинка, а та, на которую нажали - исчезла. Тогда на вкладке «анимация» необходимо выбрать пункт «область анимации». Например, учащимся задается вопрос и нужно выбрать правильный ответ из двух или более вариантов.

Алгоритм разработки виртуальной лабораторной работы «Исследование митоза в клетках корешка лука».

При выборе лабораторной работы по теме «Исследование митоза в клетках корешка лука» появится меню, где можно приступить к микроскопированию препарата «Митоз в корешке лука», а затем к выполнению заданий на знание фаз митоза (Рис. 1).

- Лабораторная работа по теме
«Исследование митоза в клетках корешка лука»:
1. Микроскопирование препарата «Митоз в корешке лука»;
2. Задания.

Рисунок 1 - Меню виртуальной лабораторной работы

Учащимся сначала необходимо рассмотреть готовый микропрепарат «Митоз в клетках корешков лука» на разных увеличениях. Затем найти клетки на разных стадиях митотического деления и выполнить задания (Рис. 2).

Рисунок 2 - Микропрепарат на разных увеличениях

На разных увеличениях учащиеся могут увидеть различные обозначения. На увеличении $\times 40$ можно разглядеть корневой чехлик. Помимо препарата, появится яркое изображение с различными зонами корня для того, чтобы школьникам было легче ориентироваться на препарате (Рис. 3).

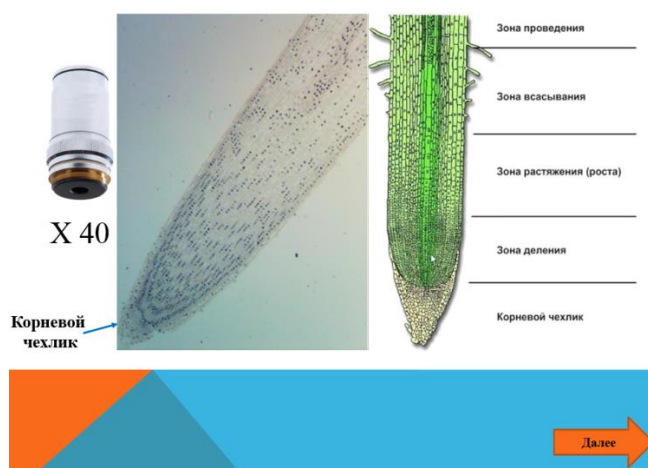

Рисунок 3 - Зоны корня

На увеличении $\times 100$ уже отчетливо видны границы клеточных стенок, делящиеся клетки, удлинённые покровные клетки.

На увеличении $\times 400$ учащимся предлагается рассмотреть материнскую звезду, характерную для метафазы (рис. 4).

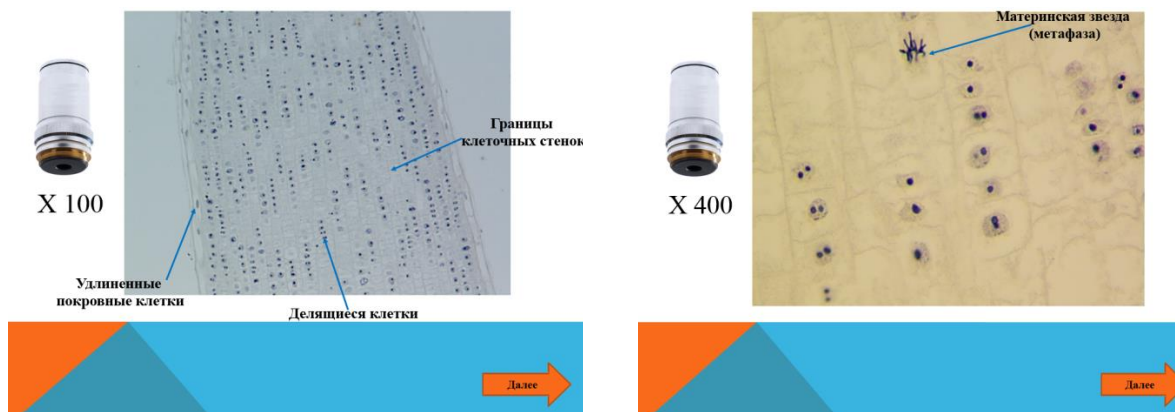

Рисунок 4 - Структуры при x 100 увеличении (слева) и метафазная пластинка (справа)

На увеличении x 1000 отчетливо видно расхождение нитей веретена деления к полюсам клеток, характерное для анафазы, а так же видны нити веретена деления в поздней телофазе (рис. 5).

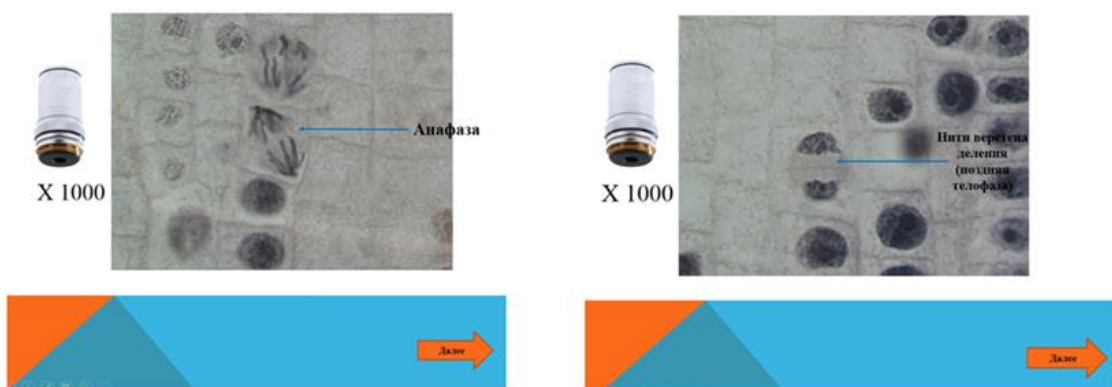

Рисунок 5 - Анафаза митоза (слева) и нити веретена деления (справа)

После того, как школьники рассмотрели препарат на всех увеличениях, можно приступать к выполнению заданий.

В первом задании предлагается установить соответствие, между процессами и фазами митоза, изображёнными на рисунках, перетащив цифры в таблицу.

Во втором задании установить соответствие между процессами и фазами митоза, изображёнными на рисунках (рис. 6).

Задание 1. Установите соответствие, между процессами и фазами митоза, изображёнными на рисунках, перетащив цифры в таблицу.

ПРОЦЕССЫ

- А) расхождение центриолей к полюсам клетки
- Б) укорачивание нитей веретена деления
- В) присоединение нитей веретена деления к хромосомам
- Г) выстраивание хромосом в одной плоскости
- Д) спираллизация хромосом
- Е) движение хромосом к полюсам клетки

ФАЗЫ МИТОЗА

А	Б	В	Г	Д	Е	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>2</u>
						<u>2</u>	<u>3</u>	<u>3</u>

Задание 2. Установите соответствие между процессами и фазами митоза, изображёнными на рисунках.

ХАРАКТЕРИСТИКА

- А) спираллизация хромосом
- Б) исчезновение ядрышка
- В) набор хромосом и число молекул ДНК в клетке — 4n4c
- Г) разрушение ядерной оболочки
- Д) разделение хроматид в местах центромеры
- Е) расхождение центриолей к полюсам

ФАЗЫ МИТОЗА

А	Б	В	Г	Д	Е	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>2</u>
						<u>2</u>	<u>2</u>	<u>2</u>

Рисунок 6 - Задание 1-2 виртуальной лабораторной работы

В третьем и четвертом, пятом заданиях - между процессами и стадиями митоза (рис. 7).

Задание 3. Установите соответствие между процессами и стадиями митоза.

ПРОЦЕССЫ	СТАДИИ МИТОЗА
А) компактизация ДНК	1) Профаза;
Б) выстраивание хромосом по экватору	2) Метафаза;
В) расхождение хроматид к полюсам клетки	3) Анафаза.
Г) исчезновение ядерной оболочки	
Д) укорачивание нитей веретена деления	
Е) формирование веретена деления	

Задание 4. Установите соответствие между процессами и стадиями митоза.

ПРОЦЕССЫ	СТАДИИ
А) интенсивный обмен веществ	1) Интерфаза
Б) спирализация хромосом	2) митоз.
В) удвоение количества органоидов	
Г) образование веретена деления	
Д) расположение хромосом по экватору клетки	
Е) репликация ДНК	

Задание 5. Установите соответствие между процессами и стадиями митоза.

ПРОЦЕССЫ	СТАДИИ МИТОЗА
А) репликация ДНК	1) Интерфаза;
Б) образование веретена деления	2) Митоз.
В) сборка рибосом	
Г) расхождение хроматид к полюсам	
Д) удвоение центриолей	
Е) исчезновение ядерной мембраны	

Рисунок 7 - Задания 3-4 виртуальной лабораторной работы

В шестом задании необходимо прочитать характеристику и выбрать соответствующую фазу митоза. Если школьники выбирают правильный вариант ответа, то на его месте появляется зеленая галочка и кнопка далее. Если неправильно, то загорается красный крестик (рис. 8).

Задание 6. Прочтите характеристику и выберите соответствующую фазу митоза.

Фаза характеризуется размещением максимально уплотненных хромосом, которые состоят из двух хроматид, на экваторе (посередине) клетки. Данное явление носит название метафазной пластинки. Именно в данном периоде можно хорошо рассмотреть хромосомы под микроскопом. В этой фазе митоза происходит также прикрепление одних концов нитей веретена деления к центромерам хромосом, других концов - к центриолям.

Далее →

Рисунок 8 - Задание 6 виртуальной лабораторной работы

В конце учащимся предлагается проверить правильность выполнения вышеописанных задний и сделать вывод (рис. 9).

Задание 1. Проверь себя! Установите соответствие, между процессами и фазами митоза, изображёнными на рисунках, перетаскив цифры в таблицу.

ПРОЦЕССЫ	ФАЗЫ МИТОЗА
А) расхождение центриолей к полюсам клетки	1. Профаза
Б) укорачивание нитей веретена деления	2. Метафаза
В) присоединение нитей веретена деления к хромосомам	3. Анафаза
Г) выстраивание хромосом в одной плоскости	
Д) спирализация хромосом	
Е) движение хромосом к полюсам клетки	

Сформулируйте вывод, ответив на вопросы:

1. Что представляет собой митоз?
2. Можно ли на основании изученного препарата установить последовательность фаз митоза? Почему?
3. Какое положение клеточной теории подтверждается результатами лабораторной работы?

Далее →

Рисунок 9 - Проверка заданий (справа) и формулирование выводов (слева)

Алгоритм разработки виртуальной лабораторной работы «Исследование процесса эмульгирования жиров под действием желчи»

При выполнении виртуальной лабораторной работы «Исследование процесса эмульгирования жиров под действием желчи» появится меню, где можно выбрать этап виртуальной лабораторной работы (рис. 10).

Лабораторная работа по теме № 2
 «Исследование процесса эмульгирования жиров под действием желчи»

1. Начало работы.
2. Приготовление растворов.
3. Эксперимент.

Рисунок 10 - Меню виртуальной лабораторной работы

Но сначала рекомендуется изучить теорию (рис. 11), кликнув на гиперссылку «Начало работы»

Жиры, чтобы подвергнуться действию липаз, должны быть предварительно эмульгированы. **Липаза** – это фермент, основное название которого заключается в растворении, разложении на фракции и переваривании жиров в пищеварительном тракте человека. Эмульгирование (смешивание жира с водой) происходит в тонком кишечнике под действием солей желчных кислот.

Эмульгаторы – это вещества, обеспечивающие создание эмульсий из несмешивающихся жидкостей. **Эмульсия** – жидкость, насыщенная нерастворимыми каплями какой-либо другой жидкости. Например, молоко – одна из первых изученных эмульсий, в нём капельки жира распределены в водной среде.

Жирные шарики молока под микроскопом

К поверхностно активным веществам относятся растворы белка, мыла, соды. Эмульгаторы легко адсорбируются на поверхности раздела двух фаз, образуя тончайшую пленку, которая препятствует слипанию капелек эмульсии. Взбалтывая жир с водой можно наблюдать образование нестойкой эмульсии.

Желчные кислоты – поверхностно активные вещества, являющиеся основными эмульгаторами жира в пищеварительном тракте. Они поступают с желчью в 12-перстную кишку, оболочкают капельки жира препятствуют их слипанию.

12-перстная кишка

Желчный отдел, Поджелудочный отдел, Пищеводный отдел

Прямая эмульсия (масло в воде), Обратная эмульсия (вода в масле)

Рисунок 11 - Теория для лабораторной работы

И затем приступить к приготовлению необходимых растворов из предложенных материалов для дальнейшего выполнения эксперимента (рис. 12).

Возьмите кальцинированную соду

Рисунок 12 -Материалы для виртуальной лабораторной работы

После изучения теории, школьникам необходимо приготовить поочередно 1 % растворы яичного белка, кальцинированной соды, мыла, раствор желчи. Для приготовления раствора желчи можно использовать аналог желчи- урсодезоксихолиевую кислоту, которая имеется в препарате «Урсодекс». Для лучшего запоминания школьниками информации, на слайдах представлены схемы приготовления каждого раствора (рис. 13).

Для приготовления 1%-ного раствора яичного белка необходимо растворить 1 грамм яичного порошка в 99 мл дистиллированной воды. Для лучшей растворимости яичного порошка вода должна быть доведена до 35 градусов по Цельсию.

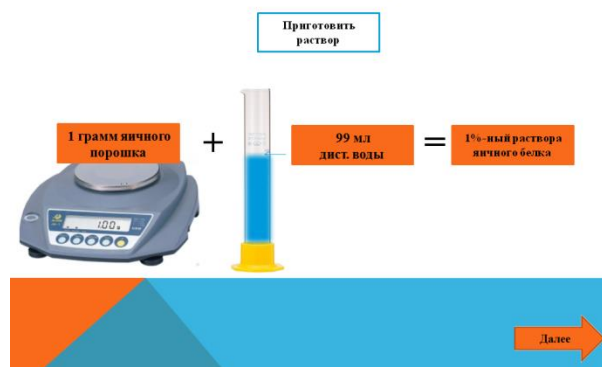

Рисунок 13 - Приготовление растворов

Когда все растворы готовы, учащимся необходимо перенести 5 пробирок на рабочую область (рис. 14).

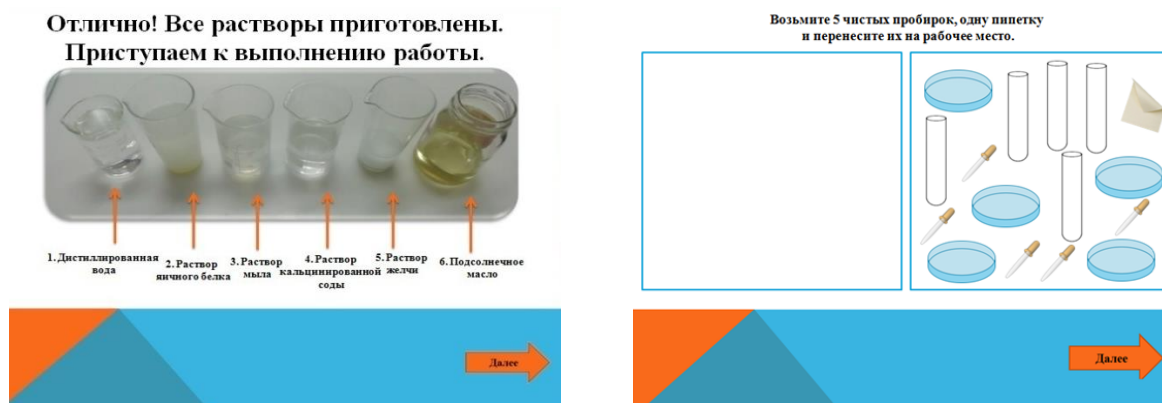

Рисунок 14 - Готовые растворы (слева) и подготовка оборудования (справа)

Затем необходимо в каждую пробирку добавить 3 капли подсолнечного масла (рис. 15).

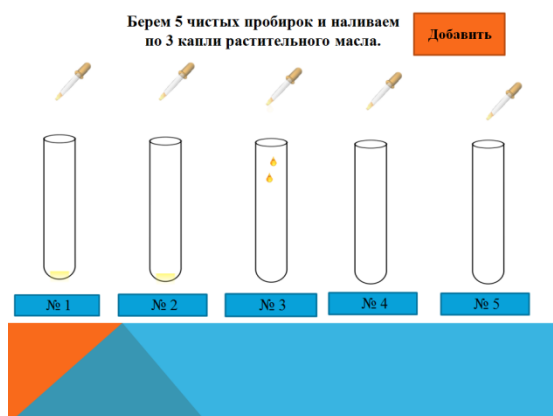

Рисунок 15 - Наполнение пробирок

После этого в каждую пробирку добавляется 20 капель определенного раствора, пробирка взбалтывается (рис. 16).

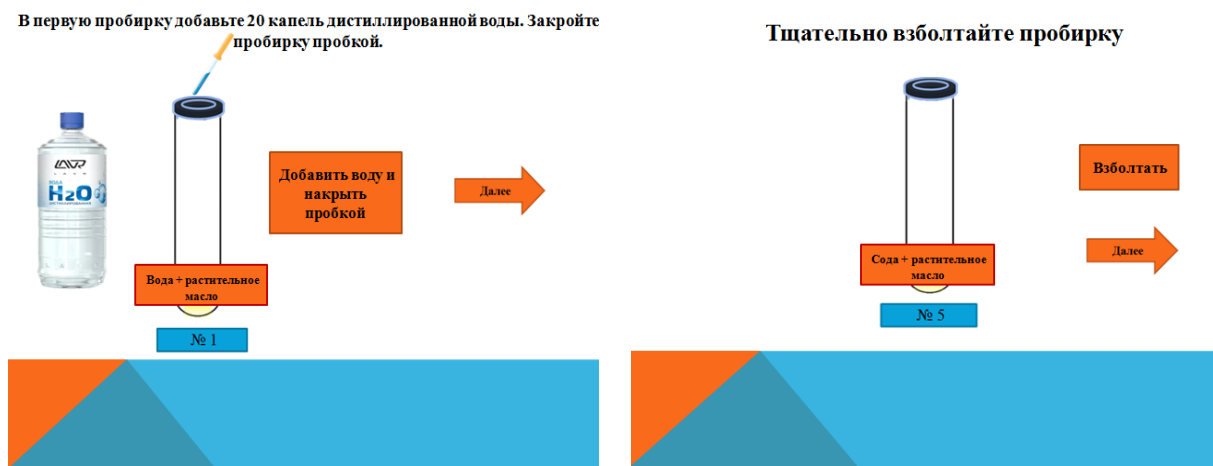

Рисунок 16 - Смешивание масла с растворами (слева) и в взбалтывание раствора (справа)

Через 5 минут учащиеся должны понаблюдать за сохранением эмульсии и занести данные в таблицу (рис. 17). Отсутствие эмульгирования обозначается знаком «-», степень эмульгирования обозначается знаком «+».

Через 5 минут наблюдаем сохранение эмульсии

Внесите данные в таблицу и перепишите в тетрадь

Желчь+ растительное масло	Вода+ растительное масло	Белок+ растительное масло	Мыло+ растительное масло	Сода+ растительное масло

Примечание: степень эмульгирования выражают знаком плюс (+).
Отсутствие эмульгирования выражают знаком минус (-).

Рисунок 17 - Наблюдение результатов (слева) и заполнение таблицы (справа)

После того, как таблица заполнена, школьникам предлагается сравнить полученные данные с данными в готовой таблице.

После чего сделать соответствующий вывод о значении эмульгирования жиров для пищеварительного процесса, используя информацию, данную в лабораторной работе и в ходе полученных результатов (рис. 18).

Желчь+ растительное масло	Вода+ растительное масло	Белок+ растительное масло	Мыло+ растительное масло	Сода+ растительное масло
+	-	-	-	-

Примечание: степень эмульгирования выражают знаком плюс (+).
Отсутствие эмульгирования выражают знаком минус (-).

Используя информацию, данную
в лабораторной работе и в ходе
полученных результатов,
сделайте вывод о значении
эмульгирования жиров для
пищеварительного процесса.

Рисунок 18 - Эталонная таблица (слева) и формирование вывода (справа)

Вывод:

Разработан комплекс виртуальных лабораторных работ по биологии для 9 класса (на электронном носителе) на базе программы Microsoft PowerPoint 2010, включающий учебно-методическое содержание 4 лабораторных работ, наглядный материал, задания для самостоятельного изучения и проверки знаний. Разработанный нами алгоритм позволит учителям средних общеобразовательных школ использовать данную программу для разработки лабораторных работ по основному курсу биологии общеобразовательных школ, а также для факультативных занятий.

При работе в мультимедийном кабинете учащиеся работают индивидуально или в мини-группах, что позволяет самостоятельно выполнять работу и формулировать вывод.

Однако работа с виртуальной лабораторной работой не всегда способна сформировать необходимые навыки. Во время работы с компьютером ученик работает только с мышкой, отрабатывая только алгоритм работы и навыки обращения с техникой, а работая вживую при приготовлении микропрепарата, работой с микроскопом, лупой и другим оборудованием формируются совсем другие навыки. Все это следует учитывать при планировании лабораторных работ.

Таким образом, мы рекомендуем использовать виртуальные лабораторные работы:

- в качестве демонстрации (перед реальной работой): показать фронтально, с большого экрана или через мультимедийный проектор, последовательность действий реальной работы;
- при обобщении (после реальной работы) результатов лабораторных работ:

Как и в реальной лабораторной работе, в виртуальной необходимо учить навыкам исследования: - выдвижению гипотез и их проверке, - стандартизации условий, - четкому фиксированию условий и результатов экспериментов (сначала в заготовленных учителем таблицах, печатных или электронных), - выбирать критерии, формат представления результатов, а затем и планировать, наконец, самостоятельную исследовательскую работу.

Список использованной литературы

1. Марина А. В., Комиссарова Л. А. Использование лабораторных работ при формировании системы универсальных учебных действий в курсе биологии 5 класса // Молодой ученый. — 2015. — №23.2. — С. 35-40.
2. Кукушина В.С / под общ. ред Педагогические технологии: учеб. пособие для студентов педагогических специальностей.. Изд. 4-е, перераб. и доп. Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ»; Феникс, 2010, 333 с.

3. Смирнова Н.З., Галкина Е.А., Голикова Т.В., Иванова Н.В., Прохорчук Е.Н. Технологии и методики обучения биологии. Современные образовательные технологии при обучении, биологии в основной школе: учебное пособие. Красноярск, 2010. Ч. 2. 112 с.

4. Пономарева И. Н. Общая методика обучения биологии / И. Н. Пономарева, В. П. Соломин, Г. Д. Сидельникова. — М. : Академия, 2003. — 272 с.

5. Якунчев М. А. Методика преподавания биологии / М. А. Якунчев, О. В. Волкова, О. Н. Аксенова [и др.]; под. ред. М. А. Якунчева. — М. : Академия, 2008. — 320 с.

МРНТИ 14.25.19

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.55>

Г.М. Бобизода¹, А.М. Утилова², К.Р. Селиканова³

¹ Тәжікстан Республикасы Білім академиясының президенті,
Душанбе қ., Тәжікстан

² Инновациялық Еуразия университеті,
Павлодар қ., Қазақстан

³ «Мичурин ЖОББМ» ММ,
Павлодар ауданы, Қазақстан

БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫС КЕЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада биология пәнінен сыныптан тыс қызметтегі оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Мектеп алдына жаңа міндет қойылды-қазіргі қоғам азаматын, адамды тәрбиелеу, ол үшін білім беру-өмір бойы тұрақты және табиғи процесс, жаңа мақсаттарды қою және өз қызметінде олардың жетістіктерін жүзеге асыру. Білім алушының белсенділігі оқытудың дамытушы мақсаттарына жетудің негізі болып танылады. Білім дайын түрде берілмейді, ал танымдық, зерттеу іс-әрекеті барысында оқушылармен өздігінен құрылады.

Оқу – мұғалімнен оқушыларға білімнің жай трансляциясы ретінде қарастырылмайды, ал ынтымақтастық ретінде әрекет етеді. Білімді меңгеру және мәселелерді шешу барысында мұғалім мен оқушылар арасында бірлескен жұмыс ұйымдастырылады. Қазіргі күні шектеулі уақыт ішінде бірегей өнім немесе қызмет жасай алатын, жаңа жұмыс әдістерін қайта құрып, меңгере алатын, проблемалық жағдайдан ерекше шығу ұсынатын адамдар неғұрлым табысты болуына байланысты білім беру үдерісінде жаңа білім алу, қажетті ақпарат жинау, гипотезалар шығару, қорытынды жасау және ақыл-ой-пікірлерді дербес қалыптастыратын тәсілдер мен әдістерді қолдану өзекті болып отыр. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру кезінде материалды саналы түрде меңгеру, негізгі ұғымдардың белгілерін нақты бөлу, білім көлемін кеңейту, әртүрлі дағдылар мен біліктерді қалыптастыру, басқа оқу пәндерімен сабақтастықты қамтамасыз ету жүреді.

Түйін сөздер: құзыреттілік, сыныптан тыс жұмыс, эксперимент, бақылау, жеке жоспар

G. M. Bobizoda¹, A. M. Utilova², K. R. Selikanov³

¹President of the Academy of Education of the Republic of Tajikistan,
Dushanbe, Tajikistan

²Innovation Eurasian University,
Pavlodar, Kazakhstan

³SU «Michurinskaya SOSH»,
Pavlodar district, Kazakhstan

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN BIOLOGY

Abstract

The article deals with the problem of forming students' research competence in extracurricular activities in biology. The school has a new task-the education of a citizen of modern society, a person for whom education is a constant and natural process throughout his life, which is the setting of new goals and the implementation of their achievements in their activities. The student's activity is recognized as the basis for achieving developmental learning goals-knowledge is not transmitted in a ready-made form but is built by the students themselves in the process of cognitive and research activities. Teaching is no longer seen as a simple transfer of knowledge from the teacher to the students, but as a collaboration – the joint work of the teacher and students in the course of learning and solving problems. Due to the fact that currently the most successful people are those who can create a unique product or service in a limited time, rebuild and master new methods of work, offer an extraordinary way out of a problematic situation, the use of techniques and methods in training that form the ability to independently extract new knowledge, collect the necessary information, put forward hypotheses, draw conclusions and conclusions becomes more and more relevant in the educational process. During the formation of research competence, there is a conscious assimilation of the material, a clearer identification of the features of the main concepts, an expansion of the volume of knowledge, the formation of various skills, and ensuring continuity with other academic disciplines.

Keywords: competence, extracurricular activities, experiment, observation, individual plan

Г.М. Бобизода¹, А.М. Утилова², К.Р. Селиканова³

¹Президент Академии Образования Республики Таджикистан,

г. Душанбе, Таджикистан

²Инновационный Евразийский университет,

г. Павлодар, Казахстан

³ГУ «Мичуринская СОШ»,

Павлодарский район, Казахстан

**ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ
ВО ВНЕКЛАССНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО БИОЛОГИИ**

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования исследовательской компетенции учащихся во внеклассной деятельности по биологии. Перед школой поставлена новая задача – воспитание гражданина современного общества, человека, для которого образование – постоянный и естественный процесс на протяжении всей его жизни, представляющий собой постановку новых целей и реализацию их достижений в своей деятельности. Активность обучающегося признается основой достижения развивающих целей обучения – знание не передается в готовом виде, а строится самим учащимся в процессе познавательной, исследовательской деятельности. Учение более не рассматривается как простая трансляция знаний от учителя к учащимся, а выступает как сотрудничество – совместная работа учителя и учеников в ходе овладения знаниями и решения проблем.

В связи с тем, что в настоящее время наиболее успешными становятся люди, которые могут за ограниченное время создать уникальный продукт или услугу, перестроиться и овладеть новыми методами работы, предложить неординарный выход из проблемной ситуации, все более актуальным в образовательном процессе становится использование в обучении приемов и методов, которые формируют умения самостоятельно добывать новые знания, собирать необходимую информацию, выдвигать гипотезы, делать выводы и умозаключения. При формировании исследовательской компетентности происходит сознательное усвоение материала, более четкое выделение признаков основных понятий, расширение объема знаний, формирование различных умений и навыков, обеспечение преемственности с другими учебными дисциплинами.

Ключевые слова: компетенция, внеклассная работа, эксперимент, наблюдение, индивидуальный план

Введение

Сегодня современная школа должна создать условия для развития личности учащегося, его индивидуальности, творческих способностей, формирования потребности учиться на протяжении всей жизни, приобретения опыта практической деятельности в различных сферах, самоопределения самореализации. Поэтому, основным направлением нашей педагогической деятельности должно быть создание благоприятной среды для развития исследовательской компетенции учащихся, а именно, учебно-познавательной и деятельностно-творческой, через интеграцию учебного материала. Для формирования этих компетенций можно выделить следующие направления [1, с. 86]:

- а) использование учебно-методических комплексов, ориентированных на развитие исследовательской сферы;
- б) способствовать формированию рациональных приемов самостоятельной работы с информацией, учитывать индивидуальные и возрастные особенности восприятия учащихся;
- в) внедрение в общеобразовательный процесс проектных и исследовательских технологий, имеющих личностно-ориентированную направленность: применение системы в работе по интеллектуальному воспитанию учащихся во внеурочной деятельности.

Методология исследования

В основе исследовательской компетентности лежит понятие «умения» как готовность личности к определенным действиям и операциям в соответствии с поставленной целью, на основе имеющихся знаний и навыков. Умения всегда опираются на активную интеллектуальную деятельность и обязательно включают в себя процессы мышления. Сознательный интеллектуальный контроль – это главное, что отличает умения. Активизация интеллектуальной деятельности в умениях происходит как раз в тот момент, когда изменяются условия деятельности, возникают нестандартные ситуации, требующие оперативного принятия разумных решений [2, с.102].

Исследовательские умения являются общими для многих учебных дисциплин, поэтому важно обеспечить единый подход и преемственность к формированию данных умений при изучении различных предметов. Формирование исследовательских умений возможно при проведении исследовательской работы в два этапа:

- а) теоретический,
- б) практический.

Основная деятельность принадлежит на первом этапе учителю, он является помощником, консультантом в поисках истины и овладения мастерством, приобщает учеников к предмету. Второй этап является продолжением первого. Только на этом этапе учащиеся самостоятельно должны проводить исследования, формировать и закреплять данные умения. Как показывает опыт, наибольшие затруднения вызывает у учащихся умение правильно формулировать цель исследования, выдвигать и обосновывать гипотезу, которую можно положить в основу. Поэтому при проведении первых работ исследовательского характера учителю необходимо обратить на это внимание.

Учащиеся начинают изучать курс «Биология», когда уже сформированы определенные предметные и межпредметные умения. Задача учителя организовать деятельность по изучению исследовательских умений. Это возможно только проводя различные виды исследовательской работы. В настоящее время учащиеся активно участвуют в научно-исследовательских экспедициях, полевых практиках, олимпиадах, научно-практических конференциях, которые являются итогом многомесячной исследовательской, творческой деятельности учащихся, осуществляемой под руководством учителя. В такой работе преимущественно принимают участие ученики 10–11 классов. Обычно на конференцию выносятся лучшие работы, выполненные по результатам деятельности старшеклассников в исследовательских экспедициях, лабораториях. Надо понимать, чем быстрее эти умения будут сформированы, тем эффективнее будут проходить уроки, курсы по выбору, поэтому исследовательские умения необходимо начинать формировать как можно раньше на простых по содержанию и выполнению опытов [3, с. 45].

Сейчас на современном этапе изменилась парадигма биологического образования, новые цели и задачи стоят перед биологическим образованием, основная цель которых, воспитание биологически и экологически грамотных людей. Очевидно, но это факт, что даже при переходе на обновленную систему образования некоторые учителя в современной школе большую часть знаний преподносят в готовом виде и не требуя дополнительных поисковых усилий от учащихся. Ведь не секрет, что для учащихся основной трудностью является самостоятельный поиск информации, добывание знаний. Поэтому одним из важнейших условий повышения эффективности учебного процесса является организация учебной исследовательской деятельности и развитие ее основного компонента –

исследовательских умений, которые не только помогают школьникам лучше справиться с требованием программы, но и развивают у них логическое мышление, создают внутренний мотив учебной деятельности в целом [4, с. 56].

Результаты исследования

В процессе выполнения исследовательской работы каждый ученик имеет возможности реализовать себя, применить имеющиеся у него знания и опыт, продемонстрировать свою компетентность, ощутить успех. В преподавании биологии необходимо отводить важное место исследовательской работе - работе, связанной с решением творческой, исследовательской задачи с заранее неизвестным результатом. Учебное исследование имеет целью приобретение учащимися навыка исследовательской деятельности, освоения исследовательского типа мышления, формирования активной позиции в процессе обучения. На первом, элементарном этапе развития исследовательских умений у обучающихся пробуждается интерес к внешней занимательности содержания знаний, интересным фактам, описанию конкретных явлений. На втором этапе развития исследовательских умений формируется интерес к установлению причинных зависимостей, познанию существенных свойств, предметов и явлений. Исследовательская активность ребят проявляется в стремлении самостоятельно раскрыть сущность изучаемых процессов и явлений; интеллектуальный компонент познавательных интересов начинает преобладать над эмоциональным [5, с.115]. На третьем этапе развития исследовательских умений формируются умения осуществлять деятельность не по образцу, а оригинально, своим особым путем. Основа этого уровня - экспериментальная творческая деятельность. Исследовательскую компетенцию можно формировать как во время урока, так и во внеклассной деятельности.

Успех внеклассной работы по биологии в большой степени связан с ее содержанием и организацией. Внеклассная работа должна вызвать интерес у школьников, увлекать их различными видами деятельности. Поэтому ее нельзя превращать в дополнительные занятия учащихся по изучаемым в школе разделам биологии, проводить подобно классным урокам, лабораторным и другим обязательным занятиям. Основное содержание внеклассной работы по биологии должно быть связано с изучением окружающей живой природы, охраной природы, выполнением исследовательских работ.

Внеклассная работа с растениями должна включать наблюдения и опыты по изучению строения и физиологии растений; ознакомление с многообразием растительного мира и значением дикорастущих растений в жизни человека, с сезонными явлениями в жизни растений, занятия по комнатному цветоводству и т.п. Основное содержание внеклассной работы связанной с изучением животных может сопровождаться изучением видового состава наиболее распространенных животных своего региона, выявлению животных, вредящих сельскому и лесному хозяйствам, и мер борьбы с ними, ознакомлению с редкими животными и способами их охраны.

Внеклассная работа направленная на изучение физиологических процессов происходящих в организме человека человека, может включать: опыты и самонаблюдения, выясняющие значение упражнений органов на их развитие; опыты, выясняющие влияние на деятельность органов различных факторов внешней среды; проведение мероприятий по формированию здорового образа жизни среди школьников и населения города[6, с. 120].

Обсуждение результатов

Содержание внеклассной работы должно быть доступно для каждой возрастной группы учащихся. В организации внеклассной работы можно использовать форму разновозрастной группы, где занимаются учащиеся разного возраста, но интересующиеся биологией. Конечно, следует отметить, что успеваемость учащихся по каким-нибудь предметам не должна быть препятствием к участию во внеклассной деятельности по биологии. Внеклассная работа по числу участников может быть

- индивидуальной;
- групповой;
- массовой

В своей практике мы используем массовую форму организации работы. В биологическом кружке занимаются учащиеся разных классов, начиная с 6-го и заканчивая 11-ым классом. Учащиеся, входящие в состав биологического кружка разные по возрасту, это обусловлено тем, что учащиеся среднего звена работая вместе со старшеклассниками получают от них дополнительные знания, опыт. Старшеклассники, работающие в кружке, являются еще и помощниками учителя, они помогают

отслеживать результаты работы членов кружка. Для этого, каждому члену кружка разрабатывается индивидуальный план работы (таблица 1).

Таблица 1- Индивидуальный план подготовки учащихся к выполнению научно – исследовательской деятельности

Ф.И.О. учащегося			
Тема			
№	Название мероприятия	Сроки выполнения	Отметка о выполнении
1	Выбор раздела предметной области предполагаемого исследования	Сентябрь	
2	Постановка проблемы. Формулирование цели и гипотезы исследования. Предмет, объект исследования	Сентябрь-октябрь	
3	Изучение литературы . Составление базы данных прочитанной литературы	Февраль – март	
4	Поиск , накопление и обработка научной информации. Изучение научных документов и изданий	Апрель	
5	Выбор и освоение методики исследования и ее отдельных элементов. Основной сбор экспериментальных данных	Май	
6	Проведение экспериментальных исследований	Май-июнь	
7	Оформление результатов научной работы. Составление аннотации, энциклопедической справки	Июль	
8	Написание реферата по выбранной теме. Представление обзора литературы и источников	Сентябрь	
9	Составление и оформление научной работы	Сентябрь	
10	Получение внешней рецензии. Написание статей, тезисов в материалах научно-практических конференций	Октябрь	
11	Подготовка публичного выступления	Октябрь	
12	Выступление на школьных , городских, областных конференциях, конкурсах	Октябрь	

Индивидуальный план подготовки учащихся к выполнению научно – исследовательской деятельности представляет собой инструмент, с помощью которого ученик целенаправленно и планомерно занимается работой и развитием у себя нужных качеств и навыков. Результатом работы кружковой работы может быть научно -исследовательский проект, выполненный учащимся.

Несомненно, внеклассная работа по биологии может быть успешной при условии постоянного руководства ею со стороны учителя . Руководство индивидуальной работой отдельных интересующихся биологией учащихся заключается в том, что учитель помогает им выбрать или уточнить тему занятий, рекомендует прочитать соответствующую литературу в рамках научного проекта, который ученик выполняет, разработать методику проведения опыта или наблюдения по теме научного проекта, интересуется ходом работы, советует, как можно преодолеть те или иные встретившиеся трудности и т. д [5,с. 130].

Биологический кружок работает на основе разработанного плана, который включает 34 часа в год и 1 час в неделю. План работы кружка направлен на формирование исследовательской компетенции учащихся через организацию научно -исследовательской деятельности. В плане должны найти отражение все виды работы кружка. При составлении такого плана руководители кружков обычно исходят из интересов юннатов, их познавательных исследовательских способностей и возможностей. В процессе внеклассной работы необходимо выработать у кружковцев умения вести записи и делать зарисовки наблюдаемых явлений. Дневник должен быть принадлежностью каждого наблюдателя, как проводящего индивидуальные опыты и наблюдения, так и работающего по какой-либо общей теме. Разработанная нами форма дневника представлена в таблице 2.

Таблица 2-Форма ведения дневника исследователя

№	Дата	Что делал	Результат
1	16.01.2017	Определение проблемы исследования	Определен предмет объект, предмет исследования
2.	23.01.2017	Ознакомление с методами исследования в научной литературе	Выбраны необходимые для исследования методы

Записи наблюдений дают возможность тщательно разобраться в наблюдаемом материале, установить невыясненные вопросы, позволяют найти допущенные ошибки, сделать необходимые выводы. Ведение дневника - дело трудное, особенно для начинающего исследователя природы. Многие школьники не могут, а поэтому и не любят записывать наблюдения. Чаще это происходит из-за незнания, что нужно отмечать в дневнике наблюдений.

Ведению дневника наблюдений следует уделять особое внимание. Полезно как можно чаще знакомиться с дневниками наблюдений и отмечать, чего в них недостает, какие записи можно было бы сделать на основании увиденного. На занятиях кружка целесообразно зачитывать записи из хороших дневников наблюдений. В процессе выполнения работы часто бывает трудно описать увиденное. Поэтому полезно рекомендовать школьникам наряду с записями наблюдений делать зарисовки. Очень полезно помещать в дневниках фотоснимки наблюдаемых объектов.

Готовый исследовательский проект учащийся может представить на внутришкольной конференции, городском конкурсе научных проектов, при прохождении заочного отборочного этапа областного конкурса научных проектов. Свою работу учащийся может защищать на областном и республиканском уровнях. Результаты исследований могут быть представлены на научно-практических конференциях в виде тезисов или научной статьи, а также в школе в виде научного отчета (таблица 3).

Таблица 3 - Форма представления результатов исследовательской работы

Форма представления результатов исследовательской работы	Описание форм предоставления результатов
Доклад	- в кратких вводных замечаниях – научно-практическая значимость темы; - содержание темы, обоснованные научные предложения; - выводы и предложения.
Тезис доклада	- ключевые положения доклада; - основные выводы и предложения
Научная статья	- вводные замечания; - краткие данные о методике исследования; - анализ собственных научных результатов и их обобщение; - выводы и предложения
Научный отчет	- краткое изложение плана и программы завершённых этапов научной работы; - значимость проведённой работы, её ценность для науки и практики; - детальная характеристика использованных методов; - существование новых научных результатов; - заключение, подводящее итоги исследования и определяющее нерешённые вопросы; - выводы и предложения.

Заключение. Анализируя вышесказанное можно отметить, что самостоятельное проведение наблюдений и экспериментов следует рассматривать как форму проявления соответствующего исследовательского умения, позволявшего активизировать процесс его формирования и развития. Формирование и развитие исследовательской компетенции учащихся во внеклассной деятельности способствует повышению образовательного уровня школьников по предмету «Биология».

Список использованной литературы:

1. Малашенков А. С. «Внеклассная работа по биологии». Волгоград: Корифей. - 2006. - 96 с.
2. Никишов А. И. "Теория и методика обучения биологии: учебное пособие". М.: КолосС. - 2007. - 303 с.
3. Баранова Е. В., Зайкин М. И. Как увлечь школьников исследовательской деятельностью // Математика в школе. – 2004. – № 2. – С. 7–10.
4. Андриенко А. В. Динамика свойств личности в процессе приобщения к научно-исследовательской деятельности / Актуальные проблемы современной науки: сб. науч. статей 5-й Международной конференции молодых ученых и студентов: в 35 ч. – Самара: СамГТУ, 2004. – Ч. 34. – С. 9–12.
5. Ушаков А. А. Развитие исследовательской компетентности учащихся общеобразовательной школы в условиях профильного обучения: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ушаков Алексей Антонинович. – Майкоп, 2008. – 26 с.

МРНТИ 14.01.29

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.56>

М.Д. Алиев¹, Ә.С. Бейсенова²

¹²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ОҚУШЫЛАРҒА ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ ГЕОМОРФОЛОГИЯЛЫҚ ТҮСІНІК ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бүгінгі таңда қоғамдағы ақпараттандыру процесінің дамуы электронды оқулықтарды, компьютерлік оқыту бағдарламаларын, аудиовизуалды оқу материалдарын қолданудағы білім мазмұнын, мультимедиялық технологияларды жаңарту және дамыту қажеттілігін талап етеді - бұл оқу үрдісінде инновациялық әдістерді қолданатын жаңа ақпараттық технологиялар.

Мақалада мультимедиялық технологиялар арқылы геоморфологиялық білім берудегі маңыздылығы мен оқыту барысында тиімді пайдалану мәселелері айтылады. Бұл мақалада мультимедиялық технологиялардың құрылымдық ерекшеліктері және оларды оқу үрдісінде ұтымды пайдалану жолдары қарастырылған.

Табиғи үрдістер мен құбылыстарды анимациялық үлгілеуде қолданылатын ақпараттық бағдарламалардың түрлері қарастырылып тиімді пайдалану жолдары талданды.

Түйін сөздер: Мультимедиялық технология, сандық бейнежазба, анимация, аудиожазба, графика, видео, мультимедиялық орта, инновациялық әдістер, электронды оқулық, анимациялық үлгілеу, мультимедиялық презентация, компьютерлік география.

M.D. Aliyev¹, A.S. Beisenova²

¹²Kazakh National Pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

APPLICATION OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF GEOMORPHOLOGICAL CONCEPTS IN GEOGRAPHICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN

Abstract

Today, the development of the process of informatization in society requires the need to update and develop the content of education, multimedia technologies in the use of electronic textbooks, computer training programs, audiovisual educational materials - this is a new information technology that uses innovative methods in the learning process.

The article discusses the importance of multimedia technologies in geological and geomorphological education and their effective use in teaching. This article discusses the structural features of multimedia technologies and rational ways to use them in the learning process.

The types of information programs used in the animation modeling of natural processes and phenomena are examined, and the ways of their effective use are analyzed.

Key words: multimedia technologies, digital video, animation, audio, graphics, video, multimedia environment, innovative methods, electronic textbook, animation modeling, multimedia presentations, computer geography.

М.Д. Алиев ¹, А.С. Бейсенова ²

*¹²Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан*

ПРИМЕНЕНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ В ГЕОГРАФИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

На сегодняшний день развития процесса информатизации в обществе требует необходимости обновлять и развивать содержание образования, мультимедийные технологии в использовании электронных учебников, компьютерных учебных программ, аудиовизуальных учебных материалов - это новая информационная технология, которая использует инновационные методы в процессе обучения.

В статье рассматривается важность мультимедийных технологий в геоморфологическом образовании и их эффективное использование в преподавании. В данной статье обсуждаются структурные особенности мультимедийных технологий и рациональные способы их использования в процессе обучения. Рассмотрены типы информационных программ, используемых при анимационном моделировании природных процессов и явлений, и проанализированы пути их эффективного использования.

Ключевые слова: мультимедийные технологии, цифровое видео, анимация, аудио, графика, видео, мультимедийная среда, инновационные методы, электронный учебник, анимационное моделирование, мультимедийные презентации, компьютерная география.

Бүгінгі күні білім беру жүйесінде географияны оқытуға арналған түрлі интерактивті құралдар жиынтығы бар. Географиялық білім беруде көрнекілік құралдары үлкен рөл атқарады. Көрнекілік құралдарынсыз географияны оқыту оқушылардың санасында сөздерді тек механикалық түрде есте сақтауға әкеледі, сондықтан оқушы санасында қандай да бір бейне қалыптаспағандықтан, ол білім тез жоғалуы мүмкін. Ақпараттық технология мен ақпаратты жинақтау, өңдеу, сақтау, ұсынудың әмбебап құралы ретінде кейбір көрнекі оқу құралдарын толықтыра бастады.

Инновациялық технологиялар арқасында керекті бағдарламалар мен түрлі бейнелерді құрауға, шығармашылықты қолданып географиялық білім мазмұнының компоненттерін түрлендіріп талдауға және синтездеуге болады [1].

Соңғы кездері географияны бағдарламалау немесе мультимедиялық бағдарламалық қамтамасыздандыру негізінде табиғи үдерістердің дамуын көрсетуге компьютерлік түрлі табиғи анимацияның әдіс тәсілдерін қолданады. Осындай әдістеме географиялық мультимедиа деп аталады, ол дыбыстық жазбаларды, табиғи географиялық нысандардың фото суреттерін және әртүрлі үдерістердің 3d және анимациялық видео жазбаларын құрап біріктіреді. Осы технология көмегімен табиғи үдерістерді толық түсінікті талдап сипаттауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық география электронды оқу құралдарын (табиғи үдерістер және құбылыстардың геомультимедиясы; түрлі ақпараттық карталар; жоғары оқу орындары мен жалпы білім беретін оқу орындарының географиялық пәндер негізі бойынша аудио - мен бейне ақпараттық оқу құралдары, тағы басқалар) қолданып қашықтықтан оқыту мәселелерімен қосалқы айналыса отырып, географиялық білім беруде ақпараттық инновациялық әдіс тәсілдерді жетілдіруде [2].

Мультимедиалық технология бұл ақпараттық ортаны едәуір кеңейтуге, оны жүйелендіру мен керекті нақты ақпаратты алуға, үрдістер мен құбылыстардың даму динамикасын анықтап көруге, сонымен қатар бейнелік ақпараттармен, олардың дыбысы мен әуенін де естуге мүмкіндік беретін заманауи, оңтайлы ыңғайлы әрі мобильді көрнекі құрал болып табылады. Мультимедиалық құралдар көмегімен ғылыми және көркем мәтіндерді, дыбыстық фрагменттерді, сапасы жоғары кескіндерді, теледидар бағдарламаларының бейнефильмдері мен эпизодтарын бір терезеде орналастыра алу мүмкіндігіне ие.

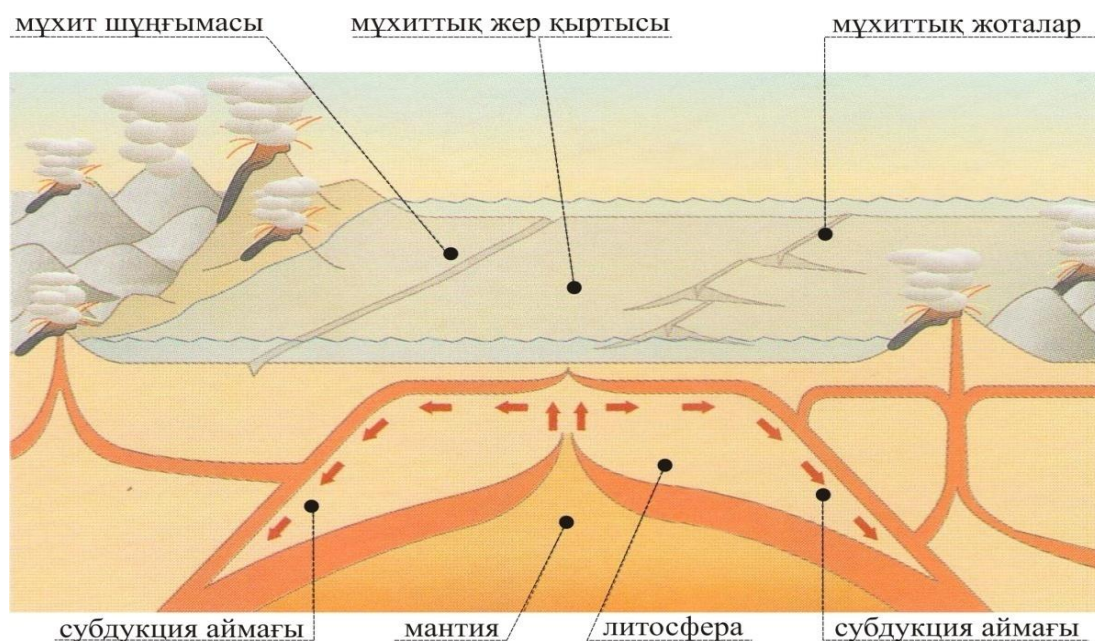
География сабағы барысында электронды карталар және электронды оқулықтарды мен компьютерді, ғарыштық фото суреттерді пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, білімдерін электрондық тест көмегімен шыңдауға мүмкіндік береді, географиялық карталар арқылы жұмыс істеудің түрлі әдістерін ұсыну арқылы маңызды картографиялық дағдыны қалыптастырады [3].

Жер туралы ғылымдарды оқыту үрдісінде мультимедиалық құралдарды қолдану мәселелерімен А.С. Баранов, В.В. Андреев, А.И.Шейнис, В.П.Соломин, Е.А. Филиппов, В.Г.Суслов, Д. П. Финаров және тағы басқа ғалымдар айналысқан.

Географиялық білім беру жүйесінде геологиялық және геоморфологиялық білім ерекше орынға ие. Геологиялық және геоморфологиялық білімді игермей, физикалық географияның негізі мен табиғи-аумақтық кешен туралы білімді іргелі білімсіз дұрыс қалыптастыру мүмкін емес, жер бедерін зерттеу кезінде географиялық үрдістердің даму заңдылықтары туралы түсінік қалыптасады [4].

Қазіргі кезде геоморфологиялық жер бедері туралы білім беруде мультимедиа құралдарының ерекшеліктер қатарына тізіміне ашықтық пен икемділік (оқыту сатысын таңдау жағдайы, оқу мазмұнын жылдам өзгерту және керек мәліметтер мен толықтыру мүмкіндігі); оқыту үрдісінде жекелей және сарапталған тәсілді ұсыну мүмкіндігі (оқушылардың білім мен дағдыларды игерудің жеке қарқынын, дайындық деңгейі мен қызығушылықтарын ескере отырып, тұлғаға бағытталған үлгі аясында құрылуы мүмкін); мультимедияның басты өзіндік ерекшелігі - интерактивтілік (пайдаланушылардың сұраныстарына жауап ретінде ақпаратты ұсыну үрдісі) жатады. Интерактивтілік ақпарат ұсынуды өзіндік бақылауға, деректерді қайталану үрдіс қарқынын және санын реттеуді қамтамасыз етеді.

Геоморфологиялық білім беру көбіне болжам түрінде ұсынылады, сол себепті түрлі болжам мен көзқарастарды ескеруді талап етеді. Бұл өз кезегінде оқу деректер көлемін арттырады. Геоморфологиялық білім көлемі мен оларды зерттеп білуге берілген уақыт арасындағы сәйкессіздік мәселесін қазіргі геомультимедиалық технологиялар шешімін таба алады. Табиғи үдерістер мен құбылыстардың қозғалу заңдылықтарының мәнін түсіну үшін мұғалім сабақ барысында мультимедиалық анимация үлгілерін қолдана алады мысал ретінде тақталар қозғалысы мен түзілу үдерісінің кескін бейнесі көрсетілген (сурет 1).

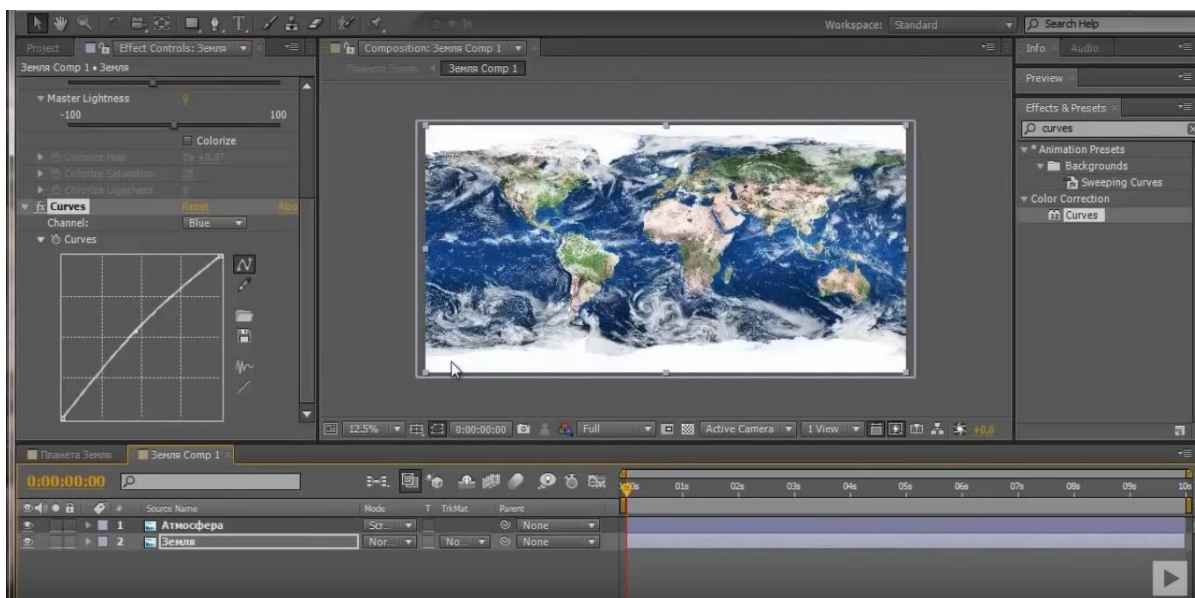
Сурет.1 – Тақталар қозғалысы мен түзілу үдерісі [4].

Географиялық білім беру жүйесінде геологиялық және геоморфологиялық білім ерекше орынға ие. Геологиялық және геоморфологиялық білімді игермей, физикалық географияның негізі мен табиғи-аумақтық кешен туралы білімді іргелі білімсіз дұрыс қалыптастыру мүмкін емес, жер бедерін зерттеу кезінде географиялық үрдістердің даму заңдылықтары туралы түсінік қалыптасады [5].

Жер бедерінің қалыптасу заңдылықтарын оқушыларға мектеп бағдарламаларында дұрыс түсіндіру аса маңызды, географиялық білім беруде мектептен алған білім жоғарғы оқу орнында шындалатыны белгілі және осы заңдылықтарды білу тек жаратылыстану бағытындағы пәндерді ғана емес басқада сала түрлерін игеруде өз септігін тигізеді.

Соңғы кездері мультимедиялық ақпарат оқу құралдарын дайындауда анимациялық модельдеу кеңінен қолданыла бастады. Оқу барысына мультимедиялық ақпаратты енгізу геоақпараттық картографиялық деректі құрастыру мен қолданудың жаңа мүмкіндігін көрсетеді: сабақ барысында картадағы деректер тікелей үлгілеудің мүмкіндігіне болады.

Анимациялық үлгілеу негізінен ILLUSION3, 3D MAX, ADOBE AFTER EFFECT және тағы да сондай мультимедиялық бағдарламалар қолданылады. Бұл бағдарламаларда кеңістік пен уақытта үрдістер мен құбылыстарды қозғалтуға және динамикалық құбылтуға арналған арнайы пәрмендер бар (сурет 2).

Сурет.2 – Adobe after effect бағдарламасында анимация құрастыру барысы [5].

Әр түрлі үрдістердің сандық бейнефайлдарын жасау кезінде мәтін, дыбыстық және картографиялық бейнелердің біріктірілуі арқылы анимация түрінде геоақпараттық тақырыптық картаның жекелеген векторлық қабаттары қолданылады, ол табиғи үрдістердің даму қарқынын көз алдына шынайы түрде елестетеді. Ал фотосуреттерді өңдеу үшін ADOBE PHOTOSHOP бағдарламасы; дыбыстық жазбаларды өңдеуде COOL EDIT PROFESSIONAL; мәтінді өңдеуге COOL 3D; анимациялық файлдарды құруға ADOBE PREMIERE және ADOBE AFTER EFFECT бағдарламаларын қолдануға болатынын көрсетті, сонымен қатар әр түрлі табиғи және экономикалық үрдістер мен табиғи құбылыстар қозғалысын ILLUSION3 бағдарламасында жасалады [6].

Сонымен, мультимедиялық технологияны қолдану ақпарат беруді жеделдетеді, материалды көрнекілікпен толықтырады, оқушылардың оқу мотивациясы мен эмоционалдық белсенділігін

арттырады, зерттеушілік, ақпаратқа бағдарлану және оны өңдей алу қабілеттері мен дағдыларын қалыптастырады.

Дегенмен, мультимедиалық (ақпараттық) оқыту құралдарын пайдалану кезінде мынадай кедергілерге ерекше назар аудару қажет:

- оқушының өзі оқуы барысында жалған немесе ғылыми дәлелденбеген ақпаратты игеруі мүмкін;
- оқушылардың компьютерді игеру дағдылары деңгейлерінің әркелкілігі;
- ұсынылған ақпараттың шектен тыс әртүрлі типте берілуі (кескін, дыбыс, бейнежазба, анимация) оқушының негізгі мәліметті қабылдауына кері әсер етуі мүмкін;
- оқытуды дараландыру мұғалім мен оқушының бір-бірімен диалогты қарым-қатынас жасауына кері әсерін тигізеді;
- ақпараттық оқыту құралдарымен жұмыс жасау кезінде тәжірибені өз қолдарымен жасап көру мүмкіндігінің болмауы оқыту процесін дәстүрлі практикалық жұмыстармен және зертханалық сабақтармен толықтыруды талап етеді;
- мультимедиалық құралдарды шектен тыс қолдану білім алушылардың денсаулығына кері әсер етеді [7].

Аталған қайшылықтар мультимедиалық ресурстарды оқыту процесіне енгізуді жүйелілік принципке негіздеп жүзеге асыру керектігін аңғартады. Оқытушы оқушылардың жас ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып, сабақтың мазмұны мен құрылымына байланысты қандай мақсатта және сабақтың қай кезеңінде қолдану керектігін ұтымды жоспарлаған жағдайда, мультимедианы қолдану дәстүрлі оқыту әдісін бұзбайтындығын, керісінше сабақтың маңызды құрамдас бөлігі бола алатындығын байқау қиын емес.

Ақпараттық материалдармен, бейнекөріністермен, фотосуреттермен, анимациялармен берілген ақпараттық нысандар мен құбылыстардың анимациялық бейнесін көру арқылы әлемнің физикалық географиялық бейнесін қалыптастырып көрсетуге ықпалын тигізеді. [8]. Сол себепті мультимедианы қолдана отырып географиялық білім беру оқушылардың пән мазмұнын игерудің тиімді формасы ретінде қарастыруымыз қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Клименко Т. Н. *Использование информационных технологий на уроках географии // Географическое образование.* - 2010 год. <https://urok.1sept.ru/>
2. *Столбова Н. А. Использование мультимедиа на уроках географии и во внеурочной деятельности 2013 год.* <https://urok.1sept.ru/>
3. Гакаев Р. А., Иразова М. А. *Образовательные технологии на уроках географии в условиях современной школы // Образование и воспитание.* -2015. - №3.- С. 4-7. <https://moluch.ru/th/4/archive/>.
4. *Атлас по физической географии.-Пер. С исп.- М.: ОЛМА-ПРЕСС Экслибрис, 2003.- 96 с. (Иллюстрированный энциклопедический атлас).*
5. *After Effects – Создаем планету Земля в After Effects* <https://www.youtube.com/watch?v=MUjZTHM09Y> 29.12. 2014 г.
6. И. Б. Козак *использование мультимедиа- технологий при формировании геолого-геоморфологических знаний учащихся //педагогика и психология, теория и методика обучения.*- 2008 год. <https://lib.herzen.spb.ru/>
7. <http://melimde.com/> 07. 08. 2017 г.
8. *Набиев А.А. Компьютерная география: теория и методы// Инновационные технологии в науке и образовании: Актуальные вопросы и достижения: монография / Под общ. ред. Г.Ю. Гуляева - Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». -2016.-114с.*

МРНТИ 14.07.03

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.57>

К.Т. Ybyraimzhanov¹, G.K. Yespolova²

*^{1,2}I. Zhansugurov Zhetysu State University,
Taldykorgan, Kazakhstan*

LEARNERS' RESEARCH COMPETENCE AS THE COMPONENT OF UPDATED CONTENT OF PRIMARY EDUCATION

Abstract

The article discusses the research competence of learners as the component of modern updated content of primary education.

In order to reveal the key concept of «research competence», the authors turned to the problems of research and cognition as such, and formulated the concept of learners' «research competence» as the component of modern updated content of primary education.

There is scientific discussion on the concepts of «competence» and «competency». The ways and means of forming the research competence of primary school learners are analysed. The structure of the research competence of primary school learners is made.

Keywords: the content of primary education, competency-based approach, competence, competency, research competence.

К.Т. Ыбыраимжанов¹, Г.К. Есполова²

*^{1,2}І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ., Қазақстан*

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТІ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢАРТЫЛҒАН МАЗМҰНЫНЫҢ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш білім берудің жаңартылған мазмұнының компоненті ретінде білім алушылардың зерттеушілік құзыретінің сұрақтары қарастырылады. «Зерттеушілік құзыреті» негізгі ұғымын ашу мақсатында авторлар зерттеу және таным проблематикасына қарап, білім алушының «зерттеушілік құзыреті» ұғымын бастауыш білім берудің жаңартылған мазмұнының қазіргі компоненті ретінде тұжырымдады. «Құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарын анықтау бойынша ғылыми пікірталас байқалады.

Түйін сөздер: бастауыш білім мазмұны, құзыреттілік тәсіл, құзырет, құзыреттілік, зерттеушілік құзыреттілік.

К.Т. Ыбыраимжанов¹, Г.К. Есполова²

*^{1,2}Жетісуский государственный университет имени И. Жансугурова,
г.Талдықорған, Казахстан*

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ КАК КОМПОНЕНТ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы исследовательской компетенции обучающихся как компонента современного обновленного содержания начального образования.

С целью раскрытия ключевого понятия «исследовательская компетенция» авторы обратились к проблематике исследования и познания как такового, и сформулировали понятие «исследовательская компетенция» обучающегося как компонента современного обновленного содержания начального образования. Прослеживается научная дискуссия по определению понятий «компетенция» и «компетентность». Анализируются пути и средства формирования исследовательской компетентности обучающихся начального звена. Составлена структура исследовательской компетентности учащихся начальной школы.

Ключевые слова: содержание начального образования, компетентностный подход, компетенция, компетентность, исследовательская компетентность.

At the present stage of development, education is undergoing significant modernisation, including the accession of Kazakhstan to the world educational space, which in turn makes significant changes both in pedagogical theory and pedagogical practice of higher education. These changes were declared by

Kazakhstan joining the Bologna process, it was reflected in the transition to a multi-level system of higher education, as well as the construction of professional training of future specialists on a competency basis.

Furthermore, studying learning through research in modern educational practice is considered as one of the effective ways of getting knowledge about the surrounding reality. Properly delivered training should improve this tendency, contribute to the development of relevant skills. The modern world is very dynamic, and it is changing so rapidly that it forces pedagogical theory and practice to reconsider the role and importance of research behaviour in human life; thus, pedagogy focuses on reassessing the role of research teaching methods in the practice of mass education. Research skills as generalised actions open to pupils the possibility of a broad orientation, both in various subject areas and in the structure of the educational activity itself. It is undeniable that the development of research skills of primary schoolchildren occurs both in the classroom and in extracurricular activities.

In this regard, the problem of formation of research competencies of primary schoolchildren as the component of the content of updated education in Kazakhstan is not in doubt. It should be noted that it is relevant not only for Kazakhstan, but also for the entire world educational community.

The attention of researchers at the present stage is drawn to the consideration of various aspects of arranging learners' research activities.

In particular, such researchers as A.V. Khutorskoy, A.V. Leontovich, V.I. Andreev, A.A. Lebedev, E.V. Nabieva, A.S. Obukhov, A.I. Savenkov, E.V. Titov, L.F. Fomina et al focused on this problem. In the understanding of these authors, research is a process of developing new knowledge, one of the types of personal cognitive activity.

The formation of learners' research activities occurs at all stages of education in a comprehensive school. The goals, objectives, content and organisation methods of this process are determined taking into account the age characteristics and learners' needs and vary depending on the level of general education.

According to L.V. Forkunova, L.A. Kazarina, at the first stage, readiness for independent implementing research actions of practical nature is formed (to conduct observations, experiments, determine the sources of various information, interpret information, put questions, etc.) and also for independent solving individual research problems, presenting the results on the instructions of the teacher; at the second stage, the formation of readiness for group and external interaction, for independent assumption of various roles in the research group takes place; at the third stage, the readiness for self-determination and self-esteem in research activities is formed [1].

Three stages of the formation of research activity are distinguished, during which research competence is formed, in particular in primary school - research activity is a means of developing cognitive interest and motivation for children to learn. The result of the development of research activities can be considered as research competence.

Considering the study of L.A. Kazarina [2], we present the results of the content analysis of the main characteristics of research activities (table 1).

Table 1. Content analysis of the definitions of the concept of 'research activity'

Author	Alekseev N.	Vikol B.	Dalinger V.	Larkina E.	Leontovich A.	Obukhov A.	Savenkov A.	Chechel I.
Signs								
Creative element in the activities	+			+	+	+	+	
Gaining new knowledge	+	+	+	+	+	+	+	+
Developing research skills	+		+	+	+	+		
Process importance	+	+	+	+	+	+	+	+
Result importance		+						
Teacher-pupil interaction								
Problem situation	+		+		+	+	+	+
Training	+	+	+		+			
High level of	+	+	+		+			

independence								
Free choice of resources	+	+						
Scientific nature	+		+	+	+			

As a result of the analysis of definitions, the following conclusions can be drawn: the concept of «research activity» is characterised by the authors as «an element of creative activity»; «gaining new knowledge»; «developing research activity skills»; «importance of the process»; «importance of the result», «teacher-pupil interaction»; «problem situation»; «training»; «high level of independence», «free choice of resources», «scientific nature».

The content of the research competencies of schoolchildren, in the author's opinion, is sufficiently studied and even classified.

Consider the views of some authors by their definitions. One of them can be represented as follows. The concept of «competence» is interpreted as a set of requirements for an employee necessary for the successful implementation of a certain activity, while «competency» is understood as the presence of successful experience in applying this competence to carry out activities [3].

There are studies in which competency is defined as a stable personality characteristic based on the specifics of personal processes, effective social experience, possession of knowledge to judge something, express strong authoritative opinion, ability to understand yourself and other people, adequately analyse relationships and predict interpersonal events, knowledge, abilities and skills, readiness for professional practical activity [4, 5].

E.F. Zeer defines competency as one of the substructures of the subject of activity, as awareness, erudition and suggests considering this concept as a combination of knowledge, skills, ways of performing professional activity [6]. I.A. Zimnyaya believes that human competency is characterized and determined by competencies, knowledge, ideas, action programs (algorithms), value systems and relationships [7]. In the competency-based approach, the very mechanism of the formation of knowledge and its functions change: knowledge serves to search for and test various models of behaviour in a specific subject area and select from them the ones most appropriate to the learner's style, claims, and moral guidelines.

The implementation of any training model requires the transformation of the general theoretical idea of its content into the creation of specific educational programs, the corresponding technologies for the implementation of the selected content, test and measurement materials, and a fund of assessment tools. The learner's competency can be manifested as the degree of his skills, a way of personal self-realisation (in the form of habits, attitudes, hobbies, etc.), the result of the individual's self-development, manifestations of his abilities, etc. In psychological and pedagogical science, the models of competency-based education were being developed in the process of studying its various aspects. It follows from this that competency, as a product of training, is formed in the learner in the form of his personal growth, self-organisation, generalisation of personal and activity experience. On the other hand, competency is also the embodiment of knowledge, skills and education, the level of development of which contributes to learner's personal self-realisation and self-determination in the surrounding reality.

Thus, the concept of «competency» is most often used to describe the effectiveness of the development and implementation of a specific type of activity and, as a property of an individual, it manifests itself only in the process of this activity, expressed in the willingness of the subject to effectively organise internal and external resources to solve problems and achieve set goal.

In this study, the authors adhere to the opinion of A.V. Khutorskoy, who believes that competency is a personal, acquired professional quality that characterises an employee as a professional, while competence is an alienated, predetermined requirement for learner's educational training [8].

Based on the foregoing, we can assume that the learner's research competence is the ability and willingness to independently acquire and learn new knowledge, put forward ideas and hypotheses to solve the problems identified, the ability to work with various sources of knowledge, observe, set up and conduct experiments, find and choose the most optimal solutions to problems.

Recently, considerable attention has been paid to solving this problem. Thus, exploring the process of formation of the research competence of schoolchildren, L. Repeta identifies 5 levels of it: critical (C); basic (B) as a norm, standard; increased (I), exceeding the norm; creative (C), which is characterised by the independence of using research competence. According to the scientist, it is possible to achieve the formation of the research competence of schoolchildren under the following pedagogical conditions:

- pedagogical personnel able to use technologies for the formation of learners' research competencies;
- using competency-based approach;
- learners' membership in school scientific societies;
- widespread using of project method in training;
- general school orientation on the formation of learners' research competencies [9].

Mastering the research competence allows the learner to independently acquire and effectively apply new knowledge, think creatively and practically, generate new ideas, find optimal ways to overcome difficulties, find, process and store the necessary information, establish regular relationships between the discovered facts, demonstrate communication skills, establish and maintain contacts with various people through collaboration, develop their own morality and culture, receive positive emotions from the results of educational activities.

Taking into account the classification of competencies by V.I. Baidenko [10], we distinguish the following components in the structure of the research competence of primary school learners: personality component, cognitive component, and activity component. These components are represented by the following competencies: personality accented; cognitively accented; activity accented. The totality of these competencies makes the essence of the research competence of primary school learners (see Figure 1).

1. *The personality component* is represented by a group of personality-accentuated competencies that emphasise the following personality characteristics: a) motivation for research, b) value orientations for research and c) a set of learner's personal qualities that are adequate to the needs and nature of the research activity. In research activities, motivation is understood as a dominant start, focused on the creative activity of the individual, assuming a consistently high level of claims. Among the motives of research activity, the decisive role is given to the motive of achievement as the desire for success [11].

A set of certain learners' personal qualities that are adequate to the requirements of research and ensure its successful functioning includes *cognitive, communicative, moral* and *volitional* qualities. We attribute to cognitive qualities such as independence of thinking (the ability to use social experience, the independence of one's own thought); depth of thought (ability to analyse, compare, find the essential); flexibility of thought (the ability to find ways to solve problems) [12]. Research activity involves the formation of relationships in a group, collective, with the creation of a favorable psychological atmosphere that contributes to the most complete learners' self-realisation in research activities. In a favorable psychological atmosphere, learners develop such communicative qualities as sociability, goodwill, tactfulness, willingness to dialogue, the desire for self-expression, the ability to cooperate (the ability to present one's own point of view, listen and hear the opinion of another person, resolve contradictions using logical argumentation).

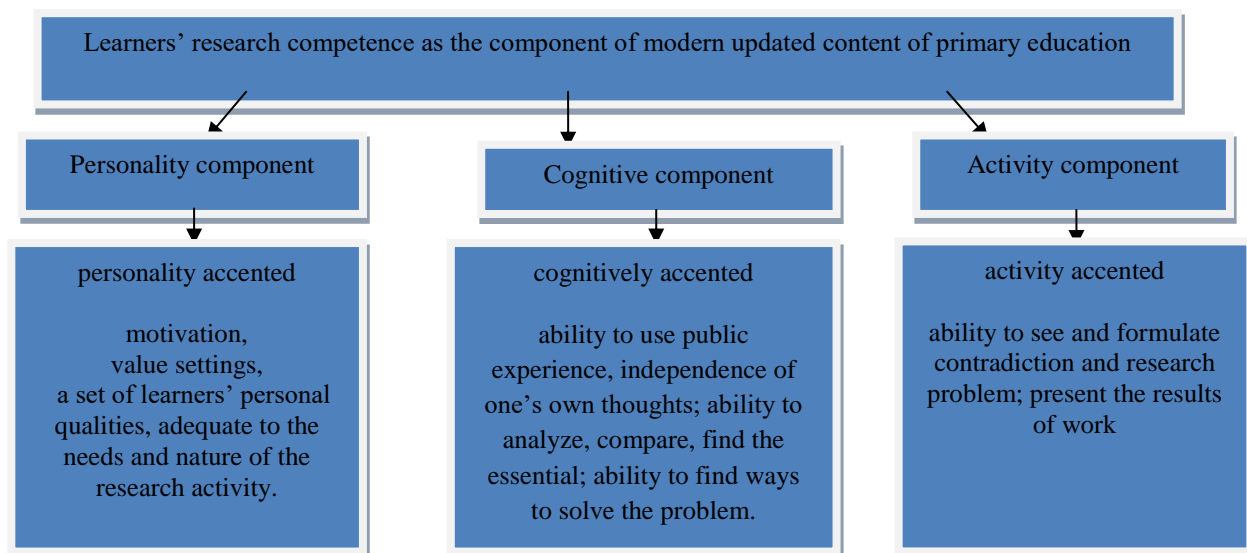

Figure 1 - Structure of research competence of primary school learners

2. *The cognitive component* (Latin *cognitio* - knowledge, cognition; cognitive) is represented by a group of cognitively accented competencies and is aimed at understanding the general methodological foundations

of research, which include knowledge of a) basic characteristics of research, b) features of research procedures. A prerequisite for the implementation of research activities is the connection of methodological and procedural knowledge, where each item in the plan corresponds to a specific stage of the study. Understanding acts as a condition for the conscious assimilation of knowledge by learners, a link in the inclusion of new knowledge in the existing system, the supporting mechanism of which is the formation of associations between integrated and acquired information.

3. *The activity component* is represented by a group of activity-focused competencies and is aimed at the procedural side of research activities. Since we consider the activity component as *the ability* to carry out research activities, it is based on the following skills that ensure: a) using methodological characteristics (the ability to see and formulate a contradiction and a research problem; formulate the theme; identify the object, subject; set a goal and objectives of the study; formulate a hypothesis; determine the practical significance of the study); b) carrying out various research procedures (the ability to plan one's work, choose theoretical and empirical research methods, collect empirical material, use material processing methods, correctly format and present the results of the work).

Thus, the analysis of scientific works allowed us to conclude that, in a broad sense, the term «research competence» means qualities, knowledge, skills, abilities and specific experience in conducting research to obtain new knowledge, intellectual product, creating and implementing a new project, finding new ways to solve a problem. In relation to learners, it can be defined as the ability and willingness to independently put forward ideas, hypotheses, pose problems, and work with a variety of information sources, to perform a set of actions of experimental and theoretical nature. Such competence is formed in an integrated, phased manner and requires significant efforts on the part of both learners and teachers. It should be borne in mind that the formation of learners' research competence occurs under the guidance of a teacher. For the effectiveness of the formation of the research competence of schoolchildren, one should constantly rely on the interest of the learners themselves and as often as possible provide them with the opportunity to use the results in their own practice.

The learners' research competence as a component of the modern updated content of primary education is understood as the integrative quality of a person formed in the process of research activity, aimed at gaining independent knowledge or solving problems.

References:

1. Forkunova L. V. *The formation methodology of schoolchildren research competence in the field of application of mathematics in the interaction of schools and universities: abstract thesis for ... candidate of pedagogical sciences* / Forkunova Larisa Valentinovna. - Arkhangelsk, 2010. - 21 p.
2. Kazarina L. A. *Formation of learners' research competence in specialized humanitarian classes of comprehensive school. Thesis for ... candidate of pedagogical sciences.* Tomsk, 2016. - 193 p.
3. Savchik E. A. *Theoretical foundations of constructing a model for the formation of senior school learners research competence* // *Bulletin of Chelyabinsk state pedagogical university.* 2012. No 2.
4. Kuzmina N. V. *Professionalism of the personality of the teacher and master of industrial training.* M.: Higher school, 1989. - 166 p.
5. *Dictionary of foreign words* / edited by I. V. Lekhin, F. N. Petrov. M.: UNVES, 1996. - 832 p.
6. Seer E. F. *Psychology of professions: textbook for university students. 2nd edition, revised, extended.* Moscow: Academic project; Yekaterinburg: Business Book, 2003. - 336 p.
7. Zimnyaya I. A. *Key competencies - new paradigm of educational outcomes* // *Higher Education Today.* 2003. No. 5. P. 34-42.
8. Khutorskoy A. V. *Definition of general subject content and key competencies as a characteristic of a new approach to the construction of educational standards.* URL: <http://www.eidos.ru/Journal/2002/0423.htm>
9. Repeta L. M. *Formation of learners' information and research competence at educational institutions: abstract thesis for ... candidate of pedagogical sciences.* Chelyabinsk, 2013. - 25 p.
10. Baidenko V. I. *Revealing the composition of competencies of university graduates as a necessary stage in the design of the new generation of state educational standards of higher education: methodical manual* / V. I. Baidenko. - M.: Research Center for Quality Problems of Training Specialists, 2006. - 72 p.
11. Vishnevskaya L. L. *Research activities of gymnasium learners as a means of actualising their individual educational paths: thesis for ... candidate of pedagogical sciences.* - Yaroslavl, 2008. - 18 p.

12. Gamezo M. V. Atlas in psychology: information-methodical manual for the 'Human Psychology' course / M.V. Gamezo, I.A. Domashenko - M.: Pedagogical Community of Russian Federation, 1999 - 276 p.

МРНТИ 14.01.11

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.58>

S.S. Seytenova¹, A.S. Abil²

^{1,2} Aktobe Regional State University K.Zhubanova

INCREASING INTEREST IN STUDYING STUDENTS BY USING INTERACTIVE METHODS IN THE CONDITIONS OF UPDATED EDUCATION CONTENT

Abstract

This article focuses on identifying effective interactive teaching methods and using interactive teaching methods in such a way as to motivate students to read in the context of updated educational content. There are three levels of active learning. The article outlined the basic rules for using active and interactive methods to stimulate students' exercise. It also contains criteria to guide the teacher in choosing methods and several types of active and interactive learning tools to encourage students to practice in the context of updated educational content. It presents the expected results of the proposed approaches, the steps that need to be taken, a system of ways in which elementary school students can increase their motor, social, cognitive and communicative activity. The article states that they play a special role in teaching elementary school students, and this game should be conducted as a teaching method.

Keywords: updating, educational content, motivation, asset, methods, selection, analysis, use, effectiveness, concepts, definition.

S.S. Сейтенова¹ А.С. Абил²

^{1,2} Қ.Жұбанов ат. Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУҒА ЫНТАСЫН ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында оқушылардың оқуға ынтасын интербелсенді әдіс-тәсілдер арқылы арттыру жолдарын қарастырған және интерактивті әдіс-тәсілдерін ұсынған, саралап қолданудың тиімділігін және оқытудың белсенді, интерактивті әдістері ұғымдарының анықтамасына тоқталған. Оқытудың белсенді әдісінің үш деңгейін атап көрсеткен. Оқушыларды жаттығу орындауды ынталандыруға бағытталған белсенді және интерактивті әдіс - тәсілдерді қолдану кезіндегі негізгі ережелерін атаған. Әдіс-тәсілдерді таңдауда мұғалімдердің басшылыққа алатын критерийлерін және жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында оқушыларды жаттығу орындауға ынталандырудың белсенді және интерактивті әдіс-тәсілдерінің бірнеше түрлерін ұсынған. Ұсынған әдіс-тәсілдердің күтілетін нәтижелерін, жүзеге асыру қадамдарын, бастауыш сынып оқушыларының қимыл, әлеуметтік, танымдық, қатысымдық белсенділіктерін арттыру жолдарының жүйесін көрсеткен. Бастауыш сынып оқушыларын оқыту кезінде ерекше орынды ойын алатындығын және ойын бұл жерде оқыту әдісі ретінде жүргізілуі қажеттігі айтылған.

Түйін сөздер: жаңартылған, білім беру мазмұны, ынталандыру, белсенді, әдіс-тәсілдер, таңдап, саралап, қолдану, тиімді, ұғымдар, анықтама.

S.S. Сейтенова¹ А.С. Абил²

^{1,2} Актюбинский региональный государственный университет им. К.Жубанова

ПОВЫШЕНИЕ ИНТЕРЕСА К УЧЕБЕ УЧАЩИХСЯ С ПОМОЩЬЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В этой статье основное внимание уделяется определению эффективных интерактивных методов обучения и использованию интерактивных методов обучения таким образом, чтобы мотивировать учащихся читать в контексте обновленного образовательного контента. Есть три уровня активного обучения. В статье изложили основные правила при использовании активных и интерактивных методов для стимулирования упражнения учащихся. Также содержит критерии для руководства учителя при выборе методов и несколько типов активных и интерактивных способов, чтобы побудить учащихся практиковаться в контексте обновленного образовательного контента. В нем представлены ожидаемые результаты предлагаемых подходов, шаги, которые необходимо предпринять, система способов, с помощью которых учащиеся начальной школы могут повысить свою двигательную, социальную, когнитивную и коммуникативную активность. В статье указано, что они играют особую роль в обучении учащихся начальной школы, и эта игра должна проводиться как метод обучения.

Ключевые слова: обновление, содержание образования, мотивация, актив, методы, отбор, анализ, использование, эффективность, концепции, определение.

The updated educational program implemented in the country's educational process is focused on a competency-based approach and quality that meets the needs of future generations. The main goal of the updated educational program is not only to update the content of education but also to introduce a system of evaluation through criteria and improve the effectiveness of various methods of training. In the XXI century, it is necessary to focus on a new direction chosen by the advanced countries of the world, to actually achieve a system aimed at personal development, its stimulation. In the project of the state program for the development of education in Kazakhstan for 2011-2020, much attention is paid to improving the Kazakh education system. First of all, in increasing the status and developing the qualifications of teaching staff. In this regard, currently, reforms, changes, and innovations in the country's education system are the basis for working with new ideas, thinking about the past, present, future, and future of the teacher [1].

Each lesson should achieve the goal by analyzing certain methods and techniques. In this regard, the requirement for an updated content of education is the ability and selective application of strategies, methods, and techniques to optimally achieve the expected learning outcomes. Therefore, the teacher should strive to develop the creative abilities of students by widely applying new methods and techniques during the lesson.

Before presenting active and interactive methods to encourage students to perform exercises in the updated content of education, let us focus on defining the concepts of active and interactive teaching methods.

Active learning methods are a way to activate the educational and cognitive activity of students during the lesson.

Interactive learning methods ("Inter" - interaction, " act " - interaction) are ways to ensure interaction [2].

In the active method of teaching, teachers characterize the exercises offered to the student and the ways of the task that organize its independent implementation, in which they interact with each other and this attitude assumes a democratic style. The student demonstrates three levels of activity:

- Simulation activity-comprehension and application of knowledge while performing tasks on the model, updating knowledge;
- Analysis, a generalization of information and use of knowledge in modified cases;
- Creative activity-creative problem-solving.

The interactive method is dominated by the subject-subjective activity of the teacher and student. At the same time, the student is focused on interacting not only with the teacher but also with each other. Interactive learning is a Dialogic learning, joint activity of students, in an atmosphere of kindness and mutual support, providing spiritual and emotional cooperation of participants. When using active and interactive methods and techniques aimed at encouraging students to perform exercises, the following main points should be taken into account:

1. All students must participate in the exercises;

2. Encouragement for the activity of students, providing psychological readiness to perform certain exercises in various ways.;

3. Students should not be in a group, the rational number of students is 25-30 students. This is a condition for ensuring the result of work in small groups;

4. The learning space should be such that students can easily navigate through each group for work. The table should be set as "Christmas trees", i.e. each student should be able to communicate with his small group so that he half-turns the teacher;

5. Use different ways to divide students into groups: the principles of choice of freedom, randomness.

In this regard, active methods and interactive methods of performing exercises differ in the features of interaction of participants in the educational process, depending on how the training is carried out. It can be attributed to an active or interactive method of training. For example, the cluster method can be used for individual work, and it will become an active learning method. This method provides an interactive learning mode when filled in in a pair or group. Tasks:

- Increasing students' interest in performing exercises;
- Effective development of educational material;
- Developing the ability to independently perform these exercises, developing the ability to independently find the necessary information;
- Development of students' communication skills, ability to work in a team;
- Forming students' opinions and views;
- Arouse interest in performing exercises using effective ways to stimulate students.

While choosing correct teaching methods, it is better to remind L. N. Tolstoy's words: "Knowledge is only knowledge when it is acquired by the effort of one's thought, not by memory."

When choosing methods and techniques, the teacher should be guided by the following criteria:

- In accordance with the rules, expected results, and training goals;
- The content of the topic;
- Compliance with students' abilities: psychological development, age characteristics, level of education;
- Compliance of the teacher's capabilities: pedagogical experience; experience of mastering methods
- Technological capabilities of the educational process.

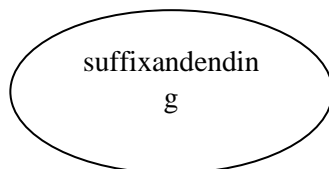
In the context of the updated content of education, active and interactive methods of stimulating students to perform exercises should be noted.

The method of "Association".

Expected result.

The student can do:

- Updating knowledge about the problem;
- Presenting your knowledge about the problem;
- Ability to clearly show the scheme of the received information;
- Preparation of a full resume on the proposed topic;
- Ability to communicate in the process of cognitive activity.
- Implementation steps:
- Step 1: Draw a circle, enter the name of the theme in the center. For example, "suffix and ending".

Step 2: Write down in a notebook the information they know depending on the topic, first print the results, and then discuss in a subgroup.

Step 3: Presentation in the classroom on the topic for all groups.

A method of "The cluster"

Expected results

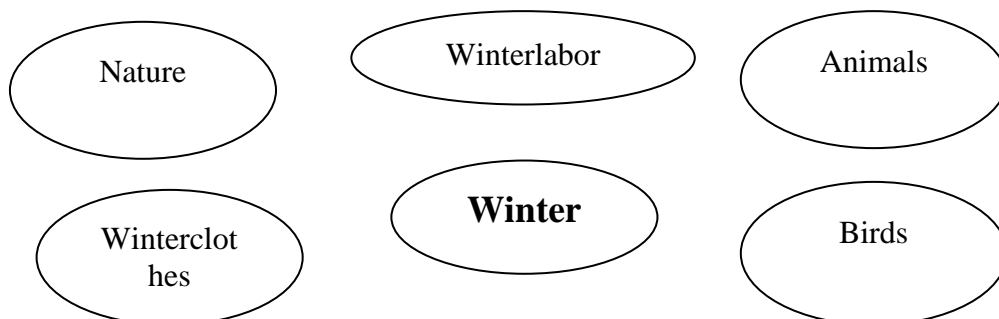
The student can do:

- Updating knowledge on the topic under study;

- To present their knowledge about the subject;
- Show it with a visual bag;
- Establishing a thematic link;
- Creating a full resume.

Implementation steps:

Step 1: Create a cluster on the topic "Winter".

Step 2: Students should write what is familiar to them in their notebooks on this topic.;

Step 3: Group discussion about the writings of an individual student, preparing a general response on behalf of the group;

Step 4: Write the responses of the group on the board.

“INSERT” or “Touch” method

Implementation steps:

Step 1: Read the text, for example, "school, school team".

"V" - familiar to me;

"+" - new to me;

"- " - doesn't match with the concept I know;

"?" - I would like to learn more about this.

Step 2: Pair-by-pair discussion of the results, and then create a table and discuss with the group:

«V»	«+»	«-»	«?»

Step 3: Search for answers to the questions in the last column.

Subject "Kazakh language" plays a huge role in the educational and methodological complex. The educational and methodological complex of the subject "Kazakh language" involves the development of the following broad skills in primary school students:

- Functional and creative application of knowledge;
- Critical thinking;
- Conducting research;
- Use of information and communication technologies;
- The uses of different methods of communication;
- Ability to work in groups, pairs, and individually;
- Problem-solving and decision-making skills;
- Ability to apply acquired knowledge in life.

The use of interactive methods in “Kazakh language” lessons opens opportunities and increases the interest of primary school students, develops their activity[3].

With the help of interactive methods, students become free during classes, and cognitive and communicative connections are closely linked. Interactive methods and techniques used in the initial learning process allow students to be active in the classroom and interact with the learning material. Ways to increase the motor, social, cognitive, and communicative activity of primary school students can be systematized as follows:

1. Ways to increase the motor activity of students: free atmosphere for asking help from another student; help from the best student to the worst one; communication of students in their groups on the task; their mutual verification after completing the task.;

2. Development of social activity of students: their mutual respect for each other in the form of "student-student" or "teacher-student", "student-teacher"; mutual enrichment in the classroom; freedom of answers to difficult questions of students of the opposite group.;

3. Ways to increase the cognitive activity of students: to express their attitude to the group's opinion; to argue their point of view in case of disagreement; to express their supportive opinion about team members opinion; to be able to self-evaluate and provide feedback to their activities.;

4. Ways to increase students' communicative activity: free speech communication of students during the lesson; joint planning of responses; clear and concise presentation of spoken words; ability to effectively express their thoughts; purity of speech of the speaking jargon, dialect.

While using interactive methods and techniques, a class can be divided into two or three or four cell groups, given one task for all, or a separate task for each group.

In the course of training practice, it demonstrates the effectiveness of using interactive methods based on discussions, developing the student's educational reflection, and using didactic games in the learning process. In particular, didactic games, reflexive exercises and tasks help to increase the activity of students in learning, correct application of the acquired knowledge in practice. In the course of completing tasks, students achieve such abilities as the orientation of the situation, ability to analyze the situation, awareness of their role in the situation, establishing contacts between colleagues participating in the conversation, the ability to correctly use language concepts in communication, and have feedback on their activities.

A special place in the education of younger students is occupied by the game. The game takes place here as a method of learning. The interest of students of this age in the game will prevail. Therefore, it is advisable to use a large number of game methods to stimulate students. The game is both educational and labor-intensive for children. The game is a way of knowing the world around you. It not only teaches students to overcome the difficulties they face in life but also forms organizational skills. "The game is very important for students, children's game, as important as the work, activity of adults, and is important for them. When the child has grown up, his decisions and actions at work will most often be the same as in-game. Therefore, the future figure, first of all, receives education through the game," she said.

The following methodological requirements apply to the game:

- The goal of the game should be clear and prepare in advance for the necessary visual and material materials;
- Before starting the game, explain the procedure in detail to students;
- Ensuring that students participate in the game in the classroom;
- Ability to make decisions during the game, ability to think;
- Selection of game types in accordance with the program;
- Using the game depending on the student's age;
- Be sure to publish the results of the game [4].

The main task of the game in primary school is to develop students' intelligence, enrich knowledge, and develop the motor activity. Depending on the content, games are divided into story-role-playing, didactic games, outdoor games, and national games.

The game "Route" - the last letter of the pronunciation word is filled in the cells located in the same sequence so that the last letter of this word is the first letter of the next word.

The game "Right or Wrong". Participants in the game must be divided into groups and sit opposite each other. Participants in the two groups are given yellow and green cards. The green card is "correct", the yellow card means "incorrect". The teacher reads a thought from paper, according to which the participants in both groups pick up the cards. Each group that first picks up and chooses the correct answer becomes the winner.

The game "Rainbow". The task is given to quickly speak five-pointed objects of different colors in order. If you do not find the name of the item by the specified color, you are out of the game [6].

Nowadays, there are many methods and techniques that are used in educational activities. The content features of the subject "Kazakh language" requires perfect knowledge and choice of strategies, methods, and techniques that allow to optimally achieve the expected results and develop the educational reflection of students. We have shown several models of effective ways, games, to encourage students to perform exercises in the 2nd grade in the Kazakh language, taking into account the age characteristics of students.

Thus, if the teacher fully mastered the approach to his lesson, was able to develop the interest and desire of students, then he successfully achieved his goal.

References:

1. *State program of education development in Kazakhstan for 2011-2020*
2. *Imzharova Z. U. Active and interactive teaching methods of pedagogical disciplines. - Aktobe: publication, ARSU. K. Zhubanova, 2004. - 5-48C.*
3. *Zhumabayeva V. E. and others. Kazakh language. Teaching method. In two parts. For teachers of 2nd grade of secondary schools / Schools.Sh. Zhumabaeva, M. N. Ospanbekov. - Almaty: Publishing house of KazGU. Al-Farabi, 2017.-4 pages.*
4. *Republican scientific and methodological journal. Education and upbringing in primary schools. No. 1-2 / 2016.*
5. *Republican scientific and methodological journal. Education and upbringing in primary schools. No. 11-12 / 2017.*
6. *Actual scientific research in the modern world. Materials of the V International scientific and practical Internet conference. January 2015 S. O. January 2015*

МРНТИ 14.29.27

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.59>

А.Н.Аутаева¹, С.Сеитимбетова²

¹²*Абай атындағы ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ЕСТУІНДЕ АУЫТҚУЫ БАР ОҚУШЫЛАРДЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕ ОҚЫТУДА ВЕРБОТОНАЛЬДЫ ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕСІНІҢ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Естуінде ауытқуы бар оқушыларды ағылшын тіліне оқытуда верботональды әдісті қолдану мәселесі қарастырылған. Есту қабілеті нашар балаларды ең алғаш ана тіліне және шетел тіліне үйретуде верботональды әдіс ең тиімді тәсілдердің бірі екендігін дәлелдеген француз академигі - Петар Губерина жайлы сөз қозғалады. Сонымен қатар есту қабілеті нашар балалар бір уақытта сөйлеуді және қабылдауды үйренеді, яғни осы әдіс арқылы ауызша сөйлеу қабілеті қалыптасып дамиды. Сондай-ақ, П.Губерина жалпы лингвистикалық мәселелерді - тілдегі дыбыс пен қозғалысты, ырғақ пен ономотопеяны зерттегені туралы және есту және сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды оңалтудың әдісін жасады.

Ағылшын тілін оқытуда сөйлеу әрекетінің – айтылым, оқылым, жазылым, тыңдалым жолдары тиімді қолданылса, және тапсырмалар әр баланың ерекшеліктеріне және тапсырма мазмұны тілдік дайындық деңгейіне сәйкес беріліп, оларға жекесараланған тапсырмалар мен нұсқаулықтарды нақты көрсету қажеттілігі, бөлінген уақыт қатаң дәлелді болуы. Осы шарттардың орындалуы сабақтың материалын түрлендіріп қана емес, сонымен бірге тақырыпты жақсы түсінуге ықпал ететіндігі мазмұндала келе естуінде ауытқуы бар оқушыларды қалыпты ортаға (социумға) бейімдеу болып табылады.

Түйінді сөздер: естуінде ауытқуы бар, верботональды әдіс, лингвистика, дыбыс пен қозғалыс, ырғақ пен ономотопея, сөйлеу әрекетінің түрлері, сараланған тапсырмалар, «СУВАГ» орталығы, қалыпты ортаға (социумға) бейімдеу.

Autayeva Akbota¹, Seitimbetova Saltanat²

¹²*Abai Kazakh national pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan*

BASICS OF USING THE VERBOTONAL METHOD IN TEACHING ENGLISH TO STUDENTS WITH HEARING DISABILITIES

Abstract

This article deals with the use of the verbotonal method of teaching English to students with hearing disabilities. We are talking about the French academic Petar Guberina, who proved that the first verbotonal method of teaching a native language and a foreign language is one of the most effective ways. In addition, children with hearing impairments simultaneously learn to speak and perceive speech, through this method, oral speech is developed. P. Guberina also studied General linguistic problems - sound and movement in the language, rhythm, onomatopoeia and a way to rehabilitate children with hearing and speech disorders.

In teaching English, speech activity techniques are effectively used – speaking, reading, writing, listening, and tasks must correspond to the characteristics of each child and the level of language training, specific instructions for them individually differentiated tasks and instructions, and strict motivated time. Meeting these conditions contributes not only to the modification of the lesson material, but also to a good understanding of the topic, which allows to include students with hearing disabilities in the society.

Key words: verbotonal method, linguistics, sound and movement, rhythm and onomatopoeia, types of speech activity, differentiated tasks, Center - "SUVAG», adaptation to a normal environment (society).

А.Н.Аутаева¹, С.Сеитимбетова²

¹²*Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Қазақстан*

ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ВЕРБОТОНАЛЬНОГО МЕТОДА В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Аннотация

В данной статье рассмотрен вопрос применения верботонального метода обучения английскому языку учащихся с отклонениями слуха. Речь идет о французской академике Петаре Губерина, который доказал, что первый верботональный метод обучения родному языку и иностранному языку является одним из самых эффективных способов. Кроме того, дети с нарушениями слуха одновременно учатся говорить и воспринимать речь, через этот метод развивается устная речь. Также П. Губерина изучал общие лингвистические проблемы - звук и движение на языке, ритм, ономотопея и способ реабилитации детей с нарушениями слуха и речи..

При изучении английского языка эффективно используются приемы речевой деятельности – говорение, чтение, письмо, аудирование, и задания должны быть даны в соответствии с особенностями каждого ребенка и уровнем языковой подготовки, конкретными предложениями и инструкциями, строго мотивированы выделенное время. Выполнение этих условий способствует не только модификации материала урока, но и хорошему пониманию темы, что позволяет включить учащихся с отклонениями слуха в обычную среду.

Ключевые слова: верботональный метод, лингвистика, звук и движение, ритм и ономотопея, виды речевой деятельности, дифференцированные задания, Центр " СУВАГ» , адаптация к нормальной среде (социуму).

Есту қабілеті нашар балаларды оқытудың қазіргі заманғы жүйесін теориялық негіздеуге, қалыптастыруға және дамытуға В.И. Белтюков, Л.М. Быкова, А.Г. Зикеев, Т.С. Зыкова, К.В. Комаров, К.Г. Коровин және басқа да орыс ғалымдары қатысқан. Әр түрлі зерттеулерде есту қабілеті бұзылған балаларға ана тілін оқытуда ауызша сөйлеуге үйрету мәселелері кеңінен көрініс тапқан. Осы мәселені шешудің заманауи ғылыми тәсілдерін жасауға отандық ғалымдар арасында Л.С. Выготскийдің теориялық идеялары өзінің ізбасарлары: Р.М. Боскис, С.А. Зыкова, Б.Д. Корсунской, А.Р. Лурия, Н.Г. Морозованың жазбаларында әрі қарай жүзеге асырылды.

Оқыту әдістерін жүйелеу және бірыңғай ұйымдастыру міндеті шет тілдерін оқытудың теориясы мен тарихындағы ең күрделі мәселелердің бірі болып табылады. «Әдіс» ұғымын екі жақты түсіндіруге болады. Бір жағынан, әдісті ғылым дамуындағы әртүрлі тарихи кезеңдерде оқудағы бағдар ретінде немесе әдіснамалық жүйе ретінде қарастыруға болады. Екінші жағынан, «Әдіс» түсінігін «оқыту мен оқудағы мақсатқа жетудің жолдары мен құралдары» деп түсіндіруге болады [1, с. 204]

Шетел тілін оқыту әдістемесінің тарихын талдай отырып, қоғам мен әдіснаманың дамуының әр кезеңінде ғылым ретінде оқытудың стратегиялық мәселелері бойынша әртүрлі көзқарастардың пайда болғанын айта аламыз. Шет тілдерін оқыту әдістемесінің тарихы шет тілдерін оқытудың оңтайлы әдісін ашуға көптеген және әртүрлі әрекеттер жасады.

Алайда, ағылшын тілін оқытуда көптеген әдістер қолданылады. Атап айтсақ, И.Ю.Шехтер - шет тілдерін оқытудағы эмоционалды-семантикалық тәсіл; доктор Пауль Пимслер – аудио тексттерді тыңдау; А.Драгункин – ана тіліндегі ерекшеліктерді салыстыра отырып, тілді жеңілдетіп оқыту; Д.Петров – жеке қызығушылығына қарай таныс лексиканы қолдану арқылы бірінші күннен сол тілде сөйлеп, тілдік ортаға бейімделу; Д.Мюллер - көрнекілік, тірек-сызба, бейнелеген сурет арқылы тілді оқыту – мнемотехника әдісін қолдану. Ағылшын педагог-әдіскері Гарольд Палмер шетел тілін оқытудың негізгі мақсаты ауызша сөйлеу дағдыларын меңгеру – деп санады. [2, с.47] Оның әдісі ауызша әдіс деп аталады. Ауызша сөйлеудің дұрыс дағдыларын қалыптастыружаттықтары Палмер әдісінің үлкен жүйесі болып табылады.

Ағылшын тілін оқытудың отандық ғылыми мектебін ұсынушылар: В.Д. Аракин, В.А. Артемов, И.М. Берман, И.Н. Гез, И.А. Зимняя, Г.А. Китайгородская, З.И. Клычникова, А.А. Леонтьев, А.А. Миролюбов, Е.И. Пассов, И.В. Рахманов, С.К. Фоломкина, З.М. Цветкова, В.С. Цетлин, Л.В. Щерба және басқалары.

Дегенмен, есту қабілеті нашар балаларды шетел тіліне оқытуда ең тиімді әдістердің бірі – верботональды әдіс. Верботональды әдісті қолдануда есту қабілеті нашар балалар бір уақытта сөйлеуді және қабылдауды үйренеді. Сөйлеуді ынталандыру әдісі қалыпты есту қабілеті бар адамдардың сөйлеуінің дамуына сәйкес келеді. Балалар сөйлеуді вестибулярлы, сезгіш және проприоцептивті сезімдерді қоздыратын вибратор арқылы және құлаққап арқылы қабылдайды. Олар дене қимылдары мен ритмикалық заңдылықтарына еліктей отырып, қалыпты ырғақты және сөйлеудің интонациясын (дыбыс деңгейі) және дыбыс сапасын көбейтуді үйренеді.

Хорватияда Петар Губерина жасаған верботональды әдіс арқасында есту және сөйлеу қабілеті бұзылған балалар сөйлеу, есту қабілеті қалыпты балалармен тең дәрежеде сөйлесу мүмкіндігін алды, бұл, әрине, саңырау балалардың қазіргі әлемге жақсырақ бейімделуіне ықпал етті. Верботональды әдіс «ымдау тілін» толығымен жояды, дауысты және сәйкесінше саңырау баланың сөйлеуін дамытады.

П.Губерина бірнеше жыл Миланда және Парижде эксперименталды фонетика зертханаларында жұмыс істеді, онда ол интонацияның ерекшеліктерін, сөйлеудің жақсаруы және мимиканың рөлін зерттеді. Ол арнайы зерттеуді дыбыстардың нақтылығына арнады және оның нәтижелері бойынша тыңдауға арналған сөздердің тізімін жасады. Оның әдеби оқудағы айтылым және интонация бойынша әртүрлі жұмыс әдістерін көрсететін тақтайшамен жабдықталған оқулығы бар. Болашақта бұл әр түрлі шет тілдеріндегі айтылу ерекшеліктерін зерттеуге негіз болды. Суска аралының диалектісін зерттеген Губерина ғылым ретінде диалектологияға көп үлес қосты. Ол есту патология мәселесін фонетикалық зерттеу деңгейіне жеткізді және эксперименталды фонетика негізінде естуді зерттеудің негізгі тәсілдерін құрды. Осыған байланысты ол алғашқы верботональды аудиометрді ойлап тапты.

П. Губерина жалпы лингвистикалық мәселелерді - тілдегі дыбыс пен қозғалысты, ырғақ пен ономотопияны зерттеді. Ол сөйлеуді тек байланыс құралы ретінде зерттеумен шектелмеді, сонымен қатар тілді өнердің әр түрлі салаларын (театр, әдебиет, аударма) бейнелеудің көркемдік құралы ретінде қарастырып, ғылыми негіз ұсынды.

Ауызша қарым-қатынас саласындағы ғылыми зерттеулер мен практикалық жұмыстардың нәтижесінде Петар Губерина есту және сөйлеу қабілеті бұзылған адамдарды оңалтудың верботональды әдісін жасады. Профессор Губерина 1954 жылы өзінің тәжірибелік зерттеулерінің алғашқы нәтижелерін, теориялық негіздері мен әдісті қолдану мүмкіндіктерін ұсынды. Сол уақыттан бастап бүгінгі күнге дейін «Верботональды жүйе және оны қолдану екі адамның «сөйлеу - тіл» және «сөйлеу - тыңдау» қос тілділіктерінің ажырамас өзара байланысы туралы ережелерге сүйене отырып дамып келеді. Сөйлеу адамға қажет, ал тыңдау - сөйлеудің ең маңызды алғышарты», – деді Петар Губерина [3,с.8].

1961 ж. Академик П.Губеринаның бастамасымен«СУВАГ». Орталығы верботональды жүйені қолдану мақсатында құрылды. Ол көптеген жылдар бойы және өмірінің соңына дейін осы бірегей мекеменің ғылыми директоры болды. Көптеген елдердің, соның ішінде Ресейдің мамандары SUVAG орталығында оқыды.

Академик Губерина өз серіктестерімен басқаша жолға түсті. Олар «Адам неге сөйлемейді?» - деген сұрақ қойды - және ол сұраққа жауап алынып: «Себебі ол естімейді. Есту қабілетінің жоғалуы мылқау болып табылады». Осылайша, верботональды әдіс есту, есту қабілетін қабылдауға және сол арқылы ауызша сөйлеуді қалыптастыру мен дамытуға негіз болады. Қабылдау мүмкіндіктерін ескере отырып, сөйлеудің құрылымдық элементтері табылды - уақыт, жиілік, дыбыс қарқындылығы, кернеу және үзіліс, адам денесі рецептор және трансформатор.

Верботональды әдіс қалыпты ести алатын балаларда анықталған тіл дамыту модельдеріне сәйкес келеді. Сөйлеу процедурасынан бұрын, бала жылайды, дыбыстарды шығарады, гуілдейді және былдырлайды. Оның кішкентай денесі бүкіл дыбыстарды құруға және қабылдауға қатысады. Мұндай дыбыстық белсенділік - бұл тек дыбысқа ғана емес, сонымен қатар проприоцептивті сезімдерге (бүкіл денемен дыбыстық сезім) жауап. Бала есейген сайын «өзінің ойын» өз дауысымен жетілдіріледі. Бұл кезеңде ритм, интонация, ырғақты қозғалыс белсенділігі, сондай-ақ вестибулярлы, тактильді және проприоцептивті сезімдер сөйлеу мен тілдің дамуына ықпал етеді.

Алғашқымағыналысөздер 9-12 айда айтылатын кезде, бала сөздерді басқамағына беру үшін ритм мен интонацияны қолдануды біледі. Мысалы, ол «мама» десе, бұл «мама, осындакел» немесе «мама, кетпе» немесе «мама, мен тамақтанғым келеді» және басқаларын білдіруі мүмкін.

Сөйлеу және сөйлеуді қабылдау процесінде ырғақ пен интонацияның маңыздылығын П.Губерина 1938 ж. Кейінгі ғылыми-зерттеу және тәжірибелік жұмыстарының нәтижесінде ол төмен жиіліктер сөйлеудің ырғағы мен интонациясын жеткізеді деген қорытындыға келді. Нашар еститін балалар мен жұмыс істейтін мамандар барлық дерлік нашар еститін балалардың төмен жиіліктерде есту қабілеті нашар екенін біледі, және бұл бірлігі, ырғағы мен интонациясының жоқтығы, бұл саңырау баланың сөйлеуін (тіпті жақсы дыбыстар мен) басқалар түсінбейді немесе нашар түсінеді.

Егер оқушылар ағылшын тілінде сөйлегілері келмесе не болады? Бұл жағдайда алдымен олар айтқысы келгендерін жазыпалсын. Әрине, осы балалардың көпшілігінің сөйлеу ерекшеліктеріне байланысты олардан ағылшын тілінде дұрыс дыбыстауға қол жеткізуді талап ету өте қиын, кейде мүмкін емес. Алайда, бұл шешім табудың және оң нәтижеге ұмтылудың тағы бір себебі. Бұл мәселенің шешімі - верботональды әдісті қолдану, яғни верботональды әдісті қолдануда үш негізгі міндетті шешу арқылы қол жеткізіледі. Өмірдің алғашқы айларынан бастап ерте диагноз қою. Электро-акустикалық сүзгілердің арнайы жүйесін қолдана отырып, әртүрлі дыбыстық жиіліктерде есту сезімталдығының қалдықтары анықталады, баланың «есту өрісі» анықталады [3, с.18]. VERBOTON және REVER электр акустикалық құрылғыларын қолдана отырып, баланың есту қабілетінің сақталған функциялары қосымша зерттеледі: ыңғайсыздық шегі, сөйлеу дыбыстарын сөйлеуге жат емес дыбыстардан оқшаулау мүмкіндігі, сөйлеуді баяу емес, қалыпты деңгейде қабылдау, тоналды және сөйлеу есту қабілетінің арақатынасы

Транзисторлар, сандық технология, кохлеарлық имплантация негізінде дыбысты күшейтетін жабдықтың көмегімен ерте есту протезін ауыстыру. Бала өмірінің алғашқы айларынан бастап есту қабілеті мен сөйлеуді дамыту. Үш жасқа дейін бұл ата-аналарымен саңырау және педагогикалық семинарларға қатысатын отбасылық тәрбие. Үш жылдан кейін есту қабілеті нашар баланы ата-анасы тәрбиелеуді жалғастырады, саңырау және есту қабілеті нашар балалар орталықтағы балабақшаға барады. Бұл сонымен қатар тілдік ортаға еруге ықпал етеді.

Ағылшын тілін оқытудың қазіргі әдістемесінде оқудың екі түрі бар:

- интенсивті (сыныпта оқу, мазмұны бойынша тапсырмалар беру);
- ауқымды (сабақтан тыс оқу, қысқа әңгімелер немесе әңгімелер, не мұғалім ұсынған, не өз бетінше таңдалған).

Мұғалімнің рөлі – оқушыларды ағылшын тілінде оқумен таныстыруға тырысу. Бұл, әрине, оқу процесі үшін үлкен қосымша фактор.

Оқығандарына сүйене отырып жаңа тапсырмалар беру:

- «Jigsaw» - мәтіндік үзінділер логикалық ретпен орналастырылуы керек;
- «True or false» - дұрыс немесе дұрыс емес және т.б.
- Естуі нашар балалардың жаңа лексиканы сәтті меңгеруі келесі элементтерден тұрады:
- ENGAGE (ақыл мен жүректің қатысуы) - музыка, ойын суреттері және т.б. ;
- STUDY (айқын конструкцияларға ойын жинақтап, назар аудару)
- ACTIVATE (алған тілдік дағдыларды қолдануға жауап).
- Жаңа сөздерді енгізу әдістері келесідей көрінуі мүмкін:
- көрнекілікті пайдалану;

- синонимдер, антонимдер;
- сөздің қарапайым аудармасы;
- сөздікпен өзбетінше жұмыс;
- контекст арқылы тілдік болжамды дамыту.

Оқушылардың сөздік қорын дамытуға көп көңіл бөлінеді. Сабақта көп сөз жазу, сол құрылымға енгізу. Жаңа лексикалық материалмен танысқан кезде әр оқушының бірнеше рет дұрыс оқуын және қайталауын қадағалау қажет. Сөздерді бірнеше рет дұрыс оқығанымен қайталауы баланың ауызша сөйлеуіне өте пайдалы. Тағы бір маңызды талап: әр жаңа сөз балаға жазбаша түрде берілуі керек [4, с.197].

Нәтижелі жұмыстың алғышарттарының бірі - техникалық оқу құралдарының қолданылуы. Компьютерді пайдалану қазіргі оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Ағылшын тіліндегі бейнероликтер, мультфильмдер мен тұсаукесерлер ең танымал. Олар белгілі бір дағдыларды дамытуға ғана емес, сонымен бірге балалардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Көрнекілік принципін іске асыру оң рөл атқарады, бұл ағылшын тіліндегі материалды жақсы меңгеруге ықпал етеді.

Дегенмен, компьютерді пайдалану қара бастың қамы үшін емес екенін ұмытпау керек, біз кино немесе жай ойын-сауық үшін фильм көре алмайсыз. Барлық материалдар өлшенген, ақылға қонымды және бағдарламаға сәйкес болуы керек. Бейне материалдарын тиімді пайдалану бірнеше шарттарды қажет етеді. Біріншіден, мазмұны оқушылардың тілдік дайындық деңгейіне сәйкес келуі керек. Екіншіден, бейне материалдарды қарауды бастамас бұрын тапсырмалар мен нұсқаулықтарды нақты тұжырымдау қажет. Үшіншіден, бөлінген уақыт қатаң сақталуы керек. Осы шарттардың орындалуы сабақтың материалын түрлендіріп қана емес, сонымен бірге тақырыпты жақсы түсінуге ықпал етеді.

Шет тілі сабағында қандай оқу материалдарын қолдану керек? Бұл сұраққа жауап беру кезінде оқулықта көптеген мәтіндік материалдар мен жазбаша жаттығулар болуы керек, ережелермен, көптеген мысалдармен және сөйлеу үлгілерімен қамтамасыз етілуі қажет.

Бастапқы кезеңде ойындарды жиі қолдану тиімді. Ойын - шет тілін оқытудағы, әсіресе бастапқы оқу деңгейін меңгеруде жиі қолданылатын әдіс-тәсілдердің бірі. Ойынды қолдана отырып, балалардың қызығушылығы мен белсенділігін арттыратын табиғи коммуникативті ойын құрылады және ойынға үнемі қатысатын бәсекелестік элементі, жеңіске деген ұмтылыс, оқушылардың назарын жұмылдырады, олардың есте сақтау қабілеттерін дамытады.

Мұның бәрі бекітілген лексикалық материалды неғұрлым нақты игеруге ықпал етеді. Есту қабілеті нашар студенттерге сабақ барысында қалыпты есту қабілетіне қарағанда айтарлықтай үлкен психофизикалық жүктеме алатындығын ескере отырып, ойын жаттығуларын, ойын-сауық жаттығуларын белсенді қолданған жөн [5, с.247].

Жиісабақтақолданылатынойындар:

- Сурет пен сөзді (сөз және оның аудармасы) байланыстырыңыз - айтпақшы, мұнда мұғалім өз еркімен зейін қоюға үйрету үшін қателіктер жібере алады (дұрыссөземес),
- Тзбекті жеке сөздерге бөліңіз,
- Дарағашы,
- Қадамдар (тақырып бойынша сөздік қорын қайталау),
- Лото,
- Меморин (жұптасқан карталарды табамыз – сөз және аударма),
- Аққулар ұшты (әріп пен сандарды қайталайды),
- 4 қосымша (қосымшасөз табыңыз және түсіндіріңіз),
- «Әріптер құлдырады» - тақтаға әріптерді шатастырып жазу,
- «Саңырау құлақтарды жинау» - сөздерді алдын-ала жазу, оларды бөліктерге ретімен бөлу, яғни «саңырауқұлақтарды» жинау.

Тағы бір ойын - «ассоциативті классика» - парақты біз топтарға саламыз, олардың әрқайсысы өз категориясымен белгіленеді (мысалы, жануарлар немесе дыбыстар). Чип лақтырған оқушылар осы санаттағы сөздерді мүмкіндігінше 20 секунд ішінде атаулары керек. Уақытшектеусіз, бастысы - сөйлеу.

Ассоциативті үш бұрыш» топты қойыны, егер жеке немесе топпен жеке жұмыс жасау қажет болса, беріледі. Картоннан үш бұрыштарды кесіп тастап, үш жағынан да сөздерді жазу, сөздерге антоним немесе ассоциация таңдау керек, бір үлкен үшбұрыш құрайды [6, с.187].

Грамматикалық дайындық кезеңі. Грамматиканы үйрену әлде қайда қиын. Сөйлеудің қалыпты дамуында, әдетте, 5 жасқа дейінгі балалар, өз ана тілінің барлық грамматикалық заңдылықтарын үйренеді. Естімейтін және есту қабілеті нашар балаларда олай болмайды. Ағылшын тілін үйрену кезінде есту қабілеті бұзылған балаларға тән нақты қателіктер ана тілінде сөйлеуде ақаулардың болуы және ана тілінде грамматиканы білмеуімен түсіндіріледі. Бұл жағдайда, әр сабақта грамматиканы ана тілінің грамматикасын түсіндіруден бастап шетел тілінің грамматикасын үйренеміз.

Ол үшін біз мыналарды қолданамыз:

-хормен айту;

- сөйлемді қайталау (Сәуле, Дианаға мынаны айтыңыз ...; сұраңыз ... Илья, түсіндіріңіз);

- таныс сөйлемдерге лексиканы қосу. Мен мысықты көріп тұрмын және т.б .;

-бір тұтас құрылымды дамыту, мысалы, әртүрлі лексикасы бар thereis/are–конструкциясы.

Верботоналды әдіс баланың есту қабілетін ескере отырып, сөлеу әрекетінің тыңдалым бөлігі баланың есту қабілетіне негізделеді. Алайда, тыңдалым жұмысында бірнеше кезеңдерді орындау қажет:

1. Тыңдауға дайындық.

2. Тыңдау (бірнеше рет).

3.Тыңдалғандарын бекіту үшін жаттығулар орындау. Оқушыларды тек тілді тыңдауға ғана емес, сонымен бірге естігендерін түсінуге тырысу керек. Әрине, бейтаныс сөздер мен олардың мағыналарын талдай отырып, визуалды қолдауды қолданған дұрыс [7, с. 245].

Әрине, есту қабілеті нашар балалар ағылшын тілінде қалыпты еститіндер сияқты дәл сөйлей алмайды. Және де, біз балалардың жеке ерекшеліктеріне байланысты олардың сөздік қоры соншалықты бай және тілді меңгеру деңгейлері жоғары болмайтынын түсінуіміз керек. Бірақ, ең бастысы мүгедек балаларды қоғамның толық мүшесі ретінде қабылдауымыз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Подласый, И.П. Педагогика: 100 вопросов - 100 ответов [Учеб.пособие для вузов]/ И. П. Подласый. - М.: ВЛАДОС-пресс, 2004.С. 365- учебное пособие

2. Миролюбов, А.А. Метод Пальмера [Текст]/ А. А. Миролюбов // Иностранные языки в школе: научно-методический журнал. - №1. – 1995. – С. 47

3.Верботональный метод. Реабилитация детей после кохлеарной имплантации. Курс лекций педагогов ГБОУ ЦППРиК «Логотон», 2012г.С.

4. Руленкова научить глухого ребенка слушать и говорить на основе верботонального метода. Парадигма, 2011. С.

5.Современные методы обучения английскому языку. Учебная программа для учителей английского языка общеобразовательных учреждений. МГАДА, 2010г.

6.Нелунова, и коммуникационные технологии в обучении иностранному языку в школе. Якутск, 2004г.

7. Нелунова, и коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам: электронное сетевое учебное пособие. Москва, 2008г.

МРНТИ 14.29.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.60>

А.М. Сивинский¹, К.К. Куламбаева²

^{1,2}*Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова*

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА ЧЕРЕЗ ПРОВЕДЕНИЕ ИНТЕГРИРОВАННЫХ УРОКОВ ФИЗИКИ И ИНФОРМАТИКИ

Аннотация

В данной статье описываются результаты экспериментальной исследовательской работы по изучению влияния интегративного подхода на качество обучения детей с нарушениями слуха.

Приводятся примеры установления межпредметных связей с различными учебными дисциплинами из личной практики докторанта, обосновывается их методологическая значимость. Обоснован процесс интеграции уроков информатики с другими учебными дисциплинами, сочетающий в себе и практическую направленность, и новые технологии, и установление межпредметных связей. Аргументированно обоснован данный подход, как интересное и перспективное направление педагогической деятельности в специальной школе.

Приводится методика повышения познавательной активности учащихся при помощи компьютерного моделирования физических процессов и явлений, определяется эффективность ее применения в специальной школе. Рассматриваются варианты применения информационных технологий на интегрированных уроках.

Ключевые слова: интеграция, эффективность обучения, информатика, физика, моделирование, нарушения слуха, информационные технологии.

А.М. Сивинский¹, К.К. Куламбаева²

^{1,2}Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті

ЕСТУ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН МЕКТЕПТЕ ФИЗИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНДЕРІ БОЙЫНША БІРІККЕН САБАҚТАР ӨТКІЗУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Аңдатпа

Берілген мақалада біріккен сабақтарды есту кемістігі бар балаларды оқытуда қолданудың оқу сапалығына әсер етуі туралы тәжірибелік ізденіс жұмыстарының қорытындылары жазылған. Докторанттың жеке жұмыс тәжірибесінен пәнаралық байланыстың әр түрлі пәндерде қолданудың әдістемелік тиімділіктері көрсетілген. Информатика сабақтарында біріктіру әдісін қолдануда басқа да пәндермен байланыстыру көзделген. Оның негізі ретінде: тәжірибелік бағыттар, жаңа технологиялар және пәнаралық байланыс қарастырылған. Берілген әдісті арнайы мектептерде қолдану – педагогикалық тәжірибенің қызықты да тиімді екені негізге алынған.

Физикалық үдерістер мен құбылыстарды компьютерлік модельдеу арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға арналған әдістеме және оны арнайы мектепте пайдалану тиімділігі анықталды. Біріктірілген сабақтарда ақпараттық технологияларды пайдалану нұсқалары қарастырылған.

Түйін сөздер: интеграция, оқу тиімділігі, информатика, физика, моделдеу, есту қабілетінің бұзылуы, ақпараттық технологиялар.

Sivinskiy A.M.¹, Kulambayeva K.K.²

^{1,2}Abay Myrzakmetov Kokshetau University

INCREASING THE EFFICIENCY OF TEACHING AT A SCHOOL FOR CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES BY CONDUCTING INTEGRATED CLASSES OF PHYSICS AND INFORMATICS

Abstract

This article describes the results of experimental research work on studying the impact of integrative approach to the quality of teaching children with hearing disabilities. Examples of establishing interdisciplinary relationships with various academic disciplines from the personal practice of the doctoral student are given and their methodological significance are substantiated. The process of integrating computer science lessons with other academic disciplines, combining practical orientation, new technologies, and the establishment of interdisciplinary connections, is substantiated. It is argued that this approach is justified as an interesting and promising area of pedagogical activity in a special school.

The methodology of increasing the cognitive activity of students with the help of computer modeling of physical processes and phenomena is given, the efficiency of applying such methodology at a special school is determined. Options of applying information technologies at integrated classes are considered.

Keywords: integration, learning efficiency, informatics, physics, modeling, hearing impairments, information technologies.

Идея интегрированного подхода к обучению детей с нарушениями слуха, означающего применение знаний и умений, полученных во время изучения различных предметных дисциплин, в рамках одного задания или занятия, приобретает в настоящее время инновационный смысл. Инновационный смысл связан с требованиями учебных программ по обновленному содержанию образования. В них ставят задачу формирования основ научного мировоззрения, целостного восприятия естественнонаучной картины мира, способностей наблюдать, анализировать и решать практические задачи с эффективным использованием современных информационных технологий у школьников (приложение к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 ноября 2016 года №668) [1].

На сегодняшний день в образовательном процессе активно используется интегрированное обучение, в частности на уроках физики и информатики. Учителя часто проводят совместные уроки, на которых предлагают учащимся решать предметные задачи при помощи компьютера. Использование информационных технологий предоставляет возможности для формирования у обучающихся представлений об объектах и явлениях, с трудом поддающихся описанию в рамках статичной модели, а также проводить эксперименты, невозможные в рамках школьной лаборатории, при помощи компьютерного моделирования.

Д. К. Андрейченко дает определение моделированию, как специальному исследовательскому методу, в основе которого лежит замена компьютерной моделью объекта, не поддающегося непосредственному изучению в конкретных обстоятельствах [2]. Использование моделирования в учебном процессе специальной (коррекционной) школы способствует формированию аналитических, рефлексивных, практических умений, развитию творчества. Предлагая школьникам задания, требующие для своего решения создание компьютерной модели, учитель может способствовать развитию пространственного мышления обучающихся, сформировать устойчивый базис для изучения последующих разделов учебной программы, сделать уроки более интересными и продуктивными.

Ограниченные и часто искаженные представления об окружающем мире у детей с нарушениями слуха определяют необходимость изучения школьного курса физики на основе использования наглядно-чувственного познания, широкого применения цифровых образовательных ресурсов в виде представленных в цифровой форме фотографий, видеофрагментов, статических и динамических моделей, символьных объектов и графики. Перечисленные ресурсы используются в предметно-практической деятельности при одновременном формировании речи и словесного мышления [3].

Поэтому целью нашего исследования было решение данных задач через установление межпредметных связей с информатикой (ее учебная программа предполагает изучение приложений, моделирующих физические процессы на компьютере). Кроме того, мы определили необходимость сделать расчет эффективности интеграции физики и информатики, как одного из способов повышения мотивации к обучению у неслышащих и слабослышащих школьников, развития их логического и образного мышления [4]. Была выдвинута гипотеза: использование интегративного подхода на основе межпредметных связей создает дополнительные условия учащимся с нарушением слуха для целостного познания окружающей действительности, развития мышления, осознания своих учебных достижений и творческих возможностей.

Исследование проводилось на базе КГУ «Областная специальная (коррекционная) школа-интернат для детей с нарушениями слуха» г. Петропавловск. Общее количество школьников, принявших участие в эксперименте – 40. Из них: 20 школьников входило в контрольную группу, 20 школьников – в экспериментальную группу. Одновременно выделены подгруппы по возрасту: по 12 человек – среднее звено, по 8 – старшее.

Опытно-экспериментальная работа проводилась с 8 января по 20 марта 2019 года. До начала исследовательской работы обучение проводилось традиционными методами. С 8 января в экспериментальной группе проводились интегрированные уроки физики и информатики по сформированной нами методике, содержащей следующие этапы: изучение какой-либо темы на занятиях по физике, закрепление теоретической части, отработка практических навыков, накопление словарного запаса; изучение программного комплекса на уроках информатики, содержащего в себе материалы по выбранной физической теме, формирование навыков работы в данной программной

среде, умений применять ее для решения поставленных задач, расширение словаря; совместный обобщающий урок, на котором учащиеся демонстрируют свои практические навыки решения физических задач, моделирования физических процессов при помощи компьютера по заданной теме, а также теоретические знания и владение терминологией, диалогической речью (рис. 1).

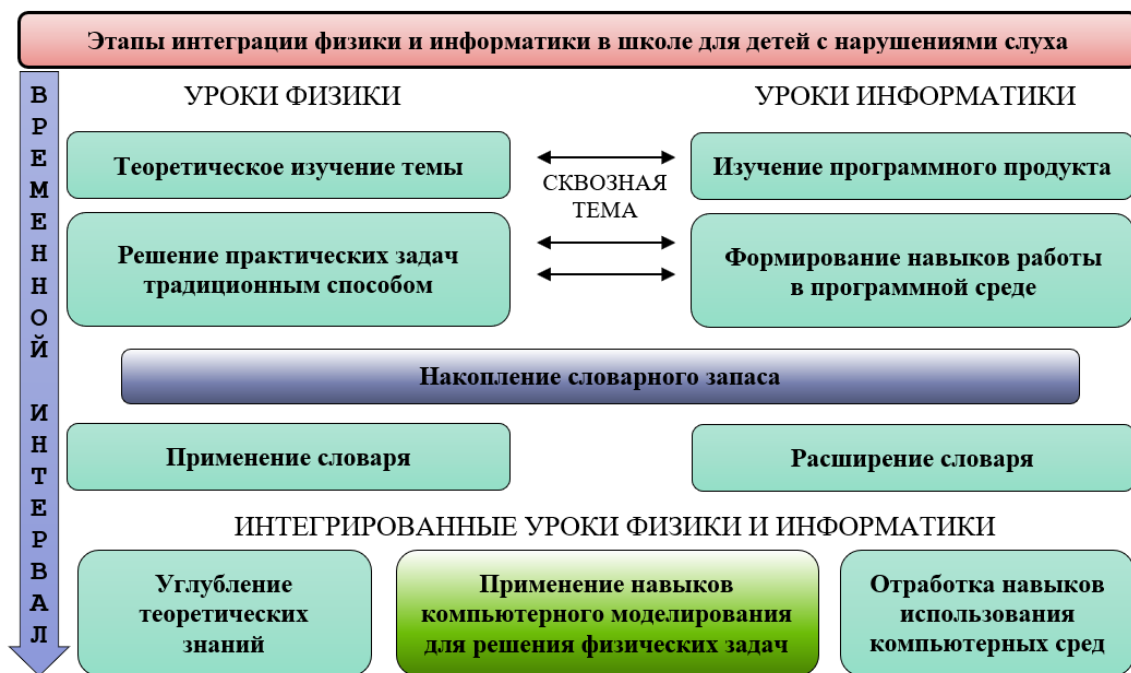

Рисунок 1. Схема проведения комплекса учебных занятий в рамках интеграции физики и информатики в школе для детей с нарушениями слуха

Анализ научно-методической литературы по проблемам интегрированного обучения (А.Я. Данилюк [5], Н.Н. Малофеев [6], Н.Г. Хохлов [7], Т.Г. Браже [8], Г.А. Монахова [9]) показал, что, проведя работу по изучению материала по выбранной теме, целесообразно организовать интегрированный урок по следующей схеме:

- организационный момент (подготовка к уроку, запуск необходимых приложений на компьютере);
- мотивация учащихся, постановка целей урока (учителя знакомят учащихся с планом урока, включающим в себя одновременное применение знаний, полученных на уроках физики и информатики);
- повторение материала, работа у доски (традиционное решение физической задачи);
- инструктаж учащихся, работа за компьютером (решение или моделирование похожей задачи при помощи компьютерных средств);
- подведение итогов (анализ выполненной работы, обсуждение учащимися возможностей применения своих знаний в различных ситуациях).

В качестве программного обеспечения процессе обучения использовался программно-методический комплекс CrocodilePhysics. Это простой и эффективный конструктор для создания физических экспериментов, который позволяет моделировать любые процессы для изучения физических явлений и проведения опытов. Дети с нарушениями слуха, работая, например, с темами «Электричество», «Оптика», «Движение и силы», «Волновые явления», могли в деталях изучить все основные физические процессы благодаря дифференцированной и поддающейся тонкой настройке системы построения экспериментов.

В конце каждого занятия ученики выполняли контрольное задание. Время на выполнение замерялось отдельно для каждого. При проверке учитывалось количество правильно выполненных шагов, отдельно отмечались ответы на задания по новому материалу. В каждой подгруппе испытуемых было проведено 32 урока, из них 10 – интегрированных.

По окончании опытно-экспериментальной работы проводился анализ полученных данных. Для оценки результативности учебного процесса использовались методики Б.Б. Кулагина [10] и Г.И. Шукиной [11], предполагающие выражение эффективности обучения в абсолютных показателях. Кроме того, по рекомендациям Т.Ю. Кураповой [12], проводилась оценка успешности обучения исходя из психологических критериев (рефлексия).

Анализ успешности обучения включал в себя сопоставление результатов выполнения контрольных заданий в экспериментальных и контрольных группах. Всего было проанализировано 640 заданий: по 192 в средних подгруппах и по 128 в старших.

Проведен расчет коэффициента результативности, равного отношению количества правильно выполненных шагов контрольного задания к их общему числу и коэффициент эффективности (отношение частного числа правильно выполненных этапов задания и затраченного на это времени для каждого ученика к частному количества шагов в задании и минимального времени, за которое их можно выполнить). После получения среднего значения для каждой подгруппы были определены показатели успешности обучения. Подгруппа среднего звена контрольной группы – 0,4, подгруппа среднего звена экспериментальной группы – 0,75, подгруппа старшего звена контрольной группы – 0,3, подгруппа старшего звена экспериментальной группы – 0,6. Значения, близкие к 1 означают высокую эффективность, значения, близкие к 0 – низкую.

Динамика результативности учебной деятельности определялась также методом анкетирования. На каждом учебном занятии обучающиеся заполняли заранее подготовленные карточки, где требовалось выставить баллы по следующим критериям: интерес, желание, понимание, запоминание, применение. После обработки полученных данных выяснилось, что к концу эксперимента степень понимания и интереса к учебной дисциплине физика в экспериментальной группе повысилась на 32%, к информатике – на 16 % (рис. 2). Уровень запоминания возрос на 19% с начала экспериментальной работы, применения полученных навыков – на 21% (рис. 3).

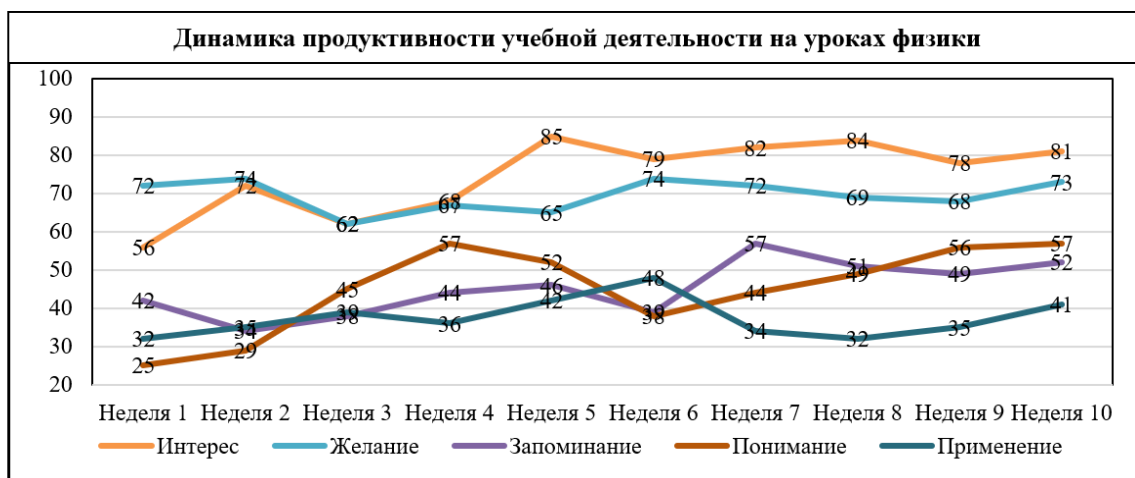

Рисунок 2. График изменения продуктивности уроков физики во время эксперимента

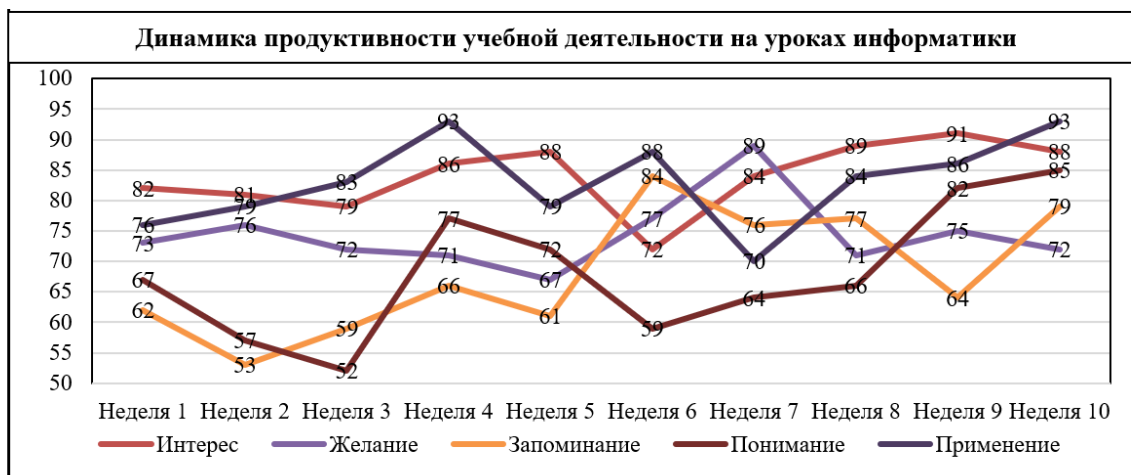

Рисунок 3. График изменения продуктивности уроков информатики во время эксперимента

Отметим, что интегративный подход в обучении незлышащих школьников предусматривает необходимость учета особого пути формирования познавательных процессов, поэтапного, постепенного усложнения требований к формируемым умениям, а также перенос усвоенных знаний и умений на работу с новыми материалами в новых условиях. Важным и специфическим условием организации наглядной предметной деятельности в обучении школьников, имеющих нарушение слуха, является накопление терминологического словарного запаса и его использование на различных уроках [13]. Это способствует лучшему пониманию речи окружающих, построению собственных высказываний, развитию разговорной речи.

Проведенное нами исследование показало, что использование компьютера повышает эффективность обучения детей с нарушениями слуха. Используемая в компьютере знаковая система быстро запоминается незлышащими и слабослышащими, так как наглядно-образное и наглядно-действенное мышление зачастую превалирует у таких учащихся над словесно-логическим. Поэтому целесообразно использовать информационные технологии на всех этапах обучения. Нами было замечено, что учебная программа, по которой работают специальные (коррекционные) школы Республики Казахстан, дающие детям с нарушениями слуха среднее образование, позволяет установить межпредметные связи по физике и информатике следующим образом:

- 8 класс: наблюдение физических явлений с использованием компьютерных средств;
- 9 класс: решение физических задач с использованием табличного процессора;
- 10 класс: моделирование физических процессов на компьютере;
- 11 класс: использование языка программирования Паскаль для решения физических задач и моделирования физических явлений;
- 12 класс: решение физических задач с использованием веб-технологий.

Одним из главных условий формирования аналитического и словесно-логического мышления у детей с нарушениями слуха на уроках физики является изменение подхода к решению учебных задач, к этапам нахождения правильных ответов на поставленные вопросы. Созданию таких условий способствует дифференцированный набор предлагаемых школьникам заданий, требующих, в том числе, использования компьютерных средств обучения. Типовая учебная программа обновленного содержания образования по предмету «Физика», обучение по которой осуществляется в текущем учебном году, учитывает современные подходы к учебному процессу и дает возможности для проведения интегрированных занятий путем включения сквозных тем в каждом разделе. Например, моделирование столкновения двух автомобилей в рамках традиционного урока возможно только средствами компьютерной визуализации, а для организация продуктивной работы с соответствующим программным обеспечением необходимо его предварительное изучения в рамках уроков информатики.

Таким образом, для успешной реализации учебной программы в школе для детей с нарушениями слуха необходимо формирование устойчивой понятийной базы, средствами оперирования которой выступает образное и наглядно-действенное мышление. Этому способствует, в том числе,

проведение интегрированных уроков физики и информатики. С одной стороны, оно позволяет наглядно смоделировать условия и ход решения физической задачи, а с другой - предоставляет широкие возможности для практического применения навыков работы с вычислительной техникой и программными продуктами. При этом у неслышащих и слабослышащих школьников, помимо уровня повышения уровня знаний по текущей предметной дисциплине, развиваются также общеучебные умения, позволяющие транслировать опыт применения информационных технологий для удовлетворения своих образовательных потребностей.

Использование компьютерного моделирования позволяет целенаправленно обрабатывать информацию, моделировать ситуацию введенными образами и понятиями, которые учащийся ранее пытался объяснить вербально в процессе обучения решению задач. Интеграция же физики с информатикой в данном случае позволяет, во-первых, снизить нагрузку на одного учителя, во-вторых, уделить больше внимания изучению конкретных тем, а в-третьих, повысить интерес учащихся посредством целенаправленной работы с информационно-коммуникационными технологиями, что в свою очередь приведет к более глубокому и успешному пониманию обеих учебных дисциплин.

Список использованной литературы

- 1 Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 ноября 2016 года № 668 «О внесении дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 "Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций"» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014605>.
- 2 Андрейченко Д.К. Основы компьютерного моделирования в среде MATLAB: учебное пособие. – Саратов: ООО «Издательский Дом «Райт-Экспо», 2013. – 96 с.
- 3 Стуре Т.К. Роль слова, наглядности и практического действия в техническом мышлении глухих // Дефектология. – 1993. – №6. – С.51-56.
- 4 Сивинский А.М., Куламбаева К.К. Педагогические условия эффективного обучения детей с нарушениями слуха на примере уроков математики // Современная психология и педагогика: проблемы и решения: сб. ст. по матер. XVII междунар. науч.-практ. конф. № 12(16). – Новосибирск: СибАК, 2018. – С. 80-87.
- 5 Данилюк А.Я. Метаморфозы и перспективы интеграции в образовании // Педагогика. – 1998. – № 2. – С. 8-12.
- 6 Малофеев Н.Н., Шматко Н.Д. Интеграция и специальные образовательные учреждения: необходимость перемен // Дефектология. – 2008. – № 2. – С. 86-94.
- 7 Хохлов Н.Г. Интегрированная система обучения в высшей школе за рубежом. – М.: МАСИ, 1990. – 111 с.
- 8 Браже Т.Г. Интеграция предметов в современной школе. // Литература в школе. – 1996. – № 5. – С. 150-154.
- 9 Монахова Г.А. Образование как рабочее поле интеграции // Педагогика – 1997 – №4. - С. 52-53.
- 10 Кулагин Б.Б. Основы профессиональной психодиагностики. – Л.: Медицина, 1984. – 215 с.
- 11 Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательного интереса учащихся. – М.: Педагогика, 1988. – 208 с.
- 12 Курапова Т.Ю. Критерии успешности обучения учащихся общеобразовательных школ // Психология в России и за рубежом: материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2011 г.). – СПб.: Реноме, 2011. – С. 106-109.
- 13 Дроздова Д.Ф. Решение задач на встречное движение в V классе школы для глухих детей // Дефектология. – 1991. – №2. – С. 46-48.

Қуықбайева У.¹ Иниятова А.² Турдалы Т.³

¹²Abay Kazakh national pedagogical university,
Kazakhstan, Almaty

³Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages,
Kazakhstan, Almaty

FEATURES OF SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH CHILDREN FROM LOW-INCOME FAMILIES

Abstract

This article is not only about the peculiarities of the work of a social teacher with a low-income family, but also about improving the social status of children in the family, about organizing social assistance, about helping them in solving the problem independently, and deeper understanding of own spiritual world and organizing different events to join the ranks of society. Socio-economic problems in the country can not be solved because of different age characteristics, and factors that affect their lives, particularly, the impact factors on the child due to the improper relationship between children and parents in the family; insufficient well-being of children in society or school; isolation from the social environment due to the various depressions; the influence of a low social situation, etc. This affects the child's psychology and after these circumstances, the child's potential for inspiration will be reduced, such as education, training, the desire to live, empathy with the leader of society, and consequently, this article emphasizes the special moments of social and pedagogical work, based on the works of comprehensive foreign scientists.

Keywords: «family», «support», «teenager», «low-income family», «financial situation», «social teacher», «social and pedagogical support», «high school students», «adaptation», «support», «assistance»;

Ұ.Қ. Қыяқбаева¹ А.Е. Иниятова² Т.Л. Тұрдалы³

¹²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

³Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Алматы қ., Қазақстан

АЗ ҚАМТЫЛҒАН ОТБАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада әлеуметтік педагогтың аз қамтылған отбасымен жұмыс жасау ерекшеліктерін көрсетіп қана қоймай отбасыдағы балалардың әлеуметтік жағдайын көтеру, әлеуметтік көмекті ұйымдастыру, тек көмек күтуші ғана емес проблеманы шешу үшін өздігінен жол табуына көмектесу, рухани жан дүниесін танып білуі, қоғам көшіне ілесіп, қатарға қосу жұмыстарын ұйымдастыру туралы айтылған. Еліміздегі түрлі жас ерекшеліктеріне қарай әлеуметтік мәселенің шешімін таба алмай жатқан тұсы балалар мәселесі екендігін жеткізіп, олардың өміріне әсер етуші факторлар, атап айтқанда: отбасындағы ата-ана арасындағы қарым-қатынастың дұрыс болмауынан балаға әсер ету факторы; балалардың қоғамда немесе мектепте өзін кем сезінуі; түрлі депрессияға ұшырап, өзін өмір сүру ортасынан бөлектеу; әлеуметтік жағдайдың төмендігінің әсері; т.б. бала психологиясына әсер ететіндігі және осы жағдайлардан кейін бала үшін білім алу, оқу, өмір сүруге талпыну, қоғам көшімен бірге ілесу сынды шабыттың потенциалы бәсеңдейтіндігін жеткізіп, жан-жақты шетел ғалымдарының еңбектеріне сүйене отырып әлеуметтік-педагогикалық жұмыс жүргізудің ерекше тұстарын айтады.

Түйін сөздер: «отбасы», «бала», «жасөспірімдік шақ», «жоғары сынып оқушылары», «материалдық жағдай», «әлеуметтік педагог», «аз қамтылған отбасы», «әлеуметтік-педагогикалық қолдау», «бейімделу», «қолдау», «көмек көрсету»;

¹²Казахского Национального педагогического университета имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

³Казахский университет Международных отношений и мировых языков
имени Абылай хана, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ ИЗ МАЛООБЕСПЕЧЕННЫХ СЕМЕЙ

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности работы социального педагога с малообеспеченной семьей, но и повышение социального положения в семье, организация социальной помощи, организация работы включения в ряды общества о познании духовного мира и поиске путей самостоятельного решения проблем. Социально-экономические проблемы в стране не могут быть решены по различным факторам, влияющие на жизнь, в частности: фактор воздействия родителей на ребенка из за не благоприятного климата в семье, недостаточное самочувствие детей в обществе подверженных различным депрессиям, влияние низкой социальной ситуации в стране и др. Эти факторы влияют на психологию ребенка, что в дальнейшем влечёт за собой снижение уровня обучаемости и работоспособности детей. Таким образом в данной статье подчёркиваются важность проведения социально-педагогических работ, всесторонне опираясь на труды зарубежных учёных.

Ключевые слова: «семья», «дети», «подростковый возраст», «старшеклассники», «материальное положение», «социальный педагог», «малообеспеченная семья», «социально-педагогическая поддержка», «адаптация», «поддержка», «оказание помощи»;

Any society has a social problem. This is a problem with lives, lifestyle and various age characteristics. Due to various age characteristics, teenager problems are not solved in the country too. Because there are several factors that affect their lives. Particularly, the impact factor on the child due to the wrong relationship between parents in the family; the lack of feeling of the teenager in society or school; depression and isolation from the environment; the influence of low social status; it is obvious that these factors affect the psychology of the child. After such situations, the child's potential for inspiration slows down, such as getting an education, learning, striving to live, and accompanying the leader of society. A teenager can search for the desired item from the other side. No one is responsible for defining if whether this direction right or wrong.

Since 1991, the "Social pedagogy" branch has been officially introduced in the country on the basis of the document, and a social teacher has been working. A General social teacher is a specialist who organizes educational work with children in various socio-cultural settings and helps them adapt to society.[1]

The work of a social educator with children and adolescents began in different countries at different times and for different purposes. At the same time, a social teacher is expected to work with a family and a teenager who has certain social problems. In this regard, one of the goals of a social teacher is to provide social and pedagogical support to teenagers from low-income families in secondary schools. Not only to support but also improve the social situation of students, organize social assistance, help in self-finding solutions to problems, not only receiving assistance, but also to organize work on studying the spiritual world, included in the system.

Therefore, after determining the goal of supporting low-income families and adolescents, the social educator works on setting several tasks for himself. Towards them:

1. drawing up a list of low-income families, orphans, children left without parental care and large families in secondary schools, registration of documents;
2. identification of socio-pedagogical factors affecting teenagers from low-income families;
3. identification and systematization of features of providing social support to children from low-income families in secondary schools.

First of all, let's get acquainted with the concepts of family, low-income family, teenager and providing them with social pedagogical support.

The family is a complex social system that has the character of social institutions and small social groups.

According to 5-2 paragraph of 1st article of the Law of the Republic of Kazakhstan of July 17, 2001 No. 246" on state targeted social assistance", low-income persons (families) are persons (families) who have an average per capita income below the poverty line established in regions, cities of national significance, and the capital, and these persons have the right to receive targeted social assistance. [2]

A teenager is the end of childhood, the transition from childhood to adulthood. Usually cover from 10-11 to 14-15 years.

Adolescence is the age when systems of knowledge of the world, moral trust, principles and dreams, and the concept of evaluation are actively formed. It is at this age that social educators should strictly take into account that children's moral consciousness is growing. The formation of the personality of teenagers depends on the nature of the moral case and moral experience. For teenagers, an important milestone of growth, the formation of their self-awareness, understanding of their needs as a person.

The results of the study show that adolescents have an interest in their inner life, their personal quality, and compensation for material and spiritual needs. He opens up his self, seeks to know the strengths and weaknesses in his own self. This contributes to the entire mental life of the teenager, the nature of his cognitive activity, the formation of his view with others, communication with people.

The family is distinguished by economic space, an interdependent way of life, emotional and moral ties, mutual assistance, assistance, and protection. Thus, the family is one of the institutions of socialization of the young generation, performing the function of ensuring the safety of any person. Currently, many families need help and support to fully perform the functions required by society. Such assistance is provided by incomplete and large families, single families raising children with disabilities, foster children with disabled parents, refugees, migrants, the unemployed, etc. families are in need. Therefore, it is very important to provide and support socio-pedagogical and pedagogical assistance to low-income families.

Socio-philosophical aspects of socio-pedagogical support for students were considered in ancient philosophy (Democritus, Plato, etc.), Renaissance philosophy (T.Campanella, M. Montane, etc.), and in philosophical and pedagogical anthropology (Bud, V. I. Maksakova, A. N. Orlov, K. D. Ushinsky, V. N. Filippov, V. D. Shadrikov, etc.).

The psychological foundations of child support are revealed by B. G. Ananiev, A. G. Asmolov, L. S. Vygotsky, A. Maslow, S. Rogers, V. I. Slobodchikov, B. Shapiro, and others.

The analysis of psychological and pedagogical literature in pedagogical science and practice revealed a different classification of stages of supporting activity of the teacher. T.V. Anokhina demonstrates the stages of pedagogical support for teenagers in the activity of a social teacher: 1) diagnostics; 2) search; 3) contractual; 4) activity; 5) reflexive. V. V. Kulishov developed stages of pedagogical support for students' self-realization: 1) identification of difficulties; 2) search for the causes of difficulties with students; 3) discussion of results; 4) manifestation of joint activities. Stages of pedagogical support for teenagers S.V.Boykova: 1) goal; 2) activity; 3) reflex-predictive.

In the direction of pedagogical support (V. A. Gorshkova, R. V. Ovcharova, V.V. Morozova, etc.), Starting from the humanistic pedagogy of the XVIII century, up to the present time it is connected with the experience of development and application (I. Pestalozzi, K. D. Ushinsky, V. P. Kashchenko, V. N. Soroka, A. S. Makarenko, I.Korchak, S. A. Kalabalin, etc.). To solve life problems that arise in the conditions of life and physical, spiritual, and intellectual capabilities of children, the idea of social pedagogical support is relevant, since each child sets new professional tasks for the teacher. Therefore, for a social teacher working with children from low-income families, it is important to be fluent in methods of pedagogical support for the personal development of children and adolescents. Social pedagogical support for the majority of researchers (V. A. Belichev, M. V. Zhdanov, N. S. Morozov, R. V. Ovcharov, S.A. Raschetina, A. B. Chistova, L. M. Shipitsina, and others) has a clear socio-pedagogical context. [3]

In General, social pedagogical support is understood as a system of measures that ensure the protection of human rights, including those that meet the social needs of special children.

In General, at least food, clothing, housing, medical and socio-pedagogical assistance should be provided for the life of any teenager — preserving his or her health and ensuring the well-being of his or her family. If the family does not have the necessary means to recover (unemployment, pain, disability, old age, or loss of a breadwinner), the school's social teacher must provide students with the protection and support provided by the state.

Today, the problem of educating the younger generation is one of the most urgent one. Our society is experiencing a social and spiritual crisis. Kazakhstan approved the "Convention on the rights of the child", adopted by the UN in 1989. The content of the Convention sets 4 main requirements: the right of the child to

life, protection and support of the child, creation of conditions for development, and respect for the right to active participation in public life. The main priority is not non-discrimination of the child for any reason. The Convention pays special attention to socially vulnerable groups of children, orphans, disabled people, and offenders.

And the difference in social and pedagogical support is as follows:

- social and pedagogical support is aimed at preventive assistance to the child in solving their problems in the educational process and social environment.;

- social and pedagogical support, development of a humanistic personality in accordance with educational models of education, perception in relationships, assistance to the teacher of the child's living conditions in a constrained situation "you can" - in order to learn how to solve their own problems;

- social and pedagogical support is necessary not only by solving human problems, but also in conditions that prevent their education in the process of socialization;

- social-pedagogical support is targeted by a person or group to avoid, alleviate, or eliminate causes that act as risk factors that hinder self-development;

- social and pedagogical support is aimed at developing a person's adaptive abilities and individual growth of their interaction with the social environment. [4]

Research of a social teacher: defining categories of students, conducting sociological research of each of them, analyzing the health of disabled children, and interviewing teachers to evaluate the school's performance. Working with different categories of children: working with families of disadvantaged adolescents who are the object of our research: providing systematic assistance to families in difficult situations in diagnostic, preventive, social, social, psychological, organizational areas.

In developed models of socio-pedagogical support, adolescents are considered as objects of socio-pedagogical influence. Thus, the object of social and pedagogical support is: children with disabilities, orphans, children who are offenders, children at risk - with developmental problems without pronounced clinical and pathological characteristics; those left without parental care; and so on.

Another form of social pedagogue's work with families is social and pedagogical monitoring of the family – a scientifically based system of step-by-step collection, generalization and analysis of information about the processes taking place in the family, and on this basis, making strategic and tactical decisions. [5]

In the process of providing pedagogical support to children, the social teacher makes efforts to preserve and preserve their views, life goals, and moral qualities. They should assess the spiritual characteristics, emotional state of the wards, and be aware of the family situation. [6] therefore, the social teacher always keeps in touch with the students' families. In order to work as a social teacher with a low-income family, I briefly focused on several works: the social passport of the student, the act of examining the living conditions of the student, the characteristics of the student's family, and the journal of social and pedagogical accounting.

Now an ACT of examination of the material and residential living conditions of the student's family is being drawn up. It examines the family composition, living conditions, General month, private apartment, rented housing, sanitary conditions, the lack of individual spaces of the child staying in the room, the child's behavior in the house, communication with the child's parents, relatives, their children, other features discovered during the preparation of the act, conclusion, suggestion, etc. The home visit certificate is stored in the student's Social passport and provides a description of the family for the successful work of a social teacher, especially in relation to a family that needs special attention.

The social teacher, when visiting the family, determines the marital status and at the end of the family briefing fills in the accounting log. And he is helped by a magazine of consultations on monitoring the stages of working with the family. A detailed description of parental counseling is entered in the student's Social passport, which records the work done. In the social security journal, it is noted which family and on what basis social benefits are provided (benefits, provision of free food), about its implementation and provision. Employees of these services at the school are directly responsible for providing students with hot meals and access to new clothing.

Of course, the provision of such financial assistance by a social teacher is made in accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On state targeted social assistance".

The journal «Social security»

Date	Students' full name	The problem and necessity	Regulation of the issue (social services)	Progress, date of execution.

The ability of a social educator to focus on the child's problems, establish open relationships with them, fully conceptually, significantly affects the implementation of social education. As a result of this connection, the work of a social teacher in schools will find its own system.

In schools with children from disadvantaged families, the tasks and functions of a responsible social teacher are briefly systematized:

- first, it deals with the study of individual psychological characteristics of the student;
- in the next situation, the situation will consistently solve problems and regulate difficult situations to adapt the child to the social environment, his efforts to develop personal qualities;
- it works to provide assistance, property and non-property rights of the child on the part of the state;
- it organizes the child's free time, his connection with the school, society, and team;
- participates in the development, approval and implementation of educational programs of educational organizations.

Financial situation is one of the reasons that determine the status of a person in the society in which the person lives. Providing children with the necessary clothing, food, and training facilities certainly affects their future life and psychological state. Therefore, social educators monitor the provision of social and material assistance to children from low-income and low-income families.

As the main results of individual socio-pedagogical support for a teenager from low-income families, we:

- setting up a trusting relationship with your family;
- teenagers and parents with a teacher and social relationships, and satisfaction;
- overview of the development of new social roles for adolescents;
- social initiative, active participation in collective creative activities; and a conscious approach to choosing a future profession, professional training, etc. [7]

Children, teenagers, and their caregivers ask for help from a social teacher during a difficult period of life. They are disappointed in life, lost hope, experienced difficulties and were not able to solve the problem on their own, waiting for understanding, goodwill, moral support and real help. Helping them in word and deed, promoting their self-belief, and reviewing and maturing their values is the main task of a social educator. Understanding and caring for children and adolescents is the main mission of a social educator.

If families in society differ in different social conditions, then they are low-income families, children who are brought up in this family are the focus of attention of social educators. After all, the child, seeing the lack of life, negative moments in the family, feeling the lack of attention of parents, may be a little less than the warmth of the family. A future citizen or citizen who has been exposed to such negative factors can have a negative impact on the society in which the citizen lives. The work of a social educator in preventing such accidents and turning the lives of low-income teenagers in the right direction is important. Therefore, we would like to organize the campaign "Road to school-2020" for low-income, low-income families, children and teenagers, as well as open recreation and Health improvement centers for children from low-income families.

References:

1. *World of science and education in Kazakhstan. Republican scientific-methodical and pedagogical journal No. 3, 2006.*
2. *Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan.*
3. *O.S. Gazman Pedagogy of freedom the path to humanistic civilization. - 2000. - No. 3-With 6-33*
4. *Sociology pedagogy journal no 1.2.3 M 2007*
5. *B.Aitbaeva Fundamentals of social pedagogy: a textbook. - Almaty: Kazakh University, 2011 - 165 p.*
6. *L.V. Mardahaev, "Methodology and technology of social educator»*
7. *Duisenbekova sh Social pedagogy: textbook. - Semipalatinsk: Semipalatinsk state pedagogical Institute, 2010. - 81 b.*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.23.07

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.62>

А.Д. Сыздықбаева¹, А.М. Усенова²

¹*Қазақский национальный педагогический университет имени Абая,*

¹*Қазақский национальный женский педагогический университет
Алматы, Республика Казахстан*

²*Южно-Казахстанский государственный университет имени М. Ауезова
Шымкент, Республика Казахстан*

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ ДЕТЕЙ К ОБУЧЕНИЮ В УСЛОВИЯХ ПРЕДШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается проблема готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования. Авторы определяют сущность и подходы к определению понятия “готовность к обучению в школе”. Выделены компоненты готовности к обучению в школе: личностная, социально-психологическая, интеллектуальная и индивидуальная. Определена программа диагностики готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования. Представлены критерии, показатели (медико-физиологический – определяющий соответствие ребенка возрастным нормам готовности обучения в школе; когнитивный – определяющий развитость познавательных процессов и их произвольность; мотивационный – наличие у детей устойчивых мотивов, сформированность внутренней позиции будущего школьника); уровни (низкий, средний, высокий) готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования и результаты опытно-экспериментальной работы.

Статья издана за счет грантового финансирования «Лучший преподаватель вуза 2019 года».

Ключевые слова: дошкольное образование, готовность детей к обучению в школе, формирование готовности дошкольников к обучению в школе, компоненты готовности ребенка к обучению, педагогические условия повышения готовности детей к обучению.

А.Д. Сыздықбаева¹, А.М. Усенова²

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,*

¹*Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан Республикасы*

²*М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Шымкент, Республика Казахстан*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі білім беру жағдайында балалардың оқуға дайындығы мәселесі қарастырылады. Авторлар "мектепте оқуға дайындық" ұғымын анықтаудың мәні мен тәсілдерін анықтайды. Мектепте оқуға дайындық компоненттері бөлінген: жеке, әлеуметтік-психологиялық, зияткерлік және жеке. Мектепке дейінгі білім беру жағдайында балалардың оқуға дайындығын диагностикалау бағдарламасы анықталды. Критериялар, көрсеткіштер (медициналық-физиологиялық-баланың мектепте оқыту дайындығының жас нормаларына сәйкестігін анықтайтын; когнитивті – танымдық процестердің дамуын және олардың еркіндігін анықтайтын; мотивациялық – балаларда тұрақты уәждердің болуы, болашақ оқушының ішкі позициясының қалыптасуы); мектепалды білім беру жағдайында балалардың оқуға дайындығының деңгейі (төмен, орташа, жоғары) және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижелері.

Мақала «2019 жылғы ЖОО үздік оқытушысы» гранттық қаржыландыру есебінен шығарылды.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі білім беру, балалардың мектепте оқуға дайындығы, мектепке дейінгі балалардың мектепте оқуға дайындығын қалыптастыру, баланың оқуға дайындығының компоненттері, балалардың оқуға дайындығын арттырудың педагогикалық шарттары

A. Syzdykbayeva¹, A. Usenova²

¹Abai Kazakh National Pedagogical University

¹Kazakh National Women's Teacher Training University

Almaty, Kazakhstan

²M. Auezov South Kazakhstan State University

Shymkent, Kazakhstan

FORMATION OF CHILDREN'S READINESS FOR LEARNING IN PRE-SCHOOL EDUCATION

Abstract

The article deals with the problem of children's readiness to learn in pre-school education. The authors define the essence and approaches to defining the concept of "readiness to study at school". The components of school readiness are identified: personal, socio-psychological, intellectual, and individual. The program of diagnostics of children's readiness for learning in pre-school education is defined. The criteria and indicators are presented (medical and physiological-determining the child's compliance with age standards of readiness to study at school; cognitive – determining the development of cognitive processes and their arbitrariness; motivational – the presence of stable motives in children, the formation of the internal position of the future student); levels (low, medium, high) of children's readiness to learn in pre-school education and the results of experimental work.

The article was published through grant funding "The best teacher of the university in 2019".

Keywords: pre-school education, children's readiness to study at school, formation of preschool children's readiness to study at school, components of a child's readiness to learn, pedagogical conditions for increasing children's readiness to learn.

Введение

Обновление системы образования в Республике Казахстан, являясь одним из приоритетных направлений государственной политики, ставит новые задачи по обеспечению его качества на основе сохранения фундаментальности и соответствия потребностям личности, общества и государства. Согласно пункту 2 статьи 30 Закона РК "Об образовании" №319-III от 27.07.2007 года, дошкольное образование является обязательной первичной составной частью непрерывного образования в Казахстане. Сложно переоценить её значение, ведь основная задача дошкольного образования - гармоничное всестороннее развитие ребенка и создание фундаментальной базы для его дальнейшего обучения и личностного развития [1].

Степень "предшкольного образования" вводится в целях обеспечения равных стартовых возможностей дошкольников для поступления в школу и рекомендована как эффективный способ формирования готовности дошкольников пяти-шести лет к обучению в школе. Осуществление данной ступени образования предусматривается в условиях различных моделей образовательных учреждений: на базе дошкольной организации, общеобразовательной школы, центра развития ребёнка, учреждения дополнительного образования, домашнего образования и др. Вместе с тем введение ступени предшкольного образования в систему общего образования требует переосмысления представлений о дошкольном детстве как уникальном периоде жизни человека. В этой связи большое значение приобретает проблема организации самого образовательного процесса в предшкольном образовании.

В настоящее время в науке и практике дошкольного образования обсуждается ряд приоритетных направлений, актуализирующих проблему организации предшкольной подготовки дошкольников[2]:

- создание оптимальных условий для развития дошкольников с учётом их возросших возможностей в ситуации современного социума (М.М. Безруких, И.Т. Бутозов, Н.Д. Горелик, Н.И. Гуткина, Е.С. Дёмина, О.М. Дьяченко, С.П. Ефимова, Т.В. Фуряева и др.);

- сохранение детства как особого мира жизнедеятельности ребёнка (И.Д. Демакова, Р.П. Ефимкина, Е.А. Козырев, К.Л. Печора, Д.И. Фельдштейн и др.);

- разработка и реализация инновационных воспитательно-образовательных комплексов, способствующих формированию готовности ребёнка к обучению в школе (А.А. Бральгина, Н.Ф. Виноградова, М.И. Волошкина, В.И. Ковалько, М.М. Маханева, Т.М. Чурекова, И.Е. Ядрихинская и др.);

- объединение усилий дошкольной организации-семьи-школы в воспитании и образовании дошкольников (Н.Ф. Виноградова, Т.А. Данилина, Т.А. Журбенко, М.В. Зиновьева, К.Е. Игошев и др.);

- учёт индивидуальных особенностей детей дошкольного возраста при подготовке к школе (А.А. Бударный, Ю.З.Гильбух, З.В. Дощицина, Н.А. Карпушина, Л.И. Новикова и др.).

В Республике Казахстан проблема готовности старших дошкольников к школьному обучению получило отражение и в научных трудах: А.К. Менжановой, Б.Б. Баймуратовой, К.М. Мендаяковой, А.Е. Манкеш, С.Н. Жиенбаевой, Ф.Н. Жумабековой, Г.М. Метербаевой, Б.К. Игенбаевой, а также представлено в нормативно-правовых документах Министерства образования и науки РК[3].

Актуализация проблемы в области дошкольного образования обосновывается появлением в социуме “нового” отношения к детству, потребности к поиску наиболее эффективных вариантов и способов организации обучения ребёнка дошкольного возраста в разных видах образовательных учреждений, реализующих предшкольное образование.

Актуальность нашего исследования объективно вытекает из необходимости разрешения противоречия, между требованием высокого уровня подготовки ребенка к школе и недостаточной разработанностью педагогических условий, обеспечивающих формирование готовности дошкольников к обучению в школе на ступени предшкольного образования.

Методология исследования

Для решения задач исследования нами использованы: теоретические и эмпирические методы, в частности, анализ, синтез, обобщение, конкретизация, опрос, тестирование, педагогический эксперимент.

Определим сущность понятия “готовность детей к обучению к школе”, которое связано с такими понятиями как подготовка детей к школе, непрерывность образования, преемственность в работе дошкольной организации и школы, школьная зрелость, пропедевтика школьного обучения, предшкольная подготовка.

Готовность детей к обучению к школе- задача комплексная, многогранная и охватывает все сферы жизни ребенка. В зависимости от понимания сущности, структуры и компонентов готовности ребенка к обучению выделяются ее основные критерии и параметры в рамках различных исследовательских подходов (таблица 1).

Таблица 1- Подходы к определению понятия “готовность к обучению в школе”

Подход	Автор	Сущностная характеристика
Исследования, направленные на формирование у детей дошкольного возраста определенных умений и навыков, необходимых для обучения в школе	Т.В. Тарунгаева Л.Е. Журова В.И. Ядэшко	Дети 5-6 лет имеют большие, чем предлагалось, интеллектуальные, психические и физические возможности, что позволяет перенести часть программы первого класса в подготовительный класс. Исследования показывают, что путем социальной организации воспитательно-образовательной работы можно успешно обучать детей данного возраста началам математики и грамоты и тем самым существенно улучшить их подготовку к школьному обучению.
Исследования новообразований и изменений в психике ребенка	В.В. Давыдов Д.Б. Эльконин Л.И. Божович	У ребенка, поступающего в школу, должен быть определенный уровень развития познавательных интересов, готовность к изменению социальной позиции, желание учиться; кроме того, у него должны возникнуть опосредствованная мотивация, самооценка. Совокупность указанных психологических свойств и качеств определяет готовность к школьному обучению.

Исследования генезиса отдельных компонентов учебной деятельности и выявление путей их формирования	Т.С. Комарова А.Н. Давидчук Т.Н. Доронова О.М. Анщенко	Исследуется генезис отдельных компонентов учебной деятельности и выявляются пути их формирования в специально организованной учебной деятельности.
Исследования способности к подчинению правилам и требованиям взрослого	А.А. Венгер Л.И. Цеханская	Показателем готовности к школьному обучению выступает умение ребенка сознательно подчинять свои действия заданному правилу при последовательном выполнении словесных указаний взрослого. Данное умение связывалось со способностью овладения общим способом действия в ситуации задачи.

Таким образом, готовность к школе является многокомпонентным образованием, включающий совокупность определенных свойств и способов поведения ребенка, необходимых ему для восприятия, переработки и усвоения учебных стимулов в начале и при дальнейшем продолжении школьного обучения.

К.А. Rumanowicz, К.Ј. Moysesand К.S. Zoromskic выделяют следующие компоненты готовности к обучению в школе:

- личностная готовность;
- социально-психологическая готовность;
- интеллектуальная готовность;
- индивидуальная готовность [4].

Личностная готовность включает формирование у ребенка готовности к принятию новой социальной позиции - положению школьника, имеющего круг прав и обязанностей. Эта личностная готовность выражается в отношении ребенка к школе, к учебной деятельности, учителям, самому себе. В личностную готовность входит и определенный уровень развития мотивационной сферы.

Социально-психологическая готовность включает в себя формирование у детей качеств, благодаря которым они могли бы общаться с другими детьми, с учителем. Данный компонент предполагает развитие у детей потребности в общении с другими, умение подчиняться интересам и традициям детского коллектива.

В психологии установлено, что любые психические свойства и способности складываются лишь в ходе той деятельности, для которой они необходимы. Поэтому качества, требующиеся школьнику, не могут сложиться вне процесса школьного обучения. Следовательно, психологическая готовность к школе заключается не в том, что у ребенка оказываются сформированными сами эти качества, а в том, что он овладевает предпосылками к следующему их усвоению. Задача выявления содержания психологической готовности к школе - это и есть задача установления предпосылок собственно "школьных" психологических качеств, которые могут и должны быть сформированы у ребенка к моменту поступления в школу.

Компонент индивидуальной готовности предполагает наличие у ребенка кругозора, запаса конкретных знаний. Ребенок должен владеть планомерным и расчлененным восприятием, элементами теоретического отношения к изучаемому материалу, обобщенными формами мышления и основными логическими операциями, смысловым запоминанием.

Интеллектуальная готовность к школьному обучению рассматривается как соответствующий уровень внутренней организации мышления ребенка, который обеспечивает переход к учебной деятельности. Иными словами, будущий школьник должен иметь развитую способность проникать в сущность предметов и явлений, овладеть такими мыслительными операциями, как анализ и синтез, сериация и классификация; в процессе учебной деятельности уметь устанавливать причинно-следственные связи между предметами и явлениями, разрешать противоречия. Все это играет важную роль в овладении системой научных понятий и обобщенных способов решения практических задач в школе[5].

Проблема формирования у дошкольников качеств, необходимых для успешного обучения в школе является дискуссионной. И ученых, и педагогов-практиков волновал вопрос - является ли достаточным физическое и умственное развитие шестилетних детей для усвоения школьной программы. Исследования последних лет показывают, что возрастные возможности старших

дошкольников обеспечивают усвоение значительного объема знаний из программы начальной школы. Эти выводы свидетельствуют о возможности обучения в школе с шести лет.

Научные данные показывают, что у старших дошкольников достаточно развиты зрительные ощущения. Более 80% детей хорошо разделяют основные цвета и оттенки, то же самое можно сказать и о развитии восприятия. Почти все дети уверенно воспринимают форму предмета, размер, удаленность и движение предмета.

Однако Е.Э. Кочурова, отмечает и некоторые особенности сенсорно-перцептивной организации детей-дошкольников, которые оказывают влияние на процесс обучения математике. Так, в обучении счету сложнее воспринимают счет на слух, чем счет количества предметов, воспринимаемый наглядно. Это обусловлено необходимостью опоры на особое умение согласовывать числительное не с видимым, а с воспринятым на слух показателем, с установлением сложных ассоциаций. Эти сложные сенсорно-перцептивные процессы связаны с восприятием числовых отношений и действий. Прочитанное, услышанное или названное арифметическое действие должно вызывать зрительно-слуховые ассоциации. Вследствие зрительного восприятия или наглядного представления цифра перевоплощается в обобщенный сигнал определенного числа (количества), а также необходимых действий с заданным количеством [6].

Таким образом, сделаем выводы, что преемственность - это связь, предполагающая с одной стороны направленность воспитательно-образовательной работы дошкольной организации на те требования, которые будут предъявлены детям в школе, с другой стороны опоры учителям на достигнутый дошкольный уровень развития, на знания, опыт детей и использование этого в учебно-воспитательном процессе школы. Решить проблему преемственности возможно лишь тогда, когда будет реализована единая линия развития ребенка на этапах дошкольного и начального школьного детства.

Особенность преемственности дошкольного и начального образования в том, что воспитатель должен учитывать двусторонность данного процесса. С одной стороны, признавать самоценность дошкольного детства с опорой на ведущую - игровую - деятельность, с другой создавать условия для элементов учебной деятельности. Его задача - в процессе познания развивать мыслительные способности детей на основе любознательности, интереса. Во многом решение будет зависеть от того, правильно ли воспитатель понимает готовность ребенка к школьному обучению. Ведь здесь следует учитывать "созревание" всех структур организма, становление качественных новообразований во всех сферах личности - физической, мотивационной, эмоционально-волевой, интеллектуальной, коммуникативной.

Таким образом, детский сад выполняет задачу всесторонней подготовки детей к школе в процессе систематического, целенаправленного педагогического воздействия. В задачи воспитателя детского сада входит помимо планомерной подготовки к школе, изучение неблагоприятных вариантов психического развития ребенка, черт личности и поведения. Наиболее оптимальным вариантом формирования у ребенка школьной зрелости является тесное взаимодействие детского сада и школы, их сотрудничество по всем аспектам вопроса подготовки детей к школьному обучению.

Результаты исследования

Содержание опытно-экспериментальной работы по проблеме исследования включало констатирующий, формирующий и контрольный этапы. Исследованием были охвачены дошкольники ГККП "Ясли-сад №20" Управления образования города Алматы. Дошкольники экспериментальной группы (ЭГ) – группа "Балауса" 19 детей, контрольная группа (КГ) - 17 детей группы "Бакдаурен".

Цель констатирующего этапа исследования – определение исходного состояния готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования. Диагностика проводилась с использованием комплекса методов диагностического исследования: опрос, тестирование (таблица 2).

Таблица 2 - Программа диагностики готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования

Критерий	Компоненты готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования	Методы диагностики
Медико-физиологический	Физическая готовность	Тестирование по 3 критериям: морфологический признак (абсолютные размеры тела (масса не ниже 23 кг) - 1; пропорции тела (Филиппинский тест) - 2; смена зубов – 3.
Когнитивный	Интеллектуальная готовность	Тест для оценки словесно-логического мышления Методика “Домик” Н.И. Гуткиной Методика для исследования опосредованной памяти, образного мышления
Мотивационный	Эмоционально-волевая готовность	Методика “Определения уровня саморегуляции”
	Личностная готовность	Анкетирование Михайловой Л.С.
	Социально-психологическая готовность	Опросник Сердюковой Е.Ф.

Проведя анализ психолого-педагогической литературы, обосновав проблему исследования, определив компоненты готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования, выделим их критерии и показатели: медико-физиологический – определяющий соответствие ребенка возрастным нормам готовности обучения в школе; когнитивный – определяющий развитость познавательных процессов и их произвольность; мотивационный – наличие у детей устойчивых мотивов, сформированность внутренней позиции будущего школьника.

Распределим данные критерии по уровням:

Высокий уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования: будущий первоклассник положительно относится к школе, сформирована произвольность познавательных процессов, что способствует легкому освоению учебного материала, развита учебная мотивация и коммуникативные навыки, физическое развитие ребенка соответствует возрастным нормам.

Средний уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования: отношение к школе не вызывает отрицательных переживаний, однако требует постоянного привлечения внимания через показ школьной атрибутики, произвольность познавательных процессов имеет место тогда, когда дошкольник занят чем-то для него интересным, физическое развитие ребенка соответствует возрастным нормам.

Низкий уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования: будущий первоклассник отрицательно относится к школе и не проявляет интереса к учебной деятельности; нередко жалобы на нездоровье и подавленное настроение; учебный материал усваивается фрагментарно, требуется значительная помощь педагога, необходимы постоянный контроль, систематические напоминания и побуждения со стороны педагога и родителей; сохраняет работоспособность и внимание при удлинённых паузах для отдыха.

Диагностирование испытуемых групп проходило отдельно по каждому критерию, к примеру, по медико-физиологическому критерию обе испытуемые группы 100% были готовы к обучению в условиях дошкольного образования. В качестве примера представим результаты еще одной диагностики, по когнитивному критерию, таблица 3,4:

Таблица 3 – Результаты констатирующего этапа исследования по когнитивному критерию в контрольной группе

Интеллектуальная готовность детей к обучению в условиях дошкольного образования					
№	Имя дошкольника	Тест для оценки словесно-логического мышления	Методика «Домик» Н.И. Гуткиной	Пиктограмма методика для исследования опосредованной памяти, образного мышления	Общий уровень сформированности ИГ
1	Акежан А.	С	4	С	С
2	Арина Ш.	С	0	В	В
3	Диас Т.	В	0	С	В
4	Аяжан И.	Н	4	С	Н
5	Кирилл Е.	С	2	С	С
6	Аня Ш.	В	2	В	В
7	Кирилл Х.	Н	4	С	Н
8	Даша П.	Н	4	Н	Н
9	Андрей З.	С	5	Н	Н
10	Дана С.	С	2	С	С
11	Акбопе Г.	Н	1	Н	Н
12	Вика С.	С	2	С	С
13	Стёпа З.	Н	5	С	Н
14	Дина П.	Н	2	Н	Н
15	Аксауле О.	Н	5	Н	Н
16	Зере Б.	Н	4	С	Н
17	Амангелды Б.	Н	1	Н	Н

Таблица 4 – Результаты констатирующего этапа исследования по когнитивному критерию в экспериментальной группе

Интеллектуальная готовность детей к обучению в условиях дошкольного образования					
№	Имя дошкольника	Тест для оценки словесно-логического мышления	Методика «Домик» Н.И. Гуткиной	Пиктограмма Методика для исследования опосредованной памяти, образного мышления	Общий уровень сформированности ИГ
1	Александр М.	В	1	С	С
2	Миша П.	Н	1	Н	Н
3	Семен Г.	С	2	С	С
4	Гуля Д.	Н	3	Н	Н
5	Дамир С.	С	0	В	В
6	Аскар Б.	С	4	С	С
7	Айнура Б.	Н	3	С	Н
8	Эльмира О.	С	1	С	С
9	Бахыт М.	Н	1	Н	Н
10	Ульяна К.	Н	1	С	С
11	Улбике А.	С	5	Н	Н
12	Саша К.	С	4	С	С
13	Кулбике А.	Н	4	С	Н
14	Айдана З.	С	2	С	С
15	Айсауле А.	С	0	С	С
16	Мираш Т.	Н	3	Н	Н
17	Толеген И.	Н	2	Н	Н
18	Батыр Ж.	С	0	В	В
19	Эльмира А.	С	2	С	С

Далее осуществлялся сбор по всем критериям в одну таблицу и с использованием математического значения “мода” определялся среднестатистический уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования, таблица 5-7.

Таблица – 5 Сводные данные констатирующего этапа исследования (контрольная группа)

№	Имя дошкольника	МФК	КК	МК			ОУГОУПО
		ФГ	ИГ	ЭВГ	ЛГ	СПГ	
1	Акежан А.	+	С	4	8	9	В
2	Арина Ш.	+	В	5	5	6	С
3	Диас Т.	+	В	5	10	8	В
4	Аяжан И.	+	Н	1	5	7	С
5	Кирилл Е.	+	С	4	3	2	С
6	Аня Ш.	+	В	5	10	10	В
7	Кирилл Х.	+	Н	2	3	2	Н
8	Даша П.	+	Н	2	3	3	Н
9	Андрей З.	+	Н	2	1	7	С
10	Дана С.	+	С	3	6	7	С
11	Акбопе Г.	+	Н	2	2	6	С
12	Вика С.	+	С	3	5	5	Н
13	Стёпа З.	+	Н	2	3	5	С
14	Дина П.	+	Н	2	3	3	Н
15	Аксауле О.	+	Н	1	3	3	Н
16	Зере Б.	+	Н	2	1	2	Н
17	Амангелды Б.	+	Н	2	2	4	С

Таблица – 6 Сводные данные констатирующего этапа исследования (экспериментальная группа)

№	Имя дошкольника	МФК	КК	МК			ОУГОУПО
		ФГ	ИГ	ЭВГ	ЛГ	СПГ	
1	Александр М.	+	С	3	7	3	С
2	Миша П.	+	Н	2	3	7	С
3	Семен Г.	+	С	3	6	7	С
4	Гуля Д.	+	Н	1	1	2	Н
5	Дамир С.	+	В	5	6	5	Н
6	Аскар Б.	+	С	4	8	9	В
7	Айнура Б.	+	Н	2	2	5	С
8	Эльмира О.	+	С	3	5	2	Н
9	Бахыт М.	+	Н	1	5	5	С
10	Ульяна К.	+	С	4	3	5	Н
11	Улбике А.	+	Н	2	2	2	С
12	Саша К.	+	С	3	3	1	Н
13	Кулбике А.	+	Н	2	7	4	С
14	Айдана З.	+	С	3	7	5	С
15	Айсауле А.	+	С	3	6	1	Н
16	Мираш Т.	+	Н	2	2	2	Н
17	Толеген И.	+	Н	2	2	2	Н
18	Батыр Ж.	+	В	5	7	8	В
19	Эльмира А.	+	С	3	6	6	С

*Примечание:

Н – низкий уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования

С – средний уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования

В – высокий уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования

МФК - медико-физиологический критерий

КК – когнитивный критерий

МК – мотивационный критерий

ФГ – физиологическая готовность

ИГ – интеллектуальная готовность
 ЭВГ – эмоционально-волевая готовность
 ЛГ – личностная готовность
 СПГ - социально-психологическая готовность
 ОУГОУПО – общий уровень готовности к обучению в условиях дошкольного образования.
 Определим сводные данные констатирующего этапа исследования (таблица 7):

Таблица 7 – Результаты констатирующего этапа исследования

№	Испытуемые группы	Уровни готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования					
		Низкий	%	Средний	%	Высокий	%
1	Контрольная	6	35	8	47	3	18
2	Экспериментальная	8	42	9	47	2	11

Получив данные констатирующего этапа исследования, определим, имеют ли одинаковые исходные данные обе испытуемые группы перед началом формирующего эксперимента, для этого используем U-критерий Манна-Уитни. Полученное эмпирическое значение $U_{эмп}$ (145), при $U_{кр}$ $p \leq 0,01 = 88$, $U_{кр}$ $p \leq 0,05 = 109$ находится в зоне не значимости. Таким образом, подтвердилась гипотеза H_0 - испытуемые группы на начало формирующего этапа исследования не отличаются [7].

Формирующий этап исследования включает апробирование педагогических условий для повышения готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования:

- организация воспитательно-образовательного процесса в рамках подобласти “Основы грамоты и подготовка руки к письму”;

- усиление работы по компонентам готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования на основе игровой деятельности.

Согласно типовой учебной программе, подготовка руки к письму в дошкольном возрасте включает несколько направлений [8]:

- развитие ручной умелости (создание поделок, конструирование, рисование, лепка, в которых развивается мелкая моторика, глазомер, аккуратность, умение довести начатое дело до конца, внимание, пространственная ориентация);

- развитие у детей чувства ритма, умения согласовывать слово и движение в определенном ритме;

- развитие графических умений (рисование по клеточкам, раскрашивание, штриховки и других видов заданий);

- развитие пространственной ориентации (умение ориентироваться на листе бумаги: справа, слева, в верхнем правом углу, посередине, в верхней строчке, в нижней строчке).

Дополнительно нами использован комплекс Т.В. Фадеевой, включающий следующие упражнения: “Подними пальчики”, “На зарядку становись!”, “Ванька-встанька”, “Собери палочки в корзинку”, “Шаги”, “Вертушка”, “Мячик”, “Обнималки”.

Развитие ручной умелости всегда было одной из важных задач воспитания детей дошкольного возраста. Интересные “ручные работы” для детей придумал автор первой в мире системы обучающих игр для малышей Ф. Фребель в 19 веке (складывание из бумаги – аналогия современного оригами, конструирование из гороха и палочек, выкладывание фигурок из палочек и лучинок, нанизывание, плетение узоров из полосок бумаги, пальчиковые игры). Упражнения для развития “ручной умелости” входили и в систему заданий для детей, разработанную М. Монтессори (вкладыши, рамки для застегивания и шнуровки и другие), в систему Л.К. Шлегера (работа с глиной, песком, деревом, бумагой и картоном).

Для подготовки к письму и выполнения графических упражнений с детьми дошкольного возраста необходимо использовать простой карандаш. Нельзя использовать в этих упражнениях фломастеры, так как они не требуют от малыша мышечных усилий для проведения линии.

Для подготовки руки к письму нами использовано дополнительно:

- выкладывание фигур и узоров из мелкой мозаики;

- конструирование из мелких деталей, из конструкторов, требующих завинчивания гаек, шурупов;

- конструирование из бумаги и картона;
- плетение шнуров из ярких цветных веревочек;
- работа на детском настольном ткацком станочке;
- вязание крючком и на спицах;
- шитье и вышивка (примечание: для ребенка 6 лет нужна иголка длиной 4 см, не тонкая, с продольным ушком. Дети осваивают швы “вперед иголку” по прямой линии, “за иголку”, “через край”);
- изготовление поделок из проволоки;
- пришивание пуговиц;
- нанизывание бусин и изготовление детских бус;
- изобразительная деятельность (лепка, аппликация, рисование);
- пальчиковые игры;
- штриховки;
- изготовление коллажей (вырезание ножницами фигур из журналов и составление из них композиций);
- выжигание по дереву;
- выпиливание;
- валяние;
- раскрашивание картинок (важно не само по себе раскрашивание, а чтобы картинка была раскрашена карандашом без выхода за контуры, аккуратно, не спеша);
- рисование узоров на бумаге в клеточку (“продолжи начатый узор”);
- дорисовывание недостающей половины рисунка по клеточкам;
- обведение рисунков по точкам;
- выкладывание из спичек фигур и узоров (у спичек нужно предварительно обрезать головки для безопасности ребенка);
- плетение разных узоров из бумажных полос, а потом и из тесьмы, придумывание своих новых сочетаний и узоров (смотреть “Дары Фребеля”- плетение из полос);
- изготовление бумажных бус (прямоугольная полоска разрезается по диагонали на треугольники. Каждый треугольник скручивается по диагонали, конец треугольника приклеивается. Получается цветная бумажная бусинка. Бусины нанизываются на тесьму);
- вырезание гирлянд из бумаги, сложенной гармошкой;
- декоративное рисование (рисование узоров) – ребенок учится правильно располагать элементы на плоскости, строить их в ритме;
- задания с линейками, трафаретами животных, геометрических фигур, фруктов, овощей и других фигурок (обведение контура по трафарету и его штриховка или дорисовывание и раскрашивание; составление картин из элементов разных трафаретов);
- рисование на доске мелом, цветными мелками;
- изготовление оригами;
- изготовление поделок из природного материала (шишки, каштаны, веточки, листья, семена, горох).

Для реализации второго педагогического условия: усиление работы по компонентам готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования на основе игровой деятельности нами использованы игры и упражнения.

Интеллектуальный компонент готовности детей к школе включал:

- развитие внимания: упражнения “Хозяин и тень”, “Части тела” и др.;
- развитие мышления: упражнения “Отгадывание небылиц”, “Найди лишнее” и др.;
- развитие памяти: упражнения “Что пропало?”, “Что изменилось?” и др.;
- развитие воображения: упражнения “Клякса”, “Продолжи рисунок” и др. [9].

Для развития эмоциональной сферы будущего школьника в формирующем эксперименте мы познакомили ребёнка с эмоциями: радостью, горем, гневом, страхом, удивлением; обучали детей: различным эмоциям по схематическим изображениям; обучали понимать свои чувства и чувства других людей и умению рассказывать об этом; обучали передавать заданное эмоциональное состояние, используя различные выразительные средства; также учили переключаться с одного эмоционального состояния в противоположное, к примеру, нами были использованы следующие игры: “Тренируем эмоции”, “Лото настроений” и другие.

Игры и упражнения, направленные на развитие личностного компонента готовности детей к школе: “Для чего ходят в школу”, “Школьник и дошкольник”. Игры, направленные на развитие социально-психологического компонента готовности детей к школе: “Подарки”, “Мостик Дружбы”[10].

На контрольном этапе исследования использовалась та же программа диагностики, что и на констатирующем этапе, включающая диагностику по 5 компонентам: физического, интеллектуального, эмоционально-волевого, личностного и социально-психологического. Рассмотрим результаты контрольного этапа исследования (таблица 8).

Таблица 8- Сводные данные контрольного этапа исследования

№	Испытуемые группы	Уровни готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования					
		Низкий	%	Средний	%	Высокий	%
1	Контрольная	5	29	9	53	3	18
2	Экспериментальная	1	5	12	63	6	32

Таким образом, после проведения формирующего эксперимента, включающего реализацию педагогических условий, повышающих готовность детей к обучению в условиях дошкольного образования в экспериментальной группе нами получены следующие результаты: низкий – 5%; средний – 63%; высокий – 32%.

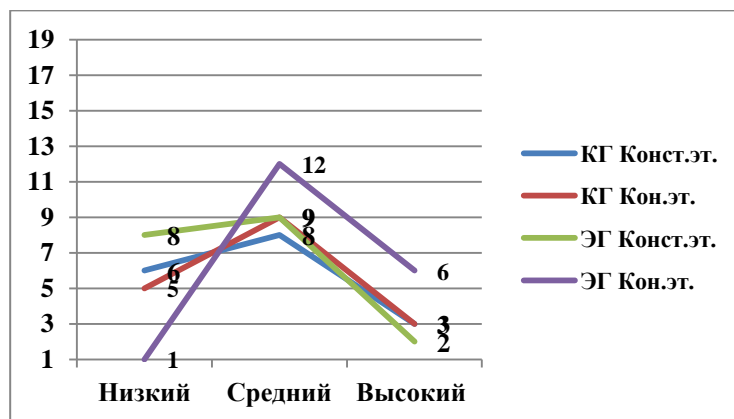

Рисунок 1 – Сравнительный анализ данных констатирующего и контрольного этапов исследования

Налицо существенная динамика изменения результатов в лучшую сторону в ЭГ: низкий уровень снизился на 37%, средний уровень повысился на 16%, высокий уровень повысился на 21%.

В контрольной группе результаты остались почти без изменений: низкий уровень изменение составило - 6%; средний уровень – 6%; высокий уровень – без изменений.

Дискуссия

В настоящее время в Республике Казахстан созданы объективные предпосылки перехода к непрерывному образованию. Произошло переосмысление и преобразование целевых функций образования, как системы, так и ее отдельных звеньев, пересмотрены традиционные представления о социальной сущности образования как социального института в жизни человека и общества.

Дошкольное образование является первой ступенью в системе непрерывного образования, являясь гарантом для успешного обучения в школе. Анализ научной литературы по проблеме исследования Э.И. Александровой, Л.А. Венгер, А.В. Запорожец, А.А. Люблинской, В.С. Мухиной, Н.В. Нижегородцевой, Л.Г. Петерсон, В.Д. Шадрикова, Л.И. Божович, Е.Е. Кравцовой и др. позволил нам уточнить содержание понятия “готовность детей к обучению в школе”.

Под “готовностью детей к обучению к школе” мы понимаем совокупность определенного уровня развития мыслительной деятельности, познавательных интересов, готовности к произвольной регуляции своей познавательной деятельности и к социальной позиции школьника.

В исследовании представлена структура готовности детей к обучению к школе, состоящая из следующих компонентов: физиологического, интеллектуального, эмоционально-волевого, личностного, социально-психологического.

Диагностика исследуемого качества осуществлялась на констатирующем этапе исследования по четырем представленным компонентам.

Результаты констатирующего этапа исследования показали низко-средний уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования. Обработка полученных результатов исследования методами математической статистики (U-критерий Манна-Уитни), при проверке исходных теоретических положений, подтвердила их достоверность.

В исследовании определены педагогические условия повышения готовности детей к обучению в школе:

- организация воспитательно-образовательного процесса в рамках подобласти “Основы грамоты и подготовка руки к письму”;

- усиление работы по компонентам готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования на основе игровой деятельности.

Анализ экспериментальных данных показал, что процесс готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования является управляемым. Учитывая педагогические условия организации воспитательно-образовательного процесса, возможно, повысить уровень готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования.

Таким образом, выдвинутые в гипотезе положения нашли подтверждение в ходе исследования, в целом, и в результатах опытно-экспериментальной работы, в частности. Поставленные задачи исследования решены, цель исследования достигнута.

Заключение

На основании полученных результатов в исследовании, с целью усовершенствования этой работы, нами разработаны предложения и рекомендации по повышению уровня готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования:

1. В рамках обновления содержания начального образования требуется усиление готовности детей дошкольного возраста к успешному обучению в условиях дошкольного образования.

2. Дошкольное образование обеспечивает равные возможности дошкольников для поступления в школу и рекомендовано как эффективный способ формирования готовности дошкольников пяти-шести лет к обучению в школе.

3. Для повышения готовности детей к обучению в школе необходима организация воспитательно-образовательного процесса в рамках подобласти “Основы грамоты и подготовка руки к письму” и усиление работы по компонентам готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования на основе игровой деятельности.

В заключении стоит отметить, что результаты проведенного исследования не исчерпывают всех аспектов проблемы готовности детей к обучению в условиях дошкольного образования и предполагают дальнейшее развитие и совершенствование проблемы исследования в рамках дополнительного образования.

Список использованной литературы

1. Закон РК “Об образовании” №319-III от 27.07.2007 года - Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_.

2. Середа О.Л. Формирование готовности дошкольников к обучению в школе на ступени дошкольного образования: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук. - Кемерово, 2011. - 22 с.

3. Елькеева А.Б. Преемственность дошкольного и начального образования: учебное пособие. Алматы, 2016.-144 с. ISBN 978-601-298-292-3.

4. Rymanowicz K.A., Moyses K.J. and Zoromskic K.S. (2019). School Readiness. *Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology*. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.21836-1>.

5. Hains A.H., Fowler S.A., Schwartz I.S., Kottwitz E. and Rosenkoetter S. A comparison of preschool and kindergarten teacher expectations for school readiness. *Early Childhood Research Quarterly*, 2019.- Volume 4, Issue 1, Pages 75-88. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(89\)90090-2](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(89)90090-2).

6. Кочурова Е.Э. Преемственность методик обучения математике младших школьников и дошкольников. - М.: Образование, 2005. - 175 с.

7. <https://www.psychol-ok.ru/statistics/mann-whitney/>

8. Типовая учебная программа 2016 год, Астана. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235>.

9. Коноваленко С.В. Как подготовить ребенка к школе: психологические тесты, игры и упражнения. - М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 148 с.

10. Михайлова Л.С. Как подготовить ребенка к школе. Пособие для родителей и воспитателей детских садов. Упражнения, задачи, игры, тесты. Часть 2. - Волгоград: Учитель, 2003. – 177 с

МРНТИ 14.01.11

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.63>

А.А. Капенова¹ М.Н. Кузетова²

¹²1. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ., Қазақстан

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ САЛАСЫН ДАМУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ОЙЫННЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Бұл мектепке дейінгі ойында маңызды сұрақтар эмоционалдық дамудағы белгілі рөл атқарады: базальдық даму - бұл көңілді және қолжетімді бала, қызметтің ерекше түрі - бұл мектепке дейінгі балалардың қызметін реттейтін қызмет түрі. Бұл ойыншықтарды сыныпта пайдалану баланың жеке басын қоректендіріп, дамытып қана қоймай, сонымен қатар оның немесе оның психологиялық жағдайын алдын алады және түзетеді.

Ойындар эмоционалдық ынталандыру ретінде дербес әрекет ретінде емес, басқа қызмет түрлерін қосу құралы ретінде қарастырылады. Осылайша, еңбек пен демалыс; көркем қызмет пен демалыс; танымдық қызмет пен ойындар сияқты кешеннің академиялық мақсаттылығында. Ойын-бұл тек перформанс ғана емес, бұл белгілі бір мінез-құлықтың немесе идеологиялық әрекеттің, идеологиялық бейненің тәжірибесі. Бұл оның білім беру қабілеті. Бұл мақала мектепке дейінгі балалардың эмоциялар ойынын дамытуға арналған.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі баланың эмоционалдық саласы, ойын рөлі, мектепке дейінгі жас, эмоциялық саланы дамыту, ойын қызметі, эмоциялар, ойын, балалар.

А.А. Kapenova¹ M.N. Kuzetova²

¹²Zhetysu State University named after I.Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan

ROLE OF PLAY IN DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL SPHERE OF A PRESCHOOLER

Abstract

In this preschool game, important questions play a role in emotional development: basic development is a fun and accessible child, a special activity is an activity that regulates the activities of preschoolers. Using these toys in the classroom not only nourishes and develops the child's personality, but also prevents and corrects his or her psychological state.

Games as emotional stimuli are considered not as independent actions, but as a means to include other activities. Thus, in the academic expediency of the complex, such as work and recreation; artistic activities and recreation; cognitive activities and games. A game is not only a performance, it is an experience of a certain behavior or ideological action, an ideological image. This is her educational ability.

This article is devoted to the development of the game of emotions of preschoolers in the priority area.

Key words: emotional sphere of a preschooler, the role of the game, preschool age, development of the emotional sphere, game activity, emotions, game, children.

РОЛЬ ИГРЫ В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ ДОШКОЛЬНИКА

Аннотация

В этой дошкольной игре важные вопросы играют определенную роль в эмоциональном развитии: базовое развитие - это веселый и доступный ребенок, особый вид деятельности - это вид деятельности, который регулирует деятельность дошкольников. Использование этих игрушек в классе не только питает и развивает личность ребенка, но также предотвращает и корректирует его или ее психологическое состояние.

Игры как эмоциональные стимулы рассматриваются не как самостоятельные действия, а как средство для включения других видов деятельности. Таким образом, в академической целесообразности комплекса, таких как труд и отдых; художественная деятельность и отдых; познавательная деятельность и игры. Игра - это не только перформанс, это опыт определенного поведения или идеологического действия, идеологического образа. Это ее образовательные способности.

Эта статья посвящена развитию игры эмоций дошкольников в приоритетной области.

Ключевые слова: эмоциональная сфера дошкольника, роли игры, дошкольный возраст, развитие эмоциональной сферы, игровая деятельность, эмоции, игра, дети.

Недавно, психологическое и педагогическое обследование направлено на развитие эмоционального развития детей дошкольного возраста, в распознавании эмоционального состояния собеседника и на развитие эмоциональных навыков. Проблема поиска эффективных путей и методов эмоционального развития по-прежнему имеет значение. В современном мире, социальные отношения меняются постепенно. Следует отметить, что современные дети часто показывают отсутствие уважения и старости, в то время как их детские игры-это одно и то же. Средства массовой информации, фильмы, мультфильмы несут огромную агрессию. Возраст, в котором ребенка дошкольного возраста и ребенок, как человек более склонны в это отрицательный результат. Это сложный процесс формирования личности нельзя откладывать на будущее. Таким образом, перед учителями современного общества, существует проблема формирования эмоциональной сферы детей. Одним из основных методов является игра, так как встречается наиболее эмоционально развивающих задач. Мы должны создать условия для эмоционального развития деятельности детей дошкольного возраста.

Игра это особый вид деятельности, характеристика характеристика-это действует, и чувствует эмоции.

Один тип активности в условиях, которые способствуют модернизации и развития социальной практики к науке и искусству, с социально одобренных способов проведения необходимых мероприятий. Проясняет все модели человеческой жизни и деятельности, как особого типа общественной практики, при условии подчинения их распознавания и усвоения темы, а также интеллектуальное, эмоциональное и нравственное развитие личности. [1, с. 127].

Суть игры для периода дошкольного возраста рассматривается в работах многих психологов и педагогов. Вместе с Э. А. Аркин, Л. С. Выготский, С. Л. Новоселова, С. Н. Карпова и другие утверждают, что игры являются основной функцией детей дошкольного возраста и что они определяют важность воспитания детей. Особенности игры и их разнообразие рассматриваются в работах А. К. Бондаренко, А. В. Запорожец, Е. Е. Кравцова В. С. Мухина; деятельность учителя в управлении игры дошкольного возраста. Н. Барукова М. А. Васильева Л. Н. Венгерский, Я. Л. Коломенский И. У. Кулагина М. А. Михайленко и другие. [2, с. 127].

Главная развитие дошкольника будет интересным и доступным для ребенка. Этот тип специальной деятельности-это игры, которая является лидером дошкольного возраста.

Детские игры развиваются в взрослые отношения. В играх, дети легко принимают жизнь в доме, поглощают богатство родного их языка. [3, с. 152].

Игры детей дошкольного возраста богаты содержанием и коллективное в природе и времени года. Дети в возрасте трех или шести играть дома и в детском саду, во дворе и на улице.

Деятельность игры влияет на развитие ума, памяти, мышления, воображения и всех познавательных процессов. Игра требует от ребенка, чтобы присоединиться к своим правилам: нужно быть осторожным в развитии игры со сверстниками его, важно помнить, камнями (гайки, кусок бумаги)? Мы должны понять, как быстро он это делает неожиданно, мы должны действовать, чтобы показать что-то или мысль, которая не существует и быть уверенным, что другие игроки в игре понимают и отвечают. Таким образом, в активности игры, может быть настроена свобода ментальных процессов, которые могут выполнить сознательных целей ребенка.

В игре, дети будут уделять больше внимания и будет больше, чем в памяти, если вы просто хотите, чтобы помнить. Сознательный цель (внимание, память и память), это проще для ребенка, чем то, что ранее в игре. Условия игры требуют внимания на предметы, которые включены в игру, на игровой контент и в содержание записей. Часов упражнений детей, частые упражнения, прыжки со скакалкой скачки, бросали лассо, мячи верхом и положительные результаты. Играя с детьми, дети всегда играют роль, говоря в этой теме. Эмоциональное воздействие-это очень тонкий процесс. Главная задача не в том, чтобы подавить и устранить эмоции, но чтобы их направить правильно.

Эмоциональный воспитательное воздействие направлено на создание и поддержка отчетности, которые облегчают или усложняют принятие определенных эмоциональных и других психологических воздействий. Положительные эмоции делают студента более открытым в вопросе образовательного влияния отрицательных эмоций, но, наверное, учитель беспокоится за своего учителя, ограничивая его образовательный результат.

Игра производство полна эмоций, удивление, волнение, радость и радость. Это позволяет использовать игру не только для личного развития и воспитания ребенка, но и для профилактики и коррекции психического состояния ребенка. [4, с. 152].

Многие советские психологи сосредоточились на игре с ее особыми эмоциональными эффектами: основная идея игры заключается в том, чтобы дать ребенку еще одно давление, его начальные глубокие изменения, эмоциональное напряжение и мышление в жизни. Связь между игрой ребенка и эмоциональным состоянием реализуется двумя способами: формирование азартных игр и Развитие способствует возникновению и развитию эмоций, тогда как эмоции влияют на развитие определенного контента в игре.

Различные виды стрессов в игре позволяют различать эмоциональное поведение двух маленьких детей.

Эмоционально активные дети интересуются зрителями, играя или выступая в одном или нескольких разделах.

Эмоционально-отрицательный ребенок может быть знаком с бесплатной игрой, у него мало времени, эмоциональная сцена очень плохая, ни удивления, ни удивления.

Следует отметить, что эмоции ребенка и его эмоциональное благополучие тесно связаны с развитием игры и часто вызывают негативные чувства, когда дети не могут организовать игру.

Дошкольникам необходимо научиться справляться с агрессией: существуют определенные правила развития агрессии у детей, которые можно контролировать при комнатной температуре к 3 годам, но у детей часто наблюдается реальная агрессия с пиком 4,5 года, а затем постепенно исчезающая. Родители учатся поощрять агрессию, ускоряя процесс и побуждая детей взаимодействовать с ними в их социальных отношениях и в дополнение к другим. В игре это также способствует социальным технологиям, будет способствовать развитию.

В результате число детей с эмоциональными расстройствами, включая эмоциональную нестабильность, враждебность, агрессию, экологические проблемы и проблемы, увеличилось в последние годы. это также позволяет облегчить и устранить вышеуказанные проблемы. В каждом Крупская Н.К. делает большие требования. "Есть необходимость для растущего организма ребенка", писал: "тело ребенка растет, тело становится более гибким и изобретательно, а также читать и играть для них, своего рода игра для них" [5].

Искусство преподавания - это творческая технология, учителя, фундамент которого является наука. Игра рассматривается как эмоциональный стимул, как инструмент, который охватывает другие мероприятия. Здесь представлены педагогических комплексов в виде работы и игр, творческой деятельности и игры, познавательная деятельность и азартные игры. Игра-это не только эксперимент, это мысль-действие, мысль-образ. И это воспитание. [5].

Характер различных тревог, возникающих в игре, позволяет нам различать два эмоциональных поведения маленьких детей.

Эти эмоции делают людей более активными во время игры и больше интересуются одним или несколькими объектами действия. Играйте долго. Делайте с игрушками много действий, многие из которых приводят к немедленным и интенсивным реакциям: смех, удивление, радость и т. д.

Лицо и лицо знакомство с игрушками с детьми с отрицательными эмоциями. Общее время их активности слишком мало. Отличная плохая эмоциональная работа. Никаких признаков радости или восхищения.

Развитие эмоций, возникающих при взаимодействии с персонажем, важно как для развития игры, так и для формирования моральных ценностей.

Следует отметить, что уровень эмоциональной направленности ребенка, по сути, эмоциональный отклик, тесно связан с уровнем развития игры. Негативные эмоции часто возникают, когда ребенок не может организовывать и развивать игры.

Тем не менее, высокие результаты могут быть достигнуты при участии учителя. Играя в эффективность. Взрослые косвенно контролируют игру, управляя ребенком, чтобы предотвращать конфликты и предотвращать их. Если учитель хорошо и очень хорошо понимает игры, важные для его детей, то для игр и партнеров необходимо поддерживать хорошее настроение. Будет наслаждаться использованием их знаний.

Для полноценного развития личности ребенка необходимо определить сущность игр, а также взглянуть на различные исторические методы исследования деятельности детей, описанные в доступной литературе.

Игры являются одним из ключевых способов организации процесса воспитания, обучения и развития детей в детском саду. Игра может быть реализована «здесь и сейчас» на основе равенства свободного общения, которое дает дошкольнику чувство свободы, субъективности, активности и общения. ценный урок, который позволяет вам достичь состояния полной эмоции и участия ребенка в жизни общества.

Кто сегодня часто спрашивает: почему дошкольники не могут играть или плохо играть? Решение этой проблемы дает принципиально новый способ воспитания и обучения детей дошкольного возраста. [6 с. 152].

Мы выделили несколько причин этой проблемы:

- Дошкольники часто не знают или не знают о преимуществах азартных игр, некоторые из них иногда понимают эти особенности текущей субкультуры азартных игр, понимают сюжеты и иллюстрации, которые привлекают детей, и не могут их учитывать или при организации игр. Но этот интерес проявляется в действиях ребенка, направленности и продолжительности игровой деятельности, что делает игру веселой и эффективной. Интерес к ролевой игре, чтобы убедиться, что все структурные элементы включают в себя: сюжет, характер, игрушки и выбрать атрибуты игры, игры действий и диалога, соблюдение правил игры.

- Не всегда актуально быстро менять индустриальный интерес, содержание игр, доступных детям с помощью образовательных программ. Конечно, даже сегодня дети любят играть маму, дочь и магазин, но в этих традиционных и любимых историях им нравится их любимый персонаж - Паук, Бэтмен, Шрек. Барби, показывает свою лепту с удовольствием.

Список использованной литературы:

- 1. Игра как феномен сознания - Кемерово: Амф. гуманитарный центр, 1992.- 96 с.*
- 2. Краткий психологический словарь/Сост. Л. А. Карпенко; Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского.- М.: Политиздат, 1985.- 431 с.*
- 3. Игра и развитие личности дошкольника / АПИ СССР, НИИ-М.: Изд-во, АПИ, 2003.-152 с.*
- 4. Додонов Б.И. Эмоции как ценность. - М. - Политиздат, 1978.*
- 5. Доронина М.А. Роль подвижных игр в развитии детей дошкольного возраста./ Дошкольная педагогика, 2007 № 4.*
- 6. Игра и развитие личности дошкольника АПИ СССР, НИИ дошк.вос-я. - М.:Изд-во АПИ, 2003.- 152с.*

Метербаева К.М.¹, Жәнәбілова Ү.А.²

^{1,2}Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университет
Алматы, Қазақстан

ОЙЫН АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАР ТІЛІНІҢ ДЫБЫСТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл ғылыми мақалада мектеп жасына дейінгі балалар тілінің дыбыстық мәдениетін ойын арқылы тәрбиелеудің педагогикалық ерекшеліктері қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілінің дыбыстық мәдениетін арттыруда ұйымдастырылған оқу қызметі арқылы ойындарды тиімді пайдалану жолдары көрсетілген. Тілдің дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеуде басшылыққа алынатын әдістемелік ұстанымдарды көрсете отырып, оларға сипаттам берілген.

Сөйлеуді қалыптастырудың басты алғышарттары нақтыланып, олардың дыбыстық мәдениетін тәрбиелеудегі маңызы анықталған. Ойын арқылы ұйымдастырылған түрлі іс-әрекеттер бала тілінің дыбыстық мәдениетіне тәрбиелеудің тиімді құралы болатыны көрсетілген. Сондай-ақ, тілдің дыбыстық жағын қалыптастыру, балабақша жағдайында жүзеге асырылатын формалары сипатталған. Сонымен қатар, сөйлеуді қалыптастырудың басты алғышарттары нақтыланып, олардың дыбыстық мәдениетін тәрбиелеудегі маңызы анықталған.

Түйін сөздер: ойын, дыбыс, дыбыстық мәдениет, талаптар, ерекшеліктер, орфоэпиялық дағдылар

Meterbaeva K.M.¹, Zhanabilova U.A.²

^{1,2} *Kazakh national women's pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

PEDAGOGICAL FEATURES OF EDUCATION OF SOUND CULTURE OF SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE GAME

Abstract

This article discusses the pedagogical features of education in preschool children sound culture of speech through play. In order to improve the sound culture of speech of preschool children, the ways of effective use of games in organized educational activities are revealed. Methodological approaches in the education of sound culture of speech are revealed and analyzed. In addition, the main prerequisites for the formation of speech are specified, their importance in the education of sound culture is determined. Various activities organized through play are an effective means of educating the sound culture of the child's speech. The authors propose forms of work on the formation of sound culture of speech, which are implemented in a kindergarten. In addition, the main prerequisites for the formation of speech are specified, their importance in the education of sound culture is determined.

Keywords: game, sound, sound culture, requirements, features, spelling skills

K.M.Meterbaeva¹, Zhanabilova U.A.²

^{1,2} *Kazakhский национальный женский педагогический университет
г. Алматы, Казахстан*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ЗВУКОВОЙ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ ИГРУ

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические особенности воспитания у детей дошкольного возраста звуковой культуры речи через игру. В целях улучшения звуковой культуры речи детей

дошкольного возраста раскрываются пути эффективного использования игр в организованной учебной деятельности. Раскрыты и проанализированы методические подходы в воспитании звуковой культуры речи. Кроме того, уточняются основные предпосылки формирования речи, определено их значение в воспитании звуковой культуры.

Различные виды деятельности, организованные через игру, являются эффективным средством воспитания звуковой культуры речи ребенка. Авторами предложены формы работы по формированию звуковой культуры речи, которые реализуются в условиях детского сада. Кроме того, уточняются основные предпосылки формирования речи, определены их значение в воспитании звуковой культуры.

Ключевые слова: игра, звук, звуковая культура, требования, особенности, орфоэпические навыки

Қазіргі талап - әрбір балаға сапалы да терең білім беру. Сондықтан да мектепке дейінгі ұйымдарда оқу қызметін ұйымдастыруда әртүрлі педагогикалық әдіс-тәсілдермен жүйелі түрде балалардың шығармашылық ойлауын дамытып, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру. Мектеп жасына дейінгі балаларға білім беру субъектісі ретінде, оларды ойын технологиялары арқылы дамыту, білім беру, тәрбиелеу. Тұлға педагогикалық субъект ретінде меңгерілетін, қалыптасатын, білім мазмұнына ендірілетін, қызметтік формаға ие болатын адам тәжірибесі. Білім беру саласында балалардың білімді игеруге деген құлшынысын арттыру үшін ойындарды тиімді пайдалану тәрбиешілер мен балалардың мүмкіндіктерін кеңейтіп, ұйымдастырылған оқу қызметіне қызығушылықтары артып, әр ойын барысында балалар тілінің дыбыстық мәдениетіне көңіл бөлінеді.

Дыбыстық мәдениетке тәрбиелеу кезінде тек қана дыбыстарды дұрыс айтуға мән бермеуі керек. Дыбыстың дұрыс айтылуын қалыптастыру дыбыстық мәдениеттің бөлімі болып табылады. Тәрбиеші балаларға сөйлеу кезіндегі дұрыс тыныс алу, қазақ тіліндегі барлық дыбыстарды дұрыс дыбыстауға, анық сөйлеуге, дауысты дұрыс қолдануға, балаларға асықпай, ырғақты, анық сөйлеуге үйретеді. Сонымен қатар тәрбиеші балалардың дыбыстық мәдениетін қалыптастыру кезінде логопедиялық тәсілдерді пайдаланады, логопед сияқты да, сөзді түзетуден басқа, сөйлемнің жетіспеушілігін ескертетін бағытта да жұмыс жасайды. Дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеу тіл дамытудың сөздік қор, байланыстырып сөйлеу сияқты өзге де бөліктерімен бірге жүзеге асады.

Дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеу жан-жақты жүреді, ана тілін дұрыс меңгеруді, сөзді анық айтуды, әрі таза дыбыстауды, дұрыс тыныс алуды және де дауыс күшін пайдалана білуді, орташа сөйлеу қарқыны және әр түрлі ойын жеткізетін құралдарды (әуенін, логикалық үзіліс, қарқыны, ырғағы) білдіреді [1]. Дыбыстау мәдениетінің қалыптасуы дыбыстау мүшелеріне тікелей байланысты. Өйткені бала ойын ойнау арқылы тілдік қарым-қатынас орнатады. Қарым-қатынас барысында тілдің дыбыстау мәдениеті орфоэпиялық дағдылар негізінде қалыптасады.

Орфоэпиялық дағдылардың қажеттілігі тек сөйлеумен шектелмейді. Егер тыңдаушының дұрыс қалыптасқан фонетикалық дағдылары болмаса, онда ол тыңдағаны мен естігенін дұрыс түсіне алмайды. Оның себебі, адам басқа біреудің сөзін тыңдағанда, өз санасындағы дыбыс жүйесімен салыстыра отырып, сөз сөйлемнің мәнін, ойын таниды, түсінеді. Демек, фонетикалық дағдылар тек сөйлеу үшін ғана емес, басқаның сөзін тыңдап-түсіну үшін де үлкен рөл атқарады.

Балалардың сөйлеуін қалыптастыру үдерісі оқытудың жалпы дидактикалық және әдістемелік ұстанымдарын ескеру арқылы құрылады. Әдістемелік ұстанымдар ана тілін оқытудың спецификасын көрсетеді, қолжетерлік, көрнекілік, жүйелелік, бірізділік, саналылық, белсенділік, оқытуды дараландыру сияқты жалпы дидактикалық принциптер жүйесін толықтырады, өзара әрекеттеседі. Әдістемелік принциптер бір-бірімен өзара байланысты болады [2].

Мектеп жасына дейінгі балалардың тілдік дамуының мәселелері мен ойнау негізінде, дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеуде төмендегідей әдістемелік ұстанымдарды басшылыққа алуға болатындығын көрсетеміз:

- Тіл дамытудағы коммуникативті-әрекеттік тұғыр ұстанымы. Аталған принцип тілді қарым-қатынас үшін қолданудан құралатын іс-әрекет ретінде түсінуге негізделеді. Ол балабақшада балалардың сөйлеуін дамытудың мақсаттарынан туындайды - тілді қарым-қатынас және таным құралы ретінде дамыту және ана тілін оқыту үдерісінің практикалық бағыттылығын көрсетеді. Аталған принцип басты принциптердің бірі болып табылады, себебі тіл дамыту жұмысының барлық стратегиясын анықтайды. Оны жүзеге асыру балалардың сөйлеуін қарым-қатынас құралы ретінде дамытуды және қарым-қатынас үдерісінде, іс-әрекеттің алуан түрлерінде дамытуды қамтиды.

- Тіл құбылыстарын қарапайым саналы ұғынуды қалыптастыру ұстанымы. Бұл принцип тілді меңгеру негізіне, имитация, ересектерге еліктеу ғана емес, сонымен бірге тілдің құбылыстарын бейсаналы тұрғыда жалпылауды негізге алатынымен айқындалады. Балаға тек қайталауға ғана емес, сонымен бірге жаңа тұжырымдарды құруға мүмкіндік беретін, тілдік мінез-құлық ережелерінің ішкі жүйесі құрылады.

- Тілдік іс-әрекет мотивациясын байыту ұстанымы. Тілдің іс-әрекеттің құрылымындағы маңызды компонент ретіндегі мотивке сөйлеудің сапасы және соңғы нәтижесінде оқытудың жетістігі байланысты болады. Сондықтан, балалардың тілдік әрекетінің мотивтерін оқыту үдерісінде байытудың үлкен мәні бар. Күнделікті қарым-қатынаста мотивтер баланың алған әсерлеріндегі, белсенді іс-әрекеттегі, танылу мен қолдаудағы табиғи қажеттіліктерімен анықталады.

Оқыту үдерісінде көп жағдайда қарым-қатынастың табиғилығы жоғалады, сөйлеудің табиғи коммуникативтілігі төмендейді: педагог балаға сұраққа жауап беруді ұсынады, ертегіні баяндауды ұсынады, бірнәрсені қайталауды сұрайды. Мұнда баланың осы әрекеттерді істеу қажеттілігінің болатыны есепке алынбайды. Психологтар тілдің жағымды мотивациясының болуы оқу іс-әрекетінің нәтижелілігін арттыратынын атап көрсетеді. Мұнда маңызды міндеттер ретінде педагогтың оқыту үдерісінде баланың әрбір әрекеті үшін жағымды мотивация құру, сонымен бірге, қарым-қатынас қажеттілігін туындататын ситуацияларды ұйымдастыру алынады. Бұл жерде балалардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет, баланың тілдік белсенділігін ынталандыратын және шығармашылық тілдік біліктерді дамытуға ықпал ететін алуан түрлі, бала үшін қызықты тәсілдерді қолдану қажет.

- Сөйлеудің белсенді тәжірибесін қамтамасыз ету ұстанымы. Бұл ұстаным тілдің оны қолдану үдерісінде, тілдік тәжірибе барысында меңгерілетіндігіне негізделеді. Сөйлеу белсенділігі баланың тілдік дамуының негізгі шарттарының бірі болып табылады. Өзгермелі жағдайларда тілдік құралдарды қолданудың қайталануы, берік және сенімді дағдыларды қалыптастыруға, жалпылауды меңгеруге мүмкіндік береді. Сөйлеу белсенділігі – бұл айту, тыңдау ғана емес, сонымен бірге сөйлеуді қабылдау. Сондықтан, балаларды педагогтың сөйлеуін белсенді қабылдауға және түсінуге үйрету маңызды. Сабақтарда барлық балалардың сөйлеу белсенділігін қамтамасыз ететін алуан түрлі факторларлы қолдану қажет: эмоционалды-жағымды фон; субъект-субъектілі қарым-қатынас; жеке бағытталған тәсілдер; көрнекі материалды, ойын тәсілдерін кең қолдану; іс-әрекет түрлерін алмастыру; жеке тәжірибеге бағытталған тапсырмалар және т.б. Осы принципті ұстану, ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде, іс-әрекеттің алуан түрлерінде барлық балалардың тілдік тәжірибесі үшін жағдай жасауға міндеттейді.

Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу бағдарламаларында ауызша тіл дамытудың сөздік қор, сөздің грамматикалық құрылысы, дыбыстарды дұрыс айту сияқты барлық құрамдас бөліктері қарастырылады.

Сөздік қор, сөздің грамматикалық құрылысы тек мектепке дейінгі кезеңде ғана емес, мектептегі оқыту үдерісінде дамытылады және жетілдіріледі. Дыбыстарды дұрыс айту балада негізінен 5 жасқа дейін қалыптасады. Сондықтан да ана тілінің барлық дыбыстарын дұрыс айтуға тәрбиелеу мектепке дейінгі кезеңде аяқталу керек. Дыбыс сөздегі мағыналық бірлік – фонема болғандықтан, балаларды дұрыс дыбыстауға тәрбиелеу жұмысы тілін дамыту жұмысымен ажырамастай байланыста жүргізіледі.

Баланы тілдің дыбыстық мәдениетіне тәрбиелеу мектепке дейінгі ұйымдағы тіл дамыту міндеттерінің ең бастысы, өйткені мектепке дейінгі кезең бұл міндетті шешуде өте сензитивті.

Дыбыстау мәдениетін тәрбиелеу мәселесін дұрыс шешу үшін мектепке дейінгі кезеңде дыбысты дұрыс айтуды меңгерудің анатомо-физиологиялық және психологиялық алғышарттарын қарастырудың маңызы зор. Сөйлеу орталық және перифериялық органдардан тұратын күрделі анатомо-физиологиялық аппараттың қызметімен іске асады. Барлық сөйлеу мүшелері мидың басқаруымен тығыз байланысты және өзара әсер етеді. Дыбысты айту үдерісі тыныс алу мен сөйлеу аппараты қызметінің негізінде іске асатыны белгілі.

Осыған сәйкес, мектепке дейінгі кезеңде дыбыстарды таза айтуды меңгертудің басты алғышарты тілдің дыбыстық жағын ерекше қабылдағыштығы және балалардың тіл дыбыстары мен оларды меңгеруге ұмтылысымен бірге есту анализаторы мен фонематикалық естуінің сәйкесті дамуы болып табылады.

Сөйлеуді қалыптастырудың басты алғышарттарының бірі баланың еліктеуге қабілеттілігі. Тілдің фонетикалық жағын бала айналасындағы үлкендердің сөзін қайталау арқылы меңгереді. Көптеген зерттеушілер баланың тілдік еліктеушілігін атап айтқан.

Сонымен, мектепке дейінгі кезеңде тілдің дыбыстық жағын жақсы меңгерудің барлық алғышарттары бар. Оған ми қабығының, сөзді фонематикалық қабылдауының, сөйлеу аппаратының сәйкесті дамуын жатқызуға болады. Сөздің дыбыстық құрамын меңгеруіне мектепке дейінгі жастағы баланың жүйке жүйесінің жоғары созылмалылығы (пластикалылығы), тым еліктегіштігі, тілдің дыбыстық жағын ерекше қабылдағыштығы, баланың тіл дыбыстарына сүйіспеншілігі сияқты ерекшеліктері мүмкіндік жасайды.

Көптеген ғалымдардың пікірі бойынша, мектепке дейінгі жас ана тілінің барлық дыбыстарының толық қалыптасуына өте ыңғайлы.

Бес жасқа қарай ана тілінің барлық дыбыстарын айтуды меңгеру, балалардың тілін дамытуды дұрыс ұйымдастырғанда ғана мүмкін болады. Мақсатты бағытталған тұрғыда оқыту, соған сәйкес әдістемені қолдану, балаларда бар алғышарттарды жүзеге асыру үшін жағдай жасайды. Тілдің дыбыстық жағын қалыптастыру, балабақша жағдайында екі формада жүзеге асырылады: ұйымдастырылған оқу қызметі формасында және одан тыс еркін іс-әрекеттерде тілдің дыбыстық мәдениетінің барлық жақтарын тәрбиелеу формасында.

Дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеу бойынша жалпы топтық ұйымдастырылған оқу қызметін айына 1-2 рет жүргізіледі. Бұдан басқа, жеке жаттығулар тіл дамыту бойынша басқа ұйымдастырылған оқу қызметіне енгізіледі, сонымен бірге, музыкалық оқу іс-әрекетіне, гимнастикаға және қозалыс ойындарына енгізіледі. Ұйымдастырылған оқу қызметінің саны балалардың сөйлеуін дамыту деңгейімен анықталады.

Педагогикалық зерттеулер сөйлеудің әртүрлі жақтарын меңгерудің ерекшеліктерін, оқытудың мазмұнының, әдістері мен тәсілдерінің мақсаттылығы мен қолжетерлік дәрежесін анықтауды түсінуге мүмкіндік берді.

Балалардың рухани дүниесін ізгілендіруде, рухани дамытуда ойындарды кеңінен қолдануға болады. Себебі, ойындар ойнау барысында балалар өздерін еркін сезінеді, өз ойларын қысылып-қымтырылмай жеткізеді. Мұның өзі балалардың жеке тұлғалық, қасиеттерінің дамуына, рухани жан-дүниесінің толысып тіл байлығының жетілуіне ықпал етеді.

Балабақшада ұйымдастырылған оқу қызметінде ойындарды тиімді қолданы отырып, балалардың жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру, тілін дамыту қажет. Өйткені балалар ойын кезінде өздерін еркін сезініп, ұжымды сыйлауға, өз ой-пікірін дәлелдеуге, байланыстырып сөйлеуге үйренеді. Сонымен қатар, ұлттық педагогика негіздерімен балаларды үйрету арқылы олардың олардың өз халқын сыйлауға, туған тілін құрметтеуге үйретеді. Бұл балалардың бір-бірімен қарым-қатынас кезінде өзара кішіпейілділікпен қарауды, әдеп сақтауды, сыпайы сөйлесуді қалыптастырады, тіл мәдениеті жетіледі.

Ойындары оқыту мен тәрбие құралына айналдыру үшін бір қатар әдістемелік талаптардың қатаң сақталуы тиіс [3]:

1. Тәрбиеші ойындардың неғұрлым көп түрін білуі тиіс.
2. Ойындарды балалардың жас ерекшеліктеріне және қызығушылығына байланысты іріктей білу.
3. Ойын ережесін жете білуі және балаларға да түсінікті етіп жеткізу.
4. Барлық ойындардың тәрбиелік мақсатын анықтап алу.
5. Ойын барысында ережені сақтауды қатаң түрде қадағалау.

6. Ойынға арналған құрал-саймандарды даярлау. Қажет болған жағдайда өз қолымен даярлау немесе басқа құралдармен алмастыру.

Аталған талаптар дұрыс орындалса балалардың ойын арқылы тілдің дыбыстық мәдениетіне тәрбиелеуде төмендегідей ерекшеліктері анықталады:

- 1) Ойынды пайдалану негізінде балалардың ауызша сөйлеу дағдысын оның негізгі компоненттерін ретімен дамыта отырып тәрбиелеу;
- 2) Артикуляциялық аппаратты дамыту;
- 3) Ойнау кезіндегі сөздерді еркін сөйлеу үшін тыныс алумен жұмыс жасау, қысқаша тыныс алу мен ұзақ тыныс шығаруға бейімдеу;
- 4) Дауыс жиілігін, дауыс қарқынын қарым - қатынас кезіндегі талаптарға сәйкес тәрбиелеу;
- 5) Ана тіліндегі барлық дыбыстарды дұрыс дыбыстауға тәрбиелеу;
- 6) Әрбір дыбысты анық әрі таза дыбыстауға және жақсы сөйлеу мәнеріне тәрбиелеу;
- 7) Тыңдаушыға түсінікті жеткізе алуға, сөзді созбай немесе тоқтап сөйлеуден аулақ етіп, қалыпты сөйлеу қарқынын қалыптастыру.

8) Сөздің интонациялық анықтығына тәрбиелеу, яғни тыңдаушыға сөйлемді дұрыс жеткізу, сезімін және көңіл-күйін логикалық үзіліс, екпіні, әуені, қарқыны, ырғақ, дауыс нақышы арқылы білдіру. Қорыта келгенде, дауыс тонын жоғарылату және төмендету, дауыс қаттылығын күшейту және төмендету, сөздің екпінін жылдамдату және баяулату, жеке сөз немесе сөз тіркестерінде кідірісті пайдаланып, ерекшелеп, қызу – экспрессивті түске бояуды қамтамасыз етеді. Ырғақ арқылы сөйлеуші өзінің айтып жатқан сөзіне деген ойын және көзқарасын білдіреді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Метербаева К.М., Исакова А.Т. *Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі.* – Астана, Фолиант баспасы, 2017. – 184 б.
2. Короткова Э. П. *Принципы обучения речи в детском саду.* – Ростов-на-Дону, 2005
3. Швайко Г.С. *Игры и игровые упражнения для развития речи.* – Москва: Просвещение, 2008. – 63 с.

МРНТИ 14.23.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.65>

А.Е. Манкеш¹ Ж.К. Даулетбаева²

^{1,2} *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада ғылыми дереккөздердің негізінде «жаратылыстану», «зерттеу» «ғылыми – зерттеушілік» ұғымдарына отандық және шетелдік авторлардың берген анықтамалары бойынша талдау жасалынған. Мектеп жасына дейінгі балалардың жаратылыстану ұйымдастырылған оқу қызметіндегі зерттеушіліктерін дамыту туралы ақпараттар ұсынылады. Соңғы кезде ғылыми білімді қажет ететін жағдаяттарды көптеп кездестіреміз, сол себепті мектепке дейінгі ұйымдардан бастап ғылымды қарапайым түсініктермен таныту қажеттігі туындап отыр. Жаратылыстануды оқытуға балалардың қисынды ойын дамытудың құралы ретінде қарап. Мектепке дейінгі ұйымдарда жаратылыстану мен экологияны оқытуды ұсына отырып, баланың ақыл-ойын дамытуда жаратылыстану пәнінің маңыздылығы көрсетілген. Сол арқылы табиғат заңдылықтарын меңгеріп қана қоймай, оны өзіне қызмет етуге бейімдейді, осының негізінде жаратылыстанудан алатын ғылыми ұғымдар үнемі баланың ақыл-ойын дамытуға көмектесетіндігі жөнінде тұжырымдар жасалған. Жаратылыстану ғылымы туралы педагог - ғалымдар мен практиктердің жүргізген психологиялық-педагогикалық зерттеулерінің нәтижелері туралы мәлімет беріле отырып, мектепке дейінгі білім беруде осы зерттеулерді қолдану балалардың ойлауының қазіргі заманғы талаптарға сай әрі қарай дамуына негіз бола алатыны жөнінде дәлел келтірілген.

Түйін сөздер: Жаратылыстану, зерттеу, зерттеу қабілеті, ғылыми зерттеушілік, мектеп жасына дейінгі балалар, іс-әрекет, ақыл-ой

Mankesh A.E¹ Dauletbayeva Zh.K²

^{1,2} *Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

THE DEVELOPMENT OF RESEARCH IN PRESCHOOL CHILDREN ON A NATURAL BASIS

Abstract

In the article analyzes the concepts of "natural science", "research" and "scientific research" based on scientific sources based on definitions given by domestic and foreign authors. It provides information on the

development of preschool children in their natural learning activities. In recent years, we have faced many situations that require scientific knowledge, so preschool organizations need to introduce science with simple concepts. Considering natural learning as a means of developing logical thinking for children. The importance of the subject of science in the development of the child's intelligence is emphasized by the offer of teaching natural sciences and ecology in preschool institutions. Moreover, they not only master the laws of nature, but also adapt them to their ministry, based on the conclusion that scientific concepts based on natural science constantly help the child to develop his thinking. Based on the results of psychological and pedagogical studies of teachers and practitioners of natural science, it is proved that the use of these studies in preschool institutions can provide a basis for the further development of children's thinking in accordance with modern requirements.

Keywords: Natural sciences, studies, research ability, scientific research, preschool children, intelligence

А.Е. Манкеш¹ Ж.К. Даулетбаева²

*^{1,2} Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ У ДОШКОЛЬНИКОВ НА ЕСТЕСТВЕННОЙ ОСНОВЕ

Аннотация

В статье анализируются понятия «естествознание», «исследования» и «научное исследование» на основе научных источников, основанных на определениях, данных отечественными и зарубежными авторами. Он предоставляет информацию о развитии детей дошкольного возраста в их естественной учебной деятельности. В последние годы мы столкнулись со многими ситуациями, требующими научных знаний, поэтому дошкольным организациям необходимо внедрять науку с простыми понятиями. Рассматривая естественное обучение как средство развития логического мышления для детей. Важность предмета науки в развитии интеллекта ребенка подчеркивается предложением преподавания естествознания и экологии в дошкольных учреждениях. При этом они не только осваивают законы природы, но и приспосабливают их к своему служению, основываясь на заключении, что научные концепции, основанные на естествознании, постоянно помогают ребенку развивать свое мышление. На основе результатов психолого-педагогических исследований учителей и практиков естествознания доказано, что использование этих исследований в дошкольных учреждениях может обеспечить основу для дальнейшего развития мышления детей в соответствии с современными требованиями.

Ключевые слова: Естествознание, исследования, исследовательская способность, научное исследование, дети дошкольного возраста, интеллект

Н.Назарбаевтың жыл сайынғы Қазақстан халқына арналған Жолдауларында қазіргі таңдағы білім беру мәселелеріне тоқтала келіп, болашақ қоғам иесі жастардың ғылыми дайындығы мен біліктілігін арттыруға ерекше көңіл бөлінген. Соның бірі - 2018 жылғы Қазақстан халқына арналған «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауында білім берудің ең түбегейлі жаңалығы төменгі сыныптардан басталмаса, келешекте ғылымның дамуы мүмкін еместігіне ерекше мән беруі. Сонымен қатар, жоғары оқу орындарында мамандар дайындау мәселелеріне тоқтала келіп, «Білім берудің барлық деңгейінде математика және жаратылыстану ғылымдарын оқыту сапасын күшейту керек. Бұл-жастарды жаңа технологиялық қалыпқа дайындаудың маңызды шарты»- деп көрсетеді.

XXI ғасырдың басындағы білім беру парадигмасының түбегейлі өзгеруі, мектепке дейінгі ұйымдарға да біршама тың серпілістер әкелді. Осы тұста қазақтың этнопедагогикалық бай материалдары мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық мәдениетті сақтаудың және оны дамытудың басты факторы екені белгілі болды. Ендеше, білім мазмұнының ұлттық негізде берілуін жаңа өркениеттік бағдар тұрғысынан жетілдіру мәселесін қарастыру қажеттігі туындады. Өйткені унитарлық ұлттық мемлекет балабақшасы ертеңгі қазақ елінің туын берік ұстай алар тұлғаларды өсіретін, ұлттық ұстанымды қуаттайтын орта болуы тиіс. Мұндай абыройлы мәртебеге халқымыздың

этнопедагогикалық және этномәдениеттік мол мұрасын мектепке дейінгі ұйымдардың жаратылыстану ұйымдастырылған оқу қызметінде пайдалануға басымдық берілуі тиіс.

Бүкіл әлемдік өркениет тарихынан ерекше орын алған әл-Фарабиден бастап түркі тілдес халықтарға ортақ өшпес мұра қалдырған орта ғасыр ойшылдары Ж.Баласағұни, М.Қашқари еңбектерінде дүниенің ғылыми бейнесін жаратылыстану мазмұны арқылы қалыптастыру мәселелері қарастырылған. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі, қоршаған ортамен, табиғатпен қарым-қатынасы, ұрпақты тәрбиелеу тәжірибесі А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин, Ш.Құдайбердиев, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев Ж.Аймауытов, М.Дулатов, Ә.Марғұлан, С.Мұқанов, Ғ.Мүсірепов, М.Әуезов және т.б. ойшылдардың еңбектеріне арқау болған.

Жаратылыстану ғылымының зерттеу ауқымы, оқыту технологиясы өте кең, сондықтан ол қоршаған орта жайлы, оның тіршілігі, өсіп-өнуі, дамуы, құрылымы, тарихы жайлы білімдердің маңызды көзі болып табылады. Мәселен, философияда «өзін қоршаған ортаны анық білуге деген ерекше ұмтылыс, адамның ақыл - парасатының, сана - сезімінің ең басты қасиеттерінің бірі»- деген түсінік беріледі.

Жаратылыстану ғылымы адамзат мәдениетінің маңызды құраушысы ретінде тек ғылыми-техникалық ғана емес, гуманитарлық та мүмкіндікке ие болып отыр. Сөйтіп, жаратылыстану пәндері арқылы дүниетанымдық қызметпен қатар, дамытушылық және тәрбиелеушілік қызметтерді де қоса атқаруға болады.

Жаратылыстану ғылымының ең дамыған тұсы XVII-XIX ғ болды. Ол кезде физика, химия, биология, география, астрономия деп бөлмей, бүкіл жаратылыстану ғылымына жататын пәндерді біріктіріп қарады және бұл ғылыммен негізінен философтар айналысты. Кейін сауда-саттықтың күшейіп, теңіз жолдарының ашылуына байланысты география, астрономия және біртіндеп техниканың дамуы физика мен химияны дүниеге келтірді.

XVIII-ғасырдың басында жан-жақты дамып келе жатқан орыс еліне сауатты адамдар, өндірістің тілін білетін мамандар қажет болып, алғашқы халықтық училищелер мен жекеменшік мектептер ашыла бастады. Бұл мектептер жастарды жазуға, есеп шығаруға жаттықтырып және жаратылыстанудан хабары болуды көздеді. Жаратылыстанудан берілетін білім негізінен пайдалы қазбалардың түрін білу, оларды зерттеп, қазба байлық ретінде табу жағына бағытталды. Осы тұста Ресей мектептерінде жаратылыстану тарихы, (Естественная история) пән ретінде (1782-1786 жж.) еніп, пәнді оқытуда екі мақсат қойылды:

- оқушыларды әртүрлі минералдармен, өсімдік, жануарлармен таныстыра отырып, олардың адамға және мемлекетке пайдасы барын баса түсіндіру;

- халық шаруашылығына керекті мәселелерді білетін, мемлекет үшін қызмет жасайтын кадр дайындау;

- мемлекетке мүлтіксіз бағыну заңдарын меңгеру.

Балаларға ғылыми дерекке сүйенген білім беру орыстың атакты әдіскер ғалымдарының еңбектері негізінде жалпы балабақша өмірінде жаратылыстануды оқытудың әдістемесі мен оқулықтарының шыға бастауымен байланысты болды.

Табиғат жайындағы білімнің негізін салған, табиғат зерттеуші К.Ленней табиғат жайында жүйелі баяндау әдісін ұсынды. Оның еңбектерінің жинағы 1735 жылы «Табиғат жүйесі» деген атпен жарық көрді. Бұл еңбекте сол кезде белгілі болған өсімдіктер мен жануарлардың және пайдалы қазбалардың сипаттамасы берілді.

Россиядағы жалпы ой-пікірлердің дамуына байланысты 60-жылдары жастардың материалистік көзқарасын дамыту мақсатымен нақты нысандарды бақылау, олардың өзара байланысының себебін анықтау сияқты мәселелерді шешу жолға қойылды. Жалаң атауларды жалаң жаттау енді ешкімді де қанағаттандыра қоймайтыны белгілі болды. Орыс қоғамының алдыңғы қатарлы азаматтарының материалистік көзқарастары дамып, жаратылыстану ғылымына қызығушылық артты. Осы тұста 1861 жылы Чарлз Дарвиннің «Түрлердің» пайда болуы атты еңбегі жарық көрді. Сонымен қатар, К.Д.Ушинскийдің табиғаттың, адам тәрбиелеудегі ең құдыретті орта екенін және баланың жүйелі ойы мен тілінің дамуының күшті құралы екенін уағыздаған мақалалары жарық көре бастады. Мұндай алдыңғы қатарлы ойшылдардың тұжырымдары педагогикалық ой-пікірдің дамуына жағдай жасамай қоймады. Соның салдарынан жаратылыстанудың мазмұны мен оны оқытудың әдістемесіне нағыз қажеттілік туындады. Бірінші кезекте жастарды жаратылыстану құралдары арқылы тәрбиелеу мақсаты тұрды.

Осы тұста В.Ф.Зуевтің оқулықпен бірге шығарылған әдістемелік нұсқауында білім берудің дидактикалық принциптері де айқын көрсетілді. Автор жаратылыстанудан берілетін білімнің ғылымилығын, бірізділігін, жүйелілігін, түсініктілігін қамтамасыз ету және оқушылардың оны саналы меңгеруіне жағдай жасаудың керектігін ашып көрсетті. Педагог-ғалым сол тұстағы қоғамның талабына орай, өсімдіктер мен жануарлар туралы сипаттағанда олардың пайдасына аса көңіл бөлуіне тура келді. Мәселен, қайың ағашы туралы түсінік бере отырып, онан қарамайды қалай айырып алуға болатынын көрсетеді. Сол сияқты кейбір ағаштарды сипаттай отырып, оның ыдыс-аяқ жасауға қолайлылығы және т.б. шаруашылық пайдасына тоқталды. Сонымен қатар, ол оқулыққа экологиялық мазмұндағы материалдарды да енгізіп, табиғатпен қатар өсімдік пен жануарды қорғауды ұсынды. Бұл экологиялық бағыттағы ең алғашқы түсінік болатын. Оқулық сол кез үшін мұғалімнің де, оқушының да пайдалануына жарайтын тиімді құрал болды. Ғалымдар мен әдіскерлер тарапынан жоғары баға алған еңбектің тек сол кез үшін ғана емес, әлі күнге дейін бағасы жоғары екенін білеміз. Сонымен қатар, балабақша үшін жаратылыстанудан дайындалған бірінші бағдарлама, бірінші әдістемелік құрал болып есептелді. Бұл еңбектің құндылығы жаратылыстануға байланысты ғылыми көзқарастың дамуына, білімді практикада қолдануға негіз болды. Яғни, балаларды өмірге дайындады, олардың жаратылыстану ғылымына қызығушылығын тудырды, қоршаған ортаның нысандарына жауапкершілікпен қараудың керектігін, әртүрлі ортада тіршілік ететін организмдердің сол ортаға бейімделетінін және тіршілік ерекшеліктерін үйретті. Міне, автордың бұл қағидалары гимназияларда және халық училищелерінде сабақ беретін мұғалімдерді дайындауға негіз болды.

В.Ф.Зуевтің еңбегі жаратылыстанудан білім берудің біраз практикалық мәселелерін шешті, олар:

- жаратылыстану пәнін оқытудың мақсаты мен міндеттерін анықтап, ғылым мен оқу пәнінің байланысын ашуы;
- пәннің ғылыми мазмұнын көрсетіп, табиғи және бейнелі көрнекіліктердің жаратылыстанудан білім берудегі мәнін талдауы;
- ғылыми жаратылыстану білімінің практикалық маңызын (өмірмен байланысын) көрсетуі;
- жаратылыстануды оқытуда зерттеу әдісінің тиімділігін көрсетуі болды.

Бұдан біз, жаратылыстанудың бүкіл табиғат, табиғи нысандар, табиғи құбылыстар туралы білімдердің жиынтығы ретінде, балабақша қабырғасына біртіндеп ене отырып, жаратылыстану ғылымының негізгі салаларынан балаларға ғылыми тұрғыдан білім беріп, олардың қоршаған әлем негіздерін терең меңгеруіне жағдай жасалғандығын білеміз.

Мектепке дейінгі ұйымнан бастап жаратылыстану негіздерін оқытуға үлкен мән беріп, көрнекілік теориясының негізін салған К.Ушинский балаларға білімді саналы меңгеруге көңіл бөле отырып, берілетін білімнің нақтылығын, жүйелігін, бірізділігін талап етті. Педагог жаратылыстанудан берілетін ұғым өсімдіктер мен жануарлардың дене құрылысының ұқсастығын, өлі және тірі табиғаттың байланыстылығын ұғындыру үшін табиғатқа жүргізілетін бақылаудың маңызына ерекше тоқталды. Баланың өз көзімен көргенінің тиімділігін мұғалімнің сөзі алмастыра алмайтындығын атап айтты.

Жаратылыстануды оқытуға балалардың қисынды ойын дамытудың құралы ретінде қарады. Мектепке дейінгі ұйымдарда жаратылыстану мен экологияны оқытуды ұсына отырып, баланың ақыл-ойын дамытуда жаратылыстану пәнінің маңызын бірінші орынға қойды. Балалардың сөздік қорын молайтып, тілін дамыту ең алдымен қоршаған ортаны танып-білуден басталады деді. Сонымен қатар, білімді саналы меңгерудің кезі табиғатқа бақылау жүргізуге негізделетінін ашып айтты. Бала табиғи ортамен өз мақсатына және жас ерекшелігіне сай қарым-қатынасқа түседі. Сол арқылы табиғат заңдылықтарын меңгеріп қана қоймай, оны өзіне қызмет етуге бейімдейді, осының негізінде жаратылыстанудан алатын ғылыми ұғымдар үнемі баланың ақыл-ойын дамытуға көмектеседі деп тұжырымдады. Педагогтің өзінің тұжырымы бойынша адамның жаратылыспен күресі ешқашан тоқтамайды және ол жаратылыс сырын ашқан сайын туындай түседі – деген болатын.

К.Д.Ушинскийдің мектепке дейінгі ұйымда жаратылыстануды оқыту жайындағы пікірінің нәтижесі және соған байланысты көзқарасы өзінің «Ана тілі» («Родное слово») және «Балалар әлемі» («Детский мир») атты оқулықтарына енді. Бұл оқулықтарда жаратылыстану материалдары жан-жақты талданады. Педагогтің еңбектері жаратылыстанудан білім берудің негізі жергілікті өлкетану материалдарымен тығыз байланыста болу керектігі айтылады. Ол зейіннің адам жанының сыртқы дүниеге ашылатын жалғыз есігі көріністі бақылап, көріп тани білу арқылы санаға сіңетінін дәлелдейді.

Соңғы кезде ғылыми білімді қажет ететін жағдаяттарды көптеп кездестіреміз, сол себепті мектепке дейінгі ұйымдардан бастап ғылымды қарапайым түсініктермен таныту қажеттігі туындап отыр. Осы мақсатта Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің ұсынысымен (Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мазмұнын жаңарту аясында (6–7 жас) «Жаратылыстану» пәні бойынша 2017ж. әдістемелік нұсқау, яғни оқу-әдістемелік кешен дайындалды (авторы А.Е.Манкеш).

Әдістемелік нұсқауда баланың күнделікті оқу іс-әрекетінде тәжірибе жасау, бақылаушылық және шығармашылық дағдыларын дамытатын сабақтардың үлгі жоспарлары мен түрлі тапсырмалар берілген. Мәселен: жануарлар немесе өсімдіктерді бақылай білу, өз беттерінше сұрақтар құрастыру, тәжірибе жасап көру, өзінің пікірімен бөлісе білу және т.б. Тәжірибе жасаудың мұндай түрлерін балалар күнделікті өмірде қолдана алады. Педагогтің көмегімен бала болашақта ғылыми білімді адамзаттың тұрмысы мен тіршілігі үшін пайдаланудың маңызды екенін түсінеді.

Мектепке дейінгі ұйымдарда зерттеу жұмыстарын жүргізу әр түрлі нысандарда іске асырылып, бала есейген сайын оны әр қырынан игеру мүмкіндігі ұлғая түседі. Игерілген таным-түсініктер жойылмайды, керісінше жаңа білімдермен толықтырылып отырады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың бақылауға деген қызығушылық әрекеті біртіндеп зерттеушілік дағдыларға ұласатынын өмірлік тәжірибеден байқауға болады. Ал, мектепке дейінгі ұйымдардағы педагогтің балаға:

- бақылау мен бақылаушының қызметін түсіндіруі;
- қоршаған ортадағы нысандардың қажеттілігін әңгімелеуі;
- құбылыстардың ерекшелігін түсіндіруі;
- бақылау деген ұғымның мәнін түсіндіруі;
- тәжірибе жасап көру, тәжірибелік жұмыс деген ұғымдардың мәнін баланың өз бетінше бақылау жасап, өзін бақылаушының орнына қоюы, олардың тәжірибе жасау кезіндегі қарапайым дағдыларын дамытады.

Ал, бұл балалардың зерттеу, зерттеуші туралы түсінігін қалыптастырады. Зерттеу іс - әрекетіне деген қызығушылығын, шығармашылық қабілеті мен зейінін дамытып, мақсат қойып, оны іске асыру жолдарын табуды және өздігінен қорытынды жасай білуге тәрбиелейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.- Астана,2012 <http://www.akorda.kz>*
2. *Манкеш А.Е. Жаратылыстану: әдіс. нұсқау: Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік бағдарламасы бойынша педагогтерге арналған.- Алматы: Алматыкітап баспасы, 2016. – 284 б.*
3. *Д.Кішібеков, Ұ. Сыдықов. Философия. – Алматы: Қазақстан,1994-337б*
4. *О.Ә.Мәженова. Н.Ә.Мәженов. Жаратылыстану тұжырымдарының негіздері. – Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2004.- 5-7б.*
5. *М.К.Естұрсынова. Ш.С.Набидоллина. Жаратылыстану негіздері және дүниетануды оқыту әдістемесі. – Астана: Фолиант баспасы, 2007. – 216б.*
6. *«Жаратылыстану ұйымдастырылған оқу қызметінде іздену-эксперименттік әрекетті ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар; Мектепке дейінгі балалық шық» Респ.орталығы. – Астана, 2017. – 8б.*
7. *Салпынова Қ.Қ. Жаратылыстану білімінің үздіксіз танымдық деңгейін көтеру жолдары (авторреферат). – Алматы: Қазақстан,2010. – 3-5б.*
8. *Данилова В.С., Кожевников Н.Н. Қазіргі кездегі жаратылыстану концепциясының негіздері. - М.: Аспект-Пресс, 2000. – 256б.*

С.Ж. Еркебаева¹, Г.К. Ширинбаева², А.Е.Инаятова³

^{1, 2, 3} *Казахский Национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Республика Казахстан.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ СТАРШОГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

Эта статья посвящена теоретическим аспектам развития коммуникативных навыков детей дошкольного возраста. В современных условиях обновления содержания образования проблема развития коммуникативных навыков выходит на уровень актуальной социально-педагогической проблемы, так как от ее решения во многом зависит успешность освоения детьми знаний; эффективность межличностного взаимодействия с педагогами и сверстниками, и в целом - социальная адаптация детей. В статье рассматриваются основные понятия, связанные с коммуникативным развитием детей, компоненты коммуникативных навыков и ретроспективный анализ становления и развития понятия «общение», «коммуникация» и «коммуникативные навыки».

Ключевые слова: коммуникативные навыки, коммуникация, общение, преемственность, дошкольный возраст, деятельность.

С. Ж. Еркебаева¹ Г. К. Шырынбаева², А. Е. Инаятова³

^{1, 2, 3} *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан Республикасы.*

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақала мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытудың теориялық аспектілеріне арналған. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында коммуникативтік дағдыларды дамыту проблемасы өзекті әлеуметтік-педагогикалық мәселе деңгейіне шығады, өйткені оның шешілуіне балалардың білім игеруінің табыстылығы; педагогтармен және құрдастарымен тұлғааралық өзара іс - қимыл тиімділігі, жалпы-балалардың әлеуметтік бейімделуі байланысты.

Мақалада балалардың коммуникативтік дамуына байланысты негізгі ұғымдар, коммуникативтік дағдылардың компоненттері және «қарым-қатынас», «коммуникация» және «коммуникативтік дағдылар» ұғымдарының қалыптасуы мен дамуының ретроспективті талдауы қарастырылады.

Түйін сөздер: коммуникативтік дағдылар, коммуникация, қарым-қатынас, сабақтастық, мектепке дейінгі жас, іс-әрекет.

S. J. Erkebaeva¹, G.K. Shirinbayeva, A. E. Inayatova³

^{1, 2, 3} *Abay Kazakh national pedagogical University, Almaty, Republic of Kazakhstan.*

THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

This article is devoted to the theoretical aspects of the development of communication skills of preschool children. In modern conditions of updating the content of education, the problem of developing communication skills reaches the level of an actual socio-pedagogical problem, since its solution largely depends on the success of children's learning; the effectiveness of interpersonal interaction with teachers and peers, and in General - the social adaptation of children. The article discusses the main concepts related to children's communicative development, components of communication skills, and a retrospective analysis of

the formation and development of the concept of "communication", "communication", and "communication skills".

Keywords: communication skills, communication, communication, continuity, preschool age, activity.

Значение сформированности коммуникативных навыков становится более очевидным на этапе перехода ребенка к обучению в школе, когда отсутствие элементарных умений затрудняет общение ребенка со сверстниками и взрослыми, приводит к возрастанию тревожности, нарушает процесс обучения в целом. Именно развитие коммуникативности является приоритетным основанием обеспечения преемственности дошкольного и начального общего образования, необходимым условием успешности учебной деятельности, важнейшим направлением социально-личностного развития [1, с. 67].

В контексте нашего исследования необходимо рассмотреть и разграничить понятия «общение» и «коммуникация».

В Философском энциклопедическом словаре дается следующее понимание «коммуникации»: это обмен мыслями, сведениями, идеями или как передача того или иного содержания от одного сознания – коллективного или индивидуального – другому посредством знаков, зафиксированных на материальных носителях [2].

В дошкольной педагогике преобладает точка зрения М.И. Лисиной, Т.А.Репиной, А.Г.Рузской, согласно которой «общение» и «коммуникативная деятельность» рассматриваются как синонимы. М.И. Лисиной [3, с. 44-57] в структуре общения, как коммуникативной деятельности выделены следующие компоненты (таблица 1):

Таблица 1. Группы компонентов общения как коммуникативной деятельности

Предмет общения	другой человек, партнер по общению как субъект
Потребность в общении	состоит в стремлении человека к познанию и оценке других людей, а через них и с их помощью - к самопознанию и самооценке.
Коммуникативные мотивы	то, ради чего предпринимается общение. Мотивы общения должны воплощаться в тех качествах самого человека и других людей, ради познания и оценки которых данный индивид вступает во взаимодействие с кем-то из окружающих
Действия общения	единица коммуникативной деятельности, целостный акт адресованный другому человеку и направленный на него как на свой объект. Две основные категории действий общения - инициативные акты и ответные действия
Задачи общения	цель, на достижение которой в данных конкретных условиях направлены разнообразные действия, совершаемые в процессе общения. Мотивы и задачи общения могут не совпадать между собой
Средства общения	это операции, с помощью которых осуществляются и действия общения
Продукты общения	образования материального и духовного характера, создающиеся в итоге общения

Исходя из этого исследования, мы приходим к выводу, что общение и совместная деятельность - важные составляющие жизни дошкольника. Умение общаться положительно влияет не только на взаимодействие с окружающими, но и на самооценку ребенка, ее внутренние характеристики: адекватность представлений о себе и своих возможностях, уверенность в собственных силах, эмоциональную комфортность.

При общении с детьми возникает закономерный вопрос - какие критерии являются определяющими данного процесса?

Толковый словарь русского языка связывает общение со словами «общность», «община». Таким образом, смысл самого понятия может служить основным критерием общения: человек взаимодействует с другими людьми.

Необходимыми условиями, подтверждающими наличие настоящего общения, являются: способность к сопереживанию, умение отождествить себя с другим человеком, готовность принять другую точку зрения. Общение подразумевает включенность каждого участника в диалог. Помимо взаимной направленности действий при общении, наиболее важной его характеристикой служит активность каждого участника общения (субъектность). Активность может выражаться в том, что

человек при общении инициативно воздействует на своего партнера, а партнер воспринимает его воздействия и отвечает на них.

Исследователи выделяют в общении три взаимосвязанных компонента:

- коммуникативная сторона общения (состоит в обмене информацией между людьми);
- интерактивная сторона общения (заключается в организации взаимодействия между людьми);
- перцептивная сторона общения (процесс восприятия друг друга партнерами по общению) [4].

Общение ребенка со взрослыми в большинстве случаев составляет лишь часть более широкого спектра его взаимодействия, побуждаемого теми или иными потребностями. Поэтому развитие мотивов общения происходит в тесной связи с основными потребностями ребенка, которые он не может удовлетворить самостоятельно.

Мотивы, побуждающие ребенка вступать в общение, связаны с тремя его главными потребностями:

- 1) потребностью во впечатлениях;
- 2) потребностью в активной деятельности;
- 3) потребностью в признании и поддержке.

О существовании у детей острой потребности во впечатлениях свидетельствуют работы многих исследователей. Таким образом, потребность в новых впечатлениях побуждает детей вступить в контакт со взрослыми - появляются познавательные мотивы общения.

Познавательные, деловые и личностные мотивы появляются в период становления коммуникативной деятельности практически одновременно. Но в каждом периоде детства один из мотивов общения становится ведущим [5]. Смена ведущего мотива определяется изменением ведущей деятельности ребенка и положением общения в системе общей жизнедеятельности детей.

Общение протекает в форме действий, составляющих единицу целостного процесса (коммуникативной деятельности), адресованных другому человеку.

Действие общения характеризуется целью, на достижение которой оно направлено, и задачей, которую оно решает. Две основные категории действий общения - это инициативные акты и ответные действия. Поскольку общение есть взаимный процесс, человек должен быть уверен, что партнер воспринимает его и относится определенным образом к его действиям. Стремление вызвать интерес другого, привлечь его внимание - наиболее характерный момент общения.

Действие общения включает в себя средства общения (т. е. операции, с помощью которых осуществляется действие общения). Среди них можно выделить три основные категории:

- экспрессивно-мимические средства общения (улыбка, взгляд, мимика, выразительные движения рук и тела, выразительные вокализации);
- предметно - действенные средства общения (локомоторные и предметные движения, а также позы, используемые для целей общения; к этой категории средств общения относятся приближение, удаление, вручение предметов, протягивание взрослому различных вещей, притягивание к себе и отталкивание от себя взрослого; позы, выражающие протест, желание уклониться от контакта, или наоборот);
- речевые средства общения (высказывания, вопросы, ответы, реплики) [6].

Определяя далее функции общения, классифицируем их следующим образом. Это:

1. организация совместной деятельности людей (согласование и объединение усилий для достижения общего результата);
2. формирование и развитие межличностных отношений;
3. познание людьми друг друга.

Способность к общению включает в себя: желание вступать в контакт с окружающими («Я хочу»); умение организовать общение («Я умею»), характеризующееся, в свою очередь, умением слушать собеседника, эмоционально сопереживать, решать конфликтные ситуации; знание норм и правил, каким необходимо следовать при общении с окружающими («Я знаю») [7].

Таким образом, все эти условия и критерии проявляются на всех возрастных ступенях развития ребенка. Вместе с тем, в каждом возрасте общение имеет свою специфику.

Вслед за М.И. Лисиной, под общением мы понимаем взаимодействие людей, которое направлено на согласование и объединение их усилий с целью налаживания отношений, т.к. ее определение подчеркивает значимость коммуникативных умений, формирующихся отношений у детей. При этом следует подчеркнуть, что автором были выделены критерии отличия общения от других видов деятельности [8]. Общение предполагает внимание и интерес к другому, без которых

любое взаимодействие невозможно. Взгляд глаза в глаза, внимание к словам и действиям другого свидетельствуют о том, что субъект воспринимает другого человека, что он направлен на него.

Общение - это не просто безразличное восприятие другого человека, это всегда эмоциональное отношение к нему. Инициативные акты, направленные на привлечение внимания партнера к себе. Поскольку общение — процесс взаимный, человек должен быть уверен, что его партнер воспринимает его и относится к его воздействиям. Стремление вызвать интерес другого, обратить на себя внимание - наиболее характерный момент общения. Чувствительность человека к тому отношению, которое проявляет к нему партнер. Изменение своей активности (настроения, слов, действий) под влиянием отношения партнера явно свидетельствует о такой чувствительности.

Согласно психолого-педагогическому словарю А.П. Астахова коммуникация по значению близка к понятию «общение», но шире по объему. Под коммуникацией понимается связь, в ходе которой происходит обмен информацией между системами в живой и неживой природе и обществе [9, с.319]. В свою очередь Г.М. Коджаспирова дает следующее понятие общению: это взаимодействие двух или более людей, состоящее в обмене между ними информацией познавательного и аффективно-оценочного характера [10, с.97]. Исходя из второго значения понятия «коммуникация», оно рассматривается как смысловой аспект социального взаимодействия. В то же время важно отметить, что М.И. Еникеев в психологическом словаре обозначает коммуникацию как акт общения между людьми посредством знаковых систем, тем самым придерживаясь отождествления рассматриваемых нами понятий. В свою очередь под общением он понимает социальное взаимодействие между людьми посредством знаковых систем в целях трансляции (передачи) общественного опыта, культурного наследия и организации совместной деятельности [11, с. 279]. Следует подчеркнуть, что С.М. Вишнякова рассматривает коммуникацию в качестве «... межличностного общения, которое позволяет достичь наиболее высокого уровня сочувствия, соучастия, сопереживания и взаимопонимания между партнерами ...» [12, с.130], то есть «... представляет собой не только акт осознанного, рационально оформленного речевого обмена информацией, но и непосредственный эмоциональный контакт между людьми...» [13, с. 28].

Таким образом, понятие «коммуникация» в нашем исследовании будет пониматься как более широкое, нежели понятие «общение».

Метод периодизации становления и развития понятий нашего исследования позволил нам проанализировать состояние проблемы развития коммуникативных навыков и сопряженных с ней проблем в их историческом развитии, при этом стало очевидно, что исследуемая нами проблема как самостоятельная не обозначалась и не решалась, между тем, изучаемые ранее направления исследований освещали проблему в более широком смысле, тем временем, как наша тема касается определенной стороны общения - коммуникативной.

Проанализировав взгляды исследователей (О.Н. Сомкова, С.Л. Рубинштейн, Н.М. Косова, Н.А. Кварталова, В.А. Кан-Калик, Л.Р. Мунирова и др.) на понятие «коммуникативные навыки», мы взяли за основу мнение В.А. Тищенко о том, что коммуникативные навыки – навыки общения, непосредственной и опосредованной межличностной коммуникации, умения правильно, грамотно, доходчиво объяснить свою мысль и адекватно воспринимать информацию от партнеров по общению, т.к., по нашему мнению, это понятие своей смысловой структурой соответствует выделенным учеными комплексам компонентов коммуникативных умений.

В ряде исследований отмечается, что коммуникативные навыки способствуют психическому развитию детей дошкольного возраста (А.В. Запорожец, М.И. Лисина, А.Г. Рузская и др.), влияют на общий уровень их деятельности (З.М. Богуславская, Д.Б. Эльконин и др.). Значение сформированности коммуникативных навыков становится более очевидным на этапе перехода ребенка к обучению в школе (М.И. Лисина, А.Г. Рузская, В.А. Петровский, Г.Г. Кравцов, Е.Е. Шулешко и др.), когда отсутствие элементарных умений затрудняет общение ребенка со сверстниками и взрослыми, приводит к возрастанию тревожности, нарушает процесс обучения в целом.

Именно развитие коммуникативности является приоритетным основанием обеспечения преемственности дошкольного и начального общего образования, необходимым условием успешности учебной деятельности, важнейшим направлением социально-личностного развития. В исследованиях, посвященных проблеме формирования коммуникативных навыков рассматриваются (Г.М. Андреева, А.Н. Леонтьев и др.) основные процессы коммуникативной деятельности, включающие гностический, обеспечивающий обмен информацией, интерактивный, регулирующий

взаимодействие участников общения и перцептивный, организующий взаимовосприятие, самооценку и рефлексия в общении [14].

В связи с этим А.Н. Леонтьев выделил составляющие коммуникативных навыков и обозначил как: умение наладить контакт со всеми участниками процесса; понимание внутренней психологической позиции каждого участника процесса; умение выстраивать взаимоотношения и перестраивать их в зависимости от ситуации взаимодействия; передача собственного эмоционального отношения к процессу; умение управлять собственным психическим состоянием в процессе общения [15, с.186].

Наиболее значимыми для нашей работы оказались исследования Л.В. Кузнецовой, которая выделила основные слагаемые коммуникативных навыков, характерные для детей дошкольного возраста [16], с одной стороны, данная классификация компонентов коммуникативных умений выступает наиболее приемлемой по отношению к детям дошкольного возраста, т.к. имеет более обобщенный характер рассмотрения этих качеств, а с другой – рассматривает этот процесс многогранно и разносторонне (рисунок 1).

Рисунок 1 Компоненты коммуникативных умений по Л.В. Кузнецовой

С одной стороны, данная классификация компонентов коммуникативных умений выступает наиболее приемлемой к детям дошкольного возраста, т.к. имеет более обобщенный характер рассмотрения этих качеств, а с другой – рассматривает этот процесс многогранно и разносторонне.

В свою очередь Л.Р. Мунирова выделила следующие группы компонентов коммуникативных навыков (таблица 2) [17].

Таблица - 2. Группы компонентов коммуникативных навыков детей дошкольного возраста

Группы компонентов	Структурное содержание
Информационно-коммуникативная	умения вступать в процесс общения; умения ориентироваться в партнерах, ситуациях общения; умения соотносить средства вербального и невербального общения.
Регуляционно-коммуникативная	умения согласовывать свои действия, мнения, установки с потребностями своих товарищей по общению; умения доверять, помогать и поддерживать тех, с кем общаешься; умения применять свои индивидуальные умения при решении совместных задач; умения оценить результаты совместного общения.

Аффективно-коммуникативная	умения делиться своими чувствами, интересами, настроением с партнером по общению; проявлять чуткость, отзывчивость, сопереживание, заботу к партнерам по общению; оценивать эмоциональное поведение друг друга.

В то же время важно отметить, что, по мнению Л.А. Дубиной, коммуникативные навыки детей дошкольного возраста включают [18]:

- умение сотрудничать;
- умение воспринимать и понимать (перерабатывать информацию);
- слушать и слышать;
- говорить самому.

В исследованиях О.Н. Сомковой отмечается другая точка зрения на выделение составляющих коммуникативных навыков. Она выделяла следующие компоненты [19]:

1. Речевые умение слушать собеседника и правильно понимать его мысль, формулировать в ответ свое суждение.

2. Невербальные умения: уместное использование мимики, жестов, поз; умение понимать эмоции собеседника.

3. Правила речевого этикета.

Таким образом, подводя итоги, мы делаем выводы: в своем исследовании мы опирались на психолого-педагогические исследования, теоретически обосновывающие сущность и значение формирования коммуникативных умений и навыков в развитии ребенка дошкольного возраста. Было проанализировано состояние проблемы развития коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста, уточнено понятие «коммуникативные навыки». Мы отмечаем, что коммуникативные навыки – навык общения, непосредственной и опосредованной межличностной коммуникации, умения правильно, грамотно, доходчиво объяснить свою мысль и адекватно воспринимать информацию от партнеров по общению. В ходе работы нами были составлены таблицы определения понятия «коммуникативные навыки» в научной литературе, компоненты коммуникативных навыков и ретроспективный анализ становления и развития понятия «коммуникативные навыки» и «общение». Методы сопоставления и анализа по проблеме исследования позволили нам проанализировать состояние проблемы по развитию коммуникативных навыков в историческом развитии, при этом стало очевидно, что исследуемая нами проблема как самостоятельная не ставилась и не решалась, между тем, изучаемые ранее направления исследований освещали лишь процесс общения в целом, что подтверждает актуальность выбранной нами темы.

Список использованной литературы:

1. Кравцова, Е., Бережковская, Е. Ребенок внутри общения: как дети дошкольного возраста общаются друг с другом // Дошкольное образование: Издательский дом «Первое сентября» - 2005. - №4. - с. 6.
2. Философский энциклопедический словарь / Под ред. Л.Ф. Ильичева, Н.П. Федосеева. – М.: Просвещение, 2001. – 840 с.
3. Лисина, М.И., Смирнова, Р.А. Потребности и мотивы общения между дошкольниками [Текст] / под редакцией Я.Л. Коломинского. Минск: Сила, 2005. - 194 с.
4. Чернецкая, Л. В. Развитие коммуникативных способностей у дошкольников: практическое руководство для педагогов и психологов дошкольных образовательных учреждений / Л. В. Чернецкая. - Ростов н/Д.: Феникс, 2005. - 256 с.
5. Галигузова, Л. Н., Смирнова, Е. О. Ступени общения: от года до семи лет. - М., 1992.
6. Жуков, Ю.М., Петровская, Л.А., Растянников, П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении. / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растянников. Киров, 2001. - 142 с.
7. Выготский, Л.С. Психология развития ребенка [Тест] / Л.С. Выготский. М.: Смысл, 2004. - 512 с.
8. Лисина, М.И. Формирование личности ребенка в общении / М.И. Лисина. - СПб.: Питер, 2009. - 320 с.
9. Новейший психолого-педагогический словарь / Под ред. А.П.Астахова. - Минск: Современная школа, 2010. - 928 с.

10. Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь / Г.М.Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. - М.: Академия, 2005. - 176 с.
11. Еникеев, М.И. Психологический энциклопедический словарь / М.И. Еникеев. - М.: Проспект, 2010. - 560 с.
12. Вишнякова, С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С.М. Вишнякова. - М.: НМЦ СПО, 1999. - 538 с.
13. Левина, Р.Е. Воспитание правильной речи у детей [Текст] / Р. Е. Левина. М.: Акад. пед. наук, 2008. - 91 с.
14. Алексеева, М.М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников [Текст] / М.М. Алексеева, В.И. Яшина. М., 2007. - 400с.
15. Леонтьев, А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. М.: Просвещение, 2005. - 214 с.
16. Алексеева, М.М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: учебное пособие для студентов высших и средних учебных заведений пособие для педагогов дошкольных учреждений / М.М. Алексеева, В.И. Яшина. – М.: Академия, 2000. – 400 с.
17. Мунирова Л.Р. Формирование у младших школьников коммуникативных умений в процессе дидактической игры: Дис. канд. пед. наук/ Л.Р. Мунирова. - М., 1993. - 205 с.
18. Дубина Л.А. Коммуникативная компетентность дошкольников: сборник игр и упражнений / Л.А. Дубина. - М.: Книголюб, 2006. - 64с.
19. Сомкова О.Н. Программа «Успех». Образовательная область «Коммуникация» / О.Н. Сомкова // Дошкольное воспитание. - 2011. - № 9. - С. 22-33.

МРНТИ 14.39.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.67>

Mailybaeva G.S.¹, Baidildanova M.S.²

¹²*Zhetysu state University. After I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan.*

THE ROLE OF THE FAMILY IN THE EDUCATION OF A PRIMARY SCHOOL STUDENT

Annotation

The modern family, as before, plays an important role in the formation of the social environment in which the child grows and develops. The role of the family in the education of primary school children needs to be reconsidered, it is obvious that the partnership dialogue of parents is the most important condition for the well-being of the child.

This article discusses the role of the family and the main forms of communication of primary school children and parents. The issues of improving the educational activity of the family by establishing effective communication styles were touched upon. The family shows the relevance of communication from the point of view of psychology. After all, the family is the first collective of the child, the natural environment of his development and the founder of the future personality. In addition, the article describes the types of communication styles between family members for good education.

Keyword: family, communication, types of communication, education, interaction, Junior high school student, parenting style.

Майлыбаева Г.С.¹, Байдилданова М.С.²

¹²*І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ, Қазақстан.*

КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫСЫН ТӘРБИЕЛЕУДЕ ЖАНҰЯНЫҢ РОЛІ

Аңдатпа

Қазіргі отбасы бала өсіп, дамып келе жатқан әлеуметтік ортаны қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Кіші мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі отбасының рөлі қайта қарауды талап етеді, ата-аналардың әріптестік диалогы баланың әл-ауқатының маңызды шарты болып табылатыны анық.

Бұл мақалада отбасының рөлі және кіші мектеп жасындағы балалар мен ата-ана арасындағы қарым-қатынастың негізгі түрлерін қарастырылған. Тиімді қарым-қатынас стильдерін орнату арқылы отбасының тәрбиелік қызметін арттыру мәселесі қозғалған. Отбасында орын алатын қарым-қатынастың психология тұрғысынан өзектілігі көрсетілген. Себебі отбасы – баланың алғашқы ұжымы, оның дамуының табиғи ортасы және болашақ тұлғаның негізін қалаушы. Сонымен қатар мақалада жақсы тәрбие беру үшін отбасы мүшелері арасында орын алатын қарым-қатынас стильдернің түрлеріне сипаттама берілген.

Түйін сөздер: отбасы, қарым-қатынас, қарым-қатынас түрлері, тәрбие, өзара әрекеттесу, кіші оқушы, тәрбие стилі.

Майлыбаева Г.С¹, Байдилданова М.²

¹²*Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова,
г.Талдықорган, Казахстан.*

РОЛЬ СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Аннотация

Современная семья, как и прежде, играет важнейшую роль в формировании социальной среды, в которой растет и развивается ребенок. Роль семьи в воспитании младших школьников требует пересмотра, очевидно, что именно партнерский диалог родителей представляется важнейшим условием благополучия ребенка.

В данной статье рассматриваются роль семьи и основные формы общения детей младшего школьного возраста и родителей. Были затронуты вопросы повышения воспитательной деятельности семьи путем установления эффективных стилей общения. В семье показана актуальность общения с точки зрения психологии. Ведь семья – первый коллектив ребенка, естественная среда его развития и основатель будущей личности. Кроме того, в статье дается описание типов стилей общения между членами семьи для хорошего воспитания.

Ключевые слова: семья, общение, виды общения, воспитание, взаимодействие, младший школьник, стиль воспитания.

The family is the first cradle that formative upbringing of children. In the Message of the First President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev «Prosperity, security, and improving the welfare of Kazakh people»: «We must remember that in addition to the tasks of the present period, the present generation has a huge responsibility to future generations, the responsibility of fathers and mothers, grandfathers and grandmothers to their children and grandchildren», highly appreciating the importance of social, cultural and social activities of the modern family, he set great tasks for the families of the Republic. In the Constitution of the Republic of Kazakhstan clearly indicated, «Caring for children and their upbringing - is a natural right and debt of parents». In the program «Kazakhstan-2050» President talks about that, in which quality, we should see our children in the distant future [1].

Today is an issue of the role and functions of the family in the education of schoolchildren. Problems, features of upbringing children of primary school age are particular importance and attract attention. And no matter what society says, the family is still an important institution for raising a child. It lays the basic foundation in the process of raising a child. The family is the first social step in a person's life. From an early age it directs consciousness, will, feelings of children. A special role of the family in upbringing - is stability, constancy, durability of influence. Harmonious development of personality is unthinkable without family institution, which should be combined and reinforced by public.

The formation and development of personality of a primary school pupil manifested in his communication with people around him. First of all, it refers to the appeal of parents. Important for the development of the child's character is a style interaction of adults with each other, as well as the way of

appeal adults with the child himself. Younger schoolchildren in their characteristic actions and behaviors imitate their loved ones and learn the forms behavior of adults.

The existence of many different definitions of the concept of «communication» is associated with different views of scientists on this problem.

The problem of communication is also considered in the works of philosophers (B. Parygin, L. Bueva, M. Kagan, V. Korobeinikov, etc.).

Based on this abundance of views on the problem of communication, it must be considered from a philosophical, sociological and psychological sides.

The philosophical approach is based on, that it is the social concept that justifies communication as a way of realizing the internal evolution of the social structure of a society, a groups in the dialectical interaction of the individual and society.

In the psychological approach, communication is defined as a specific form of activity and as an independent process of interaction, necessary for the implementation of other types of personality activities. Psychologists note the presence of the main need for the individual - in communication, as an important factor in the self-formation of individual.

The specifics of children's communication has a long tradition of consideration in psychological and pedagogical science. The study of the interaction of an adult with a child engaged in domestic researchers (T. Andreeva, V. Zakharov, O. Karabanova, T. Mishina, V. Myager, A. Spivakovskaya, V. Yustitsky, E. Eidemiller), and foreign scientists (A. Adler, E. Erickson, V. Schutz, Z. Freud) [2].

Many scientists (Ya.L. Kolominsky, E. Kravtsova, V. Kan-Kalik, M. Lisina, E. Smirnov, etc.) considered relationships as a special interaction, which is carried out with several ways in the various stages of child development.

A. Bodalev offer to consider communication as «interaction of people, the content of which is the exchange of information through various means of communication to establish relationships between people».

Swiss pedagogue I. Pestalozzi paid special attention to raising a family. In his opinion, family lays the foundations of the moral behavior of the child. Communication in the family is the very first and natural attitude of the child [1].

The family is the main support for its own child, it directs, regulates, develops, and educates all spheres in a complex, including psychological and emotional-volitional.

Family – is the first teacher and indispensable teacher for the younger schoolchild, a satellite of the child's life.

For this, in the family, parents are the main personality in life of the child. Friendship of parents and children - is a special relationship, which arise in mutual respect, the ability of adults to understand children, empathize with him, showing tact in communication. Parents must build friendly relations with child, namely to strive to feel, understand, accept his peace of mind. The best way – try to take the place of child, remember your own childhood and give advice from the position of today's experience. Thus, summing up, can say about the diversity of family functions, which it performs, raising own child [3].

Communication was and remains one of the most important social needs of a human personality. Exactly in communication child satisfies his own knowledge of himself and the world, establish relationships with other people, gains experience in avoiding or resolving conflicts and much more. Child's communication has own specifics, culture and traditions. Changes in modern society and the family directly affect the development of child communication. Exactly foundations of communication are laid in the family [4].

Communication is a process of interaction between a parent and a child, aimed at mutual knowledge, the establishment and development of relationships and involving mutual influence on the state, feelings, thoughts, attitudes, behavior and regulation of joint activities. At the time when the child begins to go to school, the new social situation in which he falls, leads to the fact that the family style of communication with the child acquires new nuances. Parents want to see their child happy, smiling, able to communicate with people around them. But it is not always possible to the child to understand the relationship with peers and adults in a complex world. The task of adults - is to help for him in this [5].

As is known, there are following communication styles:

The authoritarian style, which implies strict leadership, suppression of initiative and coercion, finds justification for the need to subordinate the child to school discipline. Shouts and physical punishments are a typical form expressing an adult's power over a child. At the same time, love for the child is not excluded,

which can be expressed sufficiently expressive. In such families they grow up either insecure, neurotic people, or aggressive and authoritarian – the likeness of their parents. At school, these personality traits are already evident in relations with peers.

Liberal-conniving style implies communication with the child on the principle of permissiveness. Such a child knows no other relationship, apart from asserting itself through the requirements of the «Give», «me», «I want to!» Caprices exhibited resentment, etc. The connivance leads to the fact that he cannot develop into a socially mature personality. There is not the most important thing that is necessary for the correct social development, - understanding of the word «must». In such a family is formed by disgruntled people around the egoist, who can not enter into a normal relationship with other people – he conflict and difficult. At school, a child from a family is doomed to failure in communication – he is not accustomed to give in, to subordinate their desires common goals. His social egocentrism does not allow the normal possession of the social space of human relations.

One of the options of liberal-conniving style in the family is hyper-custody.

Hyper-custody style initially deprives the child of independence in physical, mental and social development. In this case, the family fully fixes own attention on the child: because of the possible risk of accident or serious illness; because of the desire to compensate for their failures with the future successes of the child; because of the assessment of own child as a child prodigy, etc. In such a family, parents dissolve in the child and devote their whole life for him. Voluntary sacrifice neurotic parents, they begin to hope for the gratitude of their child in the future, not seeing gratitude in the present, suffer, not understanding that they are raising an infantile, insecure, also a neurotic person, completely deprived of independence. Such a child constantly listens to own feelings. The diminutive names of the parts of your body will remain in his vocabulary for a long time and will cause an ironic attitude of peers. And infantile and dependent behavior will deprive him of the opportunity to communicate with them on equal terms. He will take a subordinate position, finding himself a patron among classmates.

Younger school age – is the period when the active participation of the family in upbringing leaves a seal for further development, upbringing and self-education. This should include the subsequent self-realization of the child's own capabilities and abilities, the formation of which are determined by parenting in the family. And no matter what society says, the role of the family is still an important catalyst for raising a child, namely, there is only the most universal - the most difficult and most noble work, the same for all and at the same time, peculiar and unique in every family - this is a creation of person. With the arrival of children to school, special attention on the part of the family is required by emotionally sensitive, vulnerable, shy children who react painfully to the teacher's comments, ridicule of their peers, and deeply experience own failures and mistakes. Uncertainty, feelings can cause a child's negative attitude to school and even refusal to attend. Parents of such children need to tell the teacher about the individual characteristics of the child, help in building relationships with classmates. It's important to be sympathetic to children's experiences, unobtrusively encouraging you to talk about your relationships with peers and adults outside the family.

Gradually, the younger schoolchild will form a need to share own feelings with loved ones, to seek their advice and help. Parents should be fair and friendly. Whatever negative feelings the children's stories evoke in parents, one must restrain oneself, calmly, fairly and benevolently understand the situation. If parents begin to reproach and blame the child, then from now on they may not rely on his frankness.

In primary school age child's need for assessment of his personality rises. Self-image, respect or disrespect for himself, that is, self-esteem, is formed in children in the process of communicating with others who evaluate them positively or negatively. The effectiveness of managing children's behavior and the formation of an important moral need for approval depend on how well adults use assessment.

It is important that the child feels the adult's benevolent, respectful attitude towards him, regardless of how he assesses the actions and skills of the child in this particular situation. We must not forget that the younger schoolchildren is still largely living with emotions. Exactly the emotional environment at this age that influences his spiritual world.

The family, which is dominated by joy, optimism, sincerity, love and tenderness predominate, a child needs for his mental health. How adults react to what is happen in life is of great importance for the formation of the child's ideas, which responds to everything that happens with emotional means: laughter, anger, gestures, facial expressions. The child is inspired, inclined to imitate, he sensitively perceives and adopts all emotional reactions. If something is not pleasant in the child, it is necessary to remember: the child is to some extent a mirror image of people around him.

Adults in relation to the younger schoolchildren can be expressed in dismissive statements, in degrading assessments, epithets. The friendship of parents and children is a special relationship that occurs with mutual respect, the ability of adults to understand the child, empathize with him, showing tact in communication. Parents need to build a friendly relationship with the child, namely to strive to feel, to understand, to accept his peace of mind [6].

The value attitude to the child with high reflection and responsibility for him is the most effective educational style. Here, the child is expressed love and goodwill, they play and talk with him on topics of interest to him. At the same time, they do not put him on their head and offer to reckon with others. He knows what is “necessary”, and knows how to discipline himself. In such a family, a full-fledged person grows with self-esteem and responsibility for loved ones. At school, a child from such a family quickly becomes independent, he knows how to build relationships with classmates, while maintaining self-esteem and knows what is discipline.

These styles of communication in the family despite all the differences have in common - the parents are not indifferent to their children. They love their children, and the style of upbringing is often continuous, passed down in the family from generation to generation. Only a family with the ability to reflect on the characteristics of the child consciously seeks the most effective style of his individual education. Of course, the culture of family education should develop in families and achievements in this area should be passed on to the next generation. Nowadays so many opportunities to learn and advance in this regard. Analysis of parenting styles will be incomplete if you do not specify another style that is not aimed at education. It's about alienated relationships in the family.

Alienated style of relationship implies a deep indifference of adults to the personality of the child. In such a family, parents either «do not see» their child, or actively avoid communicating with him and prefer to keep him at a distance (psychological distance). Disinterest of parents in the development and inner life of the child makes him lonely, unhappy. Subsequently, he has an estranged relation to people or aggression. At school, a child from such a family is unsure of himself, neurotic, he has difficulty in relationships with peers [7].

The described styles of attitudes towards the child in the family show how thorny the path of a developing child's personality. In real life it is still more difficult than in any classification. In the family, several styles of attitudes to the child can be presented simultaneously: father, mother, grandparents can conflict with each other, defending each style, etc. Furthermore, the style of relations, addressed directly to the child, his upbringing has definitely influenced the style of the relationship of adult family members.

The family gives a child a variety of behavioral models, which he will be guided in the future, has a decisive influence on the formation of the child's personality, the world of his thoughts, feelings, aspirations, on the upbringing of his own «I». Being a special social environment, a family in which its own rules and norms of behavior operate is an example for the future life of a child. Exactly in the family that a child sees the first reaction of people to their actions, makes up a standard for themselves to follow, acquires spiritual and moral values, cultural traditions, experience and moral standards, and draws a picture of life. The future adult will be guided by acquired knowledge, passing his life's path. The impressions received in childhood very often determine the further work of a person, his lifestyle.

But it is worth noting that such an upbringing in the family, which has an extremely positive impact on the formation of the child's personality, depends on a number of factors based on: love, trust, mutual understanding and well-being in family relationships. Deviations in family relationships negatively affect the formation of the child's personality, his character, self-esteem and other mental qualities of the person. Such children may experience various problems: increased anxiety, aggression, and deterioration in school performance. Difficulties in communication and understanding with peers and adults [8].

Family – is the basic foundation of primary socialization: in the family child's qualities are laid down in the norms of behavior in society and cultural values; moral principles are formed in relation to adults, to the people who surround him; communicative properties. Unfavorable family-domestic relations, lack of control or, on the contrary, excessive control over the behavior of children lead to serious problems of family education.

There is a false opinion of parents that the main teacher of children is school. The family, eliminates itself from the educational process. Attention is weakening the personality of the younger schoolchild, his life world, experience, interests, personal value orientations, and the emotional sphere. But parents are: a source of emotional warmth, a higher authority, a role model and example, the most faithful friends and advisers. Thus, moving away from raising children, each parent should know and remember that at this very

moment there is a change in the consciousness of the child, which will undoubtedly affect the formation of his personality in the future [9].

Family - is the most important of formation of the person and the institution of education. There are, of course, other factors affecting the development and formation of the personality – the living environment, the learning environment, the recreation environment. But the family has primacy in this function. All the good and all the bad things a person gets from the family. Thus, summing up, can say about the diversity of family functions, that it performs, raising own child. The family is the main support for their own child; it directs, regulates, develops, and educates all spheres in a complex, including psychological and emotional-volitional. The family forms the personal qualities of the child in accordance with the forms of communication. Children always need a warm heart, kindness of parents, they consider parents to be the pillar of life. For a child, parents are recognized as a beneficiary, example and advisor.

Family – is the first teacher and indispensable teacher for the younger schoolchildren, a companion of the child's life. It should fully pay attention to the events taking place in the child at this age, take into account the conditions in which their baby, what kind of emotions and feelings he experiences during this period that he is excited and happy around his life that. So, the family acts as the most important oxygen in the upbringing of the child, its role is significant, inseparable and indispensable.

References:

1. Zhundibaev T. *Family Psychology: Textbook*. – Almaty: Publishing House LLP «Economics», 2014. – 312 p.
2. Akulinina N. *Interaction of parents and primary school children. Bulletin: Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region No. 5, –2014. – 43 pages*
3. Kolosova A. *The role of the family in the education of the younger student // Scientific and methodological electronic journal «Concept». – 2013. – T. 3. – S. 2426-2430. – URL: <http://e-koncept.ru/2013/53488.htm>.*
4. Kalinina T. *Pedagogical conditions of the organization of interpersonal interaction of younger students in residential care: dis. Cand. ped Sciences /Penza State Pedagogical University named after V. Belinsky. – Arzamas, 2009.*
5. Mokhnachevskaya I. *Communication of parents and children as a condition for the success of education. tps: //open lesson. RF / articles / 634752/.*
6. Tatarinova E., Androsova M. *The role of family education in the formation of the personality of a primary school student // Scientific and methodological electronic journal «Concept». – 2017. – T. 26. – S. 78–80. – URL: <http://e-koncept.ru/2017/770717.htm>.*
7. Mukhina V. *Age psychology: phenomenology of development, childhood, adolescence: a textbook – Moscow: Academy, 2003. – 456 p.*
8. Lokusheva E. *Socio-psychological role of the family in the formation of the personality of a primary school student. Tomsk – 2016, 112 pages.*
9. Kononok V. *Influence of the family on the development of the child. <http://mir.pravo.by/library/edu/roditel/vliyanie-roditelei-na-rasvitie-rebenka>.*

МРНТИ 14.39.05

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.68>

А.Б.Коньсбаева¹, Р.К.Бекмагамбетова², Г.И.Казахбаева³

*^{1,2,3}Казахского Национального педагогического университета имени Абая,
г.Алматы, Казахстан*

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬИ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В данной статье раскрывается содержание социально-педагогических особенностей семьи ребенка дошкольного возраста в современном обществе, так как семья выступает первичным

институтом социализации. В статье категория «современная семья» рассматривается с различных позиций, которые показывают сложность и многогранность термина. Авторами изучены основные характеристики современной семьи ребенка дошкольного возраста. Представлен теоретический анализ педагогических особенностей развития семьи ребенка дошкольного возраста в условиях современного развития общества. Подчеркивается значимость влияния семьи на становление личности ребенка дошкольного возраста, так как история каждой семьи создает определенный стереотип поведения, обусловленный историей родителей, ценностями и традициями, культурой определенной среды. В данной статье освещаются современные теоретические концепции и научные взгляды ученых по вопросам семьи как целого общественного организма.

Ключевые слова: семья, социально-педагогические особенности, родители, ребенок дошкольного возраста, дети, современное общество, динамика развития семьи.

А.Б. Конысбаева¹, Р.К. Бекмагамбетова², Г.И. Казахбаева³

*^{1,2,3} Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ЗАМАНАУИ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛЫ ОТБАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Аталған мақалада отбасының заманауи қоғамдағы әлеуметтік-педагогикалық ерекшеліктерінің мазмұны ашылған, себебі отбасы әлеуметтендірудің бастапқы институты болып табылады. Мақалада "заманауи отбасы" терминінің күрделілігі мен алуан түрлілігін көрсететін әр түрлі ұстанымдардан қарастырылады. Авторлар тарапынан заманауи отбасының негізгі сипаттамалары егжей-тегжейлі зерттелген. Заманауи қоғамдық даму жағдайында отбасы дамуының педагогикалық ерекшеліктеріне теориялық талдау жасалған. Әр отбасының тарихы ата-аналардың тарихымен, құндылықтары мен дәстүрлерімен, белгілі бір ортаның мәдениетімен негізделген мінез-құлықтың белгілі бір стереотипін құратындықтан, бала тұлғасының қалыптасуына отбасы ықпалының маңыздылығы атап көрсетілген. Бұл мақалада отбасы тұтас қоғамдық ағза ретінде, яғни заманауи отбасы мәселесі бойынша ғұлама ғалымдардың заманауи теориялық тұжырымдамалары, ғылыми көзқарастары мен пікірлері жан-жақты талданған.

Түйін сөздер: отбасы, әлеуметтік-педагогикалық ерекшеліктер, ата-аналар, балалар, мектеп жасына дейінгі бала, заманауи қоғам, отбасының даму динамикасы.

А.Б. Konybayeva¹, R.K. Bekmagambetova², G.I. Kazakhbayeva³

*^{1,2,3} Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

SOCIAL-PEDAGOGICAL FEATURES MODERN FAMILY OF THE PRESCHOOL CHILD

Abstract

This article reveals the content of socio-pedagogical characteristics of the family of a child of preschool age in modern society, since the family acts as the primary institution of socialization. In the article, the category of "modern family" is considered from various positions that show the complexity and versatility of the term. The authors studied the main characteristics of the modern family of a preschool child. A theoretical analysis of the pedagogical characteristics of the development of a family of a child of preschool age in the context of the modern development of society is presented. The importance of the influence of the family on the formation of the personality of a child of preschool age is emphasized, since the history of each family creates a certain stereotype of behavior, due to the history of the parents, values and traditions, and culture of a certain environment. This article highlights the modern theoretical concepts and scientific views of scientists on the issues of the family as a whole social organism.

Keywords: family, social-pedagogical features, parents, children, preschool child, modern society, dynamics of family development.

Введение. В современной литературе категория «семья» рассматривается с различных позиций, которые показывают сложность и многогранность термина. Существует достаточное множество определений, раскрывающих это понятие с учетом характера исследования. Семья рассматривается как социальное (А.И. Антонов, Ю.В. Василькова, И.С.Кон и др.), психологическое (М.Р. Земская, Д.Б. Эльконин и др.) и собственно педагогическое явление (В.Г.Бочарова, В.Н. Гуров и др.). При этом, отмечают значимое влияние семьи на становление личности ребенка (И.С. Кон, В.М. Медков и др.), когда семья выступает первичным институтом социализации (Н.В. Волкова, И.С.Кон, А.В.Мудрик и др.). Особое внимание уделено влиянию семьи на социализацию подростка (И.С.Кон, Д.Б.Эльконин и др.). Вместе с тем, выделяют исходные параметры этого явления, которые позволяют уточнить более значимые и объективные изменения в условиях современного общественного развития.

Известно, что семья часть целого общественного организма, социальный воспитательный коллектив, который подвергается влиянию изменений, происходящих в социально-экономической сфере, то есть все изменения проявляются в его содержании. Но в отличие от других социальных коллективов, процесс морального, психологического обновления семьи является более сложным, длительным и противоречивым. В то же время, семья характеризуется как система, которая имеет многосторонние отношения: социально-биологические, хозяйственно-экономические, нравственные, психологические и педагогические.

По мнению А.И.Донцова понимание семьи следует исходить из изучения ее как малой социальной группы, которой присущи социально-психологические закономерности и особенности развития. В частности:

- относительно регулярный и продолжительный контакт на минимальной дистанции;
- общие цели, удовлетворяющие индивидуальные потребности и интересы;
- кооперативную взаимозависимость всех участников, т.е., участие в общей системе распределения функций и ролей, в совместной жизнедеятельности;
- общие нормы и правила внутри- и межгруппового поведения;
- чувство солидарности членов группы друг с другом и признательность группе;
- ясное и дифференцированное (индивидуализированное) представление членов группы друг о друге;
- достаточно определенные и стабильные эмоциональные отношения, связывающие членов группы;
- люди, взаимодействующие в группе, представляют себя как членов одной и той же группы и аналогично воспринимаются со стороны [1].

Семья как малая социальная группа, характеризуется определенной динамикой развития, позволяющей выделить периоды: создание, развитие отношений, распад. В качестве основных характеристик этой группы многие психологи выделяют: ее композицию (состав), структуру, групповые процессы, групповые нормы и ценности, систему санкций. Считается, что семье присущи такие специфические качества как нормативность, закрытость, историчность, полифункциональность, тотальность, гетерогенность. Каждое из этих качеств дает определенное понимание функционирования этой группы. К примеру, каждая семья создается в определенной социокультурной среде, в которой существуют представления о приемлемом возрасте для вступления в брак, форме брачных отношений, количестве детей, методах воспитания, распределение ролей и обязанностей в семье. Эти нормы определены национальными традициями, религиозными правилами, обществом. Рассматривая семью как закрытую систему подразумевают, что в процессе существования она вырабатывает свои особенности внутрисемейной коммуникации, регулирующих жизнедеятельность ее членов во взаимодействии с окружающей средой. То есть семья не является полностью закрытой, так и не может быть полностью открытой.

Методология исследования. История каждой семьи создает определенный стереотип поведения, обусловленный историей родителей, ценностями и традициями, культурой определенной среды. Семья полифункциональна и гетерогенна, ибо как объединение людей, она реализует множество их потребностей в различных сферах жизнедеятельности, при этом классический вариант, представляет разнородность членов семьи по полу и возрасту. Также следует заметить, что каждая

семья создает своеобразный эмоциональный фон взаимодействия, определенные переживания, формирующие настроение этого объединения. Эмоциональное содержание может характеризоваться как положительными, так и отрицательными чувствами, что создает ощущение определенной удовлетворенности или неудовлетворенности этими отношениями.

Таким образом, семья – сложная система взаимосвязанных отношений, подверженных влиянию социального контекста, она имеет динамику и структуру развития, выражающее некое состояние благополучия/неблагополучия от этого объединения. Однако, более полное понимание основных характеристик семьи становится возможным лишь с позиции осмысления ее функций.

В этом вопросе можно отметить подходы представленные в психологической и социологической литературе, в частности Ю. Е. Алешина, А. И. Антонов, Л. Я. Гозман, О. А. Карабанова, В. М. Медков, А. Г. Харчев, Л. Б. Шнейдер, Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкис и другие. Вместе с тем, интересна позиция Р. Р. Калининой, которая выделила две группы функций семьи:

1) социальные, т.е. функции, возлагаемые на нее обществом. К ним относятся:

- функция репродукции как поддержание биологической непрерывности общества. Семья является единственной общностью людей, увеличение членов которой происходит не за счет внешнего притока, а, условно говоря, изнутри — за счет рождения детей. Для поддержания биологической непрерывности общества необходимо, чтобы каждый его член имел себе замену, т.е. каждая супружеская пара должна иметь минимум двухтрех детей (число детей должно несколько превышать число родителей, так как не все взрослые люди создают семью и не все по разным причинам могут родить ребенка);

- функция воспитания как поддержание культурной непрерывности общества. Обычно под этой функцией подразумевается первичная социализация ребенка как передача подрастающему поколению в общих чертах культурного наследия общества;

2) психологические, к которым относятся:

- функция кооперации как сотрудничество и взаимопомощь членов семьи, поддержка друг друга в каких-то начинаниях, делах, решении тех или иных проблем, с которыми сталкивается каждый член семьи на протяжении жизни. Реализация данной функции подразумевает информированность членов семьи о делах друг друга, активный обмен информацией внутри семьи;

- функция интимности как средство удовлетворения потребности во взаимной любви, в эмоциональной близости, эмоциональной привязанности, личностно-ориентированном общении членов семьи, во взаимопонимании;

- функция рекреации, или восстановительная, функция как возможность оказать друг другу моральную и психологическую поддержку, снять напряжение, полученное вне семьи. В отличие от функции кооперации, где помощь и поддержка друг другу носит скорее деловой (информационный, экономический и т.п.) характер, в данном случае речь идет о психологической, психотерапевтической помощи. Реализация данной функции подразумевает удовлетворение одной из базовых психологических потребностей человека — в психологической безопасности, защищенности;

- функция самоактуализации как предоставление каждому члену возможности наиболее полного выявления и развития своего личностного потенциала, личностного роста. Являясь высшей психологической потребностью, она может быть удовлетворена только в рамках супружеского эгалитарного союза [2].

Несколько отлична позиция В.И.Зацепина, ориентирующая на значимость семейной функции, которая названа фелицитологическая (от лат.felicitas — счастье). По мнению исследователя, в семейной жизни важно, чтобы каждый ее член был счастлив, более того эта функция объединяет все остальные функции и является самостоятельной и значимой [3].

В этом случае, эмоциональное состояние пребывания в системе семейных отношений рассматривается как достижение определенной удовлетворенности собственной жизнью, историей ее развития.

Результаты исследования. С позиции анализа педагогических особенностей развития семьи отмечают значение пяти функций как репродуктивная, экономическая, воспитательная, коммуникативная и организация досуга и отдыха. Они рассматриваются в тесной взаимосвязи, взаимопроникновении и взаимодополняемости.

Ведущей и определяющей функцией семьи отмечают репродуктивную функцию, которая состоит в воспроизводстве жизни, она включает в себя элементы других функций, связанных с приобщением нового поколения к научным и культурным достижениям человечества, с

поддержанием его здоровья, а также предотвращением «воспроизведения в новых поколениях различного рода биологических аномалий» [4].

В настоящее время, по мнению ученых, эта функция становится менее значимой, но говорить о полном изменении отношении к ней неверно, на всем постсоветском пространстве наблюдается определенное изменение отношения к количеству детей, но удовлетворение потребности в материнстве или отцовстве также значимо для большинства людей. Возможно, она более приоритетна для женщин, нежели для мужчин. Также следует отметить, что эта функция имеет большое значение в развитии семьи как системы отношений, она определяет, в целом, вектор жизнедеятельности, задает свой социальный, биологический и культурный смысл.

Экономическая функция, ее реализация осуществляется в полной мере, ибо современная семья участвует в общественном производстве средств, имеет свой бюджет, организует потребительскую деятельность. В идеальном варианте, вклад в производство материальных благ, в улучшение благосостояния семьи, расширяют ее воспитательный потенциал.

В современных условиях наблюдается изменение возможностей для осуществления экономической функции семьи. Несмотря на сохраняющиеся финансовые трудности, за последние годы прослеживается отчетливая тенденция постепенного подъема материального благосостояния семей. Вместе с тем, именно различие в экономическом положении и неудовлетворенность этим положением способствует проявлению деструктивных форм поведения, как среди взрослых, так и среди детей. Об этом свидетельствуют увеличение количество разводов, числа беспризорных детей, или в мусульманских странах приобщение детей к вере, побуждение к принятию новой морали, изменение ценностно-смыслового содержания восприятия окружающего мира. Экономическое положение многих семей влияет адекватную реализацию других функций.

Одной из значимых, с позиции педагогики, является коммуникативная функция семьи. Эта функция выражается способности семьи научить ребенка устанавливать многообразные связи, проявлять интерес к окружающей природной среде, в ней отражается характер воспитания; организация внутрисемейного общения. Выполнение этой функции семьей в настоящее время также претерпевает определенные изменения, которые обусловлены недостаточной реализованностью выше указанных функций, и общими тенденциями изменения отношений в современном мире. К примеру, предоставление в свободном доступе пребывания детей в Интернет пространстве, просмотр видеоматериала без определенного выбора может способствовать обогащению словаря ребенка, но не расширять его понятийного аппарата. Еще одна проблема, заключается в попытках языкового развития ребенка, побуждая его к приобщению английскому языку или нескольким языкам одновременно. Фактически, такое приобщение к языкам не ведет коммуникативной компетентности, но может способствовать усложнению восприятия и развития родного языка.

Еще одна тенденция последних десятилетий, которая существенно влияет на полноценную реализацию коммуникативной функции является вхождение в структуру семьи наемного персонала гувернанток, уборщиц, нянь. При этом фактически структура и функционирования семьи (уклад, распределение ролей) существенно меняется, и в стороне остается внутрисемейная форма общения.

Функция семьи по организации досуга и отдыха как проблема организации свободного времени, как средство восстановления физических и духовных сил человека, и всестороннего развития личности в настоящее время также переживает некоторые изменения. Вместе с тем, следует отметить, что эта функция развивается вследствие того, что является ценностью, культивируемой, одобряемой современным обществом. Современные родители стремятся провести определенное время с ребенком. Однако, зачастую ведущими способами организации досуга становятся походы в кинотеатры, центры развлечений, которые не позволяют полноценно реализовать ее значение. Во многих случаях, реализация этой функции заключается только в совместном времяпровождении, минуя ее смысловое содержание, достижение эмоционального переживания единства, целостности, осмысление этого состояния.

Говоря о воспитательной функции семьи, исследователи отмечают ее проявление в трех аспектах:

- формирование личности ребенка, развитие его способностей и интересов, эстетическое развитие, содействие физическому совершенствованию, укреплению здоровья и выработка навыков санитарно-гигиенической культуры;
- систематическое воспитательное воздействие семейного коллектива;

- постоянное влияние детей на родителей (и других взрослых членов семьи), побуждающее их активно заниматься самовоспитанием [5].

Влиянием времени становится необходимость быть «просвещенным» родителем. Согласно представлениям современных родителей, детская психика очень уязвима, поэтому необходимо быть осторожным в применении любого воспитательного действия. Практически все родители хотят видеть своих детей активными, амбициозными и достигающими вершин.

Поэтому наблюдается попытки ориентироваться на все новоиспеченные стратегии воспитания, где чаще просматривается выраженное желание достичь результата, без осмысления всех последствий или потребности в ней.

Достаточно значимой становится тенденция критического отношения родителей к вмешательству в воспитательный процесс представителей старших поколений. Многие современные мамы и папы с высоким уровнем психологической грамотности, сами, будучи клиентами психологов, живут с сознанием того, что родители повинны во многих их проблемах, так как воспитывали их неправильно. Соответственно, допустить бабушку до воспитания внука для них равно подвергнуть его опасности переживания этого же «патологизирующего» воспитания, которое в свое время применяли к ним самим [6].

Однако, спектр проблем, требующих решения достаточно широк, здесь и всевозрастающее количество разводов, социальное сиротство, насилие в семье, финансовое неблагополучие, нарушения семейного воспитания и здорового образа жизни, деформация семейных ценностей.

По мнению Т.В.Андреевой, в современной семье претерпевают изменения не только функции семьи, но и ее структура, роли, распределение обязанностей, цели и доминирование в семейной жизни, семейное поведение. Структура семейных ролей предписывает членам семьи, что, как, когда и в какой последовательности они должны делать, вступая друг с другом в отношения [7].

Современная семья испытывает сильное давление со стороны новых общественных норм, которые диктуют совершенно иную, сильно отличающуюся от старой, логику поведения.

Характеризуя современные семьи, исследователи отмечают изменения ее типологии, в частности, появилось понятие как «симметричная семья». Такой семьей называют семьи, где работают муж и жена, более того исчезает жесткое разделение ролей по гендерному признаку. Современные супруги тяготеют к проявлению лидерских функций, но могут быть ориентированными на принятие функции ведомых, т.е., в зависимости от ситуации или компетентности одного из них. Семейно-брачные отношения становятся чувствительными к изменениям в экономике, политике и в социальной сфере общества.

Способность адаптироваться к условиям существования привела к образованию новых характеристик современной семьи. В частности, современная семья становится более поздним образованием, молодые люди проявляют выраженное стремление к более позднему созданию семьи. Наряду с этим, весьма значимым показателем готовности к созданию семьи является экономическое положение, под которым подразумевают завершенность образования, наличие работы и определенного статуса в ней (достижений), высокая заработная плата и жилая площадь.

Значительно изменилась роль женщины, она становится более самостоятельной, уровень ее образования или развитые организаторские и коммуникативные способности позволяют ей реализовывать свои потребности и быть способной содержать семью и воспитывать детей.

Дискуссия. Женщины принимают все основные решения, касающиеся семьи, что проявляется как психологическое отсутствие отца при его фактическом наличии. Вследствие этого в воспитании детей, их личностном становлении происходят определенные искажения — феминизация мальчиков и юношей, а также — в уменьшение самооценки, искаженных представлениях об отношениях супругов, об успешном функционировании семьи у дочерей.

Изменение ролевого поведения в семье привело к изменению преобладающих типов семей. Так, на основании доминирования в семьях В.Н.Дружинин различал: патриархальную семью (доминирует отец), матриархальную (доминирует мать), детоцентрическую семью (психологическое доминирование ребенка) [8].

Исследователи Гаранина Е.Ю., Коноплева Н.А., Карабанова С.Ф. выделяют две основные разновидности семьи: эгалитарную (равноправную) и авторитарную семью, основанную на беспрекословном повиновении одного члена семьи другому [9].

Согласно исследованиям Г.Навайтиса типология современных семей должна включать: псевдотрадиционную модель семьи (с главенством мужа, ограничением профессиональной карьеры

жены) и псевдоэгалитарную модель семьи (равенство супругов в решении важных для семьи вопросов). Выделяют и брачно-семейные форм, к примеру: неопатриархальный уклад, традиционным распределением ролей; неоматриархальный уклад с главенством женщины-матери; эгалитарный уклад с гармоничным главенством мужа и жены. В городских семьях акцент сделан на карьере мужа или жены [10].

Заключение. Тип семьи влияет прямо или косвенно на воспитание детей, на формирование познавательного интереса, на физическое, эмоциональное, нравственное развитие. Вместе с тем, исследователи чаще сходятся во мнении, что важен не тип семьи, а эмоциональная составляющая этих отношений или психологический климат семьи. Именно психологический климат семьи позволяет говорить о благоприятном или неблагоприятном фоне развития межличностных отношений. Следовательно, воспитательная функция имеет прямую зависимость от психологического климата.

Таким образом, рассмотренные нами особенности функционирования современной семьи ребенка дошкольного возраста позволяют отметить наличие выраженных изменений, которые способствуют деструктивным образованиям. Вследствие этого возникает проблема о необходимости создания программ образовательной поддержки и консультативного сопровождения уже в дошкольных организациях. В рамках таких программ участники смогут получать как различные знания об особенностях современного семейного функционирования, так и практические навыки для преодоления проблемных ситуаций в отношениях с близкими.

Список использованной литературы:

1. Донцов Л. И. О понятии «группа» в социальной психологии // Вестник МГУ. Сер. Психология. – 1997. – № 4. – С. 17-25.
2. Калинина Р. Р. Введение в психологию семейных отношений. - СПб.: Речь, 2008.
3. Райгородский Д. Я. Психология семьи. – Самара, 2002. -752 с.
4. Сулейманова С.С., Подольский А.Д. Психологические проблемы современной семьи // Психолог. – 2014. – № 3. – С.60-127. – URL: https://e-notabene.ru/psp/article_12542.html (дата обращения: 25.05.2014)
5. Слостенин В.А. и др. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А.Слостенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов. - М.: Академия, 2002. – 576 с.
6. Новикова М.А. Современная семья: поиск возможностей в пространстве Неопределенности // Семья и современный социум, серия: семья и дети в современном мире. Коллективная монография. / Под ред. В. Л. Ситникова, С.А.Бурковой, Э.Б.Дунаевской. – СПб., 2017. – 466 с., – С.217-223
7. Андреева Т.В. Социально-психологические особенности российских семей (структура, уклад и функционирование семьи) // Семья и современный социум, серия: семья и дети в современном мире. Коллективная монография. / Под ред. В. Л. Ситникова, С.А.Бурковой, Э.Б.Дунаевской. – СПб., 2017. – 466 с., – С.18-25
8. Дружинин В.Н. Психология семьи: 3-е изд. / В.Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2006. – 176 с.
9. Гаранина Е.Ю., Коноплева Н.А., Карабанова С.Ф. Семейное воспитание: учебное пособие / Е.Ю.Гаранина, Н.А.Коноплева, С.Ф.Карабанова. – М., 2013. – 384 с.
10. Навайтис Г. Семья в психологической консультации / Г. Навайтис. – М., 1999. –224с.

МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.69>

К.Г.Гаркуша¹, С.А. Одинцова²

¹⁻²Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан

**РЕАЛИЗАЦИЯ ЭТНОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА ПРОГРАММЫ «МУЗЫКА» ДЛЯ
1-4 КЛАССОВ УРОВНЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы реализации этнокультурного компонента в содержании программы по музыке для 1-4 классов уровня начального образования Республики Казахстан. Дается ретроспектива авторских программ по музыке, демонстрирующих различные подходы казахстанских педагогов и музыкантов к организации детской музыкальной деятельности на основе традиционных музыкальных жанров, лучших образцов национального фольклора, произведений многонациональной культуры Казахстана. Дается определение и обосновывается значимость этнокультурного компонента в содержании начального образования, роль музыкального фольклора в воспитании толерантных взаимоотношений в поликультурной среде, формировании у младших школьников целостной художественной картины мира. Раскрывается обновленное содержание Программы по предмету «Музыка» для 1-4 классов, изучение которого происходит путем освоения сквозных тем, пронизывающих все учебные предметы, и включающих этнокультурный компонент как важный элемент, направленный на формирование и развитие национального самосознания, интеграцию личности в систему национальной и мировой культуры.

Ключевые слова: этнокультурный компонент; содержание образования; начальное образование; урок музыки; учебная программа по предмету «Музыка»; сквозные темы; национальный фольклор; толерантность; поликультурная среда.

К.Г.Гаркуша¹, С.А. Одинцова²,

*¹⁻²Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ ДЕНГЕЙІНІҢ 1-4 СЫНЫПТАРҒА АРНАЛҒАН «МУЗЫКА» БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДАҒЫ ЭТНОМӘДЕНИ КОМПОНЕНТТІ ІСКЕ АСЫРУ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасының бастауыш білім беру деңгейінің 1-4 сыныптарына арналған музыка бағдарламасының мазмұнында этномәдени компонентті жүзеге асыру мәселелері қарастырылады. Дәстүрлі музыкалық жанрлар, ұлттық фольклордың үздік үлгілері, Қазақстанның көпұлтты мәдениетінің туындылары негізінде балалар музыка қызметін ұйымдастыруға қазақстандық педагогтар мен музыканттардың түрлі тәсілдерін көрсететін музыка бойынша авторлық бағдарламаларға шолу жасалады. Бастауыш білім беру мазмұнындағы этномәдени компоненттің маңыздылығы, полимәдени ортадағы толерантты қарым-қатынасты тәрбиелеудегі музыкалық фольклордың рөлі, кіші мектеп оқушыларының бойында әлемнің тұтас көркем бейнесін қалыптастырудағы анықтамасы беріледі және негізделеді. 1-4 сыныптарға арналған «Музыка» пәні бойынша бағдарламаның жаңартылған мазмұны ашылады, оны зерделеу барлық оқу пәндерін қамтитын және ұлттық сана-сезімді қалыптастыруға және дамытуға, тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениет жүйесіне кірігуіне бағытталған маңызды элемент ретінде этномәдени компонентті қамтитын ауыспалы тақырыптарды меңгеру жолымен жүргізіледі.

Түйін сөздер: этномәдени компонент; білім беру мазмұны; бастауыш білім беру; музыка сабағы; «Музыка» пәні бойынша оқу бағдарламасы; ауыспалы тақырыптар; ұлттық фольклор; төзімділік; көпмәдениетті орта.

K. Garkusha¹, S. Odintsova²

¹²Karaganda State University named after academician E.A. Buketov

IMPLEMENTATION OF ETHNOCULTURAL COMPONENT OF «MUSIC» PROGRAM FOR GRADES 1-4 IN PRIMARY EDUCATION LEVEL OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article is aimed at some issues of the implementation of the ethnocultural component in the content of program in Music for 1-4 classes in primary education level of the Republic of Kazakhstan. A retrospective of author Music programs demonstrating the various approaches of Kazakhstan teachers and

musicians to organizing children musical activities based on traditional musical genres, the best examples of the national folklore, works created by the multinational culture of Kazakhstan is presented. The author defines and substantiates the importance of the ethnocultural component in the content of primary education, the role of musical folklore in the cultivation of tolerant relationships in a multicultural environment and the formation of an integrated artistic worldview among younger pupils. The updated content of the Program on the subject "Music" for grades 1-4 are revealed, the study of it takes place through the learning of cross-cutting themes that permeate all subjects and include an ethnocultural component as an important element aimed at the formation and development of national consciousness, the integration of the individual into the national and world culture.

Key words: ethnocultural component; educational content; primary education; Music lesson; curriculum on the subject "Music"; cross-cutting themes; national folklore; tolerance; multicultural environment.

В современном глобальном мире, характеризующемся многополярностью, открытостью, различием национальных культур, для национальных систем образования во главу угла становится задача создания условий, способствующих формированию молодого поколения, способного знать и уважать многообразие поликультурной среды, быть терпимым и толерантным, склонным признавать самобытность и неприкосновенность историко-культурных и языковых особенностей различных национальных сообществ и этнических групп, поколения, готового к открытому диалогу, ориентированного на взаимообмен и взаимообогащение.

Республика Казахстан, население которой характеризуется многонациональностью и полиэтничностью, объединяющей «восточные, азиатские, западные, европейские потоки», выбрала курс на сохранение поликультурности как прогрессивного фактора развития общества. Межэтническое согласие, единство народа и культурное многообразие Казахстана, обусловленное его историческим развитием, рассматривается как главное достижение независимости, является неоспоримым условием стабильности казахстанского общества, фактором его эволюционного развития.

В числе основных задач системы образования РК выступает необходимость создания условий для формирования и развития личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, воспитания гражданственности и патриотизма, приобщения школьников к достижениям отечественной и мировой культуры, изучения истории, обычаев и традиций казахского народа и других проживающих в республике этносов и народностей [1-2].

Особого внимания требует начальная школа, как уровень образования, на котором закладываются не только основы учебных умений и навыков, необходимых для последующего освоения образовательных программ основной школы, но и формируются нравственные качества личности ребенка, основы его эмоционально-ценностного отношения к окружающему миру [3].

В условиях поликультурности и этнического многообразия Казахстана актуальным становится направленность на этнокультурную социализацию младших школьников, воспитание на основе сохранения истории и национальных традиций, формирование у учащихся основ национальной и гражданской идентичности, воспитание индивидуального чувства принадлежности к общности граждан своей страны, формирование элементарной этнокультурной грамотности, представлений о многообразии этнических культур многонационального народа Казахстана, разнообразии культур в мире, воспитание положительного отношения к культурным различиям и создание условий для развития навыков эффективного межкультурного взаимодействия [4-5].

Анализ научно-педагогических исследований показывает, что предметом изучения становятся проблемы этнокультурного воспитания, этнокультурной социализации, этнокультурного компонента содержания образования (Даумова Б.Б., Мейрманов А.Б., Мухтарова Ш.М., Наурызбай Ж.Ж., Тлеужанова Г.К., Утеубаева Э.А. и др.).

Разработанные вышеназванными авторами аспекты этнокультурного воспитания и образования являются основой для реализации этнокультурного компонента в содержании образования с учетом воплощения ценностей Национальной идеи «Мәңгілік ел».

Обобщение результатов современных научно-педагогических изысканий отечественных исследователей, нормативных документов, учебной литературы [4-8], дает возможность трактовать этнокультурный компонент содержания образования в Республике Казахстан как часть учебного контента, направленного на:

- этническую социализацию школьников, формирование национального самосознания, системы знаний, представлений, ценностей, об этнической самобытности и неповторимости казахской национальной культуры, уникального этнокультурного наследия казахского народа;
- формирование этнической и гражданской идентичности, воспитание у обучающихся казахстанского патриотизма, понимания основ гражданской идентификации;
- формирование этнической толерантности к этнокультурным различиям, развитие умений, навыков, компетенций межличностного общения и межкультурного диалога в полиэтнической и поликультурной среде.

Важная роль в воспитании младших школьников в духе этнокультурной социализации в системе начального образования отводится урокам музыки, содержание которых базируется на традиционной культуре казахского народа, на музыкальном творчестве народов нашей страны, классических произведениях мировой музыки, произведениях современных казахстанских авторов [9].

Следует констатировать, что содержание программ по музыке для начальной школы прошло путь реформирования, связанный с модернизацией системы образования в Казахстане за период его независимости. В области музыкального образования младших школьников обновление содержания ознаменовалось появлением авторских программ по музыке для общеобразовательной школы, в которых четко прослеживается тенденция внедрения и усиления этнокультурного компонента [10-13]:

- программа «Музыка» (авторы Б. Гизатов, Р. Джердималиева, Г. Карамолдаева), которая представляла собой творческое осмысление музыкально-педагогической концепции Д.Б. Кабалевского, ее содержания, интерпретированного на основе включения в репертуар произведений казахской национальной музыкальной культуры;
- программа «Елім-ай» – «Моя родина» (авторы М. Балтабаев, Т. Кишкашбаев, Б. Утемуратова), в основе которой лежала идея воспитания подрастающего поколения средствами традиционной художественной культуры казахского народа, благотворного воздействия народного искусства на духовный мир учащихся, их нравственные воззрения;
- программа «Мұрагер» – «Наследники» (автор А. Райымбергенов), основанная на идее возрождения самобытной формы казахского инструментального исполнительства устной традиции и уникальной методики беззвучного обучения детей игре на домбре;
- программа «Музыка» (авторы Ш. Кульманова, С. Елеманова, Р. Валиулина и др.), предлагающая идею воспитания духовно богатой, творчески активной, развитой личности, воспринимающей музыку как отражение жизни, истории, традиций и обычаев казахского народа.

В новых реалиях XXI века возникла необходимость системного обновления содержания среднего образования с учетом требований времени, реализации национально-культурных ценностей, модернизации общественного сознания [6-7]. Новые требования нашли отражение в разработанном новом Государственном общеобязательном стандарте начального образования [3], новых типовых учебных программах по школьным предметам.

В качестве требований к содержанию образования в начальных классах Государственный общеобязательный стандарт выдвигает необходимость привития обучающимся национальных и общечеловеческих ценностей, устойчивых жизненных ориентиров личности, мотивирующих их поведение и деятельность. В качестве базовых ценностей стандарт определяет: казахстанский патриотизм и гражданскую ответственность, уважение, готовность к сотрудничеству, труду и творчеству, открытость, стремление к образованию в течение всей жизни [3].

Новая типовая учебная программа по предмету «Музыка» для 1-4 классов уровня начального образования [9] ставит задачи овладения обучающимися знаниями лучших образцов казахской традиционной музыки и фольклора, музыкального творчества народов мира, произведений композиторов-классиков и современности; умениями и навыками художественного восприятия музыки различных жанров, национальных культур, творческой коммуникации в условиях межэтнического диалога.

Принципиально новым подходом к содержанию начального образования и реализации этнокультурного компонента программы по предмету «Музыка» стал принцип спиральности, который предусматривает не только наращивание знаний, изучение сквозных тем, пронизывающих все учебные предметы и отражающих преемственность и логику изложения учебного материала, но и установление внутрипредметных и межпредметных связей, являющихся средством интеграции и взаимосвязи учебных предметов и предметных циклов, нацеленных на формирование у учащихся

умений применять полученные знания в различных жизненных ситуациях в условиях этнокультурного многообразия и диалога культур [9; 14].

Такие сквозные темы, как «Моя Родина – Казахстан, «Мир вокруг нас», «Моя семья и друзья», «Культурное наследие», «Традиции и фольклор» и другие, изучение которых осуществляется в 1-4 классах по принципу спиральности, осуществляется каждый раз на новом уровне познания, что в результате позволяет «применять», «анализировать», «синтезировать», «оценивать» имеющиеся знания и становится основой формирования в процессе обучения у младших школьников нравственных, гражданских и патриотических ценностей, элементарной грамотности в сфере этнической культуры, межэтнической толерантности. Значительную часть базового содержания учебного предмета «Музыка» [9] составляют произведения, имеющие этнокультурную направленность – казахская народная музыка, музыкальный фольклор народов, проживающих в Казахстане, образцы песенно-танцевальной культуры народов мира.

Так, на уроках музыки в 1 классе изучаются жанры казахской музыки – народная песня, обрядовая песня, кюй; учащиеся знакомятся с понятиями «народный певец», «акын», «кюйши»; слушают и анализируют музыку в исполнении казахских народных инструментов – домбра, кобыз, асатаяк, конырау, туяктас, дауылпаз; выполняют творческие задания в различных видах музыкальной деятельности – пении, танце, ритмической импровизации на заданный текст, инсценировании песен, создании рисунков под впечатлением прослушанной музыки.

В содержании программы 2 класса предусмотрено более глубокое изучение понятий «народная музыка», «народная песня», «народный композитор и исполнитель-кюйши»; традиционных музыкальных жанров (айтыс, тартыс); жанровых разновидностей казахских народных песен и кюев (кюй-легенда, ортеке-кюй); исполнительских приемов игры на домбре – токпе, шертпе; казахских народных инструментов (шертер, шанкобыз, сыбызгы); традиционных обрядов и праздников (шилдеhana, Наурыз).

В базовое содержание учебного предмета «Музыка» для 3 класса включены музыкальные произведения казахских народных композиторов, в процессе слушания, анализа и исполнения музыки учащиеся осваивают понятия: жанры «айтыс», «терме», народные исполнители устной традиции «акын», «термеші», «сал», «сері».

В 4 классе происходит дальнейшее изучение особенностей казахской музыкальной культуры, учащиеся знакомятся с понятиями и тембровым разнообразием звучания казахских народных инструментов, их классификацией и объединением в народный оркестр; особенностями музыкально-поэтической исполнительской традиции (жырау, жыршы, сказитель).

Помимо традиционных жанров казахской музыкальной культуры в начальной школе в соответствии с программой обучающиеся знакомятся с особенностями музыки этносов и народностей, проживающих в нашей стране – русской, уйгурской, азербайджанской, украинской, армянской, грузинской, киргизской, узбекской и др.

Усвоение этнокультурного компонента содержания программы «Музыка» осуществляется посредством практической художественно-творческой деятельности обучающихся, проявляющейся в игре на детских и народных музыкальных инструментах, сольном, ансамблевом и хоровом пении, музыкально-пластической, ритмической и др., дающей возможность каждому обучающемуся почувствовать личную сопричастность к этнической культуре народа, совместной музыкальной практике.

В соответствии с Государственным стандартом [3] установлены новые требования к определению уровня подготовки обучающихся, осуществляемые через проектирование результатов обучения с учетом специфики учебного предмета «Музыка». В прогнозируемых результатах нашли отражение уровни оценки успешности обучения:

- знания основных видов и жанров музыкального искусства, лучших образцов отечественной и мировой музыкальной культуры, жанров казахской традиционной музыки, классификации музыкальных инструментов, лучшие образцов казахской исполнительской традиции;
- понимание связи музыкального фольклора с жизнью, роли музыки в традиционной обрядовой и праздничной культуре казахского народа, других этносов и народностей нашей страны и мира, взаимосвязи музыки с другими видами искусства, связи фольклора с композиторской музыкой;
- применение музыкальных знаний в элементарной музыкально-творческой деятельности;
- анализ стилей и жанров музыкального искусства казахского народа и других этносов и народностей; процесса и результатов собственной музыкально-творческой деятельности; роли и

значения музыки в жизни людей; сходства и различия традиционной казахской музыки и музыки других народов мира;

– синтез знаний, навыков, информации для выполнения творческих проектов и заданий, в том числе с использованием музыкальных компьютерных программ;

– оценка замысла, идеи, способов и выразительных средств для воплощения образа в музыкальных произведениях; нравственно-эстетической стороны изучаемой музыки, роли музыки и художественного творчества в жизни, своеобразия и единства музыки разных народов мира, роли музыки в диалоге культур.

Таким образом, уроки музыки в начальной школе как основная форма музыкального обучения и освоения учебной программы призваны обеспечить возможность разностороннего развития учащихся через восприятие музыки и размышление о ней, разучивание и исполнение вокально-хоровых произведений, игру на музыкальных инструментах, импровизацию в разнообразных видах музыкально-творческой деятельности.

Реализация этнокультурного компонента содержания программы по музыке для 1-4 классов уровня начального образования Республики Казахстан, включающего произведения многонационального фольклора Республики Казахстан, лучших образцов отечественной и мировой музыкальной культуры, произведений современных авторов, осуществляемого путем спирального изучения сквозных тем, демонстрирует, с одной стороны, направленность на гражданственно-патриотическое воспитание младших школьников, привитие обучающимся ценностей казахстанского патриотизма, формирование основ этнической социализации, сохранения «своей культуры, собственного национального кода» [6], с другой – этнической толерантности, готовности вести открытый межличностный и межкультурный диалог в условиях глобализации, многокультурности, многополярности нашего мира.

Список использованной литературы

1. Закон РК «Об образовании» от 27.07.2007 г. – Правовой справочник «Законодательство». – Астана: Издательство «Юрист», 2015.

2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. – Әділет. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988> (дата обращения: 31.01.2020).

3. Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z199> (дата обращения: 03.02.2020).

4. Концепция этнокультурного образования в Республике Казахстан от 15 июля 1996 года № 3058. – URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/N960003058_ (дата обращения: 03.02.2020).

5. Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства от 18 декабря 2015 года № 1012. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500001012> (дата обращения: 03.02.2020).

6. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. 12 апреля 2017 года. – URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya (дата обращения: 03.02.2020).

7. Мәңгілік Ел. Учебник. М.Б. Касымбеков, С.Ж. Пралиев, К.К.Жампеисова и др. – Алматы: Ұлағат, 2015 – 336 с.

8. Внедрение ценностей «Мәңгілік Ел» в образовательный процесс в контексте Плана нации «100 конкретных шагов»: панельная сессия в рамках Республиканского августовского совещания работников образования // Білім-Образование. – 2015. – №3. – С.7-9.

9. Типовая учебная программа по предмету «Музыка» для 1-4 классов уровня начального образования. Приложение 9 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 10 мая 2018 года № 199. – Астана, 2018.

10. Балтабаев, М.Х., Берденова, Д.А., Серикболова, У.Ж. Елім-ай. Программа для начальной школы (1-4 классы). – Алматы: Респуб. науч. центр проблем культуры, 1995. – 46 с.

11. Райымбергенов, А. Программа по музыке «Мурагер» для общеобразовательной казахской школы: 1-4 класс. – Алматы, 1994. – 79 с.

12. Программы для 1-4 классов. Музыка / Ш. Кулманова, М. Оразалиева, Б. Сулейменова. – Алматы: РОНД, 2003. – 20 с.

13. Учебная программа «Музыка» 1-4 классы школ с русским языком обучения / Ш. Кулманова, М. Оразалиева – Астана, 2010. – 25 с.

14. Одинцова, С.А., Гаркуша, К.Г. Методика музыкального воспитания в начальной школе: Учебное пособие. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2019. – 272 с.

МРНТИ 14.25.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.70>

Сәрсенова Н.С.¹, Бисембиева А.²

^{1,2}Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті,
Атырау, Қазақстан

СЫНИ ОЙЛАУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛ МЕНГЕРУ ДАҒДЫСЫН ДАМУЫ

Аңдатпа

Мақалада сыни ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыру психологиялық - педагогикалық тұрғыда тілдік қатынас арқылы олардың логикалық ойлау, даму мүмкіндіктері қарастырылады. Тілдік қатынас адамның ойлау, пайымдау, сөйлеу, тыңдау, түсіну, айту, пікірлесу т.б. әрекеттеріне тікелей қатысты құбылыс екеніне тоқталады.

Тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыру арқылы жас ұрпаққа өзінің ана тіліне, ұлттық құндылықтарына деген қатынасы айқындалатыны, олардың бойындағы ұлттық рухты, ұлттық рухани құндылықтарды қалыптастыруда да негізгі орын алатыны қамтылады.

Бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруда ынтаны, қызығушылықты ояту, ой қозғау, түсіну, рефлексия, ой толғаныс, бұрынғы білетін білімдерімен жаңа алған білімдерін салыстыру тұрғысынан сараланып беріледі.

Түйін сөздер: Сыни ойлау, тіл менгеру дағдысы, тілдік қатынас, логикалық ойлау, даму, ұлттық құндылықтар, ой қозғау, рефлексия.

Sarsenova N.S.¹, Bissembiyeva A.N.²

^{1,2}Atyrau State University after Kh. Dosmukhamedov,
Atyrau, Kazakhstan

THE DEVELOPMENT OF THE SPEECH ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH THE METHODOLOGY OF CRITICAL THINKING

Abstract

In the paper critical thinking can be used to develop and develop the language skills of elementary schoolchildren through logical thinking and development through psychological and pedagogical communication. Linguistic communication is a person's thinking, reasoning, speaking, listening, understanding, talking, communicating, etc. and that they are directly related to their actions.

By developing and developing language skills, the younger generations will have a tendency toward their native language, their national values, and their role as a national spirit and the formation of national spiritual values.

Elementary grade students will be differentiated from the point of view of the development of language skills and motivation, motivation, thinking, understanding, reflection, thinking, comparative knowledge acquired with previous knowledge.

Key words: critical thinking, application of speech activity, speech attitude, logical thinking, development, national values, brainstorming, reflection.

¹Н.С. Сәрсенова, ²А.Бисембиева

РАЗВИТИЕ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ МЕТОДИКУ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается критическое мышление может быть использовано для развития языковых навыков младших школьников посредством логического мышления и развития посредством психолого-педагогического общения. Лингвистическое общение - это мышление, рассуждение, речь, слушание, понимание, разговор, общение и т.п. и что они напрямую связаны с их действиями.

Развивая языковые навыки, молодые поколения будут стремиться к своему родному языку, своим национальным ценностям, своей роли национального духа и формированию национальных духовных ценностей. Учащиеся начальных классов будут дифференцированы с точки зрения развития языковых навыков и мотивации, мышления, понимания, рефлексии, сравнительных знаний, приобретенных с предыдущими знаниями.

Ключевые слова: критическое мышление, применение речевой деятельности, речевое отношение, логическое мышление, развитие, национальные ценности, мозговой штурм, рефлексия.

Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқаулықта «Қазақ тілі – қазақ халқының ана тілі және Қазақстандағы мемлекеттік тіл мәртебесіндегі өзара қарым-қатынас құралы. Қазақ тілі қазақстандық қоғам мен қазақ тілін ана тілі ретінде қолданатын әрбір жеке тұлға өмірінде бірегей қызмет атқарады. Қазақ тілін функционалды-коммуникативтік және қатысымдық-танымдық тұрғыдан оқыту тілдің қоғамдағы маңызды қызметі мен рөлін саналы түрде түсінуге, тілдің табиғатын ғылыми танымдық тұрғыдан түсініп меңгеруге, тілдік бірліктердің функционалды қасиеттерін саналы түрде қолдануға дағдыландырады», - деп қазақ тіліндегі жазба жұмыстарының негізгі мақсаты – дұрыс, сауатты жазуға, оқушының ауызша және жазбаша ойын, грамматикасын және стилистикасы жағынан дұрыс сөйлем құрап, жүйелі сөйлеуге үйрету. Мұғалім білім алушының ауызша және жазбаша тілін дұрыс дамытуда грамматикалық ережелерді жақсы білуге, тыныс белгілерін дұрыс қоюға үйретіп, көркем әдебиетті көп оқуға бағыт беріп, оның үлгісін көрсетіп отыруы тиіс. Әр мұғалім жазба жұмыстарын шығармашылықпен жүргізіп, дұрыс ұйымдастыра білсе, ол білім алушының күнделікті өмірдегі құбылысты жан-жақты түсіне білуіне, білгенін ауызекі сөздерінде қолдана білуіне жағдай жасау болып табылады деп атап көрсетілген [1, 243-244 бб.].

Сыңи ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыру бүгінгі таңда педагогика, филология ғылымдары, тілдік қатынас саласында негізгі орынды алады. Қазіргі жаһандану үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының психологиялық - педагогикалық тұрғыда басты ерекшелігі олардың білімді, ақпараттарды шапшаң қабылдауын басты назарда ұстауымыз қажет. Әсіресе, тілдік қатынас арқылы олардың логикалық ойлау, даму мүмкіндіктерінің мол екенін байқаймыз.

«Тілдік қатынас – адамның ойлау, пайымдау, сөйлеу, тыңдау, түсіну, айту, пікірлесу т.б. әрекеттеріне тікелей қатысты құбылыс. Сондықтан тілдік қатынасқа байланысты құбылыстардың, айтылған, берілген, жазылған хабарды қабылдаудың әдіс-тәсілдерін айқындау; сол сияқты қарым-қатынасты құралдары мен тұлғаларын олардың қолданылу жолдарын белгілеу қазір өзекті мәселелер қатарына жатады», - деп атап көрсетілуі де баланы жастайынан ойлау, сөйлеу, пікірлесу және т.б. қатынастардың ықпалының мол екенін айқындауға болады [2, 36.].

Расында да, жас ұрпаққа өзінің ана тілінде білім және тәрбие берумен қатар, олардың бойындағы ұлттық рухты, ұлттық рухани құндылықтарды қалыптастыруда да негізгі орын алады. Ұлттық тіл, мәдениет, тарих, пәлсапа тану арқылы жас ұрпақтың бойындағы құндылықтарды дамыту, олардың бойындағы ұлттық рухты қалыптатырудың басты кредосы болып табылады.

Академик Ө.Айтбайұлы «Тіл – ұлттың жаны. Тіл – ұлттың ары мен намысы. Бұл – кез келген ұлттың өмір сүруін қамтамасыз етер киелі де, қасиетті ұғымдар. Өзін - өзі дәуір мен заманның толағайынан сақтағысы келген халық пен ұлт, ең әуелі, тілін қызғыштай қоруы тиіс. Тілі аман ұлттың

рухы мықты. Рухы мықты ұлттың болашағы берік. Кез келген ұлттың өз қоғамдық ортасын орнықтырып, мемлекет болып өмір сүруінің басты қағидасы осы.

Ғасырлар қойнауынан мәдениеттер мен өркениеттер мидай болып араласып, үлкен ұлттар шағын ұлттардың тілі мен ойлау, сөйлеу өрісін тарылта бастаған бүгінгі жаһандану дәуіріне өзінің байлығы мен ой – өрісін сақтап, аман жеткен қазақ тілі үшін де бұл ортақ қағида. Қағидаға адал болсақ, тілімізді дамыта алғанымыз. Тілімізді сақтап-дамыта алсақ, ұлт ретінде өмір сүру, қоғамдасып ғұмыр кешу, мемлекет болып ірге бекіту дейтін іргелі де күрделі мәселелерді шеше алғанымыз.

Осындай биік өлшемдер тұрғысынан қарасақ, тіл білімі дейтін ғылымның тілді сақтау мен тілді өрістетудегі орны орасан зор. Ғылымның бұл саласына өткен ғасырдың басынан бастап, ел тағдыры мен ел болашағын ойлаған кемеңгер арыстарымыз бен кенен ойлы ғұламаларымыз айырықша мән берген. Бұл мәселе кешегі арқар мүйізді даналарымыз бен тіл білімін сала-сала етіп өрістеткен айдынды ағаларымыздың да саралау, талдау, зерттеу кеңістігіне айналғанын білеміз»[3, 5-6 бб.].

Осы тұрғыдан алғанда, сыңи ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруда тіл білімінің бүгінгі таңдағы өзіндік қайталанбас тілді сақтау мен тілді өрістетудегі маңызының ерекшелігі өзектеле түседі. Сонымен қатар, сыни ойлау арқылы тіл менгеру дағдысын дамыту, тілдік қатынасты қалыптастыруда мектептегі факультативтік курстар мен таңдау пәндеріде негізгі орын алады. Мәселен, «Абайтану» факультативтік курсы ұйымдастыруда бастауыш сынып оқушыларына Абайдың қара сөздерін олардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқыту және оны жатқа айтқызу арқылы олардың бойындағы сыни тұрғыда ойлау технологиясын дамытуда ерекше ықпал еткенін көре білдік. Жалпы «Абайтану» курсы оқу бағдарламасы ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады. Курстың білім мазмұны ұлы ақын шығармаларын терең де, жан-жақты таныту арқылы елжанды, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын дара тұлға қалыптастыруға бағытталған [1,275 б.].

Біз ғылыми жұмысымызды зерделеу барысында, яғни сыңи ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруда «Педагогика» оқулығында ұсынған сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясын сабақ барысында қолдануда оның үш негізгі кезеңін негізге ала отырып, тәжірибелік- эксперименттік жұмысымыздың негізгі бағыттарын айқындадық:

Бірінші, бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруда ынтаны, қызығушылықты ояту кезеңі: тақырып бойынша белгілі білімдерін еске түсіру, ойландыру; тақырыпқа деген қызығушылықты ояту; оқушылардың осы тақырыпты меңгеру бағытын анықтауы, оқу ынтасын оятуға байланысты проблемалық сұрақтардың қойылуы, қызықты тарихи маңызды мысалдардың келтірілуі, т.б.; екінші кезең, ой қозғау, түсіну кезеңі: оқушылардың белсенді ой еңбегіне қатысуы, тақырып көлемінде мәтіндермен түрлі жұмыс істеу әдістерінің болуы, оқушылардың танымдық қажеттіліктерін қамтамасыз ету, мәтінге, білімге деген жағымды көзқарас қалыптастыру, оқушыларды өз беттерінше жұмыс істеуге, ізденуге үйрету; педагог тек сырттай бақылаушы, кеңесші, бағыттаушы болуы, сабақты жоспарлауда әртүрлі стратегиялардың пайдаланылуы, т.б.; үшінші, рефлексия, ой толғаныс кезеңі: бұрынғы білетін білімдерімен жаңа алған білімдерін салыстыру, тақырып көлеміндегі білімдерін жүйелеу, болашақта осы тақырыпты жетілдіру бағыттарын анықтау, оқушының тақырыпты қаншалықты жақсы меңгергенін талдауы, өздік танымдық жұмысын бағалаулары, өзара баға берулері, кері байланыс карталарының сұрақтарына жауап берулері, қорытынды тұжырым жасау үшін қысқаша эссе жазулары, т.б. [4,320 б.]

Расында да, бастауыш сынып оқушылары ақпараттарды оқу арқылы қабылданып, жазу арқылы есте қалатынына аса мән берілетінін ескеріле отырып, оқу және жазу өзара сабақтастыра отырылып жүргізу көзделді. Сыңи ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруға байланысты білім беруде жаңа буын оқулықтары оқушыны ізденіске баули отырып, танымдық, дербес белсенді әрекетін дамыту, қызығушылықтарын, іскерлік пен дағдыны, оқытудың сапасын арттыру арқылы, өздік жұмыс атқаруға басты бағыт береді.

Дэвид Клустер «Сыни ойлау деген не?» атты еңбегінде «сыни ойлау - дербес ойлау. Сабақ сыни ойлау қағидаларына сүйенгенде, әр оқушы өз идеяларын, бағасын, сенімін басқалардан дербес түрде құрастырады. Ешкім де біз үшін сыни ойлай алмайды, бұны біз тек өзіміз үшін ғана жасаймыз. Сонымен, ойлау тек жеке (индивидуалды) сипат алғанда ғана сыни болып табылады, сыни ойлау

сұрақ қоюдан басталып, шешімді қажет ететін проблемаларды айқындаудан басталады, дей келе «бірінші сынып оқушыларында да бұл үшін жеткілікті өмірлік тәжірибе мен білім жинақталған. Әрине, білім алу процесінде оқушылардың ойлау қабілеті дами түседі, алайда тіпті бұлдіршіндер сыни және дербес ойлай біледі (балалары барлардың бәрі де мұны жақсы біледі). Өзінің танымдық әрекеттерінде оқушылар мен мұғалімдер, жазушылар мен ғалымдар қандай да болмасын жаңа мәлімет бойынша сыни тұрғыдан ой толғайды. Сыни ойлаудың арқасында ғана дәстүрлі таным процесі дербес болып, саналы, үздіксіз және тиімді болады», - деп атап көрсете келе қатарына ой қозғау, өзіндік жазба, толықтыру, редакциялау мен «жариялауды» қосатын жұмыс барысында мұғалім өз оқушыларына жазу ережелерін түсіндіріп, қиын мәселені шешуге көмектеседі. Ал оқушылар үшін мұғалімнің олардың жұмыстарына ықылас пен сыйластықпен қарайтындығы, өздерінің сыныптастары, басқа ұстаздар, ата-анасы, тіпті бейтаныс адамдармен өз ойларымен бөліскендігі құнды. Осы себептерге сәйкес жазу - сыни ойлауға үйретудің ең тиімді тәсілі деп тұжырымдайды[5].

Сыни ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыруда Блум таксономиясының деңгейлері арқылы сабақты өту тиімді нәтижелері де негізге алынды:

Білу. Есте сақтау, жаттап алу, ажырату, қайта жаңғыртып айтып беру.

Түсіну. Өз сөзімен айтып беру, түйіндеу.

Қолдану. Алған білімдерін практикалық іс-әрекетте қолдана алу, мәселелерді шешуде ең оптималды тиімді жолдарды таңдай алу, таныс емес жағдайда білімдерді пайдалана алу.

Талдау. Зерттеу нысанын түрлі бөліктерге бөлу, әр бөліктің мән-мағынасын саналы түрде түсінуі, Сөздерді топтастыру

Біріктіру. Нәтижелерді шығармашылық тұрғыдан біріктіру.

Бағалау. Шешім қабылдай алу, өз пікірін қорғай алу, жүйелі тұжырым жасай алу [4, 320 б.].

Тіл арқылы бастауыш сынып оқушыларының сыни тұрғыда ойлау технологиясын пайдалану тұлғаның логикалық ойлау мәдениетін, танымын дамытып, шығармашылықта және коллабритивті жұмыс атқаруға бағыттайды, сабақтың сапасын арттырады.

Қорытынды келе, сыни ойлау арқылы бастауыш сынып оқушыларының тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыру психологиялық - педагогикалық тұрғыда тілдік қатынас арқылы олардың логикалық ойлау, даму мүмкіндіктерінің маңызы ерекше екені, тілдік қатынас адамның ойлау, пайымдау, сөйлеу, тыңдау, түсіну, айту, пікірлесу т.б. әрекеттеріне тікелей қатысты болатыны көре білдік. Жоғарыдағы ғалымдардың еңбектерін негізге ала отырып, сыни ойлау - ол өз бетінше ойлау, әр адамның өзіндік көзқарасы, қарым - қатынасы, өз ойы, өз ойын еркін айтуы, өз ойын тұжырымдауы, өз ойын нақты дәлелдермен бекітуі, көптеген ғылыми идеяларды саралап зерделеуі, нақты өмірлік қарым- қатынасты қабылдай білуі, алға қойған өмірлік мәселелерді шешуге бағытталады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының ерекшеліктерін сабақта тиімді қолданып, оқу мен жазу арқылы тұлғаның жақсы қасиеттерін аша білу, дамыта оқыту, оқу үдерісін тұлғаға бағдарланған оқу - тәрбие технологиясы негізінде ұйымдастыра білсек - бәсекеге қабілетті тұлғаны дамытуға және қалыптастыруға толық мүмкіндік бар екенін нақтылауға болады.

Тұлғаның тіл менгеру дағдысын дамыту мен қалыптастыру арқылы жас ұрпаққа өзінің ана тіліне, ұлттық құндылықтарына деген қатынасы айқындалады және олардың бойындағы ұлттық рухты, ұлттық рухани құндылықтарды қалыптастырумен қатар, олардың болашақта өмірлік бағыттарын айқындауға, қоғамнан өз орнын табуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. 2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 440 б.
2. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас. Оқулық. Алматы. «Сөздік-Словарь», 2005. - 272 бет.
3. Айтбайұлы Ө. Тіл - ұлттың тамыры. /Ой өрнегі сөз. Алматы: «Ан Арыс» баспасы, 2019. - 519 б.
4. Таубаева Ш.Т., Иманбаева С.Т., Берикханова А.Е. Педагогика. Оқулық. –Алматы: «ОНОН». - 340 б.
5. Дэвид Клустер. Что такое критическое мышление? 2001, - Алматы, ИздатМаркет, 2004. 420 с.

6. Мирсеитова С. Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері.- Алматы.2011.-178б.
7. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 1998. – 112 б.
8. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 1-х т. - М.:НИИ школьных технологий. - М.: 2006. – 816 с.
9. Кусаинов Г.М. Педагогическая технология: теория, история, практика: Монография. – Усть-Каменогорск: Изд-во ВКГУ, 2000. - 324 с.
10. Разумова С.Н. Критическое мышление в начальной школе. //Инфоурок: библиотека материалов. 2015 г. <https://infourok.ru/kriticheskoe-mishlenie-v-nachalnoy-shkole-433712.html>

МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.71>

Г.Б.Ракишева¹, М.Маты², М.А.Кененбаева³

¹²³Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті
Павлодар қ, Қазақстан

ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын тудыру тәсілдері мұғалім тәжірибесінен өтіп, жақсы көрсеткіш көрсеткен әдіс-тәсілдері баяндалған. Сыртқы уәж бен ішкі уәждің айырмашылығы мен түсінігі жазылған. Мотивациялау процесі кезінде мадақтаудың түрлері көрсетілген. Сонымен қатар, уәжді арттыратын және уәжді түсіретін факторлар ұсынылған. Бұл тәсілдерді тәжірибеде қолданып, оқушының әсері және бойындағы өзгерістері туралы жазылған. Оқу процесі кезіндегі мотивация бойынша зерттеудің алғашқы күндерінің және зерттеуден кейінгі туындаған мәселелері, мақсаты, жаңа әдіс-тәсілдері мен нәтижесі көрсетілген. Осы зерттеу барысында әр оқушы мотивациясының туу кезеңінде оқушы пән бойынша тақырыпты меңгеріп, сабақ мақсатына жетудің бір жолы зерттеліп, анықталды. Сонымен білім сапасының артуы сынып жетекшісі үшін және пән мұғалімі үшін де маңызды роль атқарады. Оқушылардың бағыттары анықталды. Оқушылар бағыт бойынша конкурстарға қатысып, жүлделі орындарға ие болғаны көрсетілген. Мұғалім үшін де оқушы үшін де уәжді тудырып алғаннан кейін оң өзгерістер дәлелденді.

Түйін сөздер: бастауыш сынып, сыртқы уәж, ішкі уәж, ынта, қызығушылық, әдіс-тәсілдер, кері байланыс, бағалау, білім сапасы, көрсеткіші.

G. B. Rakisheva¹, M. Maty², M. A. Kenenbaeva³

¹²³Pavlodar State Pedagogical University
Pavlodar, Kazakhstan

METHODS OF FORMING MOTIVATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN THE COURSE OF EDUCATION

Abstract

The article describes how the motivation of elementary school students went through teaching experience and demonstrated good results. The difference between an external motive and an internal motive is described. In the process of motivation, types of rewards and requirements for pedagogical incentives are summarized. Using these approaches, the student's influence and change is recorded. The goals, new approaches and the results of the first days of research and post-research problems of motivation in the learning process are shown. Thanks to this study, using the motivation of each student, one of the ways in which the student mastered the subject and determined the way to achieve the goal of the lesson was

investigated. In improving the quality of education for a class teacher, it also played a role for the subject teacher. Defined orientation on students. It was shown that students participated in competitions in the direction and won prizes. Positive changes were observed after the motivation had been formed for both the teacher and the student.

Key words: elementary school, external motivation, internal motivation, motivation, interest, feedback, assessment, quality of education.

Г.Б.Ракишева¹, М.Маты², М.А.Кененбаева³

¹²³Павлодарский государственный педагогический университет
г. Павлодар, Казахстан

СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье описывается, как мотивация учащихся начальной школы прошла через педагогический опыт и продемонстрировала хорошие результаты. Разница между внешним мотивом и внутренним мотивом описана. В процессе мотивации обобщаются виды поощрений и требования к педагогическим стимулам. Используя эти подходы, влияние и изменение ученика записывается. Показаны цели, новые подходы и результаты первых дней исследований и пост-исследовательских проблем мотивации в процессе обучения. Благодаря этому исследованию, с помощью мотивации каждого учащегося, был исследован один из способов, которым ученик освоил предмет и определил способ достижения цели урока. В повышение качества образования для классного учителя также сыграло свою роль для учителя-предметника. Определена ориентация на учащихся. Было показано, что ученики участвовали в конкурсах по направлению и занимали призовые места. Положительные изменения наблюдались после того, как мотивация была сформирована как для учителя, так и для ученика.

Ключевые слова: начальная школа, внешняя мотивация, внутренняя мотивация, мотивация, интерес, обратная связь, оценка, качество образования.

Қазақстан Республикасының мектеп оқушылары 2016 – 2017 оқу жылынан бастап жаңартылған білім мазмұны жағдайында білім алып келе жатыр. Жаңа бағдарламаға сай оқушылардың білім сапасының көрсеткіші пайыз түрінде көрсетіледі. Сондықтан оқушылар күнделікті баға алмаған кезден бастап, оқуға ынтасы төмендеді.

Зерттеу жасау барысында, бізде бұрын бастауыш сыныптарында оқыған оқушылардың негізгі мектепке барғанда білім дәрежесі төмендегенін байқадық. Оқушылармен әңгімелесе келе, жалпы орта білім беру мектептердің жоғарғы және орта буын сыныптарында кейбір оқушылардың ішкі уәждің болмауынан (барлық оқушы білімі күнделікті бағаланбау, күнделіктің қағаз күнделік емес, онлайн түрде болуы, т.с.с.) оқушылардың оқуға деген ынта, қызығушылығы төмен көрсеткіш көрсетті.

Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын бүгіннен бастап қолға алу керек. Себебі, оқушының мотивациясын тудырмай, оқушы қызығушылық танытпай, пәнді түсінбейді және жақсы көрмейді. Жаңартылған білім мазмұны жағдайындағы мақсатымыз – оқушының пәнге деген мотивациясын тудырып, ынтасын арттырып, білім сапасы көрсеткішін жоғары дәрежеге жеткізу.

Француз жазушысы Анатоль Франс кезінде «Тамақ тек зор тәбетпен ішкенде ғана сіңеді», - деген екен. Оқу мотивациясы дәл осы сияқты білімге, білуге, үйренуге деген «тәбет» [1, б. 57].

Пәнге деген тәбетін ашу үшін оқушының мотивациясын тудыруды талап етеді. Мотивация (уәж) – әр үйренушінің білімге деген қажеттілігі мен мұқтаждығы, құлшынысы мен ұмтылысы, ынтасы мен көңілі, қызығушылығы мен құмартушылығы, оның білім процесінде алдына қойған мақсаттары мен мүдделері. Педагогикалық зерттеулерде мотивацияның екі түрі қарастырылған.

1) Сыртқы уәж

2) Ішкі уәж [2, б. 33].

Сыртқы уәжді (оқушыға сырттан әсер ететін факторларға негізделген) арттыруға арналған тәсілдер жағысды мінез-құлықты нығайтып, кері тәртіпті шектеуді қамтамасыз ету мақсатында кері байланысты (соның ішінде мадақтау мен кінәләуді) қолдануды көздейді [3, б. 12].

Екінші қырынан алғанда, ішкі уәж іштен шығып жатады немесе жеке тұлғаның өзінен туындайтын, бастау алатын уәж, әдетте сыртқы уәжге қарағанда бұл анағұрлым рақымды, ізгілікті табыс деп есептеледі (Hunt, 1969/1971 cited Walford, 2003) [3, б. 13].

Ішкі уәж туралы ойларды дамыта отырып, Э.Дици алғашында Р.Уайт пен Р.Чармсон көрсеткен сезімнің екі түрін пайдаланған өз-өзіне деген сенімділік және өзін-өзі тану. Сенімділік сезімі – өз мүмкіндіктеріне деген сенімділік, «мен білемін, мен істей аламын», - деген сезім [4].

Зерттеуші В.И.Чирков өзінің көптеген зерттеулерін негізге ала отырып, ішкі және сыртқы уәждің ерекшеліктерін салыстырған. Нәтижесінде, ішкі уәжде сыртқы уәжге қарағанда, жұмысты орындауға деген мүдде тұрақты және ұзағырақ болады екен, адамдар өздеріне қиын мақсаттар таңдайды, дәстүрлі емес тәсілдерді қажет ететін шығармашылық жұмыстарды жақсы орындайды. Ішкі уәжі жоғары адамдардың әрекеттері жоғары креативтілікпен сипатталып, қанағат және қуаныш сезімдерімен сүйемелденеді [5, б. 15].

Кесте 1 – сабақ барысында оқушылардың уәжін өсіретін және өшіретін факторларының салыстырма кестесі ұсынылған [6, б. 16].

Уәжді өсіретін факторлар	Уәжді өшіретін факторлар
түрлі оқыту мен оқу әдістерін пайдаланатын белсенді мұғалім	негізінен өзі сөйлейтін немесе дәріс оқитын
оқушыны қамтитын белсенді тапсырмалар	аз ғана оқушы қатысатын немесе мүлде қатыспайтын тапсырмалар
белгілі бір мағынасы бар және осының алдында өткен тақырыппен байланысты жаттығулар	айқын емес, түсініксіз және осының алдында өткен тақырыптармен байланыспайтын жаттығулар
сабақтағы жаттығулардың күрделілігі тиісті деңгейде және барлық оқушылар орындай алатын етіп сараланған	сабақтағы жаттығулар сараланбаған және басында орындау тым қиын немесе қабілеті жоғары оқушылардың қабілеттері ескерілмейді
оқыту мен оқудың сан алуан әдістері қолданылады сабақтың қандай болатынын күні бұрын болжау мүмкін емес	оқыту мен оқу әдістерінің аз ғана түрі қолданылады – сабақтың қандай болатынын күні бұрын болжап білуге болады
оқушыларға «ойлануға» уақыт бере отырып, сабақ қарқынын өзгерту	сабақтың қарқыны өте жылдам/баяу және оқушыларға «ойлануға» уақыт берілмейді
әр оқушыға жеке қолдау көрсету	оқушылар мұғалімнен көмек күтеді
көп мақтау және мұғалімнің дене қимылдарын, ымдап тиімді қолдану	мақтау айтылмайды және мұғалім дене қимылдарын, ымды тиімді қолданбайды
оқушылар сабақ мақсатын және өздерінен не күтілетінін біледі	оқушылар сабақ мақсатын және өздерінен не күтілетінін білмейді

Оқушылардың уәжін өсіретін немесе өшіретін факторлар тікелей мұғалімге байланысты. Сондықтан оқушының уәжін өсіретін немесе өшіретін факторларды ескеру керек деп жөн санаймыз.

Оқушылар 1-сыныптың 4-тоқсанында математика пәнінен 4С «Күнделіктегі өмірдегі есептеулер» бөлімінде «Монеталар, баға» деген тақырыбын өткен кезде мәселе туындады.

Бұл тақырып бойынша туындаған мәселе: оқушыларды ата-аналары дүкенге бір зат сатып алу үшін жұмсаған кезде немесе оқушы өзіне ұнайтын бір зат сатып алған кезде тауардың бағасы қанша тұратынын біледі, бірақ сол затты сатып алу үшін қанша және қандай монета жұмсалатынын санай алмайды. Артық немесе кем бермес үшін оқушылар заттың бағасына қанша монета жұмсайтынын білмейді.

Мәселені жою алдында алға қойылған мақсат бұл әр оқушы дүкенге барған кезде тауардың қанша тұратынын біле отырып, затты сатып алу үшін қанша монета, ақша беретіндігін ойланып, санатып үйрету. «Дүкен» ойыны кезінде дағдыландыру.

Сабақ процесі кезінде мақсатты орындауда оқушылардың қызықтыру үшін тиімді шешім: оқушылармен бірге сабақта «Дүкен» ойынын ойнаймыз. Ойында жұппен жұмыс жасалады. Себебі

ойында сатушы мен сатып алушы болу керек. Дүкеннің түрлері болады: азық-түлік дүкені, кеңсе тауарлары, ойыншықтар және т.б. Дүкен ойынына қойылған заттардың барлығы қорап немесе макет түрінде болу қажет. Мұғалімінің басшылығымен дүкенде сатылатын заттың барлығын оқушылар бір-бірімен ақылдасып әкелді. Дүкен ойынында сатылатын заттың барлығы жалпы өмірімізден алынған дүкенде қойылатын бағалар жазылады. Яғни бағалардың барлығы шынайы болу керек. Мысалы, пиала шайы 250 гр 1 данасы – 450 тг, «Colgate» тіс пастасы 50 мл – 180 тг, шар 1 дана – 50 тг т.с.с.

Ескерту: дүкен ойынында оқушылар жақсы көретін немесе жиі қолданатын (шоколад, қалам т.с.с) заттарды немесе анасы шай, сүт тағамдарын қойған дұрыс болады. Себебі өмірдегі қолданысқа қажет ететін жағдайда болғандықтан алда қолдана алады. Сонымен қатар оқушы дағыланады. Бұл тақырыпты толық меңгеру мақсатында уәжді тудыру барысында мұғалім оқушылармен бірге асханадан буфеттік тағамдарды сатып алуды үйренді.

Сонымен дүкен ойынының барысында мынадай нәтижеге қол жеткіздік. Дүкен ойынын ойнау кезінде тақырыпты меңгерді. Оқушылар дүкен ойынында сатушы заттың бағасына сай монетасын алып қалып, қайтарылым ақшаны санауды үйренді. Сатып алушы заттың құнын біліп, 1 дана және 2 дана сатып алған кезде қанша монета беру керек екенін түсінді. Сатушы қанша қайтарылым ақша қайтарылатынын білді. Ата-аналармен кері байланыс жүргізе отырып, мақсатымызға жеткенімізге көз жеткіздік. Себебі оқушылар ата-анасымен дүкенге барып сатып алушы ретінде заттың бағасын біліп, монетаның саны мен түрін дұрыс қолданды.

Оқушылар егер дүкеннен 1 қалам сатып алу үшін 9 теңге жұмсайды, ал егер 2 немесе 3 дана алу үшін қанша ақша жұмсайтынын білмейді. Сондықтан оқушы міндетті түрде көбейту кестесін меңгеру керек.

Оқушылар 2-сыныптың 3-тоқсанынан бастап 3В бөлімінде көбейту мен бөлуді меңгереді.

Көбейту/бөлу кестесін меңгеру тақырыбында туындаған мәселе бұл оқушылар дәптердің соңғы бетіндегі көбейту/бөлу кестесін жаттағылары келмейді.

Оқушының көбейту кестесін жаттауға қызығушылығы жоқ, құр жаттаған қызықсыз, яғни оқушының уәжі төмендейді.

Алға қойылған мақсатымыз оқушылардың көбейту/бөлу кестесін жаттауда, сыртқы уәж арқылы оқушыларға оң әсер етіп, әр оқушының ішкі уәжін ояту.

Мақсатқа жету жолында мәселені шешу жолдары «Locі» әдісі (орын әдісі) – есте сақтағыңыз келетін ақпаратты танымал жерлермен байланыстырып елестетуге негізделген ең белгілі мнемоникалық әдіс болып табылады. Осылайша, біз өзіміздің шәкірттерімізге көбейту/бөлу кестесін жылдам жаттауға үйреттік.

Ескерту: міндетті түрде көбейту/бөлу кестесі суретпен, түрлі-түсті болсын, себебі оқушының жанарын аулайтындай, әрі қызықтыратын болуы қажет.

Сонымен көбейту кестесін оңай, орташа және күрделі болып үшке бөлдік. Ол, жатталу деңгейіне байланысты болып табылады. Оңай - 2, 3, 5-тің көбейту кестелері, орташа - 4, 9 – дың көбейту кестелері, күрделі - 6,7,8 - көбейту кестелері. Оқушылар жылдам жатталатын көбейту/бөлу кестесін, яғни 2 мен 3-ті қонақ бөлмеге іліп қойды. Себебі қонақ бөлмеге адам сирек кіреді. Сонымен қатар, 2 мен 3-тің көбейту кестесі оңай болып табылады. Оқушылар орташа жатталатын көбейту кестесін, яғни 4 пен 9-ды жуынатын бөлмеге іліп қойды. Өйткені 4 пен 9 орташа оңай жатталады. Оқушылар баяу жатталатын көбейту кестесін, 6,7,8-ді ас үйге және жатын бөлмеге іліп қойды. Себебі ас үй мен жатын (өз) бөлмеге адам жиі кіреді. Яғни адам күніне 5-6 рет тамақтанады немесе су ішеді, ал таңертең оянғанда немесе кешке ұйықтар алдында көбейту кестесін жаттап, қайталайды. Нақтырақ айтсақ, оқушылар ас үйдегі тоңазытқыштың есігіне 6-ның және үстел маңындағы қабырғаға 7-нің, ал жатын бөлмедегі төсектің қабырғасына 8-дің көбейту кестесін іліп қойды.

Ескерту: оқушының үйіне берілген көбейту кестесі түрлі-түсті, әрі әдемі, яғни оқушының көз жауын алатындай болуы қажет.

Алынған нәтиже «Locі» әдісі арқылы көбейту/бөлу кестесін жаттаған кезде оқушылар жалықпай қайта қызығушылықпен жаттап алды. Бұл әдіспен тек қана көбейту/бөлу кестесін ғана емес кез келген ереже болсын, өзге тілді үйренген кезде тиімді әдіс ұсынамыз.

2-сыныптың 3-тоқсанында жаратылыстану пәнінен «Жер және ғарыш» бөлімінде алуан түрлі ғаламшарлар тақырыбын өттік.

Өткен тақырып бойынша туындаған мәселе бұл сабақ барысында суретті аудио, видео және көрнекіліктер болғанымен, оқушылар ғаламшарлардың аттарын шатастырып, есте сақтап қалуда қиындыққа тап болды.

Мәселені жою алдында алға қойылған мақсатымыз оқушылар жер және ғарыштардың аттарын, орналасуын есте сақтау үшін және оларды шатастырмас үшін, оқушылар ғаламшарды өз қолдарымен жасатып, қызықтыру керек.

Сабақ процесі кезінде мақсатты орындау барысында оқушылардың уәжін тудыру үшін өте тиімді жол табылды. Оқушылар өз қолдарымен күн жүйесін жасады. Күн жүйесін жасау үшін А4 форматтағы қара түсті картон қағазы және ермексаз керек. Ең алдымен А4 форматтағы картонға ермексаздан күнді илеп, дөңгелетіп жасадық. Күн бұл ең үлкен жұлдыз. Күнді жасау үшін сары мен қызыл ермексазды араластырдық. Күнге жақын ең бірінші және ең кішкентай ғаламшар Меркурий. Меркурий ғаламшарын біз қоңыр, қара және ақ ермексаздан кішкентай дөңгелек түрінде иледік. Екінші ғаламшар Венера. Венера ғаламшары қара, қоңыр және ақ түсті ермексаздан жасадық. Венера Меркурий ғаламшарына қарағанда 3 есе үлкен екен. Үшінші ғаламшар Жер. Жерді көк, жасыл және сары түсті ермексаздан жасадық. Жердің дәл қасына Жердің серігі айды жасап қойдық. Ай сары түсті ермексаздан жасалды. Төртінші ғаламшар – Марс. Марс ғаламшарын сары, қызғылт сары және қара түстен тұрады. Бесінші ғаламшар – Юпитер. Юпитер ғаламшарын қоңыр түстен, ал үстінен ақ және қызғылт сары ала түсті сызықша салынды. Юпитер ғаламшары барысқа ұқсайды. Алтыншы ғаламшар – Сатурн. Сатурн ғаламшарын қоңыр және қызғылт сары ермексаздан жасадық. Сатурн Юпитерге ұқсайды, бірақ Сатурн ғаламшарының ерекшелігі оның сақинасында. Сатурн ғаламшарының сақинасы ақ түсті ермексаздан жасалынды. Жетінші ғаламшар – Уран. Уран ғаламшарын көк және күлгін түсті ермексаздан дөңгелетіп жасадық. Сегізінші ғаламшар – Нептун. Нептун ғаламшарын көк түсті ермексаздан жасадық. Сонымен оқушылар 3D форматтағы күн жүйесінің макетін жасады.

Мақсатқа жету жолында ермексаздан өз қолымен жер және ғаламшарды жасағанда мынадай нәтижеге қол жеткіздік: ғаламшар жасаған кезде оқушылардың сыртқы уәж ішкі уәжге айнала бастады. Өйткені оқушылар шынымен әр ғаламшардың атын іліп, қосымша мәлімет іздей бастады.

Сонымен тағы да бір тәжірибемізден алынған әдісті ұсынғымыз келеді. Жалпы бастауыш сыныптарда қазақ тілі мен әдебиеттік оқу пәндерінен туындаған мәселе: бастауыш сынып оқушыларына мәтінді мазмұндау басым бөлігіне қиынға түседі. Яғни, оқушы мазмұндауды қызық көрмейді. Мазмұндауға құлшынысы жоқ. Тіпті тілге деген жек көрініс пайда болған жағдай болды.

Сол оқушыларды мазмұндауды үйретіп, қызықтырып, яғни оқушының ынтасын, сапа көрсеткішін көтеруде қойылған мақсат: Бірінші «Stop-кадр» әдісі. «Stop - кадр» әдісі арқылы оқушы мәтіннің әр сөзін түсініп оқып келе жатып, тоқтап «Stop – «Stop - кадр» әдісін қолданады. Тоқтаған соң, әр оқушы өз ойын ауызша, жазбаша жалғасын болжайды. Оқушылар мәтінді электронды оқулық арқылы, мұғалімінің оқуы немесе аудио тыңдалым арқылы мәтіннің жалғасын немесе соңын анықтайды. Бұл жерде оқушының қиялы, айтылым-тыңдалым дағдылары дамиды. Екінші «Пиктограмма» әдісі арқылы мәтінді мазмұндауды үйретуде оқушылардың қызығушылықтарын арттырдық. Кейбір оқушылар мазмұндай алмайды, бірақ елестету қабілеті жоғары, сурет өте жақсы салады. Сурет арқылы оқушылардың ойы, қиялы, сөздік қоры белсенді дамиды. Сондықтан пиктограмма әдісі оқушыны мазмұндауды үйретудің және қызықтырудың бір жолы.

Пиктограмма (лат. pictus - бейнеленген + гр. gramma – жазбаша, жазу) белгілі бір мағлұматты қарапайым графикалық түрде бейнелейтін кескіндер болып табылады. Пиктограммаға нысанмен үйлесімділік және мазмұнның танылуы тән.

Сабақ процесі және үй жұмысын орындау барысында мақсатты орындауда оқушылардың уәжін тудыру үшін тиімді жолдар:

Бастысы оқушыларға пиктограммаға қалың жеке дәптерін бастау керек. Енді пиктограмманы мұғалім тақырып бойынша мәтінді алып, тақтаға өзі үйретіп, түсіндіреді. Мұғалім тақтаға оқушылармен бірге ақылдаса отырып салады. Оқушылар пиктограмманы дәптерлеріне түсініп, көшіреді. Мәтіндегі бір сурет бірнеше сөзді немесе бір сөйлемді білдіруі мүмкін. Суреттен басқа сан, әріп болады. Келесі күндері оқушыларға пиктограмма әдісі арқылы үй жұмысына мәтін мазмұндауға беріледі. Үй тапсырмасын мазмұндап беру үшін дәптермен ортаға шығады. Пиктограмма арқылы мазмұндау 4-5 айға дейін созылуы мүмкін. Себебі сыныптың деңгейіне, оқушылардың ерекшелігіне байланысты, яғни сыныптағы барлық оқушы мазмұндауды үйренбейінше жалғасады. Пиктограмманы үйренгеннен кейін, ауызша мазмұндауға, өз пікірін айту оңайға түседі.

Мәтінмен жұмыс кезеңіндегі нәтиже бұл «Stop-кадр» әдісі арқылы оқушылардың қиялы белсенді дамиды. Ал пиктограмма әдісі арқылы оқушы ынталанып, қызық көреді. Мазмұндауды жылдам үйренді. Ең бастысы оқушылардың білім сапасыны жоғары көрсеткіш көрсетті.

Оқушыларды күнделікті қызықтырып отыру керек. 1-сынып оқушыларын сабақ процесі кезінде оқушылардың әр жетістіктерін смайлик көмегімен және ауызша бағалаймыз. 2-сыныптан бастап оқушылар бір – бірін ауызша және жазбаша бағалайды.

Кесте 2 - Әр пәннен жыл бойы оқушылардың уәжін тудыру кестесі.

1	2	3	4
Оқушылардың күнделікті уәжін тудыру тәсілдері	Оқушылардың аптасына бір рет уәжін тудыру тәсілдері	Оқушылардың тоқсан соңында уәжін тудыру тәсілдері	Оқушылардың жыл соңында уәжін тудыру тәсілдері
Үздік үй жұмыстары	Үлгілі күнделік	-Үздік оқығаны үшін -Жақсы оқығаны үшін -Бағыт бойынша өте жақсы көрсеткіші үшін	Үздік -Жақсы оқығаны үшін -Сайыс, конкурс, ғылыми-жобаға т.с.с қатысқаны үшін
Үздік өздік жұмыс	Үлгілі дәптер		
Үздік жүйпен жұмыс	Үлгілі үй жұмыстары		
Үздік топпен жұмыс	Мәнерлеп жаттау		
Ұжымдық жұмыс	Мәнерлеп оқу		
	Үлгілі математик		
	Үлгілі зерттеуші		
	Үлгілі суретші		
	Үздік көмекші		

1) Күнделікті сабақ үрдісі кезінде оқушылардың уәжін тудыру тәсілдері:

- Егер үй жұмысы ауызша болса, онда ұжым тыңдап, «Екі жұлдыз бір тілек» арқылы кері байланыс беріледі. Онда екі мақтау және бір ұсыныс, тілек айтылады. 1-сыныпта кері байланысты көбінесе мұғалім береді. 1-сыныптың 3-4-тоқсаннан бастап оқушылар бере бастайды. 2-сыныптан бастап алға жетелеу мақсатында «Бір жұлдыз екі тілек» беріледі. Бұл жерде «Бір мадақ, екі ұсыныс», яғни оқушыны алға жетелейтін тілек айтылады. Егер үй жұмысы жазбаша болса, онда мұғалім дәптерді тексергеннен кейін нақты тақырыпқа сай кері байланыс береді. Онда ең біріншіден оқушының жағымды жақтарын ескеру керек. Екіншіден оқушыға тілек, ұсыныс жазу керек. Мысалы, математика пәнінен есеп шығару кезінде формуланы білмеген жағдайда оқушы есепті дұрыс шығармаса, онда оқушыға формуланы жаттауға ұсынамыз. Оқушылардың уәжін ынталандыру мақсатында ең басты ереже ауызша және жазбаша мақтау, мадақтау және ұсыныс керек. Мысалы, Жарайсың! Математика оқулығының 2 бөліміндегі 16 беттегі, 1 формуланы жаттап ал.

Яғни ұсыныс нақты болуы қажет. Өздік жұмысы барысында әр оқушының өздік ерекшелігі бар оқушылар ескеріліп, бағаланады. Мысалы, әдебиеттік оқу пәні бойынша оқушылар мәтінді оқығанда, жарты сынып ауызша айтса, жарты сынып пиктограмма бойынша мазмұндайды. Себебі әр оқушы дара болғандықтан, бір оқушының тілдік қоры мол болса, екінші оқушының суретке қабілеті мен қиялы жоғары болады. Сондықтан әр оқушының даралығы ескеріледі.

Жүйпен жұмыста оқушылар бір-бірін тексере отырып, кері байланыс береді. Өзіміздің тәжірибемізде жүйпен жұмысты көбірек өткіземіз. Мысалы, оқушылар бір тақырыпты меңгерген соң, яғни мұғалім түсіндіргеннен кейін түсінбеген оқушыларға тақырыпты меңгерген оқушылар түсіндіреді. Бірінші мұғалім, содан жұбы, яғни, сыныптасы түсіндірсе, айтса, онда орташа оқитын оқушылардың қызығушылығы артылады. Топпен жұмыста оқушылар бір-бірін сигналды карточкалар арқылы бағалайды. Ұжымдық жұмыста оқушылар мұғаліммен бірге бір тақырыпты бағалайды, бір зерттеуге кері байланыс береді. Оқушылар зерттеуге пікірін білдіреді. Сыныпта және сынып арасында дебат, әңгіме, сайыстар және конкурстар өткізіледі.

2) Оқушылардың аптасына бір рет уәжін тудыру тәсілдері:

Күнделік арқылы оқушыларды жыл бойы сабаққа деген қызығушылықтарын арттырамыз, тудырамыз. Себебі оқушылардың күнделігі – әр оқушының күнделікті тақырыптарды меңгеруі. Яғни, оқушылардың бір апталық білім көрсеткішінің айнасы. Сондықтан күнделіктегі бір апталық бағалауды және кері байланысты бағалау арқылы оқушыларды келесі аптаға ынталандырдық. Апта бойы үздік күнделік, үлгілі дәптер, 5 күндік үй жұмысы, мәнерлеп жаттау, мәнерлеп оқу, үздік математик, жаратылыстану, дүниетану пәнінен үздік зерттеуші, көркем еңбек пәнінен үздік суретші және жалпы сабақ процесі кезіндегі үздік көмекші атағы берілді. Ең бастысы әр атаққа өзіндік критерийі берілді. Оқушылар критерийге сай қадам-қадаммен бағыттталып, дайындалып жүрді. Әр

оқушының суреті құрмет қабырғасына іліп жүрдік. Нәтижесінде әр оқушының өзіндік бағыттары көрінді. Әр оқушы өзінің бағытында жоғары көрсеткіш көрсетті. Оқушылар математикалық, гуманитарлық және шығармашылық бағытқа бөлінді. Ең бастысы оқушылар сыныптастарының қандай бағытта екенін біліп, оларға көмек беруді үйренді.

3) Оқушылардың тоқсан соңында уәжін тудыру тәсілдері:

Тоқсан қорытындысы бойынша оқушылардың білім сапасының көрсеткіші дипломдар табысталды. Біріншісі тоқсан бойы барлық пәннен үздік оқығаны үшін. Екіншісі тоқсан бойы барлық пәннен жақсы оқығаны үшін.

Үшіншісі бір бағыт бойынша (математикалық, гуманитарлық, шығармашылық) дипломдар табысталды. Көбінесе үшіншісі орташа оқитын оқушылар болып табылады.

4) Жыл соңында оқушылардың уәжін тудыру тәсілдері:

Жыл қорытындысы бойынша оқушылардың білім сапасының көрсеткіші бойынша алғыс хаттар мен дипломдар табысталады. Біріншісі үздік оқығаны үшін. Екіншісі жақсы оқығаны үшін. Ал үшіншісі қалалық, облыстық сайыстарға қатысып номинация, жүлделі орын алғаны үшін. Яғни мектептің және қаланың атын шығарғаны үшін алғыс хаттарымен марапатталды.

Есентай Ерботин оқуларында Сайдуллаева Аяна мәнерлеп оқу конкурсына қатысып, «Үздік дауыс» номинациясына ие болып, диплом мен бағалы сыйлықтармен марапатталды.

Сонымен жыл соңында білім сапасы бойынша мынадай көрсеткішке көз жеткіздік. Шығармашылық көрсеткіштері «Бізді күтер бір бақыт» атты Республикалық жас таланттар байқауына қатысып, ерекше шығармашылық даралығымен көзге түскені үшін Бердыгожина Адэль 1 орын және Қайрбек Жасұлан 1 орындармен марапатталды. Облыстық математикалық сайыста Иманбаева Малика 1-орынға иеленді. Тлеулес Айша қалалық ғылыми-жобасында 3 орын, «Зерде» қалалық конкурста 1 орын және «Зерде» облыстық конкурста 2-орынға ие болды.

Қорыта келгенде, зерттеу бойынша мынадай тұжырымға келдік – берілген тиімді әдіс-тәсілдерді қолданып, уәждің тиімді және тиімсіз жақтарын ескеру арқылы оқушылардың сыртқы уәжі ішкі уәжін тудырды, өйткені оқушы өзін-өзі реттеді, еркін сөйледі, өзін-өзі бақылады, әрі бағалады, өз ісіне жауап бере алды және ойын ашық жеткізіп, пікірін дәлелдей алатындығын, оқушының бойындағы креативтілікті байқадық. Яғни оқушының пән бойынша оқуға деген белсенділігі артты, шығармашылығы пайда болып, дамыды, жаңа ақпаратты белсенділікпен түсінді.

Сонымен, оқушының білімге құштарлығы, ынтасы артты, ол білімге бейім, яғни оқушы ізденімпаздыққа тәрбиеленді. Ал сынып жетекшісі, пән мұғалім үшін шәкірттерінің пәнге, тақырыпқа, жалпы оқу процессіне қызығушылық танытып, зерттеудің көмегімен оқушылардың уәжделуіне көз жеткіздік.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әлімов А.Қ. *Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану [Мәтін]. Оқу құралы / А.Қ. Әлімов Асхат Қамзаұлы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 188 бет.*

ISBN 978-601-7417-48-2.

2. «Мектептегі мұғалім көшбасшылығы» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2016 жыл. – 170 бет.

3. Мұғалімге арналған нұсқаулық, Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде «Бейнелеу өнері» пәні бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2015 жыл. – 180 бет.

4. <http://collegu.ucoz.ru/publ/2-1-0-15513>

5. «Мектептегі мұғалім көшбасшылығы» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Үлестірме материалдар, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2016 жыл. - 423 бет.

6. Мұғалімге арналған нұсқаулық, Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2015 жыл. – 188 бет.

Г.Б. Ракишева¹, М.А. Кененбаева²

¹²Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫҢ МАҢЫЗДАЛЫҒЫ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларын оқыту барысында кері байланыстың маңыздылығы баяндалған. Кері байланыс жүйесінің мақсаты мен міндеттері айқындалған. Зерттеу барысында кері байланыстың жұмыс құралдары мен тиімді әдістері анықталды. Кері байланыс барысындағы қағидаттар құрылды. Сонымен қатар, кері байланыс мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы, мұғалім мен ата-ана, ата-ана мен баласы арасында жүретін кері байланыс анықталып, зерттеу жұмысы жүргізілді. Бұл зерттеу барысында мұғалімге де оқушының қателіктері мен олқылықтары белгілі болып, түзету жұмыстары туралы жазылды. Ең бастысы кері байланыстың теориясы мен тәжірибелік жұмысы ұштастырылды. Кері байланыс оқушы үшін өте маңызды болып табылады. Себебі, кері байланыстың көмегімен оқушының уәжін тудырып, оқуда нәтижеге қол жеткізетін бір жолы болып табылады. Оқушы, мұғалім және ата-ана үшін кері байланыс болған кезде оңтайлы өзгерістер байқалады.

Түйін сөздер: пікір, сыншы, бейресми, ресми, құндылық, қиындық, жұптық жұмыс, топтық жұмыс, мұғалім, оқушы, ата-ана, позитив, уәж, бөлім бойынша бақылау, рубрика, тоқсандық бақылау жұмысы, бағалау критерийі, дискриптор, кері байланыс, нәтиже.

G.B. Rakisheva¹, M.A. Kenenbaeva²

¹² Pavlodar State Pedagogical University
Pavlodar, Kazakhstan

SIGNIFICANCE OF FEEDBACK IN THE PROCESS OF TEACHING AT ELEMENTARY SCHOOL

Abstact

The article describes the significance of the feedback of primary school students in the learning process. The goals and objectives of the feedback system are defined. The study identified working tools and effective feedback methods. In the course of the feedback, principles were formed. Also, research work was carried out, during which the feedback was revealed between the teacher and student, student and student, teacher and parent, parents and children. In the course of this study, errors and omissions of the student were identified for the teacher, corrective work was written. Most importantly, a practical feedback lesson was demonstrated. Feedback is very important for the student. After all, with the help of feedback, you can achieve success in school, causing student motivation. It has been proven that there were optimal changes in feedback for the student, teacher, and parent.

Keywords: feedback, opinion, criticism, informal, official, value, difficulty, pair work, group work, teacher, student, parent, positive, result, success.

Г.Б. Ракишева¹, М.А. Кененбаева²

¹²Павлодарский государственный педагогический университет
г. Павлодар, Казахстан

ЗНАЧИМОСТЬ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье изложена значимость обратной связи учащихся начальных классов в процессе обучения. Определены цели и задачи системы обратной связи. В ходе исследования были выявлены рабочие средства и эффективные методы обратной связи. В ходе обратной связи были сформированы принципы. Также была проведена исследовательская работа, в ходе которой была выявлена обратная связь между учителем и учеником, учеником и учеником, учителем и родителем, родителями и детьми. В ходе этого исследования для учителя были выявлены ошибки и упущения ученика, написаны корректирующие работы. Самое главное было продемонстрировано практическое занятие обратной связи. Обратная связь очень важна для ученика. Ведь с помощью обратной связи можно добиться успеха в учебе, вызывая мотивацию ученика. Было доказано, что для ученика, учителя и родителя были оптимальные изменения в обратной связи.

Ключевые слова: обратная связь, мнение, критика, неофициальная, официальная, ценность, трудность, парная работа, групповая работа, учитель, ученик, родитель, позитив, результат, успех.

Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында: «*Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезектеоның білімдік деңгейімен айқындалады*», -деп айтылған. Егемен еліміздің болашағы, оның әлемдік өркениеттегі өз орны, ең алдымен білім мен тәрбиенің бастауы – ұстаз қолында», -деп атап көрсеткен болатын [1].

Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері педагогтерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасынан күтілетін нәтижелер оқушылардың қалай оқу керектігін үйреніп, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, сенімді *сыни пікір-көзқарастары* жүйелі дамыған, қазақ, орыс, ағылшын тілдерін өз деңгейінде меңгерумен қатар, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы ретінде қалыптасуын қамтиды [2, б.5].

Білім беру жүйесінде оқушылармен жұмыс жасау барысында ортақ мақсатымыз – олардың оқу материалын түсініп, өмірде қолдана алуы. Бірақ тапсырманы орындамас бұрын оқушы стандартқа сай нені білу керек. Сабақ барысында оқушылар тақырыпты меңгергеннен кейін оқушының нені түсініп, нені түсінбей қалғанын білмейміз. Мәселен, уақыттың аздығынан оқушылардың олқылықтар мен түсінбеушіліктерін анықтай алмаймыз. Сол себептен оқушылардың нақты тақырыпты меңгергенін, қателіктері мен олқылықтарын тек кері байланыстың көмегімен зерделей аламыз.

Кері байланыс (ағылшын. feedback) – адамның өзі куә болған оқиға немесе басқалардың әрекетіне айтылған пікірі, реакциясы. «*Сырт көз – сынышы*» дегендей, мұндай сырт пікірдің өз әрекеттерін реттеуге, жақсартуға тигізетін септігі өте жоғары. Сол сепепті бүгінде кері байланыс үйретудің (білім алу жүйесінің) маңызды ұғымы деп есептеледі. Кері байланыс арқылы алынатын мәліметтер әсіресе өз біліміне түзету мен өзгертулер енгізу ісінде өте құнды болып табылады [3. б, 76].

Стандартты білім беру барысындағы кері байланыс жүйесінің мақсаты:

1. Оқу үдерісінде бағалаудың қызметі мен тиімді мүмкіндіктерін қарастыру;
2. Жүйелі түрде кері байланыс жүргізу;
3. Сапалы бағалаудың құралдарын, қағидаттарын анықтау;
4. Кері байланысты қолжетімді, нақты және үздіксіз жүргізуді жоспарлау;

Стандартты білім беру барысындағы кері байланыс жүйесінің міндеттері:

1. Оқу үдерісінде бағалаудың қызметі мен мүмкіндіктері аясын кеңейту;
2. Жүйелі кері байланыс орнату арқылы білім алушылардың өзін-өзі үнемі жетілдіріп отыруына жағдай жасау;
3. Сапалы бағалау құралдары және қағидаттарымен жұмыс жүргізу;
4. Кері байланысты әділ және үздіксіз жүргізу;

Кері байланыс құралдары:

-бақылау;

- сұрақ-жауап;
- жазбаша түсініктемелер;
- ашық сұрақтар;
- оқушының күнделігі;
- оқушының дәптері;

Жетістікке жеткендігін көрсететін кері байланыс (оқушылар, мұғалімдер мен ата-аналарға ұсынылған). Мұндай кері байланыс бейресми түрде ауызша бағалаудан бастап ресми жазбаша тестілерге дейін түрленуі мүмкін, бірақ негізгі мақсат оқушылар мен мұғалімдерге жетістіктер мен даму, мысалы, білім, түсінуі және дағды туралы хабар беру болып табылады [4. б, 92].

Білім беру барысында кері байланыстың қағидаттары құрылды:

1. Оқушының нақты не істейтіні туралы айту;
2. Баға бермеу;
3. Біреуді мысал ретінде келтірмеу;
4. Позитив 80% нақты 20% болу;

Біріншіден, тапсырманың шарты, дискрипторы оқушыға түсінікті, әрі нақты болуы қажет. Екіншіден, мұғалім оқушыны бағаламауы керек. Тек оқушының уәжін тудырып, білім сапасы көрсеткішін арттыру мақсатында жол көрсетуі тиіс жұмыстар жасалатын анықтадық. Үшіншіден, біреуді мысал келтіруге немесе салыстыруға тыйым салынады. Себебі, бес саусақ бес түрлі, дәл солай әр оқушы өз қабілетімен ерекшеленеді. Төртіншіден, кері байланыс барысында позитив 80% пайыз, яғни оқушының кішігірім жетістігін анықтап, тауып мақтау керек. Себебі, тек мақтау, мадақтаудың көмегімен оқушының уәжін тудыруы барсыныда оқушы пәнге деген қызығушылығы арттырылды. Сол кезде кері байланыс тиімді болып табылды. Келесі нақты 20% пайыз болуы қажет. Кері байланысты позитивпен бастау керек. Содан кейін нақты кері байланыс беру абзал.

Кері байланыс әдісін 3 түрге бөліп алдық:

- 1) Сигнал (белгі)
- 2) Ауызша
- 3) Жазбаша

Кесте 1 - Кері байланыс әдісінің түрлері.

Белгі	Ауызша	Жазбаша
«Басбармақ» әдісі «Плюс - минус-қызықты» әдісі «Бағдаршам» әдісі және т.б.	«Мадақтау сэндвичі» әдісі «Бес саусақ» әдісі (Алан Лэйкен) «Чемодан, ет тартқыш, қоқыс жәшігі» әдісі «Үш минуттік кідіріс» әдісі және т.б.	«БББ» кестесі «INSERT» немесе «түртіп алу» әдісі «SMS» әдісі ЭССЕ немесе ОЙ ТОЛҒАНЫС әдісі “Аяқталмаған сөйлемдер” әдісі «Дербес пікір» жазу әдісі «Көңіл қоржыны» әдісі және т.б.

Кері байланыс үш түрде жүреді. Ол белгі, ауызша және жазбаша. Кері байланыстың өзін екі түрге бөлдік. Оңай және күрделі. Оңай кері байланыс белгі бойынша жүргізіледі. Күрделіге ауызша және жазбаша. Оңай кері байланыс тек белгі арқылы жүреді. Оқушылар сөйлемейді. Бірақ оқушылар бақылайды, сынаиды, критерийге сай белгі арқылы бағалайды.

Бірінші сыныптың бірінші жартыжылдығында кері байланысты белгі арқылы берген абзал. Себебі, балалардың тілдік қоры аз, жаза алмайды. Бірінші сыныптың екінші жартыжылдығынан бастап ауызша, содан кейін жазбаша өткізу тиімді болып табылады. Өйткені, ауызша уақыт бойынша тиімді және оқушылардың барлығы тындап, келесіде осындай қателіктерді жібермеуге тырысты. Сонымен қатар, бейресми кері байланыс барысында оқушылардың сөздік қоры молайды. Оқушылар бір-бірін тыңдап, кері байланыс беріп үйренеді.

Кері байланыс мұғалім – оқушы, оқушы – оқушы, мұғалім – ата-ана және де ата-ана мен бала арасында жүреді. Кері байланыстың оқушыға маңызы өте зор. Себебі, тек кері байланыс арқылы ол өзінің қателері мен олқылықтарын түсініп, өзін алға жетелейтін күрделі жұмыс барысы деп есептейміз.

Кері байланыс жүргізу және үйрету барысы көп уақыт алады. Бірақ ең бастысы бұл кері байланыс барысы көмегімен оққылықтармен жұмыс жасап, оқушының уәжін тудыра аламыз. Сонымен қатар, өзгені және өзін бақылай, бағалайды. Кері байланысты зерттеу барысында мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы, мұғалім мен ата-ана және ата-ана мен оқушы арасында теориялық бөлім аясында тәжірибелік жұмыстар жүргізілді.

Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс барысы: мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс сабақ барысында жүреді. Мұғалім кері байланысты үй тапсырмасын тексергенде, жаңа тақырыпты меңгергенде, тақырыпты бекіткенде жүргізеді. Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс үздіксіз, яғни жыл бойы жүргізіледі. Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысын зерттегенде, мынадай нәтижеге қол жеткіздік.

Кері байланыс арқылы мұғалім:

- оқушылардың білімін игеру және дамыту процесінің толықтығы динамикасын жасап, бақылады;
- пән бойынша білім сапасының көрсеткіші жоғарылайды;

Кері байланыс барысында оқушылар:

- оның жұмысына үнемі кері байланыс берілді;
- қателіктерді түзетуге арналған кеңестер айтылды;
- жаңа идеялар туындады;

Тиімді кері байланыс орнату үшін оқушы өзі үш сұраққа жауап беру керек:

1. Мен қай кезеңдемін?

(оқушы бағалау критерийі бойынша қандай сатыда тұрғанын немесе қанша балл алғанын анықтады).

2. Мен нәтижеге қалай жетемін?

(оқушыға берілген кері байланыс бойынша шешу жолын іздеп, жоспар құрды).

3. Оққылықтарды түсініп, түзету үшін қандай жұмыс жасау керек?

(оқу, мазмұндау, ереже мен формуланы жаттау және т.с.с.).

Әр оқушы осы үш сұраққа жауап бере отырып, оқушы өзіндік талдау жасай алды.

Үздіксіз кері байланыс жүргізу барысында сапалы білім көрсеткіші анықталды. Бірақ бұл жұмыс барысында құндылықтар мен қиындықтар да кездесті.

Кесте 2 - Кері байланыстың құндылықтары мен қиындықтары анықталды.

	Құндылықтар	Қиындықтар
Мұғалім	-тиімді кері байланыс; -оқушылардың оқуға белсенді қатысу;	-бағалау стереотиптерін өзгерту; -сабақтың барысы мен кезеңдерін ұтымды жоспарлау;
Оқушы	-бақылаудың көмегімен өзін-өзі бағалаудың жоғарылауы; -өздерін және басқаларды бағалай алу;	-бағалаудың нақты өлшемдерін (дискриптор, бағалау критерийі) жасау; -өз ойын ортаға салуды, бағалауды дамыту;
Мұғалім мен оқушы	-оқуды болжау; -бағалау кезінде ұстамды болу; -тек мұғалім бағаламау;	-дискрипторды топта, жұпта, оқушылардың өздеріне құруға үйрету;

Осы зерттеу барысында қиындықтардың көмегімен құндылықтарды арттыра алдық. Мұғалім тиімді кері байланыстың көмегімен оқушыны жетістікке бағыттау жолын көрсетті. Оқушы кері байланыс барысында оқушы өзгелердің жұмысын талдайды. Ал мұғалім мен оқушы жұмысты бағалау барысында тек мұғалім емес, оқушылар өздерін және бірін-бірі бағалай алатындай жағдайға жетті.

Бұл бағалау критерийі мен дискриптор оқушының қателіктерімен жұмыс жасады. Кері байланыс оқушының білім сапасының нәтижесін жоғарлатуға үлкен мүмкіндік. Оқушы тоқсандық бақылау жұмысына дейін түзету жұмыстарын жасап, дайындалып алды.

Сабақ барысында оқушылар тапсырмаға дискриптор құруды үйренді. Дискриптор тапсырманың қадамы болып табылады. Сонымен, 4-сыныптың математика пәнінің 3-бөлім «Қозғалысқа, өнімділікке берілген есептер» бойынша орындалған тапсырмасы.

№10. а) Есепті шығар.

А пунктiнен бiр уақытта жеңiл мәшiне 90 км/сағ жылдамдықпен және жүк көлiгi 60 км/сағ жылдамдықпен бiр бағытқа қарай жолға шықты. Екi сағаттан кейiн олардың арақашықтығы қандай болады [5. б, 45].

Кесте 3 - Оқушының шығарған есебiмен дұрыс жауабының салыстырмалық талдауы.

Оқушының жауабы	Дұрыс жауап
а) Шарты: $V_1 = 60$ км/сағ $V_2 = 90$ км/сағ $t = 2$ сағ $S = ?$ км Шешуі: 1) $V_{\text{жәк}} = V_2 - V_1 = 90 - 60 = 30$ км/сағ 2) $S = V_{\text{жәк}} \cdot t = 30 \cdot 2 = 60$ км/сағ Жауабы: Екi сағаттан кейiн олардың арақашықтығы 15 км болды.	а) Шарты: $V_1 = 60$ км/сағ $V_2 = 90$ км/сағ $t = 2$ сағ $S = ?$ км Шешуі: 1) $V_{\text{жәк}} = V_2 - V_1 = 90 - 60 = 30$ км/сағ 2) $S = V_{\text{жәк}} \cdot t = 30 \cdot 2 = 60$ км/сағ Жауабы: Екi сағаттан кейiн олардың арақашықтығы 60 км болды.

Бұл кестеде оқушының жауабымен дұрыс жауап салыстырылды. Тапсырманы орындау барысында қателiктер жiберiлдi. Мұғалiм сынып жұмысында орындалған тапсырманы тексердi. Тексергеннен кейiн оқушыға бағалау критерийiне сай керi байланыс бердi.

Кесте 4 - Тапысырмаға сай оқушылар құрасытырған бағалау критерийi.

Бағалау критерийi	Тапсырма №	Дискриптор
Қуып жету қозғалысына берiлген есептi шығарады	1	есептiң қысқаша шартын құрады;
		жәкiндету жылдамдығын табу өрнегiн құрады;
		өрнектiң мәнiн табады;
		арақашықтықты табу өрнегiн құрастырады;
		өрнектiң мәнiн табады;
Барлығы		есептiң жауабын жазады;

Тапсырманы орындамас бұрын оқушылар тапсырмаға дискриптор құрастырды. Дискриптордың көмегiмен оқушылар тапсырманы дұрыс орындады. Бiрақ тапсырма орындау барысында бiр оқушыформуланы бұрыс қолданды. Сондықтан, шешуi мен жауабы бұрыс болып шықты.

Керi байланыс беру барысында позитивтен бастап, тапсырма аясында тiлек айтып/жазып, алға жетелеу мақсатында оқушыны уәждеу керек. Сол уақытта оқушының қызығушылығы артады. Мұғалiм оқушының iзденiп, жұмыс жасауына жол ашады.

Мұғалiм оқушыларға әр тапсырма орындағанда керi байланыс бередi. Керi байланыстың көмегiмен оқушы өзiн алға жетелейдi.

Оқушы мен оқушы арасындағы керi байланыс процессi: Оқушы мен оқушы арасындағы керi байланыс жұптық және топтық жұмыс арасында өттi. Жұптық жұмыс арасында ауызша және жазбаша жүргiзiлдi. Жұптық жұмыс кезiнде керi байланыс екi оқушыға да маңызды болып табылады. Себебi, керi байланыс берген бiрiншi оқушы екiншi оқушының жақсарту мақсатында берсе, бiрiншi оқушы мұндай қателiктердi жiбермейдi. Ал топтық жұмыс кезiндегi керi байланыс ауызша тиiмдi болып келдi. Өйткенi, топтар жұмыстарын ұжымға қорғағандықтан келесi топ керi байланыс берген кезде ұжым тындап, қорғалған топқа әдiл, әрi нақты баға берiп жатқаны ұжымға белгiлi болу керек.

Керi байланыстың өзара бақылау әдiстерi:

Жұппен жұмыс. Бұл ең көп тараған әдiс. Мұғалiм оқушыдан дәптердегi жаттығуды жұбымен бiрге жүргiзудi, теориялық бiлiмiн сұрай алады. Бұл әдiс жаңа және қайталау материалдарын игеруге, бақылауға, тексеруге мүмкiндiк бередi. Одан басқа жұбымен жұмыс жасай отырып, оқушы жұмыстың алгоритмiн еске түсiредi. Бұл оған да пайдалы болып табылады. Өйткенi жұпта өзара тексеру сабақтың кез-келген кезеңiнде жүргiзiлуi мүмкiндiк бередi. Яғни үй тапсырмасын тексеру, жаңа тақырыпты бекiту және қайталау кезеңдерiнде өткiзу тиiмдi болып табылады.

Топпен жұмыс. Бұл әдістің де нұсқалары өте көп. Бір жалпы тапсырма әр топқа беріледі. Оқушылар тапсырманы бірге шешіп, бір уақытта орындайды. Топтық жұмыс тиімді, сапалы болу үшін, топтағы адам саны аз болмауы керек. Топта 3-5 оқушы отырса ықтимал. Себебі, топтағы оқушылар бір мақсатты көздейді. Егер топта одан да көп оқушы болса, онда топ ішінде отырған кейбір оқушылардың белсенді жұмыстардан тыс қалады.

Әр оқушы өзі таңдаған, табысталған бір жұмыс атқарады мысалы, 1-оқушы сыншы, 2-оқушы спикер, 3-оқушы таймкипер, 4-оқушы идея тастаушы немесе т.с.с. Тағы бір айтып кететін жайт оқушылар түзетулерді негіздей алмайды. Сондықтан, өзара бақылау кезеңінде мұғалімнің жетекшілігімен барлық сыныптың ұжымдық жұмыспен басталуы дұрыс шешім деп есептейміз. Осылайша, пән мұғалімдері өзара бақылау және тексеру әдістерін тәжірибеге еңгізе отырып, оқушыларды мектептегі келесі қиын кезеңге өзін-өзі бақылау және интроспекция дағдыларын дамытуға дайындалады.

Мұғалім мен ата-ана арасындағы кері байланыс барысы: Әр тоқсанда 1-3- бөлім бойынша бақылау жұмыстары (БЖБ) өткізіледі. Оқушылар БЖБ орындаған соң мұғалім бағалау критерийі бойынша тексереді. Содан мұғалім бөлім бойынша жиынтық бағалаудың нәтижесіне қатысты ата-аналарға ақпарат ұсынуға арналған рубрикасын беріп жібереді. Рубрика дегеніміз – оқушының бөлім бойынша бақылау жұмысының нәтижесі. Сонымен қатар, мұғалім мен ата-ана арасындағы кері байланыс құралы. Рубриканың нәтижесі бойынша ата-ана баласының бөлім бойынша оқу жетістіктерімен танысады. Тоқсандық бақылау жұмысынан жоғары балл алу мақсатында баласы қатемен жұмыс жасап, ата-анасы қадағалайды. Сонымен ата-ана баласын тоқсандық бақылау жұмысына дайындайды. Ата-ана баласын бөлім бойынша бақылау жұмысын дайындағаннан баласының пән бойынша балдық көрсеткіші жоғарлайды. Себебі, 1-3-бөлім бойынша жүргізілген тапсырмалар аясында тоқсандық бақылау жұмысы өткізілді.

4-сыныптың математика пәнінен 2-тоқсандағы «Есеп шығару» бөлімі бойынша жиынтық бағалау.

Есепті шығар.

Арақашықтығы 380 км екі ауылдан бір мезгілде велосипедші мен мотоциклші бір-біріне қарама-қарсы шықты. Олар 5 сағаттан кейін кездесті. Мотоциклшы 60 км/сағ жылдамдықпен жүрсе, велосипедші қандай жылдамдықпен жүрген?

Кесте 5 - Тапсырманың бағалау критерийі мен дискрипторы.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дискриптор	Балл
Кездесу қозғалысына берілген есептерді шығарады	1	екінші дененің жүрген жолын анықтау өрнегін құрады;	1
		өрнектіңмәнінтабады;	1
		бірінші дененің жүрген жолын анықтау өрнегін құрады;	1
		өрнектіңмәнінтабады;	1
		бірінші дененің жылдамдығын табу өрнегін құрады;	1
		өрнектіңмәнінтабады;	1
		есептің жауабын жазады	1
		шығару жолын көрсетеді	1
Барлығы			8

Бөлім бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларын орындағанда оқушыға тапсырманың дискрипторы берілді. Дискриптордың көмегімен оқушылар тапсырманы жоғары балға орындаудажол ашылды.

Сонымен «Есеп шығару» бөлімі бойынша жиынтық бағалаудың нәтижесіне қатысты ата-аналарға ақпарат ұсынуға арналған рубрика берілді.

Кесте 7 - Ата-анаға арналған рубрика.

Бағалау критерийі	№	Оқу жетістіктерінің деңгейі		
		Төмен	Орта	Жоғары
Кездесу қозғалысына берілген есептерді шығарады.	1	Кездесу қозғалысына берілген есептерді шығаруда киналады.	Есептің шартын кұруда/бірінші немесе екінші дененің қашықтығын/жылдамдығын анықтауда/өрнектің мәнін табуда қателіктер жібереді.	Кедесу қозғалысына берілген есептерді дұрыс шығарады.

Бөлім бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмасы орындалып, мұғалім тапсырмаларды бағалау критерийімен бағалады. Содан кейін мұғалім ата-анаға баласының білім нәтижесін рубриkanың көмегімен ұсынды.

«Математика» пәнінен 2-тоқсанға арналған жиынтық бағалаудың тапсырмалары.

Бір қаладан бір мезгілде қарама-қарсы бағытта екі автобус жолға шықты. Біріншісі 82 км/сағ жылдамдықпен, ал екіншісі 56 км/сағ жылдамдықпен жүрді. 8 сағаттан кейін олардың арасы қандай болады?

Кесте 8 - Балл қою кестесі

№	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	$V_1 = 82$ км/сағ $V_2 = 56$ км/сағ $t = 8$ сағ $S = ?$ км	1	Білім алушы есептің сызбасын сызуы да мүмкін.
	$V_{\text{жак}} = 82 + 56 =$	1	Есептің шешуін бір өрнек түрінде: $(82+56) \cdot 8 = 1104$ (км) немесе алгебралық әдіспен: $(x : (82 + 56) = 8)$ шығарған жағдайда 4 балл қойылады. Өлшем бірлігі көрсетілмеген жағдайда, қабылданбайды.
	138 км/сағ	1	
	$S = 138 \cdot 8$	1	
	1104 км	1	

Тоқсандық бақылау жұмысында оқушыға бағалау критерийімен дискрипторы және ата-анаға рубрика берілмейді. Себебі, бұл соңғы тоқсандық бақылау жұмысы. Оқушының білімі 3 БЖБ мен 1 ТЖБ қортылады.

Ата-ана мен баласы арасындағы кері байланыс барысы: Ескі бағдарламамен оқығанда ата-ана баласын мектептен алып, үйге қайтып бара жатып «Бүгін неше алдың?», «Қандай баға алдың?», - деген сұрақ қоятын. Бірақ бұл сұрақтар бала үшін тиімсіз болып келетін. Себебі, бұл сұрақтар баланы алға қарай жетелемейтін. Тіпті баланың өз-өзіне деген сенімін төмендететін.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайында ата-ана оқушы арасында кері байланыстың тиімді үш сұрағы құрастырылды:

- 1) Бүгін неге үйрендің?
- 2) Не қиын болды?
- 3) Қиындықты жеңу үшін, өзіне қалай көмектесе аласың?

Содан кейін әр ата-ана өзінің баласына нақты пән, бөлім немесе тақырып аясында көмек бере алды. Бұл сұрақтарды қойғаннан кейін оқушының білімге деген ізденісі, құштарлығы мен ынтасы пайда болды.

Қорыта келгенде, зерттеу барысында мындай тұжырымға келдік – кері байланыс берудің мақсаты мен міндетін анықталды. Сонымен кері байланыс жүргізу барысында құралдары, әдістері, қағидаттары мен бақылау әдістерін зерттеу барысында мұғалімге де, оқушы мен ата-анаға да оң әсер етті. Себебі, мұғалім оқушылармен де ата-аналармен де кері байланыс жүргізу барысында оқушылардың уәжін дамытып, білімге құштарлығын оятты.

Оқушылардың қателіктері жойылды. Өйткені, кері байланыстың көмегімен оқушылардың олқылықтарымен жұмыс жасалды. Ата-анаға баласының деңгейі туралы ақпарат беру барысында ата-ана баласымен олқылықтарды жою үшін жұмыс жасады.

Сонымен, зерттеу барсында кері байланыстың көмегімен оқушылардың олқылықтарының жойылғанына көз жеткіздік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. <http://www.zkoipk.kz/ru/b1/356-conf.html>

2. Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат, Нұр-сұлтан 2019 Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы 2019-2020 оқу жылы - 438 бет.

3. Әлімов А.Қ. *Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану [Мәтін]. Оқу құралы / А.Қ.Әлімов Асхат Қамзаұлы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 188 бет. ISBN 978-601-7417-48-2.*

4. «Мектептегі мұғалім көшбасшылығы» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2016 жыл. – 170 бет.

5. Жалпы білім беретін мектептің 4-сынып оқушыларына арналған оқулық. 3-бөлім/Ә.Б.Ақпаева, Л.А. Лебедева, М.Ж. Мыңжасарова, Т.В. Лихобабенко. Алматы: Алматыкітап баспасы, 2019.-160 б., суретті.

МРНТИ 14.25.01

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.73>

А.Калыкбаева¹, А.К.Сатова²

^{1,2}КазНПУ имени Абая

ОРГАНИЗАЦИЯ САМООЦЕНИВАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ООП В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБУЧЕНИИ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА SMART (НА ПРИМЕРЕ УРОКОВ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ)

Аннотация

В этой статье представлена технология организации самооценивания в инклюзивном образовании в начальной школе. Авторы рассматривают самооценивание как целостный процесс, в котором достижение учебных целей реалистичны, если основаны на принципе SMART. Особое внимание авторы статьи уделяет тому, что целью оценочной деятельности является контроль успеваемости учащихся и формирование у них адекватной самооценки, на что большое влияние оказывает педагог. При этом самооценивание должно способствовать изменению отношений между всеми участниками образовательного процесса, сделав его более открытым, так как самооценочные умения младшего школьника дают возможность самостоятельно ставить цели и задачи, устанавливать причины затруднений, проводить работу по исправлению ошибок.

Ключевые слова: самооценивание как процесс, самооценочные навыки – результат, адекватная самооценка, обучающиеся

А.Калыкбаева¹, А.К.Сатова²

^{1,2}Абай атындағы ҚазҰПУ

SMART ҚАҒИДАТЫ НЕГІЗІНДЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ (БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ МАТЕМАТИКА САБАҒЫ НЕГІЗІНДЕ)

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш мектепте инклюзивті білім беруде өзін-өзі бағалауды ұйымдастырудың технологиясы ұсынылған. Авторлар өзін-өзі бағалауды SMART қағидатына сүйене отырып, білім беру мақсаттарына жету нақты болатын тұтас процесс ретінде қарастырады. Мақала авторлары бағалау іс-әрекетінің мақсаты оқушылардың үлгерімін, бақылау және оларда өзін-өзі бағалауды қалыптастыру болып табылады, бұл мұғалімге үлкен ықпал етеді.

Сонымен бірге өзін-өзі бағалау оқу процесінің барлық қатысушыларының арасындағы қарым-қатынастың өзгеруіне ықпал етуі керек, өйткені оны неғұрлым оқушының өзін-өзі бағалау

дағдылары, мақсат пен міндеттерді өз бетінше қоюға, қиындықтардың себептерін анықтауға және қателіктерді түзету жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: өзін-өзі бағалау процесс ретінде, өзін-өзі бағалау дағдылары - нәтиже, өзін-өзі бағалау, оқушылар

A.Kalykbayeva¹, A.K.Satova²

^{1,2}*KazNPU named after Abay*

ORGANIZATION OF SELF-ASSESSMENT OF STUDENTS WITH SEN IN INCLUSIVE EDUCATION BASED ON THE SMART PRINCIPLE (FOR EXAMPLE, MATHEMATICS LESSONS IN PRIMARY SCHOOL)

Abstract

This article presents the technology for organizing self-assessment in inclusive education in primary school. Authors consider self-assessment as a holistic process in which achievement of educational goals is realistic if based on the principle of SMART. The authors of the article pay special attention to the fact that the purpose of assessment activity is to control students' performance and to form adequate self-esteem in them, which is greatly influenced by the teacher. At the same time, self-assessment should contribute to a change in the relationship between all participants in the educational process, making it more open, since the self-esteem skills of a younger student make it possible to independently set goals and objectives, establish causes of difficulties, and carry out work to correct mistakes.

Keywords: self-assessment as a process, self-esteem skills - result, adequate self-esteem, students

В современном мире каждый человек должен адекватно оценивать свои возможности. Суметь точно себе ответить, что я умею и что я могу. Поэтому у каждого человека должен сложиться образ собственного Я. Это складывается из осознания своих личных, физических, интеллектуальных, нравственных качеств, их самооценки. Ребенок не рождается на свет с каким-то определенным отношением к себе. Его самооценка складывается в процессе обучения и воспитания, в котором основная роль принадлежит семье и школе. По мере развития дети учатся понимать себя, давать оценку собственным качествам. Этот оценочный компонент и называется самооценкой. Известный российский педагог Евгений Доманский отмечает в своих исследованиях: «Тот, кто сумел оценить свою работу, тот и получает преимущества в движении вперед» [1, с.31].

Актуальность темы статьи обусловлена необходимостью исследования путей саморазвития, самосовершенствования, самоорганизации личности, которые берут начало с активной поисковой деятельности, начинающейся в свою очередь, с оценочной активности, в частности младшего школьника. В настоящее время к личности предъявляются повышенные требования, такие как: умение самостоятельно разбираться в быстроменяющихся ситуациях и принимать оперативные и обоснованные решения, при этом не уходить от ответственности, быстро адаптироваться в случае смены деятельности, уметь аналитически оценивать те или иные ситуации, то есть сравнивать, прогнозировать развитие событий и соответственно с этим моделировать адекватный сложившимся обстоятельствам и ситуациям стиль поведения. Все это предполагает наличие личностных качеств, которые нельзя воспитать за короткий промежуток времени, они формируются в течение всей жизни, и самое главное, они базируются на стремлении человека к активному познанию и самореализации.

Постановка проблемы самооценивания обучающегося начальных классов в учебном процессе средствами учебной деятельности обусловлена тем, что в условиях модернизации системы обучения в республике появилась очевидная необходимость в реализации качественно новой личностно-ориентированной развивающей модели детских образовательных учреждений с целью общего развития личности младшего школьника, в частности, его способностей, формирования желания и интереса к развитию. Обозначенная проблема усиливается тем, что в настоящее время в работе казахстанских учреждений образования наблюдается недостаточное использование педагогического потенциала средств оценочной деятельности в рамках организации контроля и оценки активности младших школьников.

Самооценивание как социально-педагогический феномен на сегодняшний день представляется достаточно широко изученным такими науками как: педагогика, психология, философия, биология и

социология. Тем не менее, под влиянием новых жизненных условий проблематика темы статьи приобретает еще больший интерес, чем когда-либо. Так как, современные подходы к развитию диктуют личности такие условия, при которых она помимо всех тех качеств, которые предъявляет современная действительность должна быть еще индивидуальна и самобытна, а это, в свою очередь, формируется с учетом внутренних резервных возможностей личности к саморазвитию через призму самооценочных умений и процесса самооценивания. При этом, оценочная деятельность учителя, отмечает в своих работах Г.Ю. Ксензова, не должна быть отдельной частью урока, она должна пронизывать всю его работу. Одновременно важно помнить, что следует оценивать не только результат учебного труда, но и прилежание, усердие, стремление преодолеть трудности, проявить самостоятельность. Новая система оценивания должна нормализовать отношения: ученика с учителем, родителями и самим собой, снять тревожность, снизить невротизацию детей; повысить учебную мотивацию; позволить отслеживать динамику школьной успешности [2, с.58].

Так, на современном этапе развития мирового педагогического сообщества, в целом, и казахстанского в частности, проблема оценочной деятельности представляется одной из актуальнейших проблем, как в педагогической теории, так и в педагогической, традиционной практике. Система оценивания учитывает результат усвоения знаний, а не процесс их усвоения, то есть не соответствует, в полной мере, требованиям деятельностного подхода. Кроме этого основной проблемой в оценивании остается субъективизм школьной отметки, что наблюдается уже на начальной ступени обучения.

Самооценивание, как один из компонентов деятельности, связано не с выставлением себе отметок, а с процедурой оценивания [3, с.14].

Так, по мнению Е.И. Матвеевой, О.Б. Панковой, И.Е. Патрикеевой, главный смысл самооценки заключается в самоконтроле обучающегося, его саморегуляции, самостоятельной экспертизе собственной деятельности и в самодисциплине [4, с.31].

Главные функции самооценивания можно выразить следующим образом:

- констатирующая. Данная функция проявляется на основе самоконтроля (пример: из пройденного материала что я хорошо усвоил, а над чем еще нужно работать?);
- мобилизационно-побудительная (я уже многого достиг, но в некоторых вопросах я разобрался недостаточно);
- проектировочная (для того, чтобы в дальнейшем не испытывать трудностей мне следует еще раз повторить...) [5, с.87].

Главная идея самооценивания обучающегося начальной школы состоит как в том, чтобы ребенок смог понять сильные и слабые стороны своей работы, так и в том, чтобы посредством осмысления этих результатов у него появляется возможность разработать свою программу дальнейших действий.

Ввести процедуру самооценивания в педагогический процесс, отмечают О.Н. Крылова и Е.Н. Бойцова, простым распоряжением нельзя. Ее применение требует кропотливой, основательной, достаточно продолжительной профессиональной работы. Для детализации этого компонента педагогического процесса и для его методической характеристики необходимо выделить в нем следующие составляющие [6, с.67].

Первая составляющая процедуры самооценивания корреспондируется с содержанием оценочной деятельности учителя. В данном случае такая деятельность представляет собой основу для формирования самооценочных навыков у обучающихся. Последняя может быть сформирована и развита в том случае, когда педагог проявляет позитивное отношение к ученику, всеми своими действиями и словами показывает, что верит в его возможности и активно проявляет желание помочь ему в процессе обучения. Методическая сторона вопроса состоит в использовании в учебном процессе (по большей части) индивидуальных образцов, которые формируют условия для проявления обучающимися рефлексии в процессе оценивания своих действий.

Вторая составляющая процесса самооценивания – это развитие у обучающихся начальных классов умения охарактеризовать себя, а также уметь самим регулировать свой учебный труд. В этой связи очень важна умелая организация их самостоятельной умственной и практической деятельности, активизация мыслительных процессов, развитие у них аналитического, критического подхода к явлениям. Все это создает основу для оценочной деятельности учащихся.

Школьнику необходимо все правильно объяснить, а именно, раскрыть все содержание оценочной деятельности. Это грамотный педагог должен сделать до того, как объявит ученику его отметку. Включение ученика в оценивающую деятельность поможет ему обрести навыки

критического отношения к полученным результатам, в частности, у него появится умение составлять верное представление о своих возможностях, соотносить оценку со стороны со своей оценкой. Такой подход даст возможность нивелировать появление недопонимания между учителем и учащимися.

О.Н. Крылова и Е.Н. Бойцова также подчеркивают, что в педагогической деятельности учитель должен прийти к такому уровню, когда самооценивание становится механизмом, корректирующим деятельность, создающим условия, в которых возникает ситуация-стимул, позволяющая обучающемуся самоопределиться и выстроить самостоятельный план действий [6, с.67].

Чтобы оценка результатов деятельности была наиболее правильной, обучающихся начальных классов следует научить, как правильно это делать, в частности, познакомить их с алгоритмом самооценивания [7, с.72]. Важно, чтобы обучающиеся начальных классов сумели обосновать оценку проделанной работы, а также могли отобразить (аргументировать) трудности, с которыми они столкнулись при выполнении задания [8, с.281].

В этой связи, для учителя современной школы на первый план выходит оценивание не только полученного результата, но и всего процесса обучения. При этом, оценке подвергаются предметные и личностные результаты. В качестве первых выступают – знания и умения, под вторыми подразумеваются готовность и способность учеников к саморазвитию и личностному самоопределению, наличие мотивации к обучению и познавательной деятельности, а также метапредметные результаты, которые показывают насколько учащиеся начальных классов освоили межпредметные понятия и наиболее универсальные действия.

Как уже отмечалось выше, оценочная деятельность учителя не должна быть отдельной частью урока, она проходит через всю его работу. Одновременно важно помнить, что следует оценивать не только результат учебного труда, но и особенно прилежание, усердие, стремление преодолеть трудности, проявить самостоятельность. Именно с этим связана одна из проблем, которая стояла и стоит перед учителем, - как организовать оценивание учебных достижений обучающихся начальной школы в инклюзивном образовании, чтобы не свести его только к оцениванию знаний, умений и навыков, а охватить весь процесс учебной деятельности и его результаты.

На наш взгляд в современном инклюзивном образовании цели процесса самооценивания нужно формулировать в соответствии с принципом SMART. Это значит, цель должна быть Specific (конкретная), Measurable (измеримая), Achievable (достижимая), Realistic (реалистичная) и Timed (определенная по времени).

Первый этап процесса самооценивания назовем -подготовительным этапом.Этот этап считается «скрытым» т.е. планируется до уроков.В него входят разработка учителем :

- 1.Планирования ежедневного урока
- 2.Заданий в соответствии с целями обучения
- 3.Учет возрастных особенностей обучающихся
- 4.Учет индивидуальных особенностей обучающихся с особыми потребностями
- 5.Подробное объяснение учителем этапов самооценивания(инструктаж)

Второй этап процесса самооценивания

На втором этапе формирование умения оценивания самих обучающихся учебных достижений, то есть правильное(righting) самооценивание выполненного задания и оценивание своей деятельности.

На этом этапе разворачивается самостоятельная деятельность обучающегося, для самооценивания выбираются только такие задания, где существует объективный однозначный критерий оценивания.

Например:Разработанные задания учителем на первый базовый уровень «узнавание»

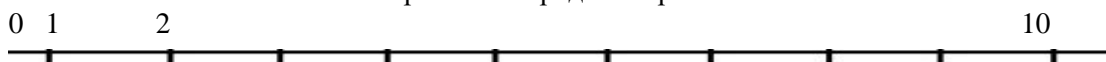
В соответствии с целями обучения 1 класс (1 четверть) Раздел 1А «Числа и цифры».

Первый уровень «узнавание»

Задание 1.Записать числа на числовой прямой

Задание №1 «Узнавание»

1.Записать числа на числовой прямой в порядке возрастания

✓ Знает последовательность чисел -1 балл

Оцени свою работу(подчеркни) 1 2 3 4 5

Второй уровень на «понимание»

Задание 2. На числовой прямой найти число 4, подчеркнуть его соседей слева (и справа).

Задание 3. «Применение». На числовой прямой закрасить четные числа в зеленый цвет.

При составлении заданий насамеоценивание мы приняли во внимание возможности конкретного ученика и время выполнения задания. С педагогической и дидактической точки зрения можно выделить:

а) на уровень «узнавание» выполнение заданий в рамках изучаемого учебного материала. Задания содержащие самые необходимые сведения.

б) задания на уровень «понимание, применение», направленные на углубление уже имеющихся у обучающихся знаний. Такого рода задания требуют от обучающихся более серьезного подхода к работе, контроля над собой, умения проводить сравнение, делать выводы, обобщения. Разработанные задания на поэтапное самооценивание, в качестве структурной единицы учебного процесса, темы соответствующей целям обучения:

- направленные на осознание, принятие и выполнение заданий обучающимися под руководством учителя;

- соотнесение содержания задания с имеющимися знаниями, определить последовательность выполнения

- направленные на становление самооценочных навыков.

Такие задания даются для самооценивания обучающимися в зависимости от индивидуальных особенностей и потребностей обучающихся. Но приветствуется, если учитель будет давать на начальном этапе для всех обучающихся, для выявления исходящего уровня каждого обучающегося. Основываясь на этой информации, собранной от детей, учитель может внести изменения в свое планирование, организационные стратегии, и сделать обучение более успешным для детей. В конце каждого задания, разрабатывается градация шкалы оценивания, где ему(обучающемуся) предоставляется возможность оценить индивидуальные учебные достижения.

Шаг первый: ученик оценивает свою работу

Завершив работу ученик сам ставит себе оценку, оценивание обучающимися своей работы по заданным критериям

Шаг второй: проверка учителем и его оценка по тем же критериям работ обучающегося

Шаг третий: соотнесение оценки учителя и оценки учащихся. За работу отметку ставит учитель через черточку (дефис) [5-4] индивидуально-выполненных, на закрепление пройденной темы, домашних заданий и т.д.).

Разработанные задания должны быть многоинформативными, так как каждое задание разработано на определенный уровень. И здесь прослеживается:

1.прозрачность усвоенных знаний обучающимся

1.объективность выполненного задания

2.достоверность (если задание предусматривает сопоставление с эталоном)

3.правильное и точное самооценивание (правильное понимание обучающимся самого процесса оценивания).

На третьем этапе :

1.контроль со стороны учителя

2.помощь со стороны учителя (если это требуется)

3.положительная мотивация на предстоящие успехи

4.коррекция «обнаружение расхождений в оценке», (внести изменения, разработать более доступную, информативную работу) выполненного задания, если обучающийся допустил ошибку. Оказание обучающимся различных видов помощи, публичное поощрение за незначительные реальные успехи для поддержания их работоспособности и инициативы. Учитель осознает необходимость научить учащихся принципам самооценивания и способам улучшения собственных результатов[10].

Положительная мотивация ученика окрыляет, дает веру в следующий успех, осознание учеником ответственности за принятое решение, от процесса и результата деятельности, происходящее по внутреннему, а не по внешнему критерию. Внутреннее осознание положительной оценки.

На четвертом этапе на основе предыдущих двух этапов формирование адекватной самооценки. При регулярном проведении на этапах урока самооценивания обучающиеся быстро этому научаются, вырабатывается умения которые в дальнейшем постепенно переходят в навыки. Основная цель и задача это формирование у обучающихся навыков учебной деятельности и адекватной самооценки.

Положительные стороны самооценивания для обучающегося

На наш взгляд, самооценивание должно проводиться максимально часто так как:

- 1.Этот вид оценивания даёт много информации об успешности самому обучающемуся
- 2.Отсюда она способствует развитию адекватным навыкам учебной деятельности
3. Следовательно, способствуют выработке внутренних критериев обучающегося
- 4.адекватной самооценке

Итак, к завершению первого года обучения обучающийся младших классов должны уметь (сформированные умения):

- 1.самооценивать свою работу в соответствии с критериями
- 2.уметь сравнивать свою работу с эталоном
- 3.адекватно оценивать (ставить объективную оценку)

Для вторых и третьих классов задания на самооценивание также выбирается на текущий уровень обучающегося, и соответствующий объем заданий для работы.

Например: на уроке математики во втором классе, ориентированный на формирование самооценочных навыков через специальные задания

Тема урока: Десяток.Счет десятками до 100

Цели и задачи урока: показать образование чисел, научить считать десятками, познакомить с названиями этих чисел, оценить свою работу

Оборудование: карточки «Тройки чисел в пределах 20»; индивидуальные наборы чисел от 1 до 10 в конвертах.

У учителя –карточки «Тройки чисел в пределах 20», для всех случаев сложения.

Карточки такого вида

4	12	16

Одно из чисел закрывается, это может первое или второе слагаемое, или же сумма чисел.

Обучающиеся должны поднять ту карточку с цифрой, которая была закрыта.

Обучающиеся записывают в тетрадь, проверяют сами, и оценивают выполненную работу.

Если обучающийся второго или третьего класса с ООП находится на самом низком базовом уровне, хотя практика показывает среди нормативных обучающихся начальных классов, есть дети которые испытывают трудности в обучении, и задания будут одинаково применены для выше перечисленных обучающихся, чтобы восполнить пробелы в учебе, развить самооценочные навыки.

Собранная информация обогащает понимание учителем того, что и как учится ребенок. Учитель использует эту информацию для планирования опыта обучения на основе соответствующих целей из учебной программы, а также на предыдущем обучении ребенка. Посредством результата учитель строит полную картину краткосрочных и долгосрочных потребностей ребенка и планирует будущую работу соответственно, поддерживает и расширяет обучение ребенка. Таким образом, оценка является частью того, что учитель ежедневно делает в своем классе,

Процесс самооценивания нужно разделить на оценивание работы, который дает сведения о том, что усваивается, и результат-как он завершается.

Таким образом, оценка как средство обеспечения качества образования предполагает вовлеченность в оценочную деятельность (не только педагогов), но и самих обучающихся. Оценка на единой критериальной основе, формирование самооценочных навыков, самоанализа, самоконтроля, самооценивания дают возможность обучающимся начальной школы не только освоить эффективные средства управления своей учебной деятельностью, но и способствуют развитию самосознания, готовности открыто выражать и отстаивать свою позицию, развитию готовности к самостоятельным поступкам и действиям, принятию ответственности за их результаты. В этом смысле можно говорить, о такой особенности предлагаемой системы оценки, как ее естественная встроенность в образовательный процесс. Еще одна особенность предлагаемой системы оценки – уровневый подход

к представлению планируемых результатов и инструментарию для оценки их достижения. Формирование самооценки ученика необходимо для продолжения образования и реально достигаемый большинством учащихся опорный уровень образовательных достижений. Достижение этого опорного уровня интерпретируется, как безусловный учебный успех ребенка, как исполнение им требований стандарта. Реализация уровневого подхода к разработке инструментария и представлению результатов, связана также с принятыми в теории и практике педагогических измерений требованиями к построению шкал оценивания, и описанию результатов измерений.

Широкое распространение феномена оценки в образовательном процессе школы послужило причиной того, что оценивание учителем результатов учебной деятельности учащихся и самооценивание выделилось в последние годы в самостоятельное направление. Целью оценочной деятельности является контроль успеваемости учащихся и формирования у них адекватной самооценки. Таким образом, влияние педагога на формирование самооценки школьников, несомненно. Организуя учебную работу, учитель должен соотносить достигаемые детьми результаты, не только с их умственными способностями, но и с самооценкой ребенка, его собственными представлениями о характере и уровне реализации своих возможностей в различных учебных ситуациях. От этих воззрений зависит большая или меньшая уверенность ученика в своих силах, осознание результата как успеха или неуспеха, отношение к допущенным ошибкам. Выбор для решения задачи в зависимости от степени ее трудности и ряд других важнейших моментов учебной деятельности, в которых выражаются уже не умственные способности сами по себе, а личностный фактор, влияющий на конечный результат – формирование адекватной самооценки младшего школьника.

Таким образом, рассматриваемую систему оценки можно идентифицировать как инструментальное ядро, современных образовательных стандартов общего образования. Она выполняет функции обратной связи и регулирования системы образования и призвана ориентировать образовательный процесс на реализацию и достижение планируемых результатов. В конечном счете, самооценивание должно способствовать изменению отношений между всеми участниками образовательного процесса, сделав его более открытым.

Список использованной литературы:

1. Доманский, Е.В. *Пространство рефлексии в образовательной деятельности учителя и ученика [Текст] / Е.В. Доманский // Актуальные проблемы гуманитарных и социально-экономических наук: Сб. мат. Седьмой международной заочной научно-практической конференции. В 4 ч./ Под ред. канд. тех. наук, профессора генерал-майора М.М.Горбунова. - Саратов-Вольск: ООО Изд-во "Наука", ВФВАМО, 2013.-Ч. 2. Актуальные проблемы психологии и педагогики. - С 31-35.-труды конференции*
2. Ксензова Г.Ю. *Оценочная деятельность учителя. Учебно-методическое пособие. — М.: Педагогическое общество России, 2002. — 128 с. -книга*
3. *Оценка достижения планируемых результатов в начальной школе. Система заданий. В 2 ч. Ч. 1 / [М. Ю. Демидова, С. В. Иванов, О. А. Карабанова и др.]; под ред. Г. С. Ковалевой, О. Б. Логиновой. — М.: Просвещение, 2009. -книга*
4. Андрианова О. П., Васильчикова Г. Н., Плетникова Е. А. *Самооценка на уроках в начальной школе // Молодой ученый. — 2016. — №27. — С. 642-645. — URL <https://moluch.ru/archive/131/36418/> (дата обращения: 20.11.2019).-интернет источники*
5. Матвеева Е.И., Панкова О.Б., Патрикеева И.Е. *Критериальное оценивание в начальной школе (из опыта работы). - Издательство: "Вита-Пресс", 2013-журнал*
6. Крылова О.Н., Бойцова Е.Н. *Технология формирующего оценивания в современной школе. Учебно-методическое пособие. – Изд-во «Каро», 2015. – 128 с.-книга*
7. Гольцева, Ю.В., Геращенко, Н. В. *Подготовка будущих педагогов к формированию у младших школьников умения оценивать результаты деятельности / «Тенденции развития науки и образования» — Октябрь 2018 г. — Часть 2 — Самара: НИЦ «Л-Журнал», 2018. — 72с.-журнал*
8. Кривчикова В. О. *Умение младших школьников оценивать результаты деятельности // Молодой ученый. — 2018. — №49. — С. 281-282. — URL <https://moluch.ru/archive/235/54215/> (дата обращения: 20.11.2019).-интернет источники*
9. Голосенко И.А., Сеслер А.В., Чесина Е.В. *Тайна самооценки [Текст] /Голосенко И.А., Сеслер А.В., Чесина Е.В.// Фома. -2011. – С.2 – 8-журнал*
10. (Smith A., Lovatt M., Wise D. *Accelerated Learning. – Network Educational Press Ltd,2003.-)журнал.*

БІЗДІҢ АВТОРЛАР

Жампеисова Қорлан Қабыкеновна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының докторы, профессор

Қиясова Бақыт Айдархановна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Косшыгулова Алия Сериковна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, оқытушы, PhD докторант

Колумбаева Шолпан Жаксыбаевна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика кафедрасының профессоры, kolumb_09@mail.ru

Айтпаева Алмагуль Карекбаевна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының доценті, педагогика және психология институты alma-arujan@mail.ru

Құдабаева Перизат Асанбайқызы - Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, PhD доктор, доцент м.а., perizat_2003@mail.ru

Жорабекова Айнур Назимбекқызы - Silkway Халықаралық Университеті, PhD доктор, доцент м.а., ainur-zhorabekova@mail.ru

Зейнебекова Меруерт Серікқызы - Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, аға оқытушы, zeynebekova79@mail.ru

Таубаева Галия Закарьяновна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Алматы қаласы, galiya_63@bk.ru

Әли Ризашах Өмірбекқызы - А. Мырзахметов атындағы университеті, педагогика ғылымдарының магистрі, PhD докторант lordernar@mail.ru

Кошербаева Айгерим Нуралиевна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі, педагогика ғылымдарының докторы, профессор

Куламбаева Камбат Казыхановна - Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті, педагогика ғылымдарының докторы, доцент

Манкеш Ақсәуле Ерженбайқызы - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, a.mankesh@mail.ru

Анарбек Лаура Анарбекқызы– Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының магистрі, ҚазҰПУ 1 курс докторанты, Laura_L9@mail.ru

Саудабаева Гульмира Сауытжановна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, п.ғ.д., қауым. профессор, gylmiras75@mail.ru

Шолпанкулова Гульнар Кеңесбаевна - Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, п.ғ.к., профессор, sh.gu@mail.ru

Сейітқазы Перизат Байтешқызы – Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті педагогика ғылымдарының докторы, профессор, perizatbs@mail.ru

Ахметова Айгүл Арғынқызы - Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Педагогика және психология мамандығының 2 курс докторанты, aigul-a-78@mail.ru

Әбілқасова Сандұғаш Орынбайқызы - Алматы технологиялық университеті, техника ғылымының кандидаты, доцент м.а. sandy_ao@mail.ru

Калимолдина Лайла Маутенқызы - Алматы технологиялық университеті, техника ғылымының кандидаты, доцент м.а. kalimoldina.laila@mail.ru

Молдагазыева Жанар Ыспанқызы - Алматы технологиялық университеті, химия ғылымының кандидаты, доцент м.а. mol.zhan@mail.ru

Әбдіров Айтжан Мұхамеджанұлы– С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, техника ғылымдарының кандидаты, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚПҒА академигі, abdyrov@rambler.ru

Сакаева Альфина Нигаматзяновна – «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, педагогика ғылымдарының кандидаты, sakayeva_a@mail.ru

Нұрмұханова Қаншаим Жұмағалиқызы – С.Сейфуллин атындағы КАТУ С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, техника ғылымдарының магистрі, докторант, k.nur.agun@mail.ru

- Бахтиярова Гүлшат Рахметжанқызы** - Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты (Ph.D.), доцент, aibol04@mail.ru
- Мизанбеков Серік Қоспиұлы** – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), serik_mizanbekov@mail.ru
- Көлбаева Альмира Жүсіпбекқызы**- Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Магистр, аға оқытушы, almira_kulbaeva@mail.ru
- Махметова Айман Базарбайқызы** - Халықаралық бизнес университеті (UIB), оқытушы, ailitoon@mail.ru
- Жалгасова Анаргүл Асауовна** - педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, С.Өтебаев атындағы Атырау мұнай және газ университеті, anarjalgas@mail.ru
- Метербаева Гулбаршын Метербаевна** - Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент
- Касымов Султан Берикович** – доцент, М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің "Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі" кафедра меңгерушісі
- Кобер Иван Христьянович** – педагогика ғылымдарының кандидаты, М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің "Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі" кафедрасының профессоры
- Макарова Елена Александровна** – М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің "Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі" кафедрасының аға оқытушысы
- Оспанкулов Ернар Ерланұлы** - Абай атындағы ҚазҰПУ-нің «Бастапқы әскери дайындық» кафедрасының аға оқытушысы
- Кунай Серік** - Абай атындағы ҚазҰПУ-нің «Дене шынықтыру және спорт» кафедрасының аға оқытушысы
- Ахметов Бахытжан** - Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ түрік университетінің «Бастапқы әскери дайындық» кафедрасының аға оқытушысы
- Халықова Гүлира Заманбекқызы** – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, gulira13@gmail.com
- Қыдырова Салтанат Рашидовна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, докторант
- Пиримжаров Махамбет Хожаниязович** - С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты
- Анаркулова Эльмира Избасарқызы** – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, докторанты, elya-111@mail.ru
- Аманбаева Махаббат Батырғалиқызы** – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, PhD докторы, mahabat_82@mail.ru
- Богоявленский Андрей Павлинович** –биология ғылымдарының докторы, профессор, ЖШС «Микробиология және вирусология ҒӨО», anprav_63@mail.ru
- Ибрагим Аягөз Маратқызы** - Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ, гуманитарлық ғылымдар магистрі, оқытушы, ibragimayagoz@gmail.com
- Иргалиева Гульжамал Хамитовна**– Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, педагогика ғылымдарының магистрі, gulzhamal.irgaliyeva@gmail.com
- Робин Энн Бантел**– Нью-Йорк қалалық университеті, ағылшын тілін меңгеру бағдарламасының оқытушысы, PhD, bantelr@gmail.com
- Райханова Данара Курмановна** - Сулейман Демирел Университеті, Педагогикалық және гуманитарлық ғылымдар факультетінің 2-ші курс Ph.D студенті, danara.raikhanova@sdu.edu.kz
- Касымова Гульнара Маматбековна** - Сулейман Демирел Университеті, Педагогикалық және гуманитарлық ғылымдар факультетінің профессоры, gulnara.kassymova@sdu.edu.kz
- Кенжебаева Алима Төлеуовна** – Тараз мемлекеттік педагогикалық университет, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент
- Ризаходжаева Гүлнара Абдумажитқызы** доцент м.а., Қожа Ахмет Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, gulnara_rizahodja@mail.ru
- Акешова Мадина Мурзахановна** доцент м.а., Қожа Ахмет Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, madina_shakh@mail.ru
- Манашова Гульмира Нурлановна** - Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, п.ғ.м., оқытушы, 3-ші курс докторанты, omarchuk-83@mail.ru

Қойшығұлова Ләйлә Ерболатқызы - Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, l.koishigulova@asu.edu.kz

Кисамеденова Ажар Бекболатқызы - Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті, «Педагогика және психология» мамандығының 2-курс магистранты

Есімғалиева Тілекші Мақсотқызы- Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, докторант

Кенжетәева Роза Орынбаевна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 3 курс докторанты, kengetaewa@mail.ru

Нуржанова Сажила Абдисадықовна– Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, sajila@mail.ru

Дюсембинова Райфа Кыдыровна – Педагогика және бастауыш оқытудың әдістемесі кафедрасының профессоры, п.ғ.д., академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, E-mail: add22@mail.ru

Кожамбердина Маржан Тулеукуловна – 6D010200 – Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс докторанты, академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, E-mail: marzhan_girl@mail.ru

Абдримова Феруза Асылловна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Педагогика кафедрасының аға оқытушы

Елькеева Алима Бабановна - Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Есмагамбетова Динар Бакытжановна– 6D010200 – Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс докторанты, академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, E-mail: dinar.2303@mail.ru

Ақпаева Асель Бакировна - педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, akpayeva@mail.ru

Лебедева Лариса Анатольевна - педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, larissalewk@mail.ru

Рыскулбекова Әсима Даулетбекқызы- педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, asima_78kz@mail.ru

Сихимбаева Света Маметовна - М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, биология ғылымдарының кандидаты доценті, sveta060863@mail.ru.

Баймаханбетова Марал Абаевна- М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, магистр, аға оқытушы, milashka70786@mail.ru.

Райымкулова Карина Байтілесқызы- М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, магистр, оқытушысы, raiymkukova_kb@mail.ru

Шаяхметова Дана Бексұлтанқызы - Педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық Университеті,

Таутенбаева Айнагул Абдумажитқызы- Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Т.Қ.Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы, e-mail: dana.shayakhmet@mail.ru, aina_tau@mail.ru

Айтенова Эльмира Абдикалиевна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, докторант

Амантаева Арайлым Кайратовна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, докторант, e-mail: araika2190@mail.ru

Чилдибаев Джумадил Байдилбаевич - педагогика ғылымдарының докторы, профессор, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

Лахбаева Жансая Алдабергенқызы - Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, PhD доктор, e-mail: jansaya2589@mail.ru

Жилысбек Саида Нұржанқызы -Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінің химия мамандығының 2 курс магистранты, zhilysbek.s@mail.ru

Сабиралиева Жанат Ыбыраевна - Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті х.ғ.к., доцент, sabiralieva2017@mail.ru

Қанабекова Меңгүл Қошпанқызы- Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, филология ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, kanabekova.mengul@gmail.com

- Асанбаева Сәуле Асанбайқызы**- Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, филология ғылымдарының кандидаты, профессор міндетін атқарушы, asanbaevasaule1970@gmail.com
- Хан Наталья Николаевна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика және психология кафедрасының профессоры, п.ғ.д, professor_khan@mail.ru
- Губенко Алёна Юрьевна** – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 6D010300 – педагогика және психология мамандығының 1 курс докторанты, alyona_kasyanova@mail.ru
- Хорошев Александр Юрьевич** – докторант, Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті, e-mail:horoshev-aleksandr@mail.ru
- Рыскалиев Саят Нурболатович** - Қазақ спорт және туризм академиясы, докторант, sayat813@mail.ru
- Утегенов Ерлан Казбекович** – педагогика ғылымдарының кандидаты, І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Денешынықтыру және спорт кафедрасының меңгерушісі»
- Куракбаева Асыл Жексенбаевна** – педагогика ғылымдарының кандидаты, І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Дене шынықтыру және спорт кафедрасының аға оқытушысы»
- Байғалиев Адильбек Манарбекович** – Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық университетінің «Бастапқы әскери дайындық кафедрасының магистр аға оқытушысы»
- Берикханова Айман Еженхановна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, brr.aiman@gmail.com
- Бипажанова Айман Биэхметовна** - «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының Алматы қаласындағы филиалының аға менеджері, aiman63.kz@mail.ru
- Сайфуллақызы Бағдагүл**- «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының Алматы қаласындағы филиалының аға менеджері, Saifullakzy@mail.ru
- Бобизода Гуломқодир Муккамал** - биология, фармацевтика ғылымдарының докторы, профессор, Тәжікстан Республикасы Білім академиясының президенті,, bobievgm@mail.ru
- Шакенова Таттигуль Жилкибаевна**– аға оқытушы, Инновациялық Еуразия университеті, tattigul_82@mail.ru
- Шакенова Нургуль Жилкибаевна** – тарих мұғалімі, ММ" № 15 ЖОББМ" ММ, nurgul.shakenova@mail.ru
- Айтбаева Майра Абзаловна** – Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор міндетін атқарушы, maira71@list.ru
- Ибраимкулов Айбек Еркаманұлы** – ҚР БҒМ ҒК «Ақпараттық және есептеуіш технологиялар» институты мен әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің (мақсаттық) 1 курс PhD Докторанты; aibek_ibraimkulov@mail.ru
- Еримбетова Айгерім Сембековна** – PhD, М. Тынышбаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясы, aygerian@mail.ru
- Кубеков Болат Сальмуханович** - Ақпараттық және есептеуіш технологиялар институты, техника ғылымдарының кандидат, доцент, bkubekov@mail.ru
- Шалабаева Лаура Исмаилбекқызы** - Қазақ спорт және туризм академиясы, PhD докторы, м.а. доц. профессоры
- Ешенкулова Динара Бауыржанқызы** - SILKWAY халықаралық университетінің PhD докторанты
- Умирбекова Акерке Нурланбекқызы** - Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университетінің аға оқытушысы, PhD докторы
- Илиясова Гулаим Болатбековна** – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, "6D010900-Математика" мамандығының 3-курс докторанты, ilyasova_gulyaim@mail.ru
- Рабинович Борис Владимирович** – М.Козыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, BVR130758@mail.ru
- Жанзакова Даяна Кайратқызы** – М.Козыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, магистрант, dayana_98@list.ru
- Андасбаев Ерлан Сулейменович** – І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, техника ғылымдарының докторы, профессор, andasbayev_es@zhgu.kz
- Ауелбек Мурат** - І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, магистрант, muratauelbek@mail.ru
- Ракишева Гайша Бактыбаевна** - магистрант, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, e-mail:rakisheva86@mail.ru

- Кененбаева Маржан Ахметкаримовна** - педагогика ғылымдарының кандидаты, профессоры, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, *e-mail:m-kenenbaeva@mail.ru*
- Қыякбаева Ұлбосын Қозыбаевна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, *kyakbaeva@mail.ru*
- Иниятова Айдана Ерболатовна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының магистрі, *iniyatova.aidana@bk.ru*
- Тұрдалы Таңшолпан** - Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті, педагогика ғылымдарының магистрі, *tansho_097@mail.ru*
- Сарсенбаева Лязиза Оналбаевна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, психология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
- Алдабергенова Айгерим Асылханқызы** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2 курс магистрант
- Корогод Наталья Петровна** – б.ғ.к., доцент, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, *natalya_korogod@mail.ru*
- Тулиндинова Гульнар Каиржановна** б.ғ.к., доцент, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, *Gulnar-197599@mail.ru*
- Олейник Юлия Ивановна** – б.ғ.м., Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, *oleinik-96@mail.ru*
- Утилова Айгуль Муратовна** – аға оқытушы, Инновациялық Еуразия университеті, Павлодар қ., *aigulutilova@mail.ru*
- Селиканова Кокенай Рашкеновна** - биология мұғалімі, Павлодар ауданы «Мичурин ЖОББМ» ММ, *selikanova63@mail.ru*
- Алиев Мұратбек Дүйсенұлы** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «6D011600 - география» мамандығының 3 курс докторанты, *muratbek_tegenbolat@mail.ru* тел: 87778319131
- Бейсенова Әлия Сәрсенқызы** - география ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
- Ыбыраймжанов Калибек Турдыгазиевич** - І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, *tarmpi_school@mail.ru*
- Есполова Гульден Калиолдановна** - І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, «Бастауыш білім беру педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 2 курс PhD докторанты, *gulden.11@mail.ru*
- Сейтенова Салима Сағынқызы**- Қ.Жұбанов ат. Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті. «Педагогика, психология және бастауыш оқыту» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор, *Seitenova_ss@mail.ru*
- Әбіл Ақмарал Сатыбайқызы**- Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті. «Педагогика, психология және бастауыш оқыту» кафедрасының аға оқытушысы, магистр.
- Аутаева Акбота Нурсултановна** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, психология ғылымдарының кандидаты, қауымдаст. профессор, *Akbota-n@mail.ru*
- Сейтмбетова Салтанат** - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 1-курс докторанты, *saltanat_gold@mail.ru*
- Сивинский Алексей Михайлович** – Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті, PhD-докторант, техника ғылымдарының магистрі, *sivinskiy@mail.ru*
- Куламбаева Камбат Қазыханқызы** – Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті, педагогика ғылымдарының докторы, доцент, *look57@mail.ru*
- Джанзакова Шолпан** – Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, *sholpan.dzhanzakova@mail.ru*
- Уәлиева Жәния** - Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, «Педагогика және психология» мамандығының 2 курс магистранты, *saekazh@mail.ru*
- Капенова Анар Әмірханқызы** – І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, *kedroom@list.ru*
- Кузетова Мадина Нуғманқызы** – І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, магистрант 2 курс, *doctor_ndm@mail.ru*

Жәнәбілова Үмітай Алпысбайқызы - Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті, 6M010100-«Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы 2 курс магистранты umka_zhan93@mail.ru

Сыздықбаева Айгуль Джуманазаровна - философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор м.а., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, sizdikbaeva-aya@mail.ru

Усенова Аккенже Мукановна - философия докторы (PhD), М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, akkenzhe_08@mail.ru

Даулетбаева Жаннат Камбаровна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 7M012- «Мектепке дейінгі тәрбиелеу және оқыту педагогикасы» мамандығының 1- курс магистранты, janat.dawletbaeva@mail.ru

Еркебаева Сауле Жомартовна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2 курс PhD докторанты, Saule877@mail.ru.

Ширинбаева Губахира Қойбағаровна - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Agend66@mail.ru.

Иниязова Айдана Ерболатовна - Әлеуметтік педагогика және өзін - өзі тану магистрі Әл- Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, iniyatova.aidana@bk.ru.

Майлыбаева Гульмира Сабыровна – І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, философия докторы PhD, қауымдастырылған профессор, gulmirasabyr@mail.ru

Байдилданова Марал Сейтжановна – І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 2 курс магистранты, marala_1983@mail.ru

Қонысбаева Әлия Бусегеновна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығының 3-курс докторанты, kb_aliya@mail.ru

Бекмағамбетова Роза Қарпықовна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, r.bekmagambetova@mail.ru

Қазақбаева Гүлнұр Искакбековна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, магистр, оқытушы, emovea_kz@mail.ru

Гаркуша Кира Георгиевна – Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, kira.garkusha@mail.ru

Одинцова Светлана Анатольевна – Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, o.svetla@mail.ru

Сәрсенова Нурзила - Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, nurzila-c@mail.ru

Бисембиева Акерке - Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, «Педагогика және психология» мамандығының 2 курс магистранты, erke19_91@mail.ru

Маты Мерей - магистрант, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, e-mail:bektursunova86@mail.ru²,

Кененбаева Маржан Ахметкаримовна - п.ғ.к., профессоры, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, e-mail:m-kenenbaeva@mail.ru³

Калыкбаева Алмагул - Абай атындағы ҚазҰПУ, «Дефектология» мамандығының 2 курс докторанты

Сатова Ақмарал Құлмағамбетқызы - Абай атындағы ҚазҰПУ, психология ғылымдарының докторы, профессор

НАШИ АВТОРЫ

- Жампеисова Корлан Кабыкеновна** - Казахский национальный педагогический университет им.Абая, доктор педагогических наук, профессор
- Киясова Бакыт Айдархановна** - Казахский национальный педагогический университет им.Абая, кандидат педагогических наук, доцент
- Косшыгулова Алия Сериковна** - Казахский национальный педагогический университет им.Абая, преподаватель, PhD докторант
- Колумбаева Шолпан Жаксыбаевна** – кандидат педагогических наук, профессор кафедры педагогики, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, kolumb_09@mail.ru
- Айтпаева Алмагуль Карекбаевна** – кандидат педагогических наук, профессор кафедры дошкольного образования и социальной педагогики, Институт педагогики и психологии, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, alma-arujan@mail.ru
- Кудабаева Перизат Асанбаевна** - доктор PhD, и.о. доцента, Таразский государственный педагогический университет, perizat_2003@mail.ru
- Жорабекова Айнур Назимбековна** - Международный Университет Silkway, доктор PhD, и.о. доцента, ainur-zhorabekova@mail.ru
- Зейнебекова Меруерт Сериковна** - Таразский государственный педагогический университет, старший преподаватель, zeynebekova79@mail.ru
- Таубаева Галия Закарьяновна** – кандидат педагогических наук, доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, galiya_63@bk.ru
- Али Ризашах Омирбеккызы** - магистр педагогических наук, PhD докторант университета имени Абая Мырзахметова г. Кокшетау lordernar@mail.ru
- Кошербаева Айгерим Нуралиевна** - доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой Педагогики и психологии Казахского национального педагогического университета имени Абая
- Куламбаева Камбат Казыхановна** - доктор педагогических наук, доцент, Кокшетауский университет им. Абая Мырзахметова
- Манкеш Аксауле Ерженбайкызы** - доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, a.mankesh@mail.ru
- Анарбек Лаура Анарбеккызы**– магистр педагогических наук, докторант 1 курса, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Laura_L9@mail.ru
- Саудабаева Гульмира Сауытжановна** – д.п.н., ас.проф., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, gylmiras75@mail.ru
- Шолпанкулова Гульнар Кенесбаевна** - к.п.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, sh.gu@mail.ru
- Сейітказы Перизат Байтешовна** - доктор педагогических наук, профессор Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
- Ахметова Айгул Аргыновна** - Докторант 2 курса Педагогики и психологии, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
- Абилкасова Сандугаш Орынбаевна** - Алматинский технологический университет, кандидат технических наук, и.о.доцента sandy_ao@mail.ru
- Калимолдина Лайла Маутеновна** - Алматинский технологический университет, кандидат технических наук, и.о.доцента kalimoldina.laila@mail.ru
- Молдагазыева Жанар Ыспановна** - Алматинский технологический университет, кандидат химических наук, и.о.доцента mol.zhan@mail.ru
- Абдыров Айтжан Мухамеджанович** – доктор педагогических наук, кандидат технических наук, профессор, Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина, abdyrov@rambler.ru
- Сакаева Альфина Нигаматзяновна** – кандидат педагогических наук, Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации "Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области, sakayeva_a@mail.ru
- Нурмуханова Каншаим Жумагалиевна** – магистр технических наук, докторант, Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина, k.nur.agun@mail.ru
- Бахтиярова Гульшат Рахметжановна** – Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова, кандидат педагогических наук (Ph.D.), доцент, e-mail: aibol04@mail.ru

- Мизанбеков Серик Коспиевич** – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор (доцент), Казахский национальный университет им. аль-Фараби, serik_mizanbekov@mail.ru
- Кульбаева Альмира Жусупбековна** - Магистр педагогических наук, ст. преподаватель Казахский национальный университет им. аль-Фараби, almira_kulbaeva@mail.ru
- Махметова Айман Базарбаевна**-Университет Международного Бизнеса (UIB), преподаватель, ailitoon@mail.ru
- Жалгасова Анаргүл Асауовна** - кандидат педагогических наук, доцент, Атырауский университет нефти и газа имени С.Утебаева, anargalgas@mail.ru
- Метербаева Гулбаршын Метербаевна** - Казахский женский национальный педагогический университет, кандидат педагогических наук, доцент
- Касымов Султан Берикович** – доцент, заведующий кафедрой "Теория и методика физического воспитания" Таразского государственного университета им. М.Х. Дулати
- Кобер Иван Христьянович** – кандидат педагогических наук, профессор кафедры "Теория и методика физического воспитания" Таразского государственного университета им. М.Х. Дулати
- Макарова Елена Александровна** – старший преподаватель кафедры "Теория и методика физической культуры" Таразского государственного университета им. М.Х. Дулати
- Оспанқұлов Ернар Ерланович** - Старший преподаватель кафедры «Начальная военная подготовка» КазНПУ им.Абая
- Кунай Серик** - Старший преподаватель, кафедры «Физическая культура и спорт» КазНПУ им.Абая
- Ахметов Бахытжан** - Старший преподаватель кафедры «Начальная военная подготовка» Международного казахского турецкого университета имени Ходжа Ахмеда Ясави
- Халикова Кулира Заманбековна** – кандидат педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, gulira13@gmail.com
- Кыдырова Салтанат Рашидовна** - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, докторант
- Пиримжаров Махамбет Хожаниязович** - Актюбинский университет имени С.Баишева, кандидат педагогических наук
- Анаркулова Эльмира Избасаровна** – докторант, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, elya-111@mail.ru
- Аманбаева Махаббат Батыргалиевна** – Phd доктор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, mahabat_82@mail.ru
- Богоявленский Андрей Павлинович** –доктор биологических наук, профессор, ТОО «НПЦ микробиологии и вирусологии», anpav_63@mail.ru
- Ибрагим Аязоз Маратовна** – КазУМОиМЯ им.Абылай хана, магистр гуманитарных наук, преподаватель, ibragimayagoz@gmail.com
- Иргалиева Гульжамал Хамитовна**– магистр педагогических наук, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, gulzhamal.irgaliyeva@gmail.com
- Робин Энн Бантел**- PhD, преподаватель программы изучения английского языка, Городской университет Нью-Йорка, bantelr@gmail.com
- Райханова Данара Курмановна** – Университет имени Сулеймана Демиреля, докторант 2-го курса факультета педагогических и гуманитарных наук, danara.raikhanova@sdu.edu.kz
- Касымова Гульнара Маматбековна** - Университет имени Сулеймана Демиреля, профессор факультета педагогических и гуманитарных наук, gulnara.kassymova@sdu.edu.kz
- Кенжебаева Алима Толеуовна** – Таразский государственный университет, кандидат педагогических наук, доцент
- Акешова Мадина Мурзахановна** - и.о.доцента, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Яссави, madina_shakh@mail.ru
- Ризаходжаева Гулнара Абдумажитқызы** и.о.доцента, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Яссави, gulnara_rizahodja@mail.ru
- Манашова Гульмира Нурлановна** – м.п.н., старший преподаватель, докторант 3 курса, Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова, omarchuk-83@mail.ru
- Койшигулова Лайла Ербулатовна** - кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова, l.koishigulova@asu.edu.kz
- Кисамеденова Ажар Бекболатқызы** - Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова, магистрант 2 курса по специальности «Педагогика и психология»

Есимғалиева Тлекши Махсотовна - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, докторант

Кенжетаетаева Роза Орынбаевна – докторант 3 курса, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, kengetaewa@mail.ru

Нуржанова Сажила Абдисадыковна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, sajila@mail.ru

Дюсембинова Райфа Кыдыровна – профессор кафедры педагогики и методики начального обучения, д.п.н., Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова, E-mail: add22@mail.ru.

Кожамбердина Маржан Тулеукуловна – докторант 2 курса по специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения, Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова, E-mail: marzhan_girl@mail.ru

Абдримова Феруза Асильевна - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, старший преподаватель кафедры Педагогики

Елькеева Алима Бабановна - Казахский женский национальный педагогический университет, кандидат педагогических наук, доцент

Есмагамбетова Динар Бакытжановна – докторант 2 курса по специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения, Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова, E-mail: dinar.2303@mail.ru

Акпаева Асель Бакировна - кандидат педагогических наук, доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, akpaeva@mail.ru

Лебедева Лариса Анатольевна- кандидат педагогических наук, доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, larissalewk@mail.ru

Рыскулбекова Асима Даулетбековна -кандидат педагогических наук, старший преподаватель, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, asima_78kz@mail.ru

Сихимбаева Света Маметовна – кандидат биологических наук, доцент, Южно-Казахстанский Государственный университета им. М.Ауэзова, sveta060863@mail.ru

Баймаханбетова Марал Абаевна – магистр, старший преподаватель Южно-Казахстанский Государственный университета им. М.Ауэзова, milashka70786@mail.ru.

Райымкулова Карина Байтилескызы- магистр, преподаватель Южно-Казахстанский Государственный университета им. М.Ауэзова, raiymkukova_kb@mail.ru

Шаяхметова Дана Бексултановна - Кандидат педагогических наук, асс. профессор, КазНПУ им Абая

Таутенбаева Айнагүл Абдумажитовна - Кандидат педагогических наук, доцент, Казахская Национальная Академия Искусств им. Т.К.Жургенова

Айтенова Эльмира Абдикалиевна - Казахский национальный университет имени Абая, докторант

Амантаева Арайлым Кайратовна - Казахский национальный университет имени Абая, докторант, e-mail: araika2190@mail.ru

Чилдибаев Джумадил Байдилбаевич - Казахский национальный университет имени Абая, доктор педагогических наук, профессор, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

Лахбаева Жансая Алдабергенқызы - Казахский национальный университет имени Аль - Фараби, PhD доктор, e-mail: jansaya2589@mail.ru

Жилысбек Саида Нуржанқызы - магистрант 2 курса по специальности химии Таразского государственного педагогического университета, zhilysbek.s@mail.ru

Сабиралиева Жанат Ибраевна - Таразский государственный педагогический университет кандидат технических наук, доцент, sabiralieva2017@mail.ru

Канабекова Менгуль Кошпановна - магистр филологических наук, старший преподаватель, Казахский национальный женский педагогический университет, kanabekova.mengul@gmail.com

Асанбаева Сауле Асанбаевна- кандидат филологических наук, и.о.профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, asanbaevasaule1970@gmail.com

Хан Наталья Николаевна - д.п.н., профессор кафедры педагогики и психологии, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, professor_khan@mail.ru

Губенко Алёна Юрьевна – докторант 1 курса по специальности 6D010300 – педагогика и психология, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, alyona_kasyanova@mail.ru

Хорошев Александр Юрьевич – докторант Кокшетауского университета та имени Абая Мырзахметова. @mail: horoshealeksandr@mail.ru

Рыскалиев Саят Нурболатович – Казахская академия спорта и туризма, докторант, sayat813@mail.ru

Утегенов Ерлан Казбекович - кандидат педагогических наук, заведующий кафедры физической культуры и спорта Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова

Куракбаева Асыл Жексенбаевна - кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры физической культуры и спорта Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова

Байгалиев Адильбек Манибекович – магистр старший преподаватель кафедры Начальной военной подготовки Казахского национального педагогического университета им. Абая

Берикханова Айман Еженхановна - кандидат педагогических наук, профессор Казахского национального педагогического университета имени Абая, brt.aiman@gmail.com

Бипажанова Айман Биакметовна -старший менеджер Алматынского филиала АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», aiman63.kz@mail.ru

Сайфуллакызы Багдагуль - Старший менеджер филиала АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» в г. Алматы, Saifullakzy@mail.ru

Бобизода Гуломкодир Муккамал - доктор биологических, фармацевтических наук, профессор, Президент Академии Образования Республики Таджикистан, bobievgm@mail.ru

Шакенова Таттигуль Жилкибаевна – старший преподаватель, Инновационный Евразийский университет г. Павлодар, tattigul_82@mail.ru

Шакенова Нургуль Жилкибаевна – учитель истории, ГУ «Средняя общеобразовательная школа № 15» nurgul_shakenova@mail.ru

Айтбаева Майра Абзаловна – кандидат педагогических наук, и.о. ассоциированного профессора Кызылординского государственного университета им. Коркыт Ата, maira71@list.ru

Ибраимкулов Айбек Еркаманович – PhD докторант 1-го курса Института информационных и вычислительных технологий КН МОН РК и КазНУ им. Аль-Фараби (целевой); aibek_ibraimkulov@mail.ru

Еримбетова Айгерим Сембековна – PhD, Казахская академия транспорта и коммуникаций имени М. Тынышпаева, aygerian@mail.ru

Кубеков Болат Сальмуханович - кандидат технических наук, доцент, Институт информационных и вычислительных технологий, bkubekov@mail.ru

Шалабаева Лаура Исмаилбековна - доктор PhD, и.о. асоц. проф. Казахской академии спорта и туризма

Ешенкулова Динара Бауыржановна - докторант PhD Международного университета SILKWAY

Умирбекова Акерке Нурланбековна - доктор PhD, старший преподаватель Казахского национального педагогического университета имени Абая

Илиясова Гулаим Болатбековна – докторант 3-курса специальности "6D010900-Математика", Казахский национальный педагогический университет имени Абая iliyasova_gulyaim@mail.ru

Рабинович Борис Владимирович – кандидат педагогических наук, доцент, Северо-Казахстанский государственный университет имени М.Козыбаева, BVR130758@mail.ru

Жанзакова Даяна Кайратовна – магистрант, Северо-Казахстанский государственный университет имени М.Козыбаева, dayana_98@list.ru

Андасбаев Ерлан Сулейменович - Жетысуский государственный университет имени Ильяса Жансугурова, доктор технических наук, профессор. andasbayev_es@zhgu.kz

Ауелбек Мурат - Жетысуский государственный университет имени Ильяса Жансугурова, магистрант. muratauelbek@mail.ru

Ракишева Гайша Бактыбаевна - магистрант, Павлодарский государственный педагогический университет, e-mail: rakisheva86@mail.ru¹,

Кененбаева Маржан Ахметкаримовна - кандидат педагогических наук, профессоры, Павлодарский государственный педагогический университет, e-mail: m-kenenbaeva@mail.ru³

Кыякбаева Улбосын Козыбаевна - кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, kyakbaeva@mail.ru

Иниязова Айдана Ерболатовна – магистр педагогических наук, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, iniyatova.aidana@bk.ru

- Турдалы Таншолпан** - магистр педагогических наук, Казахский университет Международных отношений и мировых языков имени Абыла хана, tansho_097@mail.ru
- Сарсенбаева Лязиза Оналбаевна** - кандидат психологических наук, ассоциированный профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая
- Алдабергенова Айгерим Асылханқызы** - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, магистрант
- Корогод Наталья Петровна** – к.б.н., доцент, Павлодарский государственный педагогический университет, natalya_korogod@mail.ru
- Тулиндинова Гульнар Каиржановна** - к.б.н., доцент, Павлодарский государственный педагогический университет, Gulnar-197599@mail.ru
- Олейник Юлия Ивановна** – м.б.н., Павлодарский государственный педагогический университет, oleinik-96@mail.ru
- Утилова Айгуль Муратовна**– старший преподаватель, Инновационный Евразийский университет г. Павлодар, aigulutilova@mail.ru
- Селиканова Кокенай Рашкеновна** -учитель биологии, ГУ «Мичуринская СОШ» Павлодарского района, selikanova63@mail.ru
- Алиев Муратбек Дуйсенович** - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, докторант 3 курса специальности «6D011600 - география» muratbek_tegenbolat@mail.ru
- Бейсенова Алия Сарсеновна** - доктор географических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая
- Ыбыраимжанов Калибек Турдыгазиевич** - Жетысуский государственный университет имени И. Жансугурова, доктор педагогических наук, профессор, tarmpi_school@mail.ru
- Есполова Гульден Калиолдановна** – Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, докторант PhD 2 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения», gulden.11@mail.ru
- Сейтенова Салима Сагиновна** - Актюбинский региональный государственный университет им. К.Жубанова, к.п.н., ассоциированный профессор, заведующикафедры «Педагогика, психология и начального обучения», Seitenova_ss@mailru
- Абил Акмарал Сатыбаевна**- Актюбинский региональный государственный университет им.К.Жубанова. магистр, ст.преподаватель кафедры «педагогика, психологии и начального обучения»
- Аутаева Акбота Нурсултановна** - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кандидат психологических наук,, ассоциированный профессор, Akbota-n@mail.ru
- Сеитимбетова Салтанат** - Казахский национальный педагогический университет имени Абая, докторант 1 курса, saltanat_gold@mail.ru
- Сивинский Алексей Михайлович** – PhD-докторант, магистр технических наук, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова, sivinskiy@mail.ru
- Куламбаева Камбат Казыхановна** – доктор педагогических наук, доцент, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова, look57@mail.ru
- Джанзакова Шолпан** – Атырауский государственный университет им. Х.Досмухамедова доктор педагогических наук, профессор, sholpan.dzhanzakova@mail.ru
- Уалиева Жания** - Атырауский государственный университет им. Х.Досмухамедова, магистрант 2-го курса специальности «Педагогика и психология», saekazh@mail.ru
- Капенова Анар Амирхановна** – кандидат педагогических наук, доцент, Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, keddroom@list.ru
- Кузетова Мадина Нугмановна** – магистрант 2 курса, Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова, doctor_ndm@mail.ru
- Жанабилова Умитай Алпысбайқызы** - Казахский национальный женский педагогический университет, 6M010100 - "Дошкольное обучение и воспитание" Магистрант 2 курса umka_zhan93@mail.ru
- Сыздықбаева Айгуль Джуманазаровна** – доктор философии (PhD), и.о. ассоциированного профессора, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Казахский национальный женский педагогический университет, sizdikbaeva-aya@mail.ru
- Усенова Аккенже Мукановна** - философия докторы (PhD), Южно-Казахстанский государственный университет имени М. Ауезова, akkenzhe_08@mail.ru

Даулетбаева Жаннат Камбаровна- 7M012-«Педагогика дошкольного образования и воспитания» 1-курс магистрант, Казахский национальный педагогический университет имени Абая janat.dawletbaeva@mail.ru

Еркебаева Сауле Жомартовна - PhD докторантка 2 курса, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Saule877@mail.ru.

Ширинбаева Гулбахира Койбагаровна- кандидат педагогических наук, асс профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Agend66@mail.ru

Инаятова Айдана Ерболатовна - Магистр социальной педагогики и самопознания Казахский национальный университет им. Аль - Фараби

Майлыбаева Гульмира Сабыровна – Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, доктор философии PhD, ассоциированный профессор, gulmirasabyr@mail.ru

Байдилданова Марал Сейтжановна – Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, магистрантка 2 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения», marala_1983@mail.ru

Конысбаева Алия Бусегеновна – докторант 3-курса специальности «Дошкольное обучение и воспитание», Казахский национальный педагогический университет имени Абая, kb.aliya@mail.ru

Бекмагамбетова Роза Карпыковна – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, r.bekmagambetova@mail.ru

Казахбаева Гульнур Искакбековна – магистр, преподаватель, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, emovea_kz@mail.ru

Гаркуша Кира Георгиевна – кандидат педагогических наук, Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова, kira.garkusha@mail.ru

Одинцова Светлана Анатольевна – кандидат педагогических наук, Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова, o.svetla@mail.ru

Сәрсенова Нурзила - Атырауский государственный университет им. Х.Досмухамедова, кандидат педагогических наук, доцент, nurzila-c@mail.ru

Бисембиева Акерке - Атырауский государственный университет им. Х.Досмухамедова, Магистрант 2-го курса специальности «Педагогика и психология», erke19_91@mail.ru

Маты Мерей -магистрант, Павлодарский государственный педагогический университет, *e-mail: bektursunova86@mail.ru*²,

Кененбаева Маржан Ахметкаримовна -п.ф.к., профессоры, Павлодарский государственный педагогический университет, *e-mail: m-kenenbaeva@mail.ru*³

Калыкбаева Алмагул - КазНПУ имени Абая, докторант 2 курса специальности «Дефектология», almagulkalykbaeva@yandex.ru

Сатова Акмарал Кулмагамбетовна - КазНПУ имени Абая, доктор психологических наук, профессор

OUR AUTHORS

Zhampeissova Korlan Kabikenovna - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Doctor of pedagogical science, professor

Kiyassova Bakyt Aidarhanovna - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Candidate of Pedagogical Sciences, dozent

Koshygulova Aliya Serikovna - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, 2st course PhD student

Kolumbayeva Sholpan Zhaxybaevna – Candidate of Pedagogical Sciences, professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, kolumb_09@mail.ru

Aitpayeva Almagul Karekbaevna– Candidate of pedagogical Sciences, associate Professor, department of preschool education and social pedagogy, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, alma-arujan@mail.ru

Kudabayeva Perizat Assanbayevna - PhD doctor, assistant professor, Taraz State Pedagogical University, perizat_2003@mail.ru

Zhorabekova Ainur Nazimbekovna - PhD doctor, assistant professor, Silkway International University, ainur-zhorabekova@mail.ru

Zeynebekova Meruert Serikovna - Taraz State Pedagogical University, senior teacher, zeynebekova79@mail.ru

Taubayeva Galiya – Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, galiya_63@bk.ru

Ali Rizashah - doctoral student of PhD, master of pedagogical sciences, A.Myrzakhmetov university lordernar@mail.ru

Kosherbayeva Aygerim Nuraliyevna - doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Kulambayeva Kambat Kazykhanovna- doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kokshetau University named after Abay Myrzakhmetov

Mankesh Aksaule Erzhenbaykyzy – Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Laura_L9@mail.ru

Anarbek Laura – Master of Pedagogical Sciences, 1st course PhD student, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Laura_L9@mail.ru

Saudabaeva Gulmira Sautjanovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, gylmiras75@mail.ru

Sholpankulova Gulnar Kenesbaevna - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, sh.gu@mail.ru

Seitkazy Perizat Baiteshovna - Doctor of Pedagogical Sciences, professor L.N. Gumilyov Eurasian National University

Axmetova Aigul Argynovna - PhD candidate in Pedagogy and Psychology
L.N. Gumilyov Eurasian National University

Abilkassova Sandugash Orynbaevna - Almaty technological university, candidate of technical sciences, acting assoc.professor sandy_ao@mail.ru

Kalimoldina Laila Mautenovna - Almaty technological university, candidate of technical sciences, acting assoc.professor kalimoldina.laila@mail.ru

Moldagazyeva Zhanar Yspanovna - Almaty technological university, candidate of chemical sciences, acting assoc.professor mol.zhan@mail.ru

Abdyrov Aitzhan Muhamedzhanovich – candidate of Technical Sciences, Doctor of Education, Professor, Academician of APOC, S.Seifullin Kazakh AgroTechnical University, abdyrov@rambler.ru

Sakaeva Alfina Nigamatzyanovna – candidate of Pedagogical Sciences, Branch of JSC NCPD “Orleu” institute for professional development of Karaganda region, sakayeva_a@mail.ru

Nurmukhanova Kanshaim Zhumagalievna – master of Technical Sciences, Doctoral candidate, S.Seifullin Kazakh AgroTechnical University, k.nur.agun@mail.ru

Bakhtiyarova Gulshat Rakhmetzhanovna - Aktobe regional state university after K.Zhubanov, candidate of pedagogical sciences (Ph.D.), associate professor. aibol04@mail.ru

Mizanbekov Serik Kospievich– Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Kazakh National University named after Al-Farabi, serik_mizanbekov@mail.ru

- Kulbaeva Almira Zhusupbekovna** - Master of Education, teacher, Kazakh National University named after Al-Farabi, almira_kulbaeva@mail.ru
- Makhmetova Aiman Bazarbaevna** - University of International Business (UIB), teacher, ailitoo@mail.ru
- Zhalsassova Anargul Asauovna** - Candidate of Science (pedagogic), Associate docent, Atyrau University of Oil and Gas named after S. Utebaev, anarjalgas@mail.ru
- Meterbaeva Gulbarshin Meterbaevna** - Kazakh National Women's Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences, dozent
- Sultan berikovich Kasymov** – associate Professor, head of the Department "Theory and methods of physical education" of Taraz state University. M.H. Dulati
- Kober Ivan Hristianovich** – candidate of pedagogics, professor of the Department "Theory and methods of physical education" of Taraz state University. M.H. Dulati
- Makarova Elena Aleksandrovna** – Senior lecturer of the Department "Theory and methods of physical culture" of Taraz state University. M.H. Dulati
- Khalikova Kulira** – Candidate of Pedagogical Sciences, professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, gulira13@gmail.com
- Kydyrova Saltanat Rashidovna** - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, PhD student
- Pirimjarov Makhambet Khozhaniyazovich** - Aktobe University named after S. Baishev, candidate of Pedagogical Sciences
- Anarkulova Elmira** –doctoral student, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, elya_111@mail.ru
- Amanbayeva Mahabbat**– Phd doctor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, mahabat_82@mail.ru
- Andrey Bogoyavlenskiy**–doctor of Sciences, LP «Scientific Production Center of Microbiology and Virology», anpav_63@mail.ru
- Ibragim Ayagoz** - KazUIR&WL named after Abylai Khan, M.A. teacher, ibragimayagoz@gmail.com
- Irgaliyeva Gulzhamal** – Master of Pedagogical Sciences, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian-Technical University, gulzhamal.irgaliyeva@gmail.com
- Robyn Ann Bantel**- PhD, an instructor in The English Language Program of City University of New York, bantelr@gmail.com
- Raikhanova Danara Kurmanovna** - Suleyman Demirel University, 2nd year Ph.D student of Education and Humanities faculty, danara.raikhanova@sdu.edu.kz
- Kassynova Gulnara Mamatbekovna** - Suleyman Demirel University, Dr., professor of Education and Humanities faculty, gulnara.kassymova@sdu.edu.kz
- Kenzhebaeva Alima Toleuovna** - Taraz state pedagogical university, Candidate of Pedagogical Sciences, dozent
- Rizakhojayeva Gulnara Abdumajitkizi** Assist. Professor, KhojaAkhmetYassawi International Kazakh-Turkish University, gulnara_rizahodja@mail.ru
- Akeshova Madina Murzakhanovna** Assist. Professor, KhojaAkhmetYassawi International Kazakh-Turkish University, madina_shakh@mail.ru
- Manashova Gulmira** – Master of Pedagogical Sciences, doctoral student of the 3rd course, Karaganda State University named after E.A. Buketov, omarchuk-83@mail.ru
- Koishigulova Layla** - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov, l.koishigulova@asu.edu.kz
- Kisamedenova Azhar** - , Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov, 2nd year undergraduate specialty "Pedagogy and Psychology"
- Yessimgaliya Tlekshi** - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, PhD student
- Kenzhetaeva Roza Orynbaevna**– doctorant of 3 course, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, kengetaewa@mail.ru
- Nurzhanova Sazhila Abdisadykovna**– Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, sajila@mail.ru
- Djusebinova Raifa Kadyrovna** – Professor of Chair of Pedagogy and methods of primary education, Doctor of pedagogical sciences, Academician E.A. Buketov Karaganda State University, E-mail: add22@mail.ru
- Kozhamberdina Marjan Tleukulovna** – PhD student 2 course of specialty Pedagogy and methods of primary education, Academician E.A. Buketov Karaganda State University, E-mail: marzhan_girl@mail.ru

Abdrimova Feruza Asilovna - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Master of Pedagogical Sciences

Elkeeva Alima Babanovna - Kazakh National Women's Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences, dozent

Yesmagambetova Dinar Bakhytzhonovna – PhD student 2 course of specialty Pedagogy and methods of primary education, Academician E.A. Buketov Karaganda State University E-mail: dinar.2303@mail.ru

Akpaeva Assel Bakirovna-candidate of pedagogical Sciences, associate Professor, Abay Kazakh national pedagogical University, akpayeva@mail.ru

Lebedeva Larisa Anatolievna -candidate of pedagogical Sciences, associate Professor, Abay Kazakh national pedagogical University, larissalewk@mail.ru

Ryskulbekova Asima Dauletbekovna -candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer, Abay Kazakh national pedagogical University, asima_78kz@mail.ru

Sichimbaeva Sveta Mametovna - Candidate of biological sciences, associate professor M.Auezov South Kazakhstan State University, sveta060863@mail.ru

Baymakhanbetova Maral Abayevna- master, senior lecturer M.Auezov South Kazakhstan State University, milashka70786@mail.ru

Raiymkulova Karina Baytileskyzy–master, lecturer M.Auezov South Kazakhstan State University, raiymkulova_kb@mail.ru

Shayakhmenova Dana Beksultanovna - candidate of pedagogical sciences, associate professor, Abay Kazakh National Pedagogical University, e-mail: dana.shayakhmet@mail.ru

Tautenbayeva Ainagul Abdumazhitovna - candidate of pedagogical sciences, associate professor, T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, e-mail: aina_tau@mail.ru

Aytenova Elmira Abdikalievna - Abai Kazakh national pedagogical university, Doctoral

Amantayeva Arailym - Abai Kazakh national pedagogical university, Doctoral, e-mail: araika2190@mail.ru

Childibayev Zhumadil - Abai Kazakh national pedagogical university, doctor of pedagogical sciences, professor, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

Lakhsbayeva Zhansaya - Al-Farabi Kazakh national university, PhD doctor e-mail: jansaya2589@mail.ru

Zhilysbek Saida Nurzhankyzy - 2-year undergraduate of the Taraz State Pedagogical University, specializing in chemistry, zhilysbek.s@mail.ru

Sabiralieva Zhanat Ibraevna. - Taraz State Pedagogical University candidate of technical sciences, associate professor, sabiralieva2017@mail.ru

Kanabekova Mengul Koshpanovna - master of Philology, senior teacher, Kazakh national women's pedagogical University, kanabekova.mengul@gmail.com

Asanbaeva Saule Asanbaevna - Candidate of philology Sciences, acting Professor, Kazakh national women's pedagogical University, asanbaevasaule1970@gmail.com

Khan Nataliya Nikolaeva - D.P.S, Professor of the Chair of Pedagogy and Psychology, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, professor_khan@mail.ru

Gubenko Alyona Yurievna – doctoral student of the specialty 6D010300 – Pedagogy and Psychology, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, alyona_kasyanova@mail.ru

Khoroshev Alexander Yuryevich - doctoral candidate, Kokshetau University named after Abay Myrzakhmetov, e-mail: horoshev-aleksandr@mail.ru

Ryskaliyev Sayat - Kazakh Academy of Sport and Tourism, doctoral student, sayat813@mail.ru

Yerlan Kazbekovich Utegenov - Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Physical Training and Sport of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov

Kurakbayeva Asyl Zheksenbayevna - Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Physical Training and Sport of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov

Baigaliev Adilbek Manibekovich - Master's Senior Lecturer of the Department of Initial Military Training at the Abai Kazakh National Pedagogical University

Berikhanova Aiman- Candidate of Pedagogical Sciences, professor of Kazakh National Pedagogical University named after Abai, brr.aiman@gmail.com

Bipajanova Aiman - senior manager of the Almaty branch of AEO "Nazarbayev Intellectual Schools" aiman63.kz@mail.ru

Sayfwllaqızı Bagdagul - Senior manager of the branch of AEO "Nazarbayev Intellectual Schools" in Almaty, Saifullakzy@mail.ru

Bobizoda Gulomkodir Mukkamal - doctor of biological and pharmaceutical Sciences, Professor, President of the Academy of Education of the Republic of Tajikistan, bobievgm@mail.ru

Shakenova Tattygul Zhilkibayeva – senior lecturer, Innovative University of Eurasia, Pavlodar, tattigul_82@mail.ru

Shakenova Nurgul Zhilkibayeva -history teacher, secondary school № 15, Pavlodar, nurgul_shakenova@mail.ru

Aitbayeva Maira Abzalovna - Candidate of Pedagogical Sciences, acting associate professor, Kyzylorda State University named after Korkyt Ata, maira71@list.ru

Ibraimkulov Aibek Yerkamanovich - 1st year PhD student at the Institute of Information and Computational Technologies of the MES of the RK and Al-Farabi KazNU (target); aibek_ibraimkulov@mail.ru

Yerimbetova Aygerim – PhD, Kazakh Academy of Transport and Communications named after M. Tynyshpayev, aygerian@mail.ru

Kubekov Bolat- Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Institute of Information and Computational Technologies, bkubekov@mail.ru

Shalabayeva Laura Ismailbekovna - Dr. PhD, acting assoc. Prof. The Kazakh academy of sport and tourism

Eshenkulova Dinara Bauyrzhanovna - PhD Student, International University of SILKWAY

Umirbekova Akerke Nurlanbekovna – Doctor PhD, Senior Lecturer, Abay Kazakh National Pedagogical University

Iliyassova Gulaim Bolatbekovna – 3-year PhD student on specialty "6D010900-Mathematics", Abay Kazakh National Pedagogical University, iliyasova_gulyaim@mail.ru

Rabinovich Boris – Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, North Kazakhstan State University named after M.Kozybaev, BVR130758@mail.ru

Zhanzakova Dayana – master student, North Kazakhstan State University named after M.Kozybaev, dayana_98@list.ru

Andasbayev Yerlan - Zhetysu State University after Ilyas Zhansugurov, doctor of technical Sciences, Professor, andasbayev_es@zhgu.kz

Auyelbek Murat - Zhetysu State University after Ilyas Zhansugurov. master's degree, muratauelbek@mail.ru

Rakisheva Gaisha Baktybaevna - undergraduate, Pavlodar State Pedagogical University, e-mail: rakisheva86@mail.ru¹,

Kenenbaeva Marzhan Akhmetkarimovna - Candidate of Pedagogical Sciences, professor, Pavlodar State Pedagogical University, e-mail: m-kenenbaeva@mail.ru³

Kyakbaeva Ulbosyn Kozybaevna - Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, kyakbaeva@mail.ru

Iniyatova Aidana Erbolatovna -master of Pedagogical Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, iniyatova.aidana@bk.ru

Turdaly Tansholpan-master of Pedagogical Sciences, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, tansho_097@mail.ru

Sarsenbaeva Lyaziza Onalbaevna - Candidate of psychological Sciences, associate professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Aldabergenova Aigerim Asylkhanzyzy - Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Korogod Natalya Petrovna - Candidate of Biological Science, Associate Professor, Pavlodar State Pedagogical University, natalya_korogod@mail.ru

Tulindinova Gulnar Kairzhanovna - Candidate of Biological Science, Associate Professor, Pavlodar State Pedagogical University, Gulnar-197599@mail.ru

Oleinik Julia Ivanovna - Master student of the educational program 7M01550-Biology, Pavlodar State Pedagogical University, oleinik-96@mail.ru

Utilova Aigul Muratovna - senior lecturer, Innovative Eurasian University, Pavlodar, aigulutilova@mail.ru

Selikanova Kokenay Rachkenovna - teacher of biology, GU «Michurinskaya school» Pavlodar district, selikanova63@mail.ru

Aliev Muratbek Duysenovich - Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Doctoral 3 courses of a specialty «6D011600– geography» muratbek_tegenbolat@mail.ru

Beisenova Alia Sarsenovna - doctor of geographical sciences, professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Ybyraimzhanov Kalibek Turdygazievich - I. Zhansugurov Zhetysu State University, doctor of pedagogical sciences, professor, tarmpi_school@mail.ru

Yespolova Gulden Kalioldanovna - I. Zhansugurov Zhetysu State University, Doctoral Candidate of the 2st year training in specialty “Pedagogy and methods of primary education”, gulden.11@mail.ru

Seytenova Salima- Ph.D., Associate Professor, head of the department "Pedagogy, psychology and primary education", Aktobe Regional State University K.Zhubanova, Seitenova_ss@mail.ru

Abil Akmaral- Teacher, master department "Pedagogy, psychology and primary education", Aktobe Regional State University K.Zhubanova

Autayeva Akbota -Kazakh national pedagogical University named after Abai, candidate of psychological Sciences, associate Professor, Akbota-n@mail.ru

Seitimbetova Saltanat-Kazakh national pedagogical University named after Abai, 1st course doctoral student, saltanat_gold@mail.ru

Sivinskiy Alexey – Doctoral student, Master of technical sciences, Abay Myrzakhmetov Kokshetau University, sivinskiy@mail.ru

Kulambayeva Kambat – Doctor of pedagogical sciences, docent, Abay Myrzakhmetov Kokshetau University, look57@mail.ru

Janzakova Sholpan - Atyrau State University after Kh. Dosmukhamedov, Doctor of pedagogical science, professor, sholpan.dzhanzakova@mail.ru

Ualiyeva Zhanyia - Atyrau State University after Kh. Dosmukhamedov, 2nd course undergraduate of “Pedagogic and Psychology” master science, saekazh@mail.ru

Kapenova Anar Amirhanovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Zhetysu State University named after I. Zhansugurova, kedroom@list.ru

Kuzetova Madina Nugmanovna – master student of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, doctor_ndm@mail.ru

Zhanabilova Umitai Alpysbaikyzy - Kazakh national women's pedagogical University, 6M010100 - "Preschool education and upbringing" master's degree 2 umka_zhan93@mail.ru

Syzdykbayeva Aigul - doctor of philosophy (PhD), acting associate professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakh National Women’s Teacher Training University, sizdikbaeva-aya@mail.ru

Ussenova Akkenzhe- doctor of philosophy (PhD), M. Auezov South Kazakhstan State University, akkenzhe_08@mail.ru

Dauletbayeva Zhannat Khambarovna– 7M012-“Pedagogy of preschool education and upbringing” 1-undergraduate course, Abay Kazakh National Pedagogical University janat.dawletbaeva@mail.ru

Erkebaeva Saule Zhomartovna - 2nd year PhD doctorant, Abay Kazakh national pedagogical University, Saule877@mail.ru.

Shirinbaeva Gulbakhira Koibagarovna - Candidate of Pedagogic Sciences associate professor, Abay Kazakh national pedagogical University, Agend66@mail.ru

Iniyatova Aidana Erbolatovna -Master of social pedagogy and self-knowledge Kazakh national University al-Farabi

Mailybaeva Gulmira – Zhetysu state University. After I. Zhansugurov, PhD, associate Professor, gulmirasabyr@mail.ru

Baidildanova Maral – Zhetysu state University. After I. Zhansugurov, 2-year graduate student in the specialty «Pedagogy and methods of primary education», marala_1983@mail.ru

Konysbayeva Aliya – 3-cours doctoral of specialty «Preschool education and training», Abai Kazakh National Pedagogical University, kb_aliya@mail.ru

Bekmagambetova Roza – Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, r.bekmagambetova@mail.ru

Kazakhbayeva Gulnur – master, lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University, emovea_kz@mail.ru

Garkusha Kira–Candidate of Pedagogical Sciences, Karaganda State University named after academician E.A. Buketov, kira.garkusha@mail.ru

Odintsova Svetlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Karaganda State University named after academician E.A. Buketov, o.svetla@mail.ru

Sarsenova Nursila - Candidate of Pedagogical Sciences, dozent, Atyrau State University after Kh. Dosmukhamedov, nurzila-c@mail.ru

Bissembiyeva Akerke - Atyrau State University after Kh. Dosmukhamedov, 2nd course undergraduate of "Pedagogic and Psychology" master science, erke19_91@mail.ru

Maty Merey - undergraduate, Pavlodar State Pedagogical University, e-mail:bektursunova86@mail.ru²,

Kenenbaeva Marzhan Akhmetkarimovna -p.s.c., professor, Pavlodar State Pedagogical University, e-mail:m-kenenbaeva@mail.ru

Kalykbayeva Almagul - Abay Kazakh NPU of 2 course of specialty "Defectology"

Satova Akmaral Kulmagambetovna - Abay Kazakh NPU doctor of psychology, professor